

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jure Krajnc

**Lokalni oboroženi spopadi v hladni vojni:
analize uporabe tankovskih enot**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jure Krajnc

Mentor: doc.dr. Damijan Guštin

**Lokalni oboroženi spopadi v hladni vojni:
analize uporabe tankovskih enot**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem
mentorju doc. dr. Damijanu Guštinu in
Andreju Vilarju, svetovalcu za oklepno tehniko na MORS-u
za vso strokovno pomoč, neprecenljive nasvete in potpežljivost.

POVZETEK, KLJUČNE BESEDE

Lokalni oboroženi spopadi v hladni vojni: analiza uporabe tankovskih enot

Obdobje ob koncu druge svetovne vojne, katere zaključek, gledano z družbeno socialnega vidika, v veliki meri zaznamuje razpad tedanjih družbeno – političnih ureditev. To ima za posledico vzpostavitev novih razmerij sil med državami. Gledano z vojaškega aspekta, čas zaznamuje pojav dotedaj neznane, nesluteno uničujoče oblike orožja – atomske bombe. Njen obstoj odločujoče vpliva na globoke spremembe v razmišljanju o uporabi vojaške sile kjerkoli na svetu. Vzajemen vpliv prvega in slednjega omogoči in povzroči nastanek novega obdobja v človeški zgodovini, obdobja t.i. hladne vojne. To obdobje, kljub ves čas latentno prisotni nevarnosti vesplošne in za človeštvo uničujoče jedrske vojne, pomembno zaznamujejo ne en globalni, temveč številni lokalni oboroženi spopadi. V njih prikrito ali povsem odkrito sodelujeta obe velesili – ZDA in SZ s svojimi zavezniki. Pričujoča naloga izbrane lokalne oborožene spopade – vojno v Koreji, vojno v Vietnamu ter vojne na Bližnjem vzhodu, med Izraelci in Arabci, postavi v kontekst tedanjih razmer. Analiza uporabe tankovskih enot sega vse od globalnih, geostrateških, političnih do povsem vojaških in partikularnih ter predvsem lokalnih implikacij. V vseh lokalnih oboroženih spopadih se oklepno – mehanizirane pehotne sile, v bolj specifičnem smislu tankovske enote, navkljub zmeraj prisotni, povsem realni možnosti uporabe atomske bombe pokažejo kot glavna udarna in za zmago odločilna vojaška formacija.

Ključne besede: lokalni oboroženi spopadi, tank. velesile, hladna vojna, atomska bomba, oklepno – mehanizirane enote, tankovske enote.

SUMMARY, KEY WORDS

Local Armed Conflicts in the Cold War: Armoured Units application analysis

Period at the end of World War II, observed from a social aspect, marks the collapse of major until that time solely known socio – political organization in the world and this result in the establishment of new relationships and strength between countries. Further in its closing year, it influences the birth of until that time unknown and unexpectedly strong form of completely new weapon system – the atomic bomb. The new weapon system, seen strictly from the military point of view, results in profound changes of how military force should be utilized anywhere in the world. The two instances combined give rise to a new era in human history, the period known as Cold War. The entire period is characterized, despite the more than just latent danger of a widespread and utterly devastating nuclear war for all humanity, not by one global, but rather by a significant number of local armed conflicts. The two superpowers, U.S. and Soviet Union with its allies are both always involved in these conflicts, yet their involvement varies from utterly covert to almost undiscussed participation. This master's thesis focuses on several local armed conflicts – in Korea, war in Vietnam and the Middle East wars between Israelis and Arabs. It places them in the context of the situation of that particular time, where the analysis of tank forces usage ranges from the application of global and geostrategic, political and military situation on one hand to particular and local implications on the other. Despite the real threat of atomic bombs being used in every conflict, the analysis highlights the fact that the overwhelming and decisive for victory in every conflict are combined arms military formation, not a surprise to the experts, but so much more to others – (armoured) mechanized infantry units, being specific, Panzer/tank (armoured) units.

Key words: Local Armed Conflicts, Tank, Superpowers, Cold War, Atomic bomb, Mechanized Infantry Units, Panzer Units, Armoured/tank Units.

KAZALO

1	UVOD.....	11
1.1	ZNANSTVENA RELEVANTNOST TEME	12
2	METODOLOGIJA	23
2.1	METODE	23
2.2	HIPOTEZE	24
2.2.1	RAZISKOVALNI VPRAŠANJI.....	24
2.2.2	TEZE.....	25
2.3	STRUKTURA NALOGE	26
2.4	SEZNAM KRATIC	27
2.5	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	28
2.5.1	VOJNA.....	28
2.5.2	HLADNA VOJNA.....	28
2.5.3	TANK.....	29
2.5.4	OBOROŽENE SILE	30
2.5.5	DOKTRINA.....	30
2.5.6	VOJNA DOKTRINA.....	31
2.5.7	VOJAŠKA DOKTRINA.....	32
2.5.8	UMETNOST VOJSKOVANJA.....	32
2.5.9	STRATEGIJA	33
2.5.10	VOJAŠKA STRATEGIJA	33
2.5.11	TAKTIKA	34
2.5.12	VOJAŠKA TAKTIKA	34
2.5.13	OKLEPNE ENOTE.....	34
2.5.14	MEHANIZIRANE ENOTE	35
2.5.15	GVERILSKO VOJSKOVANJE.....	36
3	GEPOLITIČNE IN VARNOSTNE RAZMERE OB KONCU DRUGE SVETOVNE VOJNE IN V OBDOBJU HLADNE VOJNE	37
3.1	SPLOŠEN PREGLED STANJA V SVETU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI.....	38
3.1.1	OZN – KLJUČNI POUKARKI IN NJEN POMEN.....	41
3.2	HLADNA VOJNA	43
3.2.1	ZNAČILNOSTI IN VIRI HLADNE VOJNE	44
3.2.2	OBDOBJA HLADNE VOJNE IN KLJUČNI DOGODKI	45
3.2.2.1	Obdobje med 1947 – 1949/50.....	46
3.2.2.2	Obdobje med leti 1950 in 1958.....	48
3.2.2.3	Obdobje med leti 1959 – 1963.....	51
3.2.2.4	Obdobje v letih 1962/1963 do 1972/1973	51
3.2.2.5	Obdobje med 1972 – 1973 in letom 1989.....	52
3.2.3	OBOROŽEVALNA TEKMA.....	53
3.2.4	STALIŠČA SZ IN HLADNA VOJNA	54
3.2.5	RAZVOJ NOVIH POLITIK V ZDA	55
3.2.6	POLITIČNA IN VOJAŠKA DOKTRINA ZDA	56
3.2.7	NAJPREJ MONOPOL, NATO RAVNOTEŽJE SIL V JEDRSKI TEKMI	57
3.2.8	KONEC KOLONIALNIH IMPERIJEV IN NASTANEK NOVIH DRŽAV	58
3.2.9	POLITIČNE IN VOJAŠKE PERSPEKTIVE V OBDOBJIH HLADNE VOJNE V OBEH BLOKIH IN KLJUČNI VOJAŠKO – POLITIČNI DOGODKI	60

3.2.9.1	Socializem enakosti in razlik	60
3.2.9.2	Na Zahodu aktivno sožitje	61
3.2.9.3	Največja preizkušnja miru v hladni vojni	63
3.2.10	POLITIČNE IN VOJAŠKE ZMOTE, NAPAČNA PREDVIDEVANJA, POMEMBNA SPOZNANJA	63
3.2.11	SODELOVANJE MED VELESILAMA IN KONČNO OBDOBJE HLADNE VOJNE.....	65

4 TEHNOLOŠKO – TEHNIČNI NAPREDEK IN RAZVOJ TANKA V ČASU HLADNE VOJNE 67

4.1 RAZVOJ KLJUČNIH KOMONENT, KI TVORIJO »BISTVO« TANKA 69

4.1.1	OGNJENA MOČ	70
4.1.2	TANKOVSKA MOBILNOST.....	70
4.1.3	ZAŠČITA TANKA	71

4.2 TEHNIČNO TEHNOLOŠKI DOSEŽKI IN SPOZNANJA V RAZVOJU TANKOV V ČASU HLADNE VOJNE 72

4.2.1	OGNJENA MOČ	72
4.2.1.1	Glavna in sekundarna oborožitev tanka.....	73
4.2.1.2	Strelivo	75
4.2.1.2.1	Podkalibrsko strelivo	76
4.2.1.2.2	Visoko eksplozivno – kumulativno strelivo.....	77
4.2.1.2.3	Visokoeksplozivno – plastično strelivo	78
4.2.1.3	Načini polnjenja tankovskega topa	78
4.2.1.4	Sistemi za nadzor ognja.....	80
4.2.1.4.1	Opazovalno namerilne naprave.....	81
4.2.1.4.2	Sistemi za merjenje razdalje	82
4.2.1.4.3	Balistični računalniki	83
4.2.1.4.4	Senzorji različnih vrst in nalog	84
4.2.1.4.5	Sistemi za vodenje in upravljanje topa	85
4.2.1.5	Povzetek poglavja.....	86
4.2.2	MOBILNOST	87
4.2.2.1	Tankovski motor.....	88
4.2.2.2	Prenosi moči	90
4.2.2.3	Podvozje in vzmetenje.....	91
4.2.3	OKLEPNA ZAŠČITA	93
4.2.3.1	Osnovni oklep.....	93
4.2.3.2	Dodatni oklep	95
4.2.3.3	Ostali elementi oklepne zaščite.....	97
4.2.4	OSNOVNI – GLAVNI BOJNI TANKI – ŠTIRI TEHNOLOŠKO – TEHNIČNE GENERACIJE.....	99
4.2.4.1	Prva tehnološko – tehnična generacija tankov (1945 – 1960)	100
4.2.4.2	Druga tehnološko – tehnična generacija tankov (1960 – 1980).....	102
4.2.4.3	Tretja tehnološko – tehnična generacija tankov (1980 – 1990)	104
4.2.4.4	Četrta tehnološko – tehnična generacija tankov (1990 – 2005).....	106

5 NAČELA NAJBOLJ UČINKOVITE UPORABE OM/TE..... 108

5.1 VOJAŠKA STRATEGIJA, TAKTIKA IN OPERATIKA UPORABE KOPENSKIH ENOT IN MED NJIMI ŠE POSEBEJ OM/TE..... 108

5.1.1	SUN (TZU) WU.....	108
5.1.2	CARL von CLAUSEWITZ.....	110
5.1.3	NICCOLO MACHIAVELLI	111
5.1.4	ANTOINE – HENRI JOMINI	112
5.1.5	J.F.C. FULLER in B.H. LIDDEL HART.....	112
5.1.6	M. N. TUHAČEVSKI.....	113
5.1.7	H. GUDERIAN.....	114
5.1.8	RAZVOJ STRATEŠKE MISLI UPORABE OM/TE V ČASU HLADNE VOJNE.....	116
5.1.8.1	Strateška in doktrinarna miselnost uporabe rodov vojske v državah članicah NATO.....	117

5.1.8.2	Pravila uporabe OM/TE v času hladne vojne v strategiji Zveze NATO.....	121
5.1.8.3	Pravila uporabe OM/TE v času hladne vojne v strategiji Varšavskega sporazuma in v SZ 122	

6 TANK IN TANKOVSKKE ENOTE V IZBRANIH LOKALNIH OBOROŽENIH SPOPADIH V ČASU HLADNE VOJNE..... 125

6.1	KOREJSKA VOJNA (1950 – 1953).....	126
6.1.1	ZGODOVINSKO OZADJE NASTANKA KOREJE.....	126
6.1.2	ZGODOVINSKI NASTAVKI ZA VOJNO V KOREJI.....	127
6.1.2.1	Druga svetovna vojna in Korejski polotok.....	127
6.1.2.2	Mirovne konference.....	128
6.1.2.3	Čas med leti 1945 – 1950.....	128
6.1.2.4	Ustanovitev Demokratične ljudske republike Koreje.....	129
6.1.2.5	Pravi vzroki za vojno v Koreji.....	130
6.1.2.6	Priprave na vojno.....	131
6.1.3	KRONOLOŠKI POVZETEK ŠTIRIH LET VOJNE V KOREJI.....	133
6.1.4	VPLIV VOJNE V KOREJI NA ZDA IN SZ.....	139
6.1.5	POSLEDICE VOJNE V KOREJI.....	139
6.1.5.1	Človeške žrtve.....	139
6.1.5.2	Materialna škoda.....	140
6.1.5.3	Mednarodne družbeno – politične posledice.....	140
6.1.5.4	Vojaške implikacije.....	142
6.1.6	UPORABA TANKOVSKIH ENOT V KOREJSKI VOJNI.....	142
6.1.6.1	Tankovske enote severnokorejskih oboroženih sil.....	143
6.1.6.2	Uporabe OM/TE v Korejski vojni.....	144
6.1.6.2.1	Invazija oklepa.....	144
6.1.6.2.2	Prihod ameriških tankov na bojišče.....	145
6.1.6.2.3	Perimeter Pusan.....	146
6.1.6.2.4	Pomorski desant pri Inchonu.....	149
6.1.6.2.5	Preboj iz perimetra Pusan.....	150
6.1.6.2.6	Tankovsko bojevanje v korejski vojni.....	152
6.1.6.2.7	Intervencija Kitajske.....	155
6.1.6.3	Ameriška strategija uporabe tankovskih enot v času vojne v Koreji.....	158
6.1.6.3.1	Posledične spremembe doktrine v oboroženih silah ZDA.....	161
6.1.6.3.2	Spremembe in zaključki iz vojne v Koreji.....	164
6.2	ARABSKO IZRAELSKI SPOPADI.....	166
6.2.1	ZGODOVINSKA, VOJAŠKA IN POLITIČNA OZADJA SPOPADOV.....	166
6.2.1.1	Resolucija GS OZN o razdelitvi Palestine.....	167
6.2.2	PRVA ARABSKO IZRAELSKA VOJNA 1948.....	169
6.2.2.1	Posledice prve arabsko – izraelske vojne 1948.....	172
6.2.3	DRUGA ARABSKO – IZRAELSKA VOJNA 1956.....	173
6.2.3.1	Geopolitične razmere in dogodki na Bližnjem vzhodu 1948 – 1956.....	173
6.2.3.2	Glavni protagonisti vojne in medsebojna razmerja.....	174
6.2.3.3	Glavne sovražnosti druge arabsko – izraelske vojne.....	175
6.2.3.4	Posledice druge arabsko – izraelske vojne.....	177
6.2.4	TRETJA ARABSKO – IZRAELSKA VOJNA – t.i. ŠESTDNEVNA VOJNA 1967.....	178
6.2.4.1	Geopolitične in vojaške razmere na Bližnjem vzhodu pred tretjo arabsko – izraelsko vojno 1967.....	179
6.2.4.2	Vzroki in povodi za tretjo arabsko – – izraelsko vojno 1967.....	181
6.2.4.3	Glavne operacije tretje arabsko – izraelske vojne 1967.....	182
6.2.4.4	Posledice tretje arabsko – – izraelske vojne 1967.....	183
6.2.5	ČETRTO IZRAELSKO – ARABSKA VOJNA 1973 – t.i. YOM – KIPPUR – SKA VOJNA.....	186
6.2.5.1	Geopolitične in vojaške razmere na Bližnjem vzhodu v času med 1967 – 1973.....	186
6.2.5.1.1	Vojna izčrpanja.....	187
6.2.5.1.2	Politične spremembe v Egiptu in drugih arabskih državah.....	188
6.2.5.2	Vzroki in povodi za vojno ter vojaški načrti vodenja vojne.....	189
6.2.5.3	Razmerje v vojaški moči med državami v letu 1973.....	190

6.2.5.4	Vloga ZDA in SZ v vojni 1973	191
6.2.5.5	Glavne operacije četrte arabsko – izraelske vojne 1973	192
6.2.5.6	Posledice četrte arabsko – izraelske vojne 1973	196
6.2.5.7	Doseženi sporazumi in nadaljnja negotovost	198
6.2.6	UPORABA TANKOVSKIH ENOT V ARABSKO – IZRAELSKIH SPOPADIH	199
6.2.6.1	Analiza uporabe tankov v prvi arabsko – izraelski vojni 1948	200
6.2.6.2	Evolucija oklepnih enot izraelskih oboroženih sil	201
6.2.6.3	Analiza uporabe tankov druge arabsko – izraelske vojne 1956	203
6.2.6.4	Spremembe v taktiki in operatiki izraelskih oboroženih sil	204
6.2.6.5	Analiza uporabe tankov v tretji arabsko – izraelski vojni 1967	207
6.2.6.6	Spremembe v organizaciji in doktrini – – čas izčrpavanja v letih 1967 – 1973	210
6.2.6.7	Analiza uporabe tankov v četrti arabsko – – izraelski vojni 1973	213
6.2.7	Vojna za Galilejo – 1982; novi koncept uporabe tankov v praksi	216
6.2.7.1	Analiza uporabe tankov v operaciji »Mir v Galileji« 1982	218
6.3	VOJNA V VIETNAMU	221
6.3.1	FRANCOSKO OBDOBJE V VIETNAMU	221
6.3.1.1	Francoska Indokina od konca 19. stoletja do 1945	221
6.3.1.2	Začetki revolucije, Ho Shi Minh in neodvisnost	224
6.3.1.3	Vojna proti Francozom in konec kolonialne oblasti	225
6.3.1.3.1	Dien Bien Phu in (do)končni poraz francoske kolonialne oblasti	226
6.3.1.4	Posledice prve vojne v Indokini	228
6.3.1.4.1	Dejavniki oboroženega boja v t.i. prvi vojni v Indokini	228
6.3.1.5	Obdobje med obema »epizodama« in politično dogajanje	229
6.3.2	Ameriško obdobje v Vietnamu	230
6.3.2.1	Prenos težišča spopada in polna vojaška vpletenost ZDA	231
6.3.2.2	Vietnamska vojna kot vojna, ki jo ZDA niso razumele, in kot umazana vojna	232
6.3.2.2.1	Vojna proti DR Vietnamu in zračna bombardiranja	234
6.3.2.2.2	Vojaški spopadi v Laosu in Kambodži	235
6.3.2.2.3	Velike ofenzive Viet Konga in prenos iniciative	236
6.3.2.2.4	Mirovna pogajanja in končna zmaga Viet Konga	237
6.3.2.3	Vodenje in posledice t.i. druge vojne Vietnamu	240
6.3.2.3.1	Moči vojska in politično – vojaških gibanj v t.i. drugi vojni v Vietnamu	240
6.3.2.3.2	Žrtve t.i. druge vojne v Vietnamu	240
6.3.2.3.3	Strategija vodenja t.i. druge vojne v Vietnamu	241
6.3.2.3.4	Dejavniki oboroženega spopada	243
6.3.2.3.5	Posledice t.i. druge vojne v Vietnamu pri glavnih protagonistkah	243
6.3.3	ANALIZA UPORABE TANKOVSKIH ENOT V VIETNAMSKI VOJNI	247
6.3.3.1	Uporaba oklepnih enot – strateški in doktrinarni pregled	247
6.3.3.2	Geografske in druge dejanske ter navidezne omejitve območja	248
6.3.3.3	Oklepne enote v oboroženih silah ZDA	249
6.3.3.4	Doprinos avstralskih oboroženih sil	253
6.3.3.5	Oklepne enote v oboroženih silah Republike Južni Vietnam	254
6.3.3.6	Oklepne enote v oboroženih silah DR Vietnam	254
6.3.3.7	Uporaba oklepnih enot v boju – vloga in pomen	256
6.3.3.7.1	Ameriške in avstralske bojne izkušnje	258
6.3.3.7.2	Bojne izkušnje vojske južnega Vietnama	259
6.3.3.7.3	Bojne izkušnje severnovietnamske vojske	260
6.3.3.8	Sklepne misli o možnostih uporabe OM/TE v Vietnamu	263
7	ZAKLJUČEK	265
7.1	VERIFIKACIJA HIPOTEZ	265
7.1.1	RAZISKOVALNI VPRAŠANJI	265
7.1.1	IZVEDENE TEZE	272
8	SKLEPNE MISLI	281

9	LITERATURA	284
----------	-------------------------	------------

1. UVOD

V strokovni literaturi je obdobje hladne vojne – po mnenju večine avtorjev traja od konca druge svetovne vojne pa vse do padca berlinskega zidu – označeno kot čas prikritega latentnega spopada ali kot: čakalnica za jedrsko vojno, čas pred tretjo svetovno vojno ter tudi kot vojna tankov (Miller 2002).

Obdobje zaznamujejo oboroženi spopadi lokalnih razsežnosti. Vsi so potencialno grozili preiti v spopad svetovnih razsežnosti, kajti v ozadju je bilo slutiti merjenje moči dveh svetovnih veselil – ZDA in SZ. Spopade v času po drugi svetovni vojni štejemo v desetinah, čeprav Townshend navaja, da je verjetnost spopada v času hladne vojne, navkljub neskončnim uram urjenj, vojaškim pripravam in prekomerni krepitvi arzenala nekonvencionalne oborožitve, z vsakim letom njenega trajanja manj verjetna. (Townshend, 1997, 138 – 154) Vzrokov za najpomembnejše spopade: korejsko vojno, arabsko – izraelske spopade¹, vojno v Vietnamu, v katerih so, poleg lokalnih držav, sodelovale tudi ZDA in SZ, je bilo več. Najpogosteje navedeni vzroki so geopolitične in strateške, velikokrat tudi povsem ekonomske narave. (Čuček in drugi 1981).

Navkljub vedno prisotni nevarnosti jedrskega spopada so bili vsi spopadi vodeni le s konvencionalnimi orožji. Na zmagovitost v spopadu vedno vpliva *»splošno znana resnica, ki pravi, da je preživetje na bojišču in bojna učinkovitost v največji meri odvisna od ustrezne kombinacije ognjene moči, zaščite in mobilnosti«* (Chant 1994, 3).

Najpomembnejši spopadi: korejska vojna, arabsko – izraelski spopadi in vojna v Vietnamu so imeli več različnih vzrokov. Nameni analize uporabe tankovskih enot v izbranih lokalnih oboroženih spopadih hladne vojne², v katerih sta bili udeleženi tudi obe velesili, ZDA in SZ, so:

- ugotoviti podobnosti med značilnostmi spopadov, saj so, kot ugotavlja Macksey, vzroki za začetek spopadov, načini vodenja bojev, vrste uporabljenih oborožitvenih sistemov in posledice po končanih spopadih, zelo podobne (Macksey 1991) in
- dokazati, da so v teh obsežnih spopadih, z latentno prikrito jedrsko grožnjo v ozadju, tanki in tankovske enote ostali nepogrešljiv oborožitveni sistem v rokah vojaških poveljnikov. Taktično pravilno uporabljeni so odločilno soustvarili pogoje za končno zmago.

1 Vojna ob ustanovitvi Izraelske države leta 1948, imenovana vojna za neodvisnost, t.i. Sueška kriza leta 1956, t.i. šestdnevna vojna 1967 in Jom Kipurska vojna leta 1973.

2 Analiza izbranih lokalnih oboroženih spopadov le z vidika uporabe tankovskih enot, ne celotnih oklepnih enot oboroženih sil, kamor poleg tankov sodijo še bojna vozila pehote, oklepni transporterji, samovozna artilerijska orožja in t.i. uničevalci tankov je racionalne narave. Pregled celotnega spektra oklepnih enot v lokalnih spopadih hladne vojne bi bil preobsežen za enega raziskovalca in to delo. Ob koncu obdobja je namreč kar 60 različnih vrst zgoj i. glavnih bojnih tankov, obenem pa obstaja več kot 200 modifikacij teh modelov. Poleg tega obstaja še več deset modelov oklepnih transporterjev in bojnih vozil pehote. Vsaka »podvrsta« oklepnikov pa ima še preko 20 modifikacij osnovnega modela. (Dordević in Arsić 1997)

1.1. ZNANSTVENA RELEVANTNOST TEME

Zaostrovanje politične situacije že takoj v začetku obdobja in hitra razdelitev sveta na vplivne cone ZDA in SZ povzroči nastanek novih družbenih razmerij in vpliva na spremembe v ureditve sveta. Novi bipolarni svet verjetno najbolj zaznamuje oboroževalna tekma in pojav jedrskega orožja. Strateška oboroževalna tekma, kjer v kopičenju jedrskega orožja sprva Sovjetska zveza³ za ZDA zaostaja, vpliva tudi na oborožene sile, in sicer večplastno. Zaznati je moč spremenjene načine soočanja z vojaškimi grožnjami, spremembe so tudi v organiziranosti oboroženih sil. Opaziti je mogoče še, da obstoj jedrskega orožja negativno vpliva na razvoj ostalih vrst konvencionalnih oborožitvenih sistemov. Zaviralne učinke oboroževanja pa je moč zaslediti tudi pri dinamiki razvoja teorije njihove uporabe.

Analize značilnosti vojskovanja druge svetovne vojne so vseeno opravljene, čeprav premalo temeljito. Te pokažejo, da so se tanki in tankovske enote uveljavili kot najučinkovitejša in najpomembnejša udarna moč. Glavna spoznanja so:

- da je tank bojno sredstvo, ki edino omogoča bliskovit prodor skozi sovražnikove linije, hkrati pa služi tudi kot učinkovito orožje za obrambo,
- da šele praktična raba bojnega sredstva določa najbolj primerne smeri tehnološko – tehničnega razvoja tanka ter pokaže najboljše operativno taktične zamisli za njegovo uporabo,
- da stanje razvitosti industrije posamezne države pogotovo stopnjo tehnološke razvitosti v tank vgrajenih sistemov ter narekuje smeri razvoja novih modelov tankov⁴,
- da se kot najbolj učinkovita načela rabe tankov izkažejo načela, znana tudi kot t.i. »bliskovita vojna«. Ta bistveno opredeljujejo izhodišča za vse nove taktične zamisli uporabe tanka,
- da najbolj znameniti boji v času druge svetovne vojne predstavljajo pravi dokaz, da so le dobro koordinirane, ustrezno logistično podprte udarne sile, v katerih so soodvisno delovali vsi rodovi vojske s posebnim težiščem na pomenu in vlogi tanka, z zadostno ognjeno močjo, zaščito in mobilnostjo zagotovile uspeh.

(Chant 1994; Forty 1995)

Spoznanja se bistveno ne spremenijo tudi ob analizi spopadov hladne vojne.

³ Spomnimo, da so ZDA imele jedrsko orožje že leta 1945, SZ pa šele 4 leta kasneje, leta 1949, in da je jedrska tekma, ki se je začela z detonacijo dveh jedrskih bojnih glav ob koncu druge svetovne vojne, ki so jih ZDA odvrle na japonski mesti Hirošimo in Nagasaki, sprožila vlaganje nepredstavljivih vsot denarja v razvoj tovrstnega orožja, pri čemer je SZ bolj izrazito in poglobljen, sočasno krepila in razvijala tudi orožja in strategijo uporabe enot, ki jih obravnava naloga – tankovskih enot, ZDA pa (vsaj sprva) nekoliko manj. (Chant 1994, 37-41)

⁴ Nemčija pri graditvi tankov na račun velike ognjene moči in mobilnosti ne žrtvuje prepotrebne oklepne zaščite. To ne drži za države, kot so Francija, Anglija in ZDA, saj so tam gradili bodisi zelo lahke tanke majhne operativne vrednosti bodisi super težke tanke velike ognjene moči in zaščite, a prepočasne ter premalo manevrske sposobne. Podoben trend se nadaljuje tudi v prvi in deloma drugi povojni generaciji tankov, o čemem pišem v nalogi.

Poglavitne značilnosti obdobja – bipolarna razdelitev sveta, oboroževalna tekma, predvsem pa obstoj jedrskega orožja – določajo lastnosti lokalnih oboroženih spopadov tega časa. Analiza bo pokazala, da imajo ti številne podobnosti. V vseh so tako ali drugače sodelovale ZDA in SZ s svojimi zavezniki, vzroki za njihov nastanek so bili podobni, enako velja za glavne značilnosti. Navkljub lokalni naravi spopadov so razsežnosti njihovih posledic globalne.

Vzroki in okoliščine za njihov nastanek so številni, največkrat so geopolitične narave. Velesili želita namreč s spopadom bodisi spremeniti bodisi ohraniti strateško ravnotežje v svetu. Mnogokrat so vzroki drugačne, bolj ekonomske narave. Takrat želi agresor, sprva z agresivno zunanjo politiko, kasneje pa, kot pravi Clausewitz, z drugimi sredstvi, doseči ekonomsko odvisnost napadene države ali nadzor nad upravljanjem z njenimi naravnimi bogastvi. (Čuček in drugi 1981).

Načini vodenja bojov v lokalnih oboroženih spopadih so bolj ali manj natančna preslikava vojaške doktrine in strategije ZDA in SZ tistega časa. Obe sta v času hladne vojne strategijo svojega vojaškega nastopa večkrat spremenili. Glavne značilnosti doktrine so na taktični in operativni ravni v spopadih večinoma prevzeli tudi njuni zavezniki.

Podrobnejšo analizo vojaške organiziranosti v ZDA in SZ v času hladne vojne ter njune strategije, taktike in operatike bom predstavil v posebnem poglavju v nalogi. Sprememb v razmišljanju o načinih vodenja bojov v ZDA in SZ v obravnavanem obdobju je mnogo.

Prvotna ofenzivna strategija ZDA, ki je skladna z zaznavanjem ogroženosti v prvih letih hladne vojne, predvideva, da je tako v napadu kot v obrambi nujna agresivnost in iniciativnost. Bistvo koncepta nosijo visoko mobilne udarne enote, v mirnodobnem času razvrščene daleč po globini lastnega zaledja. Enote, sestavljene iz tankov, pehote in artilerije morajo biti zmožne hitre transformacije. Le tako lahko zagotovijo zadostno udarno moč za hitre in odločne ofenzivne akcije proti nasprotniku. Praksa v organiziranosti oboroženih sil ZDA pa je drugačna. Oklepne divizije namreč razpustijo, razvoj tankov upočasnijo. Šele od ustanovitve NATO naprej ponovno formirajo tankovske divizije in razvijajo nove modele tankov. NATO zato že v zgodnjih 50. letih šteje 23 oklepno – mehaniziranih divizij z več kot 1400 letali. V tem obdobju se ZDA na moč jedrskega orožja, nakopičenega predvsem v Zahodni Nemčiji, še močno zanašajo. (Davis 1997, 47 – 49)

Analiza korejske vojne, kjer so se spopadi vodili v pretežno hriboviti pokrajini na ali tik ob cestnih povezavah, povzroči prve spremembe strategije. V vojni se pokaže pomen tankov, predvsem njihove oklepne zaščite. ZDA kljub strateški jedrski premoči prvič večjo vlogo

namenijo tanku, a nekatere zmotne zaključke v strategiji ohranjajo vse do zgodnjih 70 – ih let. Takrat prepoznajo nesmisel strategije t.i. vzajemnega masovnega jedrskega odgovora. Ta namreč predvideva, da lahko ZDA SZ uničijo bodisi z masovnim preventivnim jedrskim napadom bodisi z učinkovitim jedrskim proti – udarom. Strategijo ob koncu 70. let le revidirajo do te mere, da v njej večjo vlogo namenijo tankom in tankovskim enotam. (Miller in Foss 1987)

V SZ je evolucija strategije podobna, a ne povsem. V prvih letih hladne vojne verjamejo, da bo naslednja vojna jedrska tako na strateški, operativni kot na taktični ravni. To ima sprva negativen vpliv na razvoj tankov. A že prav kmalu v strategiji povečajo vlogo konvencionalnih orožij. SZ tanke in tankovske enote v arzenalu oborožitve zadrži, a njihov pomen je majhen. Tankovske enote SZ namenja tako obrambi kot napadu. Glavne prednosti tanka – ognjeno moč, zaščito in mobilnost želijo izkoristiti tako, da poudarjajo pomen masovnosti uporabe⁵, vloge gibanja⁶ in nujnosti neprekinjenega boja⁷. V primeru obrambne vojne naj tank, ob zadostnem zaledju ter podpori artilerije in pehote, vkopan in dobro zaščiten počaka nasprotnika. V ofenzivi pa naj tankovske enote, organizirane v tankovske divizije z mehanizirano pehoto in lažje oborožene pehotne divizije s tankovsko podporo, izvedejo obsežne vdore v nasprotnikovo zaledje. Leta 1966, ko je doseženo ravnovesje v številu jedrskih bojnih glav, Sovjeti strategijo spremenijo. Od tega časa naprej verjamejo, da lahko v vsesplošnem spopadu zmagajo tudi le s konvencionalnimi orožji. Pomen tanka in vloga tankovskih enot se zato zelo poveča, čeprav zgodnja 70. leta prinesejo razvoj za tanke nevarnega novega orožja – vodenih protioklepnih raket.⁸ Zato ne preseneča, da v tistem času največji napredek doživlja tehnologija oklepa in taktične spremembe načina vodenja bojev. (Donnelly in Sean 1996, 75-80)

Nova doktrina Zahoda, imenovana tudi aktivna obramba⁹ s poudarkom na konceptu t.i. prednje obrambe¹⁰, prinese redefiniranje razmišljanj o bodočem spopadu. Upošteva geografske značilnosti Evrope, med drugim majhen manevrski prostor, z majhno obrambno globino. Koncept prednje obrambe pa manevrski prostor navidezno poveča, s čimer naj bi si ZDA zagotovile odločilno prednost. Odgovor Sovjetov na novo strategijo Zahoda je v novih tehnologijah. Razvijejo nove večslojne oklepe (laminatni večslojni oklep, reaktivni oklep¹¹) in jih kot prvi začno vgrajevati v svoje najmodernejše tanke¹².

⁵ Število enot na določenem delu

⁶ Rezultat množičnosti in hitrosti

⁷ Napadalno, ofenzivno lansiranje naslednjih valov sil, ki nasprotnika (preprosto) preplavijo

⁸ TOW, HOT; Dragon, Milan

⁹ Angl.: Active Defense

¹⁰ Angl.: Forward Defense

¹¹ Reaktivni oklep z usmerjenim delovanjem manjše količine eksploziva, ki naj bi učinkovito onesposobil ali minimaliziral učinek kemičnega polnjenja protitankovske rakete, so Sovjeti uporabili pri svojih tankih, Izraelci pa leta 1982 v Galileji tudi praktično preizkusili

NATO in zahodni zavezniki posledično revidirajo koncept t.i. »aktivne – prednje obrambne doktrine«. Ta mora sedaj odgovoriti na dvojno nevarnost: uspešno se soočiti z masovnim tankovskih napadom prvega ešalona nasprotnikovih sil, pa tudi z veliko verjetnostjo prodora novih, zalednih valov enot. Odgovor je koncept t.i. zračno – kopenske bitke¹³. Med glavne značilnosti sodi globok, odločen in soodvisen napad več skupin sil t.i. prvega vala visoke intenzivnosti. Temu sledijo novi valovi napadov skupin sil tankov. Ne glede na moč in učinkovitost nasprotnika se mora na vseh smereh iniciativa zadržati. Koncept naj bi le s konvencionalnimi sredstvi omogočil zadržati ali vsaj upočasniti napad, če bi bile ZDA napadene prve. Prožna obramba z zadrževanjem pa naj bi dopuščala dovolj časa tudi za razmislek o uporabi nekonvencionalnih sredstev. (Hull in drugi 1999)

Medsebojna oboroževalna tekma in razvoj zmeraj novih metod uporabe bojnih sredstev se končata v 80. letih, s prihodom Mihaila Gorbačova na oblast v SZ. Spremembe na ekonomskem, političnem, socialnem in vojaškem področju namreč v SZ povzročijo pomembne spremembe v strategiji delovanja, kar posledično vpliva tudi na revidiranje strategije ZDA.

Analiza uporabe tankovskih enot v izbranih lokalnih vojaških spopadih bo dokazala ključno vlogo in pomen tanka in tankovskih enot za dosego zmage v spopadu. Jedrsko orožje, ki omejuje vlaganja v razvoj ostalih oborožitvenih sistemov, spreminja pa tudi razmišljanja o načinih bodočega vojskovanja, na razvoj tankov sicer vpliva, a ga ne ustavi. Vloge tanka ne izniči niti pojav drugih orožij – inovativnih protioklepni sredstev, bojnega helikopterja, spremembe raketne tehnike in izboljšane taktike zračno – desantnih enot.

Pomen zaščite posadke, mobilnost na bojišču in ognjene moči se v novem geostrateškem okolju, ki ga determinira obstoj in možnost spopada z jedrskih orožjem, celo poveča. Preživetje v spopadu, ki se s kopnega vse bolj pomika v zrak, mu omogoči tehnološki napredek.

Napredek v tehnologiji je moč strniti v;

- iznajdbe novih materialov, ki povečajo zaščito, mobilnost in ognjeno moč, pri čemer teža ne naraste preko meja, ki bi predstavljala oviro pri transportu ali pri obremenjevanju okolja,
- spremembe na področju elektrooptičnih komponent, ki izboljšajo natančnost in zanesljivost sistemov za nadzor ognja, ter izboljšavo komunikacijskih sistemov,

¹² V modele tankov T-64, T-72, T-80 in T-90

¹³ Angl.: Air-Land Battle

➤ izboljšanje sistemov blaženja in vzmetenja, ki omogočijo večjo mobilnost na bojišču, obenem pa povečajo stabilnost tanka, ki ključno vpliva na verjetnost uničenja nasprotnika (Đorđević in Arsić 1997, 4 – 11).

Tehnološko – tehničnemu razvoju tanka bom namenil poseben del naloge. Analiziral bom trende, ki jih bom v grobem razdelil na analizo povečevanja ognjene moči, oklepne zaščite in mobilnosti. Posvetil sem bom tudi izboljševanju ergonomije tanka, ki posadki omogoči znosnejše delovne pogoje in učinkovitejšo rabo¹⁴. V nalogi bom podrobneje predstavil vse tri najpomembnejše karakteristike tanka, t.j. ognjeno moč¹⁵, mobilnost¹⁶ ter oklepno zaščito¹⁷. (Đorđević in Arsić 1997).

Predstavil bom tudi razvoj konceptov uporabe tanka. Hladna vojna namreč povzroči, v večini vojsk, načrtno in sistematično raziskovanje najboljših konceptov uporabe enot in oborožitvenih sistemov. Integracija spoznanj pogosto pripelje do reorganizacije enot in do preoblikovanja načel uporabe. To velja tudi za načela uporabe tankovskih enot. Analiziral bom bistvene značilnosti strategij uporabe tankovskih enot v spopade vpletenih držav. Opis teoretičnega razmišljanja o najboljšem načinu uporabe tankovskih enot bom predstavil večplastno. Njihovo skladnost bom primerjal tako s t.i. zgodovinskimi principi vojskovanja, analiziral pa bom tudi aktualna razmišljanja o načinih uporabe tankovskih enot. Vrednotil bom upoštevanja spoznanj znanih vojaških poveljnikov, vojaških teoretikov, filozofov, ki so pisali o principih vojskovanja in o načelih uporabe oboroženih sil. Posebno mesto bom seveda namenil analizi načel tankovskega vojskovanja. Izsledke bom primerjal s konceptom t.i. bliskovite vojne, ki se je v bojih druge svetovne vojne izkazal za najbolj

¹⁴ Tukaj imam v mislih predvsem izboljšave na področju komunikacijskih zmogljivosti (komuniciranje poveljnikov tankov med seboj in/ali s poveljstvom, pogled na bojno polje v realnem času), povečanje udobja posadke z uvajanjem klimatske naprave v tank, povečanje, optimiranje skladiščnih prostorov za hrano, pijačo, izboljšavo notranjega designa tanka, predvsem v smislu manjše hrupnosti, več prostora za posadko s poudarkom na ergonomiji posameznih sistemov za vožnjo tanka, navigacijo, polnjenje in upravljanje z ognjem (pri čemer to velja v večji meri za tanke, ki prihajajo z zahoda, za sovjetske tanke, ki imajo nizko silhueto, nekoliko manj). (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁵ Prvo karakteristiko tanka - ognjeno moč v času hladne vojne zaznamuje večanje kalibra glavne oborožitve - iz začetnih najmanj 76mm ob koncu druge svetovne vojne na zavidljivih največ 125 mm ob koncu obdobja hladne vojne, povečanje hitrosti projektila - s približno 900 m/s v začetku obdobja na več kot 1500 m/s na koncu obravnavanega obdobja, uporaba novih vrst projektilov (prevladujejo: kumulativni projektili, eksplozivni projektili s plastičnim eksplozivom in t.i. pod kalibrski projektili), uporaba izstrelkov s taktično jedrsko bojno glavo (v času hladne vojne, pogojih, kjer je bilo jedrsko vojskovanje ves čas latentno in tudi realno prisotno, so strokovnjaki resno razmišljali in razvijali projekte s taktičnimi jedrskimi bojnimi glavami, ki naj bi jih bilo glavno orožje tanka, top, sposobno izstreliti, saj vemo, da so prav tanki s svojo impresivno oklepno in RKB zaščito najodpornije in tako najprimernejše sredstvo za bojevanje v primeru jedrskega spopada. Analiziral bom tudi ukrepe za povečanje dometa topa (s slabih 1000 metrov ob koncu druge svetovne vojne na 3000 in več metrov pri najsodobnejših tankih ob koncu hladne vojne). Tehnični napredek skupaj z izrazitim razvojem na področju elektro-optike, stabilizacije ter namerilnih naprav topa pozitivno vpliva na verjetnost prvega zadetka nasprotnika tako pri streljanju iz mirovanja kot v premikanju. Omenil bom tudi negativne posledice. Spremembe namreč negativno vplivajo na potrebo po večjih vozilih, ki so posledično težja ter tako manj mobilna. Nova elektrooptična oprema pa spet negativno vpliva na ceno tanka – ta komponenta namreč predstavlja skoraj 25% vrednosti tanka. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁶ Izrazito se poveča tudi moči tankovskih motorjev (od približno 500 KM ob koncu druge svetovne vojne naraste na skoraj 1500 KM ob koncu hladne vojne), novosti so na področju pogonskih sredstev (večina tankov, z izjemo T-34, je imela ob koncu druge svetovne vojne bencinsko gnane motorje, a številne prednosti dizelskih motorjev (nižja poraba, manjša možnost vžiga ...) povzročijo premik v smeri vgrajevanja izključno dizelskih agregatov. (Nepreverjena) novost je še vgradnja plinske turbine v ameriški tank Abrams. Nove vrste goriv omogočijo tudi do 50% povečanje specifične moči motorja - povečanje specifične moči motorja kot ene izmed ključnih pokazateljev zmogljivosti tank(a)ovskega motorja narastejo z 14 KM/tono na 20 KM/tono in več, pri čemer se akcijski radij delovanja tanka podvojiti (povečanje akcijskega radija delovanja tanka iz slabih 150 km ob koncu hladne vojne na več kot 400 km po cesti in skoraj 300 km po terenu konec 80. let. Razvoj pozitivno vpliva tudi na zmanjšanje pritiska vozila na tla, izboljšave pa so tudi na področju menjalnikov, prenosov moči, vzmetenja in blaženja. Tanki imajo večje amfibijske sposobnosti. Vse izboljšave vplivajo na vsestranskost uporabe in večjo mobilnost tanka na vsakršnem terenu. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁷ Na tem področju je bil dosežen napredek tako v pasivni kot aktivni zaščiti, predvsem v smislu povečanja debeline oklepa za preko 30% (od manj kot 100 milimetrov na več kot 300 milimetrov), ter zmanjševanju čelne in bočne silhete tanka. Najdlje so na tem področju prišli Sovjeti. Dosežene so izboljšave v kvaliteti jekla, iz katerega je narejen oklep - od večplastnih, aktivnih, reaktivnih do laminatnih - kombinacij jekla, stekla - keramike, kevlarja, pri katerem prednjačijo predvsem Britanci in Izraelci, kasneje tudi Nemci, zmanjšan je nagibni kot oklepa tanka. (Đorđević in Arsić 1997)

učinkovitega, in pokazal bom tudi, da je ta koncept, z nekaj manjšimi prilagoditvami, veljaven še danes. (Rotmistrov 1966a)

Analiza lokalnih oboroženih spopadov¹⁸, ki jih bom kot študije primerov obravnaval v magistrskem delu, predstavljajo najboljši poligon za preveritev učinkovitosti, vloge in pomena tanka. Obenem mi bo omogočila primerjati konceptualno razvitost načel njegove uporabe ter ugotoviti stopnjo tehnološko – tehnične razvitosti oborožitvenega sistema. Doktrina,¹⁹ strategija,²⁰ taktika in operatika uporabe tankovskih enot bo se bodo pokazale v praksi.

Čas ob koncu druge svetovne vojne, ki se kmalu prevesi v čas hladne vojne, pri vseh narodih sveta pomeni opazno prelomnico, nov začetek, tudi čas želje zmanjšati strah pred novo vojno.

Hitro zaostrujoča se družbeno – politična situacija po letu 1945 pa, prav nasprotno, ni narekovala razoroževanja, temveč še večjo oboroževalno tekmo. Države zmagovalke so sicer različno, tudi zaradi zaostrovanja politične situacije in hitre delitve sveta na dva pola, začele in izvedle natančno in poglobljeno analizo vojskovanja v času druge svetovne vojne, s poudarkom na analizi najpomembnejše in najzanesljivejše – združene formacije; oklepno – mehaniziranih enot. V večini držav je namreč prevladovalo prepričanje, da je prav analiza tankovske tehnologije, še posebej nemškega tehnološkega razvoja in dosežkov v času pravkar končane druge svetovne vojne, ključna za povečanje možnosti preživetja v hitro nastajajočem bipolarnem svetu, ki ga najbolj zaznamuje novo orožje izredne rušilne moči – jedrsko orožje. Spoznanja držav ob koncu vojne in hitra oboroževalna tekma, predvsem tekmovanje v kopičenju jedrskega orožja, kjer je do konca 50. let nekoliko zaostajala Sovjetska zveza²¹, niso za dolgo zavrle ali celo onemogočile nadaljnjega razvoja raznovrstnega oborožitvenega arzenala vojska po vsem svetu, t.j. tankov in načinov uporabe tankovskih enot.

Druga svetovna vojna prinese nedvomno uveljavitev oklepno – mehaniziranih enot, znotraj njih pa, podrobneje, tankov in tankovskih enot, kot najučinkovitejše in najpomembnejše udarno/prebojne formacije in pglavitne udarne moči kopenske vojske.

Z izjemo Nemčije, ki je med omenjenimi edina poraženka tako prve kot druge svetovne vojne, so vse ostale države pri razvoju načel uporabe le – tega pokazale določeno mero togosti, obremenjenosti s preteklostjo, predvsem z izkušnjami iz prve in druge svetovne vojne, strahom

¹⁸ Korejsko vojno, vojno v Vietnamu, vojne na Bližnjem vzhodu, s poudarkom na tretji in četrti arabsko-izraelski vojni 1967 in 1973

¹⁹ Doktrina predstavlja skupek strategije, taktike in operatike, ki jo predvsem v vojski vidijo kot osnovo za teoretični razvoj misli na eni strani in kot osnovo za vojaško urjenje na drugi strani. V nekaterih primerih je doktrina za vojsko (lahko) tudi napoved aktivnosti, dogodkov, načinov in postopkov, ki se (jih) bo(do) izvajali v prihodnosti. V njenem najstrožjem (vojaškem) smislu pa je doktrina tudi odgovor na vprašanje, kako se bodo oborožene sile uporabile, borile v (prihodnjih) oboroženih spopadih (O Vojnoj Veščini, 1960)

²⁰ Strategija: v poenostavljenem smislu je definicija največkrat razumljena kot oblika implementacije plana za koordinirana prizadevanja in angažma sredstev (največkrat vojaških) z namenom doseči zastavljene cilje. Tako združuje cilje s sredstvi za dosego zastavljenega v miru in v vojni. (O Vojnoj Veščini, 1960)

²¹ Spomnimo, da so ZDA imele jedrsko orožje že leta 1945, SZ pa šele 4 leta kasneje, leta 1949, in da je jedrska tekma, ki se je začela z detonacijo dveh jedrskih bojnih glav ob koncu druge svetovne vojne, ki so jih ZDA odvrle na japonski mesti Hirošimo in Nagasaki, sprožila vlaganje nepredstavljivih vsot denarja v razvoj tovrstnega orožja, pri čemer je SZ bolj izrazito in poglobljeno sočasno krepila in razvijala tudi orožja in strategijo uporabe enot, ki jih obravnava naloga – tankovskih enot, ZDA pa (vsaj sprva) opazneje manj.

pred uvajanjem novosti, samozadostnostjo in občutkom navidezne varnosti ter pretiranim samopovečevanjem lastnih oboroženih sil. Nemčija pa od časa Versajskega sporazuma, s katerim so ji prepovedali imeti vojsko, zaradi pomanjkanja izkušenj z oklepnimi enotami v prvi svetovni vojni in posledično neobremenjenostjo s preteklostjo uspe v času med obema vojnama oblikovati, v času druge svetovne vojne pa izpopolniti, napredno, skrajno učinkovito ter zmožnostim tistega časa (edino) primerno strategijo uporabe tankovskih enot. Njihov prispevek k uveljavitvi tankovskih enot je pravzaprav širši in sega preko okvirov druge svetovne vojne.

Med strokovnjaki, ki si sicer niso povsem enotni, celo prevladuje mnenje, da so prav nemška načela o uporabi tankovskih enot, po izjavi nekega novinarja poimenovana »bliskovita vojna«, oblikovana med obema vojnama ter učinkovito preizkušena v drugi svetovni vojni, v nekoliko spremenjeni obliki še posodobljena in prirejena zahtevam posameznih držav, sprejele nekatere že (deloma) med vojno samo, druge pa po njej, skoraj vse sodobne vojske sveta. Večina teh načel se je v tankovskih vrstah obdržala do današnjega dne.

V stanju nove geopolitične situacije ob koncu druge svetovne vojne ter na pragu nove – hladne vojne, katere izvor je predvsem končni rezultat same vojne, pomenijo izhodišča vodilnih držav²² le delno zadovoljstvo s stopnjo razvoja njihovih oklepno – mehaniziranih enot. Tako so bili Sovjeti zadovoljni s stopnjo taktičnih in tehnoloških dosežkov svojih oklepnih enot, zahodni zavezniki, med njimi še posebej strokovnjaki iz Velike Britanije in Francije, pa so bili lahko upravičeno zaskrbljeni, potrebne so bile namreč številne spremembe sprejetih stališč.

Nedvomno sta med velikimi štirimi²³ posledice vojne najbolj čutili Francija in VB, kljub zmagi na političnem področju. Njuni ekonomija in industrija, glavni gonilni sili razvoja, tudi vojaškega, v družbi sta bili, podobno, kot sovjetska, močno prizadeti.

Seveda tega ne gre primerjati z Nemčijo, ki je bila še posebej opustošena in kmalu razdeljena, zato traja skoraj 15 letih, da šele konec 50. let ponovno začne s proizvodnjo oklepnikov.

Sovjetska zveza, čeprav zaradi vojne močno prizadeta, je edina država, ki je po koncu vojne relativno nemoteno nadaljevala z graditvijo tankov, proizvodnjo pa kasneje še pospešila in tako kmalu postala država z največjim arzenalom oklepnikov in oklepnih enot v svetu.

Konec druge svetovne vojne omogoča strniti številna spoznanja in izkušnje preteklih 6 let spopadov. Zaključki, ki so bili narejeni, so bili podlaga za nadaljnje raziskovanje načinov

²² Z izrazom vodilne države skušam z enopomenko zajeti skupino držav, ki bi jih lahko imenoval tudi mnenjske voditeljice v času ob koncu druge svetovne vojne in na začetku nove - hladne vojne. Mednje uvrščam vse gospodarsko, politično in vojaško pomembne države v letu 1945, ki so bodisi na strani zmagovalk ali poraženke druge svetovne vojne. Mednje prištevam: Združene države Amerike, Sovjetsko zvezo, Veliko Britanijo, Francijo, Nemčijo, Italijo, Japonsko. Kljub manjšemu pomenu in vlogi pa v to skupino prištevam še Avstralijo, Kanado, Španijo in Jugoslavijo.

²³ ZDA, Sovjetsko zvezo, Veliko Britanijo in Francijo.

uporabe oklepnih enot, smeri tehnološkega razvoja različnih modelov tankov in možnosti njihove uporabe v naslednjem obdobju.

Zaključki, na katerih so razvite industrijske države gradile lastne oborožene sile v času hladne vojne, so:

- da je tank v največji možni meri bojno sredstvo, ki omogoča bliskovit prodor skozi sovražnikove linije, lahko pa služi tudi kot učinkovito orožje za obrambo, pri čemer nudi zaščito posadke, ognjeno moč in mobilnost tudi v najtežjih razmerah,
- da čas prvih 30 let prisotnosti bojnega sredstva na bojišču prinese silovit tehnični napredek, pojav novih vrst tankov, razvoj strateške misli načinov uporabe, številne priložnosti preizkusa, pri čemer predvsem druga svetovna vojna, resnični generator razvoja na vseh ravneh, zahteva in povzroči razvoj (novih), specifično tehnoloških ter operativno taktičnih zamisli in rešitev, začrta najprimernejše nadaljnje smeri tehnološkega razvoja tanka in tankovskih enot, ki brez ustreznega števila priložnosti uporabe ne bi bil mogoč,
- da stanje razvitosti industrije posamezne države odločilno pogojuje stopnjo tehnološke razvitosti sistemov vgrajenih v vozilo, izdelavo različnih vrst tankov, namenjenih za različne naloge, ki pa se med posameznimi državami močno razlikujejo²⁴,
- da v boju priznan, najbolj smotrni način uporabe tankov – »Bliskovita vojna« – odločilno vpliva na revidiranje, celo na spremembo načel uporabe po svetu. Dejstvo je, da že v drugi polovici druge svetovne vojne in tudi takoj po njej načela, ki so se v spopadih pokazala kot pravilna, izvajanje le – teh pa za zmagovito, povzemajo številne države. Pospeši se zavedanje lastnih principov uporabe in omogoči kar najhitrejše implementiranje in tako graditev moderne oborožene sile (primer je Sovjetska zveza),
- čas druge svetovne vojne in predvsem izidi bojov dokazujejo, da so prav dobro koordinirane, ustrezno logistično podprte udarne sile, v katerih so soodvisno delovali vsi rodovi vojske s posebnim poudarkom na pomenu in vlogi tanka zmeraj dajale najbolj ustrezno kombinacijo strateškega presenečenja, zadostne ognjene moči, velike sposobnosti premikov ter zaščitnosti in kot takšne vedno zagotovile uspeh.

Ta spoznanja so dobro izhodišče za testiranje njihove veljavnosti in aktualnosti v izbranih lokalnih oboroženih spopadih v času hladne vojne, med leti 1945 in 1990, ki jih bom v nalogi obravnaval.

Čas hladne vojne zahteva, glede na pozicioniranje in obliko zavezništva posamezne države, da strateške zahteve njenega vodstva lahko predvidijo izdelavo določenih oklepnih sredstev za

²⁴ Nemčija pri graditvi tankov na račun velike ognjene moči in mobilnosti ne žrtvuje oklepne zaščite. To ne drži za države, kot so Francija, VB in ZDA - tam gradijo bodisi zelo lahke tanke majhne operativne vrednosti bodisi super težke tanke velike ognjene moči in zaščite, a prepočasne ter premalo manevrsko sposobne. Podoben trend se nadaljuje tudi v prvi in deloma drugi povojni generaciji tankov, o čemer pišem v nalogi.

dosego zastavljenih ciljev. Omejene so s stopnjo tehnološke razvitosti, proizvodnih zmogljivosti vojaške industrije in razpoložljivostjo naravnih bogastev, pri čemer družbeni cilji ne morejo presežati zmoglosti tehnologije in industrije te države. Ofenzivna ali defenzivna zunanja politika ključno vpliva na tehnološki razvoj v času hladne vojne, saj se cilji in zahteve oblasti odražajo v tehnološkem razvoju in v uporabi oklepnih sredstev in enot.

Tako način razmišljanja o nadaljnjem uvrščanju države in morebitnih željah po povečevanju vpliva v mednarodni skupnosti v času hladne vojne določa tudi način razmišljanja o graditvi tankov in uporabi tankovskih enot. Uporaba je lahko bodisi agresivna bodisi povsem defenzivna, a slednjo nekatere države v času hladne vojne, zaradi prekomerne vpletenosti v nekatere lokalne oborožene spopade, kot bom pokazal, bridko obžalujejo²⁵.

Vloga tanka kot najpomembnejšega udarnega bojnega sredstva konec druge svetovne vojne se kljub pojavu jedrskega orožja, ki prerazporedi fokus razvoja, pritok denarnega vlaganja in razmišljanja o načinih bodočega bojevanja, ne zmanjša, tank ostaja v uporabi kot najpomembnejši oborožitveni sistem kopenskih oboroženih sil povsod po svetu. Njegov koncept ostaja v osnovi nespremenjen: najbolje združiti zaščito posadke, mobilnost na bojišču in ognjeno moč, tudi in še posebej v novem geostrateškem položaju, ki ga determinira obstoj in realna možnost spopada z jedrskih orožjem.

Čas po drugi svetovni vojni, obdobje hladne vojne, pomeni premik v načinu, prostoru vodenja vojne, saj se težišče konvencionalne vojne iz kopnega vse bolj premika v zrak, a to tanku ne odvzame primata med orožji kopenske vojske. Preživetje mu omogoči silovit tehnološki napredek, ki pa se po državah razlikuje²⁶.

Čas hladne vojne, obdobje izrazite negotovosti in nezaupanja med velesilama²⁷, čas političnega tekmovanja za prevlado v svetu, čas vojaške tekme, kjer se je predvsem SZ v prvem obdobju trudila nadoknaditi zamujeno v jedrski tekmi²⁸, prinese hitro slabšanje politične situacije ter utemeljen strah pred vnovičnim spopadom, kar vpliva na oblikovanje nove strateške in taktične grožnje.

V tem okviru je etabliровано bojno sredstvo – tank vsem razvitim državam sveta, tako tistim z jedrsko močjo²⁹ kot veliki večini ostalih držav sveta, brez jedrskih kapacitet, predstavlja izrazito učinkovit in preverjen sistem, s katerim so si lahko hitro zagotovile ustrezno stopnjo, če ne, pa vsaj občutek varnosti. Obdobje hladne vojne, ki po nekaterih merilih traja med leti

²⁵ Primer Francije in njene desetletne vpletenosti v spopad v Vietnamu, kjer zaradi odločnega nasprotovanja vojaškega vodstva, da bi sprejeli, bolje rečeno, le močno revidirati (zastarela) stališča o načinu vodenja in poveljevanja oboroženim silam, utrpijo neproporcionalno velike izgube v moštvi in opremljenosti.

²⁶ Tehnologija močno napreduje predvsem pri iznajdbi novih materialov, vgrajevanju elektronskih komponent, ki izboljšajo natančnost, zanesljivost sistemov za nadzor ognja, ter pri izboljšanju sistemov blaženja in vzmetenja, kar omogoči povečanje mobilnosti na bojišču.

²⁷ Predvsem z vidika strahu in negotovosti pred naslednjim, morebiti odločilnim korakom na političnem in/ali vojaškem področju, ki bi pomenil neulovljivo prednost ene velesile pred drugo.

²⁸ ZDA so imele jedrsko orožje že leta 1945, Sovjetska zveza pa je svojo prvo jedrsko eksplozijo izpeljala 4 leta kasneje, leta 1949.

²⁹ Prva država, ki je posedovala jedrsko orožje, so bila ZDA; leta 1949 se ji je pridružila Sovjetska zveza, nato pa so jima sledile Francija, VB, Kitajska .

1945 in 1990, spet po drugih med leti 1949 in 1992 (Miller 2002), prinese, predvsem v času takoj po koncu druge svetovne vojne, v večini vojska načrtno, organizirano, raziskovanje doktrinarnih konceptov uporabe enot in oborožitvenih sistemov, analizo preteklih spopadov, integracijo spoznanj in nenazadnje množično reorganizacijo kot posledico ravnokar končane vojne. V veliko državah sveta začno s preoblikovanjem tankovskih formacij, revidiranjem načel njihove uporabe po zgledu nemškega koncepta bliskovite vojne, pri čemer upoštevajo tako ofenzivna kot defenzivna načela koncepta.

Začetke razmišljanja o načinih vodenja vojne v prvih letih po drugi svetovni vojni zaznamuje ofenzivna strategija vodenja boja, tako v vlogi napadalca kot branilca, ne glede na to, ali gre za ZDA in njene zaveznice na eni ali za SZ in njene zaveznice na drugi strani. Strategija načinov uporabe oklepnih bojnih sredstev ZDA in Sovjetske zveze kot glavnih protagonistk hladne vojne se med seboj sicer razlikujejo, vendar načini ne odstopajo mnogo od začetnih razmišljanj mislecev in spretnih strategov, ki so postavili osnove uporabe tanka, t.j., J.F.C. Fullerja, Liddell Harta, Guderiana, Pattona.

Obdobje hladne vojne zaznamuje več odločilnih korakov v političnem in vojaškem prostoru. V obravnavanem obdobju je opazno tudi izrazito prestrukturiranje odnosa politike in vojske, in sicer tako v SZ kot v ZDA.

ZDA in ostali zahodni zavezniki leta 1949 formirajo Severnoatlantsko zavezništvo, ki predstavlja velik pritisk in zaostrovanje na relaciji Vzhod – Zahod. Zaveznike močno zaznamuje in v marsičem spremeni poglede na lokalne oborožene spopade hladne vojne tudi korejska vojna 1953. Od sredine 60. let, ko ZDA začno izgubljati strateško jedrsko premoč, ter v zgodnjih 70., ko strategija masovnega jedrskega odgovora proti SZ nima več posebnega smisla, ti revidirajo doktrino vodenja vojne, v kateri pa prav posebno mesto še vedno namenjajo tankom in tankovskim enotam. Nova doktrina Zahoda iz leta 1976, imenovana aktivna obramba³⁰, s poudarkom na konceptu t.i. prednje obrambe³¹, pomeni korenito redefiniranje razmišljanja o bodočem spopadu. Koncept t.i. prednje obrambe da Zahodu v tistem času majhno prednost.

Revidiranje »aktivne – prednje obrambne doktrine« v zgodnjih 80. prinese nov koncept t.i. zračno – kopenske bitke³², koncept, ki je v veljavi tudi po koncu obdobja, ki ga obravnava magistrska naloga.

SZ s svojimi zavezniki, podobno kot ZDA s svojimi, sprva verjame, da bo naslednja vojna (z zahodom) gotovo jedrska, tako na strateški, operativni in taktični ravni. To seveda negativno

³⁰ Angl.: Active Defense

³¹ Angl.: Forward Defense

³² Angl.: Air-Land Battle

vpliva na razvoj tankovskih enot. Kmalu tovrstna spoznanja revidirajo v korist večjega poudarka razvoju konvencionalnih orožij – tanka in tankovskih enot, saj od 1966, ko je doseženo ravnovesje v številu jedrskih bojnih glav, verjamejo v zmago samo s konvencionalnimi orožji. Razvoj koncepta prednje obrambe in kasnejšega razvoja strateškega razmišljanja uporabe konvencionalnih bojnih sredstev, med njimi še posebej tanka in tankovskih enot, na Zahodu v celotnem obravnavanem obdobju hladne vojne za sovjete pomeni ponavljajoči se pritisk, ki vedno znova botruje iskanju (ustreznega) povračilnega odgovora tako v doktrini in strategiji kot predvsem v tehnologiji.

Lokalni oboroženi spopadi, ki jih nameravam kot študije primerov obravnavati v nalogi³³, predstavljajo testni poligon za preveritev učinkovitosti, vloge, pomena in principov vodenja vojne, t.j. njene doktrine³⁴ in strategije³⁵, ki sta osnovi za razvoj taktike in operatike uporabe vojaških enot nasploh, pri čemer bom namenil poseben poudarek tankovskim enotam in njihovi tehnološko – ehnični razvitosti, ki pa seveda povratno vplivajo na razvoj načel njihove uporabe.

Opis teoretičnega razmišljanja o najboljšem načinu uporabe tankovskih enot bom predstavil v luči skladnosti s t.i. »klasičnimi principi vojskovanja«, in sicer z zgodovinskega stališča in s stališča njihovega razvoja ter tudi kot aktualna razmišljanja o načinih uporabe tankovskih enot – ločeno po državah, pri čemer velja omeniti, da je razlika med državami precejšna.

Pri analizi izbranih oboroženih lokalnih vojaških spopadov bom vrednotil (ne)upoštevanje spoznanj številnih znanih teoretikov, filozofov in znanstvenikov, ki so pisali o principih vojskovanja in načelih uporabe oboroženih sil, pri čemer si bom prizadeval za vrednotenje teh načel z vidika (ne)aplikativnosti izključno za tankovsko vojskovanje.

Tekmovanje na političnem in vojaškem področju pogojuje ločene, a vendar podobne trende razvoja tankov in tankovskih enot v času hladne vojne. V nalogi bom natančno in metodično obdelal področje tehnološkega razvoja in novih spoznanj o bojnem sredstvu. Svojo analizo in sistematični opis korakov v razvoju pa bom vedno znova razdeljeval na ponavljajoče se iskanje najboljšega kompromisa med povečanjem ognjene moči, povečanjem oklepne zaščite ter zadržanjem na istem nivoju ali celo povečanjem tretje ključne komponente tanka – mobilnosti tanka v odnosu do nasprotnika³⁶.

³³ Korejsko vojno, vojno v Vietnamu, vojnah na bližnjem vzhodu s poudarkom na tretji in četrti arabsko-izraelski vojni 1967 in 1973 in vojno v Perzijskem zalivu 1990 – 1991.

³⁴ Doktrina predstavlja skupek strategije, taktike in operatike, ki jo predvsem v vojski vidijo kot osnovo za teoretični razvoj misli na eni strani in kot osnovo za vojaško urjenje na drugi. V nekaterih primerih je doktrina za vojsko (lahko) tudi napoved aktivnosti, dogodkov, načinov in postopkov, ki se(jih) bo(do) izvajali v prihodnosti. V njenem najstrožjem (vojaškem) smislu pa je doktrina tudi odgovor na vprašanje, kako se bodo oborožene sile uporabile, borile v (prihodnjih) oboroženih spopadih.

³⁵ Strategija: v poenostavljenem smislu je definicije največkrat razumljena kot oblika implementacije plana za koordinirana prizadevanja in angažma sredstev (največkrat vojaških) z namenom doseči zastavljene cilje. Tako združuje cilje s sredstvi za doseg zastavljenega v miru in v vojni.

³⁶ T.i. tankovski trikotnik: ognjena moč, oklepna zaščita in mobilnost se skozi ves čas obstoja bojnega sredstva različno obravnavajo npr., pri sovjetskem T-72 je na prvem mestu ognjena moč, na drugem zaščita, na tretjem mobilnost, pri nemškem tanku Leopard in francoskem tanku AMX-30 pa je najbolj poudarjena

Vse tri ločene karakteristike, ki jih tank bolj ali manj spretno združuje, bom sistematično obdelal skozi prevladujoče splošne trende razvoja bojnih sredstev, predstavil nove korake, napredek na vojaškem področju, poznane težave v razvoju in sistematično prikazal končni rezultat razvoja in stanja na področju tankov in tankovskih enot ob zaključku obdobja, ki ga delo obravnava.

2. METODOLOGIJA

2.1. METODE

Uporabil bom teoretična in empirična spoznanje iz družboslovja, zgodovine in obramboslovja, torej multidisciplinarni pristop, ki ga je mogoče razdeliti tudi na družboslovni – obramboslovni³⁷, zgodovinski in tehnološko – tehnični del³⁸.

Analiziral bom izbrane lokalne oborožene spopade v hladni vojni in uporabo tankovskih enot v teh spopadih. Obdobje hladne vojne bom predstavil z opisom obrambno – varnostnih, političnih, ekonomskih, socialnih in drugih izzivov. Povzel bom razvoj oklepnega bojnega sredstva, na katerega vplivajo: ekonomske zmožnosti, geopolitične razmere, varnostni izzivi mednarodne politike, notranja kohezivnost države, znanstveno – tehnična razvitost industrije in stopnja doktrinarne »zrelosti« oboroženih sil.

V svojem magistrskem delu bom uporabljal naslednje metode družboslovnega raziskovalnega instrumentarija:

a.) Za teoretični nivo raziskovanja:

– Metodo analize pisnih virov, ki je v svojem bistvu kvalitativna analiza vsebine in se »osredotoči na zaznavanje vsebine in pomena sporočil« (Flere 2000). Uporabljena bo pri oblikovanju konceptualizacije naloge, pri analiziranju podatkov iz izbrane literature, pri preučevanju uveljavljenih načel uporabe in doktrin ter pri predstavitvi evolucije tehnološko – tehničnega razvoja.

– Metodo analize in sinteze, ki omogoča »na eni strani proučevanje na nivoju razčlenjevanja sestavljenih pojavov, sodb, zaključkov na njihove sestavne dele (analiza), na drugi strani na nivoju združevanja enostavnih miselnih sestavin (npr. pojmov, sodb) v

lastnost mobilnost, nato ognjena moč in na koncu oklepna zaščita. Najmodernejši tanki današnjega časa (ki jih v nalogi le omenjam), npr. ameriški Abrams M1A2, nemški Leopard 2A5 in francoski Leclerc, najbolj poudarjajo potrebo po »preživetju posadke in tanka« - zaščiti, nato ognjeni moči in na koncu mobilnosti, kar vpliva na porast teže tanka do 60 ton in več. (Đorđević in Arsić 1997, 11).

³⁷ Ta zaobjema vidike preučevanja družboslovnih kazalcev obravnavanega obdobja; t.j. ekonomske, geopolitično-vojaške ter notranje-varnostne.

³⁸ Ta vidik meri stopnjo tehnično-tehnološkega napredka, značilnosti samega bojnega sredstva, soodvisnosti vpliva novih tehnologij in spoznanj na implementacijo le-teh v novih modelih tankov in povratni učinek na spremembe vojskovanja.

sestavljene oziroma enkratne celote vzajemno povezanih delov (sinteza)» (Mužić 1996).

Kombiniral jo bom z

– deskriptivno metodo, ki je ena pomembnejših metod, uporabljenih v analizi in »na splošno podaja opis, oziroma oriše meje pojava, ki so predmet analize« (Flere 2000). Uporabljeni bosta za opis značilnosti tankovskih enot, za splošni oris predmeta analize in za predstavitev tehnološko – tehničnih značilnosti bojnega sredstva v izbranih lokalnih oboroženih spopadih hladne vojne.

– Zgodovinsko primerjalno metodo, ki bo uporabljena za zgodovinski pregled izbranih oboroženih spopadov v obdobju hladne vojne ter za analiziranje vloge, pomena in načinov uporabe tankovskih enot v tem obdobju.

b.) Za empirični nivo raziskovanja:

– Metodo študije primera, ki »omogoča globinsko in celostno proučitev primera« (Flere 2000). Z njo bom analiziral štiri arabsko – izraelske spopade, korejsko in vietnamsko vojno ter uporabo tankovskih enot v njih.

– Komparativno metodo, »ki razkriva razlike in skupne lastnosti dveh ali več(ih) pojavov« (Flere 2000). Uporabil jo bom za prikaz razlike med vrstami tankov in za prikaz razlike med različnimi oklepno – mehaniziranimi enotami, ki so bile del oboroženih sil v spopade vpletenih držav.

– Metodo pogovora sem izbral, ker želim slediti svobodni izbiri razlag in se izogniti omejevanju sogovornika, zato vprašanj ne bom vnaprej pripravil.

Za tiste države, ki so sodelovale v lokalnih oboroženih spopadih, ki jih raziskujem v svojem magistrskem delu, želim:

od predstavnikov Slovenske vojske pridobiti relevantne informacije o stopnji moderniziranosti oklepnih sistemov in o tehnološko – tehnični razvitosti tankovskih enot, od znanstvenih sodelavcev Ministrstva za obrambo pa z isto metodo in z nestrukturiranim osebnim intervjujem izvedeti, če so bile morebiti opravljene znanstvene raziskave na področjih vojaške doktrine in strateške razvitosti ter kaj so ugotovile.

2.2. HIPOTEZE

2.2.1. RAZISKOVALNI VPRAŠANJI

- Na kakšne načine in s katerimi vojaškimi sredstvi se v ključnih lokalnih oboroženih spopadih hladne vojne kaže demonstracija moči velesil, upošteva, da je bilo to obdobje zaznamovano z negotovostjo, nezaupanjem, tekmovalnostjo za prevlado v političnem

vplivu in v iskanju načinov za doseganje primata na področju konvencionalne, še bolj pa na področju nekonvencionalne oborožitve?

- Kdaj, kako in v kakšnem obsegu politični in vojaški vodje spoznajo, da so vzorci vzrokov in posledic posameznih lokalnih oboroženih spopadov v hladni vojni, navkljub silovitemu razvoju novih tehnologij in novih vrst orožij, enaki vzorcem in posledicam iz celotne zgodovine vojskovanja, da v tankih, združenih v tankovske enote, ne oziraje se na značilnosti novega – jedrskega veka, ponovno prepoznajo potencial, ki ga tank ima, da mu omogočijo razvoj, da lahko, ne glede na vrsto grožnje, s katero se sooči, dokaže svoj ključni pomen in vlogo v doseganju končne zmage?

2.2.2. TEZE

- Dobro koordinirane, ustrezno strateško, taktično in logistično podprte udarne sile, kjer soodvisno delujejo vsi rodovi vojske, kjer vodilno mesto zasedajo združene tankovske enote, so v obdobju hladne vojne, upoštevaje obrambno – varnostne, politične, ekonomske in geografske izzive, zagotovile ustrezno kombinacijo strateškega presenečenja, zadostne ognjene moči, zaščite in mobilnosti za dosego zmage v vojaškem spopadu.
- Lokalni oboroženi spopadi v času hladne vojne so predstavljali poligon za preverjanje učinkovitosti, konceptualne razvitosti načel uporabe tankovskih enot in ugotavljanje stopnje tehnološko – tehnične razvitosti oborožitvenega sistema v praksi.
- Medsebojni vpliv strateške vojaške tekme v oboroževanju med ZDA z zaveznicami na eni ter SZ z zaveznicami na drugi strani pogojuje razvoj in uporabo tankov in tankovskih enot.
- Na razvoj tanka je poleg implementacije tehnološko – tehničnih inovacij, sprememb koncepta uporabe ter spremenjenih ekonomskih in varnostno – političnih razmer v oboroženih silah najbolj vplivala uvedba novih oborožitvenih sistemov, predvsem jedrskega orožja, inovativnih protioklepnih sredstev, bojnega helikopterja, raketne tehnike in izboljšav taktike zračno – desantnih enot.
- Tank in tankovske enote so bile v vseh večjih lokalnih spopadih hladne vojne nepogrešljiv oborožitveni sistem v rokah vojaških poveljnikov večine v spopade vpletenih držav.
- Na tehnološki razvoj tanka, na odločitev o količini in vrstah tankov v oboroženih silah ter o njihovi uporabi je vplivala zunanja politika posamezne države, stopnja njene ogroženosti, njeni vojaški in geostrateški izzivi ter ekonomske omejitve.

2.3. STRUKTURA NALOGE

Nalogo sem vsebinsko razdelil na več soodvisnih sklopov.

Na začetku naloge je uvodni del. Ta vsebuje opredelitev predmeta preučevanja, predstavitev metodologije, t.j. pristope in uporabljene metode, ter del s hipotezami, razdeljen na raziskovalni vprašanji in izvedene teze.

Vsebinski del je razdeljen na štiri komplementarne vsebinske sklope.

Prvi večji del vsebuje predstavitev geopolitičnih, varnostnih, ekonomskih in socialnih razmer v času hladne vojne.

Drugi opisuje tehnološko – tehnični napredek vseh štirih generacij tanka, ki so bile razvite v času hladne vojne.

Tretji vsebuje opise procesov oblikovanja načel, po katerih se uporabljajo tanki in tankovske enote. Načela so se oblikovala na podlagi analiz strategij, taktik in operativne uporabe kopenskih enot, ki so jih naredili veliki vojskovodje in najpomembnejši vojaški strategji.

Četrto poglavje pa vsebuje primerjalno analizo izbranih lokalnih oboroženih spopadov hladne vojne: korejsko vojno, vojno v Vietnamu, štiri arabsko izraelske spopade. Uporabljena je metoda študije primera³⁹, izvedena je komparativna primerjava načel, po katerih so v omenjenih spopadih uporabljeni tanki in tankovske enote.

V zaključku sem predstavil spoznanja iz naloge, opravil verifikacijo hipotez in navedel zaključne misli. Sledi literatura.

³⁹ V mislih imam klasični analitično-sintetični pristop k analizi posameznega spopada/vojne: razlaga politične, geostrateške, ekonomske in vojaške situacije, vzrokov in povodov za spopad (analiza geografskih, (demografskih) značilnosti vojskovišča, koncentracije vojaških sil, uporabljene tehnike, karakteristik rodov vojske, morebitnih zavezništov, vloge mednarodne skupnosti, analiza primerov taktike, operativne in strategije posamezne strani v vojni, uporabe enot, pomena različnih rodov vojske, analiza posledic vojne, vojaških, gospodarskih in političnih, pri čemer je analiza primerov venomer osredotočena na izhodišče, iz katerega naloga izhaja – zgodovinsko primerjalne analize vloge in pomena oborožitvenega sistema kopenske vojske, tanka v izbranih lokalnih spopadih v obdobju hladne vojne

2.4. SEZNAM KRATIC

BDP	Bruto družbeni proizvod
ČSSR	Češkoslovaška socialistična republika
DN	Društvo narodov
DRV	Demokratska republika Vietnam
F	Francija
GS	Generalna skupščina
GŠ	Generalštab
HLADNA VOJNA	Hladna vojna
ICBM	Angl.: Inter Continental Balistic Misille (Medcelinska balistična raketa)
KMAG	Angl.: Korean Military Advisory Group (Skupina ameriških vojaških svetovalcev v Koreji)
LRK	Ljudska republika Kitajska
NATO	Angl.: North Atlantic Treaty Organization (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)
OM/TE	Oklepno mehanizirane – tankovske enote
OS	Oborožene sile
OZN	Organizacija združenih narodov
RK	Republika Kitajska
SLBM	Angl.: Submarine Launched Balistic Misille (Medcelinska balistična raketa, ki se jo izstrelji iz podmornice)
SZ	Sovjetska zveza
VB	Velika Britanija
VS	Varnostni svet
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi
ZP	Združeno poveljstvo

2.5. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.5.1. VOJNA

VOJNA (ang.: war, nem.: Krieg fr.: guerre) je spor, konflikt, ki vključuje organizirano rabo ubojnih sredstev, orožij, fizične in psihične prisile med državnimi entitetami ali drugimi oboroženimi silami. Ponavadi vpletene strani posedujejo ozemlje, ki ga z vojno lahko pridobijo ali izgubijo. Vpleteni subjekti imajo pogosto organizirano hierarhično urejeno strukturo, poveljujočo strukturo, organizacijo in vodstvo, skupaj s (ponavadi) poveljnikom vseh oboroženih sil. Vpletene strani se v vojni lahko predajo, lahko se jih uniči ali porazi, s čimer je vojna končana. Do konca druge svetovne vojne so si vpletene strani v večini primerov z uradno izjavo napovedale vojno. Termin se pogosto uporablja za opis dejanj, konstruktov z največkrat vsaj nakazano psihološko obliko konflikta, spora, katerega cilj je največkrat pokoritev ene vpletene strani: trgovinska vojna, psihološka vojna, hladna vojna ... Vojna je največkrat sestavljena iz več vojaških akcij ali operacij med dvema ali več nasprotujočimi si subjekti, zaradi nestrinjanj ali spora zaradi suverenosti, ozemlja, naravnih virov, vere, ideologije. Poznamo več vrst t.i. specialnih vojn: vojna za osvoboditev okupiranega ozemlja se imenuje vojna za neodvisnost, vojna med neodvisnimi pravnimi ali drugačnimi subjekti znotraj posamezne države se imenuje državljanska vojna. Termin se uporablja tudi retorično, ko se uporablja za opis akcije ali operacije proti subjektu, ki ozemlja ne poseduje, njegova zasedba ni mogoča, ali pa akcija oz. operacija ne omogoča zmage nad formalno oblastjo – vojna za zmago nad mamili, terorizmom.. (Vojna Enciklopedija, 10. knjiga, 1975b, 243; Dolinar 1988, 733).

2.5.2. HLADNA VOJNA

HLADNA VOJNA (ang.: cold war, nem.: Kalter Krieg, fr.: guerre froide). Ni niti vojna niti mir. Označuje stanje zaostrenih odnosov in stalne politične napetosti med dvema ali več državami. Obdobje hladne vojne imenujejo tudi obdobje po drugi svetovni vojni, vzrok pa je predvsem nerešeno vprašanje delitve Nemčije. Zaostrovanje je posledica ekspanzionističnih in hegemonističnih tendenc velikih sil, ki želijo razširiti sfero svojega vpliva, zaustaviti proces dekolonizacije in uspjeti z vsiljevanjem svoje hegemonije. Hladna vojna se odraža v vseh sferah mednarodnih odnosov: politični, ekonomski, kulturni, znanstveno – tehnični, vojaški. Najopaznejši aspekti hladne vojne so propagandno in psihološko delovanje med protagonistkami, izrazita in brezkompromisna oboroževalna tekma, nastajanje političnih in

vojaških zavezništev in zvez, širitev vojaških baz izven meja lastne države, agresivnost in vmešavanje v notranje – politične odnose druge države. Hladna vojna je tudi dalj časa trajajoč geopolitični, ideološki, ekonomski spopad, ki je nastal ob koncu druge svetovne vojne med ZDA in Sovjetsko zvezo in njunimi zaveznicami. Trajal je od 1945 (1947) do razpada Sovjetske zveze 25.12.1991. Ime izvira iz dejstva, da v tem času ni bilo nobenega direktnega oboroženega spopada med ZDA in SZ. Vojna se je odražala predvsem v vojaški tekmi, tako v konvencionalni kot nekonvencionalni, številnih vojaških zavezništvih, ekonomskem vojskovanju in embargu, vohunstvu, številnih lokalnih oboroženih spopadih s prikrito ali odkrito vpletenostjo ene ali druge super sile. Čas zaznamuje velika nevarnost in grožnja, da bo soočanje preraslo v oborožen nekonvencionalni spopad z milijoni mrtvih. Obe strani sta zato razvili vrsto orodij in pristopov zastraševanja, ki naj bi to preprečile. Znotraj obdobja je več krajših period izboljševanja in ponovnega zaostrovanja odnosov, ki so rezultat bodisi lokalnih oboroženih spopadov in vpletenosti super sil bodisi mirovnih pogajanj in sporazumov. (Švajncer 1998, 259; Gilbert 2000; Vojna enciklopedija, 2. knjiga, 1971, 478).

2.5.3. TANK

TANK: (ang.: tank, nem.: Panzerkampfwagen, fr.: char de combat) je ponavadi s topom kot glavno oborožitvijo oboroženo oklepno vozilo velike ognjene moči, velike moči preboja, velike mobilnosti, dobre oklepne zaščite in velike manevrske sposobnosti. Beseda izvira iz angleške besede tank – Angleži, snovalci in prvi, ki so izdelali prototip tanka, so v želji, preprečiti razkritje nastajanja novega bojnega sredstva prototip poimenovali kot premični rezervoar za vodo, opremljen z gosenicami. Tank je zasnovan na osnovi traktorja in deloma avtomobila, največkrat ga poganja motor z notranjim izgorevanjem, v zadnjem času plinske turbine. Moč motorja se preko menjalnika in reduktorjev navora prenaša na obe gosenici, sestavljeni iz več enakih členov, napeti na pogonsko kolo ali kolesi, podpira jo več pomožnih ter vodilnih koles. Gosenice zmanjšujejo specifični pritisk vozila na tla, zato je tank visoko mobilno in zmogljivo vozilo za vožnjo po vseh terenih. Karoserija tanka je skrita pod jeklenim ali kompozitnim oklepom, namenjenim zaščiti posadke. Poleg zaščite pred neposrednim ognjem oklep z dodanimi sistemi, lahko ščiti posadko tudi pred radiološkimi, kemičnimi ali biološkimi sredstvi. Ponavadi je tank opremljen z glavnim topom velike rušilne moči ter več mitraljezi, poznamo pa tudi tanke z več koaksialnimi mitraljezi, ki zamenjujejo top kot glavno oborožitev. Tank je bil prvič uporabljen v času prve svetovne vojne, v bitki 15. 9. 1916 pri kraju Flers – Courcellette, bolj znani kot bitki pri Sommi, kjer pa ni odigral ključne

vloge. Do prve prave uporabe tankov skupaj z nekoliko bolj razdelanim načinom njihove uporabe je prišlo pri Cambraiu novembra 1917, dokončno pa v veliki tankovski ofenzivi 1918 pri Amieniu. Prihod na bojišče in prvi primeri njihove uporabe so sprožili neustavljivi val razvoja in izpopolnjevanja tega že v drugi svetovni vojni popolnoma nepogrešljivega in v marsičem glavnega bojnega sredstva. (Vojna Enciklopedija, 9. knjiga, 1975a, 726).

2.5.4. OBOROŽENE SILE

OBOROŽENE SILE (ang.: armed forces, nem.: bewafnete Macht, fr.: forces armées) specializirana oborožena organizacija (ponavadi) države, izurjena, pripravljena in organizirana za vodenje oboroženega boja. Ponavadi ustanovni in eminentni del vsake državne organizacije. Oborožene sile so glavni instrument za zagotavljanje neodvisnosti in teritorialne nedotakljivosti posamezne države, obstoječe državne ureditve. Njihova sestava, velikost in opremljenost je odraz družbeno politične ureditve/sistema posamezne države, stopnje razvoja materialnih proizvodnih zmogljivosti, geografsko – strateškega položaja države v svetu, njenih demografskih možnosti, vojaške doktrine. Ponavadi jih sestavljajo redne oborožene sile in teritorialne sile. Odvisno od politične ureditve države, njenih geografskih možnosti ter sprejetega strateškega načrta njihove uporabe, se v večini dežel delijo na tri osnovne rodove: kopensko vojsko, vojno letalstvo in mornarico, v nekaterih državah poznajo še nekaj dodatnih (samostojnih) rodov vojske. (Vojna Enciklopedija, 4. knjiga, 1972b, 448).

2.5.5. DOKTRINA

DOKTRINA (lat.: doctrina, ang.: doctrine, nem.: Doktrin, franc.: doctrine) predstavlja skupek napotkov, navodil, misli, principov, pozicij v skupnem kontekstu, naboru znanja, ali občem vrednostnem sistemu. V grščini je terminu analogna etimologija ali katekizem. Velikokrat, ko govorimo o doktrini, se termin nanaša na sklop religioznih dogem. Termin se uporablja tudi kot princip zakona, v splošni zakonodajni tradiciji, vzpostavljeni skozi zgodovino več (predhodnih) odločitev. Naštejmo: doktrina samo – obrambe, princip pravičnosti. V zunanji politiki ali splošni politiki posamezne države je termin struktura, nabor aksiomov – predstavljajo sprejete in izvajane načine obnašanja, vedenja zunanje politike posamezne države. Dostikrat se tovrstne doktrine imenujejo po določenem političnem voditelju ali protagonistu določene doktrine (Trumanova doktrina, doktrina Brežnjeva ...). Termin se uporablja tudi v uveljavljeni proceduri kompleksne operacije, naloge, kot je vojna. Tipični

primer je taktična doktrina, ki se največkrat interpretira kot nabor dejanj, manevrov ali akcij, ki jih za to določene vojaške enote z v naprej pripravljenim naborom oborožitve izvajajo kot splošno sprejet način vedenja v določeni situaciji (napadu, obrambi ...). Doktrina v vojaškem smislu dostikrat predstavlja skupek strategije, taktike in operatike, ki jo predvsem v vojski vidijo kot osnovo za teoretični razvoj misli na eni strani in kot osnovo za vojaško urjenje na drugi. V nekaterih primerih je doktrina za vojsko (lahko) tudi napoved aktivnosti, dogodkov, načinov in postopkov, ki se (jih) bo(do) izvajali (izvajalo) v prihodnosti. V njenem najstrožjem (vojaškem) smislu pa je doktrina tudi odgovor na vprašanje, kako se bodo oborožene sile uporabile, borile v (prihodnjih) oboroženih spopadih. Doktrino si lahko deli več držav, celo javna objava in sprejetje doktrine druge države je danes praksa. (Vojna Enciklopedija, 6. knjiga, 1973b, 764; LFTD ATP – 35 (B), 1995, 2 – 12; Brassey's Encyclopedia of Land Forces and Warfare 1996, 294 – 298).

2.5.6. VOJNA DOKTRINA

VOJNA DOKTRINA (ang.: war doctrine, nem.: Kriegsdoktrine, franc.: doctrine de guerre)
Vojna doktrina je plato/nivo načrtovanja med nacionalno strategijo in taktiko, postopki in procedurami nižjih enot v sestavi oboroženih sil. Omogoča splošno razumljen način razmišljanja o vojaških problemih, vendar brez dajanja napotkov in navodil, kako te rešiti. Obenem ne ponuja jasnih navodil, kako doseči rešitev, prav tako pa ne ponuja odgovora vojaškemu poveljniku, kako naj izvede določeno akcijo. Vojna doktrina (naj bi) vedno pusti(la) odprte možnosti, da poveljujoči na podlagi lastnega prepričanja in vrednost, v skladu s splošno sprejeto vojaško doktrino v vojski, izvede posamezno akcijo. Vojna doktrina ponavadi dopolnjuje in opredmeti nekatere dele nacionalne strategije posamezne države. Je tudi samo teoretičen pogled ali skupek pogledov ter sistem teoretičnih predpostavk in praktičnih rešitev določene države ali skupine držav do vojne, do pojmovanja le – te, političnih ciljev v njej, osnovnih načinov njenega vodenja. Ker je vojna občutno širši družbeno – politični fenomen kot oboroženi boj, je tudi vojna doktrina v svojem osnovnem smislu družbeno – politična kategorija, ki se nanaša na vojno in na vse njene komponente v celoti, zato je vojna doktrina v svojih dimenzijah in karakterju širša in bolj vseobsegajoča kot vojaška doktrina, ki se nanaša izključno na oborožene sile in oboroženi boj. Determinirajo jo številni parametri, med katerimi so mnogi značilni za vse države sveta. S terminom se opredeljuje vrsta/tip vojne (osvajalska, agresivna, osvobodilna), dimenzije in politični cilji vojne, osnovni načini njenega vodenja, osnovni načinu oblike boja (gverilski, partizanski ...),

določa pa tudi osnovne kategorije, (konvencionalne/nekonvencionalne), ki jih bo (namerava) določena država v njej uporabiti (kemična sredstva, psihološko, specialno, biološko vojskovanje, uporaba jedrskega orožja ...) (Vojna Enciklopedija, 6. knjiga, 1973b, 765; LFTD ATP – 35 (B), 1995, 2 – 12).

2.5.7. VOJAŠKA DOKTRINA

VOJAŠKA DOKTRINA (ang.: military doctrine, nem.: Armeedoktrine, fran.: doctrine militaire) je sistem sprejetih in osvojenih stališč in principov o organizaciji, urjenju, pripravah in načinu uporabe oboroženih sil v vojni in miru. Vojaška doktrina izvira iz razumevanj vojne doktrine, ki predstavlja širšo, vseobsegajoče stališče določene entitete (ponavadi države) do vojne v celoti, v vseh njenih aspektih (političnem, družbenem, ekonomskem, psihološkem, vojaškem ...) Vojaška doktrina je tako ožja kategorija vojne doktrine in iz nje izhaja, saj je na njenih stališčih zasnovana, načela vojne doktrine jo determinirajo in opredeljujejo, določajo teoretične osnove in nakazujejo praktične rešitve. (Vojna Enciklopedija, 9. knjiga, 1975a, 551).

2.5.8. UMETNOST VOJSKOVANJA

UMETNOST VOJSKOVANJA (ang.: art of war, nem.: Kriegskunst, fran.: art de guerre) je teorija in praksa priprave in vodenja oboroženega boja in ena najvažnejših disciplin vojaškega usposabljanja v vsaki oboroženi sili katerekoli države. Med vedami jo uvrščamo med družboslovni instrumentarij. Realizacija je odvisna od znanih in znanstveno preverljivih, pogosto pa tudi od težje merljivih dejstev in situacij (iniciativa, morala ...). Osnove umetnosti vojskovanja so nastale pred tisočletji. Začetnik je kitajski mislec in vojak Sun Tzu Vu, avtor knjige Umetnost vojskovanja (ang.: The Art of War). Ostali znani antični avtorji, ki so svoje delo in življenjsko raziskovanje posvečali preučevanju umetnosti vojskovanja, so Ksenofont, Tukidit, Enej, Vegecij, med modernimi pa gotovo velja omeniti še Niccoloja Machiavellija, Antoina – Henrija Jominija, Carla von Clausewitz, J.F.C. Fullerja in B.H. Lidell Harta, M. N. Tuhačevskega, H. Guderiana. Med umetnost vojskovanja pogosto štejemo tudi vsaj nekaj obče sprejetih principov: ekonomija sile, presenečenje, koncentracija sile, manever, soodvisno delovanje vseh oboroženih sil. (Vojna Enciklopedija, 7. knjiga, 1974a, 17 – 19).

2.5.9. STRATEGIJA

STRATEGIJA (ang.: strategy, nem.: Strategie, franc.: stratégie) beseda izvira iz grščine (strategos), kjer je pomenila umetnost generala⁴⁰ in je včasih pomenila umetnost vojaškega poveljevanja. Danes največkrat termin opisuje načrt in njegovo implementacijo, ki obsega koordinirano delovanje vseh razpoložljivih sil z namenom doseči zastavljene cilje. Strategija v poenostavljenem smislu je največkrat razumljena kot oblika implementacije plana s koordiniranimi prizadevanji in angažmajem sredstev (največkrat vojaških) za doseganje zastavljenih ciljev. Tako združuje cilje s sredstvi za doseg zastavljenega v miru in v vojni. Karl von Clausewitz o strategiji pove, da je to zanj *uporaba naučenega za vodenje in izvajanje vojne*. Tradicionalno je bila strategija razumljena kot priprava na in delovanje v vojni, z večanjem zapletenosti vojne pa se v strategijo vključuje tudi nevojaške aspekte: politične, ekonomske, tehnološke, socialne, psihološke, moralne. Termin je bil sprva oblikovan v vojaškem smislu, kot vojaška strategija ali nacionalna strategija, danes pa je moč zaslediti tudi širšo aplikativnost v politični, ekonomski in socialni sferi. Poleg »okleščenega pojma« poznamo tudi številne druge, širše ali specifične (podobne) termine: ekonomsko, prodajalsko, volilno ... Glavni misleci in znanstveniki, so se ukvarjali z definicijo in obsegom termina, so: C. von Clausewitz, sir Basil Liddell Hart, Andre Beaufre, Henry Kissinger, Helmut Schmidt, V.D. Sokolowski in drugi (Margiotta 1996, 1003 – 1011).

2.5.10. VOJAŠKA STRATEGIJA

VOJAŠKA STRATEGIJA (ang.: military strategy, nem.: Armeestrategie, franc.: stratégie militaire) je skupno poimenovanje celotnega spektra načrtovanja in izvajanja vojskovanja. Ukvarja se tudi z opazovanjem, preverjanjem, načrtovanjem in izvajanjem operacij, s premikom in napotitvijo enot in z zavajanjem nasprotnika. Carl von Clausewitz definira v.s. kot *"izvajanje, napotitev sil v bitko z namenom doseči končanje vojne"*, s svojo definicijo dopušča tudi politični nadzor nad vojaškimi prizadevanji, s čimer postavlja v ospredje civilni nadzor nad oboroženimi silami. Vojaška strategija je ena izmed trojnosti umetnosti in znanosti obvladovanja in vodenja vojaških operacij. Drugi dve sta taktika (izvajanje načrta in napotitev, manevriranje, premeščanje, sil v bitki) in logistika (vzdrževanje in oskrba oboroženih sil). (Margiotta 1996, 1003 – 1011).

⁴⁰ v angleškem originalu: *Art of the General*

2.5.11. TAKTIKA

TAKTIKA (ang.: tactics, nem.: Taktik, franc.: tactique) je umetnost vodenja v boju. Taktika, ki jo je potrebno razumeti v luči drugih vojaških umetnosti (umetnosti vojskovanja, strategije ...), lahko vpliva na izid v bitki. Taktiki pogosto pravimo tudi bit, esenca vojaške umetnosti. Beseda izvira iz grščine (taktos) in pomeni urejen, urediti zadevo. Skozi zgodovino je uporaba termina prešla iz začetne formulacije umetnosti vodenja sil v spopadu do danes široko obsegajoče uporabe, kjer pomeni uporabo vseh, poveljniku razpoložljivih sredstev in metod skozi celotno bitko. Taktika obsega opis nastopa/dostopa v bitko, postavitve sil (enot, oborožitve ...), integracijo različnih skupin, enot in vrst orožij in vse postopke, ukrepe, ukaze in sklepe v bitki do njenega zaključka. (Margiotta 1996, 1020 – 1023).

2.5.12. VOJAŠKA TAKTIKA

VOJAŠKA TAKTIKA (ang.: military tactics, nem.: Armeetaktik, franc.: tactique militaire) je kolektivni termin, ki obsega metode soočanja in poraza nasprotnika v spopadu. Nanjo so skozi zgodovino močno vplivale spremembe, predvsem v filozofiji in tehnologiji. Do 19. stoletja so poveljniki omejeni z izvajanjem ukrepov taktike (lahko so se ukvarjali s premeščanjem enot glede na situacijo v bitki in geografske danosti), danes pa, v sodobni vojaški znanosti, obsega operativno uporabo sile v določeni borbeni situaciji. Taktika je v mnogočem kontrast vojaški strategiji, ki se ukvarja z vsemi vidiki plana za doseg daljnoročnih ciljev – poraza nasprotnika ali zmage nad njim. Za (skoraj) vsako situacijo obstaja že razvita njej prilagojena taktika. Poklic osebe, ki se ukvarja s taktiko, je mogoč in potreben na vseh nivojih poveljevanja. Termin se lahko, če se uporablja za točno določen rod vojske, npr. mornarico, poimenovanju rodu, prilagodi – npr. mornariška taktika. Danes so nekateri splošno razširjeni taktični »manevri«, postopki močno razširjeni, kot npr.: frontalni napad, (poskus) napada nasprotnika z boka – ov, uporaba zased, načrtovanje, zadrževanje enot v zaledju, prevare, slepilni manever, zavajanje, maskiranje, izvajanje akcij v nepravi smeri za preslepitev ali zavajanje nasprotnika. (Margiotta 1996, 1023 – 1026).

2.5.13. OKLEPNE ENOTE

OKLEPNE ENOTE (OE) (ang.: armoured forces) ponavadi pomenijo oklepne sile, ki jih delimo na lahke oklepne enote in težke oklepne enote. Mednje lahko uvrstimo tudi enote pehote, ki so ponavadi opremljene z oklepnimi transporterji, ki zagotavljajo potrebno zaščito pehoti na bojišču – mehanizirane enote (ang.: Armoured Infantry units, Mechanized units).

Oklepne enote (predvsem težke) so namenjene, v primeru ofenzivnega delovanja, za izvajanje napadnih bojnih delovanj. Primerne so za prebijanje nasprotnikove obrambe, prodor v globino nasprotnikovega zaledja, posledično onemogočitev dovoza nasprotnikovih okrepitev, skratka za izkoriščanje začetnega dosežka in presenečenja v napadu. To jim omogoča dobra oklepna zaščita, visoka mobilnost – zato posledična dobra sposobnost taktičnega presenečenja – in velika ognjena moč. Pri zagotavljanju defenzivnih aktivnosti pa so (najbolj) primerne enote za odbijanje nasprotnikovega napada in za učinkovito izvajanje protinapadov na prodirajoče nasprotnikove sile. Glavno udarno sredstvo predstavljajo tankovske enote, ki so sposobne uničiti nasprotnikova oklepna bojna vozila pehote, nasprotnikove tanke, protioklepne enote in v bližnjem sodelovanju z lastnimi protiletalskimi in raketnimi enotami dovolj uspešno delujejo tudi proti nasprotnikovemu letalstvu in desantnim enotam. Med oklepne enote štejemo tudi lahke oklepne enote (ang.: Light Armoured forces, Lightly Armoured Infantry Units), katerih naloga je, zaradi solidne zaščite in predvsem dobre mobilnosti, zagotavljanje izvidniških, desantnih in drugih varnostnih nalog, kot so podpora raznim neoklepno mehaniziranih enotam ali drugim, predvsem zračno mobilnim enotam. (LFTD ATP – 35 (B), 1995, 2 – 12).

2.5.14. MEHANIZIRANE ENOTE

MEHANIZIRANE ENOTE⁴¹ (ME) (ang.: armoured infantry units) so ponavadi opremljene s t.i. bojnimi vozili pehote (BVP), so vsaj enako mobilne kot oklepne enote, a z manjšo ognjeno močjo, oklepno zaščito in imajo dvojno nalogo. V ofenzivnem delovanju opravljajo podporno vlogo oklepnim enotam in tankovskim enotam pri izvajanju napadnih bojnih delovanj, lahko pa izvajajo tudi naloge zadrževanja prodiranja nasprotnika tako, da ga vežejo nase in upočasnjujejo. Med defenzivne naloge mehaniziranih enot spadajo tudi organizacija bojne črte in priprava prostora za učinkovito obrambno delovanje OE. (LFTD ATP – 35 (B), 1995: 2 – 12).

Organizacijska – formacijska struktura oklepnih enot, mehaniziranih enot ter oklepno mehaniziranih enot, lahko ustreza in obsega strukturo oklepne/ga armade⁴², korpusa⁴³,

⁴¹ Na tem mestu naj omenim tudi **Oklepno mehanizirane enote** (OME), ki v svoji sestavi združujejo tankovske enote in enote oklepnih, bojnih in nebojnih vozil pehote (inženirske enote, izvidniške enote, včasih sanitetne enote). Takšne združene enote, ki so (lahko) samostojen rod KoV, so organizirane in izurjene za vodenje samostojnih bojnih delovanj ali za uspešno združevanje z drugimi rodovi vojske na različnih terenih, v različnih vremenskih razmerah ali različnih pogojih uporabe orožij.

⁴² **Armada (oklepna armada):** najvišja stalna, z imenom oklep povezana formacija, ki združuje oklepne in motorizirane korpuse in divizije. Takšne formacije so poznali Nemci (9) in Sovjeti v času druge svetovne vojne. Kasneje v zgodovini ne beležimo formiranja tako velikih združenih OME.

⁴³ **Korpus (oklepni korpus):** druga najvišja stalna formacija, ki združuje oklepne divizije, organizirana za (samostojno) izvajanje pretežno operativnih, taktičnih nalog (preboj, obkolitev, zasedba) v okviru armade ali armadne skupine.

divizije⁴⁴, **brigade**⁴⁵, **polka**, **bataljona** ali druge velikostne (nestalne) formacije. (Vojna Enciklopedija 1973b, 454-455).

2.5.15. GVERILSKO VOJSKOVANJE

»Gverilci bojujejo vojno tako, da so ves čas na begu, njihovi vojaški nasprotniki pa to občutijo na najbolj nemogoč način – tako, da se zdi, da ni mogoče obraniti ničesar, da je vsega (ozemlja) preveč, da je nasprotnik premajhen in prevelik obenem, navzoč povsod in preveč izmuzljiv, da bi ga bilo moč zares »prijeti za roke« (Tabers v Cowley in Parker 1996, 192). Beseda *guerrilla* izvira iz španskega jezika in pomeni »malo vojno«. Gre za koncept ponavljajočih se drznih (vojaških) napadov majhnih oboroženih enot, najprej Špancev, ki jih je izvajal Napoleon v začetku 19. stoletja. Tovrstni boj so poznali že v grški in rimski vojaški zgodovini, kjer so takšno vojskovanje opisovali kot *način, kjer se nasprotnik ni nikoli boril v konvencionalnem bojnem redu, temveč vedno v majhnih skupinah, z velikimi časovnimi zamiki med posameznimi boji, pri čemer so te majhne skupine, tako v napadu kot obrambi, krile druga drugo in se nadomeščale* (Cowley in Parker 1996, 192). Gverilsko vojskovanje so občutile kolonialne vojske Francije in VB, ZDA na Filipinih v 19. stoletju, a šele združitev koncepta komunistične politične doktrine in dobro premišljene vojaške agende v drugi polovici 20. stoletja je pripeljalo do te nove oblike vojne v modernem smislu. Do konca 50. let 20. stoletja je gverilski način boja, z nekaj redkimi izjemami (npr. v ameriški državljanski vojni ter pri številnih uporniškim (komunističnih) gibanjih druge svetovne vojne v Evropi), praviloma potegnil krajši konec. Vse pa se je spremenilo z Mao Tse Tungom, ki je predvidel radikalne spremembe v načinu takšnega boja in dal konceptu nov zagon. Postavil je tri postulate. Prvič: gverilski način nikoli ne more slaviti zmage sam. Zato potrebuje sodelovanje z redno armado, pri čemer gverilci izvajajo taktiko *udari in beži*, sčasoma pa v boju začneta obe sili vzajemno sodelovati. Drugič: gverilski način boja potrebuje polno sodelovanje (lokalnega) prebivalstva, ki mora biti dejavno vpleteno v organiziran upor in vojno. Tretjič: gverilski način boja prinese zmago šele na dolgi rok. Boj zato lahko traja dolgo časa, tudi več generacij, a na koncu je zmagovit. Tovrstni koncept, ki se je kot uspešen pokazal tako na

⁴⁴ **Divizija (mehanizirana/oklepna)**: združena formacija, sestavljena iz motorizirane (na kamionih) ali oklepne (bojna vozila pehote) pehote. V njeni sestavi so še ostala motorna vozila, kot so tanki (večinoma lahki in in le redko tudi težki tanki), inženirstvo, artilerija. *Mehanizirana divizija* je bolj primerna, mobilna in učinkovita pri premiku po komunikacijskih poteh, manj izven njih, odlikuje jo boljša splošna mobilnost, a manjša ognjena moč in oklepna zaščita. Jedro *oklepne divizije* tvorijo tanki, zato je razmerje ognjene moči, mobilnosti in oklepne zaščite drugačno kot pri mehanizirani diviziji. Mehanizirana/oklepna divizija se pojavi v času druge svetovne vojne kot formacija, organizirana za preboj in izkoriščanje le-tega v ofenzivnem smislu ali za močne protiidare v defenzivnem smislu. Na njen nastanek so močno vplivala strateška razmišljanja vojnih strokovnjakov in znanstvenikov, utemeljiteljev oklepno – mehaniziranega bojevanja in tankovskih enot: F. C. Fullerja, B. H. Liddel Harta, H. Guderiana, kasneje tudi C. de Gaullesa.

⁴⁵ **Brigada (oklepna/mehanizirana brigada)** je višja združena taktična enota, ponavadi v sestavi divizije, izjemoma tudi v višjih enotah (korpus, armada). Sestavlja jo 2-5 bojnih polkov/bataljonov in je enota, namenjena za samostojne operativno-taktične naloge. Če je brigada mehanizirana, v njej prevladujejo bojna vozila pehote, če je oklepna, v njej prevladujejo tanki. (za vse glej (Vojna Enciklopedija, 4 knjiga, 1972b, 627)

(domačih) kitajskih tleh kot tudi v številnih drugih državah⁴⁶ v času hladne vojne, je kot skupno iztočnico imel vedno nekonvencionalen način boja (s komunistično politično noto) proti (največkrat prozahodni) oblasti, ki zatira prebivalstvo. Zanimivo, ob koncu hladne vojne so koncept gverilskega boja ponovno uporabila številna prebivalstva, ki so se na ta način (želela) znebila zatirajoče komunistične oblasti. (Cowley in Parker 1996, 193 – 194).

3. GEOPOLITIČNE IN VARNOSTNE RAZMERE OB KONCU DRUGE SVETOVNE VOJNE IN V OBDOBJU HLADNE VOJNE

Konec druge svetovne vojne pomeni veliko prelomnico v gospodarski, politični, kulturni, etnični in zgodovinski perspektivi človeštva. Predstavlja konec neke ere in začetek drugačnega razumevanja sveta. Druga svetovna vojna je bila največji vojaški spopad v zgodovini človeštva. Vanjo je bilo posredno ali neposredno vpletenih 72 od 78 takratnih držav sveta, pod orožjem ali v pomožnih službah je bilo več kot 110 milijonov ljudi⁴⁷. Prinesla je dotedaj nepoznano razdejanje, trpljenje in uničenje, več kot 45 milijonov žrtev in več kot 30 milijonov invalidov. Nekateri vojaške stroške vojne ocenjujejo na več kot 935 milijard takratnih ameriških dolarjev.

Fašistične sile, združene v t.i. sile Osi⁴⁸, je premagala združena protifašistična koalicija Velike Britanije, Sovjetske Zveze in ZDA⁴⁹. Ob koncu druge svetovne vojne sta kljub uničenju in trpljenju zavela optimizem in upanje, da se tovrstna morija nikoli več ne bo ponovila. V nekaterih krogih je prevladovalo mnenje, da se bo močno protifašistična koalicija obdržala in nadaljevala bolj ali manj uspešno sodelovanje tudi v miru, da bodo sadove tovrstnega sodelovanja uživale vse države in vsi narodi sveta.

Nemčija je ponovno izgubila. Ponovil se je konec prve svetovne vojne in ponovila so se enaka pričakovanja. VB je ohranila svoj del sveta in obranila interese. SZ je iz vojne izšla kot velesila. VB ji je prepustila ozemlja, ki jih ji je obljubila za sodelovanje v vojni. (Švajncer 1998, 421). Izkušnja druge svetovne vojne ni prinesla miru. Prinesla je samo nova sorazmerja moči. Sila pa zmerom rodi nasprotja. Zato je nadaljevanje politike moči rodilo nova nasprotja. Iz včerajšnjih zaveznikov so nastali nasprotniki. Tako je bilo na še kadečih se pogoriščih druge svetovne vojne zasejano seme nove vojne, gotovo najstrašnejše med vsemi:

⁴⁶ Največkrat prav v (novonastalih) socialističnih državah – Indoneziji, Alžiriji, Angoli, Mazambiku, pa tudi na Kubi, Afganistanu, Kambodži in Vietnamu.

⁴⁷ V te številke niso všteti borci bolj ali manj organiziranih odporiških gibanj v mnogih državah

⁴⁸ V sile osi so bile združene države, pri čemer je ob koncu vojne imela zgolj Nemčija kar 7,5 milijona vojakov pod orožjem.

⁴⁹ Treh največjih in najvplivnejših držav tudi po koncu vojne: ZDA, SZ, Velike Britanije. SZ je imela samo na evropskih tleh pod orožjem kar 10 milijonov vojakov, ZDA približno 3 milijone, 900.000 vojakov je imela VB in 400.000 vojakov Francija.

svetovne vojne med vzhodom in zahodom, v kateri bo imelo glavno vlogo atomsko orožje. (Čuček in drugi 1981, 306).

3.1. SPLOŠEN PREGLED STANJA V SVETU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Ob koncu druge svetovne vojne, največjega spopada v moderni zgodovini človeštva, je bil praktično celoten svet, t.j. vse pomembnejše države in ozemlja, zaradi spopadov posredno ali neposredno močno uničen. Ob dejstvu, da je v vojni posredno ali neposredno sodelovalo kar 72 od tedanjih 78 držav, povedano drugače, dvakrat toliko, kot v prvi svetovni vojni, ter ob dejstvu, da je bilo v vojni pod orožjem in v pomožnih (vojaških) enotah kar 110 milijonov ljudi po vsem svetu,⁵⁰ je obseg angažiranosti človeškega potenciala sveta boljše razumljiv. Če odmislimo finančne stroške vojne⁵¹ in se posvetimo samo človeškim, potem velja, da je v drugi svetovni vojni padlo več kot 45 milijonov ljudi, od tega skoraj 40 milijonov v evropskih državah. Vojna je za seboj pustila tudi več kot 30 milijonov invalidov.

T.i. fašistične sile Osi⁵² je premagala združena protifašistična koalicija, ki so jo tvorile ZDA, VB⁵³, Francija in prva socialistična država na svetu – Sovjetska zveza, a vojaški napor niso bili enakomerno porazdeljeni. Sile Rdeče armade so na t.i. Vzhodni fronti uničile približno dve tretjini nemških oboroženih sil, tretjina pa je bila uničena na zahodni fronti, kjer so glavno moč prispevale VB, Francija in ZDA. Rdeča armada je bila s približno 10 milijoni vojakov najbolj številčna armada ob koncu vojne (Nemčija je ob koncu vojne imela 7,5 mio. vojakov, ZDA (samo v Evropi) okrog 3 mio. vojakov⁵⁴, VB okoli 900.000 in Francija okoli 400.000 vojakov. Že ti podatki so, poleg mnogih drugih (v koalicijo inherentno vgrajenih) nasprotij, vplivali na to, da je v vojni uspešna (protifašistična) koalicija hitro zgubila enotnost in zaradi ostrih nasprotovanj končno tudi razpadla. (Bleicken in drugi 1981; Švajncer 1998)

RAZPAD KOALICIJE PROTIFAŠISTIČNIH SIL IN ZAMETEK NOVEGA KONFLIKTA

V času nuje po preživetju formirano zavezništvo je ob koncu vojne, zaradi zgodovinskih okoliščin, posebnih interesov in želja, pa tudi že v začetku sodelovanja vgrajenega inherentnega sumničenja med članicami, kmalu pokazalo razpoke in nasprotja. Konference in srečanja »velikih treh« med vojno in tik po njej ter iz njih izhajajoči sklepi kažejo v času miru

⁵⁰ V to številko niso všteti borci t.i. osvobodilnih gibanj iz mnogih takratnih držav.

⁵¹ Ti naj bi se po ocenah nekaterih povzpeli do vrtočlavih 935 milijard ameriških dolarjev (Bleicken in drugi 1981).

⁵² Glavne protagonistke sil Osi so bile Nemčija, Italija (kapitulirala l. 1943) in Japonska.

⁵³ V nadaljevanju za poimenovanje Velike Britanije uporabljam kratico VB, za poimenovanje Združenih držav Amerike ZDA in za poimenovanje Sovjetske zveze SZ.

⁵⁴ Skupaj je imela ZDA ob koncu druge svetovne vojne v vseh predelih sveta pod orožjem približno 6,5 mio vojakov.

drugačen pomen in težo, kot so jo ti imeli za časa vojne. Zgoraj opisano razmerje v številu vojakov pod orožjem ob koncu vojne pomembno vpliva na ravnotežje moči protagonistov nekdanjega skupnega sodelovanja. Pomemben vpliv pa imajo tudi trije »veliki«⁵⁵ sami v pogledih na povojno ureditev sveta.

Na Churchillovo idejo o nadaljevanju in ohranitvi politike t.i. interesnih sfer, kjer bi VB še naprej ostajala t.i. jeziček na tehtnici, so val protifašističnega boja, nova gibanja (za neodvisnost) v evropskih državah in praktično v vseh kolonijah, novo nastala moč ZDA in SZ kmalu ireverzibilno povzročili, da se ideja mednarodnih odnosov nikakor ni mogla razviti.

Rooseveltova ideja o nadaljnjem poglobljenem sodelovanju z novonastalo velesilo – SZ, katere izvor in moč je tudi v nesporno velikem prispevku Rdeče armade k zmagi nad nacizmom in fašizmom, se tudi ni uveljavila. Želja, da bi na novo postavljeni mednarodni odnosi gradili nadaljevanje enotnosti med zavezniki, ki bi omogočala tvorno sodelovanje in preprečevala ter praktično onemogočala nove spopade, se ni uveljavila. Del ideje zavezništva je zaživel v obliki Organizacije združenih narodov, kjer je prav predsednik ZDA uveljavil primat, da se velikim silam⁵⁶ na podlagi njihovega posebnega položaja zagotovi odločujočo vlogo v odločanju o povojnih mednarodno – političnih vprašanjih.

Stalinova vizija povojnega sveta se je od vizij vodij ZDA in VB namreč razlikovala. Bil je prepričan, da je prav druga svetovna vojna omogočila Rdeči armadi po začetnih neuspehah prerasti v mogočno vojaško silo s pomembnimi političnimi implikacijami, tudi izven SZ, ter tako postati gradnik zunanje politike SZ. Obenem je želel v času ob koncu druge svetovne vojne urediti nekatera, vrsto let odprta vprašanja meja, s katerimi se je SZ ukvarjala. Nacionalistični pogled na širitev ozemlja je razumeval kot okvir, v katerem lahko v praktično vseh državah Vzhodne Evrope⁵⁷ »postavi prijateljske režime«, ki bodo v posebnih odnosih z SZ. Obenem je novi SZ na vzhodnih in zahodnih mejah povrnil ozemlja, ki jih je kontrolirala carska Rusija. Ideološka in politična nasprotja, ki jih je vojaška vihra potisnila na stran in (za časa druge svetovne vojne s strani zahodnih zaveznikov) zmotno razumljena Stalinova politika, namreč, da ta gradi in pomaga državam pod svojo ingerenco graditi lastno družbeno in vodstveno infrastrukturo, so v polni meri prišla na plano ob koncu vojne. Skrb vzbujajoče je bilo za (prozahodno) mednarodno skupnost to, da so po koncu vojne v večini držav Vzhodne Evrope (s sovjetsko pomočjo) začele nastajati t.i. ljudske demokracije, saj je bil nadaljnji razvoj sveta in možnosti, kako si bodo zahodne države še naprej ohranjale in držale

⁵⁵ Predsednik ZDA Franklin D. Roosevelt ter po njegovi smrti Harry Truman, predsednik vlade VB Winston Churchill in predsednik centralnega komiteja KPSZ Josip V. Stalin.

⁵⁶ ZDA, VB, SZ, Franciji.

⁵⁷ Ki so jih v večji ali manjši meri pomagale osvoboditi enote Rdeče Armade.

svoje pozicije, ogrožen. (Vojaška enciklopedija, 4. knjiga, 1973; 7. Knjiga, 1974: Bleicken in drugi 1981; Čuček in drugi 1981)

Novi temelji povojne mednarodne politike in prihodnje podobe mednarodne skupnosti so tako nastajali že v času najhujših spopadov in veličastnih zmag druge svetovne vojne. Ta vojna je bila potemtakem le kulminacija in spopad med starim in novim, ali bolje rečeno, katarza starega in posledičen zenit novih vsebin, novih koalicij, novih razmerij med silami. Bistveno se je namreč spremenila razporeditev centrov politične in mednarodne moči in obenem opredelila nekatere nove premise, ki so postale gradniki mednarodne podobe povojnih let.

Ti gradniki so:

- SZ, kot prva socialistična država na svetu, je postala ena od dveh najmočnejših svetovnih sil. S pomočjo zmag Rdeče armade in spretne diplomacije znotraj velike koalicije, ji je uspelo otresti se politične, gospodarske in drugačne osamitve iz časa med obema vojnama. S spretnimi vojaškimi in političnimi odločitvami, povečanjem vpliva v Vzhodni Evropi in v Aziji je postala svetovna politična velesila – entiteta, ki ji je uspelo izpeljati nekatere nove politične načrte, ki so bistveno vplivali na razvoj mednarodne skupnosti.
- Stara politična organiziranost je dokončno razpadla in nastale so okoliščine za spremembe. Nekatere države so v vojni »opravile« tako z nacionalistično, fašistično oblastjo in komunistično politično opcijo ter sprejele kapitalistične rešitve, spet druge so raje odklonile tudi kapitalistični sistem, nekatere pa so, s sovjetsko pomočjo in ob njeni veliki podpori, delovanju in na temeljih socialističnih sil začele proces drugačne organizacije družbe in ekonomije. Pomembno je omeniti, da so si zaradi spretne politike, ponekod tudi s pomočjo sabotaž, infiltracij ali drugačnih, moralno nesprejemljivih vedenj, komunistične in delavske stranke prav zaradi vodilnih pozicij in uspehov v delovanju v osvobodilnih gibanjih in njihovi vlogi v protifašističnem boju utrdile ugled in postale pomembna politična sila, še posebej v Italiji in Franciji.
- Stara politična razmerja, še posebej medsebojni odnosi in vplivi, tako med državami v Evropi kot v politiki z ZDA, so razpadla:
 - ZDA so z gospodarskim, vojaškim in političnim vzponom v času druge svetovni vojne postale velesila številka ena na svetu. Prekinile so politiko izolacionizma in svojo novo pridobljeno moč uporabile za to, da so se začele (intenzivno) vmešavati na različnih področjih sveta in na nek način, nasprotno od Francije in VB, ki sta praktično prenehali obstajati kot močni kolonialni sili, postale novi svetovni imperialist.

- VB in Francija sta v vojni utrpeli velike izgube in iz nje izšli občutno oslabljeni na vseh področjih. Dodaten negativni trend in upad njunih moči sta doživeli še z vsesplošnim razpadom kolonialnega sveta.
- Nemčija, Japonska in še najmanj Italija so kot poraženke vojne sprva potisnjene v podrejen položaj, prepuščene na milost in nemilost zmagovalkam. Kasneje, zanimivo, so vse tri, ob »soglasju velikih« in močnih lastnih prizadevanjih ujele razkorak in postale ključne entitete moderne mednarodne skupnosti.
- Narodnoosvobodilna gibanja, tako v Evropi kot v Aziji, kot odgovor na okupacijo poleg pomembne vloge – aktivnega sodelovanja pri osvoboditvi izpod okupacije povzročijo, da se začne (dolg) proces narodne in nacionalne neodvisnosti in odprave kolonialnih odnosov, pri čemer v vsakem izmed teh procesov nastane nova (neodvisna) država. Dekolonizacija in silovit porast števila novonastalih držav kot delovanje procesa neodvisnosti poglavitno vpliva tako na prerazporeditev centrov moči v mednarodnem smislu kot na notranje – politične odnose tistih držav, ki so v tem procesu izgubile oblast in ozemlja.

Eden glavnih političnih odgovorov na vojno je tudi nastanek nove mednarodne organizacije – OZN, ki še danes povezuje praktično vse države sveta. Organizacija je bila ustanovljena kot mednarodni organ za vzdrževanje miru in varnosti ter razvijanje medsebojnega sodelovanja, pri čemer naj bi služila kot univerzalni instrument in forum za reševanje sporov in stalna oblika sodelovanja vseh držav. (Čuček in drugi 1981; Švajncer 1998)

3.1.1. OZN – KLJUČNI POUČENI IN NJEN POMEN

Neuspeh poizkusa meddržavnega sodelovanja v Društvu narodov⁵⁸ so želele protagoniste mednarodne skupnosti nadgraditi in spremeniti. V želji, da bi se sodelovanje »velikih« zaveznikov nadaljevalo tudi v času po drugi svetovni vojni, je nastala Organizacija Združenih narodov. Po pooblastilih, ki jih je imela, po številu članov, organiziranosti in ukrepih, ki jih je lahko izvedla, je bila zasnovana kot neprimerljivo močnejša in bolj splošno zastavljena organizacija od svoje predhodnice. Zasnovana in temelječa na predpostavki, da bodo zavezniki tudi po vojni enotni v reševanju problemov ter prizadevanjih za ohranjanje miru in

⁵⁸ Društvo narodov (tudi Liga narodov) je bila mednarodna organizacija, ustanovljena leta 1919 kot konkreten odgovor na prvo svetovno vojno. Njegov glavni namen - zagotoviti mednarodni mir in doseči kolektivno varnost v svetu – se je, kljub gorečemu zagovorniku in ustanovitelju Društva, ameriškemu predsedniku Woodrowu Wilsonu, ki je svojo pobudo prvič predstavil javnosti na pariški mirovni konferenci januarja 1919, žal povsem izjalovil. Glavni razlog za propad idej, ki jih je Wilson na konferenci predstavil v Paktu o ustanovitvi društva narodov, je dejstvo, da med članicami ni bilo najpomembnejših držav, kot so bile ZDA, Nemčija (članica le med leti 1926 in 1933), Sovjetska zveza (vstopila 1934.), Japonska (DN zapustila 1933) in Italija (DN zapustila 1937). Drugi vzroki neuspeha so dejstvo, da Društvo ni imelo svojih vojaških enot, ki bi lahko posredovale na konfliktnih območjih, da je bilo v veliki meri odvisno od interesov VB in Francije ter predvsem to, da se je v krizah odzvalo (pre)počasi in neodločno, saj je za ukrepanje potrebovalo soglasje vseh članic. Ideje in represivne mere, ki jih je Društvo odredilo kršiteljem sporazuma - gospodarske sankcije – so se izkazale za nezadostne; poleg tega so jih celo članice društva same pogosto kršile. Mnoge izkušnje in spoznanja naj bi nova mednarodna organizacija vgradila v ustanovne listine in katarzično preobrazila iz največjih slabosti v najboljše rešitve (Stepanović 1922; Čuček in drugi 1981).

varnosti v mednarodni skupnosti, je sicer (že uvodoma in ponovno) gradila na (kasneje jasno dokazljivih in evidentno) napačnih stališčih in se kot taka izkazala tudi v praksi.⁵⁹ Ustanovljena je bila 26.10.1945 na mednarodni konferenci v San Franciscu na plenumu, na katerem so države ustanoviteljice potrdile poglavitne naloge novega foruma:

- ohranitev miru in varnosti,
- spodbujanje družbenega napredka in varstva človekovih pravic,
- spoštovanje mednarodnih obveznosti,
- vzdrževanja dobrih medsosedskih odnosov,
- skrb za gospodarski in družbeni napredek preko mednarodnih organizacij.

Ustanovna listina, ki so jo podpisale vse ustanoviteljice, je med drugim izrecno poudarjala, da bo OZN spoštovala enakost vseh držav in se ne bo vmešavala v njihove notranje zadeve, obenem pa države izrecno pozivala k temu, da svoje spore rešujejo na miren način, po mirni poti ter da se vedno vzdržijo uporabe nasilja.

Glavni politični organi OZN so trije: generalna skupščina, varnostni svet in sekretariat. V infrastrukturo sodijo še Skrbniški svet,⁶⁰ Mednarodno sodišče in Ekonomski in socialni svet. Največja pooblastila in vpliv na mednarodno skupnost ima ves čas obstoja organizacije varnostni svet⁶¹. V njem so zastopane vse velike sile, vse zavezujoče odločitve pa se lahko sprejema samo na podlagi soglasja vseh članic. V pristojnosti VS so vse pomembnejše odločitve OZN, predvsem tiste v zvezi z varnostjo in mirom. Ustanoviteljice so si VS zamislile kot svojevrsten direktorij velikih sil. A prav najbolj »trda« leta hladna vojna, ko zaradi razlik med velikimi silami VS in celotna OZN ni mogla delovati skladno z ustanovno listino, v nekaterih primerih pa je zaradi stalnega veta in posledične blokade pri sprejetju odločitev s strani (vsaj) ene članic VS proces odvrčanja od eskalacije razmer v smeri ponovno pomiritve celo povsem zamrl, so pokazala, kako lahko nekonsenzualno odločanje hitro pripelje v močno (samo)omejujoče razmere, kjer ukrepanje praktično ni mogoče. Takrat so članice najpomembnejša vprašanja skušale reševati mimo tega foruma, s pomočjo generalne skupščine⁶². Generalna skupščina, ki sprejema svoje odločitve (le) v obliki (nezavezujočih) priporočil, le – ta potrjuje z večino glasov vseh članic (držav),

⁵⁹ Namreč ne v zadostni zmeri zmožna zagotavljati vse tisto, zaradi česar je bila organizirana in ustanovljena, še posebej na področju zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti. Eden takšnih primerov je vojna v Koreji (1950-1953).

⁶⁰ Prenehal z delovanjem 1994.

⁶¹ Sedeže v varnostnem svetu imajo od ustanovitve t.i. stalne članice, ki so ZDA, VB, Francija, SZ in Republika Kitajska (sprva Republika Kitajska in kasneje, po zmagi Mao Tze Donga in njegovih komunistov, tudi Ljudska Republika Kitajska). V VS OZN pa poleg petih stalnih članic periodično (razširjeni) VS tvorijo tudi nestalne članice VS.

⁶² Eden takšnih precedensov v ravnanju OZN je v GS OZN sprejeta odločitev o napotitvi mednarodnih sil OZN v Korejo v času korejske vojne 1950-1953. Zaradi stalne blokade VS OZN s strani SZ, ki je z vetom preprečevala kakršnokoli odločanje VS v katerikoli zadevi, saj je na takšen način nasprotovala vztrajanju ostalih stalnih članic VS OZN, da med stalne članice namesto RK ne povabijo tudi LRK. V tem času so imele ZDA v VS OZN in v GS OZN odločilno besedo. Izrabile so svoj primat in s pomočjo lobistov je OZN v Korejo (res) napotila mešane, mednarodne sile pod zastavo organizacije. A v teh enotah je bila večina vojakov iz ameriških oboroženih sil, tudi poveljnik je bil Američan. Kljub mnogim kritikam, predvsem s strani SZ in drugih prosovjetskih režimov takšni odločitvi v GS OZN, je to odločitev GS OZN sprejela relativno hitro in v pravem času (priznati je treba, izključno po meri ZDA).

najpomembnejše odločitve z dvotretjinsko večino. GS obenem glasuje tudi o vseh ostalih odprtih vprašanjih in v času hladne vojne je dostikrat, predvsem po tem, ko je z razpadom kolonialnega sveta nastalo vse več držav, ki so postale članice OZN, postala pomembnejša kot VS. Tako je GS OZN, predvsem v 50. in 60. letih 20. stoletja, tudi ob dejstvu, da so »velike sile« z blokado VS OZN ta organ premnogokrat zlorabljal za lastne interese in dokazovanje moči, sprejemala najpomembnejše odločitve. (Stepanović 1922; Bleicken in drugi 1981)

3.2. HLADNA VOJNA

V času po drugi svetovni vojni se začne novo obdobje mednarodnih odnosov, nova oblika soočanja nekdanjih zaveznikov. Oznaka »hladna vojna« za vrsto let postane sinonim za mednarodne odnose in vse njihove pojavne oblike. Izrazite družbeno politične spremembe v obliki nastanka novih socialističnih držav v Evropi, kasneje tudi v Aziji, boj kolonialnih narodov za narodno osvoboditev, kjer so »pomagale leve sile« so Zahodni zavezniki, predvsem ZDA in VB, v manjši meri tudi Francija, ocenili kot skupek dogodkov, ki se jim je treba (postopno) upreti. Tovrstno dogajanje so namreč, zaradi skrhanega zaupanja v SZ videti kot (potencialno) grožnjo za zmanjševanje njihovega gospodarskega, vojaškega in političnega vpliva v svetu. Posledično se je tudi vzhod, s SZ na čelu, začel vedno bolj zapirati vase. Hladno vojno lahko označimo kot čas, ko so vse sile strnjene okoli dveh največjih centrov moči, vse odločitve so vezane na odločitve znotraj zaprtih sistemov, pri čemer so tudi povsem nepolitična vprašanja⁶³ vedno povezana z ideološkimi vrednotami in njihovo distribucijo glede na centra moči. Obdobje dejansko omogoči nastanek novih oblik mednarodnega sodelovanja, ki ga sprva opredeli zgolj kot nezaupanje, kasneje pa tudi kot odkrito rivalstvo in sovraštvo med nekdanjimi zavezniki. Pravzaprav gre za boj med ZDA z zaveznicami na eni in SZ z zaveznicami na drugi strani, med državama, ki imata glede na družbenopolitični, ekonomski, socialni in še kakšen sistem povsem nasprotujoča si stališča in poglede na vsa vprašanja sodobnega sveta.

Tovrstno rivalstvo spodbudi nastanek novega tipa mednarodnih odnosov – bipolarnosti, ki predvsem v časovnem okvirju med 1947 in 1956 povsem obvladuje mednarodno politiko.

Pojem hladna vojna ima v literaturi veliko poimenovanj. Nekateri ta pojem opisujejo kot obdobje prikritega, latentnega spopada, nekateri ga imenujejo zgolj kot mednarodne odnose

⁶³ Npr. mnoge ostale teme, kot so ekonomija, šport, zgodovina, ekologija, gospodarstvo, šolstvo.

med vojno in mirom, spet drugi kot čas, v katerem sta veliki sili z silno željo in vnemo delovali tako, da bi pridobili odločilno prednost, prevlado druge nad drugo in posledično nad (celotnim) svetom. Pesimistični avtorji obdobje opisujejo kot čas zmožnosti in nezmožnosti reševanja medsebojnih sporov med ZDA in SZ. Hladna vojna je tudi oblika mednarodnih odnosov, kjer obe protagonistki nenehno tekmujeta med sabo, a odnosi med njima še vedno (in vedno znova) ostajajo pod pragom meddržavnega spora in spopada. Nekateri avtorji imenujejo hladno vojno tudi čakalnica za jedrsko vojno, čas pred tretjo svetovno vojno, včasih celo zgolj čas vojne tankov.

Obdobje, ki v celoti zaznamuje politično, vojaško, družbeno, socialno, zgodovinsko in kakršnokoli drugo dimenzijo druge polovice 19. stoletja, v mnogočem opredeljuje prikrita, včasih pa tudi povsem odkrita politična in predvsem vojaška tekma. Povedano drugače, to obdobje zaznamujejo mnogi spopadi lokalnih razsežnosti, vsi s potencialom preiti v spopad svetovnih razsežnosti, kjer si velesili ZDA in SZ s svojimi zavezniki vedno znova (bolj posredno kot neposredno) zreta iz oči v oči.

Ameriški predsednik John F. Kennedy je hladno vojno v svojem inavguracijskem govoru 20.1.1961 imenoval »trdi in grenki mir«. (Nečak 1999, 14; Bleicken in drugi 1981; Townshend 1997, 138 – 140; Inavguracijski govor J.F: Kennedyja 1961)

3.2.1. ZNAČILNOSTI IN VIRI HLADNE VOJNE

Obdobje hladne vojne opredeljuje več ključnih dogodkov v času tik ob koncu in v letih po koncu druge svetovne vojne. Pomembna so predvsem naslednja dejstva, ki ključno določajo značilnosti:

- Nastanek novega svetovnega rivalstva in bipolarnosti med SZ in ZDA, pri čemer predstavlja zaostrovanje odnosov med Zahodom in Vzhodom samo izvorno točko napetosti. Nasprotovanje namreč, tako protagonistki v tistem času, lahko vodi do konca, tudi do uporabe sile, in sicer ne samo konvencionalnih orožij.
- Nastanek, razvoj in porast članic svetovnega socialističnega sistema, s prvo socialistično državo SZ, katere socialistični ureditvi so sledile predvsem države v Aziji (LR Mongolija, Severna Koreja, LR Kitajska, Severni Vietnam), pa tudi Kuba.
- Razvoj jedrskega orožja in jedrska tekma med SZ in ZDA.
- Ogromna moč konvencionalnih vojaških sil SZ na območju Evrope in v prvem obdobju hladne vojne premoč ZDA v nekonvencionalnem orožju.

- Vojaško ravnotežje sil v konvencionalni in nekonvencionalni oborožitvi med SZ in ZDA.

Viri hladne vojne kot elemente poglobitvenega gibalnega mednarodnih odnosov so:

- Bipolarna delitev sveta, pri čemer zahodni zavezniki (ZDA, VB in Francijo), in sicer skoraj brez izjem, kot glavno grožnjo svojim strateškim interesom ne vidijo samo nastanka novih socialističnih držav, temveč tudi prizadevanja koloniziranih narodov v boju na neodvisnost, še posebej tistih, pri katerih bi lahko (in je) preoblikovanje politične ureditve in odnosov spremenilo orientiranost oblasti iz prozahodne v prosovjetsko ureditev.
- Nesoglasje SZ in ZDA glede povojne ureditve Nemčije, stališč do vzpostavitve novih razmer v Nemčiji in nestrinjanja, katera od obeh velesil bo imela večji vpliv na ureditev nemških zgodovinskih tradicij, t.j. ureditev področja in obsega oboroženih sil Nemčije v času po drugi svetovni vojni. Zapletlo se je že pri oblikovanju načrtov za povojno ureditev, iz tega izhajajočem »boju za Nemčijo«, ter razumevanju, kaj je prinesla njena osvoboditev. Nesoglasja so se še povečevala zaradi nestrinjanja obeh glede zasedbe njenih ozemelj kot tudi glede predaje vojakov ob koncu vojne. Vse to je bila seveda le bitka za politične, ideološke in gospodarske pozicije obeh »velikih« takoj po drugi svetovni vojni. Ker se o vlogi Nemčije v povojnem svetu ZDA in SZ nista mogli konkretno in dokončno dogovoriti, je Nemčija že od konca druge svetovne vojne razdeljena na ameriški in sovjetski sektor, iz katerega nastaneta Zvezna republika Nemčija in Nemška demokratična Republika. Predvsem SZ si ves čas razdružene Nemčije (bolj kot ZDA) prizadeva za to, da do ponovne združitve nemškega naroda ne bi prišlo, saj vztraja, da t.i. »nemška nevarnost« vedno obstaja.
- Razširitev socialistične državne ureditve tudi izven Evrope (poleg t.i. marionetnih, prosovjetskih državah Vzhodne Evrope⁶⁴) še v Azijo in Latinsko Ameriko.

(Nećak 1999, 19 – 67; Bleicken in drugi 1981, 631 – 635; Thousand 1997, 138 – 140).

3.2.2. OBDOBJA HLADNE VOJNE IN KLJUČNI DOGODKI

Čas hladne vojne zajema obdobje od konca druge svetovne vojne, t.j. od septembra 1945, ko je Japonska podpisala brezpogojno kapitulacijo, pa vse do padca Berlinskega zidu 1989. leta, ki ponovno omogoči združitev razdeljene Nemčije v eno državo leta 1990, in do razpada prosovjetskih režimov v vseh državah t.i. vzhodnega bloka do sredine 1991, ko se hladna

⁶⁴ Poleg, skladno z dogovorom in konferencami na Jalti in v Potsdamu, da SZ v Vzhodni Evropi lahko aneksira tri »pribaltske države« - Litvo, Latvijo in Estonijo, tudi še Poljsko, Češkoslovaško, Madžarsko, Romunijo, Bolgarijo, Albanijo in Jugoslavijo, ki je imela v dogovoru z zavezniki poseben status.

vojna konča. Bogata literatura na to temo razmejuje obdobje na več ločenih časovnih enot, pri čemer vsako zaznamuje skupek značilnosti, nemalokrat močno drugačen od tistih v ostalih obdobjih. Vsekakor je vojna potekala v več fazah, gibajoč se med krizami in potencialno smrtno resnimi grožnjami ter vmesnimi (krajšimi) otoplivitvami, ki so ponujala čas za ponovno prerazporeditev sil na obeh straneh. Če večina avtorjev priznava, da gre za prvo obdobje hladne vojne šteti čas od 1947 do 1949/1950, je vsekakor pomembno, da tudi obdobje od uradnega konca druge svetovne vojne do 1947 osvetlim z nekaj ključnimi dogodki. Ta čas zaznamuje popolno uničenje protihitlerjevske koalicije. Vzroke za nasprotovanja gre iskati v ekskluzivnem razlogu – nezmožnosti dogovoriti se za pogoje miru. Začasna razdelitev Nemčije na Sovjetsko in ameriško okupacijsko cono z obema zahodnima se sprevrže v neskončno dolgo trajajoče vztrajanje predvsem Stalina, da Nemčija ostane razdeljena. Zahodni zavezniki zahtevajo ponovno oživitev uničenega, vsekakor pa povsem paraliziranega nemškega gospodarstva, saj ne želijo, da v srcu Evrope ostane ekonomski kaos zaradi začasnega vakuuma v nemški (gospodarski) moči. Podobno, kot si za usodo zahodne Nemčije srdito prizadeva ZDA, SZ v okupiranih državah vzhodne Evrope in v Vzhodni Nemčiji ne dovoli volitev. Zaradi zelo številčne navzočnosti vojakov Rdeče armade, še iz časov zmage nad Hitlerjevim režimom, vsi politični režimi vzhodne Evrope prej ali slej zapadejo pod oblast avtokratičnih komunistov SZ in, kot je na nekem predavanju dejal Winston Churchill, ostanejo ujeti onstran »železne zaves«. Strahovi pred naraščajočim vplivom sovjetskega komunizma na ameriški strani in politike obkrožanja in izolacionizma komunističnih režimov na sovjetski strani so potrjeni. K nezaupanju in vedno večjemu sovraštvu prispeva tudi v tistem času ekskluzivni ameriški monopol nad posedovanjem jedrskega orožja. Razpoke so se razširile 1946 s pohodom komunizma v Grčiji, proti čemur so se ZDA silovito odzvale in s kasneje omenjeno Trumanovo doktrino Grčiji in Turčiji priskočile na pomoč v obliki finančnih nakazil. Trumanova doktrina, ki jo je praktično soglasno potrdil kongres, je prvi zakonodajni akt, ki SZ identificira kot grožnjo miru.

3.2.2.1. Obdobje med 1947 – 1949/50

To obdobje zaznamuje uzakonitev nasprotovanja med SZ in ZDA v mnogih oblikah. V ZDA izvedejo obsežno reorganizacijo in unifikacijo oboroženih sil, ustanovijo CIO⁶⁵ in NSC⁶⁶, katerih namen je institucionalizirano in organizirano koordiniranje vojaških, policijskih, diplomatskih in ekonomskih sil ZDA v interesu obrambe demokracije in svobode.

⁶⁵ Angl.: CIA= Central Intelligence Agency

⁶⁶ Angl.: NSC = National Security Council

Zaznamuje ga še posebej:

- Razdelitev Nemčije. Ob kapitulaciji Nemčije iz njenega, na štiri sektorje razdeljenega ozemlja – ameriškega, francoskega, britanskega in sovjetskega, ustanovijo Zvezno republiko Nemčijo in Nemško demokratično republiko.
- Nastajanje vojaških (in političnih) zvez. Zahod, predvsem ZDA s svojo doktrino zatiranja možnosti povečanja vpliva SZ na vseh področjih, želi obkrožiti SZ z mrežo vojaških postojank, okrepljenih z vojaško – političnimi zvezami. Zato so od zahodne Evrope, preko Azije in Oceanije, do Avstralije, preko Pacifika in Latinske Amerike v prvem obdobju hladne vojne podpisali mnogo za ZDA prijateljskih sporazumov.
- Državljska vojna na Kitajskem: konec 1948 se na Kitajskem za prevlado med prozahodno usmerjenim Čankajškom in protizahodno usmerjenim Mao Tze Dongom začne državljanska vojna. Kljub izdatni podpori ZDA Čankajšek v boju z Maom izgublja, kar vpliva tako na vse večje nezadovoljstvo ZDA⁶⁷ kot na skokovit razmah narodnoosvobodilnih gibanj drugod v Aziji.
- Ustanovitev NATO pakta in ameriška gospodarska pomoč Evropi: zaradi nevarnosti iz SZ so se prozahodno usmerjene države v Evropi, z izrazito pomočjo ZDA, povezale v novi, Severnoatlantski pakt. T.i. Trumanova doktrina⁶⁸, ki je predvidevala, da si SZ želi nadaljnjega zaostrovanja odnosov in utrjevanja socialističnih držav v Evropi, je bila povod, da so tovrstno obliko mednarodnih odnosov opisali kot »veliko nevarnost, ki jo je potrebno za vsako ceno zatreti« (glej http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp, 11.3.2009). S tem govorom predsednika Trumana pred Kongresom so dokončno odpravili pomisleke, namreč, da bi morale ZDA še naprej voditi politiko izolacionizma. Z resolucijo kongresnika Vandenbergga, ki je odpravila omejitve za povezovanje ZDA z evropskimi državami, je bila odpravljena zadnja ovira za ustanovitev zveze NATO (Vanderbergova resolucija 1948).

Pomemben dodatni vpliv na nastanek NATO je bil ameriški plan gospodarske pomoči Evropi – t.i. Marshallov plan, sprejet 5.6.1947, s katerim je ZDA izdatno, z vsoto 17 milijard dolarjev, pomagala Evropi tako pri obnovi kot pri razvoju. Predhodnik NATO pakta je bil Bruseljski pakt, ki naj bi veljal 50 let, podpisale pa so ga VB, Francija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg. Po sprejetju Vandenbergove resolucije so se začela pogajanja med podpisnicami Bruseljskega pakta in ZDA za razširitev sodelovanja.

⁶⁷ Posledično, zaradi »izgubljene vojne z Maom, so strategji v ZDA pričeli svojo interesno sfero bolj intenzivno razširjati tudi v Korejo (v republiko Korejo) in na Japonsko.

⁶⁸ Sprejeta 12.3.1947 in predstavlja obljubo ZDA, da bo »pomagala narodom, ki jih bo ogrožal komunizem«.

4.4.1949 je bila ustanovljena zveza NATO⁶⁹, takoj nato so ZDA Evropi namenile več kot milijardo dolarjev pomoči, obenem pa obljubile, da bodo vsem članicam dostavljale orožje in opremo s pogojem, da ga bodo te »ustvarjalno« uporabile. V letih 1950 – 1955 se je gospodarska pomoč ZDA Evropi povečala z 1,72 milijarde dolarjev na več kot 3 milijarde dolarjev, kar je za Evropske države predstavljajo preobrat v njihovem razvoju.

- Berlinski zračni most: zaradi sovjetske blokade dostopov do prozahodnega dela ter do nedavnega glavnega mesta Nemčije – Berlina Američani organizirajo edinstveno operacijo oskrbe prebivalstva, t.i. zračni most, ki je omogočal preživetje in trajal od 1948 do prekinitve blokade 29.7.1948. (Čuček in drugi 1981, Bleicken in drugi 1981, Enciklopedija Britannica, Berlinska blokada in zračni most).
- Zmaga komunistov na Kitajskem: po več desetletnem boju med Kitajsko nacionalno stranko Kuomintang (pod vodstvom Chiang Kai – sheka) in Komunistično partijo Kitajske (pod vodstvom Mao Tze Donga) – izvorni začetek boja sega sicer v leto 1927, a za obravnavano temo je pomembnejše obdobje 1946 – 1949. Znameniti dolgi pohod Maan s somišljeniki iz centralne Kitajske v Peking je uspel kot edinega zmagovalca na Kitajskem zakoličiti Kitajsko komunistično partijo in obračunati z nasprotniki. Nastanek nove komunistične države je odločilno prispeval k redistribuciji moči v daljni Aziji, pri čemer se geopolitične razmere spremenijo tako drastično, da tudi ta politična sprememba sovpliva na leto kasneje začetni prvi spopad po drugi svetovni vojni – vojno v Koreji.

3.2.2.2. Obdobje med leti 1950 in 1958

Obdobje predstavlja opazno in obsežno širitev vpliva SZ in ZDA izven Evrope ali bližnjevzhodnih predelov, v daljno Azijo in naprej na daljni vzhod. Čas zaznamuje nastajanje novih političnih (in vojaških) sporazumov med ZDA in drugimi državami tako na eni, kot na drugi strani t.i. »železne zavese«⁷⁰, predvsem pa agresivna zunanja politika ZDA, sploh v prvih dveh letih predsednikovanja novega predsednika ZDA, Dwighta D. Eisenhowerja. Osnovno načelo mnogih v tem času nastalih sporazumov je bilo, da ZDA (kot glavni protagonist pri podpisovanju le – teh) obkrožijo SZ s sebi naklonjenimi režimi. Poudariti je treba tudi na moč agresivno zunanjo politiko ZDA, ki zelo negativno vpliva na dogodke v času 1950 – 1958. Seveda tudi SZ s svojim »delovanjem« ni nikoli ostala dolžna.

⁶⁹ Ustanoviteljice zveze NATO so: Belgija, Danska, Francija, Nizozemska, Islandija, Luksemburg, Norveška, Portugalska, VB, Kanada in ZDA. Tri leta kasneje sta se jim pridružili Grčija in Turčija, leta 1955 še Zvezna republika Nemčija.

⁷⁰ Britanski ministrski predsednik Winston Churchill je na enem izmed manj pomembnih sestankov dejal, da v Evropi, med Baltikom na severu in Sredozemljem na jugu, evropske narode sedaj deli »železna zavesa«. Ta znameniti termin je postal široko uporabljen izraz, ki v času HV opisuje ločnico med ameriško in sovjetsko vplivno cono. (Churchill 1946).

Na predlog takratnega obrambnega ministra ZDA J.F. Dullesa je ameriški predsednik, ob pomoči in pod pretvezo CIE, da strmoglavljajo komunistični režim v Iranu (1953) in v Gvatemali (1954), zaukazal vojaško intervencijo v ti dve državi, kar je močno negativno vplivalo na odnose s SZ. Takratna zunanja politika ZDA je bila tudi, da s silo, pa čeprav bi se ta obrnila v odprt oboroženi spopad, ZDA poskusijo obraniti svoje pozicije v Evropi. Ameriško pomoč novonastali državi Izrael, ki so ji močno nasprotovale (in ji še danes) praktično vse arabske države, je izkoristila SZ in postala (in je še danes) močan podpornik in dobavitelj orožja Siriji in Egiptu.

Med nikakor ne nepomembne dogodke tistega časa sodi tudi Sueška kriza 1956, ko je Egipt enostransko nacionaliziral Sueški prekop. Francija in VB, kolonialno gledano usihajoči sili, sta v tem primeru videli (zadnjo) priložnost, svetu pokazati svojo politično in vojaško moč. Ker je SZ v prav tistem času brutalno zatrla vstajo na Madžarskem, je ZDA diplomatsko dosegla, da so se francoske in britanske sile, ki so Izraelu pomagale ponovno zavzeti prekop, umaknile. SZ zato ni intervenirala na Bližnjem Vzhodu, ZDA pa ne na Madžarskem.

Do skorajšnjega spopada svetovnih razsežnosti med ZDA in SZ ter njunimi zavezniki pa ni prišlo tudi zato, ker ZDA 1954 francoskim silam v Vietnamu, ki so v znamenitem spopadu pri Dien Bien Phu – ju izgubile svoje pozicije v daljni Aziji, niso želele vojaško priskočiti na pomoč, ker leto kasneje niso prepovedale prve konference gibanja neuvršenih v Bandungu in ker so se še istega leta v Ženevi na meddržavnem srečanju prvič organizirali srečanje vodij ZDA in SZ na (prvih) dvostranskih razgovorih. Obdobje med 1955 – 1959 lahko štejemo kot obdobje taljenja zamrznjenih odnosov med SZ in ZDA, čeprav 1957 lansirani prvi (sovjetski) satelit Sputnik ni povzročil nič prijetnega, temveč je samo še podžgal vesoljsko tekmo med SZ in ZDA. Verjetno najpomembnejši diplomatski dogodek tistega obdobja hladne vojne je tudi kasneje opisani obisk Nikite Hruščova v ZDA 1959. Spodaj navajam v tem času podpisane akte in mednarodne sporazume, kot si sledijo:

- Pakt Rio: 1947 je nastala medameriška pogodba o vzajemni pomoči, ki je ZDA omogočila politično nadzorovati razvoj držav Latinske Amerike in v primeru »potrebe« tudi možnost in pravico posega v notranjo politiko države, če je potrebno, tudi z vojsko.
- Organizacija ameriških držav: Organizacija je bila ustanovljena s podobnim namenom kot pakt Rio, v njej so lahko ZDA dodatno nadzorovale razvoj držav Latinske Amerike. Organizacija se ni spremenila v vojaško – politično zvezo.
- ANZUS: 1951, sredi Korejske vojne, so ZDA z Avstralijo in Novo Zelandijo podpisale sporazum, ki je imel nivo vojaško – politične zveze in je v tem delu sveta *de facto* dokazoval izrazito popuščanje britanske moči.

- Jugovzhodno – azijski pakt SEATO: sporazum je podpisan 1954 kot odgovor na prve uspehe LR Kitajske, končanje revolucije na Kitajskem in širitev prizadevanj jugovzhodno azijskih narodov za samoodločbo. Vojaški pakt je predvideval sodelovanje v vseh primerih zunanjega napada na suverenost članic⁷¹ ali v primeru t.i. »prevratniške dejavnosti« in je tudi na splošno usmerjen v preventivno dejavnost – zmanjšanje možnosti, da bi notranje razmere ali medsosedske spori na tem področju lahko postali nevarno žarišče nadaljnjih spopadov.⁷²
- Bagdaski pakt CENTO: sporazum so 1955 podpisali še VB, Turčija, Iran in Pakistan, ZDA pa je kot »veliki brat« močno vplivala na delovanje in pripravo sklepov pakta. CENTO je bil namenjen vključevanju vseh najpomembnejših predstavnic Bližnjega vzhoda, ki so bogate z nafto, a se Američanom načrt ni posrečil – razen Irana, ki je ob revoluciji izstopil, vanj ni vstopila nobena država.

Obenem je pomembno tudi, da je bilo v tem času podpisanih še več bilateralnih (varnostnih) sporazumov med ZDA in Tajsko, Japonsko, Južno Korejo, Južnim Vietnamom, pa tudi z državami Latinske Amerike in v Evropi s Španijo in novonastalo ZRN.

Načrt ZDA je namreč bil v najkrajšem času po drugi svetovni vojni in nastanku dveh blokov, s čim več državami podpisati sporazume o vzajemnem zagotavljanju varnosti, kar naj bi predvsem slednjim zagotavljajo pomoč v orožju in vojaški opremi, ZDA pa pomagalo obdržati in še okrepiti vpliv povsod tam, kjer so menile, da je to potrebno, da zaustavljajo SZ. Poleg »poglavitnih točk« sveta – t.j. po mnenju obeh protagonistk njunih interesnih sfer – pa so se predvsem ZDA zanimale tudi za t.i. »obrobne točke«, predvsem Afriko, kjer so odigrale bolj ali manj pomembno vlogo pri večini dekolonizacijskih prizadevanj, ter tudi Latinsko Ameriko, kjer so bile nekaj manj aktivne. Vse to seveda z enim samim ciljem, da te države ne bi prestopile »v sovjetski tabor«.

Na »drugi strani« – v SZ in državah Vzhodne Evrope, ki so bile povsem pod njenim vplivom, je združevanje v povezane organizacije potekalo manj intenzivno in organizirano.

Bolj kot odgovor na ustanovitev »direktne nasprotnice« Zvezo NATO – Varšavskega pakta⁷³ je pomembna ugotovitev, da SZ pri povezovanju z ostalimi državami ni ubirala enake poti kot ZDA. Zaradi njenega splošnega položaja, vseobsegajočega vpliva, praktično neomejene

⁷¹ Člani pakta SEATO so, poleg ZDA, še VB, Francija, Nova Zelandija, Avstralija, Siam, Pakistan in Filipini.

⁷² Tudi pakt SEATO ni mogel preprečiti vedno slabšega položaja Francije v Indokini, ki se je poslabšal do te mere, da se je na tem področju razvijal več desetletij trajajoč konflikt. Obenem pa ZDA ravno tako v podpis sporazuma niso uspeli prepričati nekaterih ključnih političnih akterjev na tem področju, t.j. Indije, Indonezije, Burme in Cejlona, ki so praktično vse v nadaljnjih letih hladne vojne postale vedno večje zagovornice t.i. tretje poti – t.i. nevrščenih, gibanja, ki je nastalo ob močni podpori in delovanju predsednika Jugoslavije, Josipa Broza Tita.

⁷³ Varšavski pakt (sporazum) je nastal kot protitež Zvezi NATO dne 14.5.1955. Vojaško zvezo pri sodelovanju je SZ sklenila z Albanijo, Bolgarijo, Češkoslovaško, Madžarsko, Nemško demokratično republiko, Poljsko in Romunijo. Sporazum je bil podpisan za obdobje 20 let, a je že 1968 Albanija izstopila. Ideološki temelj zveze – »proletarski internacionalizem« - je SZ omogočal popolno prevlado in to, za kar si je prizadevala najbolj - možnost neomejene, tudi vojaške intervencije v državah podpisnicah, če bi bilo npr. potrebno »reševati« notranjepolitične težave posamezne države. Varšavski sporazum je bil sestavljen iz *Politično posvetovalnega odbora*, *Vojaško izvršilnega organa* in drugih, manj pomembnih teles. Vojaško je bil vedno pod poveljstvom častnikov Rdeče armade. Razpadel je ob razpadu SZ, 31.3.1991. (Vojna Enciklopedija, 6 knjiga, 1973b; Švajncer: 1998)

vojaške in politične moči in njene navzočnosti v vplivnem področju, predvsem med vzhodno evropskimi državami, pa tudi med ostalimi socialističnimi »somišljeniki«, se je med njimi ustvarila t.i. *zlata enotnost*. To je v praksi pomenilo, da države brez neposrednega strinjanja SZ niso storile ničesar. Vse svoje delovanje so v celoti usklajevale in podrejele sovjetskim interesom, pri čemer so zanikale kakršenkoli samostojni družbeni in drugačni (politični) razvoj.

Vse »neposlušne« – tukaj imam v mislih predvsem Jugoslavijo – so kaznovali in tako preprečevali vsak odklon od » predvidene splošne smeri«⁷⁴. (Čuček in ostali 1981; Bleicken in drugi 1981)

3.2.2.3. Obdobje med leti 1959 – 1963

Ključni novi element zaostrovanja v času hladne vojne je povzročil incident maja 1960 nad sovjetskim ozemljem sestreljeni vohunski – izvidniški U2, ki je izvajal »*nesprejemljivo vohunjenje, po domače »špijonažo« nad novo prijateljico*«, kot je takrat dogodek v VS OZN goreče opisoval Nikita Hruščov. Nadaljnje zaostrovanje povzročijo dogodki okoli Berlina in Kube. Po zmagi Fidela Castra 1959 na Kubi in porazu ameriških amfibijskih in desantnih sil z namenom ponovnega zavzetja otoka, aprila 1961 v Prašičjem zalivu, kubansko situacijo Castro izkoristi tako, da Hruščova povabi kot strateškega partnerja, ki naj bi otok varoval pred ponovnimi napadi iz ZDA. SZ situacijo pametno izkoristi in ponovno zagrozi z blokado Berlina. Od avgusta 1961 zahodni del Berlina obkroža znameniti berlinski zid in tako vzhodnim Nemcem preprečuje prehod v demokratično ZRN, ki se sedaj ponovno oborožuje, predvsem z ameriško pomočjo. Leto kasneje svoj spodrsrljaj na Kubi ZDA drago plačajo – tja namreč SZ pošljejo in namestijo taktične jedrske rakete srednjega dosega. Po 13 dneh zapletene globalne krize se ta srečno konča na politični ravni, z vzajemnim kompromisom, a verjetno je v tem času bil svet najbližje vsesplošnemu jedrskemu spopadu v človeški zgodovini nasploh. (Bleicken in drugi 1981)

3.2.2.4. Obdobje v letih 1962/1963 do 1972/1973

To obdobje lahko razumemo kot desetletje začetka konca hladne vojne. Začelo se je z ameriško vpletenostjo v vietnamsko vojno, še posebej intenzivno od zime 1964/1965 dalje. Kar je bil Vietnam za ZDA, za SZ ni bil noben drug omejeni lokalni oboroženi spopad v

⁷⁴ Jugoslovanska neposlušnost, če ji lahko tako rečemo, korenini v mnogočem, verjetno pa najbolj v tem, da so si partizanske enote pod vodstvom komunistične partije svojo zmago nad nacizmom v drugi svetovni vojni izbojevale relativno samostojno. V tem gre iskati tudi precejšnjo samovoljo Josipa Broza v prizadevanjih, da Stalin svoje ideje popolne gospodarske, politične in ideološke nadvlade ne izpelje v celoti, oziroma, da je Jugoslavija znotraj »vzhodnega bloka« država s posebnim statusom. Številni Stalinovi poizkusi »disciplinirati« jugoslovansko vodstvo, tudi z resolucijo Informbiroja iz 1948, ki je praktično odprl neomejene možnosti in formaliziral možnost napada na Jugoslavijo in njeno vodstvo, niso uspeli. Stalinove težnje o popolni nadvladi nad drugimi partijami in državami so vsaj v jugoslovanskem primeru spodletele.

moderna zgodovina. Je pa ta v mnogo manjših »incidentih« izgubljala »tla« v zunanji politiki in na vojaškem področju. Po »izgubi« Jugoslavije 1949, sporu s Kitajci 10 let kasneje in, kljub močni podpori, posrednemu porazu v (vseh) arabsko – izraelskih vojnah, je bila zadušitev upora na Češkoslovaškem 1968 le obliž na rane. Verjetno najpomembnejši zunanjepolitični dogodek tistega časa je Nixonov obisk Kitajske⁷⁵, ki je povzročil ponoven pritisk na SZ, da ta končno mora začeti sodelovati in krepiti medsebojno zaupanje. Istega leta je Nixon obiskal tudi Moskvo in na ta simbolni način ponudil roko za morebitno drugačno sodelovanje. To je bil tudi čas prvih podpisov sporazumov SALT/START, sporazumov o zmanjševanju oborožitvenih (jedrskih in konvencionalnih) arzenalov držav. (Bleicken in drugi 1981)

3.2.2.5. Obdobje med 1972 – 1973 in letom 1989

Obdobje zaznamuje čas vzajemnega razumevanja nujnosti mednarodnega sodelovanja med glavnima protagonistkama, a to se (začasno) konča s sovjetsko invazijo v Afganistanu 1979. Nadaljnje zaostrovanje odnosov pomeni ponovna oživitev oboroževalne tekme, ki se začne z izvolitvijo Ronalda Reagana za predsednika ZDA. Še posebej sporna odločitev je začetek vesoljskega programa, imenovanega »Star Wars«, namenjenega pa razvoju medcelinskih raket, ki bi kakršnokoli (raketno) grožnjo ameriškega ozemlja učinkovito uničile.

Z vrsto vpletanj ZDA v notranjepolitične zadeve držav Latinske Amerike (Grenada, Nikaragva ...) ameriško vodstvo ponovno dokazuje, da želi biti najmočnejša politična (in vojaška) sila na svetu. Povsem nov veter pa zaveje v končnem obdobju hladne vojne po 1985, ko v SZ na oblast pride Mihail Gorbačev, ki od vojaške konfrontacije finančno (in gospodarsko) izmzgano sovjetsko državo ob spretnem krmarjenju med čermi, ki mu jih postavljajo številni vodje držav in močna notranja opozicija, ter ob izdatni podpori ZDA uspe miroljubno pripeljati državo do logičnega konca – razpada na neodvisne države. Tam, kjer se je hladna vojna začela – v Berlinu – je je po padcu berlinskega zidu 1989 pravzaprav tudi konec⁷⁶. (Vojna Enciklopedija, 3. knjiga, 1972a; Bleicken in drugi 1981; Cowley 1996; Townshend 1997; Švajncer 1998).

⁷⁵ S katerim so ZDA vse od 1949 odlašale in oblasti na Kitajskem *de facto* ne priznavale.

⁷⁶ Nekateri avtorji zaradi kasnejšega razpada komunističnih držav vzhodne Evrope, ki so bile v letih 1989-1991 pod sovjetskih vplivom, šele leto 1991 imenujejo kot končno leto hladne vojne. Letnico 1991 po natančnejši analizi zgodovinskih dejstev tudi sam pojmem kot zadnje leto obdobja, ki ga obravnavam.

3.2.3. OBOROŽEVALNA TEKMA

Povečana sovražnost v tem času vpliva na oster porast in začetek neslutenega tekmovanja v oboroževanju. Rožljanje z orožjem je pri obeh protagonistkah terjalo neverjetna finančna sredstva⁷⁷, pri čemer drži, da je militarizacijo in silovit vzpon vojaško – industrijskega⁷⁸ kompleksa svetu pravzaprav vsilila ZDA. To je storila z namenom, da bi skokovita rast v pospeševanju proizvodnje orožja pozitivno vplivala na rast najprej ameriškega gospodarstva in posledično negativno na gospodarsko rast v SZ. Moč z vojsko neposredno in posredno povezanih organizacij in podjetij, začeta v tistem času, je zelo prisotna tudi danes. Tudi zato je bilo in je še vedno moč pričakovati, da bo, ob za potencialni konflikt ugodnih okoliščinah, le – tega težje preprečiti kot začeti.⁷⁹

Eden ključnih, če ne najpomembnejši mejnik hladne vojne, mnogi strokovnjaki in zgodovinarji umeščajo v leto 1956, saj po tem, ko so 1949 tudi v SZ preizkusili prvo atomsko bombo in kasneje, sredi 50., »oboji« še bolj uničevalno orožje – hidrogensko bombo, obe protagonistki spoznata, da je oboroževalna tekma le neskončna spirala vedno večjega kopičenja orožja, ne da bi to eni od njiju prineslo odločilno prednost.

T.i. strateško vojaško ravnotežje, ki je doseženo ob sočasnem povečevanju vpliva mnogih t.i. »obrobni držav«, predvsem iz Afrike in Latinske Amerike⁸⁰, pa tudi ob dejavnejši vlogi OZN kljub več manjšim lokalnim spopadom tistega časa⁸¹ povzroči željo in prizadevanja po iskanju alternativnih rešitev. Politika sile, tako značilna za prvi obdobji hladne vojne, ter strategije, ki so med drugim predvidevale tudi *vzajemno zagotovljeno uničenje*⁸², so se morale umakniti drugačnim oblikam sodelovanja v mednarodni skupnosti, v kateri tudi najmočnejše sile ne morejo imeti neomejenih možnosti za svoje delovanje.

»Veliki dve« ZDA in SZ, ki sta prvič sodelovali v času druge svetovne vojne v t.i. *protihitlerjevski koaliciji*, sta to raven sodelovanja ponovno dosegli 1958, ko so se začeli ameriško – sovjetski vojaški pogovori, ter jo leto kasneje – 1959 – nadgradile s prvim obiskom Nikite Hruščova v ZDA. Pogovori in vse nadaljnje politično delovanje je pomenilo jasen impulz želje po spremembi politike sile, želje po omejevanju vojaške moči in želje po krepitvi vzajemnega upanja, da nakopičena vojaška tehnika, predvsem nepregledni arzenali

⁷⁷ Sredi 50. let so ZDA za oboroževanje namenile skoraj 70% celotnega proračuna, npr. le 3% za prosveto. Članice NATO so med 1949 in 1969 za vojsko porabile neverjetnih 1.300 milijard ameriških dolarjev, zgolj ZDA 80% te vsote.

⁷⁹ Na (potencialno problematičen) vpliv in rast vpliva t.i. vojaško-industrijskega kompleksa na vse sfere države (predvsem v ZDA) je v času največjega porasta obsega militarizacije v ZDA posvaril in pravzaprav prvič javno ta izraz uporabil predsednik Dwight D. Eisenhower 17.1. 1961 v svojem poslovnem govoru. (glej President Eisenhower On The Military-Industrial Complex, 1961).

⁸⁰ Kasneje združenih v bolj ali manj uspešno »tretjo« pomembno mednarodno politično združenje – Združenje neuvrščeni.

⁸¹ T.i. Sueška kriza 1956, ko Francija in VB brez vednosti in strinjanja ZDA želita enostransko rešiti vprašanje enostranske nacionalizacije Sueškega prekopa z egiptovske strani.

⁸² Angl: Mutual Assured Destruction – ena izmed vojaško-političnih doktrin Združenega poveljstva oboroženih sil ZDA .

daljinsko vodenih raket, strateških bombnikov in zlasti tisočih kosov jedrskega orožja, ne bi utegnili res povzročiti tretje svetovne vojne.

Tovrstni kvantitativni in kvalitativni premik v svetovni politiki je pomenil razdor z zgodovinsko premiso, ki govori o zgodovinskih zakonitostih trajnosti mednarodnih odnosov – tudi hladne vojne, ter hkrati potrdil, da je to obdobje le prehodno obdobje mednarodnih odnosov. Čas, v katerem je hladna vojna nastala, ni bil nič (dosti) drugega kot čas zapletenih poveljnih okoliščin, v katerih države niso bile zmožne pokazati dovolj volje za drugačno delovanje. Mednarodna politika je morala spoznati zmoto, doumeti pomen in potrebo po spremembi v zapletenih mednarodnih odnosih tudi v času hladne vojne in spoznati, da tako, kot ima vsako obdobje svoj začetek, ima tudi svoj konec. S tem časom se, tako večina zgodovinarjev, političnih analitikov in politikov, začne konec hladne vojne. (Vojna Enciklopedija, 5. knjiga, 1973a; Bleicken in drugi 1981; Townshend, 1997; Švajncer 1998).

3.2.4. STALIŠČA SZ IN HLADNA VOJNA

Razumevanje vse širine in »nastavkov« ter povodov za tovrstno delovanje protagonistk za časa hladne vojne ne moremo v celoti zajeti, če ne razložim tudi pomena vpliva samega vodje prve socialistične države na svetu – Sovjetske zveze, J.V. Stalina, na razvoj sovjetskega socializma in socialistične mentalitete v ostalih prosovjetskih državah Vzhodne Evrope in tudi širše. Zaradi celostne slike pomena vsebine tega dela ne bom izpostavljaj bolj, kot bi bilo to potrebno, pa vendar velja omeniti naslednja dejstva.

Čas ob koncu druge svetovne vojne, pa tudi v letih po drugi svetovni vojni, je Stalin razumel kot edino pravo, recimo ji »zlato« priložnost, kjer z zmagami pridobljeno zaupanje zahoda iztrži na najboljši možni način – to pa je s povečanjem vpliva, t.j. z ozemeljsko in interesno širitvijo. Bil je namreč prepričan, da s tem utrjuje pomen in moč SZ in na ta način povečuje ali vsaj vzdržuje pariteto z zahodom. Kljub temu, da razredna nasprotja med Vzhodom in Zahodom niso bila osrednja tema, je Stalin vse do svoje smrti čas hladne vojne razumeval kot čas, kjer gre za enkratno, zgodovinsko priložnost soočenja dveh diametralno nasprotnih političnih (in družbenih) sistemov. Stalinovo na moč dogmatsko poznavanje mednarodnih razmer in vsesplošno poudarjanje (zgolj) sovjetskih interesov nasproti Zahodnim⁸³ je pripeljalo do tega, da kakršnokoli (resno) mednarodno sodelovanje vse od konca druge svetovne vojne do njegove smrti, praktično ni bilo mogoče.

⁸³ Pokazalo se je, da Stalin ni zmožal diferenciacije med Vzhodom in Zahodom v smislu boja kapitalističnega in socialističnega sistema za človekovo blaginjo in družbeno ureditev, temveč je interese in pomen vloge SZ v mednarodni skupnosti v celoti enačil z vsemi interesi ostalih članic in te vzporejal z interesi Zahoda, pri čemer je, ponovno, napačno razumel, da le-tega predstavljajo ZDA. To je bilo na moč zmotno povsod tam, kjer so ZDA res bile tudi vpletene, a niso imele (toliko) strateških interesov kot katera druga predstavica »zahodnih« dežel.

3.2.5. RAZVOJ NOVIH POLITIK V ZDA

Eno bistvenih obeležij povojnega sveta predstavlja tudi odmik ZDA od njihove tradicionalne vloge v mednarodni skupnosti, kakršno smo poznali pred drugo svetovno vojno – vloge izolacionizma in protekcijonizma. Ravno druga svetovna vojna prinese drugačno – t.i. *novopolitiko ZDA* – kar v praksi pomeni, da so ZDA postale *de facto* najpomembnejša politična in vojaški sila na svetu, »pripravljena« pomagati zaveznikom in se posredno ali celo neposredno za zavarovanje svojih interesov vključiti v vojno v kateremkoli delu sveta. To ji je v času hladne vojne omogočal silovit gospodarski razvoj⁸⁴ in prav nobena država ji v tem ni mogla slediti⁸⁵. Če sta bili Francija in VB kot državi zmagovalki izčrpani od vojne, a vseeno v »dobri kondiciji«, se SZ, prav zaradi trpljenja med vojno, vsaj v prvih letih po vojni nikakor ni mogla kosati z ZDA. Tovrstna obča prednost je bila za ZDA bistvenega pomena. To ji omogoča izpeljati premise nove politike, ki ni več ločena od političnih dogajanj po svetu, temveč bistveno vpletena (povsod). Zunanja politika ZDA se zato od časov izpred druge svetovne vojne v času po njej bistveno spremeni. Med pomembne izjave vidnih predstavnikov ameriške aktualne in pretekle administracije velja izpostaviti izjavo nekdanjega predsednika ZDA – Herberta Hooverja: *dokler imamo mi in samo mi jedrsko bombo, lahko našo politiko vsiljujemo vsemu svetu* (Hoover 1949).

Razmišljanja na to temo – namreč, da *mora ZDA ravnati kot prva svetovna sila, kar tudi je*⁸⁶ in podobne izjave v smislu, da je sedaj pravi čas, da se v ZDA oblikuje nova odgovornost za nadaljnji razvoj sveta, v nasprotju z že omenjenim prizadevanjem socialistične SZ za oblikovanje razrednega boja med kapitalizmom in socializmom – , ter siloviti porasti antikolonialnih zahtev v kolonijah, so ustvarili razmere, ki so ključno vplivale na prepričanja vodilnih v ZDA, da na novo opredeli svoje prioritete, na novo določi cilje svoje (zunanje) politike. Ta postaja vedno bolj ostra, bolj ofenzivno naravnana, predvsem v želji po (za vsako ceno) *obkoljevanju potencialnega nasprotnika*, pri čemer v ZDA ustvarijo velike in redko premagljive ovire za širjenje drugačnih idej od svojih lastnih. (Vojna Enciklopedija, 7. knjiga, 1974a; Bleicken in drugi 1981; Townshend 1997; Švajncer 1998).

⁸⁴ BDP ZDA se je med leti 1938 in 1944 povečal s 64 na 160 mrd. dolarjev, pri čemer pa je bila ZDA 1938 v svetovni proizvodnji udeležena z 42%, devet let kasneje že z 62%. Spremenil se je tudi odstotek izvoženih artiklov – pred vojno in po njej s 14% na 32,5%. Ključno je tudi, da so imeli zahodni zavezniki v ZDA spravljene skoraj 70% vseh zlatih rezerv in da je uspeh v vojni (posledica dobre gospodarske situacije) ZDA omogočil, da je ob koncu vojne ameriška mornarica v svetovnem merilu (v BRT) presežala skupni seštevek vseh ostalih mornaric sveta – 52,2%.

⁸⁵ Uspeh ZDA v tolikšni meri deloma razloži tudi dejstvo, da ZDA razen napada japonskih letalskih sil na Pearl Harbour 7.12.1941 za časa celotne druge svetovne vojne niso doživele nobene grožnje, kaj šele invazije na njihov teritorij – nekaj, kar je ostalo in postalo ključen privilegij, sploh, če izpostavimo katero izmed ostalih protagonistk druge svetovne vojne.

⁸⁶ Izjava Senatorja Arthurja Vandenberg (Senator Arthur Vandenberg: A Profile in Courage 2003).

3.2.6. POLITIČNA IN VOJAŠKA DOKTRINA ZDA

Razvoj politične in vojaške misli, ki ga obravnavam v nalogi, predstavlja enega osrednjih vsebinskih sklopov, predvsem v smislu kompleksnejšega razumevanja relacij med družbeno in vojaško sfero v času, ki ga obravnavam.

V Hladni vojni so tako v ZDA in SZ kot v drugih državah nastale procesne vsebine in nastavki, ki so vplivali na nastanek različnih političnih in vojaških doktrin posamezne države.

➤ Trumanova doktrina v ZDA: pravzaprav ameriška denarna pomoč leta 1947, v višini 400 mil. dolarjev, s katerimi so ZDA pomagale VB učinkoviteje se vplesti v notranjepolitične razmere v Turčiji in Grčiji. Tovrstna pomoč ni bila enkratno dejanje, temveč jasen signal, da gre za zunanjepolitično doktrino, ki bo veljala v vseh svetovnih razsežnostih, obenem pa omogočila precedens, saj odpira praktično neslutene (in dotodaj še nikoli uporabljene) vzvode in možnosti ameriškega delovanja v svetovnih razsežnostih.

➤ Zadrževanje komunizma: (doktrina ZDA) na antikomunističnih postulatih in zaviranju širjenja komunističnih sil ter na državnih interesih posameznikov je nastala doktrina, ki je ZDA dokončno utrdila kot imperialistično silo, kjer bo (ZDA) (tudi na račun slabljenja drugih) obdržala primat v gospodarskem, političnem, družbenem in vojaškem smislu. Na v tistem času močno spoštovanih ocenah višjega svetovalca predsednika Trumana, Georgea F. Kennana, zasnovana doktrina je vse do 1953 ostajala edino vodilo zunanje politike Trumanove administracije. Na *strpnosti, odločnosti in vojaški moči ZDA* zasnovana politika je v vseh aspektih in obstoječih omejitvah usmerjena proti socialističnim državam.

Glavne pasti in nemoči tovrstne politike se pojavijo med korejsko vojno, katere za ZDA mlačni konec pokaže določenost obstoječih meja med sistemoma in po mnenju nekaterih (Bibliography J.F. Dulles 1973) opazne šibkosti ameriške zunanje politike, ki da ni bila dovolj odločna. V ZDA vidijo edini smisel nadaljnega razvoja v bolj odločni (politični) strategiji, t.i. izrinitvi komunizma in osvoboditvi Vzhodne Evrope⁸⁷, katere postulati so povsem po meri predsednika Dwighta Eisenhowerja. Čeprav v tistem času velja prepričanje, da je zaradi tako vseobsegajoče propagande proti SZ mogoče »osvoboditev« v Vzhodni Evropi doseči z relativno malo izgubami, šele doktrina jedrskega zastraševanja, kasneje pa njena dopolnjena različica, doktrina vzajemnega popolnega uničenja ter množičnega maščevanja, tudi z jedrskim orožjem, jasno kaže, da so ZDA v »sili« pripravljene uporabiti tudi jedrsko orožje, zaradi narave sporov tistega časa seveda večinoma proti socialističnim državam.

⁸⁷ Angleško imenovana tudi »Role back« strategija.

➤ Kljub formalizaciji ameriških doktrin praksa (vedno) kaže drugačno zgodbo. Korejska vojna (1953), poraz Francije v Indokini (1954) in porast dekolonizacijskih gibanj v Afriki kaže na neodločnost ZDA, da svoje teoretične predpostavke udejanijo v praksi. Nenazadnje, vrhunski sestanek 1955 v Ženevi in obisk Nikite Hruščova v Washingtonu 1959 kažeta, da ZDA niso realno pripravljene »vreči komunizma nazaj« ali »osvobajati« Vzhodno Evropo. Nenazadnje celo nemiri na Madžarskem, Poljskem in v 60. letih na Češkoslovaškem jasno kažejo na to, da razdelitev interesnih sfer med protagonistkama ostaja (zaenkrat) jasno načrtana in nepremakljiva. Tovrstna, z drugačnimi dejanskimi cilji spremenjena mednarodna politika pravzaprav ključno vpliva na začetek zatona hladne vojne, ki pa zaradi mnogih »ovir«⁸⁸, če jih smem tako imenovati, nastopi šele vrsto let kasneje. (Čuček in drugi 1981; Bleicken in drugi 1981)

3.2.7. NAJPREJ MONOPOL, NATO RAVNOTEŽJE SIL V JEDRSKI TEKMI

Eden ključnih pogojev za mednarodno politiko velesil predstavlja tudi vojaško – tehnični razvoj. Ta namreč ključno vpliva na politično odločanje o tem, ali je jedrsko zastraševanje še mogoče ali ne. Od leta 1949 dalje, ko ima tudi SZ svojo atomsko bombo, sta jedrski monopol in svojevrstna doktrina »zastraševanja z jedrskim orožjem« pravzaprav končana. V želji prehiteti druga drugo z vedno novim, bolj skrivnim in predvsem bolj učinkovitim orožjem kljub številnim novim bojnim sredstvom⁸⁹ državi kmalu dosežeta strateško jedrsko ravnotežje. Ko je to doseženo, obe protagonistki spoznata, da vedno večje kopičenje orožja (negativno) vpliva tudi na notranje življenje in tako zastavlja številna vprašanja smiselnosti nadaljevanja razvoja takšnega orožja. Obenem se zastavi povsem legitimno vprašanje moralne in etične (ne)spornosti obstoja takšnega orožja in pokaže (ne)smisel obstoja doktrine zastraševanja z možnostjo uporabe jedrskega orožja, saj bo skoraj gotovo sledil enako močan protiudarec. Zaradi zanimivega paradoksa – namreč, da vedno večja vojaška moč ne pomeni tudi vedno večje politične moči – spoznanju, da atomske bombe nobena država ne more (učinkovito) uporabiti proti drugi, da v realnosti ne more pričakovati vojaške zmage, se pomen jedrskega orožja povsem spremeni. Čeprav omejena uporabna vrednost jedrskega orožja tako za vojaške kot politične stratege ne prinaša prednosti, pa je vendarle zelo verjetno, da je v času hladne vojne prav obstoj jedrskega orožja uspel obdržati ravnotežje miru, saj je zagotavljal splošno razmerje in ravnotežje moči. Posedovanje (kakršnihkoli) količin jedrskega

⁸⁸ Med ovire uvrščam naslednja dejstva: nezmožnost vodstev protagonistk hladne vojne, da se dogovorijo o prekinitvi latentnega vojnega stanja in storijo odločne korake k zmanjševanju napetosti v mednarodnih odnosih, spremenijo retoriko in začnejo z odločnim in nujnim procesom razoroževanja.

⁸⁹ Vodikova bomba, naprej razvita v ZDA 1952, nato še v SZ leto kasneje, razvoj medcelinskih, balističnih raket srednjega in dolgega doseg (Sovjetsko lansiranje satelita Sputnik 1957), celo takšnih z več jedrskimi konicami, razvoj podmornic, strateških bombnikov in kasneje celo premičnih raketnih izstrelišč z jedrsko zmogljivostjo nobeni strani ne prinesejo odločilne ne taktične ne strateške prednosti.

orožja, čeprav *de facto* majhne »dejanske, uporabne vrednosti«, posamezno državo, ki ga ima, predvsem v političnem smislu postavlja v drugačno, novo luč. Enostranski jedrski monopol je namreč iz bipolarnosti prešel v multipolarnost takoj, ko so jedrsko orožje začele v svojih arzenalih posedovati tudi druge države sveta⁹⁰ (Vojna Enciklopedija, 1. knjiga, 1970; 6. knjiga, 1973; Bleicken in drugi 1981; Townshend 1997; Švajncer 1998).

3.2.8. KONEC KOLONIALNIH IMPERIJEV IN NASTANEK NOVIH DRŽAV

Čas hladne vojne, t.j. način in vsebino mednarodnih odnosov, ključno zaznamujejo tudi nastajanja novih držav iz nekdanjih kolonij velikih imperijev. Gre za proces dekolonizacije in neokolonializma. Če je še ob koncu druge svetovne vojne skoraj četrtnina svetovnega prebivalstva živela v kolonialnih imperijih Afrike, Azije in Južne Amerike, je 30 let kasneje le nekaj odstotkov prebivalstva živelo v takšnih državah. Procesi, ki so ključno vplivali na razvoj t.i. protikolonialnega boja ter omogočili pogoje za nastanek in rojstvo teženj po narodni neodvisnosti in državni samostojnosti, so se začeli celo pred drugo svetovno vojno, a šele po njenem koncu ključno kulminirali. Verjetno najpomembnejši impulz za tovrstna gibanja je bila prerazporeditev in sprememba politične (in vojaške) moči poglavitnih akterjev mednarodne skupnosti. Zanimivo je predvsem to, da so v času druge svetovne vojne kolonizatorske sile same v želji po večji podpori iz odvisnih ozemelj izrazito motivirale lokalna prebivalstva, kar je pri teh povzročilo zavedanje lastne moči in vzbudilo željo po sooblikovanju lastne politične prihodnosti. Ob mnogih v ta namen organiziranih (političnih) gibanjih, ki so v času tik po koncu druge svetovne vojne in v prvih letih hladne vojne skoraj brez izjeme prerasla – ob izdatni podpori novih (socialističnih) političnih protagonistov v svetu – v močna, revolucionarna, socialistično ideologizirana politična gibanja, pa ne smemo zanemariti tudi dejstva, da ta niso v enaki meri nastala v vseh kolonialnih ozemljih. Iz Azije, kjer so tovrstna gibanja najprej pridobila na moči, se je v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja »val prevalil« v večino držav Afrike, konec 60. let celo v vse države Afrike in preko Atlantika v Južno Ameriko. (Vojna Enciklopedija, 4. knjiga, 1972b; Bleicken in drugi 1981; Švajncer, 1998).

Sprva so v procesu prevladovala gesla o boju za svobodo in končanju podjarmljenja in to je najbolj pritegovalo široke ljudske množice. Sile, ki so se borile za svobodo in končanje kolonizatorstva, so bile večinoma neorganizirane in politično neopredeljene. Prevladovale so

⁹⁰ ZDA (1945) in štiri leta kasneje še SZ so sledile še Francija (1950), VB (1952), LR Kitajska 1964 ter Indija 1974, če ostanem v okvirih obravnavane teme. Danes imajo poleg že omenjenih jedrsko orožje še Pakistan 1998, Severna Koreja 2006 in Izrael, za katerega se datumi, kdaj so prvič testirali ali v svoj arzenal oborožitve umestili jedrsko orožje, razlikujejo. Večina pa jih meni, da je bilo to še v času hladne vojne – 1979. (Introduction and Charter of the Nuclear Weapons Archive 2003)

predvsem etnične vezi, večina pristašev je izvirala iz vrst bogatejših mestih družin, kjer je kot ključno gonilo sprememb deloval vpliv izobrazbe in nacionalne zavesti⁹¹. Večinoma zaradi že omenjene razporeditve (in posledičnega upada) politične in vojaške moči v času med drugo svetovno vojno in v letih po njej, v prvem obdobju dekolonizacije, t.j. med leti 1941 in 1956, so svojo samostojnost in neodvisnost izbojevali Egipt, Filipini, Indija, Indonezija, Izrael, Jordanija, Kambodža (od 1976 Kampučija), Koreja, Libanon, Libija, Maroko, Pakistan, Sudan, Sirija, Tunizija, Vietnam, Gvineja (Bissao), Angola in Mozambik. Do 1958 pa so neodvisne postale še Burma, Cejlon (Šri Lanka), Gana, Gvineja, Laos, Malezija, Slonokoščena obala. 1960 pa se je osamosvojilo še dodatnih 11 držav, prej povezanih v t.i. francosko kolonialno skupnost. To so bile: Nigerija, Kamerun, Kongo, Somalija, Togo, Kuvajt, Sierra Leone, Tanganjika, Alžirija, Burundi, Jamajka, Kenija, Ruanda, Zahodna Samoa, Severni Borneo, Savarak, Singapur, Trinidad, Tobago, Zanzibar, Malavi, Malta in Zambija. Med pomembne dekolonizirane države sodijo še 1965 osamosvojeni Gambija in Maldivi, leto kasneje Botsvana, Lesoto, Barbados in Gvajana, 1968 Ekvatorialna Gvineja in Mauritius, 1970 Fidži, 1971 Bahreinski otoki, Bangladeš, Oman, Katar, 1973 Bahami, 1975 pa še Zelenortske (Kapverdske) otoki, Mozambik in Sejšeli. (Vojna Enciklopedija, 4. knjiga, 1972b; Bleicken in drugi 1981, 649).

Obdobje po koncu dekolonizacije zaznamuje reševanje zapletenih novonastalih situacij, predvsem z vidika in želje po kar se da hitrem odpravljanju kolonialne dediščine na vseh področjih. Zaradi velike gospodarske zaostalosti ravnokar dekoloniziranih držav, večino jih ima namreč še vedno monokulturna gospodarstva brez zmožnosti hitrega napredka ter možnosti opaznega izboljšanja življenjske rasti, novonastale politične strukture praktično takoj po odpravi kolonialne vladavine velesile zapadejo v zelo zapleten in včasih brezizhoden položaj. Formalno samostojne in neodvisne države namreč enostavno ne morejo in *de facto* ne smejo pretrgati predvsem gospodarskih vezi z ravnokar odstavljenimi kolonialnimi silami. Če bi to storile, bi to pomenilo popoln razpad gospodarskih struktur. Bivše oblike odvisnosti sedaj zamenjajo pravzaprav nove oblike delovanja, ki pa se od starih sploh ne razlikujejo. Zato namesto o kolonializmu govorim o neokolonializmu⁹² – pojavu, na katerega ni imuna nobena dekolonizirana država.

S tem pojavom je bivšim kolonialnim imperijem moč obdržati ključne pozicije v dekolonizirani državi, predvsem v gospodarskem smislu. Pojav je značilen povsod tam, kjer je novonastali državi in kolonialni sili to v obojestranskem interesu – da se namreč bivše,

⁹¹ Drugačno naravo organiziranosti so imela protikolonialna združenja v Indokini, Indiji, pa tudi v Alžiriji, kjer so imela zaradi dolge tradicije politične organiziranosti obeležja resnih političnih strank v vsej svoji meri.

⁹² Pojav, ki formalno neodvisne države tudi po dosegu samostojnosti in neodvisnosti obdrži v odvisnosti od mednarodnega kapitala.

predvsem gospodarske povezave, ohranijo še naprej. Uvodoma obojestranski interes le na področju gospodarstva se v nadaljnjih letih, recimo jim zrela leta neokolonializma⁹³, razširi tudi na ostala družbena področja, predvsem na vojaško, pa tudi na politično. Kljub polnemu angažmaju bivših kolonialnih sil, da so uvodno šibkost – propad kolonialnih imperijev in odvisnih ozemelj – s spretnimi političnimi pritiski in manevriranji obrnili v svoj prid, so dekolonizirana ozemlja v mednarodno politiko vseeno vnesla nov moment. Omejena v svoji politični, vojaški in predvsem gospodarski moči so postala politični akter, ki lahko vpliva na razmerje moči in razvoj mednarodnih odnosov. Nema lokrat so v času hladne vojne poglavitni iniciator političnih nestabilnosti, tako v Aziji (Vietnam), Afriki (Angola, Iran, Irak ...) ter na Bližnjem Vzhodu. (Vojna Enciklopedija, 8. knjiga, 1974b; Bleicken in drugi 1981).

3.2.9. POLITIČNE IN VOJAŠKE PERSPEKTIVE V OBDOBJIH HLADNE VOJNE V OBEH BLOKIH IN KLJUČNI VOJAŠKO – POLITIČNI DOGODKI

Zaradi pri večini avtorjev sprejetega konsenza in kritičnega pogleda na vpliv gibanja neuvrščenih⁹⁴ na mednarodno politiko sem se odločil, da razen bežne omembe tam, kjer je to nujno potrebno, o tej temi kot eni izmed entitet v mednarodnih odnosih v času hladne vojne pomembneje in natančneje ne pišem. Večina mojega truda bo posvečenega raznolikosti razumevanja političnih in drugih teženj v rivalstvu med glavnima protagonistkama, t.j. med ZDA in SZ, kot podmeni, ki bo pokazala in omogočila boljša razumevanja vzrokov za lokalne oborožene spopade v obravnavanem obdobju.

3.2.9.1. Socializem enakosti in razlik

Razlike, ki so v času vse od konca druge svetovne vojne ter v vseh letih hladne vojne najprej pritrjene, nato pa, predvsem v sporu med SZ in Jugoslavijo in po njem, tudi odkrito, začele nastajati znotraj »socialističnega bloka«, so pomembno vplivale na zaton hladne vojne. Sprva sprejeti način povsem enotnega oblikovanja vseh zunanje-političnih in notranje-političnih

⁹³ Ocena mnogih političnih analitikov je, da zrelo obdobje neokolonializma nastopi po najmanj desetih letih od razglasitve neodvisnosti bivše kolonije. ⁹⁴ Gibanje neuvrščenih je dobilo ime v času hladne vojne, ko se mnoge, (takrat še) kolonizirane države niso želele priključiti ne enemu ne drugemu bloku (ZDA ali SZ). Gibanje je nastalo ob razpadu kolonialnega sistema in po njem, ko so si novonastale države prizadevale vzpostaviti suverenost ter v času na vrhuncu hladne vojne in v času dekolonizacije odigrati vidnejšo vlogo v mednarodni skupnosti. Pomembno vlogo pri razvoju gibanja je odigrala tudi Jugoslavija. Predhodnica gibanja je azijsko-afriška konferenca leta 1955 v Bandungu, na kateri je 29 vodij držav razpravljalo o pomembnih mednarodnih vprašanjih in iskalo skupne politike v mednarodnih odnosih. Na konferenci so sprejeli nekatera načela, ki naj bi določala odnose med manjšimi in večjimi državami. Ta so kasneje postala sestavni del gibanja neuvrščenih. Ključno vlogo v gibanju neuvrščenih so imeli egipčanski predsednik Gamal Abdel Naser, ganec Kwame Nkrumah, predsednik indijske vlade Džavaharlal Nehru, indonezijski Ahmed Sukarno in jugoslovanski predsednik Josip Broz Tito. Prva konferenca je bila leta 1961 v Beogradu. Na njej je sodelovalo 25 držav. Bistvo politike Gibanja je bilo vzpostaviti okvire, v katerih bi lahko v mednarodni politiki odigrale pomembnejšo vlogo tudi vojaško šibke in gospodarsko slabo razvite države. Med ključne, mnogokrat le povsem »papirne« cilje gibanja sodijo: pravica samoodločbe narodov, pravica do neodvisnosti, suverenosti in teritorialne celovitosti držav, nasprotovanje apartheidu, zavračanje sodelovanja v multilateralnih vojaških paktih, kot sta bila tedaj NATO in Varšavski pakt, boj proti imperializmu, boj proti kolonializmu, neokolonializmu, rasizmu, okupaciji, težnja k razoroževanju, nevmešavanje v notranje zadeve držav in mirni soobstoj narodov, zavračanje uporabe sile v mednarodnih odnosih, poudarjanje vloge OZN, demokratizacija v mednarodnih odnosih, socialno-ekonomski razvoj in prestrukturiranje mednarodnega ekonomskega sistema in enakopravno mednarodno sodelovanje. Gibanje, katerega članica je morala izpolniti vsaj zahteve, da ima država neodvisno, neuvrščeno politiko, podpira gibanja za samostojnost, ni članica kakega multilateralnega vojaškega zaveznitva, je zlasti ob koncu osemdesetih doživljalo veliko krizo. Botroval ji je razpad sovjetskega bloka in tudi razpad Jugoslavije leta 1991. Slovenija je bila članica neuvrščenih v okviru SFRJ, po osamosvojitvi pa ni zaprosila za članstvo. V gibanje je bilo v času največje priljubljenosti včlanjenih preko 110 držav, pri čemer preko 50 iz Afrike, skoraj 40 iz Azije, preko 25 iz Latinske Amerike in Karibov. (Divjak 2005).

stališč in enotne mednarodne politike, ki jo je obvladovala SZ, je po sporu med SZ in Jugoslavijo za vse članice »bloka« postal nesprejemljiv. Tovrstno poenotenje je namreč že v osnovi v nasprotju s propagirano doktrino socializma, ki ga je širila SZ – namreč, da gre za države ljudske demokracije. Odklon od prosovjetske uniformiranosti je vedno bolj opazen od t.i. informbirojevske krize v Jugoslaviji 1948 dalje, v svoji polnosti pa se razraste šele po Stalinovi smrti 1953. V tej luči je potrebno vrednotiti tudi kasnejši sovjetsko – kitajski spor⁹⁵, pri čemer so na Kitajskem, podobno kot prej v Jugoslaviji, zagovarjali pravico naroda do samostojne poti (v ljudski socializem). Dve leti kasneje, 1955, je na spremenjenih temeljih razumevanja socialističnega povezovanja pod eno »streho« – SZ – ustanovljena že omenjena vojaško – politična zveza – Varšavski pakt. Ta (vsaj na papirju) predvideva vzajemno pomoč na vseh področjih, ne samo na vojaškem in političnem. Bistvo nadaljnjega socialističnega razvoja v času hladne vojne je potrebno razumeti v kontekstu ločenih sistemov – SZ s »sateliti« na eni strani ter LR Kitajske in njenih zaveznic na drugi strani. Vse kasneje nastale socialistične države so ravno v obstoju dvojnosti znotraj enega sistema imele mnoge nedorečene odnose in stališča in to je gotovo dodatno vplivalo na premajhno globino razumevanja pomena koncepta izvorne socialnosti in socializma, kot ga opisujeta Marx in Engels. Izkaže se, da z zatonom ključnih situacij rivalstva na mednarodnem parketu socializem v boju s kapitalizmom izgublja pozicije in prednosti, ki jih je v času prvih let hladne vojne kot (vsaj potencialno) obetaven politični sistem in državna ureditev ponujal. Politično in vojaško rivalstvo ni nikoli uspelo zadržati neodvisnega gospodarskega razvoja v kapitalizmu (države s socialistično ureditvijo niso nikoli uspele konkurirati gospodarskemu razvoju kapitalističnih držav) in ta koncept nikoli ni ponujal *de facto* politične, družbene, kulturne in zgodovinske ter še kakšne alternative kapitalistični. Večino podmen in napovedanih koristi ukrepov se v družbeno opaznih dejstvih, na novo razvitih entitetah in splošno rečeno – v vsakodnevnem življenju navadnega človeka ni nikoli zares odražalo. (Bleicken in drugi 1981)

3.2.9.2. Na Zahodu aktivno sožitje

V istem časovnem obdobju, t.j. od sredine 50. let dalje, je tudi v zahodnem delu Evrope ter posledično tudi v ZDA pod vplivom splošnega družbeno – političnega razvoja v mednarodnih odnosih in upadanja agresivnosti zunanje politike moč opaziti mnoge želje po drugačnih odnosih in drugačnih oblikah sodelovanja. Stalinova smrt prinese nov moment, kjer na

⁹⁵ V polni meri se sovjetsko-kitajski spor razvije 1961, v njem pa je ključno razumevanje različnosti pogledov na poti v socializem, pri čemer je potrebno razumeti predvsem ideološke implikacije, teritorialne zahteve ene do druge in kitajsko jezo zaradi sovjetske neaktivnosti in pomanjkanja gospodarske pomoči, navsezadnje zaradi prizadevanj SZ, da Kitajski ne razkrije dognanj lastnega jedrskega programa.

Zahodu vidijo več možnosti sodelovanja s Sovjeti, a močan porast Sovjetskih jedrskih in raketnih zmogljivosti odnose vseeno opazno zavira.

Nova *kriza zaupanja*⁹⁶ tako med velesilama kot tudi med zahodnimi zavezniki pa je povzročila, da so države Zahodne Evrope začele redefinirati lastno vlogo in možnosti delovanja. Tukaj je v izražanju pogleda na nove razmere najdalj šla Francija na čelu z deGaulleom, ki je izjavil, *da si evropski in ameriški interesi niso enaki*.⁹⁷ Nove razmere so na odnose med državami Evrope in ZDA poglavitno vplivale predvsem v dojemanjih in razmišljanjih, ali ob začetku hladne vojne postavljena premisa doslednega spoštovanja ozemeljskih in političnih meja ostaja enako potrebna tudi v nadaljnjih letih. Ali je moč, ob doseženi jedrski stabilnosti in ob spremembah v vojaških dosežkih in novih tehnologijah, ki so povzročile spremembo stališč in redefinicijo pogledov na gospodarskem, političnem in kulturnem področju, sodelovanje in vlogo evropskih držav definirati na novo.

Pomemben nov moment prinese tudi novo gospodarsko povezovanje in združevanje evropskih držav v gospodarski skupnosti, ki prinaša šestim prvopristopnicam mnoge, ne zgolj gospodarske koristi. Obenem se pokaže še, da krepitev Evrope pomeni zmanjševanje možnosti partikularističnih teženj velesil. Povečanje gospodarske moči vpliva tudi na večjo politično težo in več možnosti politične neodvisnosti, ki jo imajo novopovezane države Zahodne Evrope v primerjavi z ZDA in tudi z SZ. To že samo po sebi omejuje ameriško blokovsko vodstvo, saj se pokaže, da v prvih letih hladne vojne ključna vojaška (in politična) velesila – ZDA z v tem času naravnano *politiko sile* v redefiniranih kasnejših letih hladne vojne ni več primerna za temelj oblikovanja ustvarjalnih mednarodnih odnosov. (Bleicken in drugi 1981)

Na novo sproženi val izboljševanja odnosov v mednarodni skupnosti je viden že 1954, ko Indija in Kitajska podpišeta sporazum, ki uredi nekatera odprta vprašanja glede Tibeta. Sporazum kot tak postavi v mednarodno skupnost tudi nov termin (mirno) »sožitje⁹⁸«, ki po tem času vse bolj pogosto prodira v meddržavne pogodbe in ustvarja nove, bolj ugodne pogoje za sodelovanje. Kljub morda celo utemeljeni kritiki Zahoda, da je poudarjanje tega postulata »zamegljevanje resnih problemov«, pa deloma ta koncept povzamejo tudi mednarodni odnosi med protagonistkama hladne vojne. 1972 namreč v t.i. Moskovskem sporazumu tudi SZ in ZDA soglašata, *da v jedrski dobi za razvijanje medsebojnih odnosov ni*

⁹⁶ Nastala ob situaciji, ko so sovjetske raketne zmogljivosti sredi 50. let dosegle takšne razsežnosti, da so Sovjeti s svojo (jedrsko) oborožitveno raketno silo dejansko lahko grozile celotni Evropi in preko daljnega vzhoda tudi ZDA, pri čemer so predvsem zaveznice v Evropi spoznale, da bi v primeru sovjetskega napada ameriške sile le malo verjetno posredovale v Evropi in se spustile v uničevalno jedrsko tekmo s Sovjeti.

⁹⁷ Posledično je Francija 1955 izstopila iz vojaškega dela Zveze Nato.

⁹⁸ T.i mirno, politično ali drugo sožitje lahko pomeni: – obliko mednarodnega sodelovanja, ki pripomore k krepitev procesov ustvarjalnega sodelovanja, - ustvarjalno sodelovanje dveh držav na različnih področjih, - mednarodno sodelovanje v skladu z ustanovno listino ZN in še bi lahko naštevali. Leta 1962 celo OZN z resolucijo številka 1815 »uzakoniti« sedem načel sožitja, ki še natančneje določajo okvir miroljubnega sobivanja držav v mednarodni skupnosti (Vojna Enciklopedija, 7. knjiga, 1974a; Bleicken in drugi 1981).

druge možnosti kot mirno sožitje (Vojna Enciklopedija, 6. knjiga, 1973b; Bleicken in drugi 1981, 662).

3.2.9.3. Največja preizkušnja miru v hladni vojni

Čas popuščanja – zadnjega obdobja hladne vojne pa vendarle prinaša mnogo oboroženih spopadov. Poleg krize na Bližnjem vzhodu 1956, številnih incidentov med SZ in ZDA v letih 1958 – 1962 in Berlinske krize leta 1961 je verjetno prav uspešna prebroditev kubanske raketne krize⁹⁹ – po mnenju mnogih *obdobja najbolj nevarnih 13 dni v človeški zgodovini* (glej www.cubanmissilecrisis.org, prav tam) – utrdila prepričanje, da je kljub ogromnim količinam jedrskega orožja med protagonistkama v realnosti mogoče samo usklajeno skupno delovanje, upoštevanje nasprotnih interesov in vzdržnost pri uporabi sile za vsako ceno in ne glede na vidne in očitne politične interese. Po uspešno končani kubanski krizi je med SZ in ZDA zavladalo obdobje večje vzajemne strpnosti, pri čemer velja izpostaviti mnoge ukrepe na gospodarskem (redne letalske linije, ponovni podpis trgovinskih sporazumov), političnem (obiski Nikite Hruščova v ZDA, spremembe v ameriški in sovjetski zunanji politiki) in vojaškem področju. Umor J. Kennedyja 1963 in prisilna odstavitev Nikite Hruškova kot generalnega sekretarja KPSZ toka nove vrste odnosov nista mogla več preprečiti. (Vojna Enciklopedija, 3. knjiga, 1972a; Bleicken in drugi 1981; Townshend 1997; Švajncer 1998).

3.2.10. POLITIČNE IN VOJAŠKE ZMOTÉ, NAPAČNA PREDVIDEVANJA, POMEMBNA SPOZNAVANJA

Obravnavani čas hladne vojne lahko delimo na mnoge skupine povezanih, pa tudi močno različnih dejstev, ki kažejo na turbulentnost časa, raznolikost, pa tudi na podobnost. Severno zemeljsko poloblo verjetno bolj kot karkoli drugega zaznamuje obstoj in grožnja z uporabo jedrskega orožja, južno poloblo pa, bolj kot ta, vedno znova prisotna grožnja pred (političnimi in vojaškimi) udari ter posredovanjem zunanjih sil v njih. Če drži, da so se vojske protagonistk mnogokrat soočile v bojih za lastne interese v »tretjem svetu«, drži tudi, da je prihajalo do vzajemne vpletenost v neukrotljivih lokalnih oboroženih spopadih z značilnostmi gverilskega boja v mnogih predelih sveta¹⁰⁰. Zahodne sile, pravzaprav brez izjeme¹⁰¹, so bile

⁹⁹ Povzetek: kubanska raketna kriza je nastala oktobra 1962, tri leta za tem, ko je proameriški režim na Kubi – otoku, ki leži le dobrih 160 km južno od vhodnih obal ZDA – premagal socialistični revolucionar Fidel Castro. Tri leta neposrednih političnih pritiskov in groženj z invazijo in strmoglavljenjem režima je bilo (očitno) dovolj, da je režim, ki je v polnosti sledil socialistični politični ideologiji, prepričal Sovjete, da lahko na Kubo razširijo svoj vpliv in tako praktično »pred nosom« ZDA dosežejo pomembne politične in vojaške prednosti – in postavijo rakete z jedrskimi konicami. Vlada ZDA je bila primorana poiskati možnosti, kako pokazati odločnost in iniciativnost in obenem ohraniti mir. Z mornariško blokado otoka niso dosegli ničesar, pravzaprav je 13 dni trajajoč spor Washington in Moskvo postavil v ekskluzivni vlogi – dogovoriti se in s tem rešiti svet pred jedrskim spopadom. V poglobljenem iskanju »častnega umika in rešitve« sta se državi kompromisno dogovorili da SZ umakne svoje rakete, če ZDA »obljubijo, da ne bodo (nikoli) napadle Kube in da bodo obenem umaknile nekatere svoje (jedrske) raketne zmogljivosti iz Turčije. (Cuban Missile Crisis 2000).

¹⁰⁰ Najprej Francozi v Indokinii med 1946-1954 ter v Alžiriji med 1954-1962, Britanci v 40. in 50. letih v bojih za dekolonizacijo in osvoboditev v Grčiji, Cipru, Malaji in Keniji, v 60. letih v Adnu in Maleziji in še kasneje, v 70. in 80. letih na »skoraj domačih tleh«, na Irskem. ZDA je v času hladne vojne gotovo najbolj

v tem času soočene tudi s problemom mednarodnega terorizma, pri čemer nikakor ne gre zanemariti, tudi zaradi komercializacije in splošne razpoložljivosti takšnih tehnologij, naraščajočega števila ugrabitev letal in zapletenih situacij z ugrabitvijo talcev.

Brez izjem drži tudi dejstvo, da v vseh situacijah, kjer je, kljub vsesplošni grožnji z uporabo jedrskega orožja, le prišlo do omejene vojne s konvencionalnimi sredstvi, zmago vedno slave sile, ki so imele boljše izurjene enote. Pomembno je poudariti tudi, da boljše opremljene sile niso vedno (zlahka ali sploh ne) dosegle prevlade in zmage¹⁰². Omeniti je potrebno še, da so tako v falklandski vojni¹⁰³ kot v vseh lokalnih oboroženih spopadih med Izraelci in Arabci na Bližnjem vzhodu (1956/1967/1973/1982) manjše, a boljše izurjene poklicne vojaške enote vedno znova, praviloma zlahka premagale številčno močnejše naborniške oborožene sile. V teh spopadih so se Izraelske oborožene sile, čeprav močno odvisne od svojih rezervistov, proslavile kot ene najbolj spretnih, najbolj prilagodljivih vojska. Zanje velja tudi, da so morda najbolj poglobljeno, sodobnemu času prilagojeno, uporabile nemško taktiko iz druge svetovne vojne – t.i. koncept »Bliskovite vojne«, ki predvideva sočasno delovanje več rodov vojske. V spopadih, kjer so se soočili nekompetentni poveljniki s slabo motiviranimi oboroženimi silami, se je pokazalo, da lahko spopadi trajajo poljubno dolgo brez končne odločitve¹⁰⁴. Drugačnost v spopadih, v katerih je ena stran uspela zagotavljati zadostno stopnjo iniciativnosti in učinkovitosti v boju, je bilo zmago moč doseči v nekaj dneh, morda v nekaj tednih. Pogosto je potem le izdatna vloga in vmešavanje Varnostnega sveta ZN preprečilo, da bi zmagovita stran premagano porazila v celoti.

Lokalni oboroženi spopadi v času hladne vojne so se odvijali med stranmi, ki v prav nobenem vojaškem smislu niso bile primerljive ali enakovredne, zato ostaja nejasno, kakšen bi bil končni rezultat vsesplošnega spopada. Zelo verjetno namreč je, da bi zmago dosegla tista sila, ki bi bila zmožna trajno zagotavljati zadostno logistično podporo v opremi, oborožitvi in udarni človeški sili.

Zanimivo je tudi dejstvo, da je obstoj in pariteta v jedrskem arzenalu med velesilama in njunimi zaveznicami na eni strani in grožnja pred (političnimi in vojaškimi) udari ter posredovanjem v le – teh na drugi strani SZ in ZDA praktično onemogočila, da bi svoje vojske v polni meri uporabile v (neposrednem) vojaškem spopadu. Usoda je Američanom v Vietnamu, Sovjetom v Afganistanu in Izraelu v Libanonu prinesla neuspeh in ima pravzaprav

zaznamovala vietnamska vojna (1964-1973), še pred tem pa v manjšem obsegu tudi korejska. Ta vojne je poleg vojne v Afganistanu v 80. letih in bolj ali manj izdatne pomoči v Vietnamu zaznamovala tudi SZ.

¹⁰¹ Soočenje s takšnimi problemi so morali opraviti v ZDA, Nemčiji, Italiji, Franciji in VB.

¹⁰² Omeniti velja samo po en vojaški spopad na »vsaki strani« - ameriški poraz v Vietnamu in sovjetski v Afganistanu.

¹⁰³ Gre za omejen vojaški spopad, pravzaprav največji pomorsko-desantni manever po drugi svetovni vojni, po tem, ko je Argentina zasedla Britansko suvereno ozemlje, oddaljene Falklandske otoke v južnem Atlantiku, Britanci pa so jih v siloviti vojaški akciji ponovno »osvobodili«.

¹⁰⁴ Primer takšnega oboroženega spopada je iraško iranska vojna.

še danes zelo močan odvrtačni učinek. Generacije konvencionalnih sistemov oborožitve so bile razvite, vpeljane v vojske in obdržane v uporabi za desetletje, morda dve, nato pa, ne da bi ti sistemi bili uporabljeni v boju, pod ceno prodane v tretji svet¹⁰⁵. Pravzaprav je svojevrsten paradoks, da sta protagonistki v času hladne vojne v primerjavi s preteklimi časi porabili velike količine denarja za razvoj in produkcijo oborožitvenih sistemov, tudi jedrskega orožja, za katere sta si potem goreče prizadevali, da ne bi bili uporabljeni. Vendarle je torej obstajajo zavedanje, da bi uporaba neizogibno vodila do povračilnih ukrepov, ki bi prinesli vzajemno popolno uničenje (sveta). Z izjemo držav t.i. tretjega sveta ali drugih od centrov moči oddaljenih krajev (Azija, Afrika, Latinska Amerika), kjer so lokalni oboroženi spopadi vplivali na prerazporeditev političnih in vojaških moči, padec in nastanek novih (državnih) vodstev, severna hemisfera česa takega v obravnavanem obdobju ni doživljala. Pravzaprav so severno od ekvatorja v času hladne vojne oborožene sile držav postale konzervativne institucije, katerih glavni cilj je postalo vsakršno izogibanje dejanjem, ki bi lahko bila razumljena kot še tako nepomemben vzrok ali povod, da bi med državama protagonistkama prišlo do takšnih tenzij, v katerih bi bili ti prisiljeni sile uporabiti v vzajemnem spopadu. Skrajšano rečeno, kljub neskončnim uram urjenj, priprav in oboroževanj je verjetnost spopada v času hladne vojne vsako leto trajanja obdobja manj verjetna. (Townshend 1997, 138 – 154).

3.2.11. SODELOVANJE MED VELESILAMA IN KONČNO OBDOBJE HLADNE VOJNE

V 60. letih preteklega stoletja se je v zadnjem obdobju hladne vojne začel proces omejevanja oboroževanja; prvič so odnose med ZDA in SZ zaznamovali pogovori in iskanja možnosti omejevanja jedrske oborožitve.

Leta 1963 podpisana Moskovska pogodba predvideva prepoved jedrskih poizkusov v zraku, na zemlji in pod vodo¹⁰⁶. Sledil je 1967 podpisan dogovor med velesilama o raziskovanju in uporabi vesolja in nerazširjanju jedrskega orožja, a šele l. 1969, na pobudo takratnega predsednika ZDA – Johnsona, so se začela prva vsesplošna pogajanja med velesilama o omejevanju strateškega jedrskega orožja (SALT). To je omogočilo, da so 1972 predstavniki obeh velesil podpisali prvo Pogodbo o omejevanju protiraketnih sistemov in začasni sporazum o ukrepih za omejevanje ofenzivnega strateškega orožja. Tej pogodbi so v nadaljnjih letih sledile še mnoge v okviru sporazuma SALT, kasneje pa sta državi vzajemno

¹⁰⁵ Kjer pa so mnoge izmed teh oborožitvenih sistemov (gre za celo kopico od sistemov pehotne oborožitve, protioklepni sredstev, do kompleksnih sistemov, kot so tanki in samohodni topovi, protiletalski sistemi, letala, protiletalske rakete in drugo) *de facto* (prvič) uporabili v »vročih« spopadih, pri čemer je pomembno predvsem to, da je mnogokrat le uporaba skrajnih gverilskih tehnik omogočila zmago ene strani.

¹⁰⁶ Pogodbe nista podpisali novi članici »jedske družine«, LR Kitajska in Francija, ki nista dovoljevali, da bi jima velesili diktirali in omejevali njuno moč (Introduction and Charter of the Nuclear Weapons Archive 2003)

omejevanje ofenzivnega strateškega (jedrskega) orožja razširili še v sporazumih, poznanih pod imenom START. (Mason 1974, Strategic Arms Reduction Treaty START I 1991).

Tovrstno skupno sodelovanje je dokončno začrtalo nove smernice razvoja zunanje politike velesil. Lokalni oboroženi spopadi v tem času (Vietnam 1945 – 1954/1964 – 1973, Bližnji Vzhod (1948, 1956, 1967, 1973, 1982) niso več mogli zavreti tega procesa. Tovrstno sodelovanje je odprlo možnosti urejanja dosedaj nerešenih političnih vprašanj, zato ne preseneča, da je bil 1971 podpisan četverni sporazum o Berlinu, ki je pravzaprav odprl možnosti za organizacijo Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, organizirane v Helsinkih¹⁰⁷ 1975. Protagonistke hladne vojne so tako z enim izmed najbolj simbolnih sklepnih dejanj – vseevropsko konferenco – pokazale, kako si je potrebno v tem zelo zapletenem času mednarodnih odnosov postaviti merilo.

Kljub vsemu in kljub krepitvi zaupanja med velesilami pa svet od 70. let dalje še zdaleč ni prijazen prostor ali prostor za miroljubno sožitje. Že omenjeni spopadi in mnogi lokalni spori v Aziji, Afriki, Latinski Ameriki, in sicer ne samo med lokalnimi državami, temveč tudi med velesilami, so vedno znova dokazovali, da je mednarodna skupnost sestavljena iz zelo različnih držav, ki se razlikujejo in si konkurirajo tako po družbeni ureditvi, (politični/vojaški) moči, gospodarski razvitosti, kulturnih tradicijah in nenazadnje po položaju v mednarodni skupnosti. (Bleicken in drugi 1981; Cowley 1996; Townshend 1997).

Čas t.i. »*detente* – a«, kjer so države uporabljale moralno sprejemljive politične »pamflete«, v realnosti pa kljub vsemu vedno znova zašle onstran soočanja na zgolj verbalni ravni, velja pravzaprav celotno to obdobje, ki se končuje 1979 s Sovjetsko invazijo v Afganistanu¹⁰⁸, za čas izrazitega popuščanja napetosti. Sovjetski poraz (ne povsem neprimerljiv z ameriškim v Vietnamu) po mnogih letih spopadov ne vpliva toliko na ponovno premišljevanje o realnih ciljih mednarodne politike protagonistk v hladni vojni, kot da (nedavno v Vietnamu poraženim) ZDA daje novo priložnost, da kljub vsem dogovorom in pomirljivi retoriki v 70. letih lahko začne z novim zagonom, novimi kritikami. Zadnje desetletje obravnavanega obdobja se ne začne blesteče. Leto 1980 v ZDA z izvolitvijo Ronalda Reagana za predsednika pomeni svojevrsten premik nazaj v času. Reagan namreč označi SZ za »*zlobno cesarstvo*«, ponovno obudi oboroževalno tekmo ter z dodatnimi finančnimi vložki v oboroževalni program postane prvi, ki želi soočanje med velesilama ponesti celo v vesolje. Z mnogimi tajnimi operacijami, kot so bile odstavitve nacionalističnih in/ali sadističnih režimov,

¹⁰⁷ Konferenca 1975 v Helsinkih je verjetno najbolj znamenita konferenca v času hladne vojne. Na njej je namreč 33 vodij evropskih držav, ZDA in Kanade podpisalo sporazum, s katerim so dokazali, da je v moči edinole držav samih, da te, ki so prve zašle v hladno vojno, prve in na najbolj odločen način pokažejo, kakšne so (možne) poti iz vojne, poti mirnega razvoja, v katerem morajo vsi udeleženci najti svoje (pravo) mesto.

¹⁰⁸ Spopad traja vse do 1985, ko se demoralizirani, neodločni, zdesetkani in pravzaprav v celoti poraženi vojaki umaknejo iz Afganistana.

socialističnih ali drugih, za ZDA nevarnih režimov, kot je bil tisti v Nikaragvi ali 1983 v Grenadi, postavi v mnogočem situacijo nazaj v čas nezaupanja iz poznih 50. let. Zanimiv kontrast predstavlja 1985 izvoljen novi Sovjetski vodja Mihail Gorbačov, ki je podirajoči se sovjetski socialistični sistem tako v gospodarskem kot tudi v vojaškem in še kakšnem smislu za vsako ceno želel na miroljuben, dostojanstven in spokojen način pripeljati v bolj (socialno) odprto družbeno ureditev. To pa je pomenilo, da morata SZ in ZDA (ponovno) sodelovati med seboj. In prav tukaj sta Reagan in Gorbačov našla skupni jezik in skupni cilj – državi, ki sta začeli Hladno vojno, bosta to nesmiselno obdobje tudi končali. V mnogih bilateralnih srečanjih med ZDA in SZ sta voditelja v pogajanjih sprejela kompromisne rešitve za zmanjševanje količin strateškega in taktičnega jedrskega orožja. Kljub temu, da so mnogi ukrepi predvsem za SZ prišli prepozno – ta je namreč 1991 razpadla na enajst samostojnih držav – pa so prizadevanja obeh vodij velesil obrodila sadove. Mnoge države, predvsem iz Vzhodne Evrope, kjer je imela SZ »prijateljske« režime, so med leti 1988 in 1991 z državnimi udari, kot je bil to primer v Romuniji, strmoglavile nekdanje oblastnike in vzpostavile zametke demokratičnih režimov. Poleg držav Vzhodne Evrope so svojo neodvisnost ponovno dobile tudi tri baltske države. Zares simbolen konec hladne vojne pa se je zgodil v mestu, ki je ob koncu neke druge dobe – druge svetovne vojne, leta 1945 predstavljal kraj, kjer se je zgodil zametek novega spopada. Leta 1989 so namreč po velikih političnih pritiskih in spremembah v Vzhodni Nemčiji državljani končno dobili svobodo. Ta se je začela na moč simbolno, večinoma so namreč kar z rokami podrli osovraženi berlinski zid, ki je toliko let delil zdaj spet glavno mesto Nemčije. Po 45 letih je bila Nemčija, država in njeni ljudje, ki je kot glavna protagonistka sil osi v druge svetovne vojne opravila z režimom in politično ero pred tem – aristokracijo in buržoazijo, spet v središču dogajanja. A tokrat v drugačni vlogi. Na nemških tleh, tam, kjer se je hladna vojna začela, se je po 45 letih tudi končala. (Cowley 1996, 96 – 97).

4. TEHNOLOŠKO – TEHNIČNI NAPREDEK IN RAZVOJ TANKA V ČASU HLADNE VOJNE

Razvoj tehnike in tehnologije, tudi in predvsem vojaške, v času med letoma 1945 in 1990, kar v grobem pokriva časovni okvir pričujočega dela, je bil na vseh področjih znanosti osupljiv. Iz idej so nastali številni tehnični dosežki in presežki ter številne tehnološke revolucije, ki so na takšen ali drugačen način zaznamovale naše življenje.

Poglavje je namenjeno sistematičnemu prikazu, analizi in primerjavi soodvisnega vpliva razvoja tehnike, tehnologije in posledično doktrine – načinov uporabe bojnega sredstva – tanka kot centralnega predmeta analize za lažjo in bolj osnovano aplikacijo teh spoznanj v lokalnih oboroženih spopadih v času hladne vojne.

Uvodoma je pomembno poudariti še, da je poglavje namenjeno prikazu splošnih trendov v dosegu in implementaciji znanstvenih dosegov, razvoju tehnike in tehnologije v času hladne vojne v vseh vojaško – industrijskih kompleksih držav – protagonistk tega časa in ni strogo omejeno le na posebej ali izčrpnije predstavljene modele tankov, ki so v obravnavanem obdobju odigrali najvidnejšo vlogo v lokalnih oboroženih spopadih.

V poglavju nameravam poleg strukturirane in primerjalne analize razvoja tehnike in tehnologije bojnega sredstva podrobneje predstaviti tanke iz nekaterih držav, tistih, ki so po mnenju avtorjev in glede na analizo zgodovinskega dogajanja v obravnavanem času nasploh odigrali ključno vlogo v lokalnih oboroženih spopadih.

Odločitev, katere države zajeti v to skupino in katere modele v njej podrobneje obravnavati, ni bila enoznačna, še manj enostavna. Tank kot predmet analize namreč ne glede na državo, kjer ga izdelujejo, lahko matična tovarna v bolj ali manj predelani obliki izvažata v druge države. Izbor najustreznejše države za opis njihovih tankov, med več kot 20, je sam po sebi težak, vse skupaj pa je še težje, če vemo, da v vsaj še 20 drugih državah poteka licenčna proizvodnja tankov.

Odločitev, razdeliti opis tankov po posameznih državah z vidika racionalnosti, preglednosti in medsebojne primerljivosti, je bila sprejeta po analizi pomena tanka v posamezni državi in njegovem vplivu širše v svetu.

Odločil sem, ustvariti dve ločeni, a vseeno soodvisni skupini držav. V prvo skupino štejem države z lastno tankovsko proizvodnjo ter pomembnih vplivom le – te na druge države ali zaveznitva. V to skupino zato prištevam Združene države Amerike, Sovjetsko Zvezo, Francijo, Veliko Britanijo, Nemčijo, Izrael in Japonsko. Med države t.i. druge skupine, z bodisi lastno tankovsko proizvodnjo sicer opazno manjšega, predvsem lokalnega pomena, ali le s t.i. licenčno proizvodnjo, pa štejem Argentino, Brazilijo, Indijo, Italijo, Južno Korejo, Južnoafriško republiko, Kitajsko, Poljsko, Švico, Švedsko in Jugoslavijo.

Držal sem se načela, da sistematično in metodično omejim analizo uporabe bojnega sredstva v lokalnih oboroženih spopadih le na v bojih uporabljene tanke. S tem imam v mislih modele tankov, ki so bili v lokalnih oboroženih spopadih dejansko uporabljeni, obenem pa so vplivali na revidiranje predhodno veljavnih stališč načina izdelave in posledično uporabe tanka.

Tovrstna analiza tankov lahko sovпада ali celo presega prikaz tehnično – tehnoloških značilnosti posameznega tanka bodisi iz prve ali iz druge skupine držav, opisane zgoraj. Poglavje je strukturirano na več ločenih, a vseeno komplementarnih podpoglavij. Med podpoglavja štejem analizo splošnega razvoja tanka v času hladne vojne, analizo tehnično – tehnoloških dosežkov v razvoju tanka na področju, posebno podpoglavje namenjam tudi kratki sintetični predstavitvi t.i. tehnoloških generacij tankov v času hladne vojne¹⁰⁹. Kot ločeno podpoglavje sem zasnoval kratek opis tehnično – tehnoloških značilnosti osnovnih izbranih tankovskih modelov, zbranih po posameznih državah. Ločen vsebinski sklop namenjam še kratki omembi proizvodnje in pomena t.i. težkih in lahkih tankov, na kratko pa povzemam tudi vse znane nerealizirane projekte tankov, ki niso nikoli doživeli serijske proizvodnje, a so s tega ali onega vidika pomembni za obravnavano tematiko. Del naloge zaključujem s sistematično urejenim in s primeri podkrepjenim opisom (možnih) smeri nadaljnega razvoja tanka kot bojnega sredstva v prihodnosti.

4.1. RAZVOJ KLJUČNIH KOMPONENT, KI TVORIJO »BISTVO« TANKA

Čas hladne vojne, ki časovno opredeljuje obravnavano tematiko, so na področju razvoja tanka zaznamovala prizadevanja predvsem za:

- povečanje ognjene moči tanka do nivoja učinkovitega zoperstavljanja in možnosti uničenja nasprotnikovega tanka z najmočnejšim oklepom,
- povečanje oklepne zaščite tanka, ki ni odporna samo na najmočnejše nasprotnikove tankovske topove, temveč omogoča preživetje posadke in tanka v primeru neposrednega zadetka,
- z zadovoljitvijo zgornjih dveh premis zagotoviti vsaj nespremenjeno mobilnost tanka v primerjavi z nasprotnikovim,
- izboljšanje ergonomskih pogojev posadke za življenje v tanku, delo z njim in njegovo daljšo uporabo v času trajanja oboroženega spopada.

Napredek v izpolnjevanju navedenih prizadevanj je v mnogočem doprinesel k izboljšanju osnovnih premis, ki v osnovi definirajo tank: ognjena moč, zaščita, mobilnost. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁰⁹ Številni avtorji zaradi nasprotja med hitrostjo uvedbe in uporabe (splošnih) dognanj iz znanosti, tudi vojaške znanosti, razvoja novih tehnik in tehnologij, ki se uporabijo (tudi) v vojne namene in razvoja tanka; od prvega koncepta preko prototipne faze do serijske proizvodnje in dejanskega prihoda v enote, zaradi transparentnosti in želje po objektiviranju in stremenju k primerljivosti, soglašajo z uvedbo t.i. tehnoloških generacij tankov. Definicija posamezne generacije pa je v mnogočem povsem različna. Sam zagovarjam in razvijam tezo, da je mogoče o (tehničnih) generacijah tankov govoriti le takrat, kadar so ti v posamezni generaciji primerljivi po čim večjem številu relevantnih kriterijev. V nalogi se zato držim načela, da deloma povzemam, deloma pa na novo ustvarjam generacije vozil, ki glede na obravnavano tematiko enostavno, glede na analizo relevantnih kriterijev, sodijo skupaj.

4.1.1. OGNJENA MOČ

Ognjena moč je po mnenju številnih strokovnjakov pravzaprav najpomembnejša posamezna komponenta znamenitega »trikotnika«, ki določa bistvo tanka¹¹⁰. Sam jo razumem kot včasih ključno in le v določenih pogojih zares najpomembnejšo¹¹¹.

Termin ognjena moč pomeni: *sposobnost tanka, da z učinkovito uporabo svoje glavne in pomožne oborožitve izloči iz boja, uniči, ali vsaj onesposobi nasprotnikov tank in druge izvire ognjene moči, tako, da strelja na premične in/ali nepremične cilje, strelja iz mesta, ali v premikanju, da strelja podnevi, ali ponoči, zavedajoč se omejitve največjega dometa lastne oborožitve.* (Đorđević in Arsić 1997, 12).

Ognjeno moč tanka tvorijo glavna in pomožna oborožitev (tankovski top, koaksialno vpet(i) mitraljez(i), dodatni mitraljez ali top majhnega kalibra in protiletalski mitraljez), sistemi za dnevno in nočno opazovanje ter sistem za nadzor ognja.

Ognjeno moč kot tehnično kategorijo znamenitega tankovskega trikotnika določajo naslednje skupine parametrov: učinek delovanja izstrelka na cilj,¹¹² verjetnost zadetka,¹¹³ manever z ognjem,¹¹⁴ reakcijski čas, hitrost streljanja (kadenca),¹¹⁵ odpornost bojnega sredstva in zagotavljanje pogojev za preživetje posadke.¹¹⁶

4.1.2. TANKOVSKA MOBILNOST

Mobilnost in sposobnost hitrega premika po bojišču daje ofenzivni karakter bojnega sredstva in mu omogoča preživetje. V svojem bistvu zaznamuje mobilnost sposobnost premikanja po kakršnemkoli terenu, v vseh vremenskih okoliščinah, sposobnost premagovanja naravnih in umetno ustvarjenih ovir z veliko hitrostjo in na velikih oddaljenostih. Cilj je z manevrom ustvariti najprimernejše pogoje za pripravo na in za sam (prvi) strel (in vse nadaljnje strele), obenem pa ohraniti visoko raven zaščite posadke. (Đorđević in Arsić 1997, 13)

¹¹⁰ Ostali dve sta tankovska zaščita in tankovska mobilnost.

¹¹¹ Nekateri primeri tankovskih bitk v arabsko-izraelskih spopadih, v korejski vojni in v vojni v Vietnamu kažejo, da je zaradi specifične situacije odločilnejšo vlogo za končno zmago v določeni operaciji ali spopadu odigrala zaščita ali mobilnost tanka, šele na drugem mestu in manj odločujoče, kot je kdaj razvidno, pa je bila gola ognjena moč tankov.

¹¹² Oklepni cilji se danes (uspešno) uničujejo s tremi vrstami izstrelkov: s kumulativnim, podkalibrskim ali eksplozivno/plastičnim polnjenjem izstrelka.

¹¹³ Neposredno je vezana na raven kvalitete opazovalnih in namerilnih naprav tanka. Na njeno točnost pa vpliva stopnja napake pri določanju cilja (oddaljenost, hitrost cilja ...), hitrost »polnjenja topa s strelivom, kvaliteta topovske cevi in streliva, ukrivljenost, obrabljenost cevi, temperatura cevi in streliva, temperatura okolice, raven stabilizacije cevi pri streljanju s premika, nenazadnje tudi usposobljenost strelca in namerilca ...

¹¹⁴ Manever zahteva hitro in kratkotrajno delovanje po cilju. Na manever vpliva hitrost vrtenja kupole, priprava elevacije in smeri topa tanka.

¹¹⁵ Čas do prvega strela na cilj (ponavadi med šest in osem sekund) je odvisen od namerilnih in opazovalnih naprav na tanku, stabilizacije topa in ustrezne priprave strelca in povečevalnika tanka. Kadenca streljanja pa je odvisna od načina polnjenja topa (je to samodejno ali ročno), načina izbora streliva, količina razpoložljivega streliva v tanku ...

¹¹⁶ Odpornost bojnega sredstva in njegovo preživetje se veča z večanjem debeline oklepa tanka, večjim in natančnejšim topom, sposobnostjo maskiranja in mobilnosti po terenu in hitrostjo/pripravljenostjo na prvo streljanje. Preživetje posadke pa izboljšujejo ergonomsko oblikovane ročice in vzvodi, namerilni instrumenti in naprave, sedišča ter ostali pogosto uporabljeni sklopi v tanku.

Tankovsko mobilnost delimo na operativno in taktično. Mobilnost tanka v grobem določata dve skupini komponent: pogonski del (motor, menjalnik, zavore) in vojni del (pogonska in podpora kolesa, gosenični trak).

V obravnavanem obdobju so bile izvedene številne izboljšave in ukrepi na področju povečanja avtonomije in zmanjšanja porabe vozila, skrajšanja zavorne poti, povečanja končne hitrosti na različnih terenih, zmanjšanja t.i. rajdnega kroga vozila in številne druge izboljšave. V korist večji tankovski mobilnosti pa so tudi na drugih področjih, ne le na tehnično taktičnih značilnostih samega tanka, bile izvedene številne izboljšave, predvsem na področju logistične preskrbe enot. Napredek je opazen zlasti na področju podaljševanja časa med posameznimi obveznimi servisnimi intervali različnih sistemov in podsistemov, dviga kvalitete izdelave in zmanjšanja obrabe pogonskih sklopov, zmanjševanja časa samega servisiranja, izboljšanja in olajšanja postopkov v zvezi s servisiranjem in še čim.

Dvig tankovske mobilnosti je bil mogoč tudi zaradi izboljšanja pogojev, v katerih posadke rokujejo s tankom. Napredek je opazen predvsem zaradi standardiziranja velikosti prostora za delo članov posadke, bolj ergonomsko oblikovanje posameznih sistemov, vzvodov, ročic, namerilnih, opazovalnih naprav in naprav za nadzor ognja, iz avtomobilske industrije prenesenih sistemov, kot so klimatske naprave, varni in udobni sedeži, protihrupne pregrade, nenazadnje tudi izdelava specialnih orodij za hitra popravila vozila, tudi na bojišču. (Đorđević in Arsić 1997; Miller in Foss 1987; Miller 2002).

4.1.3. ZAŠČITA TANKA

Zaščita tanka pomeni imeti razvito sposobnost z oklepom ali drugim ustreznim ščitom ali načinom zaščititi posadko in vozilo pred pogubnim in uničujočim delovanjem nasprotnikovega orožja, bodisi pri streljanju iz nasprotnikovega tankovskega topa bodisi iz drugega ustreznega protitankovskega sistema. (Đorđević in Arsić 1997, 15)

Grobo delitev zaščite, ki zagotavlja preživetje tanka, lahko razdelimo na neposredno in posredno zaščito. Začetki izbora primerne tankovske zaščite segajo v opremljanje (oklepnih) vozil z navadno kovinskim ali jeklenim oklepom debeline do največ 8 milimetrov.

Razvoj je prinesel številna spoznanja tudi na to področje. Poleg jekla se že ob začetku hladne vojne pojavijo rešitve okleпов, ki niso izdelani zgolj iz železa ali jekla, temveč so zaščitne plošče, ki tvorijo oklep, narejene iz legur aluminija, kasneje tudi iz keramike, steklo – plastike ter naprednih kompozitnih materialov. Razvoj v zadnjih letih prinaša vgradnjo celo t.i. sendvič okleпов ter aktivnih in reaktivnih okleпов.

Na izboljšanje zaščite tanka in zaščite posadke pa vplivajo tudi spremembe načina gradnje vozil,¹¹⁷ izboljšanje radijske, kemične in biološke zaščite, razvoj maskirnih barv in premazov, sredstev za aktivno maskiranje tanka, razvoj aktivne zaščite vozila, razvoj tehnologij za zmanjševanje termičnega zapisa vozila, razvoj sistemov za detekcijo in motenje nasprotnikovih vozil ter načinov kamuflaže lastnega tanka. (Đorđević in Arsić 1997; Miller in Foss 1987; Miller 2002).

Glavni cilj tretje izmed premis, ki definirajo tank kot bojno sredstvo, je ustvariti pogoje, kako z aktivno in pasivno zaščito tanku zagotoviti, da v oboroženem spopadu ohrani najvišjo možno stopnjo zaščite posadke, da tudi ob neposrednem zadetku omogoča njeno preživetje, obenem pa omogoča hitro in preprosto servisiranje vozila samega in/ali kljub poškodovanosti celo nadaljnje bojno delovanje.

4.2. TEHNIČNO TEHNOLOŠKI DOSEŽKI IN SPOZNAVANJA V RAZVOJU TANKOV V ČASU HLADNE VOJNE

Razvoj tanka v času od njegovega nastanka do danes, tega je skoraj 90 let, zaznamujejo tri večje prelomnice. To so: čas prve svetovne vojne, kjer je tank bojno sredstvo le skromnih zmožnosti, čas druge svetovne vojne, kjer tank postaja/postane odločujoče bojno sredstvo kopenske vojske in čas po drugi svetovni vojni, ko tank pristane na vrhu hierarhije bojnih sredstev kopenske vojske in eno od najbolj nepogrešljivih bojnih sredstev za snovanje strategije, taktike in operatike v oboroženih spopadih. Takšen razvoj je v mnogočem pogojevala predvsem stopnja znanstveno tehničnih in tehnoloških dosežkov in spoznanj, razvoj protiorožij in razvoj vojaške misli nasploh.

Tanki v obravnavanem obdobju nosijo neizbrisljiv pečat časa in tehnično/tehnoloških spoznanj, v katerem so nastali. Vedno znova smo priča iskanja najboljšega kompromisa med tremi osnovnimi komponentami, ki determinirajo tank kot ofenzivno bojno sredstvo: ognjene moči, zaščite in mobilnosti. (Đorđević in Arsić 1997)

4.2.1. OGNJENA MOČ

Razvoj področja ognjene moči tanka določajo zahteve, da naj sodobni tank, upoštevanje karakteristiko ognjene moči, omogoča: doseg tankovskega streliva na cilje, oddaljene do 3.000 metrov, zmožnost učinkovito opazovati nasprotnikova (tankovska) vozila na razdaljah

¹¹⁷ Spremembe načina gradnje predvsem nagnjene prednje plošče in vertikalne projekcije (silhuete) tanka.

do 5.000 metrov, čas priprave na prvi strel naj ne bo daljši od 6 – 8 sekund, zagotovitev prvega (uničujočega) zadetka z verjetnostjo 90%. Cilj je tudi sposobnost uničevanja (nasprotnikovega) tanka pri streljanju s podkalibrskimi izstrelki do debeline oklepa nasprotnikovega tanka do 600 mm ter s kumulativnimi izstrelki do debeline oklepa nasprotnikovega tanka do 800 mm. (Đorđević in Arsić 1997)

4.2.1.1. Glavna in sekundarna oborožitev tanka

Razvoj tankovskega topa v času hladne vojne je mogoče strniti v nasprotje in tekmovanje med zagovorniki gradnje gladkocevnih topov in zagovorniki žlebastecevnih topov. Kaj to pomeni? Gladke cevi v svoji notranjosti nimajo t.i. žlebov, kanalov, ki pogosto zagotavljajo (boljše) vodenje in povzročijo vrtenje izstrelka okoli svoje osi po cevi, ki izstrelek ustrezno stabilizira v zraku.

- Prednosti gladkocevnih rešitev topovskih cevi so: daljši čas operativne rabe cevi (do 700 izstreljenih granat), manjša obraba, manjše trenje, manjša masa, kar vse pozitivno vpliva na odpornost cevi ter izboljšuje stabilizacijo in uravnoteževanje cevi. Takšne cevi so tudi bolj odporne na pritisk smodniških plinov, ki nastanejo ob sprožitvi topa, kar vpliva na višjo začetno hitrost granate (do 1780 m/s). Med prednosti sodi tudi učinkovitejša termoizolacija cevi.
- Med prednosti t.i. žlebastecevnih topov pa prištevamo: vrtenje granate v cevi zagotavlja mirnejši in natančnejši let izstrelka, odpade potreba vgradnje repnih stabilizatorjev v (topovsko) granato, kar omogoča vgradnjo večje količine eksploziva v granato, večja je konstantna hitrost na večjih razdaljah, kar povečuje doletje orožja,¹¹⁸ posledično je mogoče iz takšnih topovskih cevi izstreljevati več različnih vrst streliv.

Pri obeh rešitvah topovskih cevi je vseskozi prisotno vprašanje iskanja najprimernejšega materiala in načina izdelave cevi, ki mora, glede na svojo dolžino, zagotavljati v naprej določeno najmanjšo začetno hitrost granate.¹¹⁹ Pri gradnji topovskih cevi se pojavijo še nekateri drugi problemi, ki so se skozi obravnavano obdobje reševali precej različno. Ti so: problem največje dolžine tankovske cevi,¹²⁰ problem odvajanja smodniških plinov, problem povratnega trzanja topa ob sprožitvi,¹²¹ problem delovanja zaklepa topa.¹²²

¹¹⁸ Primer: žlebastecevni top kalibra 90 mm ima doletje približno 19 kilometrov, gladkocevni top kalibra 125 mm pa le 12,2 kilometra (Đorđević in Arsić 1997)

¹¹⁹ Pritisk smodniških plinov ob izstrelitvi lahko znaša tudi 6.300 kg/cm², zato sta dolžina in trdnost cevi ključna.

¹²⁰ Daljša kot je cev, večja je začetna hitrost granate. Težave s (prekomerno) dolgo cevjo, ki pozitivno vpliva na balistiko granate, pa nastopijo zaradi gretja in ohlajanja cevi, pri manevriranju tanka na majhnem prostoru, ko dolga cev negativno vpliva na previs čez prednjo silhueto tanka (od 3,2 metra pri britanskih tankih do 1,7 metra pri ameriških). Težave so tudi zaradi krivljenja cevi zaradi obrabe, zaradi razlik v temperaturi cevi, temperature okolice, vlage (ki jo je pri balističnem izračunu potrebno upoštevati) ... Izzive rešujejo s t.i. termoizolacijskimi obroči okoli topovske cevi. (Đorđević in Arsić 1997)

¹²¹ Maso trzajočega dela topovske cevi, ki znaša med 1.200 in 2.500 kg in ustvarja silo trzanja, ki znaša do 550 kN, kar v dolžinski perspektivi pomeni med 270 in 385 mm. To seveda negativno vpliva na natančnost orožja, zato je gibanje potrebno kontrolirati in (za)dušiti. To je mogoče doseči s hidravličnimi cilindri in pnevmatskimi zavorami ter „dopolnjena rešitev, z vzmetmi, kar pa ima vpliv tako na oblikovanje kupole kot depresijo topa ... (Đorđević in Arsić 1997)

V tem poglavju omenjam tankovske topove, ki so nameščeni v gibljivi kupoli tanka, kar daje tanku možnost streljanja tudi med premikom, obenem pa omogoča zamik po vertikali in 360⁰ pokritost bojišča zaradi gibljive kupole.¹²³

Prva povojna generacija tankov ima vgrajene topove, ki so le malenkostno boljši od topov tankov iz druge svetovne vojne. Prevladujejo topovi kalibra 90 mm (83,4 mm) na zahodu in do 100 mm na vzhodu.¹²⁴

Razvoj oboroževalne tekme se najbolj odraža pri razvoju tankov t.i. druge povojne generacije, nastale v začetku 60. let 20. stoletja, ko se kalibri glavne oborožitve povečajo na 105 – 120 mm na zahodu in na 115 – 120 mm na vzhodu.

Na zahodu stavijo na t.i. žlebastrocevne topove, večinoma kalibra 105 mm,¹²⁵ SZ pa v svoje tanke vgrajuje gladkocevne topove, večinoma kalibra 115 mm¹²⁶. Njeni konstruktorji ne razmišljajo mnogo o dilemi, ki zaposluje balistične strokovnjake na zahodu, namreč, ali ohraniti klasični top kot glavno tankovsko oborožitev ali raje, za glavno oborožitev, namestiti lanser protioklepni tankovskih raket.¹²⁷

T.i. 60. leta prinesejo uspešen poizkus standardizacije glavne oborožitve tankov na zahodu, saj se pri razvoju in praktični uvedbi t.i. tretje tehnološko – tehnične generacije tankov ti poenotijo in med mnogimi modeli izberejo le nekatere najbolj preverjene in kvalitetne (tankovske) topove: t.i. britanski žlebastrocevni top kalibra 110 mm (14M1), ameriški žlebastrocevni top kalibra 105 mm (M68) in nemški gladkocevni top kalibra 120 mm (Rh¹²⁸). S temi tremi vrstami topov in njihovimi podrazličicami opremijo večino na zahodu izdelanih tankov.

SZ v tanke, nastale v 70. letih prejšnjega stoletja¹²⁹, vgrajuje nekoliko večje gladkocevne topove kalibra do 125 mm. Povečevanje kalibra tankovskih granat pa ima seveda tudi implikacije v drugih rodovih vojske, tako v logistični preskrbi, skladiščenju, distribuciji granat, nenazadnje z večanjem kalibra granat nezadržno pada število granat, ki jih tank brez

¹²² Obstajata dve rešitvi: vertikalno ali horizontalno klinasto zapiranje zaklopa topa. Sistem je lahko polavtomatski (sodeluje polnilec in strelec) ali povsem samodejen, kjer nalogo izvrši mehansko/hidravlični robot. (Đorđević in Arsić 1997)

¹²³ Edina izjema je švedski tank Strv103B, ki ga prištevamo med glavne bojne tanke (angl.: Main Battle Tank – MTB) in je ob prihodu v enote povzročil številne polemike zaradi številnih podrobnosti ali drugače rešene vgradnje, namestitve ali rešitve posamezne komponente ali sistema. Med drugim ima ta tank top fiksno vpet v podvozje vozila, kar prinaša nekatere prednosti (lažje polnjenje topa ...), a ima tudi svoje pomanjkljivosti (tank ne more streljati med premikom, težje »odgovarja« na strele, pri katerih mora biti cev nižja od 0⁰ vertikale – t.i. zaklonilni položaj (angl.: hull down position) (Đorđević in Arsić 1997)

¹²⁴ ZDA v svoje tanke Pershing (M26) in Patton (M46, M47, M48) vgrajuje topove kalibra 90 mm (L/D48), pri čemer L/D pomeni dolžino topa. Primer: dolžine 48 kalibrov topa, premera 90 mm pomeni dolžino cevi: 90 mm x 48 = 4320 mm absolutne dolžine cevi.) Britanci v svoje tanke Centurion vgrajujejo top kalibra 83,4 mm (L/70), SZ pa v tanke SU-100, T-44, T-54, T-55 različne topove kalibra 100mm, (L/56) (Đorđević in Arsić 1997)

¹²⁵ Znan je britanski top L7A1, kalibra 105 mm (L/51), ki se ga je vgrajevalo v večino zahodnih tankov, z izjemo francoskega tanka AMX-30, ki ima vgrajen top lastne proizvodnje (CN105F1, L/56). Britanski top L7A1 omogoča izstreljevanje tako podkalibrskih izstrelkov (APDS) in izstrelkov, polnjenih s plastičnim eksplozivom (HESH/HEP). Top se vgrajuje v britanske tanke Centurion in Vickers, v prilagojeni izvedbi pa tudi v ameriški tank Abrams. V novo generacijo tankov, model Chieftain, vgradijo daljši, 120 mm top L11A5 (L/55).

¹²⁶ V modele tankov T-62 in T-64 vgradijo top U-5TS (L/52), s katerim je na zahodu primerljiv edinole top v modelu Chieftain. (Đorđević in Arsić 1997)

¹²⁷ Nekateri poskusi tankov s takšno oborožitvijo, kot so ameriški M60A2 in lahki tank Sheridan M551, niso uspešni, na drugi strani nima SZ nobenega takšnega (eksperimentalnega) tanka. (Đorđević in Arsić 1997)

¹²⁸ V glavne modele tankov te generacije: ameriške tanke Abrams, v nemške Leopard, v britanske Challenger-je, v francoske Leclerc in v tanke TYPE 88 in 90 (Japonska) se vgrajujejo topovi kalibra med 105 mm (L/55) in kalibra 120 mm (L/55). (Đorđević in Arsić 1997)

¹²⁹ Modeli T-64B in T-72 so opremljeni s topovi kalibra 125 mm (L/50). (Đorđević in Arsić 1997)

oskrbe lahko vozi s seboj. (Đorđević in Arsić 1997, 13 – 37; Miller in Foss 1987, 55 – 65; Miller 2002, 79 – 100).

Poleg glavne oborožitve imajo tanki, proizvedeni v času hladne vojne, skoraj vsi še vsaj en, dodatni kos oborožitve. To je koaksialno vpet mitraljez, namenjen soodvisnemu delovanju z glavno oborožitvijo, večinoma za delovanje proti nasprotnikovi (nezaščiteni) pehoti. Poleg tega mitraljeza zelo pogosto na tankih najdemo tudi dodatni mitraljez, nameščen na vrhu kupole, večinoma namenjen uporabi poveljnika tanka. Mitraljezi imajo praktično od nastanka tanka kot bojnega sredstva sploh še vedno kaliber 7,62 mm, nekateri večji kaliber 12,7 mm.

Predvsem v poznih 70. in v začetku 80. let, s pojavom novih tankovskih groženj¹³⁰, so predvsem Francozi na svoje tanke začeli nameščati tudi protiletalske mitraljeze.¹³¹

Britanci so kot odgovor tovrstni grožnji namestili avtomatsko krmiljenje protiletalskega mitraljeza, že ob koncu obravnavanega obdobja pa številni strokovnjaki, tako na vzhodu kot na zahodu, iščejo še učinkovitejše rešitve za obrambo tanka pred napadi iz zraka.¹³² (Miller in Foss 1987, 55 – 65; Miller 2002, 79 – 100)

4.2.1.2. Strelivo

V času hladne vojne so mnogi napori usmerjeni k izboljševanju protitankovskega streliva. Princip na zahodu, kjer so stremeli k poenostavitvam bolj kot na vzhodu, je usmerjen k produkciji topov, ki so sposobni izstreljevati dve vrsti (standardiziranega) tankovskega streliva. Vzhodni, večinoma sovjetski strokovnjaki skozi ves čas hladne vojne ohranjajo razvoj in podporo izstreljevanja vsaj treh vrst streliv: podkalibrskega streliva, visokoeksplozivnih, protitankovskih granat¹³³ in visokoeksplozivnih projektilov s plastičnim eksplozivom¹³⁴.

Oklepno prebojnost so si prizadevali izboljšati tudi tako, da so povečali povprečno hitrost topovske granate, pogosto tudi s povečevanjem premera le – te. Obe tehnični zahtevi pa sta že ob začetku obdobja na zgornji stopnji sprejemljivosti, tako iz ekonomskih razlogov kot tistih iz logične obvladljivosti. Težave namreč predstavljajo sile, ki nastajajo ob izstreljevanju granat z veliko začetno hitrostjo, obenem pa so tu tudi težave prostorske narave. Ta namreč povzroča problem, pravzaprav zahteva vgrajevanje tankovskih topov kalibra nad 125 mm. (Đorđević in Arsić 1997, 13 – 37)

¹³⁰ Predvsem nizko in počasi letečih protitankovskih letal, kasneje tudi protitankovskih helikopterjev (Đorđević in Arsić 1997)

¹³¹ Primer je tank AMX-30, ki je opremljen z 20 mm protiletalskih mitraljezom in omogoča učinkovito streljanje na letala in helikopterje do dvignjenosti topa po vertikali do 40°.

¹³² Za več glej poglavje 3.2.2. Tankovska zaščita. (Đorđević in Arsić 1997)

¹³³ Angl.: HEAT – High Explosive Anti Tank.

¹³⁴ Angl.: HEP/HESH. 1. HEP – High Explosive Plastic (termin se uporablja v ameriški vojaški terminologiji), 2. HESH: High Explosive Squash Head (termin se uporablja v britanski terminologiji), oba pa pomenita isto vrsto topovske granate. (Đorđević in Arsić 1997)

4.2.1.2.1. Podkalibrsko strelivo

Strokovnjaki so rešitev za tankovsko strelivo (sprva) našli pri t.i. podkalibrskem strelivu.

Tovrstno strelivo izkorišča fizikalni fenomen kinetične energije za preboj skozi oklep tanka.

Takšni izstrelki morajo imeti čim bolj aerodinamično oblikovano konico, pomemben je čim manjši premer granate, izdelani morajo biti iz čim trših materialov¹³⁵ in zaradi zahteve po stabilnosti leta razmerje dolžine granate proti njeni širini ne sme preseči, v primeru, da nima vgrajenih smernih stabilizatorjev, razmerja 5:1.

Prva generacija takšnih izstrelkov, ki se je pojavila že ob koncu druge svetovne vojne, je omogočala uničevanje debeline oklepa 1,5 –2 kalibrov¹³⁶ in dosegala začetno hitrost do 1.000m/s, a je zaradi slabe aerodinamičnosti začetna hitrost in smer izstrelka padla za 35% na razdaljah večjih od dveh kilometrov.

Rešitev je bila »oviti« podkalibrsko granato z ovojem, ki jo drži v cevi in po izstrelitvi iz topovske cevi odpade¹³⁷, podkalibrski projektil manjšega premera ter visoke aerodinamike pa nadaljuje do cilja.

Takšni rešitvi je še vedno manjkala ustrezna aerodinamična stabilnost leta granate, saj pri izstreljevanju iz žlebastrocevnih topov granata ne ohranja aerodinamične stabilnosti. Razvoj prinese povečevanje razmerja med dolžino in širino do 12:1, zato so nujni dodatni repni stabilizatorji,¹³⁸ ki jih pri izdelovanju granat kmalu uporabljajo vsi izdelovalci.

Sovjetski, francoski in zahodnonemški balistični strokovnjaki stabilizacijo granate rešujejo tako, da razvijajo gladkocevne topove. Na drugi strani pa Britanci in Američani, ki tovrstne podkalibrske granate izstreljujejo iz žlebastrocevnih topov, za stabilizacijo leta projektila uporabljajo še dodatne obroče, ki omogočajo smerno stabilizacijo granate med letom, obenem pa (dodatno) odvajajo nevarne in za smer leta granate moteče smodniške pline. (Đorđević in Arsić 1997, 13 – 37; Miller in Foss 1987, 55 – 65; Miller 2002, 79 – 100).

Danes so podkalibrski projektili razviti do te mere, da izkoriščajo potencial kinetične energije tako, da je razmerje med dolžino in širino še večje,¹³⁹ obenem je še večja začetna hitrost granate.¹⁴⁰

¹³⁵ Sprva so se izdelovali iz zlitine t.i. tungsten karbida (gostota materiala znaša 19.3 gm/cm³, temperatura tališča 3.410⁰C) ter s t.i. APFSDS pri začetni hitrosti 1.600-1.700 m/s dosegli prebijanje oklepa debeline 350 mm. Danes pa je mnogokrat konica izdelana iz še tršega materiala – osiromašenega urana, ki pa je radioaktiven in zelo zahteven za obdelavo. Njegova prednost je predvsem teoretična sposobnost predrta odklepa debeline več kot 4,5 kalibrov pri začetni hitrosti granate 1 (pri topu kalibra 125 mm to pomeni preboj več kot 600 mm homogenega oklepa). (Đorđević in Arsić 1997)

¹³⁶ Pri topu kalibra 105 mm to pomeni preboj homogenega oklepa do debeline do 210 mm. (Đorđević in Arsić 1997)

¹³⁷ Angl.: APDS: Armour Piercing Discarding Sabot (*Sabot* [sae' bou] noun - košček mehke kovine, pritrjene na svinčenko, ki se prilega brazdam v cevi in (lahko) ob izstrelitvi odpade). (Đorđević in Arsić 1997)

¹³⁸ Angl.: APFSDS: Armour Piercing Fin Stabilized Discarding Sabot. (Đorđević in Arsić 1997)

¹³⁹ Do 30:1.

¹⁴⁰ T.j. do 1.800 m/s pri 125 mm topovih. (Đorđević in Arsić 1997)

4.2.1.2.2. Visoko eksplozivno – kumulativno strelivo

Druga vrsta tankovskega streliva je t.i. **visokoeksplozivno, protitankovsko strelivo**, znano tudi kot **kumulativno** ali t.i. **votlo/prazno strelivo (HEAT)**. V tem strelivu ima tankovska granata v svojem sprednjem delu prazno stožčasto odprtino z bakrenim vložkom. Način delovanja granate je preprost. T.i. bližinski senzorji ves čas merijo oddaljenost od ovire (npr. od oklepa nasprotnikovega tanka). Ko je ta dosežena in posledično preseneža, granato aktivirajo. Takrat se zaradi vpliva Munroe – vega učinka¹⁴¹ oblika granatine notranjosti spremeni. Eksplozija namreč povzroči sprostitve visoke temperature in posledično taljenje kovine stožca. Prvotna oblika stožca se stali, nastane t.i. brizg stopljene kovine, ki z zelo visoko hitrostjo¹⁴² predre oklep tanka. Učinek je dokazan vsaj do debeline petih kalibrov projektila¹⁴³, pri čemer ima lahko nastala luknja v oklepu petkratni premer brizga stopljene kovine. V notranjosti tanka je uničujoča divergentna eksplozija hitroletečih kovinskih delcev usodna za posadko.

Razvoj tovrstnih izstrelkov je bil v mnogočem prepreden z iskanjem rešitev za dva ključna izziva: iskanje najustreznejše oblike stožčaste odprtine, ki določa (najboljšo) obliko brizga stopljene kovine in najustreznejše mešanice materialov, ki se (naj) ob eksploziji (s)topijo.

Izzivi, ki jih je bilo potrebno rešiti, so bili (tudi): iznajti ustrezno »hiter« nekontakti vžigalnik, ki bi ob določeni razdalji do tarče reagiral z ustrezno (veliko) hitrostjo, ključno za formiranje prave oblike brizga stopljene kovine. Bistveno je bilo zagotoviti tudi dovolj hitre nekontaktne vžigalnike, ki lahko tudi pri hitrostih granate 1.600 in več m/s dovolj natančno reagirajo in sprožijo eksplozijo.

Težave pa so strokovnjaki imeli tudi zaradi dejstva, da je za natančnost leta granate potrebno zagotoviti vrtenje le – te okoli lastne osi¹⁴⁴, kar pa posledično zmanjšuje Munroev učinek¹⁴⁵.

Ker učinek delovanja tovrstne granate ni tako pogojen z njeno začetno hitrostjo kot pri podkalibrskem strelivu, temveč igrata večjo vlogo čim večji premer le – te in najustreznejša oddaljenost od cilja, kjer detonira, je tovrstno strelivo sprva obljublja največji potencial. Vsak razvoj streliva nepreklicno vpliva na razvoj boljših oklepov, zato je z razvojem t.i.

¹⁴¹ Munroev učinek – iznajdba kemika Charlesa Munroja, ki je 1890 odkril t.i. kumulativni učinek: zaradi poglobljene, stožčaste oblike, ponavadi z bakrenim vložkom, na čelni strani granate ob eksploziji smodnika ali drugega eksplozivnega polnjenja nastane t.i. konvergentni eksplozivni val, ki zgosti stopljeno kovino v gost, usmerjen brizg premera do največ tretjine premera osnovnega premera granate. Ta curek staljene kovine nato z zelo visoko hitrostjo predre oklep tanka. Z večanjem razdalje (po notranjosti tanka) se spremeni v divergentni eksplozivni val nekoliko manjše moči. Podrobno so ta učinek preučili že nemški strokovnjaki v 30. letih prejšnjega stoletja. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁴² Do 8.500 m/s. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁴³ Pri topu kalibra 125 mm to pomeni prebijanje homogenega oklepa debeline več kot 600 mm. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁴⁴ Zanimiva je francoska rešitev – 105 mm granata OBUS-A, ki je sestavljena iz dveh delov. Zunanji del se vrti s hitrostjo več kot 60 v/min, notranji del, ki je nekoliko manjšega premera in nosi eksplozivno polnjenje, le z okoli 25 v/min, kar močno poveča učinek tega eksploziva. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁴⁵ Učinkovitost tega izstrelka je zmožnost prebijanja oklepa debeline do 5 kalibrov pri vrtenju okoli lastne osi med 300 in 400/s. (Đorđević in Arsić 1997)

oklepa »Chobham«¹⁴⁶, večslojnih in aktivnih oklepov učinek t.i. HEAT izstrelkov iz leta v leto manj uničujoč.

Razvoj v času hladne vojne je bil zato usmerjen v zagotavljanje iskanja najustrežnejše oblike stožčaste odprtine. Ta pogojuje obliko brizga stopljene kovine najustrežnejše mešanice materialov, ki jih natančen in pravočasen vžig nekontaktnega, t.i. bližinskega vžigalnika sproži in vžge, da povzročijo nastanek najbolj uničujočega brizga stopljene kovine. (Đorđević in Arsić 1997, 13 – 37; Miller in Foss 1987, 55 – 65; Miller 2002, 79 – 100).

4.2.1.2.3. Visokoeksplozivno – plastično strelivo

Tretja vrsta najpogosteje uporabljane vrste streliva je t.i. **visokoeksplozivno strelivo, polnjeno s plastičnim eksplozivom (HEP/HESH)**. Njegovo delovanje in učinek sta zasnovana na t.i. Hopkinsonovem učinku, kjer granata sploh ne prebije oklepa, temveč se celotna granata, ki je večinoma sestavljena le iz eksploziva, odetega v tanek plašč spremenljive oblike in vžigalnika, ob stiku z oviro (nasprotnikovim tankom) splošči in šele nato eksplodira. Eksplozivni val na zunanji strani oklepa soodvisno deluje z delom eksplozivnega vala na notranji strani oklepa, kar povzroči trganje zadnje, notranje tretjine oklepa, ki se kot disk kovine z veliko hitrostjo odbija od notranjosti tanka in povzroča uničenje.

Tovrstna granata je posebej učinkovita zato, ker nanjo ne vpliva vrtenje okoli lastne osi niti nekoliko nižja začetna hitrost, ki je tako ključna pri kumulativnih izstrelkih. Dodatna prednost poleg relativno lahke in cenene izdelave je, da eksplozija granate poleg škode v notranjosti tanka povzroča razdejanje tudi na zunanji strani, saj učinkovito uniči občutljive naprave, kot so periskopi, razni senzorji, luči, laserski namerilniki in podobno.

Od premera granate je ponavadi odvisna njena učinkovitost prebijanja oklepa, ki je, splošno rečeno, enaka debelini homogenega oklepa debeline do 300 mm. Med glavne pomanjkljivosti tovrstnih granat pa štejemo dejstvo, da so te praktično neučinkovite pri večslojnih ali kompozitnih oklepih, zato ob koncu hladne vojne ostajajo, kljub svoji nizki ceni za kos, le redko strelivo, pripravljeno za tankovsko bojevanje. (Đorđević in Arsić 1997, 13 – 37; Miller in Foss 1987, 55 – 65; Miller 2002, 79 – 100).

4.2.1.3. Načini polnjenja tankovskega topa

Način, kako iz skladišča streliva v tanku učinkovito, hitro in zanesljivo premakniti tankovsko granato in jo namestiti v cev tanka, se do konca druge svetovne vojne ni bistveno spreminjal.

¹⁴⁶ O tem podrobneje pišem v poglavju 3.2.2. Tankovska zaščita. (Đorđević in Arsić 1997)

Tovrstna opravila je namreč v tankih vseh držav sveta ročno opravljajal človek, vojak, t.i. polnilc topa.¹⁴⁷

Šele v času hladne vojne so s tem povezani problemi¹⁴⁸ postali tako težko obvladljivi, da so inženirji začeli z razvojem t.i. avtomatiziranih sistemov za polnjenje topa s strelivom.

V razvoju so ponovno prednjačili Sovjeti, ki tovrstno tehnologijo vgrajujejo že zadnjih 35 let, na zahodu pa so z vgradnjo začeli precej let kasneje¹⁴⁹.

Vgradnja avtomatiziranih sistemov za polnjenje tankovskega topa mora zadovoljiti vsaj naslednje zahteve:

- proces polnjenja topa se mora odvijati sočasno z drugimi pripravami za strel,
- kompatibilnost sistema z različnimi vrstami streliva mora biti zagotovljena,
- kadenca mora znašati najmanj 8 strelav na minuto,¹⁵⁰
- sistem mora biti čim manj kompleksen,
- zanesljivost delovanja mora biti visoka,
- potrebna je sinhronizacija z ostalimi podsistemi tanka,
- sistem mora biti čim bolj kompaktnih mer in čim manjše teže za maksimiranje števila granat ki jih tank lahko vozi s seboj,
- računalniška podpora za zagotavljanje spremljanja dela in upravljanje s sistemom,
- možnost programiranja izbora vrste streliva,
- možnost ročnega upravljanja s sistemom v primeru izpada.

Vgradnja teh sistemov v tank je možna na več načinov: skupaj s podnožjem topa tanka v kupoli, druga rešitev pa je vgradnja v kupoli sami, pri čemer je sistem vrtljiv. Poznamo tudi sistem namestitve pod kupolo v krožnem podajalcu, pri čemer je strelivo nameščeno horizontalno in se premika neodvisno od položaja kupole in samega telesa tanka. Lahko je nameščeno pod kupolo v krožnem podajalcu, pri čemer je strelivo nameščeno vertikalno. Kombinirani sistem ima strelivo deloma nameščeno v kupoli, deloma pa v samem telesu tanka. Sistem je lahko nameščen tudi v zadnjem, škatlastem delu kupole, pri čemer strelivo do topa prihaja s pomočjo podajalca v obliki vrvnega tekočega traku ali po principu rotirajočega koluta, podobno kot je strelivo nameščeno v osebem strelivu vojaka – revolverju¹⁵¹. Zadnja možnost je sistem, nameščen za kupolo.

¹⁴⁷ Angl.:Loader

¹⁴⁸ Kot so dodatni prostor v kupoli tanka za dodatnega moža posadke, zanesljivost njegovega opravljanja dela – predvsem, ko je tank v premikanju, predvsem zaradi povečane hitrosti premika tanka po bojišču, posledično večje potrebe po povečanju hitrosti dela v takšnih razmerah, ki so povezane z željo in dejanskimi tehničnimi možnostmi povečanja kadanca streljanja, predvsem pa povečanje teže, mase streliva (dolžina granate do 110 cm in teža do 35 kg), vedno bolj pogoste poškode polnilcev ... (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁴⁹ Prva s takšno tehnologijo opremljena tanka iz SZ sta bil T-64 in T-72, na Zahodu pa švedski S tank, pred njim le eksperimentalni ameriško-nemški MBT/KPz70). (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁵⁰ Neodvisno od hitrosti tanka, položaja, iz katerega strelja, ali položaja kupole in topovske cevi.

¹⁵¹ Princip namestitve v francoskem glavnem bojnem tanku Leclerc.

Na zahodu je primerov, kjer bi vgradnja avtomatiziranega sistema polnjenja tankovskega topa s strelivom bistveno vplivala na zmanjšanje velikosti tanka in/ali kupole malo, na vzhodu, pri Sovjetih, pa je takšnih primerov kar nekaj. Njihova rešitev v tanku T – 64 je tehtala le 3.800 kg, a je bila nekajkrat bolj kompaktna kot rešitev v francoskem tanku Leclerc.

Sistem opravlja zapleteno in kompleksno operacijo, ki jo poenostavljeno lahko opišem v treh korakih: izbor primernega streliva v skladišču, poravnava projektila s topovsko cevjo in polnjenje cevi. Celoten postopek v praksi zahteva mnogo več operacij in stopenj, saj danes tanki s seboj vozijo različne vrste projektilov¹⁵², h katerim sodijo ustrezna smodniška polnjenja, ki se izbirajo glede na vrsto tarče.

Celoten postopek polnjenja se začne z izborom ustrezne vrste topovske granate, z izborom enega ali več tankovski cevi prilegajočih se kosov smodniškega polnjenja, sledi dostava vseh kosov do zaklopa topovske cevi ter operacija poravnave polnjenja samega.

Način poravnave je odvisen od načina skladiščenja granat.¹⁵³ Šele s polnitvijo tankovske cevi se prvi del operacije zaključi. Sistem mora zagotoviti še izmet tulca projektila.

Tovrstni sistemi, odvisno od vrste tanka, omogočajo skladiščenje in avtomatizirano polnjenje približno dveh tretjin celotne količine streliva.¹⁵⁴ Danes se razvojni inženirji vse od začetka in prvih vgradenj tovrstnih sistemov trudijo zmanjšati njegove pomanjkljivosti, predvsem stroške razvoja samega sistema in njegovo težo, obenem pa povečati zanesljivost. (Đorđević in Arsić 1997, 44 – 60; Miller in Foss 1987, 71 – 90; Miller 2002, 109 – 117)

Zaradi razvoja tovrstnih sistemov vojske sveta, ki imajo v svoji sestavi tanke, nadaljujejo z zmanjševanjem posadke tanka, zmanjševanjem stroškov za urjenje nakladalca/polnilca topa, prav tako pa zmanjšujejo skrbi poveljstva zaradi hudih poškodb, celo smrti (vedno) najpogosteje poškodovanega člana posadke, nakladalca.

4.2.1.4. Sistemi za nadzor ognja

Učinkovitost tanka v boju je odvisna od številnih dejavnikov, med njimi nedvomno izstopa pogoj prvega zadetka nasprotnikovega tanka in hitrost – čas do prvega strela.

Bistvo sistemov je zagotoviti učinkovito in natančno izvedbo postopkov za doseg visoke verjetnosti zadetka v režimu mirovanja ali v gibanju, pri streljanju na premične ali nepremične tarče, ne glede na čas boja.

¹⁵² Večina tankov na zahodu t.i. APDS in HEP vrsti streliva, na vzhodu pa največkrat kar tri različne vrste streliva.

¹⁵³ Če so te skladiščene vertikalno (T-64), jih je pred tem potrebno še obrniti za 90°, če pa so skladiščene horizontalno (T-72), ta naloga odpade. Težava v tem primeru odpade. Nastopijo pa nove težave, namreč, da zna sistem izbrati pravo granato, jo primakniti k zaklopu cevi, ki pa se mora povsem natančno, pred vsakim polnjenjem, postaviti v enak izhodiščni položaj po horizontalni in vertikalni. To pa podaljšuje operacijo in zmanjšuje kadenco streljanja. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁵⁴ Nemški Leopard 1 lahko skladišči 29 granat v trupu tanka, dodatnih 13 v kupoli, francoski Leclerc lahko skladišči 20 granat v kupoli, 20 pa v trupu tanka. Granate, skladiščene v trupu tanka, je treba še vedno ročno preložiti v sistem avtomatskega polnjenja cevi. (Đorđević in Arsić 1997)

Sistem mora posadki omogočati, da ta učinkovito in hitro vidi/opazi cilj¹⁵⁵, določi oddaljenost do cilja, s pomočjo balističnih računalnikov dobi natančen izračun za sprožitev sekvence streljanja, s pomočjo številnih senzorjev zazna še morebitne spremembe gibanja tarče in druge spremembe, ki lahko vplivajo na stopnjo verjetnosti zadetka, sistem za upravljanje in vodenje izstrelka proti cilju pa izvede sprožitev topa in navigacijo granate proti tarči.

Začetek takšnih sistemov sega v šestdeseta leta 20. stoletja, ko so začeli z vgradnjo laserskih daljinomerov in elektronskih balističnih računalnikov. V sedemdesetih je sledila vgradnja številnih sistemov opto – tronike in opto – elektronike, namenjenih predvsem za nočno opazovanje, nekateri so kasneje nadgrajeni s t.i. termovizijo¹⁵⁶. V osemdesetih letih tehnologija napreduje, a brez revolucionarnih iznajdb, razen nadgrajenih sistemov stabilizacije topa in namerilnih naprav. Devetdeseta leta prinesejo integracijo teh sistemov s sistemi nadzora nad bojiščem, obenem pa nova spoznanja na področju elektronike zagotovijo še večjo zanesljivost delovanja.

Razvoj tehnologije omogoči tudi, da tanki zadnje, četrte generacije danes omogočajo 100% večjo verjetnost zadetka v gibanju, pri streljanju na premični cilj, kot v 60. letih pri streljanju z mesta na nepremični cilj.

Sistemi za nadzor ognja, ki jih danes v celoti nadzoruje elektronika, imajo v primeru izpada energije mnoge redundantne sisteme, ki posadki omogočajo neprekinjeno bojevanje. (Đorđević in Arsić 1997).

4.2.1.4.1. Opazovalno namerilne naprave

Tovrstne naprave so v času od konca druge svetovne vojne dalje doživele velik napredek. Optični sistemi za opazovanje le podnevi ali v vedrih nočeh so že v prvih povojnih modelih tankov¹⁵⁷ nadgrajeni z infrardečimi senzorji, ki so omogočali opazovanje do 300 metrov daleč, tudi v najtemnejši noči.

Danes v tankih uporabljajo številne naprave za opazovanje: periskope različnega vidnega polja za člane posadke.¹⁵⁸ Ti doživijo hiter razvoj predvsem v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Poznamo t.i. infrardeče (IR) naprave za opazovanje¹⁵⁹, najprej brez t.i. pretvornika

¹⁵⁵ Znotraj sistemov za nadzor ognja je več podsistemov, ki jih naštevam na tem mestu: 1. Opazovalno namerilne naprave, 2. Sistemi za merjenje razdalje, 3. Balistični računalniki, 4. Senzorji različnih vrst in nalog, 5. Sistemi za upravljanje in vodenje izstrelka proti cilju (Đorđević, Arsić, 1997).

¹⁵⁶ Vsak objekt oddaja določeno infrardeče sevanje, ki ga senzorji lahko zaznajo in olajšajo delo namerilcu. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁵⁷ Sprva v ameriškem M47/48 in ruskem T-54B in T-55, kasneje tudi v drugih modelih, kot npr. M-60, nemškem Leopardu, sovjetskih T-62 in T-64 (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁵⁸ V tanku je že v šestdesetih letih nameščenih več kot 15 periskopov različnega vidnega polja: najmanj 3-5 periskopov za voznika (vidno polje 180°), polnilec topa ima enega, včasih več, namerilec ima na voljo vsaj dva, poveljnik tanka pa lahko celo več kot 5 (vidno polje 360°). Sprva periskopi niso bili stabilizirani. V tankih t.i. tretje povojne generacije pa inženirji že dodajajo sisteme za stabiliziranje, kar občutno povečuje zanesljivost in natančnost delovanja naprave. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁵⁹ Poznamo t.i. aktivne in pasivne sisteme. Aktivni omogočajo, skupaj s pretvornikom slike in ojačevalcem signala, večjo in bolj natančno sliko okolice, a jih je mogoče odkriti, pasivnih seveda ne, a ti ne morejo povečati količine razpoložljive svetlobe, npr. v temni noči. Kot uspešno, preudarno in smotno se je zato izkazalo kombinirati oba sistema. (Đorđević in Arsić 1997)

slike¹⁶⁰, nato pa z njim. Sistemi postanejo samoumevna oprema druge generacije tankov, njihov domet se z razvojem tehnologije poveča vse do 1.500 metrov.

Osemdeseta leta prinesejo vgradnjo sistemov za opazovanje v obliki črno – belih televizijskih kamer, sprva z možnostjo prikaza na ekranih nizke svetlobne intenzivnosti. Pri razvoju teh sistemov prednjačijo Francozi. Sistem, ki je ponavadi namenjen namerilcu in poveljniku tanka, opazno izboljšuje vizualno detekcijo in identifikacijo nasprotnika, ta podsistem pa je seveda povsem integralno povezan v skupni sistem za nadzor ognja. Splošno rečeno, sistem za nadzor ognja učinkovito zaznava tarče do oddaljenosti 4.500 metrov, sposoben jih je identificirati do oddaljenosti 2.500 metrov ponoči in do 3.000 metrov podnevi. Obenem je neobčutljiv za motnje in omogoča dobro integracijo z drugimi sistemi.

Med opazovalne naprave za delovanje ponoči sodijo tudi t.i. termovizijske kamere¹⁶¹. Sistem je nadgradnja IR sistema, a deluje na drugi valovni dolžini. Bistvo sistema tvori t.i. čitalec toplotnega zapisa opazovanega objekta. Glavna prednost sistema je neodvisnost od svetlobnih pogojev, omogoča delovanje v megli, močnem sneženju, učinkovito pa zazna objekte, tudi če so ti maskirani. Njegova glavna pomanjkljivost je visoka cena in zahtevnost proizvodnje ter vgradnje.

Sistem termovizije je ključno vplival na spremembo vodenja tankovskih bojev, predvsem ponoči. Njegovim zmogljivostim se je morala prilagoditi celo konstrukcija tanka.¹⁶² Danes se sistemi aktivne in pasivne detekcije objektov in sistemi termovizije pogosto integrirajo v en sam sistem. Najnaprednejši sistem termovizije, francoski sistem SFIM, omogoča učinkovito odkritje cilja na razdalji 4.600 metrov, zanesljivo identifikacijo pa na več kot 2.600 metrov daleč.

Poleg zgoraj naštetih naprav imajo tanki nameščene tudi številne pomožne naprave za primer izpada ali uničenja glavnih opazovalno namerilnih naprav. Te naprave so na voljo predvsem namerilcu in poveljniku tanka. (Đorđević in Arsić 1997, 27 – 29).

4.2.1.4.2. Sistemi za merjenje razdalje

Tovrstni sistemi se v časovnem okviru, ki ga obravnava naloga, hitro razvijajo. Osnovo tvori daljinomer, naprava, ki deluje na stereoskopskem optičnem principu¹⁶³, ki ga najpogosteje uporabljajo v ZDA. Britanci za določanje razdalje pogosteje uporabljajo t.i. mitraljeze za določanje razdalje. Gre za preprost in zanesljiv sistem, ki z enim ali nekaj streli ustreznega

¹⁶⁰ Sistem pretvornika slike omogoča, da je tudi v zelo slabih svetlobnih pogojih mogoče dovolj dobro in natančno opazovati okolico vozila in da sistem opazovane predmete osvetli tudi preko meja fizične svetlobne osvetljenosti. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁶¹ Tanki, ki so s takšnimi napravami opremljeni, sodijo v tretjo povojno generacijo: ameriški M1A1, M1A2 Abrams, Leopard 2, Leclerc, japonski Typ 80, ruski T-80U in T-90. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁶² Večja pozornost je bila namenjena maskiranju sistemov, ki oddajajo veliko energije, kot so: motor, vse aktivne naprave, izpušni sistem..

¹⁶³ Sistem je vgrajen v prvih povojnih ameriških tankovskih modelih – M47/M48.

streliva z enakimi balističnimi lastnostmi kot topovska granata določi razdaljo do nasprotnika. Težava je v tem, da tank s sprožitvijo kratkega rafala iz mitraljeza nasprotniku izda svojo pozicijo. Sovjeti v želji po boljši rešitvi zato razvijejo sistem, ki zna izračunati razdaljo s pomočjo podatkov meritev skozi periskop in s pomočjo konvergenčnih tabel izračuna ustrezno natančne podatke.

Konec petdesetih let Američani v eksperimentalnem tanku T95 testirajo učinkovitost sistema OPTAR, ki meri razdaljo na osnovi odmeva optičnih valov. Sistem ni učinkovit, saj je preveč občutljiv na motnje, a je vseeno svojevrsten predhodnik današnjih laserskih merilcev razdalje. V začetku šestdesetih se začne eksperimentirati z laserskimi¹⁶⁴ namerilniki razdalje.¹⁶⁵ Razvoj laserskih merilnikov razdalje intenzivno poteka vse do začetka devetdesetih let, ko omogoča merjenje razdalje med 200 in 10.000 metri z napako ± 10 metrov. Hitrost meritve je tako velika, da se je čas za odčitavanje razdalje do nasprotnikovega tanka v primerjavi s optičnimi daljinomeri prepolovil. Težava prvih generacij laserskih daljinomerov je bila, da je merjenje razdalje zahtevalo, da tank miruje. V kasnejših generacijah tankov zaradi vgradnje dodatnega stabilizatorja to ni bilo več potrebno. Omenim naj tudi, da je laserski žarek škodljiv za človeško oko, zato je potrebna zaščita. Zanimivo, šele v zadnjih 15 letih so posebna zaščitna očala redni del serijske opreme posadke vozila. (Đorđević in Arsić 1997, 29 – 30; Miller 2002, 109 – 117).

Danes so z laserskimi daljinomeri opremljeni vsi moderni tanki, napovedane novosti na tem področju pa bodo še pospešile hitrost meritev in zmanjšale t.i. »šum« laserja, s tem pa tudi izboljšale učinkovitost uporabe.

4.2.1.4.3. Balistični računalniki

Tovrstni računalniki so, sicer v začetni fazi razvoja, poznani že iz ameriških tankov M47/48. A to so, z današnjega zornega kota, primitivni mehanski sistemi za izračunavanje smeri, v katero naj se usmeri top, brez možnosti upoštevanja parametrov, ki bi zagotovili solidno verjetnost uspešnosti prvega zadetka.

Razvoj sistemov, sprva v smeri digitalno/analognih rešitev, ter povsem elektronske podpore za računalnike¹⁶⁶ omogoči avtomatizacijo izračuna ustreznega položaja, smeri usmeritve topa ter ostalih atributov, ki jih potrebuje posadka tanka, da določi smer, v katero (naj) nameri.

¹⁶⁴ Laser je sistem, ki proizvaja koherentno in nekoherentno svetlobo, iznašel pa ga je R. Gordon Gould, 1957. Danes obstaja več t.i. velikih laserskih družin, ki kot reagente uporabljajo različne pospeševalce svetlobe. Skupine so: laserji s trdnim aktivnim materialom, plinski laserji, tekoči laserji, polprevodni laserji, laserji s prostimi elektroni in laserji, ki uporabljajo gama žarke. Najpogostejši laser je plinski, kjer se kot pospeševalec najpogosteje uporabljajo plini helij, neon, argon, kripton. Vsak laser pa je sestavljen najmanj iz resonatorja, dveh odbojnih ogledal in reagenta – energije za iniciacijo sekvence. (Đorđević, Arsić 1997, 30).

¹⁶⁵ Tovrstne naprave so že serijske v ameriških tankovskih modelih M60A2, M60A3, japonskem Typu 74, izraelski Merkavi 1, sovjetskem T-64B, T-72, britanskem Chieftainu in švedskem strv103B. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁶⁶ Tovrstni sistem, sprva v eksperimentalni fazi, ima prvi nemški tank Leopard 1A3. (Đorđević in Arsić 1997)

Napredni balistični računalniki upoštevajo, s pomočjo senzorjev, številne parametre: hitrost, smer vetra, temperaturo, zračni pritisk, nadmorsko višino, »povešenost« topovske cevi, kot opazovanja in položaj tanka samega, celo temperaturo, vrsto in zaporedno številko topovske granate in smodniškega polnjenja, obrabljenost cevi, mnogotere podatke o tarči sami¹⁶⁷. Balistični računalnik se je razvil do te mere, da njegovo podporo vršijo zmogljivi mikroprocesorski računalniki¹⁶⁸, ki so posebej prilagojeni za delovanje v vozilu, kot je tank. Danes balistični računalniki opravljajo mnogo nalog, ki so jih včasih, seveda le omejeno uspešno, opravljali namerilec, navigator in poveljnik tanka, in to mnogo hitreje in natančneje. Danes ima sodobni ameriški tank M1A2 Abrams napredni sistem Vetronique, kjer je integriranih kar osem podsistemov: elektronski nadzor kupole, elektronska enota za nadzor trupa tanka, panoramski termovizijski sistem s stabilizacijo za namerilca, panoramski termovizijski sistem z neodvisno stabilizacijo za poveljnika, sistem za določanje navigacije in položaja tanka, integrirani sistem za upravljanje in usmerjanje topa tanka, ki ga upravlja poveljnik, sistem za notranjo komunikacijo, povezan z osrednjim sistemom za nadzor ognja. Prvi tank s povsem elektronskim/digitalnim sistemom obdelave podatkov za uspešen napad na tarčo je (bil) francoski Leclerc.

Sistem »najdi/lovi in uniči«¹⁶⁹ je najnovejši sistem integracije podsistemov in obsega: sisteme za opazovanje in nameritev, balistični računalnik, elektronske senzorje za prepoznavanje spektrov različnih slik, ki jih oddaja tank (IR, toplotne ...), ukrepe za zaščito pred napadi s protioklepniimi, vodenimi raketami. Sistem naj bi v svoji končni obliki omogočal v mnogočem avtonomno delovanje za opazovanje, odkrivanje, nameritev in sprožitve ognja na cilj. Razvoj na tem področju priznavajo Rusi, Francozi, Britanci, Američani, Izraelci in Japonci. (Đorđević in Arsić 1997, 30 – 44; Miller in Foss 1987, 71 – 90)

4.2.1.4.4. Senzorji različnih vrst in nalog

V zgodnjih modelih tankov predstavljajo večinoma ušesa in oči kateregakoli člana posadke tanka. Razmere na bojišču (eksplozije, dim, vremenski pogoji) in številne informacije, potrebne za izvršitev naloge, ki so jih posadke tankov dobivale v vedno večji količini, so

¹⁶⁷ Danes je eden ključnih podatkov pravilna identifikacija tarče v smislu, ali je ta (IFF: angl.: Identification Friend or Foe) – sovražna ali domača, saj zaradi hitrosti bojev v modernih oboroženih spopadih mnogokrat prihaja do napačnih identifikacij, posledično pa tudi do t.i. (angl.: Friendly fire) – prijateljskega ognja, v katerem se spopadejo tanki iz lastnih vrst. Iskanje rešitve in najustreznejšega načina hitre in učinkovite identifikacije lastnih ali sovražnih sil je nikoli zaključen proces. Poznamo sicer vrsto preprostih (lepljenje črk, izrezanih iz posebej neobčutljive in za aktivne sisteme nezaznavne folije – primer Zalivske vojne), kot tudi zapletenih rešitev (z IR, ali lasersko identifikacijo določenih dobro vidnih in lahko prepoznavnih značilnosti/lastnosti drugega vozila, do oddajanja laserjev ali IR naprav na posebni, zgolj za določeno oboroženo silo znani in lastni frekvenci), žal pa ne (še) (do)končne. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁶⁸ Prvi takšen mikroprocesorski računalnik, ki je podpiral balistični računalnik, je bil sistem Vetronique, ki je deloval na osnovi 16-bitnega mikroprocesorja, integriranega v sisteme za nadzor ognja.

¹⁶⁹ Angl.: Hunt and Kill.

zahtevale, da se razvijejo sredstva in elementi, ki bodo tovrstne informacije sprejemali in interpretirali bolje kot človeško telo.

Sprva primitivni senzorji so s časoma postali vedno bolj občutljivi, predvsem pa se je povečalo njihovo število.

Danes lahko številni senzorji omogočajo sprejem in zajem informacij v takšni obliki in obsegu, da so številni procesi, še pred 20 leti dolgotrajni in mučni za posadko, popolnoma avtomatizirani.

Senzorji, ki jih ima danes moderni tank, so: senzorji za opazovanje, identifikacijo in nameritev opazovanega objekta, senzorji za hitrost in smer vetra, za temperaturo okolice in zračni pritisk, za nadmorsko višino, senzor povešenosti topovske cevi, senzor za nagib, kot opazovanja in položaj tanka samega, senzorji za temperaturo, vrsto granate in smodniškega polnjenja, senzor za obrabljenost cevi, IR senzorji, termovizijski senzorji, senzorji zaznave prijatelj ali sovražnik¹⁷⁰, črnobeke ali barvne, celo visoko resolucijske kamere, balistični računalniki, GPS senzorji in senzorji za navigacijo, sistemi za povečavo in reprodukcijo slike, sistemi za nadzor ognja, sistemi za nadzor kupole, senzorji, ki zaznavajo napad s protioklepni, vodenimi raketami in številni drugi. (Đorđević in Arsić 1997; Miller 2002)

Trenutno eden najnaprednejših sistemov integracije vseh senzorjev v multisenzorski sistem za ofenzivne in defenzivne naloge tanka je vgrajen v ruski T – 80U in T – 90. Imenuje se arena, a o njem ni znano mnogo, obenem pa sistem vgrajujejo v vozila najnovejše generacije tankov, ki jih, ob omejitvah obravnavanega spektra področja časa, namenoma izpuščam.

4.2.1.4.5. Sistemi za vodenje in upravljanje topa

Poleg sistemov za vodenje in upravljanje topa in s topom (koaksialno) povezanega mitraljeza ter kupole v vseh smereh, naklonih in nagibih za učinkovito spremljanje premičnih in nepremičnih ciljev ter za visoko verjetnost prvega zadetka pri streljanju iz mirovanja ali v premiku so elektromehansko, elektrohidravlično, hidromehansko ali zgolj mehansko gnani sistemi in stabilizatorji, ki tanku v bistvu omogočajo opravljati njegovo vlogo.

Vrtenje kupole se je v času do konca druge svetovne vojne večinoma opravljalo ročno¹⁷¹, le redko električno, stabilizacije topa niso poznali.

Prvi tank z električnim pogonom kupole in topa ter stabilizatorji po obeh oseh je bil britanski Centurion. Američani tovrstno tehnologijo uvedejo v modelu Sherman (stabilizator topa), Sovjeti pa sisteme in tehnologijo, podobno britanski, v modelih T – 55, leta 1957.

¹⁷⁰ Angl.: Friend or Foe – razprava že na prejšnji strani: identifikacija prijatelj ali sovražnik.

¹⁷¹ Namerilec v nemškem tanku Tiger je moral, za zasuk kupole okoli svoje osi, zavrteti za to nalogo namenjeno ročico neverjetnih 720 krat. (Ford 1997, 49).

Hitrost zasuka kupole okoli osi je odvisna predvsem od njene mase¹⁷², kar predstavlja težavo v razvoju tovrstnih sistemov, ki morajo biti posledično večji, s tem pa težji, dražji za razvoj ter potrebujejo veliko energije.

Rešitev so Američani (v modelu Abrams A1M1) in Nemci (v modelu Leopard 2) našli v hidravliki. Danes se zdi najboljša rešitev električna, saj porabi do 70% manj energije, s tem posledično manj obremenjuje električno mrežo vozila, je manjši in lažji, enostavnejši, zanesljivejši, mnogo tišji in omogoča hitrejša popravila, kot prej uporabljeni sistemi. Električni sistemi lahko premikajo tako kupolo kot top tanka in z zelo malo gibljivimi deli omogočajo enakomeren in natančen premik z veliko zanesljivostjo.

Pomemben element sistemov za vodenje in upravljanje topa je tudi sistem za njegovo stabilizacijo.

Tanki druge povojne generacije že imajo primitivno stabilizacijo topa, ki omogoča relativno dobro stabilizacijo topa pri mirovanju ali pri zelo majhni hitrosti. V drugo generacijo tankov je poleg osnovne stabilizacije orožja vgrajena še neodvisna stabilizacija v vertikalni smeri, na nekaterih modelih pa poleg te samo za namerilca tudi ločen sistem za poveljnika tanka.

Način mehanske stabilizacije zamenja stabilizacija preko električnih servomotorjev, kar sistem izboljša, a tudi podraži.¹⁷³

Danes sistem stabilizacije topa stabilizira cev tik pred izstrelitvijo granate, po že opravljenih izračunih in korekcijah balističnega računalnika. Mogoča je tudi sprotna in dodatna stabilizacija, predvsem pri hitrem gibanju po terenu ter pri streljanju na premične tarče. (Đorđević in Arsić 1997, 33 – 34; Miller 2002, 29 – 32)

Nujnost uvedbe elektronske stabilizacije topa se je pokazala tudi zaradi uvedbe avtomatiziranega procesa polnjenja topa.

4.2.1.5. Povzetek poglavja

Ognjena moč kot ena izmed ključnih komponent »tankovskega trikotnika« je sestavljena iz razumevanja in učinkovite integracije številnih podsistemov. Glavne podсистeme je mogoče razdeliti, kot sem storil sam v pričujoči nalogi, na poglavje o tankovskem topu, vrsti streliv, načinih polnjenja in na poglavje o sistemih za nadzor ognja.

V spodnjih vrsticah povzemam, kaj je mogoče na področju ognjene moči kot dela integralnega sistema z mnogimi podsistemi, ki so danes na moč sofisticirani, pričakovati:

¹⁷² Čas za en obrat danes znaša med 9 in 20 sekund, masa kupole pa je od prve povojne generacije tankov, kjer je v povprečju znašala le 24% teže tanka, zrasla v zadnji povojni generaciji na 36% teže tanka, kar pomeni, da je v povprečju danes, pri sodobnih glavnih bojnih tankih, kupola težka preko 15 ton. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁷³ Takšen sistem stabilizacije ima vgrajen ameriški tank M1A2 Abrams.

- zadenek s prvim strelom na razdalji 2500 metrov, če se cilj premika, in na razdalji 4000 metrov pri streljanju na nepremične cilje,
- verjetnost uničujočega zadetka s prvim strelom nad 90%, ne glede na čas delovanja (t.j. tako podnevi kot ponoči),
- čas do prvega strela krajši od 8 sekund,
- popolna stabilizacija topa v vseh smereh, z odstopanjem, ki je manjše od 0,1 do 0.5 tisočinke, ne glede na položaj tanka ali kupole.

Razvoj gre pričakovati tudi v smeri:

- termovizijskih sistemov za popolno opazovanje okolice brez premikanja kupole,
- povečanja zmogljivosti avtonomnega merjenja hitrosti tarče,
- povečanja učinkovitosti določanja kota prestrezanja in sledenja cilja v njenem celotnem hitrostnem spektru,
- uvedbe in integracije laserskih daljinomerov nove generacije, ki kot pospeševalec uporabljajo plin CO₂,
- možnost povezave digitalne tehnologije (npr. sistema Vetronique) v balistični računalnik z nadgradnjo izmenjave podatkov v realnem času med tanki in/ali poveljstvom,
- vgradnja naprednih senzorjev za zaznavanje sovražnih ciljev FLIR¹⁷⁴,
- masovna vgradnja sistemov FoF,
- masovna vgradnja navigacijskih sistemov GPS,
- vgradnja sistemov za prepoznavanje osvetljevanja z IR ali laserskimi žarki,
- vgradnja sistemov za detekcijo napadenosti in samodejno izvedbo protiukrepov (samodejno proženje dimnih zaves, reakcija na napad z vodenimi, protioklepnimi raketami), vgradnja senzorjev nove generacije itd.

Tankovska moč je tako odvisna predvsem od: verjetnosti zadetka in uničenja cilja, hitrosti/časa do prvega strela, verjetnosti, da bo tank sam zadet – njegove zmožnosti preživetja na sodobnem bojišču, sposobnosti in izurjenosti posadke ter stopnje njene učinkovitosti, da izkoristi največ, kar ji tank ponuja tako v tehničnem kot taktičnem smislu.

4.2.2. MOBILNOST

Tank je v svojem razvoju prešel skozi različne faze razvoja, kjer je nemalokrat prav prilagoditev konkretnim načinom uporabe pogojevala smer razvoja. Čas, predvsem obdobje hladne vojne, je botrovalo, da so vojaki od tanka preprosto zahtevali, da se uspešno zoperstavi

¹⁷⁴ Angl.: FLIR – Forward Looking Infra Red – IR sistem opazovanja ciljev.

nasprotniku v vseh pogojih delovanja ter da je kos tudi in predvsem vedno novim protitankovskim sistemom. Kako torej doseči ta visoka pričakovanja? Izpolnitev tega pogoja od »tanka« zahteva, da čim boljše izpolnjuje kriterij mobilnosti po bojišču in na njem.

Pojem mobilnosti determinirata dve glavni komponenti: pogonski sklop (motor, prenosi moči, sistemi upravljanja in zaviranja) in vozni del (podvozje, vzmetenje, pogonska in nosilna kolesa ter gosenice). Mobilnost v širšem smislu lahko opišemo kot strateško mobilnost in operativno, taktično mobilnost.

- V prvo kategorijo sodijo podatki, kot so: povprečna hitrost, avtonomija, možnost transporta (z vlakom, letalom ...), dimenzije in teža vozila.
- V drugo kategorijo sodijo: sposobnost delovanja – premikanja vozila v vseh vremenskih in geografskih pogojih, zmožnost premagovanja različnih ovir, kot so globoko blato, sneg, vodne in druge ovire.

V poglavju, ki opredeljuje eno izmed treh ključnih komponent tanka, bom mobilnost tanka prikazal skozi številne parametre, kot so npr. specifična moč motorja, namestitev motorja v vozilo, načini prenosa moči, povprečna hitrost na različnih podlagah, specifični pritisk gosenice na tla, sposobnost premagovanja naravnih in umetnih ovir, velikost in teža vozila, največja in najmanjša hitrost, dolžina zavorne poti in drugo. (Đorđević in Arsić 1997; Miller in Foss 1987; Miller 2002)

Poglavje o tankovski mobilnosti sem razdelil v tri podpoglavja. Ločeno bom opisal tankovske motorje, sisteme za prenos moči in komponente podvozja in vzmetenja tanka.

4.2.2.1. Tankovski motor

V času od konca druge svetovne vojne do konca hladne vojne je razvoj (tankovskih) motorjev prešel dolgo pot. Zanimivo je, da si strokovnjaki v vsem času niso bili edini, kateri vrsti motorja dati prednost: bencinskemu ali dizelskemu.

Na zahodu so večinoma vgrajevali bencinske motorje, saj so verjeli v njegove prednosti,¹⁷⁵ nad pomanjkljivostmi, kot so večja poraba goriva, posledično manjša avtonomija in¹⁷⁶ večja nevarnost požara v vozilu, pa niso prav zares in izdatno izgubljali časa.

Sovjeti so na drugi strani že od časov druge svetovne vojne dalje stavili na dizelsko gnane tanke, motor iz proslavljenega T – 34 so, sicer močno modificiran, vgradili tudi v njegova naslednika, uspešna modela T – 54 in T – 55.

¹⁷⁵ Med katere sodijo: majhna prostornina motorja, ugodna specifična masa, lažji zagon hladnega motorja, manjši proizvodni stroški. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁷⁶ Tank M47 Patton II je na 100 km porabil približno 700 litrov goriva, sovjetski T-55 z dizelskim motorjem pa zgolj 200 litrov. Poznamo še večji ekstrem: britanski Chieftain je na vsak km vožnje (na grobem terenu) porabil kar 10 litrov goriva. (Đorđević in Arsić 1997)

Majhno avtonomijo vozila so mnogokrat reševali z vgradnjo dodatnih, na zunanjem delu tanka nameščenih rezervoarjih in jo s tem nemalokrat celo podvojili. Manjša poraba goriva posledično pomeni tudi manjši prostor, potreben za vgradnjo internih rezervoarjev ter tako zmanjšanje prostora, potrebnega za vgradnjo motorja.¹⁷⁷

Od druge generacije tankov dalje tudi zahod začne z vgradnjo dizelskih motorjev¹⁷⁸, ki pa so večinoma dovolj zmogljivi le, če imajo dodatno vgrajen mehanski kompresor ali turbinski polnilnik, ki ga poganjajo izpušni plini.

ZDA sprva v svoje tanke še vedno vgrajujejo bencinske motorje, saj jim uspe deloma zmanjšati porabo goriva, kasneje pa tudi sami preidejo na vgradnjo izključno dizelskih motorjev.

Britanci leta 1958 kot prvi razvijejo dvotaktni t.i. boxer motor, ki lahko deluje na več vrst goriv, podobno z modelom AMX – 30 v šestdesetih letih storijo Francozi. Prve generacije tovrstnih motorjev so imele številne tehnične težave, so podpovprečno zanesljivi in se prekomerno pregrevalo.

V času do konca šestdesetih let dalje prevladujejo večinoma dizelsko gnani motorji moči med 425 in 612 kW, specifična moč pri teh znaša med 9,7 in 15,4 kW/t.

Velik napredek prinese tretja povojna generacija tankov, saj v tanke začno vgrajevati štiritaktne turbodizelske motorje moči med 736 kW (Sovjeti) in kar 1100 kW v nemških in francoskih strojih.

Pomembneje pa je, da prvič v tank vgradijo povsem novo vrsto motorja – plinsko turbino, katere prednosti pred ostalimi tipi motorjev so: velika specifična moč, lahek zagon tudi v hudem mrazu, zračno hlajenje, neobčutljivost na kvaliteto goriva. Med pomanjkljivosti pa sodi velika poraba goriva, predvsem v mirovanju, ter zelo vroč izpuh. Prvič so plinsko turbino vgradili v napredni švedski tank STRV – 103, kjer je delovala v kombinaciji s pomožnim dizelskim agregatom.¹⁷⁹

Kot samostojno sredstvo pogona pa so jo prvič vgradili 1965 v eksperimentalni US7FRG MBT70, ki pa ni doživel več kot prototipne faze razvoja. Kasneje turbino vgradijo v tank M1 Abrams, ki postane prvi masovno proizvedeni serijski tank s takšno obliko pogona.

S pogonom na plinsko turbino eksperimentirajo tudi na vzhodu, saj tank T – 64T iz leta 1969 in kasnejše modele T80/T80B/T80U (1976/1978/1980) vse poganja plinska turbina.

¹⁷⁷ Pri Sovjetih, ki motorje v tanke vgrajujejo prečno, v povprečju prostor za motor zavzema 33% dolžine oklepnege dela, pri nekaterih, predvsem zahodnih tankih pa tudi do 44%. To Sovjetom posledično omogoča obdržati oklepno površino vozila v sprejemljivih merah, kar omogoča gradnjo vozil kompaktnih mer, z dobro zaščito in nižjo skupno težo, brez potrebe po vgrajevanju velikih, zmogljivih motorjev. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁷⁸ Prvi dizelski motor, ki so ga razvili zahodni zavezniki, so vgradili v švicarski tank Pz 57/61 (moči 463 kW). Na njegovi osnovi so razvili motor (oznaka MB837), ki je, glede na prostornino in število valjev (med 6 do 10), ponujal med 368 kW in 612 kW in poganjal vrsto zahodnih modelov tankov. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁷⁹ Švedski tank S je imel vgrajeno 490 kW močno plinsko turbino, namenjeno, da deluje, ko se tank premika po bojišču in so zahteve po moči največje, pri manjših zahtevah, ali v mirovanju, pa deluje le pomožni agregat moči 240 kW varčni dizelski motor. (Đorđević in Arsić 1997)

V tretji generaciji vozil je opaziti skokovito povečanje največje moči (do 1100 kW), veliko povečanje specifične moči (do 20,75 kW/t), le največja hitrost se zaradi povečanja mase vozila (predvsem zaradi dodatne teže vgrajene elektronike in zaščite) ne poveča dosti.

Skozi ves čas razvoja motorjev se inženirji bojujejo s porabo goriva in z avtonomijo, ki znaša v tretji generaciji vozil okoli 500 kilometrov. To ima za posledica potrebo po vgradnji večjih rezervoarjev za gorivo.¹⁸⁰

Cilj razvoja je iskanje rešitev za vgradnjo večjih in bolj zmogljivih motorjev, ki bi omogočali večjo hitrost, obenem pa porabili malo goriva.

Napredek v motoroznanstvu, nove tehnologije in materiali, ki so uporabljeni pri gradnji motorjev, ter racionalnejša poraba energije vseh ostalih komponent v vozilu (generatorjev, menjalnika, klimatske naprave, filtrov, elektronike) so pomagali zmanjševati velikost motorjev, s tem pa tudi njihovo specifično porabo goriva.

Ključno vprašanje vseeno ostaja: kateri tip motorja (plinska turbina, bencinski ali morda dizelski motor) razvijati v prihodnje? Zdi se, da je najboljša kombinacija, in sicer vgraditi zmogljivo plinsko turbino in varčen dizelski motor. To je ponujal že švedski S tank iz zgodnjih 70. let (Đorđević in Arsić 1997, 33 – 40; Miller in Foss 1987, 90 – 102; Miller 2002, 121 – 134)

4.2.2.2. Prenosi moči

Povečanje tankovske mobilnosti gre z roko v roki z izboljševanjem sistemov prenosov moči in sistemov vzmetenja. Ti so v obravnavanem obdobju doživeli velik razcvet.¹⁸¹

Sprva vgrajevani, a povsem ročni sistem prenosa moči (ročni menjalnik) postopoma zamenja hidromehanski prenos, integriran v bloku, ki združuje celoten prenos moči, obenem pa omogoča lažje upravljanje in vodenje vozila. Ločimo povsem mehanski (takšen sistem so imeli vgrajeni angleški tanki Centurion ter Sovjetski T – 55, T – 62), hidromehanski (pri francoskem modelu AMX – 30 ter nemškem Leopardu 1) in hidrostatični način prenosa moči (vgrajen v Ameriški M1 Abrams).

Druga generacija tankov prinese napredek predvsem v smislu vgradnje reduktorjev moči (hidrodinamični reduktor je prvič vgrajen v nemškem modelu Leopard 1) in hidrostatičnega prenosa (švedski S tank in švicarski Pz61), pri čemer slednji omogoča preciznejše upravljanje moči motorja in posledično vozila, še posebej pri visokih hitrostih po terenu.

¹⁸⁰ Sovjetski T80 ima rezervoar velik kar 1.840 litrov. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁸¹ T.i. regenerativni sistem vzmetenja (prvič prikazan leta 1940) omogoča porazdelitev moči motorja še za menjalnikom s pomočjo t.i. reduktorja. To omogoča zmanjševanje moči in (izmenični) prenos na posamezno pogonsko kolo ali posamezno gosenico. S tem sistemom so opremljeni britanski Centurion ter ameriška M47 in M48. Vzoredno v ZDA razvijajo hidravlični sistem prenosa moči – t.i. hidromehanski prenos v bloku (CD850), ki prinese številne prednosti: lažje speljevanje, manjša možnost, da motor ob tem ugasne, zmanjšanje števila prenosov v menjalniku (med 2 in 5, v primerjavi z nemškim modelom Tiger iz druge svetovne vojne, ki je imel kar 15 prestav), manj napora, potrebnega za prestavljanje med prestavami ... (Đorđević in Arsić 1997)

Tretja generacija (M1 Abrams) prinese vgradnjo avtomatiziranega, hidrostatičnega prenosa moči, ki omogoča menjavanje prestav brez odvzemanja plina.

Sovjeti na tem področju nekoliko zaostajajo, saj šele v tanku T – 64B (iz konca 60. let) ter pri njegovih naslednikih prvič vgradijo planetarni sistem prenosa moči, zasnovan na hidravliki.

Ob koncu obravnavanega obdobja so prenosi moči večinoma integralni sistemi, ki v enem podsistemu združujejo motor, menjalnik in sistem za upravljanje in zaviranje vozila, ki ga je mogoče v primeru potrebe zamenjati v zelo kratkem času. (Đorđević in Arsić 1997, 33 – 40; Miller in Foss 1987, 90 – 102; Miller 2002, 121 – 134).

4.2.2.3. Podvozje in vzmetenje

Velika tankovska mobilnost po terenu je odvisna tudi od mnogih drugih parametrov, med ključne pa sodijo način vzmetenja tanka (njegovo podvozje) in način prenosa moči na podlago (pogonska, podporna kolesa in gosenice).

Največja razlika v načinih rešitve podvozja je odločitev za vgradnjo ene ali dveh vrst pogonskih in podpornih koles, ki vodijo gosenice. Gre za iskanje optimalnega odgovora na tehnično posebnost, ki se vleče že iz časov druge svetovne vojne.

Zahodni zavezniki, med njimi še posebej ZDA, večinoma uporabljajo sistem dveh vrst pogonskih in podpornih koles, pri nekaterih modelih (M47 in nekateri modeli tanka M48) vgradijo celo dodatno kolo, namenjeno zagotavljanju potrebne napetosti gosenice. Med prednostmi takšnega sistema so: kompenzacija teže gosenice, večja možnost vertikalnega gibanja vozila, manjša nevzmetena teža, manjši pritisk na posamično kolo in manjši specifični pritisk na tla.

Nadaljnji razvoj prinese vgradnjo t.i. hidropnevmatskega načina vzmetenja (prvič v t.i. švedskem S tanku), ki prvi omogoča horizontalni nagib vozila, obenem pa dopušča tudi uravnavo nagiba tanka na neravnem terenu. Naprednejše vzmetenje te vrste vgradijo v britanski Challenger 2, nemški Leopard 2, japonski Type 90¹⁸². Takšno vzmetenje omogoča do 600 milimetrov vertikalnega hoda, posledično občutno udobnejše vzmetenje in vožnjo po terenu ter možnost uravnavanja tako oddaljenosti (japonski Type 90) kot nagiba (Type 74) vozila od tal. Med pomanjkljivostmi so: kompleksnost sistema samega, večja verjetnost okvar, pregrevanje sistema pri visokih temperaturah in zapleten servisni postopek. Američani

¹⁸² Kolesa 1,2,6 podpira hidropnevmatsko vzmetenje, kolesa 3,4,5 pa klasično torzijsko vzmetenje. (Đorđević in Arsić 1997)

zato raje v svoje tanke vgrajujejo kombinacijo hidropnevmatskega in torzijskega vzmetenja (v modelih M1A1 in M1A2 Abrams¹⁸³).

Poleg sistema vzmetenja so inženirji mnogo ur porabili tudi za razvoj sistema in delovanja blažilnikov. Ti so v prvih povojnih modelih (T – 54, T – 55) rotacijski, v zadnjih modelih obravnavanega obdobja, ob koncu 80. let, pa ima nemški Leopard 2) že močno napreden sistem, sestavljen iz šestslojne mehanske/hidravlične vzmeti, hermetično zaprte v blažilniku, ne povsem nepodobne klasični avtomobilski vzmeti.

Še en ključni element zagotavlja terensko mobilnost – gosenica kot ena najbolj značilnih in prepoznavnih lastnosti tanka. Ta zagotavlja ustrezen stik vozila s podlago.¹⁸⁴ Večinoma iz grobe kovine izdelan, (neskončnemu) tekočemu traku podoben kolut se ni praktično nič spremenil vse od časov druge svetovne vojne.

Danes je v uporabi več tipov gosenic: takšne s t.i. odprtimi členi, s kovinsko – gumiranimi spoji med členi, takšne z zunaj zaprtimi členastimi pari in mnoge vmesne kombinacije. Člen gosenice je ponavadi iz jekla izdelan element, ki je (lahko) podložen z gumo, kar zmanjšuje hrupnost pri vožnji po cestah, obenem pa podaljšuje življenjsko dobo. Bistvo takšne vrste prenosa moči na podlago je zmanjšanje specifičnega pritiska na tla. To je nujno, in sicer danes bolj kot kadarkoli v zgodovini obstoja tankov, saj vemo, da nekateri najmodernejši tanki tehtajo več kot 60 ton. Le na takšen način lahko namreč tanki suvereno premagujejo tudi slabo nos(il)na tla. Primerjalno je specifični pritisk na tla ob rasti teže vozila rasel z manj kot 0,5 kg/cm² v tankih prve povojne generacije do več kot 0.85 kg/cm² v najmodernejših tankih t.i. četrte povojne generacije. (Vojna Enciklopedija, 9. knjiga, 1975a).

Med elemente, ki sodijo v poglavje o tankovski mobilnosti, sodijo tudi načini namestitve in položaj voznika (zleknjen, sedeč/ležeč položaj), notranja ergonomija tanka (ponavadi volumen za delo v sodobnem tanku znaša manj kot en kubični meter), razpored sistemov za upravljanje in vožnjo¹⁸⁵, že omenjeni sistemi prenosa moči (menjalniki z več prestavami za vožnjo naprej in nazaj) in podobno.

Tankovska mobilnost je v času hladne vojne napredovala v mnogočem: moč motorjev se je podvojila, celo potrojila, razviti so bili povsem novi načini prenosa motorne moči na gosenice (novi menjalniki), še najmanj so napredovali sistemi vzmetenja in blaženja. Tudi zato so danes tanki podobno hitri kot v času ob koncu druge svetovne vojne, a so zato sposobni

¹⁸³Gre za sistem ločenih kompletov podpornih koles, nameščenih po dve v paru, s horizontalno-spiralnimi vzmetmi. Med prednostmi tega sistema navajajo: lažja zamenjava poškodovanih delov, posadka v primeru pretrganja gosenice ni v nevarnosti, možna je boljše bočna zaščita tanka, vgradnja v ničemer ne vpliva na bočno višino vozila. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁸⁴ Ključno vprašanje je seveda trajanje/vzdržljivost gosenice. Čas med zamenjavo je bil še v prvi povojni generaciji tankov, t.j. pri modelih M47, M48, le okoli 1.700 km, pri modelu M60 s konca 60. let že okoli 4.000 km. Med sodobnimi tanki gosenice pri ameriškem tanku M1 Abrams zdržijo manj kot 1.700 km, pri nemškem Leopardu 1 pa med 800 in 2.700 km (danes se razvija gosenice, ki naj bi zdržale do 12.000 km grobe uporabe). (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁸⁵ Sila, potrebna za premik ročice, namenjene za obračanje vozila, je v tanku T-34 znašala 30 kg, v modelu T-do 10 kg, v ameriškem Abramsu pa je dovolj moč enega palca. (Đorđević in Arsić 1997)

hitrost nad 40 km/h vzdrževati tudi po zelo raznolikem terenu mnogo dlje, pri čemer pa lahko posadka še vedno opravlja vse svoje naloge in uspešno strelja na nasprotnika. (Đorđević in Arsić 1997, 33 – 40; Miller in Foss 1987, 90 – 102; Miller 2002, 121 – 134).

4.2.3. OKLEPNA ZAŠČITA

En izmed ključnih vzrokov, da je tank sploh lahko nastal, je bila želja in potreba zaščititi vojake pred sovražnikovim ognjem. Strokovnjaki so zato vozilo, ki so ga razvijali, obdali z oklepom. Namen oklepa, ki predstavlja približno 45% mase tanka, je, poleg zaščite posadke, zaščititi druge podsisteme v vozilu. Čas druge svetovne vojne prinese svojevrstno tekmovanje v učinkovitosti oklepov in protitankovskih (protioklepnih) orožij, v slogu: kdo je močnejši, učinkovitejši. Tovrstno tekmovanje traja tudi v času obravnavanega obdobja, še posebej pa se je ravnotežje med zmogljivostma obeh pokazalo med četrto izraelsko arabsko vojno 1973, ki jo tudi obravnavam v nalogi. V tem spopadu so namreč tankovske izgube znašale skoraj 50% uporabljenih vozil. Kot posledico je bilo zato v svetu zaslediti žgočo diskusijo o učinkovitosti oklepne in druge zaščite. Vzroke, zakaj je bila oklepna zaščita v tem primeru neúčinkovita, ter druge vzroke in posledice, ki naredijo oklep tanka eno glavnih varoval posadke in vozila, razdelam v tem in drugih poglavjih v nalogi. V pogledu na oklepno zaščito ločimo aktivno ali pasivno zaščito, posredno in neposredno, čeprav o tovrstni delitvi med strokovnjaki še zmeraj ni popolnega poenotenja.

4.2.3.1. Osnovni oklep

V sklop poglavja o osnovnem oklepu nedvomno sodi iz različnih materialov izdelan primarni oklep vozila, ki neposredno ščiti posadko in tankovske podsisteme pred nasprotnikovim ognjem. Oklep pa se močno razlikuje po svoji debelini, obliki, strukturi in razporejenosti/nagnjenosti oklepnih, zaščitnih plošč.

Prva povojna generacija tankovskih vozil ima vgrajen večinoma homogen oklep iz varjenega (kupola) ali litega (trup) jekla. Vse od zadnjih let druge svetovne vojne do začetka 70. let prejšnjega stoletja se je zaščita povečevala le tako, da so inženirji povečevali debelino oklepa, kar je vplivalo na težo tanka, posledično pa seveda tudi na zmanjšanje mobilnosti, hitrosti, večjo porabo in okornost na bojišču. Dejstvo je, da zgolj večanje debeline oklepa ne zagotavlja potrebne zaščite, predvsem zaradi novih vrst protioklepnih orožij in streliv.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Primer iz druge svetovne vojne: nemškimi PzKpfw II,III,IV, z debelino oklepa 50 mm, ta ni bila zadostna zaščita pred sovjetskimi topovi kalibra 76 in 85 mm. Zato nemški strokovnjaki povečajo debelino oklepa na 85 mm pri novem modelu tankov Tiger (debelina oklepa 100 mm), kar pa posledično vpliva na vgradnjo še močnejših topov na sovjetski strani (86, 100, 122 mm). Ti vseeno niso bili kos končni različici Tigra z debelino oklepa kar 180 mm. Nasprotno pa so nemški

Največji problem še vedno predstavlja iskanje usklajene in homogene rešitve za zagotavljanje enake stopnje učinkovitosti zaščite oklepa pri delovanju na tank s kumulativnimi ali kinetičnimi (podkalibrskimi) strelivi, o čemer pišem že v poglavju 3.2.1.2.

Osnovne vrste oklepov delimo glede na strukturo na:

- homogene oklepe (vливno jeklo ali valjane, varjene plošče iz jekla)
- strukturni t.i. sendvič oklepi (večslojni, vливan, z vstavljenimi dodatnimi segmenti, večslojni, vливan z ločenimi ploščami in vmesnim prostorom, večslojni, vливan in izdelan iz različnih zlitin, večslojni iz kompaktno spojenih plošč različnih materialov, večslojni, kompozitni oklep iz jekla, aluminija, keramike, drugi večslojni oklepi).

Vse od 70. let do danes se večinoma še naprej izdeluje oklep iz zlitin jekla, sestava pa, zaradi ohranjanja tajnosti končne zmesi, ni nikoli v celoti razkrita. Zlitine jekla seveda vsebujejo še druge elemente: ogljik, krom, nikelj, mangan, molibden, silicij, titan in druge elemente, ki okrepijo jekleni oklep tanka.

Homogeni jekleni oklepi so večinoma zadovoljivo učinkoviti proti podkalibrskemu strelivu, slabše pa proti kumulativnim granatam. Inženirji zato skušajo povečati zaščito s spreminjanjem nagiba/naklona prednjih oklepni plošč in povečevati debelino oklepa, predvsem na prednji strani kupole.¹⁸⁷ Razlike obstajajo tudi med vливnim in valjanim jeklom, saj je slednje za okoli 10% trdnjše, čeprav je prvo pogosteje uporabljeno, tako na vzhodu kot na zahodu. Omogoča namreč lažje doseganje optimalne oblike, ki vpliva na namestitvev tankovskih podsistemov. Poleg zaščite čelnega dela tanka se v času razvoja sredstev za bližnjo protitankovsko bojevanje (predvsem s kumulativnimi projektili) kmalu pokaže potreba po večanju bočne zaščite vozila. Prvi, ki uvedejo t.i. kumulativne zaščitne zavese¹⁸⁸, so Britanci, in sicer v modelih Centurion in Chieftain. V sedemdesetih letih tovrstnemu principu sledijo ostali protagonisti.

Del tanka, ki je najmanj zaščiten, je njegov zadnji del, kjer so nameščene najtanjše oklepne plošče, ponavadi pod najbolj strmimi koti. Izjema je le izraelska Merkava Mk3 z dvoslojno zaščito tudi zadaj.

Zaščita spodnjega dela tanka je ravno tako zelo temeljita, saj mora varovati posadko pred delovanjem protioklepni min. Večinoma jo sestavljajo valjane jeklene plošče debeline 15 do 25 milimetrov, pri tankih zadnje generacije (Leclerc, Abrams, Leopard, Challenger, T – 90)

topovi z zmožnostjo preboja do 226 mm debelega homogenega oklepa ob koncu vojne resno ogrožali nezadostno zaščitene sovjetske tanke T-34/85. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁸⁷ Prednji del kupole po podatkih zadene vsaj 40% vseh izstreljenih granat, na prednjo zgornjo stran odpade nadaljnjih 13%. Od vseh zadetkov tanka odpade tako nad 50% vseh zadetkov na prednji del, od tega 2/3 v prednji zgornji del bočne strani. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁸⁸ Poznamo dva tipa: oklepni ščiti debeline do 10 mm in gumirana platna enake debeline (10 mm). (Đorđević in Arsić 1997)

pa je konstrukcija iz sendvič plošč, ki ščitijo posadko, predvsem najbolj ogroženega člana – voznika, še enkrat debelejša.

Ustrezno stopnjo zaščite pred kinetičnimi in kumulativnimi granatami zagotavlja dvoslojni, kompozitni oklep (zunanji trši za uničenje konice projektila in notranji debelejši in prožnejši del za zadrževanje prodiranja ostankov projektila v notranjost), v zadnjem času pa se pogosto uporablja tudi keramika, ki v kombinaciji z jeklom po nekaterih podatkih zagotavlja kar dvakrat boljšo zaščito pred kumulativnimi projektili v primerjavi s standardnim, homogenim jeklenim oklepom.

Zaščito pred podkalibrskimi projektili zagotavlja zapleteno izdelan oklep, ki ob zadetku deloma spremeni svojo strukturo in tako destabilizira granato in prepreči nadaljnje prodiranje v notranjost vozila.

T.i. sendvič oklepi¹⁸⁹ so večslojni, pri čemer poznamo več (pod)vrst: večslojni z ločenimi jedri iz enakega ali različnega materiala ter večslojni kompaktni in medsebojno spojeni oklepi. Ti oklepi so v uporabi pri vseh tankih tretje in novejših generacij.

Britanski t.i. sendvič oklep, poimenovan Chobham, enako dobro ščiti pred podkalibrskimi in kumulativnimi projektili. Sestavljen je iz kovinskih (jekla, titana, aluminija) in nekovinskih (keramika, sintetika) komponent, točna mešanica komponent seveda ostaja skrbno varovana skrivnost. (Đorđević in Arsić 1997, 33 – 40).

4.2.3.2. Dodatni oklep

Že v času druge svetovne vojne so poznali načine, kako z vgradnjo dodatnih zaščitnih elementov povečati zanesljivost osnovne oklepne zaščite, v času hladne vojne pa je to postalo nujno predvsem zaradi razvoja t.i. kasetnih bomb s kumulativnih polnjenjem, možnostjo napada na tank iz zraka ter zaradi pogoste uporabe artilerijskih orožij velikih kalibrov.

Najpreprostejši način (uporabljen v prvi povojni generaciji) je dodajanje novih oklepnih plošč¹⁹⁰. Dodatno zaščito, ki dopolnjuje osnovni oklep, sestavljajo naknadno nameščene plošče enake strukture, ki povečujejo pasivno zaščito. To so lahko: jeklene plošče z razmikom do osnovnega oklepa in z vmesnim prostorom, ki je bodisi prazen bodisi polnjen z drugim zaščitnim materialom, zaščitne zavese, namenjene varovanju pred zadetki kumulativnih

¹⁸⁹ Primer večslojnega oklepa na tanku T-64B/T-72 je sestavljen: - prvi sloj: jeklo, debeline 80 mm, drugi sloj: steklo-teksonit, debeline 105 mm, tretji sloj: jeklo, debeline 20 mm, pri čemer je pri tanku T-72 dodana še dodatna zelo trda jeklena plošča debeline 16 mm. T.i. sendvič oklep ob zadetku deluje na naslednji način: prvi sloj aktivira kumulativni projektil in upočasnjuje prodiranje usmerjenega curka vročih plinov, drugi razbija usmerjenost toplotne energije curka, tretji pa zaustavlja in zaustavi, vsaj v idealnih primerih, prodiranje (ostanka) projektila. Izraelska rešitev se zdi še boljša, saj je prednji del tanka dodatno zaščiten z motorjem. V tanku Merkava je ta namreč nameščen spredaj. Tudi zato so izgube izraelskih tankov v spopadih v povprečju nižje kot pri nasprotnikih. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁹⁰ Primeri: sovjetski T-55/T-55M z dodatkom oklepne zaščite - jeklenih plošč debeline 30 mm, predvsem na kupoli in prednji strani tanka. Nemški Leopard 1 A3 ima vgrajen sloj gume in sloj jekla debeline 30 mm, prilagojen obliki prednjega dela. Ameriški tank M48 je z vgradnjo dodatnega oklepa dvakrat, v primeru tanka M60 pa kar trikrat bolj učinkovito zaščiten proti sovražnikovim granatam kot enaki modeli, ki nimajo tovrstne dodatne oklepne zaščite. (Đorđević in Arsić 1997)

granat, dodatni, t.i. Chobham oklep, dodatne oklepne plošče, izdelane iz osiromašenega urana, in drugi ukrepi.

Med aktivne dodatne oklepe sodijo še t.i. eksplozivni oklepi in izvršljivi deli, svojevrstne, škatlam podobne strukture, ki ščitijo občutljivo notranjost vozila¹⁹¹.

Predvsem Izraelci pa na podlagi lastnih izkušenj iz bojov kot prvi v svoje tanke začno vgrajevati t.i. "blazer" oklep. Gre za t.i. aktivno – reaktivni oklep (v ZDA je ta poznan pod imenom ERA), ki ščiti pred kumulativnimi projektili. Gre za dokaj preprost koncept: v kovinske kocke je nameščena sendvič konstrukcija, ki je sestavljena iz razstreliva, umeščenega med dve tanki kovinski ploščici, in neobčutljiva na pehotno in artilerijsko oborožitev vse do kalibra 30 mm. Z vijaki je tovrstni oklep pričvrščen med 50 in 100 mm nad osnovni oklep, s takšnim dodatnim oklepom pa so prekriti vsi najobčutljivejši deli tanka – prednji del in kupola. Ob zadetku posamezno takšno kovinsko »škatlo« (ali več njih) raznese, usmerjena eksplozija pa občutno zmanjša učinek kumulativne granate.

Sčasoma se je sistem razvil do takšne mere, da so posamezni kosi manjši, lažji, predvsem pa bolj prilagojeni silueti tanka. Celotni sistem ne tehta več kot ton. Glavna pomanjkljivost je potencialna nevarnost za ljudi ob eksploziji, morebitne poškodbe zunanje opreme tanka, neučinkovitost pri kumulativnih projektilih s tandemskim (večkratnim) polnjenjem. Sovjeti so takšen oklep prvič uporabili na tanku T – 64B (1983), kasneje pa tudi na tanku T – 72 in vseh najmodernejših tankih, kot so: T – 80, T – 90.

Britanci so ravno tako razvijali aktivno – reaktivni oklep. Poznamo ga pod imenom ROMOR.¹⁹² Podobne aktivno – reaktivne oklepe poznamo tudi v drugih vojskah. Nedvomno pa velja omeniti tudi dodatne – aktivne oklepe, delujoče na podlagi elektrodinamične zaščite pred projektili¹⁹³.

Med dodatne zaščitne mere sodijo tudi ukrepi za zaščito opazovalnih, namerilnih naprav na tanku, dodatna zaščita t.i. topovskega prstana, dodatno pa so (lahko) zaščiteni tudi motor, rezervoar, gosenice, izpuh. (Đorđević in Arsić 1997, 33 – 40).

¹⁹¹ Ameriški tank Abrams ščiti dodatni oklep, izdelan iz kompozitne mešanice osiromašenega urana, francoski tank Leclerc pa ima vgrajen večslojni, modularni oklep iz ločenih plošč z dodatnim keramičnim slojem. Britanski Chieftain ima vgrajen znameniti oklep Chobham, katerega sestave ne poznamo v celoti, Sovjeti pa v svoje najmoderneje tanke vgrajujejo kar polimerski zaščitni sloj, prekrit z dodatno zaščito iz tankega sloja keramike. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁹² Uporabljen na modelu tanka Challenger v času zalivske vojne 1991. Strokovni krogi poročajo, da takšen oklep skoraj v celoti zmanjša učinek (do 95%) protioklepnih vodenih raket. Razvoj tovrstnega oklepa se je nadaljeval v smeri zaščite proti granatam APDS in APFSDS, obenem pa je evolutivno nehal obstajati v aktivno-reaktivni vlogi, temveč le še kot kombinirani tip iz zmesi jekla in aluminija s keramično strukturo. Oklep imenovan ROMOR - D pa je v mnogočem podoben aktivni elektrodinamični zaščiti tanka, ki jo pod imenovan Štora poznamo tudi v modelu T-90. Ta omogoča aktivno zaščito tanka pred nasprotnikovimi projektili, a ne oddaja elektronskega "podpisa" - IR, radarsko ali drugače opazne sledi.

¹⁹³ Npr.: Sovjetski sistem ŠTORA, opisan v poglavju 3.2.3.3.

4.2.3.3. Ostali elementi oklepne zaščite

V želji po povečanju t.i. »možnosti preživetja tanka v boju« konstruktorji in inženirji poleg zgoraj opisanih ukrepov uporabljajo tudi druge mere, ki zagotavljajo obstanek tanka na bojišču. Gre za t.i. RKB¹⁹⁴ zaščito, elektronske naprave in posebne premaze, ki zmanjšujejo toplotno in radarsko sliko tanka, avtomatske protipožarne naprave, senzorje za odkrivanje nevarnosti (prihajajočega projektila), sisteme za sprožitev dimnih sredstev in druge sisteme.

Že dolgo znan način dodatne zaščite tanka je uporaba dimnih zaves¹⁹⁵, ki zmanjšuje možnost optičnega opazovanja tanka, moti IR naprave, laserske daljinomere, termovizijske sisteme protioklepni vodenih raket, lasersko vodene projekte. Sistem se namesti na bok tanka, v skupinah po nekaj lanserjev (med 2 in 11 na stran vozila). Nekateri strokovnjaki trdijo, da lahko dimne zaveso upočasnijo nasprotnikovo napredovanje do 50% ter zmanjšajo lastne izgube do 25%. Splošna uporaba se je začela po arabsko – izraelski vojni leta 1973.

Poznamo tudi t.i. termodimne naprave, ki ustvarjajo dimno zavezo z izgorevanjem pogonskega sredstva – zavesa je dolžine med 250 in 400 metri, učinkovitosti trajanja do ene minute.

Za zmanjšanje toplotne slike tanka si inženirji v zadnjem času prizadevajo prekriti, ohladiti izpuh in vroč zrak, ki prihaja iz motorja. Ukrepe za zmanjšanje toplotne slike razgrete topovske cevi pa sem že omenil v poglavju ognjena moč.

Poleg pasivnih sistemov poznamo v zadnjem času tudi elektronske sisteme aktivne zaščite¹⁹⁶. Sistem vključuje aktivne metode in postopke za odkrivanje nasprotnika in predvideva možne (aktivne) protiukrepe. Sistem je dobil na zahodu delovno ime "lovi in uniči"¹⁹⁷, sovjeti pa na drugi strani uporabljajo sistem TSU – 172, imenovan Štora.

Sovjetski sistem sestavljata dva podsistema, ki tvorita aktivno zaščito tanka. Podsystem za opto – elektronsko motenje oddaja lažne signale večini modernih daljinsko vodenih protioklepni raket, ki delujejo v IR in laserskem spektru. Sistem deluje v kombinaciji z lanserjem dimnih zaves (drugi podsystem), ki v kratkem času (3 sekunde po detekciji) učinkovito onemogoči lasersko nameritev in posledično uničenje. Sistem deluje v radiju 360 stopinj in med – 5 do +25 stopinj po vertikali.

¹⁹⁴ RKB – kratica za radiološko, kemijsko, biološko delovanje.

¹⁹⁵ Uporaba dimnih zaves je znana že dolgo časa. Povprečna dolžina znaša 30 metrov, traja ca. 3 minute, dolžina lansiranja - največja možna oddaljenost lansiranja od tanka paznaša do 30 metrov. Francoski sistem Galix omogoča, poleg ustvarjanja dimne zaves, tudi omejeno dejstovanje proti (nezaščiteni) pehoti in za osvetljevanje terena. Britanski sistem PLS pa poleg dimne zaves kreira t.i. žareče bakle, ki motijo termovizijsko opazovanje. Poznamo tudi t.i. dimne zaves z dvojnimi delovanjem, ki se uporabljajo kot zaščita pred pehoto – sistem razprši do 200 kroglic v radiju 50 metrov, namenjene boju proti pehoti. Sovjeti v svoje modele tankov T-64B, T-72, T-72B, T-80 vgrajujejo posebej zmogljive sisteme za kreiranje dimnih zaves. Ti so zmožni lansirati dimno zaveso na razdaljo 250 do 300 metrov in kreirati dolžino dimne zaves vse do 120 metrov. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁹⁶ Prvi so elektronski sistem za odkrivanje nevarnosti uporabili Izraelci 1982. v dolini Bekka. Sovjeti so že na tanku T-55AD uporabili aktivni sistem opozarjanja na nevarnost, Britanci pa takšne sisteme vgrajujejo v moderne tanke Challenger in Chieftain. (Đorđević in Arsić 1997)

¹⁹⁷ Angl. prevod: hunt&kill.

V času hladne vojne in ob stalni prisotnosti/možnosti jedrskega spopada, so inženirji v mnogo državah namenili veliko pozornosti zaščiti pred kemičnim, biološkim in predvsem jedrskim orožjem. Protiukrepi so (bili) naslednji: konstrukcijske rešitve, hermetična zaprtost notranjosti, vgradnja posebnih filtrov, neodvisno ventiliranje notranjosti, vgradnja dodatne zaščite iz posebnih radiacijsko neobčutljivih materialov, ki ščiti notranjost tanka in posadko pred radioaktivnim sevanjem. Učinkovit sistem RKB zaščite, ki je v času ob koncu obravnavanega obdobja vgrajen v vsak moderni tank, zmanjšuje radiološko sevanje tudi do 35 – krat in tako zagotavlja preživetje tudi v primeru jedrskega spopada.

Poseben problem pri zaščiti posadke predstavlja nevarnost požara¹⁹⁸. Danes največjo nevarnost predstavlja uničenje hidravlične napeljave, ki je pod visokim pritiskom. Hidravlična tekočina, ki ob morebitnem zadetku (lahko) začne puščati, namreč gori z visoko intenzivnim ognjem, ki je pogosto lahko usoden. Protiukrepi za zmanjšanje nevarnosti so bili izvedeni že v prvih povojnih generacijah tankov. S premikanjem rezervoarja za goriva v bolj varovane dele motornega prostora in z drugimi konstrukcijskimi rešitvami, predvsem skladiščenjem streliva v najmanj izpostavljenem delu tanka – pod kupolo ali ob motorni prostor – so skušali zavarovati posadko pred usodnim požarom.

V tank so že od konca 40. let vgrajeni sicer primitivni protipožarni sistemi, ki pa so sprva relativno neučinkoviti, predvsem zaradi počasnosti delovanja ob izbruhu požara (zamik do največ 10 sekund). Avtomatizacija sistemov in vgradnja IR in toplotnih detektorjev je naredila pravo malo revolucijo. Sistemi za zaščito pred ognjem so postali učinkoviti in hitri (reakcijski čas: 60 – 100 milisekund). (Đorđević in Arsić 1997, 33 – 40; Miller in Foss 1987, 90 – 102; Miller 2002, 121 – 134).

Če povzamem, sistemi za zagotavljanje zaščite posadke in njeno preživetje – na bojišču so od časa ob koncu druge svetovne vojne do časa tik pred padcem Berlinskega zidu ob koncu obdobja prešli dolgo pot. Možnost preživetja posadke in tanka na bojišču nasploh je z vgradnjo novih sistemov povečana vsaj za desetkrat, če primerjamo tanke prve in četrte povojne generacije.

¹⁹⁸ V modernem tanku je lahko nameščeno do dve toni pogonskega goriva ter do tona različnega streliva. V času druge svetovne vojne so bili štirje od desetih izgubljenih tankov izgubljeni zaradi požara in ne zaradi neposrednega zadetka. Podatek za vietnamsko vojno je še višji - tam ta odstotek znaša do 50% (Đorđević, Arsić 1997, 49).

4.2.4. OSNOVNI – GLAVNI¹⁹⁹ BOJNI TANKI – ŠTIRI TEHNOLOŠKO – TEHNIČNE GENERACIJE

Čas od konca druge svetovne vojne do konca hladne vojne – to je čas, ki ga obravnava pričujoča naloga – zaznamuje izdelava in uvedba v enote več kot 50 različnih osnovnih tipov (glavnih) tankov. Z razvojem in vsem, kar spada zraven, se v svetu ob koncu obdobja²⁰⁰ hladne vojne ukvarjajo v manj kot 20 tehnološko in gospodarsko razvitih državah sveta. S takšno ali drugačno licenčno proizvodnjo tankov pa se ukvarja še dodatnih 20 držav sveta. Še v današnjem času si strokovnjaki s tega področja niso edini, kako, na podlagi katerih kriterijev določati in v skupine združevati in deliti tanke, nastale v času hladne vojne.

Obstaja več načinov/metod združevanja in delitve tankov v generacije. Sam sem se, glede na dostopno literaturo in tudi po posvetovanju z nekaterimi strokovnjaki s tega področja, odločil, da bom upošteval združevanje modelov tankov v

generacije na podlagi dveh ključnih kriterijev: glede na raven tehnično – tehnološke razvitosti tanka, njegovih glavnih sistemov in podsistemov in glede na čas njegove (prve) pojave in/ali uvedbe – prihoda in začetka operativne rabe v enotah.²⁰¹

Če gledamo nazaj (v čas konca druge svetovne vojne), lahko sklepamo in ocenimo, da razvoj tankov v obravnavanem času poteka po dveh paralelnih smereh. Prva smer je smer gradnje (povsem) novih tankov, na podlagi najnovejših tehnološko – tehničnih spoznanj, drugo smer pa predstavlja modernizacija že obstoječih modelov tankov.

Kakšni so torej kriteriji, ki jih mora tank naslednje generacije, v primerjavi s svojih predhodnikom, zadovoljiti? Nivo njegovih zmogljivosti mora biti vsaj enkrat, pogosteje (in raje) dvakrat višji kot nivo tanka prejšnje generacije. Dostikrat novi model tanka nastane predvsem zato, ker so se možnosti nadaljnjega tehnično – tehnološkega razvoja njegovega predhodnika v celoti izčrpale ali pa bi nadaljnje posodabljanje stalo neproporcionalno več kot razvoj povsem novega tanka.

Razvoj novega modela tanka namreč, poleg ogromno časa (pogosto več kot desetletje) in stroškov²⁰², pomeni tudi ogromno obremenitev za vojaški proračun posamezne države.

¹⁹⁹ Na tem mestu uvajam termin: glavni bojni tank (GBT) (angl.: Main Battle Tank) (MBT) kot termin, ki opisuje oklepna vozila – tanke, ki v nalogi predstavljajo sredstvo analize njegove uporabe v izbranih vojaških spopadih v času hladne vojne. Delitev tankov na GBT in t.i. lahke tanke za izvidovanje je novejša kot (stara) klasična delitev, ki je veljala še ob koncu druge svetovne vojne. Takrat se je tanke delilo najmanj na tri osnovne kategorije: lahke, srednje in težke tanke, ponekod pa tudi na t.i. uničevalce tankov, najlažje tanke – t.i. tankete in še na več drugih specifičnih (pod)kategorij. (Đorđević in Arsić 1997)

²⁰⁰ V nasprotju z začetkom obdobja hladne vojne, ko se je z (resnim) projektiranjem in izdelavo tankov ukvarjala le peščica držav: ZDA, VB, Francija, Nemčija, Sovjetska Zveza, da omenim le najpomembnejših pet protagonistov.

²⁰¹ Ta na nek način dvojni kriterij uvajam zaradi morebitne težavnosti definirati točno delitev med t.i. prvim pojavom tanka in dejansko operativno vpeljavo v enote. Kjer bo tovrstni kriterij prevladujoč pri umestitvi tanka v posamezno generacijo, bom izziv uvrščanja vanjo posebej opisal in na to dejstvo jasno opozoril. Z načinom delitve v skupine naj na tem mestu omenim še to paradigmo – v nekaterih primerih, pri nekaterih tankovskih modelih v določenih državah namreč obstaja neskladnost v določanju časa uvedbe/pojavu v enote(ah) – nekateri modeli tankov (primer je npr. sovjetski T-64) so namreč začeli v enote bolj kapljati kot kar koli drugega ob koncu desetletja, bolj masovno pa v naslednjem desetletju. To bi (lahko) pomenilo tudi, da tovrstni tank (lahko) uvrstimo v katero koli izmed desetletij, morda prej v prvo desetletje. A to ni tako. To namreč ne bi bilo posebej pravilno, če vemo, da je ob koncu 70. v enote SZ uveden že nov model T-72.

T.i. življenjska doba tanka – njegove operativne uporabe v enotah – v povprečju dosega 30, celo 40 let, pri čemer vsak tank v tem času pogosto doživi številne izboljšave in nadgradnje. Pogosto, kot sem že omenil, pa je preprosto nesmiselno nadalje modernizirati tank.

Zaradi pomanjkanja virov, potrebnih za razvoj tanka, se pogosteje, kot bi bilo to smotrno, izvaja le nepretrgana in obsežna modernizacija obstoječih vrst in generacij tankov. Ta namreč še vedno vsaj do neke mere omogoča, da z manjših vložkom časa, denarja in ostalih sredstev dosežemo opazno izboljšanje tehnično – tehnoloških karakteristik že obstoječega tanka. V povprečju modernizacija tanka za 20 – 30 odstotkov poveča bojno učinkovitost glede na izhodiščni model. Nov poudarek, ki opravičuje modernizacijo, je tudi želja po unifikaciji tankovskega arzenala. Tudi poenotenje in morebitno uporabo enakih sistemov/podsistemov na več tankih lahko dosežemo le z modernizacijo in prilagoditvijo obstoječih modelov. Pogosto najdemo primere, kjer države sočasno opravljajo modernizacijo enega tanka in obenem razvijajo in že uvajajo v enote novi model²⁰³, kar je pogosta posledica želje po optimizaciji stroškov na eni in želje po najmodernejših in najsposobnejših oboroženih (oklepnih) enotah na drugi strani.

Vsako izmed v nadaljevanju natančneje razdelanih generacij tankov bom opisal z vidika glavnih značilnosti tehnološko – tehnične razvitosti njegovih sistemov in podsistemov, v poglavjih pa bom pozornost namenil tudi opisom specifičnosti, ki (morda) določajo vozila te generacije.

4.2.4.1. Prva tehnološko – tehnična generacija tankov (1945 – 1960)

Tanki iz prve tehnološko – tehnične generacije, lahko jim rečemo tudi tanki prve povojne generacije, so v mnogočem pravzaprav izboljšani predstavniki nekaterih najbolj uspešnih modelov iz časa druge svetovne vojne. S te perspektive bi tako lahko govorili tudi le o modernizaciji in ne o (samostojni) novi generaciji tankov. V tem času se tanki še vedno delijo na tri glavne skupine (lahki, srednji, težki) in podskupine – tanki za specialne namene (tanki, nosilci mostov ...). Ta klasifikacija ostane, v primerjavi s prvo, v uporabi v celotnem obravnavanem obdobju in je kot takšna v uporabi še danes.

Med vodilnimi državami v razvoju tankov (SZ, VB, ZDA) so konceptualni pogledi na tri ključne značilnosti, ki tvorijo t.i. tankovski trikotnik (ognjena moč, zaščita, mobilnost),

²⁰² V nabor (vseh) stroškov sodijo vsi izdatki za vse stopnje razvoja – od prvih konstrukcijskih zamisli in postavljanja tehničnih zahtev, ki naj jih novi tank izpolni, do realizacije in začetka serijske proizvodnje tanka – in ti pogosto, sploh pri razvoju tankov tretje in novejših generacij, presegajo milijardo ameriških dolarjev. (Đorđević in Arsić 1997)

²⁰³ Takšen primer je VB, kjer so na tanku Centurion izvedli veliko modernizacij in tako dobili kar 13 različic, pri modelu Chieftain pa kar 18 različic in še 8 podrazličic.

različni: Sovjeti nemalokrat gradijo tanke s precej uravnoveženimi vsemi tremi lastnostmi, v ZDA dajejo prednost mobilnosti, nato ognjeni moči in zaščiti, Britanci težišče postavljajo na zaščito, nato ognjeno moč in nazadnje na mobilnost.

Glavni tanki tega obdobja so: ameriška tanka M47 in M48, britanski Centurion in sovjetska T – 54 in T – 55. Licenčno v tem obdobju tanke izdelujejo tudi na Kitajskem (T – 59 je licenca sovjetskega T – 55), s tankovsko proizvodnjo pa začno tudi na Japonskem (Type 61).

Glavne tehnološko – tehnične značilnosti tankov prve (povojne) generacije tankov so²⁰⁴:

- zmanjšanje števila članov posadke s pet članov na štiri²⁰⁵, kar omogoči (začetek) izdelave tankov manjših mer, posledično pa tudi zmanjšanje stroškov izdelave vozila, težjo opaznost, boljšo oklepno zaščito,
- povečanje teže vozil; vozila so težka med 36 tonami (vzhod) in 50 tonami (zahod),
- prevladujoči kalibri topov so: 90/100 mm (VB), 90 mm (ZDA), 100 mm (SZ),
- tankovski oklep je izdelan iz homogenega vlivnega ali varjenega jekla, debeline med 100 in 150 mm na zahodu in do 200 mm na vzhodu,
- začetek uporabe podkalibrskega streliva (ZDA) in začetek uporabe streliva s kumulativnim delovanjem (SZ),
- začetek uvajanja sistema za stabilizacijo topa (samo VB in SZ),
- začetek vgradnje sistemov za opazovanje v infrardečem spektru za voznika (zahod, domet do 100 metrov) in za namerilne (nočne) naprave (SZ, domet do 800 metrov),
- uporaba optičnih daljinomerov v namerilne namene,
- vgradnja prvih (primitivnih) balističnih računalnikov (ZDA),
- premikanje kupole s pomočjo ročnega/električno hidravličnega načina (ZDA) ter povsem električno v SZ,
- bencinski motor, ki prevladuje na zahodu (vgrajen je vzdolžno), izključno dizelski motor, nameščen prečno, pa prevladuje na vzhodu,
- način prenosa moči: hidravlično upravljanje prenosov moči (menjalnika) – ZDA; VB in SZ ostajata na mehanskem prenosu moči in upravljanja tanka,
- začetek primitivnih sistemov RKB zaščite (SZ),²⁰⁶
- prve rešitve za amfibijsko delovanje: sovjeti uvedejo hermetizacijo tanka in sredstva za podvodno vožnjo, zahod uvaja možnost pridobivanja dodatne plovnosti – posebne rjuhe (VB), ki omogoča bređenje vode le do višine vrha kupole.

²⁰⁴ Zaradi želje ohraniti preglednost nad tehnološko-tehničnimi značilnostmi tankov posamezne generacije namenoma uporabljam bolj telegrafski slog pisanja, saj želim podati ključne značilnosti kar najbolj jedrnat in povzeti novosti v najbolj puristično metodični obliki, zato se bralcu na tem mestu opravičujem za uporabo nekaterih kratic in krajšav, znanih iz splošne rabe uradnih okrajšav in kratic v slovenski slovnici.

²⁰⁵ Velja le za sovjetske tanke (T-54, T-55), tanki zahodnih držav imajo v tem obdobju še vedno pet članov

²⁰⁶ Prve takšne sisteme mikrofiltracije vgradijo na zahodu šele več kot 20 let kasneje.

(Đorđević in Arsić 1997, 15 – 70).

4.2.4.2. Druga tehnološko – tehnična generacija tankov (1960 – 1980)

Bistvo druge (povojne) generacije tankov je opuščanje (strateške) delitve tankov na lahke, srednje, težke, saj se opusti delitev po teži in uvede le delitev na kategorijo lahkih tankov (imenujmo jih izvidniški) in glavnih bojnih tankov²⁰⁷. V SZ to vrsto tankov imenujejo tudi linijski tanki.

Tako se t.i. srednji tanki po svojih značilnostih povsem približajo t.i. težkim tankom in do konca obdobja praktično nehajo obstajati. Na drugi strani pa je srednjim tankom namenjena tudi vloga, ki so jo v preteklosti imeli lahki tanki, saj se je močno povečala mobilnost, pa tudi ognjena moč in zaščita.

V drugi (povojni) generaciji se protagonistkam – že obstoječim izdelovalkam tankov pridružijo številne nove države: Francija z modeli AMX – 30, AMX – 32, Nemčija z Leopardom 1 in v sodelovanju z ZDA tudi z nikoli realiziranim modelom MBT70/Pz70, Švedska z močno naprednim modelom Strv 103 in prototipnim tankom UDES, Švica z modeloma Pz61, Pz68, Italija, kjer poteka licenčna izdelava ameriškega modela M60, Indija, kjer licenčno izdelujejo britanski tank Vickers Mk1, tanke pa izdelujejo tudi Poljska, Češkoslovaška ter Severna Koreja (licenčna proizvodnja sovjetskega tanka T – 62).

Poleg proizvodnje v že omenjenih državah v tem času v Sovjetski zvezi izdelajo modele (T – 62, T – 64, T – 72), v ZDA tank M60, v Veliki Britaniji tanke Vickers Mk1, Mk2, na Japonskem model Type 79.

Glavne tehnološko – tehnične značilnosti tankov druge (povojne) generacije tankov so:

- podobna struktura materialov, iz katerih je izdelan oklep tanka prve povojne generacije (vливno, varjeno jeklo),
- masa tanka naraste na 40 ton (SZ) do 55 ton (ZDA), izjema je izraelski tank Merkava, ki tehta kar 60 t,
- razširi se uporaba IR naprav za nočno opazovanje (ZDA) in uvajanje pasivnih sistemov krepitve naravne svetlobe,
- naprednejši balistični računalniki, nekateri z omejenim upravljanjem sistemov za nadzor ognja (brez kontrole kupole),
- uporaba naprednejših daljinomerov (sistem OPTAR),
- vgradnja stabilizacije kupole in topa (ne v ZDA),

²⁰⁷ Angl: MBT – Main Battle Tank.

- kalibri topov na zahodu 105 mm (britanski top L7); Francozi imajo lastni top kalibra 105 mm, Britanci uvajajo žlebastocevni top kalibra 120 mm (v model Chieftain), SZ pa preseneti z revolucionarno novostjo, ki vpliva na nadaljnjo topovsko oborožitev – gladkocevni top kalibra 115 mm. ZDA v eksperimentalnem MBT70/Pz70 raziskujejo možnost vgradnje kombinacije topa in laserja, kalibra 152 mm,
- nove vrste streliva: SZ (podkalibrsko in kumulativno (APFSDS, kalibra 115 mm), Francozi s kumulativnim polnjenjem kalibra 105 mm, ZDA podkalibrsko strelivo 105 mm, VB – strelivo s plastičnim eksplozivom kalibra 105 mm, Nemci uvajajo s topom 105 mm kar dve vrsti streliva: podkalibrsko in dvonamensko, kumulativno strelivo,
- možnost bređenja tanka do globine vode štiri, celo pet metrov globine,
- v večino tankov vgrajena RKB zaščita.

(Đorđević in Arsić 1997: 15 – 70).

V želji izboljšati tehnično – taktične značilnosti tankov prve generacije in omogočiti razvoj tankov na osnovi prihajajočih in pojavljajočih se tehnologij (v celoti uvedeni sistemi v tretji generaciji) večina vodilnih držav v razvoju tankov hitro modernizira tanke prve generacije. Številne države začne s proizvodnjo lastnih tankov, številne celo z naprednimi rešitvami (Japonska, Švedska), mnogo držav pa začne z licenčno proizvodnjo. Med številne inovativne in napredne tehnološko – tehnične rešitve tankov druge (povojne) generacije sodi:

- sovjeti v tank T – 64B vgradijo gladkocevni top kalibra 125 mm, vanj kot prvi vgradijo tudi sistem za avtomatsko polnjenje topa in zmanjšajo posadko na zgolj tri člane,
- laserski daljinomeri in prvi elektronski balistični računalniki so integrirani v sistem za nadzor ognja (ZDA),
- stabilizacija topa v obeh ravninah postane standardna oprema, ponekod se uvaja stabilizacija glave topa (primarna stabilizacija),
- v francoskem tanku prvič nadgrajen pasivni sistem opazovanja s sistemom s televizijsko kamero nizke svetlobne intenzivnosti (LLL TV),
- vgradnja dodatnega oklepa (sekundarnega oklepa) poveča celotno oklepno zaščito,
- prvi sistemi hidropnevmatskega vzmetenja na tanku, z možnostjo izbora nagiba in oddaljenosti od tal (japonski tank Type 74),
- nov koncept (notranje) razporeditve – motor spredaj (izraelski tank Merkava),
- nadaljevanje raziskovanja možnosti vgradnje lanserja vodenih protioklepni raket (SZ), ZDA svoja raziskovanja ustavi (neuspehi s prototipoma M60A2 in M551 Sheridan),
- tudi zahod začne z vgradnjo dizelskih motorjev – uvajanje turbopolnilnikov za večjo moč,

- prevladujejo hidromehanski načini prenosa moči (izjema VB in SZ),
- uvedba prvih novih (aktivnih) oklepov (britanski M60 in Centurion – izraelska rešitev ERA – oklep Blazer). (Đorđević in Arsić 1997: 15 – 70)

4.2.4.3. Tretja tehnološko – tehnična generacija tankov (1980 – 1990)

Čas, v katerem je na podlagi preteklega razvoja, testiranja in praktične potrditve, predvsem na bojiščih bližnjega vzhoda (arabsko – izraelska vojne), nastajala t.i. tretja (povojna) generacija tankov, v nekem smislu na izkušnjah druge generacije, je najbolj pestro in v mnogočem najbolj polno obdobje hladne vojne – njen konec. Med tanki, nastali v tej generaciji, obstajajo razlike, a so si v mnogočem tudi precej bolj podobni, kot bi bili strokovnjaki, tako v ZDA kot v SZ, pripravljene priznati.

Med najbolj značilne predstavnike tretje povojne generacije vozil sodijo: med tanki izdelanimi v SZ T – 72²⁰⁸ (1973), T – 80 (1976), nemški leopard II iz leta 1979, ameriški model Abrams (v serijski proizvodnji od leta 1980), izraelska Merkava Mk2 (od 1982 leta), med tanki iz VB tank Challenger iz sredine osemdesetih let in Vickers Mk7/2, tank Valliant in francoski AMX – 40, če naštejemo le najznačilnejše predstavnike tega časa.

Poleg teh serijsko proizvodnjo ugledajo tanki Južne Koreje (Type 88, K1A1MBT), brazilski (MB – 3 Tamoyo in EE – T1/2 Osorio), indijski (MBT Arjune), Italija razvije modele C – 1 Ariete, celo Južnoafriška republika pripravi model TTD MBT. Med izdelovalci se pojavi tudi Jugoslavija (M84 in M84A – modificirani sovjetski T – 72), Romunija licenčno razvije tank TR – 125, Kitajska pa tanka Type 80, Type 85II/III. Španija preseneti z modelom Linc, Švica pa z novim tankom Pz87, ki je licenčna proizvodnja nemškega leoparda 2.

Glavne tehnološko – tehnične značilnosti tankov druge (povojne) generacije tankov so:

- teža tankov do 55 ton na zahodu in med 42t in 45t na vzhodu,
- standardna razporeditev moštva v tanku so trije člani posadke na vzhodu in štirje na zahodu,
- laserski daljinomer (na podlagi kemijskega elementa neodija) je serijska oprema vseh tankov,
- vsi proizvajalci tankov v svoja vozila vgrajujejo dvosmerno stabilizacijo topa, izjema še vedno ostajajo Američani,
- za upravljanje nadzora ognja je uveden nov naziv – poveljnik tanka – SZ tovrstno delitev vlog v terminologijo bojnega vozila uvede kasneje,

²⁰⁸ Nekateri strokovnjaki sovjetski T-72 postavljajo še v drugo (povojno) generacijo vozil, večina pa že v tretjo (povojno) generacijo tankov.

- v tanke se začne vgrajevati mnogo različnih senzorjev, kar je posledica masovne proizvodnje in razvoja tovrstnih naprav v svetu,
- poleg pasivnih sistemov za opazovalno – namerilne naprave se začne vgradnja termovizijskih sistemov,
- konica podkalibrskih granat je v tem obdobju že izdelana iz posebej trde zlitine jekla, uvaja pa se še trdnejša spojina – jeklo tungsten,
- Sovjeti v tank T – 80 vgradijo napredni sistem z možnostjo izstrelitve protitankovskih vodenih raket (sprva je njihovo vodenje proti cilju precej primitivno),
- oklep tanka v mnogočem napreduje: uvajajo se kvalitetnejša jekla, kompozitni materiali, keramika (britanski oklep Chobham), večslojni (sendvič) oklepi, večslojni fizično ločeni oklep (Izraelska Merkava). Večina tankov ima dodatne bočne zaščite pred delovanjem kumulativnih projektilov,
- večjo zaščito omogočajo slepilne naprave na IR osnovi, metalci dimnih zaves, različni senzorji za odkrivanje vodenih protioklepni orožij. V tankovsko terminologijo se uvede nov termin: »sposobnost« preživetja na bojišču, ki predstavlja celostni pristop k zaščiti posadke in vozila samega,
- kot pogonsko sredstvo se uvajajo plinske turbine (ameriški tank Abrams, ruski T – 80), način prenosa moči se združuje v zaprt, združen sistem (t.i. transmisija v bloku), pri čemer Sovjeti zaostajajo v razvoju.

(Đorđević in Arsić 1997: 15 – 70).

Tretja (povojna) tehnološka generacija tankov v svojem bistvu z nekaj izjemami dejansko pomeni le močno modernizirane različice tankov prejšnje generacije, z izdatno posodobitvijo glavnih sistemov na tanku. Osnovna tehnična rešitev tanka je ugotovljena že prej, to obdobje prinese večinoma le nadgradnjo.

Omeniti velja, da so v številnih državah obstoječa oklepna vozila sproti in pogosto nadgrajevali, da so ta ustrezala hitro spreminjajočim se dogodkom v zadnjem desetletju hladne vojne²⁰⁹. Daljše obdobje neprekinjenega razvoja tankov od konca druge (povojne) generacije tankov, skozi celotno, v tej nalogi v časovni okvir med letoma 1980 in 1990 umeščeno trejo generacijo vozil, pomeni svojevrstno pripravo na prihajajočo – četrto (povojno) generacijo vozil. Številni poznavalci zato menijo, da ni mogoče (v celoti) potegniti ločnice med tretjo in četrto generacijo tankov. Tovrstno težavno delitev v mnogočem

²⁰⁹ Sovjeti so na primer pri tanku T-72 naredili vrsto različic, CZ in Poljska sta v mnogočem kopirali sovjetske tanke in jih prilagodili lastnih zahtevam, Britanci so modernizirali svojega Chieftaina ter povsem za izvoz razvili model MBT Mk7/2 Vickers Valliant, tudi Francozi modernizirajo svojo serijo vozil AMX-30/-32/-40, pa tudi Nemci nadgrajujejo uspešnega Leoparda 1. Tukaj so tudi Švedski z posodobljenimi različicami modela Strv. 103 (podrazličice A,B,C). (Đorđević in Arsić 1997)

zaznamujejo svojevrstni vmesni (medgeneracijski) modeli tankov, kot so japonski tank Type 90, ameriški M1A2 Abrams in sovjetski T – 80.

Med nekatere ključne značilnosti tovrstne (vmesne) generacije vozil sodijo:

- porast teže do 62 ton na zahodu in 46,5 tone na vzhodu,
- več kot 50% večja uničujoča moč kumulativnih granat in granat, polnjenih s t.i. tandem smodniškim polnjenjem z osiromašenim uranom,
- še boljša oklepna zaščita z vgradnjo aktivno – reaktivnih oklepov (Chobham, ERA druge generacije, (dodatne) kompozitne plošče iz osiromašenega urana),
- vgradnja najnovejše tehnologije za balistične računalnike, integrirane v sistem za opazovanje in nameritve, v kombinaciji z laserskim daljinomerom, vgradnja elektronskega sistema VETRONICS – sistema zbiranja in procesiranja informacij številnih senzorjev za lažje zbiranje, kvalitetnejše procesiranje in pravilno odločanje v danih situacijah,
- začetek izrazite vgradnje komponent t.i. aktivne zaščite tanka – senzorji za zaznavanje vodenih protioklepni raket s pomočjo IR senzorjev, laserjev in drugih medijev,
- začetek uporabe tehnologije identifikacije domač/sovražnik.²¹⁰

(Đorđević in Arsić 1997: 15 – 70).

4.2.4.4. Četrta tehnološko – tehnična generacija tankov (1990 – 2005)

Kljub poskusom unifikacije mnenj si številni avtorji niso edini, ali je sploh že nastopil čas t.i. četrte (povojne) generacije tankov, celo čas pete, ali tanki, izdelani v času po koncu hladne vojne, še vedno sodijo v tretjo (povojno) generacijo vozil.

Vseeno za lažje in celovitejše razumevanje nekaterih trendov nadaljnjega razvoja tankov tukaj navajam, pravzaprav res bolj kot ne idejne cilje, nekakšne (še) ne izvršene tehnološko – tehnične značilnosti in druge kriterije, ki jih tanki, izdelani v času po koncu hladne vojne, sploh morajo zadovoljevati. Vzroke tovrstnemu preseganju časovnega okvirja zastavljene analize gre iskati v moje veliki radovednosti in želji, predstaviti logično nadaljevanje toka razvoja, ki ga opisuje in raziskuje naloga.

Številni strokovnjaki so mnenja, da bo nova (r)evolucija v tankovskem razvoju prišla šele v času, ko bodo v tanke vgrajene nove tehnologije topov z novim načinom »pogona« topovske granate (elektromagnetni, elektrokemični način pogona) velikih hitrosti (med 3.000 in 5.000 metri na sekundo), povsem elektrohidravlični sistemi prenosa moči z avtomatskim ali s

²¹⁰ Angl.: IFF – Identification Friend or Foe.

pomočjo robotike vodenim upravljanjem in bodo druge novosti, ki so že na obzorju, postale realnost.

Zato v nadaljevanju le nekaj besed o četrti (povojni) generaciji tankov – času, ki ga naloga sicer ne obravnava, a ima svojo težo, kot bo razvidno v nadaljevanju.

Med glavne tehnološko – tehnične zahteve, ki naj jih tank četrte generacije omogoča so:

- bojna teža med 50 ton in 55 ton,
- modularni oklep z možnostjo hitre zamenjave poškodovanih delov,
- tričlanska posadka,
- avtomatsko polnjenje topa s strelivom,
- lasersko vodenje vodenih protitankovskih orožij,
- učinkovitost zadetka v prvem streljanju pri premiku mora presegati 90%,
- učinkovitost, da sodobni tank s svojimi granatami uniči – prebije kakršnokoli oklepno zaščito drugega tanka,
- 50% višja kadenca (10 – 12 izstreljenih topovskih granat na minuto),
- elektro – računalniški sistem opazovanja, nameritve in sprožitve ognja z učinkovitim opazovanjem, ne glede na uro dneva ali vremenske pogoje,
- namerilne naprave za avtomatsko spremljanje (potencialnih) ciljev s pomočjo senzorjev IFF in možnostjo sočasne aktivne zaščite pred vodenimi protioklepnimi orožji,
- združevanje računalnikov na tankih v mrežo podatkov o oklepnikih na bojišču – obsežna integracija z sistemom GPS,
- razvoj modulov z že vnaprej integriranimi tankovskimi (pod)sistemi za zniževanje stroškov montaže in kasnejšega popravila/remonta,
- povečanje ergonomije notranjosti tanka – posadka naj bi lahko udobno v tanku preživela tudi več dni,
- velika mobilnost – največja hitrost do 70 km/h, povprečna hitrost 50 km/h, taktični radij brez ponovnega polnjenja rezervoarja za gorivo – več kot 500 km.

(Đorđević in Arsić 1997: 15 – 70).

5. NAČELA NAJBOLJ UČINKOVITE UPORABE OM/TE

5.1. VOJAŠKA STRATEGIJA, TAKTIKA IN OPERATIKA UPORABE KOPENSKIH ENOT IN MED NJIMI ŠE POSEBEJ OM/TE

S pomočjo retrospektive razmišljanj, ključnih poudarkov in glavnih nauk, ki so jih skozi celotno zgodovino in še posebej skozi vojaško zgodovino zapustili nekateri glavni teoretiki, strokovnjaki na vojaškem področju, vojskovodje, vojaški strategji, taktiki in drugi (vojaški) misleci, bom predstavil vrsto sorodnih, a vseeno različnih pogledov na načine vodenja kopenskih enot vojska, s poudarkom na načinih vodenja oklepno mehaniziranih, tankovskih enot.

5.1.1. SUN (TZU) WU

Kitajski general iz petega ali šestega stoletja, avtor knjige »*The art of War*«, verjetno ene izmed prvih zapisanih temeljev vojaške strategije, taktike in operacije. Za razliko od zahodnih mislecev ni postavil (brutalne) sile/moči vojske kot najpomembnejše entitete za zmago v spopadu, saj o zmagi ali porazu ne moremo govoriti na način pravilne ali nepravilne uporabe le – te, temveč sta zmaga ali poraz psihološki stanji. Spopada (vojne) ne vidi kot dejanje materialnega in/ali fizičnega uničenja nasprotnika (čeprav igra tudi to, po njegovem mnenju, vlogo), temveč kot razrušitev, porušitev njegovega psihološkega stanja. Cilj, po njegovem videnju, je nasprotnikovo vojaško in politično vodstvo in družbo spraviti iz stanja umirjenosti, harmonije, kar jim omogoča učinkovit napad in/ali obrambo, v stanje kaosa (kit.: *luan*), ki je pravzaprav že enakovreden porazu. Poglavitna ideja njegovega razmišljanja je, da geografske značilnosti (krajina), vreme ter nasprotnikova morala predstavljajo tiste okoliščine, ki sposobnemu vodji omogočajo najti načine za doseganje (odločilne) prednosti za dosego (zastavljenih) ciljev. Podoben pomen ima tudi ponavljajoča se transformacija človeka, enako poveljnika. Ta namreč prehaja med enim in drugim stanjem ter doživi medsebojni vpliv med običajnimi – vidnimi (kit.: *cheng*) in neobičajnimi – nevidnimi (kit.: *ch'i*) silami.

Psihološka dominanca vodenja oboroženega boja v izkustvenem, operativnem in taktičnem smislu izvira samo iz čim boljšega poznavanja nasprotnika.²¹¹ Velik pomeni posveča umetnosti prevare, iluzije, maskiranja ter uporabi nekonvencionalnih mer. Eno od bistev boja so ukrepi za uničevanje nasprotnikove morale, kot so uničevanje (morebitnih) zavezništav,

²¹¹ V svojem delu je mnogokrat poudarjal pomen in vlogo t.i. skritih agentov, ki morajo o nasprotniku izvedeti kar največ.

izogibanje samemu spopadu ter element presenečenja. Za zmago v boju zagovarja tudi uporabo skrajnih, terorističnih ukrepov, kot jih sam imenuje – npr. požiganje pridelka, maskirnih mest (gozdov, step), celo bivališč vojakov. Morda najpomembnejša vojaška večšina pa je zmožnost, nasprotnikove načrte izkoristiti v svoj prid s pomočjo »napada na nasprotnikovo strategijo²¹²«, kar lahko omogoči zmago brez boja. Uporabe sile, moči v boju, je vedno pomembna, a le do mere, kjer zaradi nje lastna vojska ne povzroči socialnih nemirov doma, celo bankrota lastne države. Moč in silo države in vojske je potrebno varovati, varčevati in uporabiti le v ključnem trenutku in na odločilnem mestu. Antipod Sun Wu – jevemu razmišljanju je gotovo to, da je njegovo pisanje o vojskovanju omejeno zgolj na kulturo takratnih ljudstev Kitajske, kjer je bilo sile in moči vojske vedno v izobilju.

Čeprav je njegovo pisanje staro 15 stoletij, je za obravnavano obdobje še kako aplikativno, saj eno bistvenih obeležij hladne vojne – obstoj velikih količin jedrskega orožja – pravzaprav v teoriji onemogoča spopad, čeprav v praksi do njih vendarle prihaja. Bojevati bitko brez boja in jo na tak način tudi dobiti se še danes zdi izmed največjih izzivov za vojaške analitike, stratege in politike. In še – mnogokrat dokazana premisa, da sila/moč sama po sebi še ne omogoča zmage, se kaže tako v ameriškem porazu v Vietnamu kot v sovjetskem v Afganistanu). (Sun Tzu, 1963; Cowley 1996: 452).

Njegovo delo, kljub temu, da je na Evropska tla prišlo, pa še to v nepopolni obliki, šele konec 18. stoletja, je pred tem navduševalo številne vojaške mislece in stratega na Kitajskem, pa tudi na Japonskem, kjer so mnogi njegovo delo jemali kot podmeno lastnemu razmišljanju o oboroženem spopadu. Japonci so bili v bojih neuspešni vsakokrat, ko premis, ki jih je zapisal Sun Wu (primer je japonski poraz v ruski vojni), niso upoštevali. Upoštevanje njegovih idej je kot enega izmed razlogov zmage nad Kuomintangom in Chiang Kai – shek – om navajal tudi Mao Tze Dong. Mao je podmene Tzu – jevega dela izdatno uporabil v svojih pisanjih o gverilskem vojskovanju, spisih, ki so jih mnogi (socialistični) revolucionarji uporabljali v lastne namene. O bistvenih Sun Tzujevih postulatih, ki so pripomogli k zmagi ZDA v prvi Zalivski vojni 1991, kot so element presenečenja, iluzija, zavajanje, uporaba hitrosti in osredotočenje na nasprotnikove šibkosti, je kot bistvene omenil tudi takratni vojaški poveljnik združene koalicije, ameriški general Norman Schwarzkopf. (Sun Tzu 1963; Cowley 1996, 452).

²¹² Nekaj podobnega so naredili Nemci v drugi svetovni vojni v kampanji – napadu na Francijo 1940.

5.1.2. CARL VON CLAUSEWITZ

Kot je v prvem poglavju zapisal znameniti pruski general in vojaški strateg, je *vojna ... dejanje sile, moči, s katerim prisilimo našega nasprotnika, da deluje tako, kot mi želimo*» (Clausewitz 1976, 16), in nadaljeval, da ima vsako vojna (v teoriji) naravno tendenco, da eskalira preko vseh razumnih meja, saj si nasprotujoči si sili želita z maksimalno silo, na voljo v tistem, času prisiliti drugo v podreditev.

Spirala (vojaškega) nasilja je tako »zasejana«, kar pomeni, da vojna v nekem smislu postane gonilo sama sebi. V praksi je nekoliko drugače – tukaj vojna ni v celoti odvisna od dinamike eskalacije, temveč nanjo vplivajo tako moč lastnih (in nasprotnikovih) oboroženih sil kot tudi naravne danosti, politika in druge omejitve. Kot eno ključnih premis vojne Clausewitz uvede vmešavanje in podreditev vojne politiki, pri čemer izpelje genialno predpostavko, da vojna ni le dejanje politike (in politikov), temveč povsem legitimen instrument v rokah politikov, *vojna je po njegovem mnenju (naravno) nadaljevanje politike z drugimi (ne političnimi) sredstvi* (Clausewitz 1976). Kar vojni ostane »svojestvenega in nenavadnega, tudi čudaškega«, je le narava njenih sredstev.

Zanimiv zaključek v vseh časih vodenja vojn, veljaven tudi v obdobju, ki ga obravnava naloga, pa je mnogokrat prezrt, je, da morajo politiki, preden se spustijo v vojno, razumeti njeno naravo – bo ta dolga ali kratka? Bo vojna bojevana konvencionalno ali z nekonvencionalnimi sredstvi? Omejena ali totalna? Kaj so nasprotnikovi pogloblitni motivi? Kaj ga žene, da bo skušal doseči svoje cilje? Kako bo vse to skupaj vplivalo na vložene napore in vzdržljivost nasprotnika? In nas same, naj dodam še sam.

Druga centralna Clausewitz – ova ideja je njegova izpeljava »trojnosti«. Elementi trojnosti so:

- prvobitno nasilje in sovraštvo, to sta sili, ki zasleplujeta,
- naključje in verjetnost, ki sta v popolnosti v domeni kreativnega duha,
- podreditev, (pre)tehtavanje in vzrok, ki so vzvodi politike.

Te tri dimenzije predstavljajo ljudstvo, vojska in vlada. Hrepenenje in motiviranost kot neracionalne aspekte vojne predstavlja ljudstvo, načrtovanje in izvedba je v rokah vojske, vlada pa določi politične cilje, namen vojne in razporeja sredstva (za vojno).

Pomembno je vedeti, da so vsi elementi inherentno vgrajeni v vsako vojno, a nikoli v enakem razmerju in pomenu.

Eden njegovih najbolj ključnih odkritij od splošne prakse je tudi dejstvo, da vztraja pri poudarjanju nematerialnih, neoprijemljivih aspektov vojne, (zavedno ali ne) pa izpušča ostale materialne aspekte – kot so ekonomska moč, vojaške tehnologije ...

Vzroke, zakaj celotnega spektra materialnih aspektov vojne ne obravnava enako, gre lahko iskati marsikje, a temu se ne želim posvečati. Bolj pomembno se mi zdi njegovo preprosto načelo, kako najhitreje, najlažje in najbolj učinkovito dobiti vojno: s *(popolnim) uničenjem nasprotnikovih oboroženih sil v odločilni bitki*. (Clausewitz 1976, 65). S to preprosto premiso je namreč poudaril bistvo svojega razmišljanja – namreč, »da je vedno potrebno ostati močan, imeti iniciativo, na splošno prvi in na najbolj odločilnem mestu v pravem času«. Poudari tudi, da je »številčna premoč« ključ do zmage in kljub temu, da je, kot mnogi pred njim, zagovarjal pomen napada in ofenzivnosti, je prav Clausewitz prvi (moderni) vojaški teoretik, ki je v izvajanju in pomenu obrambe videl enega od bistev, ki jih mora strateg razumeti, da zmaga. Bolj kot kateri koli drugi vojaški analitik je poudaril tudi pomen negotovosti, naključij, trenj in sreče v spopadu. Močno si je prizadeval, da bi v iskanju najbolj učinkovitega obnašanja za dosego odločilne zmage našel način, kako zmanjšati moment negotovosti, pri čemer je o idealnem vojaškem vodji pisal kot o človeku, ki je sposoben »z intuicijo vrvohodca v cirkusu, sredi kaosa bitke in nejasnosti izida, vzpostaviti svojevrsten red, da lahko premisli in na vsako nastalo situacijo spontano reagira«. (Clausewitz 1976; Cowley 1996).

5.1.3. NICCOLO MACHIAVELLI

Podobno je v svojem najbolj znamenitem delu razmišljal tudi italijanski politični teoretik Machiavelli, ko je 1521 v delu *Art of War* zapisal, da bolj kot želi biti država trdna, bolj nujno je, da njeno vodstvo – razume, da je vojna legitimno nadaljevanje politike, pri čemer morajo politiki vedno ostali na oblasti ter mora biti vojska vedno podrejena njim, ne pa obratno. Pomembno je tudi, da so vojske držav dobro izurjene in vzdrževane. Že takrat razmišlja o uvedbi (obveznega) služenja vojaškega roka in posledično povsem naborniške vojske. Meni namreč, da so poklicne oborožene sile tistega časa, čeprav visoko izurjene, enostavno premalo motivirane. Motiviranost pa je ena ključnih predpostavk za uspeh. Njegov prispevek je pomemben še zato, ker je s pisanjem vzpodbudil številne evropske vladarje (omenim naj nizozemskega Mauritiusa Nassau – skega, švedskega Gustava Adolfusa), da so po njegovih priporočilih spremenili taktiko in operatiko, namreč, da so vzpostavili linijsko taktiko napada in obrambe, ki so jo poznali že v rimskih časih, a kasneje pozabili. Ta je namreč za dve stoletji, vse do časa Napoleona, (p)ostala glavni in edini uspešni način vodenja bojev na evropskih tleh (Cowley 1996).

5.1.4. ANTOINE – HENRI JOMINI

Vojaški strateg, mislec, vojak in politik Jomini, delujoč v podobnem času kot (verjetno) bolj znameniti Clausewitz, je imel o ključnih konceptih vodenja vojne in oboroženega spopada dostikrat drugačna stališča, čeprav so na oba odločilno vplivale Napoleonove vojne in (splošna) pruska vojaška šola. Morda je tudi zato Jomini, podobno kot Clausewitz, menil, da je pravilno in razumno, da ključne strateške odločitve v boju vedno sprejema en sam poveljnik, pri čemer si mora ta prizadevati, da bo z individualnim pristopom vedno znova težil k temu, da bo v polnosti porazil nasprotnika na njegovem najšibkejšem delu z največjo (lastno) koncentracijo sile. Glavna (in odločilna) prizadevanja morajo biti usmerjena (s koncentracijo lastne sile) v nasprotnikove šibke dele (obrambe ali napada), pri čemer je ključ do uspeha določitev ključnega mesta za udar. Sam je dobro razumel razdelitev nalog vojskujoče sile v tri ključne kategorije – strategijo, glavne taktične operacije in logistiko. Nasprotno kot Clausewitz pa Jomini ni veliko pozornosti namenil političnim implikacijam vojne. Zagovarjal je namreč stališče, da je glavna in edina naloga vlade, da najde in napoti najsposobnejšega vojaškega poveljnika ter mu podeli mandat, da po lastni presoji vodi vojno (do končne zmage). Tukaj ga močno kritizira tudi britanski vojaški teoretik in zgodovinar B.H. Liddell Hart, pri čemer kritiko – da Jomini preveč povečuje pomen in vlogo (genialnega) poveljnika in pomen odločilne bitke – namenja tudi Clausewitzu. Jomini podobno kot Clausewitz namreč verjame, da je moč zmago doseči le ob neprekinjenem zagotavljanju napredovanja prodora in vztraja pri pomeni t.i. odločilne točke spopada, ki jo je (za zmago) nujno treba doseči. Vsekakor pa je zelo previden in (tudi z današnjega stališča) pravilno opozori na nevarnost, namreč, da naj vojaški strategji in taktiki pri načrtovanju spopada oskrbovalnih linij ne raztegnejo preveč, saj je v tem primeru zmaga težka, če že ne nemogoča. Podobno kot Clausewitz tudi on ugotavlja, da je možnost totalne vojne zmeraj verjetna v teoriji, v praksi pa občutno manj. To se je v moderni dobi tudi izkazalo, zato poleg Clausewitza prav Jomini ostaja enako relevanten vojaški analitik, ki dobro razume pomen in vlogo omejenega oboroženega spopada, ki ima (zmeraj) omejene politične cilje. Takšni spopadi so bili in bodo stalnica, še v svojih najbolj znani knjigi²¹³ dodaja Jomini (Vojna Enciklopedija, 5. knjiga, 1973a).

5.1.5. J.F.C. FULLER IN B.H. LIDDEL HART

Med večjimi vojaškimi misleci dvajsetega stoletja sta bila B.H. Liddel Hart (1895 – 1970) in

²¹³ Précis de l'Art de la Guerre: (angl.: The Art of War, slo: Umetnost vojskovanja) I. 1838.

J.F.C. Fuller (1878 – 1966), ki sta z izkušnjami iz prve svetovne vojne dobro razumela dinamiko tedanje uporabe oborožitvenih sistemov, pri čemer sta v celoti, tudi na lastni koži, doživela nezavarovanost in ranljivost pehote v neskončnih jarkih centralne Evrope. Oba sta, pravzaprav vsak s svojega zornega kota, odlično zaključila študijo primerov spopadov prve svetovne vojne in vzajemno poudarjala pomen koncentracije oklepnih vozil (tankov) ob predhodni podpori artilerije.

Fuller kot »idejni oče« vsesplošnega plana odziva Britanskega imperija na zastoje na zahodni fronti, imenovanega »Plan 1919«, je v njem predvideval, da je moč (vsako) vojno končati prav s koncentracijo oklepnih enot na ključnem mestu v nasprotnikovi obrambi.

Liddel Hart je, podobno kot Fuller, svojo genialnost najbolje izrazil v mnogo nadaljevanjih člankov na temo premostitve rovovskega načina bojevanja z uvedbo večje mobilnosti in premičnosti na bojišču. Njegova je »iznajdba« visoko mobilne (ofenzivne) taktike uporabe združenih sil pehote, artilerije in oklepnih enot. Prav njegovim so izrazi »v vse smeri se razširjajoč tok prodirajočih kombiniranih sil pehote in oklepnih enot«, »posreden, postopen dostop nasprotnika« z vzajemnim delovanjem nanj, tudi na civilne cilje iz zraka, kopnega in morja. Liddel Hart je bil velik zagovornik učinkovite obrambe, a je, kot se je pokazalo zmotno, ob Nemškem napadu na Francijo v drugi svetovni vojni dokazoval celo večji pomen in moč, ki naj ju ima obramba nad napadom. Vsekakor je z razumevanjem sodelovanja rodov vojske med seboj, ki edini lahko učinkovito ter na vseh ravneh napadejo in porazijo nasprotnika, pokazal, da tudi sam razume na domačih tleh razvijajoči se koncept soodvisnega delovanja več rodov vojske. To so novinarji imenovali Blietzkrieg. (Cowley 1996).

5.1.6. M. N. TUHAČEVSKI

Za obravnavano tematiko je zanimiva tudi zapuščina sovjetskega maršala, ki je živel v letih 1893 do 1937. Prav on je namreč glavni protagonist leta 1926 zasnovane vojaške strategije SZ. Skladno z razmišljanji in spoznanji iz mnogih bitk prve svetovne vojne, v katerih je sodeloval, predvideva, da mora razvijajoča se Rdeča armada postati velika, dobro opremljena, ofenzivno orientirana udarna sila. V svojem najboljšem delu²¹⁴ je, kot teoretični strateg, na svojevrsten način videl dogajanje v prihodnosti. Predvidel je namreč t.i. *teorijo globoke bitke*, kjer združene formacije oboroženih sil (artilrije, letalstva, oklepno – mehaniziranih sil in motorizirane pehote) udarijo globoko v zaledje nasprotnikovih sil in uničijo njegovo zaledje

²¹⁴ Angl: *War as a problem of Armoured Struggle* (slo: vojna kot problem oboroženega spopada), spisanem leta 1928.

in logistične zmogljivosti²¹⁵. Ena izmed prvih uspešnih kampanj tovrstne strategije je bila v avgustu in septembru 1939 uspešno izvedena v bitki za Khalhinski Gol, kjer je kasneje močno proslavljeni general Žukov prav po premisah tega koncepta dosegel zmago nad številčnejšimi Japonci,. Način bojevanja je v letih 1937 – 1939 Stalin kot obračun z vojaškimi strokovnjaki stare šole sicer opustil – maršala so po sojenju na insceniranem procesu obtožili veleizdaje in celo usmrtili – a po poraznem propadu v sovjetski ofenzivi na Finskem pozimi 1939 – 40 ponovno uvedel v operativno rabo. Prav po predpostavkah Tuhačevskega so se Sovjeti borili in izborili zmagi za Stalingrad in v operaciji Bagration. (Cowley 1996, Vojna Enciklopedija, 10. knjiga, 1975b)

5.1.7. H. GUDERIAN

Med mnogimi (vojaškimi) strokovnjaki, ki so s svojimi teoretičnimi in/ali praktičnimi spoznanji prispevali k razvoju načinov vodenja predvsem oklepno mehaniziranih (in tudi tankovskih enot), je nemški general, ki je svojo največjo slavo doživel v spopadih druge svetovne vojne. Heinz Guderian je kot častnik služil že v prvi svetovni vojni, prvič pa je svojo samosvojo naravo pokazal po letu 1933, ko je goreče zagovarjal oblikovanje tankovskih enot kot ločenih enot v sestavi kopenske vojske. Tudi zaradi tega je postal v nemških oboroženih silah v času pred drugo svetovno vojno zadolžen za celosten razvoj oklepnih bojnih sredstev, poveljeval pa je tudi oklepnemu delu enot, ki so izvedle invazijo na Poljsko v jeseni 1939 – 1940. Obenem je odigral eno ključnih operativnih nalog pri prodoru nemške vojske v Belgijo, Nizozemsko in Luksemburg ter preko Ardenov in Maginoto – ve linije v Francijo. S tem si je prislužil čin generala in kot tak vodil drugo nemško oklepno divizijo na središčnem delu fronte v operaciji Barbarossa – napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo.

Poleg izrednega posluha za svoje može in odličnega strateško – taktičnega poznavanja prednosti in omejitev oklepnih bojnih sredstev je Guderian znan tudi kot pristaš lastnih, močno trdnih idej, ki jih ni želel spreminjati. Tudi na škodo potencialne izgube položaja, in to ne glede na njegovo politično prepričanje, kjer je bil in ostal goreč zagovornik ideje nacionalsocializma. Po mnogih nepotrebnih konfrontacijah s svojimi nadrejeni, predvsem s poveljnikom skupine armad na vzhodni fronti, armadnim generalom Günterjem von Kluge – jem, kot tudi po številnih nastprotovanjih samemu Adolfu Hitlerju, ki si jih je privoščil zaradi mojstrstva uporabe oklepa, so ga s položaja razrešili tik pred prvim resnim porazom prodirajočih nemških sil v ofenzivi na Moskvo, decembra 1941. Čeprav razrešen poveljstva,

²¹⁵ Teorijo globokih napadov so praktično v celoti v strateške dokumente sprejeli v Rdeči armadi 1929, kot znameniti dokument (angl.: Red Army's Field Regulations of 1929) šest let kasneje, dokument (angl.: Instructions on Deep Battle of 1935) 1935 in 1936 kot (angl.: Provisional Field Regulations) regulativo.

je vseeno ostal pri Hitlerju dobro zapisan vse do februarja 1943, ko je zaradi slabšanja položaja nemških oboroženih sil, predvsem na vzhodni fronti, pravzaprav le zapravljal čas kot skrbnik velikega posestva, ki so ga Nemci zasegli Poljakom.

Nemške oklepne enote, podobno kot celoten nemški vojaški stroj, so bile primarno zasnovane, to je tudi Guderianova zapuščina, kot močne, hitre in drzne udarne sile, ki bodo svoje bitke bojevale z zahodnimi zavezniki hitro in učinkovito, zmago pa dosegle kmalu, s čim manj izgubami. Z enakimi predpostavkami so se 1940 napotile tudi na Vzhod, v vojno s SZ. Zaradi mnogo počasnejšega prodora, manj izrazito dobrih zmag in vrsto manjših (taktičnih) porazov na vzhodni fronti je nemški generalštab ukazal urgentno gradnjo nove generacije tankov – modelov Mark V, Panther in Mark VI Tiger, ki bi dokončno obrnila spopad Nemcem v prid in zlahka opravila z osovraženim, a močno učinkovitim oklepnim bojnim sredstvom na Sovjetski strani, znamenitim tankom T – 34/76 – 85. Prav v želji pospešiti razvoj, produkcijo in implementacijo novih modelov tankov v nemške oborožene sile, je Hitler Guderiana februarja 1943 napotil za glavnega inšpektorja programa. Ravno Guderian je s svojo nevsiljivo, a genialno požrtvovalnostjo, ogromno praktičnimi izkušnjami in globokim razumevanjem glavnih prednosti in slabosti tanka kot glavnega udarnega bojnega sredstva tistega časa uspel v letih 1943 – 1944 ponovno oživiti nemške oklepne sile, ni pa mu uspelo zagotoviti tistega števila tankov, ki bi morda lahko Nemčiji dokončno omogočilo zmago nad SZ. Vzroka sta dva: prerazporeditev sredstev za gradnjo podmornic in dodatna redistribucija fokusa razvoja oborožitvenih sistemov v t.i. napredna orožja nove generacije.²¹⁶

Guderian je svoje znanje ponovno izkazoval v času po znamenitem poskusu atentata na Hitlerja julija 1944, ko ga je Hitler v obupanem poizkusu ponovne revitalizacije položaja svoje vojske postavil za poveljnika vseh sil na vzhodni fronti. Guderian se je tudi te naloge lotil z vso gorečnostjo in uspel omiliti izgube, saj je pravilno predvidel, da bodo Sovjeti v zaključnih ofenzivah premalo pozornosti in pomena namenili rezervnim enotam. Te so namreč povsem nesmiselno izrabili za že v naprej izgubljeno bitko pri Bulge – ju. Guderian je odigral pomembno vlogo na vzhodni fronti tudi v zadnjem letu vojne. V znamenitih sovjetskih ofenzivah v zimi 1944 – 1945, ko je vzhodna fronta dokončno padla, je Guderian neizbrisljivo prispeval k zadrževanju prodora Sovjetov proti Severu in Baltiku. Ko je uspel iz tistega, kar je od nemških enot na vzhodni fronti še ostalo, iztisniti največ in tako upočasniti in ponekod celo zaustaviti prodiranje Rdeče armade, je upal, da bo ta pridobljeni, čeprav kratki čas vendarle dovolj, da bodo Nemške letalske sile uspešno evakuirale v zahodni Latviji

²¹⁶ Gre za napredna orožja, od katerih so nemški generali pričakovali, da bodo uspela podrediti in doseči vdajo Britancev in Londona. To so: V-1-»brezpitlotno« letalo – pravzaprav brezpitlotna bomba, V-2-balistična raketa, V-3-supertop in raketa V-4).

obkoljene enote umikajoče se 3. Armade. Žal je Hitler na predlog admirala Karla Dönitza takšen taktični manever zavrnil in ukazal, da močno zdesetkane in od nenehnih bojov prekomerno utrujene enote v zahodni Latviji ostanejo, da bodo (nesmiselno) branile prodor Rdeče armade proti Baltskim državam. Tam so se nemške podmorniške posadke še naprej mrzlično urile za izgubljeno bitko podmornic na Atlantiku. Zaradi ostrega nasprotovanja ukazu je Hitler kontroverznega generala marca 1945 razrešil vseh dolžnosti in ta je, kljub vedenju o masovnih pobojih, ki so jih nemške oborožene sile storile nad ujetimi pripadniki Rdeče Armade, ubežal povojnim sojenjem. Guderianov glavni prispevek k strateškim razmislekom in spremembam uporabe oklepa v oboroženih spopadih ni v strateškem in teoretičnem aspektu, temveč povsem operativno – taktične narave. Sam je zagovarjal gradnjo tankov, kjer so vse tri komponente – ognjena moč, mobilnost in zaščita – enakovredno vrednotene, tanki pa uporabljeni kot integralno bojno sredstvo, ki ob predhodnem silovitem topniškem obstreljevanju položajev nasprotnika ter ob podpori pehote in letalstva v boju zadaja glavne udarce na ključnih točkah fronte, jo pomaga predreti, razbiti in s svojo hitrostjo, ognjeno močjo in zaščito ponuja edino sposobno bojno sredstvo za hitre in drzne vpade globoko v nasprotnikovo zaledje, pri čemer taktično prednost prevaja v operativni uspeh. Morda so prav njegove praktične izkušnje, zelo boleče pridobljene v spopadih z zahodnimi zavezniki, omogočile, da so ti njegove izkušnje, skladno s svojimi možnostmi, integrirali v lastne taktične premise in ideje ter načine uporabe tankovskih enot, te pa, ob občutni številčni premoči, spretno uporabile v bojih z nemškimi oboroženimi silami. Pomembno je tudi poudariti, da je med naštetimi protagonisti OM/TE prav Heinz Guderian edini, ki je svoje teoretično znanje in ideje uspel izdatno in uspešno preizkusiti v praksi. (Vojna Enciklopedija, 2. knjiga, 1971; Cowley 1996, 111 – 112)

5.1.8. RAZVOJ STRATEŠKE MISLI UPORABE OM/TE V ČASU HLADNE VOJNE

Celotno načrtovanje načina, smiselnosti uporabe oboroženih sil ter v njihovem okviru konkretnije – OME v času hladne vojne zaznamuje obstoj jedrskega orožja. Tovrstno novo ubojno sredstvo je prisotno v razmišljanjih vojaških strategov pri oblikovanju strategije, taktike in operatike uporabe vseh rodov vojske v obeh skupinah držav – zahodnih zaveznicah, združenih pod okriljem ZDA in v Zvezi Nato ter državah članicah Varšavskega sporazuma, združenih okoli SZ.

5.1.8.1. **Strateška in doktrinarna miselnost uporabe rodov vojske v državah članicah NATO**

Celostno razumevanje povojnega oblikovanja strategije uporabe kateregakoli rodu vojske, v smislu te naloge pa konkretneje OME, pomeni razumevanje premise, pri kateri je v času tik po koncu druge svetovne vojne prišlo do velike politične, še bolj pa vojaške asimetrije. – ZDA so kot svojo največjo prednost prve in nekaj let edine posedovale jedrsko orožje, na njihovih – plečih pa so oblikovane tudi vse strategije NATO v času hladne vojne, v primerjavi s SZ, ki pa je praktično celotno obravnavano obdobje prednjačila tako v geografskem kot številčnem smislu svojih oboroženih sil.

Finale velike svetovne vojne, ki se je končala z uporabo jedrske bombe na Japonskem, je povzročilo velike spremembe na področju vojaške strategije, politike in znanosti. Čeprav so mišljenja o pomeni bombe bila razdeljena (na eni strani je obstajalo prepričanje, da je jedrska bomba samo nova vrsta topništva, medtem so na drugi strani menili, da bo bomba spremenila svetovno zgodovino), je v državi, ki je imela jedrski monopol, bomba kmalu postala pomemben instrument skupnega vojaškega in političnega delovanja (Vukadinović 1985, 58).

V času neposredno po koncu druge svetovne vojne je prišlo do odkritega nezaupanja med ZDA in SZ, kar je takoj vplivalo na novo zaostrovanje med Vzhodom in Zahodom, že kmalu pa je postalo povsem verjetno, da svetu grozi nova vojna. S Stalinovim odločnim zavojevanjem in vplivno dominanco v večini držav Vzhodne Evrope kmalu po koncu vojne je vrh ZDA zaključil, da vojaška šibkost lahko prinese samo ranljivost v primeru sovjetske vojaške invazije, s čimer je postavil pogoje za oblikovanje novega (zahodnega) vojaškega zavezništva, zveze NATO. Po sprejetju Vanderbergove resolucije junija 1948, kolektivne zaveze varnostnega urejanja razmer v Zahodni Evropi, so aprila naslednje leto ZDA in mnoge države Zahodne Evrope podpisale Severnoatlantsko listino ter se s tem obvezale h kolektivni in vzajemni varnosti in sodelovanju.

V okviru Zveze Nato je že leta 1949 nastala prva Natova (splošna) vojaška strategija, imenovana MC3, poznana tudi kot »Strategija odvratanja in zastraševanja«.

V političnem smislu ta predstavlja ravnanja, kako »z grožnjo nesprejemljive kazni za sovjetsko domovino preprečiti sovjetsko agresijo« (McCWire v Pevec 2009, 26).

V vojaškem smislu pa predvideva ukrepe zagotavljanja zadostnega števila vojakov, opreme in stopnje pripravljenosti – za zagotovitev obrambe in ozemeljske celovitosti vseh držav članic zavezništva. Čeprav je ta definicija močno splošna, vseeno postavlja osnovo za delovanje v primeru spopada s SZ. Glavna udarna sila so konvencionalne sile, katerih glavni namen je

zadrževanje nasprotnikovega napada, dokler niso zagotovljeni, bolje – izpolnjeni pogoji za uporabo nekonvencionalnega, jedrskega orožja. Eksploatacija ideje t.i. globoke obrambe²¹⁷ pomeni prestrežanje nasprotnika še daleč na vzhodu. To je naloga konvencionalnih sil. Ideja se zdi logična, saj je tam – v Vzhodni Evropi uporaba jedrskega orožja za Zahod bolj sprejemljiva²¹⁸. (The Strategic Concept For The Defence Of North Atlantic Treaty Area, 1952, čl.7a, 5e).

Razvoj jedrske bombe in prvi jedrski test SZ (imenovan RDS – 1) leta 1949 pa je celo najbolj pesimistične vojaške stratege v ZDA prepričal, da ni več moč odlašati s pospešenim razvojem strateške misli in načrtovanjem nove vojaške strategije zavezništva. Ob dejstvu, da je Nato v času pričetka prve, t.i. nadomestne vojne²¹⁹ v času hladne vojne, kot mnogi imenujejo vojno v Koreji, premogel le 14 šibkih divizij brez enotne poveljniške strukture, je razvoj in krepitev centralizirane vojaške strukture z močnimi konvencionalnimi udarnimi silami povsem razumljiv. Že leta 1953 je tako NATO razpolagal s 15 dobro oboroženimi divizijami pod enotnim Vrhovnim poveljstvom združenih sil v Evropi (SHAPE). (Yost 2007, 39 – 46)

Leta 1957 sprejeta »Strategija množičnega povračila²²⁰« je zasnovana na predpostavki, da se Sovjeti, zavedajoč se posledic vsesplošne jedrske vojne, najverjetneje ne bodo spuščali v spopad z Zahodnimi zavezniki, sploh, če vedo, da je Zahod pripravljen in voljan odgovoriti v enaki in zadostni meri²²¹ tudi z jedrskim orožjem.

Zaradi premajhne številčnosti konvencionalnih sil na Zahodu obvelja predpostavka, da je zelo verjeten izbruh konvencionalne vojne, v kateri bo SZ vsaj deloma želela zavzeti Evropo, pri čemer pa je edini in najučinkovitejši odgovor, da se je moč naslanjati na splošno, nediskriminatorno uporabo jedrskega orožja. Strategija, ki predvideva dve fazi napada – prvo, z obsežno in množično uporabo zavezniških jedrskih sil (predvidoma naj bi faza trajala do 30 dni), ter drugo fazo, ki po opravljeni reorganizaciji in rehabilitaciji zaradi silovitega, najverjetnejšega konvencionalnega napada nasprotnika, ki ga nezadostne konvencionalne vojaške zmogljivosti držav Zahodne Evrope ne bi bile sposobne ustaviti, predvideva končne udarce za onesposobitev in pregon nasprotnika. Tovrstna strategija negativno vpliva na sukcesivno zmanjševanje številčnosti konvencionalne vojske, še posebej novonastajajočih

²¹⁷ Angl.: Forward Defence

²¹⁸ Ena glavnih nalog vojaških poveljstev Zveze NATO; vse do konca 50. let je bila lociranje vojaško – industrijskih objektov SZ, saj so menili, da je prioriteta zavezniških napadov uničenje znanih tarč, ki so del zmožnosti (SZ) za uporabo in izdelavo sovjetske (jedske) bombe. Sekundarna prioriteta je uničenje sredstev transporta, ki bi onemogočalo ali vsaj upočasnilo premik sovjetskih sil proti Zahodu, tretji cilj pa so industrijske, energijske možnosti in industrija jedrske energije (Rumble v Pevec 2009, 23)

²¹⁹ Angl.: Proxy war

²²⁰ Znana tudi kot vojaška strategija MC 14/2

²²¹ Glavni cilji Strategije niso več le vojaški cilji, ki naj bi jih zahodni zavezniki napadli z jedrskim orožjem, temveč tudi vsa večja naseljena področja v SZ in članicah Varšavskega sporazuma (vsa večja mesta v SZ in Vzhodni Evropi), s čimer je konceptualno strategija prerasla koncepte diskriminatorne vojne in postala totalna..

OM/TE, saj predvideva moštveno in finančno zmanjševanje, pri čemer se finančna sredstva prerazporejajo v visokotehnološke vojaške sisteme in povečevanje zalog jedrskega orožja.

Glavni cilj strategije MC 14/2 je zagotoviti zadostno in kvalitetno obrambo zaveznic v spremenjenih političnih in vojaških okoliščinah množične širitve jedrskega orožja v SZ. Njen glavni cilj je prepričati SZ, da se vojna z Zahodom ne izplača. (Overall Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Treaty Organization Area, 1957, 23 (čl.)

T.i. »Strategija fleksibilnega odziva« je leta 1967 z revizijo postopkov prehoda iz konvencionalnega v nekonvencionalni način boja nekoliko omiljena, saj od tod dalje predvideva možnosti, v katerih v morebitnem spopadu ni več nujna uporaba jedrskega orožja, temveč načrtuje obširnejšo uporabo konvencionalnih sredstev.

Šestdeseta leta, ki jih v mednarodnih (političnih) dogajanjih zaznamuje predvsem t.i. Berlinska kriza l. 1961, ki se konča z gradnjo zidu, in Kubanska kriza l. 1962, v katerih obe protagonistki s politično zadržanimi odločitvami preprečita zaostrovanje preko meja politike v (morebitno) sfero vsesplošne jedrske vojne, so pravzaprav leta končevanja prvega obdobja hladne vojne in pričetka nove ere v mednarodni politiki.

V literaturi oblikovano stališče, da prelomnica pomeni novo obdobje, obdobje t.i. detanta, obdobje pogojnega političnega sodelovanja med SZ in ZDA, pa vseeno ne prinese (z)manjšanja vojaškega oboroževanja in razvoja strategije uporabe rodov vojske v prihodnjem spopadu.

Pariteta v jedrski tekmi, ki jo SZ dosežejo ob koncu 6 – 0. let, zlasti ob zaostrovanju vesoljske tekme²²² pomeni novo in hitro povečevanje količin jedrskega orožja. To pa izrazito negativno vpliva na sprejeto in tedaj veljavno vojaško strategijo.

Predvsem v ZDA oblikovana teorija t.i. »vzajemnega zagotovljenega uničenja« (angl.: MAD²²³), ki predvideva in vključuje uporabo neizmerno velikih jedrskih zmogljivosti na obeh straneh, pri čemer so te sposobne popolnoma uničiti nasprotnika v uničujočem vzajemnem napadu in protinapadu, je, k sreči za človeštvo, le kratkotrajno veljavna strategija in bolj kot realno možnost izvedbe predstavlja le osnovo za spremembo obstoječe strategije v nekaj (povsem) drugačnega.

Oblikovanje Strategije t.i. »omejene vojne« kot naravne in evolutivne stopnje strateške misli uporabe vojaške sile je posledice kopičenja enormnih količin jedrskega orožja ob koncu 60. let in kot takšna edina smiselna in mogoča. Strategija (na Zahodu) predvideva »obrambno vojno delovanje na ozemljih prve črte socializma, imenovanem tudi srednji prag zahodne

²²² Nov mejnik v odnosih med protagonistkama prinese lansiranje Sovjetskega satelita Sputnik 1957 leta.

²²³ Angl: MAD, kot Mutual Assured Distraction.

obrambe« (Geršak v Pevec 2009, 33). Vključuje konvencionalni spopad, ki pa lahko preide tudi v nizkointenzivni (taktični) jedrski spopad na izbranih udarnih točkah in po izbranih ciljnih. Večji poudarek konvencionalnih sil pomeni, končno, več zanašanja na OM/TE, ki so sposobne preprečiti eksaliranje spopada iz konvencionalnega v jedrskega.

Vodilni ameriški protagonist Strategije t.i. »prožnega odgovora«, imenovane tudi MC 14/3, obrambni minister McNamara, zagovarja doseganje vojaških ciljev z omejenimi jedrskimi napadi, če – jih ni moč doseči s konvencionalnimi sredstvi. Bistven je fleksibilni odgovor na agresijo nasprotnika, pri čemer ta na prvo mesto še vedno postavlja preventivno delovanje, ki naj prepreči vojno. Fleksibilni odgovor, če do tega pride, pa vendarle predvideva kar tri možne scenarije reakcij na grožnjo – direktna obramba, sorazmerna z grožnjo, povišanje stopnje bojne pripravljenosti (vključno z jedrsko) do mere, ki (naj) nasprotnika prepriča, da preneha z agresijo, ter, v skrajnem primeru, (proti)napad, tudi z jedrskim orožjem. V boju strategija predvideva uporabo tako konvencionalnih kot nekonvencionalnih sil, pri čemer ločuje taktično in strateško jedrsko oborožitev. (The Overall Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Treaty Organization Area, 1968, 17 (čl.).)

Glavna sprememba, ki kaže na upad želje po vsesplošni agresivni uporabi jedrskega orožja, je, da bi zahodni zavezniki jedrsko orožje uporabili šele, ko bi do konca izkoristili vsa druga sredstva za preprečevanje agresije nasprotniku, ter da to orožje ni več uperjeno za napad na urbana, naseljena področja, temveč izključno na zmogljivosti vojaško – industrijskega kompleksa. Tudi ta strategija pa še naprej ohranja glavne značilnosti prejšnjih – t.j. odvrčanje (od spopada) – ter kot svoje bistvo ohranja (končni) jedrski odgovor. (Yost 2007). Od tega časa dalje je opazen močan trend neproliferacije jedrskega orožja, saj je že 1963 podpisan prvi sporazum o omejevanju jedrskih poizkusov, pet let kasneje, l. 1968, pa še Sporazum o preprečevanju nadaljnega širjenja jedrskega orožja. Ta omeji status jedrske države na vsega pet držav sveta, obenem pa postavi temelje za urejanje razmerja in (ne)širitve jedrskega orožja v svetu. Njegov ključni prispevek je osnova za jedrsko razoroževanje, s tem pa opazno zmanjševanje pomena jedrskega orožja pri načrtovanju strategije napada ali obrambe.

Sporazumu je sledil konkretniji korak k zmanjševanju nekonvencionalnega orožja, podpisan med SZ in ZDA, t.i. – SALT I²²⁴ in SALT II²²⁵, ki je dokončno omejil neomejeno načrtovanje uporabe jedrskega orožja v medsebojnem spopadu. (Strategic Arms Limitation Talks (SALT I) 1969 – 1972, (SALT II) 1978; Brody 1997)

²²⁴ SALT I – Strategic Arms Limitation Talks – pogajanja o omejitvi strateškega orožja – podpisan 26.5.1972

²²⁵ SALT II – Strategic Arms Limitation Talks – pogajanja o omejitvi strateškega orožja – podpisan 18.6.1979

5.1.8.2. Pravila uporabe OM/TE v času hladne vojne v strategiji Zveze NATO

Načine uporabe OM/TE velja razdeliti na ofenzivno in defenzivno delovanje, pri čemer tega ne gre striktno ločevati. Pomembnejše je, da visoko usposobljene, izurjene in dobro oborožene OM/TE v močno konfuznem okolju hladne vojne, enako kot v vseh prejšnjih obdobjih vojaških spopadov vse od nastanka tanka, predstavljajo udarno hrbtenico in najmočnejšo silo konvencionalnih vojaških zmogljivosti posamezne države.

V ofenzivnem delovanju naj bi OM/TE vedno delovale le iz premika, pri čemer je dobro načrtovana predpriprava za napad ključen integralni element vsakršne uporabe.

Bojni razpored premikajoče se kolone za napad vedno izvedeta dobro koordinirana ešalona sil s pripadajočo rezervo. Na geografsko depriviligiranih področjih je v skrajni sili mogoče organizirati napad samo enega ešalona sil z rezervo polne bojne pripravljenosti. Razpored ofenzivnih sil določajo moč nasprotnika, geografski in vremenski pogoji, nepomembna ni niti lastna organiziranost in organiziranost nasprotnikove obrambe.

V vsakem primeru je tudi na jedrskem bojišču nujno doseči (popolno) presenečenje, ki je zaradi zmogljivih tehnično naprednih sistemov izvidovanja mogoče le kratek čas.

Predpriprave na napad so definirane kot koordiniran in silovit napad na vnaprej določene cilje s strani vojnega letalstva, tem sledi silovit artilerijski ogenj. Strategije predpriprav na napad do začetka 60. let preteklega stoletja predvidevajo tudi uporabo taktičnega jedrskega orožja kot skrajne mere zastraševanja in šokiranja nasprotnika. Intenzivnost uporabe je odvisna tako od konfiguracije terena kot od moči nasprotnika in vremenskih pogojev.

Po učinkoviti predpripravi na napad naj bi združene OM/TE prešle v ofenzivo z drznimi in globokimi prodori daleč v zaledje nasprotnikove obrambe. V primerih nenadnih in nepredvidenih situacij naj bi s taktičnimi manevri in prerazporeditvijo dela sil izvedle tudi napad bokov in skrajnega zaledja nasprotnika.

Glavna udarna moč OM/TE so tanki in samohodna artilerija, ki podpirajo prodiranje prvega vala sil z neposrednim in neprekinjenim ognjem ter s projektili konvencionalne in nekonvencionalne narave, pri čemer je njihov glavni cilj uničenje nasprotnikovih utrjenih točk in strateško pomembnih ciljev ter ključnih poveljstev. Obenem sodelovanje OM/TE v glavni in pomožnih smereh veže nase toliko nasprotnikovih sil, da s tem nevtralizira ali vsaj močno upočasni pritok, učinek in delovanje nasprotnikove rezerve. Združenim OM/TE pri prodiranju sproti močno in izdatno pomagajo inženirske enote. Njihov doprinos je ključen že pri načrtovanju napada in predpripravi na napad, saj morajo zagotavljati sposobnost izvajanja

vseh ofenzivnih akcij, tako v glavni kot v pomožnih smereh napada, sočasno pa skrbeti, da se prodirajoči prvi ešalon sil kar najučinkoviteje izogne vsem naravnim in umetnim oviram.

Sposobnost forsiranja naravnih in umetnih ovir, predvsem pa moč nasprotnikove obrambe, definira hitrost prodora. Ta lahko znaša do 70 km na dan, pri čemer urni prodor ne presega štirih kilometrov v globino nasprotnikove obrambe.

Tovrstna omejitev nakazuje, da je prodor OM/TE še vedno močno vezan na delovanje in prodiranje pehote, katere povprečna hitrost preko neravnega terena znaša omenjenih 4 km/h. Kljub mehaniziranosti OM/TE je del pehote namreč še vedno najpočasneje premikajoči se integralni del udarnih sil, kar je potrebno upoštevati.

Prav nič manj kot operacije ofenzivne narave, jedrsko orožje ter njegova uporaba ne zaznamujeta defenzivnega delovanja oboroženih sil.

Skladno z zgoraj zapisanim zaključujem, da je najprimernejši odziv t.i. zadrževalne, prožne obrambe za gosto poseljena področja Zahodne Evrope prav obrambno delovanje in šele v skrajni sili napad. Namreč, na Zahodu številčnost konvencionalnih oboroženih sil zaradi velike poseljenosti pokrajine nikoli ne doseže zadostne stopnje. Večji del vojaških enot se v tovrstnem načinu boja uporablja kot premična udarna sila tako za napad kot obrambo. Za to sta na voljo dva ešalona sil z rezervo, ali, v skrajnem primeru, en sam ešalon sil z rezervo polne bojne sposobnosti. Prvi ešalon v večji meri tvori močna OM/TE, sestavljena iz tankov, (samohodne) artilerije, inženirskih sil in pehote. Drugi ešalon sil je manj kot obrambi namenjen sekundarnim povračilnim udarcem in protinapadom – torej ponovnemu ofenzivnemu delovanju. Ofenzivno delovanje po začetnemu taktičnemu umiku in prerezporejanju sil namreč vsebuje enake korake kot klasični napad – torej s predpripravo in močnim osrednjim udarom v najugodnejši smeri. Tudi v primeru obrambnega delovanja se uporabljajo vse v napadu uporabljene skupine bojnih enot, torej tako letalstvo kot artilerija. Globino obrambe definirajo naravne danosti in bojne razpoložljivosti mikro območja, pri čemer se te ne morejo podaljševati več, kot to predvideva aktualna strategija – t.i. prva cona socialističnih držav (Načela uporabe taktičnih jedinica KoV P/N 1983, 134 – 140).

5.1.8.3. Pravila uporabe OM/TE v času hladne vojne v strategiji Varšavskega sporazuma in v SZ

Strategija uporabe OM/TE v SZ in v državah članicah Varšavskega sporazuma v mnogočem sledi doktrinarnim konceptom uporabe tankovskih enot SZ, poznanih iz časov druge svetovne vojne. Seveda je ta nadgrajena in vanjo je inherentno vgrajen obstoj in uporaba jedrskega orožja tako na taktični kot strateški ravni.

Na razvoj načel uporabe OM/TE v SZ v mnogočem vplivajo izkušnje SZ iz časov druge svetovne vojne, kjer so v celoti izpopolnili koncept t.i. globoke bitke M. H. Tuhačevskega, koncept, v mnogočem podoben nemškemu konceptu bliskovite vojne.

Koncept odločilne bitke OM/TE (za dosego ključnega preboja in uspeha na delu fronte), v katerem je odločilni uspeh mogoče doseči le s "*sočasnim uničenjem nasprotnikovih sil v celotni globini in širini fronte, predvsem z uporabo visoko mobilnih sil, velike ognjene moči in zaščite*" (Kurtzinski v Guderian 1937, 1992, 152) so nadgradili s konceptom globoke bitke, ki mu je, tako v času druge svetovne vojne kot tudi kasneje, OM/TE dajalo odločilno prednost pri oblikovanju načel uporabe.

Realizacija globoke bitke, t.j. sočasnega napada na nasprotnika v celotni dolžini in globini fronte, terja od OM/TE, da spremljajo in pomagajo pehota ter pravočasno začene prodor v nasprotnikovo zaledje, kjer preprečujejo združitev prihajajoče rezerve z glavnimi silami v boju. Prav ta prodor v zaledje nasprotnika mora njegove sile stisniti v obroč in uničiti. Obenem pa mora uničiti nasprotnikovo artilerijo, onemogočiti cestne in druge povezave ter zavzeti poveljniška mesta. (Tuhačevski v Rendulič 1992, 133).

Po teh načelih koncepta globoke bitke obdržijo organizacijo sovjetske armade tudi v času hladne vojne. Za smiselno smatrajo, da OM/TE vedno sodelujejo s pehoto, saj lažje nevtralizirajo del protitankovske obrambe in mitraljeških gnezd. Obenem se OM/TE združujejo z daljnosežno podporo in prebojnimi tanki, ki skupaj z enotami velikega radija delovanja, oboroženi s hitrimi tanki, po prvotnem preboju fronte nadaljujejo s prodorom v nasprotnikovo zaledje, pomagata pa jim artilerija, tako konvencionalna kot nekonvencionalna, in letalstvo.

Tuhačevski vedno znova opozarja na nujnost sodelovanja artilerije že pred napadom in v napadu samem ter na nujnost hitrega napredovanja v globino nasprotnikove obrambe, ki mora onemogočiti dovoz novih enot, vse to pa je možno le ob pomoči letalstva. Tako lahko, tudi v času hladne vojne, OM/TE SZ razdelimo na tri med seboj ločene skupine enot: hitre tanke velikega radija delovanja za prodor v globino nasprotnika, dobro oklepljene in oborožene tanke za boj z nasprotnikovimi tanki, protitankovskimi topovi in artilerijo ter skupine lahkih tankov, oborožene večinoma le z mitraljezi, za končno nevtraliziranje nasprotnikove pehote, če je sploh potrebno. (Guderian 1937, 1992, 151 – 154; Rendulič 1992, 122 – 136; Rotmistrov 1996a, 1963, 642 – 657; Tuhačevski 1964, 1985, 154 – 156).

Načine uporabe OM/TE seveda tudi v strategiji uporabe v SZ velja krovno deliti na ofenzivno in defenzivno delovanje, pri čemer tega seveda spet ne gre striktno ločevati. Gotovo pa je

treba omeniti, da je tukaj večji poudarek na možnostih sukcesivne in intenzivne, včasih celo sočasne uporabe jedrskega orožja skupaj s konvencionalnimi silami.

Vedoč, da so prav OM/TE v potencialno (vsaj taktičnem) jedrskem spopadu najbolj primerne, odporne in zmogljive za delovanje na kontaminiranih področjih, saj lahko po začetnem obdobju predpriprave za boj, kjer intenzivno sodelujeta vojno letalstvo in artilerija, ki v svojem arzenalu uporablja tako konvencionalno kot nekonvencionalno orožje, najhitreje omogočijo preboj nasprotnikove obrambe in izrabo njegovih šibkosti za kar najučinkovitejšo zasedbo ozemelj v zaledju.

Taktično jedrsko orožje SZ, ki ga ti načrtujejo uporabiti proti prvi obrambni liniji vojaških formacij NATO, mora biti dovolj učinkovito, da odpre vrzeli v obrambi, ki jih hitro napredujoči prvi ešalon sil, ki mu na primerni razdalji sledi drugi ešalon, v polnosti izkoristi.

Strategija uporabe OM/TE predvideva hitre premike, pri čemer računajo, da je za uspešno izvedbo operacije potrebna trikratna premoč v sili, kar je, glede na razmerje konvencionalnih sil med SZ in ZDA (Varšavskim paktom in Zvezo NATO), verjeten scenarij na bojišču.

Kontaminacija zemljišča v primeru omejene uporabe taktičnega jedrskega orožja pomeni tudi možnost izrabe še ene strateške »triade« OM/TE, njihove radiološke in kemične zaščite ter velike mobilnosti. Ob predpostavki, da jedrsko orožje onespobi ali močno upočasni delovanje nasprotnikove pehote, je moč pričakovati, da zato, ker te ni (več) na bojišču, prodirajoče OM/TE lažje in hitreje, celo samostojno dosežejo zastavljene cilje. V skrajnih primerih tudi brez sicer običajne podpore drugih rodov vojske. Kljub odpornosti in delni imunosti vseeno velja, da naj bi se OM/TE v največji možni meri izogibale ozemelj kontaminacije.

Združene OM/TE predstavljajo udarno hrbtenico in najmočnejšo silo konvencionalnih vojaških zmogljivosti in naj bi se v primeru ofenzivnega delovanja vedno znašle v novi, večji skupni združeni formaciji, t.i. operativno manevrski skupini, kjer prvi ešalon sil omogoči strateški preboj, drugi ešalon sil, podprt z rezervo, pa z močnimi udari in protiudari v glavni smeri in ugodnih stranskih smereh dokončno razbije obrambo nasprotnika. Strategija delovanja je podobna strategiji Zahoda, čeprav v podrobnostih drugačna. Način uporabe namreč predvideva nadvse hitre, nenadne premike ogromnih formacij, ofenzivo s hitrimi spremembami načina delovanja, katerih cilj je fleksibilnost in možnost hipnega spreminjanja težišča prodora, pri čemer ofenziva in defenziva nista integralno ločena načina koncepta, temveč povezana celota, ki se periodično, skladno z dogajanjem na bojišču, izmenjujeta.

V vsakem primeru je tudi na jedrskem bojišču potrebno doseči presenečenje, pa čeprav le za kratek čas.

Venomer pa je potrebno zagotavljati ohranjanje iniciative v boju in dinamičnost odziva na spremembe razmer. Tovrstno, dinamično in celo fluidno, od Zahoda različno percepcijo načina uporabe OM/TE, kljub sprva drugačnemu mišljenju zahodnih strategov v SZ poučujejo vse od konca druge svetovne vojne na vseh vojaških izobraževalnih ravneh, in sicer ne zgolj starešine in višje vojaške poveljnike, temveč slehernega podčastnika in veliko vojakov.

Tudi Sovjetski strategji, pri uporabi OM/TE upoštevajo geografske omejitve in druge naravne danosti ter seveda vreme. Največje premike in uspehe predvidevajo povsod tam, kjer je manevrsko zemljišče ravno in tankovsko prehodno, povsod drugod, tako na planinskem, močno gozdnatem ali drugem, za prodor tankov manj ugodnem terenu (npr. v džungli), pa se zavedajo omejitev možnosti prodiranja tankov. Zato tam predvidevajo uporabo le manjših formacij vozil.

Pomemben prispevek k učinkovitemu začetnemu prodoru in končni zmagi v napadu (ali obrambi) predstavlja razumevanje pomena koordinacije različnih rodov vojske – oklepni enot, artilerije, letalstva, zračne obrambe, pehote in inženirskih sil. (Dragović 1984, 288 – 301; Priručnik Upotreba taktičnih jedinica KoV OS zemalja VU 1987, 9 – 17)

6. TANK IN TANKOVSKJE ENOTE V IZBRANIH LOKALNIH OBOROŽENIH SPOPADIH V ČASU HLADNE VOJNE

V tem poglavju obravnavam po kriterijih²²⁶ izbrane lokalne oborožene spopade v času obravnavane teme in raziskujem praktične implementacije le – teh v luči analize uporabe tankovskih enot. Kritično presojam zgodovinske, politične, geografske, socialne in druge konotacije, ki so botrovale nastanku okoliščin za spopad, celostno vrednotim okoliščine v času spopada samega in po njem ter smiselno, skozi prizmo uporabe OM/TE, razdelam ključne posamične vojaške dogodke, spopade, operacije in ofenzive, kjer so te sile odigrale ključno vlogo v dobrem in slabem pomenu besede. V zaključku vsakega poglavja v tem delu

²²⁶ V obravnavanem časovnem obdobju sem, skladno z analizo vojaško-političnih implikacij časa hladne vojne na (svetovno) družbo kot celoto, pa tudi ob upoštevanju dejstev, navedenih v uvodu, namreč, da med ključne (politične in vojaške) protagoniste časa hladne vojne štejem ZDA, Francijo, Veliko Britanijo in kasneje tudi Zvezno republiko Nemčijo na eni ter SZ in ostale članice Varšavskega sporazuma na drugi strani, zaključil, da lahko kakovostna analiza izbranih lokalnih vojaških spopadov v hladni vojni zaobsega vse tiste lokalne vojaške spopade, ki ustrezajo vsaj tem kriterijem: da v teh spopadih sodelujejo (vsaj) po ena država članica iz posamezne skupine držav ene ali druge strani, da ti spopadi neposredno ali posredno ključno vplivajo na spremembe politike med glavnima protagonistkama posameznega bloka in da sta v vsakega izmed spopadov posredno ali neposredno vedno vključeni tudi glavni protagonistki enega ali drugega »bloka« - ZDA ali SZ. Med ključne tri izbrane lokalne vojaške spopade v času hladne vojne sem po zgoraj omenjenih kriterijih, ob dodatnem upoštevanju za tankovsko bojevanje tako ugodnih kot neugodnih geografskih značilnosti, pa tudi drugih posrednih specifik, kot so čas in trajanje spopada, način uporabe tankovskih enot, zgodovinske retrospektive ne/tradicije obstoja tankovskih enot v tistih državah, izbral korejsko vojno 1950-1953, spopade na Arabskem polotoku v letih 1948, 1956, 1967, 1973 in vojno v Vietnamu, kjer kot v deloma ločeni, pa vseeno integralno povezani epizodi obravnavam francosko vpletenost v spopad ter kasnejšo ameriško intervencijo.

predstavim analizo, kako je uporaba OM/TE vplivala na oboroženi spopad, kakšen vpliv je uporaba teh bojnih sredstev imela na posamične, v spopadu udeležene oborožene sile države in katera, če sploh katera, izmed spoznanj ter izkušenj iz spopada so države udeleženke prenesle in ponotranjile v svoje ključne strateške, doktrinarne, pa tudi povsem operativne taktične dokumente in pravila za vodenje prihodnjih oboroženih spopadov.

6.1. KOREJSKA VOJNA (1950 – 1953)

6.1.1. ZGODOVINSKO OZADJE NASTANKA KOREJE

Vzroke nastanka okoliščin za vojno med Korejama v letih 1950 – 1953 je potrebno iskati v pregledu ključnih zgodovinskih mejnikov nastanka obeh držav in okoliščin, predvsem v času ob koncu in tik po koncu druge svetovne vojne ter v letih do konflikta samega.

Od srede 19. stoletja dalje se Korejci najprej osvobodijo kitajskega vpliva, so kratek čas nevtralni, nato do 1905 pod vplivom Rusije, po 1904 pa, ko se zaradi poraza Rusije v vojni z Japonsko konča še ruski vpliv, celo priključeni k Japonski. (Stueck v Dornik 1997, 13).

Z oktobrsko revolucijo v Rusiji v Koreji nastaneta odporniški gibanji, marksistično, pod vplivom sovjetskih in kitajskih komunistov, pod poveljstvom Kim Il Sunga, ter prozahodno, manj ekstremistično, pod vodstvom Sygmana Rheeja, obe pa s ciljem ustanovitve samostojne države (Nećak 1992, 113; Stueck 1997, 14 – 15).

V času med obema vojnama je v Koreji politično ozračje naelektreno, a do večjih političnih premikov ne pride, enako kot ne v prvih letih druge svetovne vojne, ko je Koreja pod japonsko okupacijo. Sovjetsko zavzetje severnega dela polotoka in ameriško južnega dela pa že pomeni začetek rivalstva za vpliv na polotoku. V dogovoru o predaji so za razmejitev vpliva med Rusijo in ZDA administrativno izbrali 38. vzporednik, pri čemer so se severno od njega Japonci predali Sovjetom, južno pa ameriškim enotam. Obe, tako SZ kot ZDA, vsaka na svojem območju do 1948 oblikujeta državo. Pod ameriškim vplivom nastane Republika Koreja; le mesec kasneje pod sovjetskim vplivom še Demokratična ljudska republika Koreja. Rivalstvo, ki nastane, je tako notranjepolitične kot zunanjepolitične narave, saj želita obre opciji vsaka zase doseči priznanje nacionalne in mednarodne legitimnosti »svoje« države. Mejni incidenti med državama so do izbruha vojne pogosti – 25. 6. 1950 pa prerasejo v pravo vojno, ko enote Severne Koreje prečkajo 38. vzporednik in napadejo južno sosedo. Na napad se proti pričakovanjem odzovejo ZDA, predsednik Truman prekliče tedaj veljavno zunanjo politiko, namreč, da je Koreja izven interesnega in obrambnega območja, ter na to področje

napoti ameriške vojake s ciljem obrambe Južne Koreje. ZDA obenem tudi pri Organizaciji združenih narodov (OZN) dosežejo sprejetje resolucije, da se pod (pretvezo) zaščite in varovanja človeških življenj v Korejo napoti mednarodne enote in tako na svojevrsten način legalizira vojaško posredovanje.

Vojna v Koreji je bila prvi veliki odkriti vojaški spopad po drugi svetovni vojni, prvi vojaški spopad s posredovanjem OZN in, kar je najpomembneje za obravnavano temo, tudi prvi odkriti spopad med dvema novima velesilama – ZDA in SZ v času hladne vojne. Sodelovalo je 25 držav, končana je bila 27. 7. 1953 s podpisom premirja v P'anmunjomu, terjala pa je skoraj štiri milijone življenj, večinoma civilnega prebivalstva, da je, poenostavljeno rečeno, stanje pred 25. junijem 1950 ostalo nespremenjeno.

6.1.2. ZGODOVINSKI NASTAVKI ZA VOJNO V KOREJI

6.1.2.1. Druga svetovna vojna in Korejski polotok

Prav obljuba predsednika ZDA Roosevelta, da sodelovanje SZ v vojni proti Japonski pomeni, da ti dobijo Kurile, južni predel Sahalina in privilegije v Mandžuriji, vzpodbudi Sovjete, da pohite in 10. 8. 1945 vstopijo v Korejo. Enote ZDA so vstopile v Korejo septembra 1945 in zasedle južni del Korejskega polotoka (Stueck, 1997, 19 – 20).

Čeprav je SZ imela avgusta 1945 vse možnosti, da bi zasegla celotni polotok, tega ni storila – uveljavila je (zastarelo) premiso iz časov rusko – japonske vojne 1904 – 1905, namreč, da nobena sila ne sme imeti pod nadzorom celotnega polotoka. Obenem se je bala, da bi se v primeru prekoračitve 38. vzporednika (morebiti) japonske enote (takrat so imeli Japonci v Koreji 875.000 vojakov) spopadle z njimi, hkrati pa bi se Japonci predajali (izključno) le Američanom. Podobni rešitvi – enostranski zasedbi celotnega polotoka – so nasprotovali tudi Američani sami, Korejski polotok v času ob koncu druge svetovne vojne ni bil politična in vojaška prioriteta ZDA.

Ob japonski predaji 2. 9. 1945 je nastal dokument 'Splošni načrt številka ena', ki je določil mejo med Korejama. V dokumentu je bilo (v zelo kratkem času) določeno, da se Japonci južno od 38. vzporednika predajo enotam ZDA, severno od njega pa ruskim enotam. Čeprav dokument ni bil nikoli mišljen kot trajna rešitev, je vseeno postal osnova za trajno ureditev Korejskega polotoka (Cagle in Manson 1966, 11 – 12; Weathersby 1993, 12 – 13).

6.1.2.2. Mirovne konference

Vprašanje Koreje so predstavniki Kitajske, ZDA in Velike Britanije prvič reševali decembra 1943 v Kairu, kjer so sprejeli le odločitev, da bo po zaključku druge svetovne vojne Koreja postala neodvisna in svobodna država. Februarja 1945 sta Stalin in Roosevelt na Jalti razpravljala o Koreji, a končnih sklepov ni bilo. (Cumings, 1981: 105 – 109). Tudi določila Potsdamske deklaracije, ki je določila skrbništvo nad Korejo, s katerim bi ji glavne protagonistke – zmagovalke druge svetovne vojne najkasneje v petih letih pomagale do samostojnosti, se ni spoštovalo. Šele na decembrski konferenci v Moskvi, na sestanku zunanjih ministrov SZ, ZDA in Velike Britanije, so se dogovorili, da bodo v Koreji ustanovili začasno korejsko demokratično vlado, ki bo na oblasti, dokler Korejci sami ne bodo sposobni organizirati in voditi svoje države. Januarja 1946 organizirana konferenca v Moskvi, namenjena pripravi načrtov (dokončne) razrešitve korejskega vprašanja, spet ni prinesla rešitev. Deklaracijo o ustanovitvi skrbništva nad Korejo, po kateri je bilo odločeno, da skupna komisija SZ in ZDA izdelava idejno rešitev za nastanek demokratične in neodvisne države Koreje, so v Južni Koreji sprejeli z neodobravanjem. Zahtevali so ustanovitev lastne svobodne in neodvisne države po ameriškem vzoru. (Acheson 1952, 3; Nećak 1992, 112; Cagle in Manson 1966, 11).

6.1.2.3. Čas med leti 1945 – 1950

SZ je po vojni zaprla mejo na 38. vzporedniku, sprva zaradi ohranitve nadzora nad naravnim bogastvom, predvsem premogom, električno energijo in hrano. Niso pa povsem onemogočili prehoda ljudi; do konca 1945 je več kot 1,6 milijona Severnih Korejcev prebegnilo v ameriški del. S prebegom potencialnih nasprotnikov novonastajajočega režima v Severni Koreji je SZ spretno ustvarila temelje za politični in vojaški nadzor nad Severno Korejo (Weathersby 1993, 13 – 15).

Z razvojem hladne vojne in blokovsko konfrontacijo so Američani okoli SZ in novonastajajoče komunistične Kitajske, sploh po zmagi narodnoosvobodilnega gibanja 1949, v Aziji priskočili na pomoč vsakemu, ki je kazal prozahodna nagnjenja. ZDA so na podlagi takšne ocene najprej (do zmage komunistov 1949) dajale pomoč protikomunistični kitajski vladi s Čankajškom ter širile t.i. varnostno območje ZDA, kamor so čisto ob koncu 4 – 0. let všteli še Korejski polotok, točneje Južno Korejo.

Neuspehi na političnem področju in demonstracije med pripadniki prosovjetske in proameriške rešitve so se med prebivalci obeh držav vlekli praktično ves čas do ustanovitve

novih držav pod okriljem OZN. Sprva ni bil sprejet noben kompromisni predlog za rešitev situacije. Nobena velesila namreč ni hotela drugi prepustiti celotnega polotoka. (Acheson 1952, 4; Schnabel 1992, 22)

Sklep GS OZN iz novembra 1947, namreč, da je korejsko vprašanje zadeva, ki se tiče vseh Korejcev (ne le tistih, ki so podprli Moskovski sporazum), ter da morajo zadevo rešiti Korejci sami, so kot osnutek rešitve vprašanja Koreje podprli Američani, nasprotovali so mu v SZ. Sklep je namreč predvideval tudi, da se morajo volitve organizirati na celotnem Korejskem polotoku, t.j. v obeh vplivnih conah. Sklepe resolucije je uresničila, na pobudo ZDA, pri OZN ustanovljena komisija OZN za Korejo (UNTCOK – United Nations Temporary Commission on Korea), ki je najprej v južnem, kasneje še v severnem delu Koreje pomagala pri izpeljavi volitev. Po vzpostavitvi vlad in formiranju držav – Republike Koreje na jugu in Demokratične ljudske republike Koreje na severu – se je pričel umik enot SZ in ZDA iz Koreje. Američani so se umaknili do junija 1949, enote Rdeče armade že decembra leto prej. (Acheson 1952: 9 – 10; Cagle in Manson 1966, 18; Stueck 1997, 27).

6.1.2.4. Ustanovitev Demokratične ljudske republike Koreje

Od časa, ko so pripadniki Rdeče armade osvobodili severni del polotoka, je SZ ustvarjala državo povsem po lastnem vzoru. Od februarja 1946 dalje so organizirati državo, pripravljali ustavo, pisali zakone ter vzpostavljali trden socialistični sistem povsem po lastnem vzoru, 8.9.1948 je bila ustanovljena Demokratična ljudska republika Koreja. Vodil jo je vodja komunistične partije Severne Koreje – Kim Il Sung. Slabo leto kasneje (marca 1949) so predstavniki SZ in Demokratične ljudske republike Koreje podpisali še pomemben sporazum o medsebojnem sodelovanju na številnih področjih. Sovjetom je bila najpomembnejša trgovinska povezava, SZ je namreč od Severne Koreje (v zameno je SZ Severni Koreji posredovala orožje) dobivala dobrine, od denarja do naravnih bogastev, med njimi še posebej t.i. »monazit«, črni pesek, ki je vseboval majhne količine torija – radioaktivnega materiala, ki ga je SZ močno potrebovala za proizvodnjo atomske bombe. (Weathersby 1993; Cagle in Manson 1966).

Koreja za ZDA sprva ni bila bistvenega strateškega pomena. Svoje strateške interese na Daljnem Vzhodu so ob koncu vojne videle na Japonskem, na Filipinih, v Tajvanu. Računale so namreč, da lahko (zaradi prevelikega sovjetskega pritiska) izgubljeno Korejo ponovno zasedejo z zračnimi napadi iz Japonske, morebitno izgubo tržišč pa zlahka nadomestijo drugje. Kasneje so proti krepitvi in večanju moči in vpliva (komunističnih) nasprotnikov

pogajanj o rešitvi problema Koreje med SZ in ZDA veliko sil vložili v pridobitev ljudstva v južni Koreji za podporo zahoda in ZDA.

S pomočjo OZN izvedene volitve 10. 5. 1948 so *de facto* ustanovile Republiko Korejo, vlada je bila oblikovana 15. 8. 1948. Vodil jo je nasprotnik komunizma in SZ ter goreč zagovornik politike ZDA – Syngman Rhee. ZDA so v Južni Koreji ustvariti prozahodno, nacionalistično državo z močno birokracijo, zahodnim pravnim sistemom in policijo. V policijske vrste so najprej vključili tudi Japonce in Korejce, ki so sodelovali z Japonci²²⁷, da bi se uspešno zoperstavili komunizmu. Poleg policijskih sil so ustanovili še oborožene sile, policijske enote namreč same niso bile sposobne v celoti urejevati napetih notranjepolitičnih razmer. Po prvotnem načrtu naj bi oborožene sile sestavljalo 50.000 pripadnikov kopenske vojske in letalstva, 5.000 pripadnikov mornarice ter 25.000 pripadnikov nacionalnih policijskih enot. (Cumings 1981; Weathersby 1993; Cagle in Manson 1966).

6.1.2.5. Pravi vzroki za vojno v Koreji

Vzroke za rivalstvo Severne in Južne Koreje gre iskati predvsem v želji biti prvi v priznanju nacionalne in mednarodne legitimnosti države. Glavna zunanja manifestacija so bili mejni incidenti med državama, ki so postali vsakdanjik²²⁸, v bolj odprti Južni Koreji je v vojno silila tudi razburkana politična situacija z ostro (komunistično) opozicijo in vztrajno zagovarjanje Syngmana Rheeja, da je potrebno z napadom na Severno Korejo rešiti nastalo situacijo. Glavna dejavnika, ki sta vplivala na začetek vojne, sta bili želji vodstev in prebivalcev Severne in Južne Koreje, da se uresniči medvojni in povojni dogovor velikih sil o enotni, združeni in neodvisni Koreji. Oba režima sta bila ostro ideološko obarvana in sovražna, obenem pa je tudi čas napada samega postal logičen, takoj ko je vojaško politično okolje postalo za severno stran ugodnejše: na Kitajskem so namreč zmagali komunisti, južnokorejske oborožene sile so bile slabo opremljene, ZDA pa takrat (še) odločene, da Koreja ostaja izven njihovega interesnega območja. Možnost mirne združitve obeh držav je postala praktično nedosegljiva. (Weathersby 1993, 25; Kolko 1994, 399; Cagle in Manson 1966, 19).

²²⁷ Kasneje so projaponsko naravnane policiste zamenjali z bolj proameriško indoktriniranimi zaposlenimi.

²²⁸ V dveh letih, med letom 1948 in začetkom vojne 1950, se je zgodilo več kot 100 majhnih incidentov na meji. Prvi incident se je zgodil 3. 5. 1949, ko so severnokorejske enote prvič prestopile 38. vzporednik.

6.1.2.6. Priprave na vojno

- Južna Koreja: V Južni Koreji so ZDA organizirale obrambne sile, pri čemer so najprej ustanovile policijske sile²²⁹, po obmejnih incidentih pa še oborožene sile, sprva moči 50.000 vojakov, kasneje povečane na 114.000 mož.

Oborožene so bile predvsem z lahkim orožjem²³⁰. Delo ZDA in kasneje ustanovljene skupine vojaških svetovalcev KMAG²³¹ z nalogo, svetovati južnokorejski vladi glede nadaljnjega razvoja, je Sygman Rhee močno kritiziral. Zanimivo je, da so prošnjo za več težke oborožitve, predvsem za tanke, Američani zavrnil, saj so v tistem času verjeli, da je geografija Korejskega polotoka za vojskovanje s tanki na moč neprimerna.²³² Južni Korejci so imeli ob začetku spopadov ob 38. vzporedniku razporejene: 1., 6., 7. in 8. pehotno divizijo, poleg južnokorejskih enot pa je bilo tedaj v Južni Koreji še približno 500 pripadnikov KMAG (Appleman 1992, 13 – 16; Schnabel 1992; 33 – 35).

- Severna Koreja

Pod vodstvom Kim Il Sunga so v Severni Koreji priprave na spopad načrtovali v dveh smereh: z graditvijo lastnih oboroženih sil in pripravo (strateških planov) na vojno.

Kim Il Sung je moral pred začetkom vojne Stalina večkrat močno prepričevati, da sploh dovoli nastanek severnokorejske vojske in odobri napad na sosedo. SZ ideji vojaške operacije sprva sploh ni bila naklonjena. Menili so namreč:

- da je moč državi vseeno družiti po mirni poti,
- da so severnokorejske enote prešibke,
- da bodo komunisti na jugu gotovo uspeli strmoglaviti režim prozahodnega Rheeja in tako prispevati k dvigu zavesti v Južni Koreji za (mirno) združitev,
- da bodo, tudi zaradi poraza prozahodne struje na Kitajskem, v sporu v Koreji ZDA (skoraj) gotovo podprle Južno Korejo,
- da je odklonilna naravnost mednarodne skupnosti do spopada zelo velika.

Kljub skrbem iz Moskve so v Severni Koreji menili, da bo napad na južno sosedo gotovo veliko presenečenje, da bo vojna dobljena v nekaj dneh, da je v Južni Koreji vsaj 200.000 pripravljenih komunistov, ki se bodo uprli južnokorejskim oblastem, ter predvsem (kako zmotno), da ZDA ne bodo imele ne časa, ne politične, ne vojaške volje pomagati Južni Koreji (Weathersby 1993, 31).

²²⁹ Tudi ob dejstvu, da se je umik ameriških enot iz Južne Koreje zavlekel bolj, kot je bilo predvideno in načrtovano.

²³⁰ Od 114.000 mož v sestavi je bilo 65.000 vojakov, 45.000 policistov, 4.000 pripadnikov obalne straže. Oborožitev: 100.000 kosov lahkega orožja (avtomatske puške, mitraljezi), 2.000 raketometov, 40.000 vojaških vozil, manjše število lahke artilerije, minometov.

²³¹ Kratica: angl. Korean Military Advisory Group.

²³² Pravi razlog se skriva v tem, da Američani Syngman Rhee niso dovoliti, da bi se polastil večje količine težkega orožja in na lastno pest začel z (vojaškim načinom) združevati obe državi. Zanimivo je, da se je kasneje v več spopadih, v katerih so sodelovale tudi tankovske enote in oklepni transporterji, izkazalo, da so oklepna bojna sredstva na moč primerna za delovanje na korejskih tleh in da pravilna uporaba le-teh prinaša vidne vojaške uspehe.

Aprila 1950 je dokončno padla odločitev za vojaško posredovanje za združitev dežel. Za datum napada sta Stalin in Kim Il Sung določila 25.6.1950. Kim Il Sung je Stalina celo prepričal, da je bolje napasti še mesec prej – junija in ne julija, saj bi lahko Južna Koreja celo izvedela za napad, skrbel ga je tudi za ta del sveta tipični julijski dež, ki lahko ustavi hitro prodiranje enot. (Ciphred telegram from Tunkin to Soviet Foreign Ministry, 1958)

Vojna med Korejama je koristila tudi Stalinu samemu. Ideji (nasilne) združitve obeh Korej je postal naklonjen zaradi zmage komunistov na Kitajskem, skorajšnje izdelave sovjetske atomske bombe, sovražne politike novoustanovljene zveze NATO do SZ, ker so ZDA oznanjale, da niso strateško zainteresirane za Korejski polotok, ker je menil, da bo s tem preusmeril pozornost ZDA iz Evrope, kjer so vse bolj aktivno sodelovale in podpirale države v boju proti sovjetskemu večanju vpliva, predvsem pa zaradi prestiža in situacije, ki je bila prej Stalinov konstrukt kot kar koli drugega. Menil je namreč, da je moč komunističnega bloka s SZ na čelu velika ter da z zunanjo vojaško intervencijo še poveča politično moč tako doma kot nad ostalimi komunističnimi državami. Precej neupravičeno pa se je bal, da bi novoustoličeni kitajski komunistični voditelj Mao Zedong kmalu morda sam podprl napad Severne Koreje na svojo južno sosedo in si tako izdatno povečal ugled. Mao je Stalinu predstavljal podobno grožnjo kot jugoslovanski voditelj Tito²³³ v istem času (Stueck 1997, 33).

➤ Preprost načrt: Ideja za napad je bila zelo enostavna: po skrivni koncentraciji severnokorejskih sil ob 38. vzporedniku Pjongjang pošlje uradno zahtevo Južni Koreji za združitev v skupno socialistično državo.

Po pričakovani zavrnitvi se začne vojaška operacija. Severna Koreja je v vojni računala na pomoč SZ in kitajskih kopenskih enot²³⁴. Pričakovali so vstop Japonske v vojno na strani Južne Koreje, ne pa tudi ZDA. Plan, ki so ga večinoma pripravili sovjetski vojaški svetovalci, deloma GŠ Severnokorejske vojske in le malo tudi Kim Il Sung, je predvideval napredovanje med 15 in 20 kilometri na dan ter končanje operacije v 22 – 27 dneh. (Weathersby 1993, 29, 30; Bajanov 2008)

²³³ Josip Broz Tito, sprva Stalinov pokorni sluga vse od časov pred drugo svetovno vojno, med njo in prva leta po njej, se je namreč 1948 uprl svojemu učitelju in zaupniku, Stalinu.

²³⁴ Kitajska naj bi sprva poslala divizijo kopenske vojske, sestavljeno iz Korejcev, ki so se borili v kitajski revoluciji, ter po dogovoru (še) eno armado bližje korejsko-kitajski meji, da bi posredovala v primeru vstopa Japonske v vojno. Kitajska je v času od julija do oktobra 1949 poslala večino vojakov 164. in 166. divizije IV. kitajske armade, kar je med 50-70.000 vojakov.

➤ Smeri napada Severne Koreje:

- na vzhod v smeri Kaesonga, kamor naj bi prodirali 1., 6. pehotna divizija in del 105. oklepne brigade
- v smeri Uijongbu z napadom 3. in 4. pehotne divizije ter drugim delom 105. oklepne brigade
- na zahod v smeri Ch'unch'ona, kamor naj bi prodrli 2. in 7. pehotna divizija.

Neodvisni polki pa naj bi napredovali ob vzhodni in zahodni obali proti notranjosti Južne Koreje (Malkasian 2001, 19).

V času med 15. in 24. junijem 1950 so Severni Korejci pripeljali svoje enote na 38. vzporednik. Severnokorejskim enotam z 90.000 vojaki in 150 tanki poveljuje general Chai Ung Jun. Kot glavno smer napada izmere zahod v smeri Uijonbgu, kar je tudi najbolj neposredno v smeri proti Seulu (Appleman 1992, 19 – 20).

➤ Razmerje sil ob začetku spopada

Razmerje med južnokorejskimi in severnokorejskimi oboroženimi silami je bilo ob začetku napada v korist slednjih, pri čemer so bila razmerja v vojakih 1:2, v topovih 1:2, pri avtomatskih puškah 1:13, pri mitraljezih 1:7, v tankih 1:6,5 in v letalih 1:6.

6.1.3. KRONOLOŠKI POVZETEK ŠTIRIH LET VOJNE V KOREJI

Napad Severne Koreje na južno sosedo se je začel 25.6.1950 nekaj po četrti uri zjutraj. Na nekaj nad 250 dolgi fronti vzdolž celotne administrativno določene demarkacijske linije med Severno in Južno Korejo je v odločen napad v glavnini krenilo 7 pehotnih divizij s skupno približno 90.000 vojaki ter ob podpori 150 ruskih tankov T – 34. Severna Koreja je v napad »vrgla« tudi okoli 180 letal, med njimi 40 lovcev in 70 bombnikov.

Južna Koreja je severni sosedji zoperstavila skoraj 120.000 vojakov, ki so jih urili predvsem ameriški inštruktorji. Slabo, sprva le z lahkih pehotnim orožjem²³⁵ oboroženo armado je vodil nesposobni južnokorejski general Chae Bing. Še isti dan, 25.6.1950, je VS OZN sprejel resoluciji VS 82 (1950)²³⁶ in VS 83 (1950)²³⁷, v katerih so Američani pravzaprav dosegli vse, kar so želeli²³⁸, namreč, da se morajo Severni Korejci nemudoma umakniti nazaj, za 38. vzporednik, da je dejanje Severne Koreje akt agresije, na katerega je moč odgovoriti (tudi) s silo. Kar je najpomembneje, resoluciji sta dali ZDA legitimnost pri vojaškem posredovanju v

²³⁵ Južnokorejska vojska sprva, predvsem leta 1950, pa tudi 1951 nekeje do polovice leta, v svoji oborožitvi ni imela ne težkih minometov ne artilerije topov in tankov, s katerimi bi se v prvih dneh in tednih vojne branila napada s severa.

²³⁶ Resolucija VS 82 (1950) je bila sprejeta z devetimi glasovi za in enim (Jugoslavija) proti

²³⁷ Resoluciji VS 82/83 (I. 1950) sta zahtevali takojšno prekinitev ognja in umik enot Severne Koreje ter označili napad Severne Koreje kot kršitev, ki ogroža mednarodni mir in varnost, ter za ohranitev miru zahtevali vojaške ukrepe. Za sprejetje te resolucije je ZDA izkoristila poročilo Komisije OZN za Korejo (UNCOK - United Nations Commission On Korea).

²³⁸ SZ namreč že od 10.1.1950 ni sodelovala na zasедanjih VS OZN zaradi nestrinjanja z ameriško blokado vstopa Kitajske v VS OZN.

Koreji. Dva dni kasneje, 27.6.1950, so OZN pozvali članice²³⁹, da Južni Koreji nudijo potrebno podporo, da bi lahko odbila oboroženi napad. Ustanovljene so bile čete OZN, ki pa so jih (vsaj v začetku) večinoma sestavljali le Američani. Za poveljnika združenih sil OZN so določili veterana druge svetovne vojne – ameriškega generala Douglasa MacArthurja, tedaj poveljnika (okupacijskih) sil na Japonskem. Začetno obotavljanje ZDA in predsednika Trumana, ali naj stopijo v odprt vojaški spopad tako kmalu po pred nekaj leti končani vojni in tako daleč od doma, so omehčale zahteve javnosti, naj pritiskom in grožnji komunizma iz Severne Koreje ne popuščajo. Dodatno so ga prepričala tudi poročila, da v primeru vojne v Koreji ne gre za slepilni manever SZ, ki bi lahko ZDA morda zvalil v past, da bi opustila prizadevanja za podporo državam Evrope pred agresivno politiko SZ v zahodni Evropi. (Resolution of UN Security Council No. 82 of 25 June 1950; No. 83 (1950) of 27 June 1950; No. 84 of July 1950)

Začetni prodor Severne Koreje je bil silovit, že 3 dni kasneje je prestolnica Južne Koreje – Seul padla v roke napadalcem, vlada Južne Koreje na čelu z Syngman Rhee – jem je zbežala na jug. Štiri divizije ameriške VIII. armade je vodil general Walton Walker, eden najboljših Patonovih poveljnikov v Evropi. V boju se v začetku Američani niso izkazali – prvi dve četi, pod poveljstvom polkovnika Smitha, ki sta se 5.7. nekaj več kot 50 kilometrov južno od Seula prvič spopadla s vojsko Severne Koreje, sta že v prvem spopadu izgubili 220 mož, več kot polovico sil. Prva dva meseca napadov kljub izdatni podpori letalstva ZDA, ki je na nebu nad Korejo doseglo zračno superiornost, so se (združene) južnokorejske enote in enote ZDA bolj ali manj umikale. Močna prva linija obrambe južno od Seula na reki Han ni zdržala, tudi linijo Seul – Taejon so elitne enote severnokorejskih sil razbile. Kmalu je padel tudi Taejon, utrdba na reki Kum. Poveljnik VIII. armade je kljub začetnim neuspehom mrzlično organiziral obrambo na t.i. mostobranu²⁴⁰ Pusan, na skrajnem jugovzhodu korejskega polotoka, okoli strateško pomembnega istoimenskega pristanišča. Srditi pehotni boji ob močni uporabi tankovskih enot, predvsem avgusta 1950, ko so severnokorejske sile elitne 4. divizije pod poveljstvom generala Li Kuon Mu – ja začele »odločilni« napad na v majhen žep na koncu polotoka stisnjene enote t.i. *sovražne, imperialistične vojske in izdajalcev*, se niso končali v prid napadalcev, temveč se je situacija od septembra 1950 dalje začela počasi obračati. Ko je postalo jasno, da bo t.i. mostobran zdržal in da severnokorejske enote ne bodo v celoti premagale sil Južne Koreje in enot OZN pod vodstvom ZDA, so v vojaškem poveljstvu ZDA

²³⁹ Na podlagi poročila ZDA je VS OZN sprejel še resoluciji VS 83/84 (1950), kjer je zahteval, da članice nudijo vojaško pomoč enotam OZN, ki bodo pod poveljstvom ZDA.

²⁴⁰ (Angl: perimeter – sl prevod: mostobran, prosti sl. prevod: perimetr – močno, utrjeno, z mnogimi opazovalnimi točkami in utrdami prepletено področje, ki ga v celoti, ponavadi z zaščitenim zaledjem, obvladujejo oborožene sile posamezne države. Mostobran Pusan je bil velik 12.800 kvadratnih kilometrov.

že snovali drzno zamisel, ne povsem nepodobno izkrcanju v Normandiji leta 1944. Drzna ideja generala McArthurja je namreč bila izvesti pomorski desant daleč v zaledju severnokorejskih sil pri Inčonu, na zahodu korejske obale. V tvegani operaciji, imenovani Cromite²⁴¹, je sodelovalo več kot 260 ladij, 350 letal in več kot 70.000 mož. Elitne enote X. ameriškega korpusa mornarice so najprej zavzele dobro utrjen otok Wolmi – do, nato pa po jezu, ki ga je povezoval s kopnim, prodrle v pristanišče Inčon. Le 11 dni kasneje, 26.9.1950, so ponovno osvobodile Seul in na oblast vrnile Syngman Rhee – ja. (Appleman 1992, 491 in 536 – 537; Gammons 2000: 6 – 18; Nečák 1992: 129; Schnabel 1992, 171 – 177 in 184 – 185; Čuček in ostali, 321 – 325; Vojna enciklopedija, 4. knjiga, 1972b, 601).

V času po dosegu odločilnega preobrata v vojni si je ameriški predsednik intenzivno prizadeval, da bi generala McArthurja, ki so mu rastle ambicije in ki je vztrajal, da je potrebno v velikem frontalnem napadu popolnoma poraziti vse enote Severne Koreje, na znamenitem sestanku na otoku Wake obrzdal, da bi sledil zunanji politiki ZDA – namreč, da se mora vojna čimprej končati in to popolnoma brez vmešavanja zunanjih sil²⁴², a mu to ni uspelo. General je trdno zagovarjal svoje stališče in z zavlačevanjem okoli dogovora, kje se bodo na sever prodirajoče enote OZN ustavile, pridobil čas, da so njegove sile že prekoračijo mejno črto in napredovale naprej na sever. Stalin v tistem času kljub veliki grožnji z juga ni bil pripravljen odločilneje pomagati z več možmi in opreme, zato je »pritisnil« na svojega tovariša – vodjo kitajske komunistične partije Mao Ze Donga, da prične z odločnejšim vmešavanjem v spopad.

General MacArthur je na vsak način, kljub poročanjih o razporejenih skoraj četrt milijona kitajskih vojakov ob reki Jalu, hotel prečkati 38. vzporednik in premagati severnokorejske enote (Schnabel 1992, 179).

O prečkanju 38. vzporednika ZDA niso hotele same odločiti, ampak so želele pridobiti soglasje VS OZN. Zaradi veta sovjetskega predstavnika so poiskale drugo pot – Generalna skupščina OZN je 7. oktobra 1950 s 47 glasovi za, petimi proti in sedmimi vzdržanimi sprejela resolucijo, ki je pooblastila generala McArthurja, da kot glavni poveljujoči vojakom OZN, ustvari združeno, demokratično in neodvisno Korejo. OZN s pozivom za vzpostavitev miru v Koreji omogoči, da je združeno poveljstvo sil OZN dobilo legitimno podlago za vstop v Severno Korejo.

²⁴¹ Drzna operacija, izvedena 15.9.1950, je bila klasična vojaška mojstrovina prevzema strateške iniciative in je v celoti dosegla cilj – pretrgati komunikacijske in oskrbovalne poti severnokorejske vojske daleč v sovražnem zaledju.

²⁴² Harry Truman se je namreč (kot se je izkazalo kasneje) upravičeno bal, da se bosta v primeru izrazitega frontalnega napaka enot OZN in ameriških enot preko 38. vzporednika, v boj na severnokorejski strani aktivneje vmešali najprej SZ in kasneje Kitajska

V času, ko je VIII. armada že prečkala 38. vzporednik, točneje 30. 9. 1950,, ter po 1. 10. 1950, ko je general McArthur poslal Kim Il Sungu ultimatum za brezpogojno predajo, je Mao svojim generalom naročil, naj »Kitajska ob nadaljnjem napredovanju enot OZN več ne drži križem rok«.

Pet dni po sestanku na otoku Wake je padel Pjongjang in čete OZN, v katerih so poleg ameriških enot sodelovale tudi britanske, avstralske, nizozemske, tajske, filipinske, turške in kanadske enote, so prodirale proti reki Jalu, ki teče med Korejo in Kitajsko. Osnovna McArthurjeva ideja, ki ni bila usklajena z generalštabom ZDA, je bila, da bodo glavne vojaške operacije na korejskem polotoku končane do 23. 11. 1950. Dan je imel tudi simbolni pomen – za Američane je takrat praznik – zahvalni dan in generalova napoved, da bo vojna končana do zahvalnega dne in da bo večina ameriških enot doma za božič se je med vojaki razširila kot blisk. S tem, ko je 24. 10. 1950 odpravil vse omejitve premikov enot v Koreji, ter 5. 11. samovoljno ukazal bombardiranje vseh mostov na mejni reki Jalu,²⁴³ je pravzaprav določil svojo usodo. Ofenziva, ki sta ji je Truman in celotni generalštab nasprotovala, se je začela 24. 11. 1950. Poveljujoči general Walton Walker ji je nasprotoval, saj so obveščevalne enote dobivale vedno bolj resne dokaze o tem, da na severnokorejski strani že sodelujejo kitajske sile²⁴⁴, imenovane kitajski prostovoljci, pod poveljstvom generala Lin Piaa. Kitajske enote so se prvič pokazale dva dni kasneje in so s svojim fanatičnim bojem in dobro izurjenostjo ves čas spopadov Američanom povzročale hude preglavice. (Nećak 1992, 135; Schnabel 1992, 171 – 177 in 184 – 185; Čuček in ostali 1981, 321 – 325; Vojna enciklopedija, 4 knjiga, 1972b, 601; Stueck 1997, 119 – 121).

Med glavne značilnosti kitajskih napadov na južnokorejske enote velja izpostaviti napade kitajskih prostovoljcev v t.i. »človeških valovih«²⁴⁵ in, predvsem ob koncu novembra 1950, prve spopade reaktivnih letal na nebu nad Korejo²⁴⁶. Kitajci so v t.i. začetni ameriški »božični ofenzivi« napadli z 250.000 do 300.000 vojaki in enote OZN so se po začetnem neodločnem uporu (spet) umikale. Kmalu je postalo jasno, da enotam OZN grozi uničenje. Ob koncu novembra so se ameriške enote že umikale iz Severne Koreje. Kljub temu, da je McArthur kot povračilne ukrepe zahteval velike okrepiteve sil, blokado kitajskih luk in celo to, da naj

²⁴³ Pentagon je to v zadnjem trenutku uspel preprečiti.

²⁴⁴ Mao Tze Dong je naprej v »pomoč« severnokorejskim silam namenil devet divizij za intervencijo.

²⁴⁵ Angl.: (Human Waves). Gre za taktike jurišev velikega števila vojakov, pri katerih so uporabljali tudi piščalke, bobne in trobente za povzročanje panike med sovražnikovimi vojaki.

²⁴⁶ Po uvodnih zračnih napadih letal OZN (predvsem ameriških letal) sta se na nebu nad Korejo srečala ameriški F-80C 'Shooting star' in ruski MIG-15 ,na kitajski strani pa pravzaprav spretno, za ves čas vojne zamaskirana sovjetska letala, ki jih je Stalin poslal za obrambo mostov na reki Jalu. Zaradi Migove superiornosti v zraku so bili američani prisiljeni v Korejo poslati nova reaktivna letala tipa F-84E 'Thunderjets' in F-86A 'Sabres', pri čemer je bil le slednji vsaj približno primerljiv z vedno nevarnim Migom, predvsem v bojih na višjih višinah (Appleman 1992, 715-716; Weathersby 1993, 32). (Mossman 1990, 53; US Fighting Forces 1989, 515-516).

ameriško letalstvo na Kitajsko kot povračilni ukrep odvrže 50 atomskih bomb²⁴⁷, protiofenzive ni mogel več preprečiti. Enote OZN so se iz Pjongjanga umaknile 5. 12. 1950. Truman kot že ves čas ni želel splošne vojne v Aziji, zato je zavrnil vse zahteve generala, kar je McArthur označil kot kapitulacijsko politiko. Kljub ukazu, da naj se enote OZN in korejske varnostne sile utrdijo na razmejitveni črti, so prodirajoče enote Severne Koreje, zdaj močno okrepljene s kitajskimi prostovoljci, že januarja 1951 dospele 150 kilometrov južno od mejne reke Han in južnokorejska prestolnica je bila spet v severnokorejskih rokah. Podobno kot Syngmann Rhee je tudi Kim Il Sung želel združiti Koreji v eno državo. (Čuček in ostali 1981, 321 – 325; Vojna enciklopedija, 4. knjiga, 1972b, 602 – 605; Stueck 1997, 131 – 153). V času srditih vojaških spopadov v zimi 1950 – 1951 so potekala tudi intenzivna diplomatska prizadevanja za prekinitvev spopadov v želji, da bi sprte strani sedle za pogajalsko mizo, a čas za to še ni bil primeren.

Kljub izdatnim naporom severnokorejskim enot, da bi ponovno zasedle celoten Korejski polotok, je konec januarja 1950 prodor proti jugu začel popuščati in se februarja 1951 popolnoma ustavil. Že 18. 3. 1951 je bil Seul spet v južnokorejskih rokah, vedno bolj izmučene čete OZN so spet prodirale proti Severu. (Schnabel 1992, 354; Stueck 1997, 168).

Kljub dejstvu, da je ob prerani smrti²⁴⁸ odličnega generala Walkerja poveljnik ameriških sil v Aziji, general McArthur, za novega poveljnika VIII. armade nastavil Matthewa Ridgwaya in mu dal večja pooblastila pri vodenju in poveljevanju svojih enot, generalštab ameriških oboroženih sil ni več dovolil, da bi južnokorejske enote in enote OZN še enkrat prečkale 38. vzporednik. (Mossman 1990, 177).

Zaradi vse večje neposlušnosti in upiranja ukazom GŠ OS ZDA je Truman McArthurja, kljub hudim kritikam doma ter nekaterim negotovanjem zahodnih zaveznic, zamenjal in na njegovo mesto postavil dotedanjega poveljnika VIII. armade, generala Ridgwaya, poveljnik VIII. armade pa je postal general Van Fleet. (Mikuž 1983, 170 – 171; Schnabel 1992, 358).

V zamenjavi McArthurja in prvih nestrinjanjih v koaliciji držav, ki so sestavljale mednarodne sile OZN, gre iskati glavne vzroke za vedno manj intenzivno vodenje bojev na Korejskem polotoku. V času med januarjem in julijem 1951 sta sledili še dve močni ofenzivi s aevera in čete OZN so se morale se enkrat umakniti na jug, skoraj do Seula, toda z nekaj manj odločno protiofenzivo so konec julija spet bile na vsej črti ob 38. vzporedniku. V tistem času je obema stranema v spopadu postalo jasno, da je vzpostavljeno takšno ravnotežje sil, da nobena stran ni več imela večjih možnosti za zmago, zato je vsaka stran zase

²⁴⁷ V tem času se začne prvo, odkrito nestrinjanje ameriškega generala z splošno politiko generalštaba oboroženih sil ZDA in predsednikom Trumanom, ki se je samo stopnjevalo do časa, ko so generala razrešili dolžnosti (Schnabel 1992, 284).

²⁴⁸ General Walton Walker, poveljnik VII. armade, je namreč umrl v prometni nesreči 23.12.1950.

sprevidela, da je edina prava rešitev v diplomaciji (Vojna enciklopedija, 4. knjiga 1972b, 603). 23. 6. 1951 se je zgodil nov preobrat v vojni. SZ je namreč prva predlagala ustavitev ognja in umik sil na položaje na 38. vzporedniku in začetek mirovnih pogajanj. 10. 7. 1951 sta se v Kaesongu²⁴⁹ srečali delegaciji OZN pod poveljstvom vicearmirala Joy-a Tournerja in severne Koreje pod poveljstvom generala Nam Ilom-a. (Hermes 1992, 17 – 21; Schnabel 1992, 403 – 404).

Po številnih zapletih, npr. prekinitvi pogajanj avgusta 1951, ko sta kitajska in severnokorejska delegacija prekinili pogajanja zaradi domnevnega OZN bombardiranja mesta Kaesong, po tem, ko so se pogajanja iz Kaesonga preselila in oktobra nadaljevala v Panmunjonu, po mnogih operacijah s t.i. omejenimi cilji, ki so jih enote ameriške vojske izpeljale večinoma zato, da bi se severnokorejska in sovjetska delegacija pogajali bolj resno, ter po bolj ali manj resnih sporih med kitajsko in sovjetsko delegacijo glede nadaljnjega poteka pogajanj so sprte sile 27. julija 1953 sklenile dokončno premirje. (Čuček in ostali 1981, 321 – 325; Vojna enciklopedija, 4. knjiga, 1972b, 603 – 605; Stueck 1997, 239 – 240).

Sporazum je poleg pogojev za zaustavitev ognja določil tudi (novo (staro)) demarkacijsko črto med severno in južno Korejo, demilitarizirano cono, uredil pa je tudi kočljivo vprašanje repatriacije vonjih ujetnikov in načrtal smer za reševanje korejskega vprašanja v prihodnosti – sklic politične konference o dokončni rešitvi korejskega vprašanja.

To vprašanje so obravnavali na mednarodni mirovni konferenci v Ženevi, ki je potekala med aprilom in julijem 1954. Konference se je udeležilo 16 držav, ki so sodelovale v vojni v Koreji²⁵⁰. Cilj konference – doseči politično združitev obeh Korej na demokratičnih temeljih in trajen mir – ni bila dosežen, zaradi blokovskih nasprotij je ostalo pri starem – Korejo je takrat delil in jo tudi danes še vedno deli 38. vzporednik. Od 1954 do danes se je na jugu korejskega polotoka razvijala prozahodna Južna Koreja, ki se je sprva pod diktatorskim režimom Syngmann – a Rheeja in kasneje Parka gospodarsko razvijala. Na severu se je socialistično organizirana država pod avtoritarnim Kim Il Sungom vse bolj odmikala, tako od SZ kot od Kitajske, in svoje mesto v času hladne vojne našla v t.i. »tretjem bloku« – gibanju neuvrščenih. Ob 38. vzporedniku in demilitarizirani coni so ostale enote Ameriške vojske in pogajanja o združitvi obeh Korej so še danes v začetni fazi. (Mikuž 1983, 181 – 182; Nečak 1992, 153 – 156, Vojna enciklopedija, 4. knjiga, 1972b, 603 – 605).

²⁴⁹ Mesto pogajanj bi bilo izbrano naključno, okoli tega je bilo pred mirovnimi pogovori veliko nestrinjanj. Kaesong je bilo mesto na nikogaršnjem ozemlju, a blizu nameščene severnokorejske in kitajske enote, ki bi ga lahko kadarkoli okupirali (Stueck 1997, 209).

²⁵⁰ ZDA, VB, Francija, Avstralija, Kanada, Nova Zelandija, Belgija, Nizozemska, Danska, Turčija, Grčija, Filipini, Kolumbija, Tajska, Etiopija, Južne Koreje in SZ, Kitajska ter Severna Koreja.

6.1.4. VPLIV VOJNE V KOREJI NA ZDA IN SZ

Čeprav, paradoksalno, ne ZDA ne SZ nista želeli vojne v Koreji, sta vanjo opazno in močno vstopili zaradi zavezanosti pomagati vsaka svojemu, močno ideološko obarvanemu sistemu v Korejah. Ti z močnim nacionalizmom in željo po združitvi držav pod oblastjo enega obarvani politični sistemi so vseeno dosegli, da je ZDA v spopad vstopila tudi v želji po odkritem tekmovanju z SZ, zaradi zaskrbljenosti zaradi rastoče nevarnosti komunizma na Kitajskem in zaradi upravičenega strahu, da bo izgubila svoje pozicije v daljni Aziji. SZ na drugi strani si vojne v Koreji sploh ni želela in interesa za vpliv na tem delu sveta ni kazala. V tistem času je namreč bila močno osredotočeni na urejanje razmer v (vzhodni) Evropi, v vojno pa je na strani Severne Koreje vstopila tudi zato, ker si ni želela sovražnega režima na svoji južni meji. SZ in ZDA so z vpletenostjo v vojno v Koreji razkrile tudi zapleteno odločevalsko pozicijo Organizacije Združenih narodov, saj je ta, kljub temu, da je bila v začetni fazi vojne v Koreji bolj kot ne le instrument v rokah ZDA, vendarle odigrala vidno vlogo na diplomatskem področju. Blokada VS OZN je omogočila skupščini (GS OZN), da je odigrala svojo vlogo pristojnosti razpravljanja in odločanja o vprašanih mednarodnega miru in varnosti v polni meri in tako utrdila svetovno organizacijo kot ključno pomemben mednarodni politični organ v času hladne vojne.

Vojna v Koreji je bila edini vojaški spopad med velesilama v obdobju hladne vojne, pa čeprav sta obe v vojno vstopili (ZDA bolj odkrito kot SZ), skoraj pod prisilo, zaradi novonastalih razmer v mednarodni politiki. Vojna v Koreji ni bila vojna za obrambo Korejskega polotoka, ampak drzno rečeno – igrišče, kjer sta velesili (iz)bojevali svoje interese drugje v svetu.

Korejska vojna ni potemtakem razrešila ničesar. Bila je vojna velikih ofenziv in spremenljive bojne sreče. (Čuček in ostali 1981, 325).

6.1.5. POSLEDICE VOJNE V KOREJI

Triletni vojaški spopad na Korejskem polotoku je pomenil prvi veliki preobrat v svetovni politiki po drugi svetovni vojni, saj je poleg velikih človeških in gmotnih izgub, predvsem med prebivalci obeh dežel, prinesel tudi številne spremembe v mednarodni skupnosti.

6.1.5.1. Človeške žrtve

Vojaške žrtve: več kot 500.000 vojakov OZN, od tega 144.173 vojakov, 33.629 padlih in 103.248 ranjenih, južnokorejske sile več kot 70.000 padlih, 150.000 ranjenih ter 80.000 ujetih. Točnih števil za žrtve na severnokorejski strani ni, a po ocenah OZN so Severni

Korejci imeli okoli 600.000 žrtev, med kitajskimi prostovoljci pa je bilo žrtev preko 900.000²⁵¹. Največ žrtev je bilo med civilnim prebivalstvom, po približnih ocenah vsaj milijon na vsaki strani. Vojna v Koreji je povzročila tudi več kot devet milijonov beguncev: štiri milijone v Severni Koreji, pet milijonov v Južni (Kolko 1994, 404; Malkasian 2001, 88; American Military History 1989, 569; Korean War FAQ, 1998).

6.1.5.2. Materialna škoda

V Korejski vojni je bilo v Severni Koreji uničenih 8.700 industrijskih objektov, v Južni Koreji več kot 16.000, v obeh Korejah je bilo uničenih tudi po 600.000 domov. Skupna vojaška škoda v Severni Koreji je znašala 1,7 milijarde ameriških dolarjev in v Južni Koreji več kot dve milijardi dolarjev (Stueck 1997, 361).

Ena neslutnih posledic vojne je bilo tudi več kot štirikratno povečanje ameriškega obrambnega proračuna od 1949 – 1952, ZDA so z vojno v Koreji do 8. 6. 1953 imele več kot 15 milijard dolarjev stroškov, OZN dodatno desetino te vsote²⁵² (Mikuž 1983, 180).

6.1.5.3. Mednarodne družbeno – politične posledice

- Zaostritev hladne vojne in krepitev oboroževanja članic NATO pakta v Evropi:
 - med 1950 – 1953 se je vojaška sposobnost NATO pakta v Evropi iz 14 slabo opremljenih divizij brez ameriških povečala na 16 dobro opremljenih divizij, od tega šest ameriških²⁵³, le v Zahodni Nemčiji;
 - širitev NATO pakta na Grčijo, Turčijo, ponovno oboroževanje Nemčije;
 - novo poveljstvo zavezniških sil za Evropo s ciljem, da pripravlja načrte in v primeru vojne vodi enote.
- Preusmeritev pozornosti, da Varšavski pakt v tistem času ne napade Jugoslavije:
 - vojna v Koreji prepreči vojaški napad na Jugoslavijo, saj bi v primeru, da bi bil ameriški odgovor v Koreji manj odločen, SZ zelo verjetno napadla Jugoslavijo.
- Vzhodna Azija postane novo strateško in vojaško pomembno področje za ZDA:
 - ZDA 8. 9. 1951 z Japonsko podpišejo mirovni sporazum, že naslednje leto Japonska postane del varnostnega sistema ZDA;
 - ZDA podpiše varnostne pogodbe z Avstralijo, Novo Zelandijo, Filipini;

²⁵¹ Ocene žrtev se predvsem na severnokorejski strani močno razlikujejo, kitajski viri navajajo 390.000 domačih žrtev vojno, od tega 145.000 padlih, 245.000 ranjenih.

²⁵² Zanimivo - stroški predstavljajo 5% vsote, porabljene v drugi svetovni vojni, količina streliva, odvrženega iz letal ZDA na Korejo (milijon ton eksploziva, tri milijone ton streliva) pa predstavlja 43% ameriškega streliva, porabljenega v drugi svetovni vojni (Kolko 1994, 404).

²⁵³ Skupna vojaška moč članic NATO pakta je ob koncu vojne znašala kar sedem milijonov vojakov. Povečal se je tudi odstotek izdatka za obrambo članic NATA s povprečno 5% na 12 odstotkov BDP.

- ZDA se v varnostni pogodbi s Francijo zaveže, da bo podprla francoska prizadevanja za rešitev razmer v Indokini;
- ZDA v Južni Koreji po koncu vojne ostanejo ter urijo in opremljajo južnokorejske sile. V posebnem sporazumu²⁵⁴ z Južno Korejo ZDA določijo okoliščine pomoči in obljubijo podporo v primeru napadenosti, izrecno pa prepovedo samovoljni napad Južne Koreje na severno sosedo.
- Odnosi med Kitajsko in ZDA se zaostrijo
 - ZDA šele 1971 prenehajo diplomatsko nasprotovati vstopu Kitajske v OZN, šele osem let kasneje vzpostavijo diplomatske odnose.
- Kitajsko poseg t.i. kitajskih prostovoljcev v Koreji postavi na politični zemljevid sveta kot pomembno mednarodno entiteto, povzroči pa tudi razpad zavezništva z SZ:
 - Spopad pospeši graditev moderne vojaške sile, notranje konsolidira državo.
 - Vojna prispeva k politični in ideološki unifikaciji države.
 - Pri mnogih azijskih državah si dvigne ugled in to kasneje s pridom izkorišča.
 - Neizpolnitev obljub SZ o zračni zaščiti Kitajski povzroči najprej poslabšanje odnosov med državama, kasneje celo razpad kitajsko – sovjetskega sporazuma.
- Gospodarski, politični in vojaški preporod Japonske:
 - Proizvodnja vojaške opreme pospeši gospodarsko rast po vojni uničenega japonskega gospodarstva.
 - Japonska z dovoljenjem ZDA ponovno pride do lastne vojske²⁵⁵ – t.i. varnostne sile s 75.000 pripadniki policistov v rezervi in z 8.000 možmi pomorskih varnostnih sil.
- Ohranitev OZN in njen ponovni vzpon v vlogi in pomenu:
 - Izdatna angažiranost OZN v vojni v Koreji ohrani OZN, saj preusmeri pozornost v stran od sovjetske blokade²⁵⁶ VS OZN zaradi nasprotovanja ZDA Kitajskemu vstopu v organizacijo.
- Razmere v Severni in Južni Koreji:
 - Korejski polotok ostaja razdeljen po 38. vzporedniku, močne oborožene sile obeh držav še vedno opazujejo ena drugo preko demilitarizirane cone.

²⁵⁴ Varnostni sporazum med Južno Korejo in ZDA, podpisan 1. 10. 1953, ratificiran 17.11. 1954, določa vpliv ZDA v Južni Koreji, določa sodelovanje med državama in opredeljuje pogoje, v katerih bi ZDA (vojaško) posredovale. Sporazum vpliva tudi na to, da SZ Kim Il Sungu najodločnejše prepove kakršenkoli ponovni napad južne sosedo.

²⁵⁵ Vsem rodovom oboroženih sil se je Japonska ob podpisu kapitulacije 2.9.1945 morala odreči.

²⁵⁶ SZ bi v tistem času, zaradi neučinkovitosti organizacije pri reševanju težav, najverjetneje iz OZN izstopila in skoraj gotovo sama ustanovila mednarodno organizacijo, kamor bi zelo verjetno pristopile vse tedanje prosovjetske države, morda celo nekatere nevtralne države. Na ta način bi omogočili uresničitev interesov, ki jih ob ameriški blokadi VS OZN in posledičnem diktatu ene velesile mednarodni organizaciji ne bi mogli. Vojna v Koreji in OZN pod vodstvom ZDA pa je pravzaprav prisililo SZ, da se je vrnila na zasedanja in s tem ohranila obstoj OZN do danes.

- Južnokorejska vojska od vojne dalje ostaja pomembna vojaška sila s 600.000 vojaki.
- V Južni Koreji ostaja še danes stacionirana ameriška VIII. armada.
- Nacionalistični predsednik Syngman Rhee avtoritativno vlada do državnega udara 1961, ko ga vržejo s predsedniškega mesta.
- Severna Koreja ohrani dobre odnose s Kitajsko in SZ in ostaja socialistično urejena država, kjer vlada avtoritativna diktatura, ena najhujših na svetu, vse do današnjega dne.
- Avtoritativni Kim Il Sung ostane na oblasti do smrti 1994, ko ga nasledi sin Kim Il Jong.
- Obe državi šele 1991 sočasno postaneta članici OZN in šele leto kasneje – – 1992 – podpišeta prvi bilateralni sporazum, v katerem se dogovorita za prekinitev 42 let trajajočega bojevanja za priznanje mednarodne legitimnosti.

6.1.5.4. Vojaške implikacije

- Vojna med Korejama je bila prva omejena vojna po drugi svetovni vojni.
- Kljub preteklim izkušnjam niso uporabili strategije totalnega uničenja nasprotnika.
- V omejenih vojaških operacijah je bila pridobitev političnega vpliva glavni cilj.
- Prvič se je uporabila strategija zastraševanja z atomskim orožjem²⁵⁷.
- Uporabljeni so bili novi oborožitveni sistemi:
 - helikopter za prevoz vojakov in opreme na bojno črto in odvoz ranjencev,
 - taktika uničevanja nasprotnikove žive sile in materialnih sredstev z napalmom,
 - prvič so bila v oboroženih spopadih uporabljena reaktivna letala (kasneje znameniti sovjetski MIG – 15).

(Benko 2000, 292 – 297; Čuček in ostali 1981, 321 – 326, Malkasian 2001, 73 in 89 – 90; Nećak 1992, 156; Stueck 1997, 349 – 352, 361, 367 – 369; Švajncer 1998, 416 – 425; Weiqun 1995, 105, 167).

6.1.6. UPORABA TANKOVSKIH ENOT V KOREJSKI VOJNI

Analizo načinov uporabe tankovskih enot v bitkah v Korejski vojni razčlenjujem na obe (skupini) protagonistk, na zavezniške sile v okviru OZN in pod poveljstvom ZDA ter na

²⁵⁷ Strategija zastraševanja z možnostjo uporabe atomske bombe se je v Korejski vojni uporabila prvič (in zadnjič) (general D. Macarthur je od svojega vrhovnega poveljnika Trumana v času Korejske vojne celo zahteval, da se atomska bomba uporabi za strateško in taktično bombardiranje ciljev na Kitajskem, a mu ta ni dovolil). Kasneje so smiselnoist uporabe in učinkovitost atomskega orožja, zaradi njegovega učinkovanja na vse v boju sprte strani, sprejeli kot nesmiselno in takšno strategijo opustili.

severnokorejske oborožene sile, ki so se jim v različnih fazah vojne priključevali t.i. kitajski prostovoljci ter, predvsem kot svetovalci, tudi vojaki SZ.

Korejska vojna je bila prvi odkriti vojaški konflikt v času po drugi svetovni vojni, kjer so tanke in oklepna vozila pehote uporabili v takšnem obsegu, primerljivem z obsegom uporabe v drugi svetovni vojni. Čeprav se je moč vojne v Koreji spominjati predvsem po krvavi zaustavitvi spopadov in premirju po maju 1951, je bilo še posebej prvih devet mesecev spopadov tankovsko bojevanje eden najbolj kritičnih elementov v boju. Invazija Severne Koreje na južno sosedo je bila (uvodoma) tako uspešna predvsem zaradi odlične taktične uporabe OM/TE Severne Koreje, opremljenih z v boju preverjenimi sovjetskimi tanki T34 – 85, ter zaradi praktično popolnega pomanjkanja protitankovske obrambe Južne Koreje. Večkratna zaustavitev prodora in končni poraz enot Severne Koreje ne bi bil (ni bil) mogoč vse do takrat, ko so enote Južne Koreje uspele zagotoviti ustrezno število tankov v svojih enotah. Hitrejše in učinkovito napredovanje enot ZN iz obkolutvenega obroča pri Pusanu je bil mogoč samo zaradi spretnega upoštevanja in izvajanja oklepno – mehanizirane taktike in uporabe OM/TE. (Zaloga 1994, 3).

6.1.6.1. Tankovske enote severnokorejskih oboroženih sil

OM/TE Severne Koreje so začele nastajati leta 1948 ob pomoči Kitajske in SZ. Majhno jedro tankovskih inštruktorjev, zasnovano na Kitajskem, je vojake v tankovskem bojevanju sprva urilo na zaseženih japonskih in ameriških tankih (Stuart M3A3, Sherman M4A4), nedolgo zatem tudi na modernejših sovjetskih T – 34. Že 1948 pa so, ob sovjetski pomoči, ustanovili prvo severnokorejsko oklepno enoto – 15. tankovski vadbeni polk s sedežem v Sadongu, blizu prestolnice Pyonngyang. Enota je bila opremljena z dvema sovjetskima tankoma T – 34 – 85, v sestavi je imela tudi večje število sovjetskih inštruktorjev, poveljeval pa ji je Yu Kyong Su, veteran druge svetovne vojne. Že leto kasneje, 1949, je 15. polk razpadel, vojake pa so prerazporedili v novo 105. oklepno brigado, enoto, ki je postala okostje in glavna udarna sila ob napadu na južno sosedo. Polki so od oktobra 1949 imeli v svoji sestavi vsak 40 tankov T – 34 – 85, enota pa je imela v svoji sestavi še dva mehanizirana pehotna polka, med drugim oborožena vsak s po 16 jurišnimi sovjetskimi topovi SU – 76M. V času napada na Južno Korejo so severnokorejske OS imele na razpolago 285 sovjetskih tankov T – 34 – 85 ter 75 jurišnih topov SU – 76M, če omenim le najpomembnejše kose oborožitve. Res pa je in to velja omeniti, da so bile glavne udarne sile razporejene le v okoli 50 odstotkih v glavni bojni enoti – 105. oklepni brigadi, ostale pa v manjših oklepno – mehaniziranih in pehotnih enote, razporejenih vzdolž meje z južno sosedo. Dve novi tankovski brigadi, ob začetku vojne

še v načrtovanju, sta šele septembra 1950 začeli operativno sodelovati, prvič v spopadu za Pusan in Inchun. Kljub vsemu so bile OM/TE Severne Koreje v letu 1950 najmočnejše tankovske enote v Aziji, če seveda zanemarimo OM/TE SZ. (Zaloga 1994, 3 – 11)²⁵⁸

6.1.6.2. Uporabe OM/TE v Korejski vojni

Na tem mestu kratko povzemam značilnosti bojov tankovskih in oklepno mehaniziranih enot v korejski vojni.

6.1.6.2.1. Invazija oklepa

V OS Severne Koreje so za glavno udarno silo, kot sem že omenil, formirali 105. oklepno brigado, njen prodor pa so načrtovali – zaradi razgibane in za vozila vsake vrste nadvse neprijazne geografije Korejskega polotoka, ob edini logični in glavni smeri napada – vzdolž ravninskih in priobalnih predelov zahodnega dela polotoka. Ker je tudi glavno mesto Južne Koreje, Seul, v tem pasu, je bil glavni cilj 105. brigade zavzetje prestolnice. Zanimivo in v očitnem nasprotju s sovjetsko doktrino vodenja OM/TE pa Severni Korejci svojih tankovskih sil – 105. brigade – niso uporabili kot enotne in edine udarne sile, temveč so njene polke, povsem zmotno in na moč škodljivo, prerazporedili za pomoč lastnim pehotnim divizijah. Vodilna enota je bil 109. tankovski polk pod poveljstvom Kim Tae Ryan – a, združen s 3. pehotno divizijo. Prav te sile so prve pri Sachang – nu, 25. 6. 1950 okoli petih zjutraj, prečkale mejo ter z lahkoto iz boja izločile 17. pehotni polk južnokorejske vojske. Sledile so jim še druge enote. Enako uspešno so v boj vstopile druge enote Severne Koreje – 203. pehotni polk, pridružen prvi pehotni diviziji, ki je prodiral vzdolž t.i. združitvene avtoceste Kaesong – Seoul in 107. pehotni polk Severne Koreje, ki je z lahkoto premagal 12. in 13. pehotni polk Južne Koreje, nameščen vzdolž reke Imjin blizu kraja Korangpo. Kljub trditvam, da so južnokorejske enote iz bojov izločile ali v polnosti uničile kar 11 severnokorejskih tankov T – 34, se je to kasneje izkazalo za netočno. Uspeh 107. pehotnega polka Severne Koreje, ki je napadal v sodelovanju in kot integralni del 4. pehotne divizije Severne Koreje, je bil zelo velik, med drugim so iz bojov zlahka izločili več enot 7. pehotne divizije južnokorejskih sil. Med glavne vzroke za zelo malo učinkovitega upora proti prodiranju severnokorejskih sil šteje dejstvo, da so bila pehotna orožja južnokorejskih sil, t.j. 57 mm lahki jurišni topovi in 60 mm pehotna protitankovska orožja, proti tankom povsem

²⁵⁸ Če na tem mestu omenim še ostale OM/TE v regiji – Kitajska je imela v tem času zgolj nekaj zaseženih tankov japonske in ameriške izdelave, sile ZDA v Južni Koreji pa tudi niso imele omembe vrednih tankovskih enot (razen lahkih tankov M24 Chaffee) – poleg dejstva, da so videle ozemlje Koreje kot manj pomembno za ameriške interese v tem delu sveta, so večji koncentraciji in širitvi obsega oklepnih sil v oboroženih silah Južne Koreje nasprotovale tudi zato, ker so se bale, da bo pogumni, a ne posebej diplomatsko spretni Syngman Rhee morebitne lastne tankovske sile (Južna Koreja v času napada 1950 sama sploh ni imela tankovskih enot) zlahka uporabil v spopadu za združitev Korej.

neučinkovita. Improvizirana protitankovska sredstva, kot so navadnim ročnim granatam dodana razstreliva TNT, so naredila več škode v enotah Južne Koreje kot škode na prodirajočih tankih.

107. in 109. oklepni polk 105. tankovske brigade se je po začetnih bojih 27.6. uspešno združil pri Uijongbu – ju, mestu, ki je omogočalo nadaljnje(lažje) prodiranje proti Seulu, ki je padel že naslednji dan. V paniki so umikajoče se enote Južne Koreje prezgodaj razstrelile pomembni most čez reko Han, še v času, ko so bodisi na njem bodisi celo še na levi strani reke ostajale pomembne enote oboroženih sil Južne Koreje in tako taktično napako spremenile v strateško. Improvizirani most so oborožene enote Severne Koreje uspešno vzpostavile šele 3. 7. 1950.

109. oklepno – mehanizirani polk OS Severne Koreje je nato 3.7. zasedel pomembno obmorsko mesto Inchon, le dva dni kasneje pa so se enote 107. polka s 33 tanki T – 34 – 85 prvič, blizu kraja Osan, spopadle s posebno bojno enoto Smith, delom 24. pehotne divizije OS ZDA. Kljub učinkovitosti 105 mm havbice, ki so pomorile predvsem na tankih posedene vojake pehotnih sil, prodora severnokorejskih tankov niso ustavile. Tudi streljanje s 75 mm in 60 mm lahкими pehotnimi protitankovskimi orožji (bazooka) severnokorejskih tankov ni ustavilo. Le uporaba t.i. HEAT eksploziva iz 105 mm topov je na razdaljah, manjših od 500 metrov, učinkovala proti prodirajočim T – 34/85 – uspeli so uničiti dva tanka na čelu kolone, pri čemer pa je bojna skupina enota Smith izgubila več kot tretjino moč v sestavi – več kot 150 moč – in kljub vrsti spopadov od 25.6. izgubila le štiri tanke T – 34/85 ter sedem jurišnih topov TU – 76M. Že 9. 7. 1950 pa se je na novo imenovana 105. oklepna brigada – preimenovana v 105. tankovsko divizijo Seul – sestala blizu kraja Suwon in okrepljena z močmi in tanki pripravila na nadaljevanje ofenzive. (Zaloga 1994, 3 – 11).

6.1.6.2.2. Prihod ameriških tankov na bojišče

Štiri ameriške divizije skupaj z 8. armado na Japonskem²⁵⁹ so ob mnogih logističnih težavah ob začetku spopada poslale v Korejo le vsaka po en lahek tankovski polk, oborožen z že omenjenimi lahкими tanki M24 Chaffee. Prva enota, ki je doživela konfrontacijo v boju, je bila bojna skupina A 78 težkega tankovskega bataljona, ki je podpirala 21. pehotni polk 24. pehotne divizije pri kraju Chonjui 10.7.1950. V boju s premočnimi v SZ izdelanimi tanki T34/85 lahki tanki M24 niso imeli nobene možnosti – že prvi dan spopada so korejske sile uničile pet tankov M24. Ogrožali pa jih niso zgolj tanki, temveč tudi težko pehotno protitankovsko orožje korejskih sil – mitraljezi 14,5 mm, ki so lahko predrli oklep lahkih

²⁵⁹ 7., 24., 25. pehotna armada in prva konjeniška armada, vsaka s svojim tankovskim bataljonom 71., 77., 78., 79. tankovski bataljon)

tankov. Izredno slabi rezultati tankovskih enot so uvodoma nadvse demoralizirajoče vplivali na moralo »zavezniških sil«, katerih OM/TE, ki to v tem času pravzaprav še niso bile, niso zmogle v ustrezni meri podpirati pehotnih enot v bojih ob reki Kum. Poleg izgub bojne skupine A so enako močne izgube doživljale tudi druge ameriške enote v Koreji, kar je dalo ameriškemu poveljstvu sil dovolj dober razlog, da so izgubili zaupanje v zmožnost tankov, da lahko učinkovito podpirajo pehotne enote. Namesto krepitve tankovskih enot in večanja števila tankov v Koreji je poveljstvo raje podpiralo idejo o urgentni dobavi novih proti – tankovskih orožij – že sredi julija so ZDA v Korejo dobavile večje število t.i. »super jurišnih pehotnih proti – tankovskih orožij« – 90 mm »super – bazook«. OM/TE sil Severne Koreje so že, kot omenjeno zgoraj, zlahka premagale sile 3. in 4. pehotne divizije pri reki Kum, tudi zato, ker ameriške enote niso imele tankovskih sil. Prodor 107. tankovskega polka 105. oklepne brigade preko reke Kum v zaledje ameriških sil, v času po 16. 7., je povzročil navezavo na 24. ameriško pehotno divizijo pri kraju Taejon, kjer so ZDA prvič učinkovito uporabile 90 mm »bazooke«, tako uspešno, da so že v uvodnih minutah uničile dva tanka T – 34, skupaj pa iz boja izločile kar 15 tankov. (Zaloga 1994, 3 – 11)

6.1.6.2.3. Perimeter Pusan

S padcem kraja Taejon so se preostale enote ZDA in manjše enote vojske Južne Koreje preko reke Naktong umaknile na skrajni jugo – vzhodni del polotoka, v t.i. obroč okoli mesta Pusan, kjer so nestrpno pričakovale okrepitev UN. Ravno v tem času pa so se začeli kazati prvi znaki t.i. utrujenosti materiala – sovjetski tanki T – 34, s katerimi so rokovali severnokorejski vojaki, so zaradi slabih cest, negostoljubnega, goratega terena, po katerih so vozili, zaradi zanemarjanja vzdrževalnih del ter zaradi intenzivnih bojov zadnjih tednov kljub trpežnosti začeli množično odpovedovati. Mnogo so jih severnokorejske sile žrtvovale za rezervne dele za delujoče tanke, veliko so jih izgubile tudi v bojih s 27. pehotno divizijo med 23. in 27.7., ko so enote ZDA s svojimi ročnimi pehotnimi protitankovskimi orožji – 90 mm bazooka – mi ter taktično izvrstno položenimi protitankovskimi minami poškodovale ali povsem uničile več kot 20 tankov T – 34. Od 28.7. dalje, ko so ZDA lahko računale tudi na učinkovito pomoč iz zraka – letalski napadi so namreč uničili vsaj dodatnih pet tankov – pa se je število tankov T – 34 v prodirajoči 105. oklepni brigadi hitro zmanjšalo na končnih vsega 40 vozil T – 34/85. Pomemben prispevek učinkovitega ameriškega letalskega bombardiranja strnjenih kolon prodirajočih severnokorejskih tankov je bil tudi sprememba taktike severnokorejskih poveljnikov. Premike preostalih tankov in drugih oklepnih sil so namreč omejili večinoma le na nočni čas.

Ameriška vojaška moč na tleh je ravno tako zrasla. Po odkritju treh deloma vozniških tankov M26 Pershing v skladiščih v Tokiu so jih Američani hitro usposobili in poslali na bojišče. Vozila so organizirali v zasilni tankovski vojaški oddelek, kamor so vključili še nekaj lahkih tankov M24 Chaffee. Enota je sprva v spopadih zaradi nepoznavanja rokovanja z vozili doživela več izgub, pestila jo je tudi neučinkovitost vodenja in nepoznavanje tankovskih taktik.

V vsem razdejanju na fronti v Koreji so v ZDA mrzlično iskali rešitev problema – zbirali so namreč vsa razpoložljiva oklepna sredstva, da bi jih poslali v Korejo. V letu 1950 so v ZDA le tri polno delujoče vojaške enote – 6. tankovski bataljon (enota M46 Patton), 70. tankovski bataljon (t.i. bataljon za vadbo z tanki Sherman M4A3 in lažjimi tanki M26 Pershing) ter 73. tankovski bataljon, večinoma s tanki M26 Pershing. Na pomoč so jim priskočile na Japonskem nameščene enote 8. armade, ki so skupaj zbrale in v t.i. 89. srednji bojni bataljon organizirale dodatnih 54 tankov Sherman M4A3E8. Prve enote, med njimi bojna skupina A prve brigade marincev, opremljena s tanki M26 Pershing s 105 mm topom, so v bojih začele delovati 2. 8. 1950.

Na ravni večjih enot so prve velike in za moralo zelo zaskrbljujoče poraze doživele enote 89. tankovskega bataljona, opremljenega večinoma s tanki Sherman M4 in M26 Pershing – blizu kraja Mesan so se ravno 2. avgusta spopadle z manjšimi severnokorejskimi silami, ki so s pehotnimi protitankovskimi ročnimi metalci raket kalibra 45 mm uspešno uničili osem tankov. Vzroke za začetno izrazito nemoč ameriških sil gre gotovo iskati tako v neizkušenosti vojakov kot v povsem napačni taktiki uporabe tankov. Te so namreč v tistem času uporabljali kot slabo gibljive, celo povsem stacionarne utrjene točke, ki naj bi brez premika, zgolj z ognjeno močjo bodisi uničile nasprotnikove prodirajoče tanke bodisi, ravno tako, brez premika iz pozicije na pozicijo, pomagale (večinoma pri obrambi) pehoti.

Z začetnimi neuspehi pa so prišli tudi prvi uspehi – ob sočasni gradnji trdnejše obrambne linije vzdolž t.i. perimetra Pusan in ob povečevanju pomoči sil OZN so tudi OM/TE ZDA pričele pridobivati na samozavesti.

Prvi tanki 105. tankovske brigade Severne Koreje so uspešno forsirali reko Naktong šele 12. avgusta, a v bojih, predvsem zaradi zračnih napadov sil OZN, že 13. avgusta doživeli hude izgube – viri navajajo vsaj 20 popolnoma uničenih tankov. Morda so ravno letalski napadi, bolj kot karkoli drugega, zmanjšali bojno moč prodirajočih severnokorejskih sil do takšne mere, da te niso mogle enovito napasti mesta Pusan, temveč so razpršene – kar je bila usodna napaka – napadale manjše kraje vzdolž t.i. perimetra. Kljub okrepitvam 105. tankovske brigade z več kot 20 novimi T – 34 – 85 so v prvem vsesplošnem boju tanka proti

tanku v spopadu blizu kraja Waegwan v neposredni bližini meje okrožja Pusan enote marincev, opremljene s tanki M4 Sherman in M26 Pershing, prvič uspešno zaustavile nasprotnika. Uvodni napadi z 90 mm ročnimi metalci raket proti prodirajočim severnokorejskim tankom niso bili uspešni, a v spopadih med napredujočimi T – 34 (ti so prodirali, tudi zaradi geografije; t.j. ozkih komunikacijskih poti, le sporadično in eden za drugim) in ameriškimi M26 so pokazali, da je moč ob spretni uporabi ognjene moči (90 mm topa tanka M26) ter ob sočasnih napadih pehote včasih nepremagljive T – 34 zaustaviti in uničiti. V spopadu so severnokorejske sile izgubile le štiri tanke (ZDA nobenega), a bolj kot to je pomembno, da so ZDA svoje OM/TE prvič začele prepoznavati kot odločilno bojno sredstvo v boju s severnokorejskimi vojaki.

V še težjem tankovskem spopadu blizu Tabudonga, v noči na 27. avgust, ko so vzdolž doline severnokorejske OM/TE sprožile vsesplošni tankovski napad, ki ga je podpirala izdatna pehotna sila, so sile 73. ameriškega tankovskega bataljona uvodni napad zaustavile in kljub hudim izgubam – izgubile naj bi vsaj sedem tankov M4 in 4 take M26 – zadržale napad in popolnoma uničile vsaj 13 tankov T – 34/85 in pet jurišnih topov SU – 76M. Po teh dveh napadih so vojaški poveljniki Severne Koreje svoje OM/TE vse redkeje in z vse manj lagodja pošiljali v boj, še posebej, da bi preostale tanke združevali v večje enote – letalstvo ZDA in zavezniških sil OZN je s svojo okrepitevijo sedaj praktično v celoti obvladovalo zračni prostor – tanki Severne Koreje pa so bili še posebej iskana tarča. (Zaloga 1994, 3 – 11).

Stopnjevano bojevanje je pokazalo vse slabosti severnokorejskih tankovskih posadk in njihove taktike. Čeprav je bilo urjenje za spopade s pehoto ali lahкими tanki ustrezno, celo dobro, je bilo povsem nezadostno v bojih z izdatnejšo tankovsko silo. Strelci v tankih so bili počasni in nenatančni, zanimivo je, da so proti debelim oklepom tankov M26 uporabljali visokoeksplozivno strelivo, ki ni bilo zmožno predreti njihovega debelega oklepa. Nasprotno pa so tankovske posadke enot ZDA in zavezniških sil OZN, predvsem zaradi odličnih strelskih kvalitet svojih strelcev, pogosto že v prvem strelu uničile sovjetski T – 34, pogosto zato, ker so, da so se res prepričali o uničenju tanka, v zelo kratkem času izstrelili več granat. Večino izgub ameriških tankov gre pripisati uničenju – zaradi bližnjih strelcev s 45 mm protitankovskimi topovi, ki so jih enote Severne Koreje imele še iz časov druge svetovne vojne.

Če se osredotočim še na severnokorejsko pehoto, katere opremljenost, predvsem s protitankovskimi orožji, ni bila nič boljša kot opremljenost pehote južne sosede, je vedno znova želela uničiti (ameriške) tanke s poizkusi masovnih napadov na v upanju, da bi vsaj komu uspelo odpreti tankovsko loputo. Kljub redkim uspehom na zelo omejenih področjih je

bila to precej samomorilska taktika. Eden od primerov je vdor sil Severne Koreje vzdolž perimetra Pusan, blizu kraja Agok, ko so se množične pehotne sile Severne Koreje spopadle s sorazmerno majhno enoto OM/TE ameriških vojakov. Kljub začetnemu presenečenju in izgubi nekaj lažjih bojnih vozil pehote so ameriške tankovske posadke večinoma z 12,7 koaksialnim mitraljezom, glavnim sekundarnim orožjem vsakega tanka M26/M4, včasih sicer stežka, a vedno znova uspešno odbile napade pehote. Pri tem je navadno severnokorejska pehota utrpela hude izgube. (Zaloga 1994, 3 – 11).

6.1.6.2.4. Pomorski desant pri Inchonu

Na kratko bom na tem mestu omenil še enega najbolj nepričakovanih in elegantno, celo mojstrsko izpeljanih pomorskih desantov v zgodovini vojskovanja, ki pa ima še kako pomembno povezavo s tankovskimi enotami v Koreji. Do septembra, ko so imele »zavezniške« enote številčno superiornost nad prodirajočimi severnokorejskimi silami, so znotraj območja okoli Pusana ZDA posedovale približno 400 tankov, a premalo, da bi odbile in obrnile napad. Dodatno je na načrt prodora iz perimetra s tankovsko silo vplivala tudi geografija – okoliško območje je bilo namreč močno gorato. Posledično je pod poveljstvom generala Douglasa McArthurja nastal plan pomorskega desanta globoko v zaledje enot Severne Koreje na obali Rumenegega morja, blizu kraja Inchon. Nepričakovani udarec globoko v zaledje naj bi, tako načrtovalci napada, popolnoma presenetil nasprotnika in ga, če seveda uspe, prisilil v umik.

Za pričujočo nalogo so na tem mestu pomembne enote, ki so sestavljale skupino X Corps, udarno silo napada. To so sestavili iz samih elitnih enot – 1. divizije marincev, podpiral pa jo je prvi tankovski bataljon marincev, pri čemer so jih podpirali iz 7. pehotne divizije, katere del je bil tudi odlični 73. tankovski bataljon. Pomorski desant, izpeljan 16. 9. 1950, je bil uspešen tudi zaradi izredno učinkovitih amfibijskih vozil LVT – 3 in LVT(A)4, ki so jih uporabili, da so z njimi uspešno premagali priobalno, močno močvirnato in drugače težko prehodno področje. Desant je potekal s časovnim zamikom – vzrok temu so bile tehnične omejitve in močna plima – v treh smereh napada. Ob izkrcanju na obalo so prve zavezniške sile, opremljene z mnogimi amfibijskimi vozili, naleteli na upor tankovskih enot, pri čemer pa severnokorejski lahki oklepni avtomobili BA – 64 niso bili kos učinkoviti pehotni protitankovski oborožitvi in 90 mm granatam, izstreljenim iz ameriških tankov M26 Pershing. Kljub opozorilom SZ, da je napad možen – za ta podatek so sovjetski vohuni izvedeli že nekaj dni prej – Kim Il Sung namigov ni upošteval in je še naprej koncentriral svoje sile v napad

na omejeno območje okoli perimetra Pusan. Zmotno je namreč menil, da bo branjeno območje padlo in da bodo ameriške sile prisiljene v evakuacijo ostankov svojih enot. Tudi zato ne prestolnice Seul ne območja okoli mesta Inchon ni intenzivno varoval z večjimi enotami. Seul in Inchon so branile le šibke enote 42. mehaniziranega polka z zgolj 18 tanki T – 34/85. Ob napadu so se tudi sile slovite 105. oklepne brigade morale umakniti severneje in kljub posredovanju je – pozno na dan invazije nekaj nad 10 tankov 42. mehaniziranega polka neuspešno skušalo zadržati prodirajoče ameriške sile, vsaj tri od njih so uničili.

Tudi naslednji dan, 17.9.1950, je prišlo do tankovskih spopadov. OM/TE marincev, opremljene s tanki M26 Pershing, so se spopadle s šestimi tanki T – 34/85 in vseh šest so v boju onesposobili ali uničili. Omenim naj še, da so ameriške sile večino sovjetskih tankov v okolici Inchona in Seula uničile s pehotnimi protitankovskimi orožji (bazooka) 90 mm, pri čemer vsaj 24 tankov T – 34/85 med 16. in 20. septembrom, kar je pomenilo, da so v celoti uničili 42. mehanizirani polk. Dodatnih 12 tankov 43. mehaniziranega polka so uničili med 20 in 25 septembrom, vsaj sedem tankov T – 34 so uničile pehotne enote marincev.

ZDA so tokrat učinkoviteje izvajale tankovsko strategijo – tanki M26 so v bojih v okolici in na ulicah Seula in Inchona vedno zagotavljali ognjeno podporo, tanke pa so uporabili tudi kot oklepna prebojna vozila, ki so, s pomočjo svoje zaščite in mobilnosti, učinkovito premagovala in prebijala cestne zapore in blokade. V invaziji izgub tankov M26 Pershing na ameriški strani ni bilo, v bojih pa so izgubili vsaj tri starejše tanke Sherman M4A3E8. (Zaloga 1994, 3 – 11).

6.1.6.2.5. Preboj iz perimetra Pusan

Načrt strateškega premika iniciative v vojni v Koreji je bil preprost: sočasno (uspešno) pomorsko izkrcaje globoko v zaledju nasprotnika in ne dolgo zatem izvedba preboja 8. armade iz obkoljenega področja okoli Pusana. Kljub okrepitvam OM/TE vzdolž črte okoli perimetra Pusan je načrt preboja predvideval le – tega za dan po desantu pri Inchonu, da bi izkoristil začetno presenečenje zaradi samega desanta.

Načrt preboja iz obleganega območja je bil jasen. Poveljnik 8. armade, general Walker, je zaukazal čimprejšnji prodor najbolj elitnih sil, t.j. 7. mehaniziranega oklepnega polka, opremljenega s 7 tanki M4A3E8, sestavnega dela 70. tankovskega bataljona, ter njihovo združitev s silami, ki se bodo izkrcale severneje pri Inchonu. Enota, ki je dobila ime bojna enota Lynch, je imela za nalogo, prebiti se vsaj 50 kilometrov proti severu in doseči pomembno prometno križišče pri Naktong – ni.

Ob začetku pomorskega desanta so se OM/TE Severne Koreje res začele umikati proti severu, a počasneje in manj organizirano, kot bi se lahko. Vzroke gre gotovo iskati tako v paniki ob napadu kot tudi ob dejstvu, da so bile te enote ene najbolj izčrpanih zaradi več tednov trajajočih stalnih bojev vzdolž obrambne linije. Precej sil se je zato umaknilo tudi vzhodno, v gorate in težko prehodne predele polotoka, misleč, da jim tja ameriške sile ne bodo sledile. Tudi elitna 105. oklepna brigade je ob umiku zaradi okvar tankov morala mnoge žrtvovati ter jih, vsaj zaradi še vedno delujočega topa, uporabiti kot stacionarna utrjena obrambna ognjena mesta vzdolž glavnih prometnic.

Prodor iz perimetra Pusan, ki se je začel ponoči 21.9.1950, je sprva potekal gladko, s prodirajočimi tanki v ospredju, a le do kraja Naksong – dong, ko je dva vodilna tanka M4, uničil severnokorejski protitankovski oddelek z direktnim zadetkom iz 76 mm topa. Kljub izgubi so marinci utrjeno točko kmalu obvladali, top pa onеспособili. Kmalu za tem je bojna enota Lynch ujela rep umikajočih se severnokorejskih sil, pri čemer je uspela uničiti vlak streliva in zasesti več kot 20 artilerijskih orožij in več kot 50 bivših ameriških tovornjakov, zasegla pa je tudi štiri tanke T – 34. Kljub težkim bojem so dosegli cilj – zasedli so križišče pri reki Naktong. Zaradi velikega uspeha prodora bojne enote Lynch je general Walker ukazal nadaljevanje pregona umikajočih se severnokorejskih sil in še močnejši prodor v njihovo zaledje v severozahodni smeri. Odločitev je bila prava, saj so se, že v noči iz 26. na – 27.9., enote 70. tankovkega bataljona skupine Lynch združile s 73. tankovskim bataljonom iz skupine sil (Corps X) iz izkrcanja pri Inchonu. Poudariti velja, da je enota Lynch v 12 urah premagala razdaljo dobrih 160 kilometrov.

Ob združitvi so zavezniške sile doživele silovit napad severnokorejskih tankov. Preostanek tankov 2. čete 70. tankovskega bataljona, opremljenega s tanki M4 Sherman, je takoj stopil v spopad. Uvodoma so izgubili dva tanka M4, a spretna uporaba mobilnih sposobnosti tanka M4 je botrovala temu, da so uspeli uničiti oba vkopana tanka T – 34. Severnokorejske sile so še večkrat z nekaj tanki T – 34 napadle sedaj združene enote ameriških vojakov, a mnogokrat brez zaščite pehote, artilerije in, seveda, brez podpore iz zraka. Še istega dne, s 27. na 28. september, so potekali številni spopadi OM/TE obeh vojska. Osamljen tank T – 34 je vpadel v kolono ameriških sil in naredil veliko škode – uničil je vsaj 15 terenskih vozil, preden so ga uničili z bližnjim strelom iz 105 mm havbice. Tudi dva druga prodirajoča tanka T – 34 so ameriški vojaki uničili z učinkovito 90 mm bazooko. Preostala dva severnokorejska tanka pa so uničili v bojih v kraju Habang – ni in Pyongtaek. Tovrstni spopadi so bili eni najbolj masovnih spopadov OM/TE v vsej vojni. (Zaloga 1994, 3 – 11)

Omenim naj še enega najbolj nenavadnih spopadov tankov v korejski vojni. Ta se je zgodil več tednov kasneje blizu kraja Songhyon – ni, ko so 8. mehanizirani pehotni bataljon podpirale enote iz 70. tankovskega bataljona. 12.10. zjutraj je tank M4, ki je vozil na čelu kolone, deloma onesposobila protitankovska mina, posadko v tanku pa popolnoma presenetil pojav severnokorejskega tanka T – 34. Zaradi bližine tanka drug proti drugemu nista mogla uporabiti svojih orožij. Spretnost ameriških tankovskih posadk se je tokrat pokazala v najlepši luči. Posadka tanka M4 se je umaknila toliko nazaj, da je lahko streljala na T – 34. Zanimivo je, da je prvi strel iz neposredne bližine je zadel naravnost v topovsko cev tanka T – 34 in mu tako preprečil nadaljnje streljanje. Drugi M4, ki je bil v bližini, je deloma onesposobljeni T – 34 dokončno uničil. Tudi dva druga tanka T – 34, ki sta prihitela na pomoč, so z dobrim manevrom in spretno uporabo mobilnosti tanka M4 ameriške oklepne sile uničile. Tudi 6. ameriški tankovski bataljon vse do 22.10. ni doživel veliko bojev, ko so v številnih spopadih z močnimi OM/TE Severne Koreje postopoma uničili kar 16 tankov T – 34 – 85 in top SU – 76M. (Zaloga 1994, 7 – 11).

6.1.6.2.6. Tankovsko bojevanje v korejski vojni

Najbolj silovit razmah tankovskega vojskovanja v Korejski vojni je potekal med avgustom in oktobrom 1950 ter od konca novembra 1950 dalje do sredine leta 1951. Kasneje vse do konca vojne 1953 med tanki nasprotujočih si sil ni bilo praktično nobenega spopada več.

Čeprav so imele OM/TE severnokorejskih sil v začetku spopada občutno več mož in oborožitve kot ameriške sile, pa so že od konca avgusta dalje sile koalicijskih sil OZN tako v moči mož kot v oborožitvi v praktično vseh primerih silam Severne Koreje parirale ali pa jih je bilo v spopadih celo več.

Severnokorejske OM/TE so imele v začetku spopada 258 tankov T – 34 – 85, med vojno, sploh do konca 1951, pa so, po ocenah obveščevalnih služb, severni Korejci od Sovjetov dobili še vsaj 150 dodatnih tankov T – 34.

Ob koncu leta 1950 so imele OM/TE ZDA vsaj 1.326 tankov, od tega 138 lahkih tankov M24 Chaffee, kar 679 tankov Sherman M4A3E8, 309 tankov M26 Pershing in 200 tankov M46 Pattons.

Po koncu vojne je študija izkušenj ameriškega tankovskega vojskovanja v Koreji (glej, Hoffman, 2000) pokazala, da je bilo v času spopada v Koreji vsaj 119 spopadov med tanki ZDA in Severne Koreje, pri čemer so v 104 spopadih sodelovale redne OM/TE ameriških sil, v 15 spopadih pa so jim na pomoč priskočile še sile tankovskega bataljona marincev.

Če razčlenim dalje: na ameriški strani so najpogosteje, v 50 odstotkih primerov, t.j. v 59 spopadih, sodelovali njihovi (takrat) najboljši (razpoložljivi) tanki M4 Sherman, v 32% primerov – 38 spopadih tanki M26 Pershing, v 10% primerih – 12 spopadih M46 in v 10 spopadih lahki tanki M24 Chaffee. Poudariti velja, da je v zgolj 24 spopadih količina tankov v boju presegla spopad ameriških tankov z več kot tremi korejskimi tanki sočasno, ostali spopadi pa so bili še manjšega obsega. Izgube v direktnih tankovskih spopadih na ameriški strani znašajo: skupno število uničenih tankov v tankovskih spopadih s severnokorejskimi tanki T – 34 in jurišnimi topovi SU76M je 34, od tega 15 popolnoma, ostale pa so po obnovi Američani še lahko uporabili v bojih. Med ameriški tanki so zaradi slabe oklepne zaščite, posledice dejstva, da so to bili lahki tanki, Američani proti Korejcem izgubili največ tankov M24 Chaffee. Izgube na severnokorejski strani so bili višje: ameriški tanki so skupno uničili 97 tankov T – 34, po nekaterih ocenah še dodatnih 18. (Zaloga 1994: 11 – 14; Hoffman 2000, 14 – 16).

Splošno gledano pa je imel, v primerjavi z ameriški tanki, sovjetski T – 34, sicer eden najboljših tankov druge svetovne vojne, manj močno oklepno zaščito, saj so lahko njegov oklep prebili vsi ameriški srednji tanki, njegov 85 mm top pa je – sploh na večjih razdaljah – tudi ob večkratnem zadetku težko, včasih sploh ne, prebil oklep ameriških tankov M26 in M46. Pomembno je še, da so zaradi gradnje (notranjosti) tankov samih posadke tankov Severne Koreje ob zadetku pogosteje utrpeli usodne posledice kot posadke ameriških tankov; namreč kar 75% posadk tankov T – 34, ki so bili zadeti, je umrlo, v primerjavi z zgolj 18% posadk ameriških tankov, ki so umrli v tanku, ko je bil ta zadet v boju.

To je deloma posledica načina vodenja tankovskih bojov ameriških poveljnikov, ki so na severnokorejske tanke T – 34 streljali toliko časa, da so ti zagoreli.

Študija nadalje zaključuje, da je bil sovjetski T – 34 sicer zgledno dober tank, tudi po standardih, ki so za tanke veljali še v začetku 50. let. V bojih pa so jih večinoma napačno ali vsaj manj ambiciozno, kot bi jih lahko, uporabljale posadke OM/TE Severne Koreje, ki so bile v primerjavi z izurjenostjo posadk ameriških tankov gotovo tudi manj dobro izurjene.

Če povzamem, sovjetski T – 34 in ameriški Sherman M4 sta se izkazala za primerljiva tanka po zmogljivostih, čeprav drži, da je imel tank M4 manjši, zgolj 75 mm top, ki pa je, večinoma zaradi boljšega streliva, v večini primerov vseeno prebijal oklep tanka T – 34. Enako drži tudi obratno, T – 34 je sorazmerno tanek oklep tanka M4 zlahka prebil.

Zanimivo je še, da je prav zaprtost, težka prehodnost, goratost terenov Korejskega polotoka pogojevala naravo tankovskih spopadov. Ti v primerjavi s tankovskimi spopadi na Bližnjem

vzhodu, v arabsko – izraelskih vojnah, niso bili vodeni na velikih razdaljah, temveč večinoma iz neposredne bližine, dostikrat na razdaljah, manjših od 200 metrov.

Novejši ameriški tanki M26 in M46 pa so bili občutno boljši od zastarelega T – 34, z debelejšim oklepom, topom večjega kalibra in terensko zmogljivostjo, ki je presegala sicer dobro zmogljivost T – 34. Nekoliko posplošeno povedano, sta tanka zlahka konkurirala novejšemu sovjetskemu težkemu tanku IS – 2M Stalin.

Občutno večje izgube tankov kot v samih bojih med tanki – kar 136 ameriških tankov zgolj v letu 1950 – gre pripisati delovanju protitankovskih min. (Zaloga 1994, 13 – 14; Hoffman 2000).

Skupaj je bilo do konca leta 1950v spopadih v Koreji , torej ne zgolj v spopadih OM/TE ene oborožene sile proti drugi, uničenih 239 tankov T – 34 – 85, 74 kosov SU – 76M²⁶⁰, pri čemer so vsaj 102 tanka uničila letala (kar 60% v napadih z napalmom, kar preseneča, sploh glede na sorazmerno odpornost sovjetskih tankov proti požaru), vsaj 13 pa so jih Američani uničili s pehotnimi, ročnimi protitankovskimi orožji²⁶¹. (Zaloga 1994, 13 – 15; Hoffman 2000, 21)

Kljub temu, da so imele OM/TE ZDA največ tankov M4 in so z njimi nastopile v največ spopadih, pa so ameriške tankovske posadke tanke Shermane po svojih zmogljivostih v boju cenile. Tank je bil zanesljiv, lahek za vzdrževanje, občutno lažji za upravljanje in bolj okreten v boju. Njegove zmogljivosti na večinoma strmih terenih Koreje so bile nadpovprečno dobre. Tega pa ni moč zapisati za tanke M24, ki so bili tako zaradi svojega tankega oklepa kot slabe prebojne zmogljivosti topa skoraj osovraženi. Kljub temu so ZDA te tanke v Koreji še naprej uporabljale, a od konca 1950 dalje, izključno za naloge, za katero je bil tank izvorno zamišljen – le za izvidovanje.

Tudi novejši M26 med posadkami ni bil cenjeno bojno sredstvo, prvenstveno zaradi močno podpovprečnih zmogljivosti na terenu. Vzrok temu je enak motor kot v nad deset ton lažjem Shermanu in enak pogonski sklop – menjalnik in drugi prenosni moči, ki enostavno niso bili dorasli toliko večji teži.

Velik korak naprej v razvoju je modernejši M46; tank je namreč imel občutne izboljšave v oklepu – tako v oblikovanju in debelini kot tudi v gradaciji, predvsem spredaj, občutno izboljšano mobilnost – nov, zmogljivejši motor, manj nagnjen k pregrevanju in bolj zanesljiv, obenem pa še bolj varčen, ter občutno trpežnejši menjalnik, ki ga je bilo moč uporabljati s precej manjšim naporom kot menjalnik v katerem koli drugem ameriškem tanku v Koreji. Severnokorejske enote so svoja vozila, tanke T – 34, močno cenile in posledično

²⁶⁰ Po podatkih sovjetskih obveščevalnih sil je ta številka 258 tankov T-34-85 in 66 kosov SU-76M (glej Zaloga; 9).

²⁶¹ Zanimivo je, da podatki ameriškega letalstva navajajo fantastično številko 857 uničenih severnokorejskih tankov zgolj v zračnih napadih, kar je, glede na skupno razpoložljivost tankov v OM/TE Severne Koreje, vsekakor pretirana številka (Hoffman 2000).

močno branile pred uničenjem. A njihove večinoma opazno slabše izurjenosti in slabše oskrbljenih tankov tudi njihova požrtvovalnost in želja po zmagi ni mogla nadomestiti. (Zaloga 1994, 15).

6.1.6.2.7. Intervencija Kitajske

Konec oktobra 1950. so bile enote Severne Koreje na obeh obalah Korejskega polotoka v polnem umiku. Kljub posameznim uporom so bile poražena vojska. Pod MacArthurjevim poveljstvom so OM/TE ZDA hitro prodirale proti reku Yalu, kjer je meja s sosednjo Kitajsko. Kljub nekaterim nestrinjanjem je bila to najbolj kontroverzna odločitev, gotovo pa jo je moč poimenovati za največjo strateško napako v celotni vojni.

Kitajsko vodstvo je namreč verjelo večkratnim namigom ameriškega generala, da bo ta vojno prenesel tudi na kitajska tla. Obenem vpletenost v spopad v Koreji Kitajcem ni ustrezala tudi zaradi časovnega prekrivanja z njihovim načrtom amfibijskega napada na Tajvan, ki bi končal vojno s Čankajškom, ki se je tja umaknil.

Kljub vsemu so večji del enot XIII. armadne skupine, dela 8. armade pod poveljstvom Peng – Te – huajia namestili vzdolž reke Yalu. Večina 38., 39. in 40. armade se je spopadla z ameriško 8. armado na zahodni obali, kitajska 42. armada pa je nase vezala sile marincev na vzhodu, pri kraju Chosin. Skupno so Kitajci za obrambo svojih severnih in zahodnih meja namenili kar 18 divizij²⁶².

Kljub slabi oborožitvi in izurjenosti so Kitajci svoje pomanjkljivosti dobro skrivali za masovnostjo. V poganjanjih z SZ, ki se v boj v Koreji ni hotela (uradno vsaj) vmešati, so Kitajci vseeno izposlovali njihovo pomoč v letalstvu – SZ jim je za vojno v zraku namenila pomoč v obliki 15 letal MIG – 5. Kljub stališču generalštaba SZ, da bi kitajskim enotam namenili pomoč tudi v OM/TE – v obliki vsaj dveh tankovskih divizij in dveh dodatnih mehaniziranih divizij – je Stalin ideji oporekal, na koncu pa nekoliko popustil in kot pomoč namenil 10 tankovskih polkov, ki naj bi branili štiri večja mesta ob meji s Korejo, mesta, ki bi jih prodirajoče ameriške sile najverjetneje prva napadle. Skupaj je sovjetska pomoč kitajskim silam znašala 200 novih težkih tankov IS – 4 Stalin ter več kot 50 starejših tankov IS – 2M in več kot 100 tankov T – 34/85. (Zaloga 1994, 13 – 15; Hofmann 2000, 23).

Uvod v kitajsko vmešavanje v vojno v Koreji je napad t.i. kitajskih prostovoljcev 31.10.1950, ko so ameriške sile 8. bataljona OM/TE enot sprva napadli Kitajci s 120 mm minometi in 132

²⁶² Povedati velja, da je bila 8. kitajska armada vpoklicanih vojakov slabe morale in izurjenosti, le vsak tretji vojak naj bi imel sodobno pehotno oborožitev, zgolj dve tretjini vojakov je imelo poleg tega še ročne granate. Tudi s težko oborožitvijo enot je bilo bolj slabo – artilerijska podpora je bila slaba, tankov niso imeli, vse tanke, poleg nekaj sovjetskih T-34 še tiste ameriške, zapljenjene v bojih druge svetovne vojne, so imeli namreč na fronti v Tajvanu. Tisto malenkost OM/TE, ki so jih imeli, pa so sestavljali le prebegli vojaki iz OM/TE Severne Koreje.

mm metalci raket Katyusha, sledil pa je odločen pehotni napad 115. in 116. pehotne divizije. Zgolj v tem spopadu so ZDA izgubile 10 tankov M26, vsaj 3 Shermane in več logističnih goseničnih vozil ter vsaj za bataljon vojakov.

Le dan kasneje, 1.11., so se enote 6. tankovskega bataljona spopadle s tremi severnokorejskimi tanki blizu Chonga – donga in jih uničile. Ta spopad tanka proti tanku omenjam zato, ker je bil to zadnji večji tankovski spopad v vojni v Koreji ter obenem spopad najbolj na severu, do kamor so enote 8. ameriške armade prišle v vojni. (Zaloga 1994).

Poglejmo še dogajanje na vzhodnih obalah Korejskega polotoka: ob hitrem umiku OM/TE in drugih enot Severne Koreje izkrcanje 1. ameriške divizije marincev pri kraju Wonson 27.10. ni bilo težavno, zaradi malo nasprotnikovih sil so kmalu uspele doseči tudi področje Chosina, kjer so brez bojev zasegle poln vlak jurišnih topov SU – 76M, ki so jih severnokorejske sile nedavno dobile iz SZ. Področje Chosina je bilo strateškega pomena zaradi dejstva, da se je tam nahajalo jedro hidroelektričnega sistema Severne Koreje. OM/TE Južne Koreje, ki so si ravno tako že utirale pot proti področju, pa so prestregle enote 5. polka 8. kitajske armade zgolj dva dneva prej. Kljub temu, da so jih uspele premagati, so kitajski ujeti vojaki pripovedovali o hitro bližajoči se, občutno večji sili. Ta je res prišla, in sicer v obliki t.i. »prve faze ofenzive« na celotnem področju Koreje. Trajala je vse do konca novembra 1950, pri čemer pa je nenavadno to, da je napad enako hitro, kot se je začel, tudi ponehal in so se enote spet umaknile v hribe. Vseeno drži, da je protiofenziva močno upočasnila prodiranje sil OZN. Temu navkljub je MacArthur za 24.11. ponovno napovedal začetek velikega protinapada sil OZN in ameriške vojske, nevedoč, da je v tem času Kitajska svoje sile v Koreji okrepila na 31 pehotnih divizij. Kot odgovor na ameriški protinapad so Kitajci sprožili t.i. »ofenzivo druge faze« že v noči s 25. na 26. november in to z uničujočimi posledicami za ameriške sile. Predvsem 25. pehotni bataljon, 89. tankovski bataljon v okolici Unsana ter 2. pehotna divizija, ki ji je bil v pomoč 72. tankovski bataljon, so se bili prisiljeni v množično umikati, enako pa velja tudi za OM/TE sile Južne Koreje. Do začetka decembra so se sile ameriške 8. armade množično umikale vzdolž vse okolice Pjongjanga na zahodu, na vzhodu pa so bili marinci v okolici Chosina obklopljeni, pa so se s herojskimi, dostikrat nečloveškimi naporimi uspele izvleči²⁶³.

Kitajsko poveljstvo sil za Korejo pa je svojo zadnjo, t.i. »tretjo stopnjo ofenzive«, sprožilo 31. 12. 1950 in ob tem pregnalo 8. ameriško armado vse do rekel Han in posledično (ponovno) zajelo južnokorejsko prestolnico Seoul. To je bil čas največjega uspeha kitajskih sil v Koreji.

²⁶³ Operacija »bugout« je postala sinonim za vztrajnost in požrtvovalnost ameriških posebnih enot, pri čemer pa velja zapisati še, da je šlo bolj za uspeh v neuspehu. Elitne sile so namreč iz okolice Pusana, kamor so pribežale, v celoti umaknili zgolj šest mesecev po njihovem prihodu.

Po tem obdobju so Američani v Korejo poslali še dodatne okrepitve ter ponovno stabilizirali fronto južno od rekel Han. (Zaloga 1994).

Sredi januarja 1950 se je 8. ameriška armada okrepila tako močno, da je imela kar 670 tankov, od tega 45 britanskih tankov Centurion, 64 tankov M24 Chaffee, 317 Shermanov, 50 tankov M26 in 97 najmodernejših tankov M46. Kljub izrednim in nedvomnim uspehom tankov v spopadih v Koreji vse od začetka vojne dalje pa na veliko začudenje poveljnikov na terenu generalštab v ZDA ni (posebej) verjel pomenu in vlogi oklepnika v boju. Zato so celo zavrnili MacArthurjevo prošnjo, da bi sile v Koreji razen z orožjem okrepili tudi z dodatnimi tankovskimi bataljoni .

Kljub vsemu so se tanki ponovno izkazali, ko so OM/TE 8. ameriške armade v protiofenzivi zavrnile izvajanje t.i. dodatne »četrtе faze« kitajske ofenzive sredi februarja 1951 in ponovno osvobodile Seoul in spet nadzirale strateško pomembno reko Han. Do konca aprila 1951 so okrepljene ameriške sile potisnile kitajsko vojsko preko 38. vzporednika in preprečile vsako nadaljnjo kitajsko ofenzivo na Južno Korejo.

Od začetka maja 1951 naprej je vodstvo ZDA močno nasprotovalo kakršnemu koli prečkanju 38. vzporednika in začela so se mnogokrat prekinjena pogajanja. To seveda ni povsem ustavilo bojev, drži pa vseeno, da prav maj 1951 zaznamuje nepreklicen konec visoko mobilnega vojskovanja izredne intenzivnosti, ki je označeval naravo spopadov prvih devet mesecev bojev v Koreji.

Začela se je vojna izčrpavanja, ne povsem nepodobna frontalnim spopadom prve svetovne vojne. Obe strani sta utrdili svoje opazovalne točke vzdolž meje, sporadično pa so zaradi preprečevanja dodatnega utrjevanja še vedno potekali manjši oboroženi spopadi vzdolž vse meje.

Vloga tankov in OM/TE v vojni je tako povsem zamrla. Uporabo tankov je v vojni v Koreji moč zaslediti še dve leti kasneje, ob koncu vojne 1953, a ne v klasičnih tankovskih spopadih, temveč v vlogi utrjenih in zaščitениh statičnih ognjenih točk za pomoč klasični artileriji. Tanki so bili (ob koncu vojne) učinkoviti tudi v bojih na strmih in goratih predelih, kjer so s svojo veliko ognjeno močjo na velike razdalje, včasih čez celotne soteske, učinkovito uničevali bunkerje. Učinkovitost je še povečevalo dejstvo, da sta obe strani lažji mobilnosti na ljubo v hribih gradili posebne tankovske ceste in povezovalne poti, ki so jim omogočale hitre premike iz sektorja v sektor. (Zaloga 1994, 13 – 20)

Če vemo, da so v prvih devetih mesecih vojne v Koreji tanki odigrali ključno vlogo, pa je v času od pomladi 1951 do konca vojne 1953 ta vojna (p)ostala izključno »pehotna in artilerijska vojna« brez tankovskih bojev.

6.1.6.3. Ameriška strategija uporabe tankovskih enot v času vojne v Koreji

Analize uporabe tankovskih enot zavezniških oboroženih sil v korejski vojni ni moč celostno razumeti in pravilno umeščati v okvir obče vojaške zgodovinske znanosti brez podrobne predstavitve ključnih spoznanj in analize uporabe vseh rodov vojske zavezniških oboroženih sil v vojni na Korejskem polotoku. Tem spoznanjem zato namenjam uvodne misli poglavja.

Ko so bile napotene v vojno v Koreji, zavezniške (ameriške) oborožene sile niso bile v stanju in pripravljenosti, da bi se lahko (uspešno) bojevale in izbojevale prve in nadaljnje boje. Vzroki za nepripravljenost so predvsem v izrazitem zmanjševanju obrambnih izdatkov in demobilizaciji (ameriških) oboroženih sil v času po drugi svetovni vojni (Hofmann 2000, 17). Glavne vzroke za težak začetek, mnoge uvodne izgubljene priložnosti, vrsto nepotrebnih spopadov z mnogimi žrtvami na strani zavezniških (ameriških) oboroženih sil v Koreji gre, po mnenju večine avtorjev, pripisati neugodnim poveljnim razmeram v ameriški vojski, razvoju strateške in taktične vojaške misli, razvoju elementa manevra in doktrine mehaniziranih enot s tankom kot glavnim udarnim bojnim sredstvom. Ključno spoznanje je, da je vojaški in obrambni »establišment«, vključno z generalštabom ameriških oboroženih sil, v času začetka spopada v Koreji – nerazumljivo, a povsem resnično – pozabil lekcije in spoznanja ter uspehe doktrine uporabe združenih oklepno – mehaniziranih in drugih (kopenskih) enot, ki so jo zavezniki izmojstrili v zaključnih spopadih druge svetovne vojne. Namesto tega so se uvodoma povsem zanašali na možnost uporabe atomske bombe in večinoma (še) pričenjali s poglobljeno analizo obsežnih sprememb v organiziranosti, oborožitvenih sistemih in njihovem razvoju – ter uspehov doktrine uporabe združenih oklepno mehaniziranih in drugih (kopenskih) enot v drugi svetovni vojni.

To, da je prav tank (edini lahko) povzročil pravo revolucijo v dinamiki na bojnem polju in postavil nove premise, namreč, da je preprosto imperativ, da morajo za uspeh v boju pehota, letalske sile in OM/TE (tesno) sodelovati, pri čemer tank nikakor (in nikoli) ne more delovati neodvisno, je (končno) postalo povsem jasno. Pomembna lekcija – da morajo OM/TE biti organsko v sestavi ostalih pehotnih sil tako, da je v sestavi vsake pehotne divizije zmeraj tudi tankovski bataljon – ni bila povsod udejanjena v celoti. Verjeli so, da pomen integracije OM/TE predstavlja ključno možnost za izkoriščenje preboja bojne črtne, udarca v notranjost in zasledovanja umikajočega se nasprotnika (vse) do taktične zmage. V enem izmed ključnih doktrinarnih dokumentov ZDA²⁶⁴, ki izšel januarja 1946, je bilo med mnogimi priporočili

264 Angl.: Report of the War Department Equipment Board, bolj znan kot t.i. Stilwell Board, poimenovan po spoštovanem generalu Josephu W. Stilwellu. (Hofmann 2000, 23-25).

nadaljnega razvoja ameriških oboroženih sil predlagano, da se ustanovijo združene oklepno – mehanizirane/tankovske enote, pehota in letalska podpora v novo udarno silo znotraj oboroženih enot ZDA, ki naj ob ustreznem razvoju doktrine uporabe takšne enote v prihodnosti zagotavlja visoko mobilno enoto z visoko pripravljenostjo, ki jo je moč v primeru potrebe v kratkem času poslati kamorkoli po svetu. Dokument – poročilo je skladno z razvojem OM/TE enot v tistem času predlagal razvoj treh vrst tankov, pri čemer so novemu oborožitvenemu sistemu namenili samostojno mesto med t.i. posebnimi vozili oboroženih sil – lahkim tankom za izvidovanje in varovanje, srednjim tankom za napadalne akcije manjšega obsega, izrabo preboja na fronti in zasledovanja (nasprotnikovih sil) ter težkim tankom, namenjenim za glavne napadalne akcije in preboje na fronti.

Predpostavljali so, da bo (najverjetneje) tudi prihodnja vojna totalna vojna, kjer bo potrebno uporabiti vse letalske in tudi nekonvencionalne sile, pri čemer pa so poudarili, da bo moč zmago doseči le ob uspešni okupaciji nasprotnikovega ozemlja. Kot zadnje poročilo predlaga popolno opustitev razvoja t.i. tankov uničevalcev, saj je doktrino uporabe tovrstnih (specialnih) oklepnih sredstev v boju proti t.i. glavnim bojnim tankom zamenjala doktrina, ki predvideva uporabo kar glavnih bojnih tankov kot najučinkovitejšega sredstva za boj proti tankom.

Izrazita demilitarizacija in zmanjševanje proračuna ameriških oboroženih sil v letih 1945 – 1948 sta za ZDA predstavljala resno nevarnost pri opravljanju njihovih dolžnosti v Nemčiji, Avstriji, na Japonskem in tudi v Koreji, pri čemer so, kljub resnim opozorilom mnogih visokih oficirjev, da bodo OS z zmanjševanjem izdatkov prisiljene v prevelika in mnogokrat nevarna zmanjševanja pripravljenosti, pozornost in finančna sredstva raje namenjali razvoju in zanašanju na ravnokar razvito in ob koncu vojne tudi uporabljeno novo bojno sredstvo – atomsko orožje.

Zanimivo je tudi, da ZDA od časov prenehanja zavezništva s SZ svojih doktrinarnih izhodišč niso spremenile. Razmere je dodatno oteževalo tudi dejstvo, da so OS ZDA večino sredstev, ki so prihajala, namenjale univerzalnemu vojaškemu treningu za pripravo enot nacionalne garde in enot, nameščenih v ZDA, ne pa jih usmerjali v enote, nameščene izven teritorija ZDA. Vse je še poslabšala ustanovitev NATO pakta in začetek izvajanja Trumanove doktrine in Marshallovega plana, saj so (velik) del sredstev za OS ZDA porabili za zagotavljanje pripravljenosti enot prav za te namene.

Čeprav so v letih po drugi svetovni vojni v ZDA sicer razvijali nove vrste tankov, pa ti niso bili operativni pripravljeni za dejstvovanje v Koreji. Tako so večino bitk v Koreji bojevali z zastarelimi modeli Sherman iz druge svetovne vojne. Mnogi visoki predstavniki generalštaba

so namreč verjeli, da je boljše sredstva namesto za gradnjo enega tanka porabili za izgradnjo 100 protitankovskih topov, ki bodo ob razvojih streliva gotovo bolj učinkoviti kot (do sedaj) dominantni tank. Tik pred odhodom s položaja načelnika generalštaba februarja 1948 je general Eisenhower opozoril, da ob tako drastično zmanjšanih vložkih v OS ZDA te v primerih in potrebah udeležbe v oboroženem spopadu, ki bi lahko sledil eskalaciji zapletenih mednarodnih razmer in groženj, ne bi mogle odgovoriti v ustrezni meri. K precejšnjemu razkolu znotraj OS ZDA je, še posebej v času po letu 1947, ko je, poleg kopenske vojske in mornarice, novi samostojni rod vojske postalo letalstvo, prispevalo tudi to, da so se v strategijo in doktrino, kako voditi OS, začeli mešati politiki, ki so predvsem letalstvo, manj mornarico in najmanj kopensko vojsko, smatrali za tisti rod, ki v času obstoja atomskega orožja zagotavlja ustrezno stopnjo ameriške varnosti doma in v tujini. Resno zanemarjanje kopenske vojske – še posebej oklepnih (mehaniziranih) enot in premalo denarja za njihov razvoj – je pomenilo, da v OM/TE ZDA v času od konca druge svetovne vojne do začetka korejske vojne niti približno niso mogli vzpostaviti ustreznega razmerja med različnimi oborožitvenimi sistemi in pravilnega razumevanja uporabe tehnologije skozi doktrino, kot jo je predlagal že omenjeni Stilwell Board. Naj omenjeno podkrepim s številkami – pod predsednikom Trumanom je vojaški proračun utrpel veliko zmanjšanje – namesto predlaganih 30 milijard dolarjev so za leto 1947 vojaških izdatkom namenili le 14.4 milijarde dolarjev, ta znesek pa do leta 1950, ko se je začela korejska vojna, zmanjšali še na 13.5 milijarde dolarjev. Poleg manj denarja so zmanjšali tudi število ljudi pod orožjem. V enakem časovnem obdobju so OS ZDA namesto prvotnih 677.000 vojakov štejele le še 630.000. Ob začetku vojne v Koreji so imele OS ZDA vojakov še manj – 591.000 ter zgolj 6.000 operativnih tankov (Cumings 1981; Hoffman 2000).

Poleg zmanjšanja konvencionalnih OS ZDA in polnega zanašanja na novo – atomsko orožje, so v vojaških krogih ZDA področje Korejskega polotoka smatrali za obrobno pomembno in tako celo intenzivno pripravljali umik svojih enot iz polotoka. Temu je edina ostro nasprotovala CIA. V nasprotnem primeru je vojaški spopad – invazija Severne Koreje na južno sosedo zelo verjeten, so verjeli pri CII. Dodatno je situacijo oteževala okoliščina, da je razvoj tankov v ZDA zgodaj leta 1949 toliko zaostajal, da ZDA v primeru vojne ne bi imele niti dovolj sodobnih tankov za spopad z (komunističnim) nasprotnikom niti ne dovolj (modernih) tankov za zagotavljanje podpore kopenskim enotam v primeru morebitne invazije vsaj še v obdobju dveh let in pol. Kljub dejstvu, da so 1949 v OM/TE OS ZDA vključili številne smiselne zaključke pomena uporabe teh enot, predvsem v ofenzivi – namreč, da ta bojna sredstva s hitrimi prodori in obkrožanjem nasprotnikovih sil lahko izdatno pripomorejo

k zmanjševanju izgub (pehote) v spopadih, pa so zmotno razmišljali, ko so menili, da je moč taktično zmago doseči samo z uporabo tankov, ki bodo s svojo agresivno naravo napada uspeli v celoti izkoristiti ognjeno moč, mobilnost, hitrost – ne da bi jih podpirale druge enote iz pehotne sestave.

Razvoj ameriške tankovske misli je dodatno spremenil postulate, po katerih so pred tem razumevali načine uporabe OM/TE. Po novem so predvidevali, da je »oklep« najučinkovitejši takrat, kadar je sestavni del združenih sil, ki poleg tankov združujejo pehoto, artilerijo, inženirske enote in letalsko podporo²⁶⁵. Takšne združene enote lahko sovražnika uspešno premagajo z elementom presenečenja, šoka in udarne moči. Napotilo t.i. *Hodge reporta* je bilo tudi (pravilno) razumevanje uporabe OM/TE za uporabo v globokih prodorih in izkoriščanju napada v globino nasprotnikove obrambe ter na velikih razdaljah, kar je bistvo uporabe tankov na operativni ravni. Tudi zato so prve ameriške tankovske generacije po drugi svetovni vojni takšne, da sta bolj kot oklepna zaščita poudarjeni druge dve komponenti – ognjena moč in mobilnost.

6.1.6.3.1. Posledične spremembe doktrine v oboroženih silah ZDA

Doktrinarne spremembe OS ZDA so bile spremenjene v veliki meri do začetka 1950, a so ostale v svoji osnovi še vedno le redefinirana (spoznanja) in načela iz druge svetovne vojne. Doktrina je bila še naprej evropocentrična, OS ZDA so bile pripravljene (zgolj) na totalno vojno na najverjetnejšem bojišču – evropskih tleh, vsekakor občutno bolj kot na nepredvidljive situacije in operacije drugod po svetu.

Vse zgoraj opisano je močno vplivalo na bojno pripravljenost enot izven ozemlja ZDA ali Evrope. Tudi zato so bile štiri v tistem času na Japonskem nameščene divizije v obupnem stanju. Spreminjajoča se doktrina zmanjševanja finančnih sredstev ter dejstvo, da so ZDA smatrale dislocirane enote na daljnem vzhodu za enote obrobne pomena, so pomenila katastrofo za moralno in pripravljenost enot. Tudi zato divizije niso bile opremljene z bojnimi sredstvi, kot bi morale biti, temveč so namesto (standardnega) enega bataljona težkih tankov M26 in treh polkov lahkih tankov M4 imele le po eno (operativno) enoto lahkih tankov M24 Chaffee, ki v nobenem pogledu niso ustrezni nasprotnik sovjetskih tankov T34/85.

²⁶⁵ Takšno smiselno nadgradnjo je predlagala skupina strokovnjakov, združenih pod imenom Hodge group of Engineers, marca 1950. Ime so povzeli po brigadnem generalu Johnu R. Hodgu, veteranu druge svetovne vojne in kasneje uspešnemu poveljniku združenih enot v Koreji.

Ob začetku vojne so imele združene zavezniške sile pod poveljstvom ZDA²⁶⁶ približno 3.400 lahkih tankov M24, a večino operativno nekoristnih. Poleg tega so razpolagali tudi s približno 3.200 zastarelimi tanki Sherman M4A3E8 iz druge svetovne vojne, pri čemer jih je bila realno le polovica operativnih. Poleg teh tankov²⁶⁷ so imele zavezniške sile v vojni v Koreji na razpolago v ZDA izdelane tanke M26 Pershing, pri čemer so prve pošiljke teh tankov imele mnoge »otroške bolezni«, predvsem s pregrevanjem motorjev.

Prvo povsem novo povojno generacijo ameriških tankov – model M46 Patton so v enote operativno uvedli le leto pred začetkom korejske vojne.

V prvih dneh sovražnosti je bila korejska vojna manevrska vojna. Ameriške OM/TE so bile dodeljene mnogim pehotnim divizijam ter drugim operativnim enotam na terenu z namenom, da bi zagotavljale prepotrebno ognjeno podporo in druge tankovske naloge. Že uvodoma je tako nastal problem, namreč, da ni bilo formiranih nobenih OM/TE velikosti brigade ali celo divizije.

Po protinapadu severnokorejskih sil ob podpori t.i. kitajskih prostovoljcev, ko je vojna postala obrambna in s karakterjem vojne izčrpavanja, je še posebej narasla potreba po podpori pehotnim enotam z (veliko) ognjeno močjo. Kljub hribovitemu in težko prehodnemu terenu in zgolj omejenim komunikacijskim možnostim so se tanki izkazali kot zelo potrebni in močno potentni pomočniki pehoti. Poveljniki so jih pogosto uporabili za posredno ognjeno podporo ali celo kot stacionarne obrambne ognjene trdnjave. Kljub dejstvu, da je v Koreji večina priložnosti, kjer sta sprti strani uporabili tanke, izšla iz zahtev po podpori pehoti in artileriji, je prav korejska vojna pokazala vrednost OM/TE (tudi) kot učinkovitega bojnega sredstva za podporo zmagi v boju. Vsakič, ko so tanke kljub zgoraj omenjenih geografskim in prometnim izzivom uporabili tudi kot enote za preboj in izrabo preboja za pregon sovražnika globoko v njegovo zaledje, so tovrstne bojne operacije praviloma doživele velik uspeh.

Kot v študiji navaja Hopkins, so bili zavezniški tanki v operacijah približno trikrat učinkovitejši kot nasprotnikovi tanki, to pa podkrepi s tem, da so ameriški tanki v povprečju v vsaki tankovski konfrontaciji uničili približno četrtno nasprotnikovih tankov, predvsem zaradi učinkovitosti (popolnega) uničenja v/ob prvem strelu (Hopkins 1954).

Izrazito pozitivne izkušnje uporabe tanka tudi na geografsko neprijaznem terenu so botrovale temu, da so že 1951 v vrhu OS ZDA spremenili predlagane ideje in nasvete t.i. Stilwell Board komisije. Ta je namreč predlagala gradnjo treh tipov tankov, že omenjenih zgoraj, z

²⁶⁶ Kljub praktično enotnemu navajanju v zgodovinski literaturi, namreč, da so bile zavezniške enote oboroženih sil v Koreji (zgolj) pod ameriškim poveljstvom, pa je potrebno priznati, da so bile te enote ne samo pod ameriškim poveljstvom, temveč večinoma le ameriške nacionalne sestave, ameriške oborožitve in oskrbovane z ameriškim logističnim sistemom.

²⁶⁷ Predvsem modela M4 Sherman, ki se je v drugi svetovni vojni v boju bolj dokazal z svojo masovnostjo in taktično sposobnimi poveljniki kot z ognjeno močjo in še manj z oklepno zaščito in mobilnostjo.

dodatkom, da je najsmotrnejše zares izdelati le eno vrsto tanka, takšnega, ki bo namenjen vsem operativnim nalogam na bojišču.²⁶⁸ Kljub spremenjeni doktrini gradnje in uporabe OM/TE pa je dinamika na bojnem polju v Koreji v letih 1951 – 1954 zahtevala in narekovala spremembe razmerja ognjene moči in manevra v smeri, kjer bolj ključno vlogo igra učinkovita zračna podpora in daljnosežna artilerija.

Ob koncu vojne v Koreji, na konferenci o oklepu v ZDA leta 1954, omenjeni tudi v tem besedilu, so vprašanje oklepa in mobilnosti uvrstili visoko na prioriteto listo (glavnih) udarnih bojnih sredstev nacionalne strategije OS ZDA skupaj z atomskim orožjem in letalstvom. Pomembno dodatno spoznanje je bilo tudi, da lahko prav tankovske enote na (potencialnem) jedrskem bojnem polju zagotavljajo ustrezno stopnjo fleksibilnosti, zaščite in mobilnosti. Poleg tega lahko prav tankovske enote (najbolje), tudi in predvsem na Evropskih tleh, s svojo visoko zaščito in mobilnostjo zagotavljajo ključno prednost, ki je dosedaj ni uspelo nobeno bojno sredstvo.

Med drugimi pomembnimi spoznanji in priporočili o nadaljnjih ukrepih razvoja ameriške »tankovske šole« so na konferenci predlagali še, da mora biti koncept ognjene podpore in taktika izčrpavanja nasprotnika z njo integralno združen v nove OM/TE OS ZDA. Obenem so poudarili zavedanje, da je mobilnost kljub temu, da izvira iz značilnosti (bojnega) sredstva, vedno v razmerju do (oklepne) zaščite in zmožnosti preživetja na bojišču.

Smiselni zaključki konference in spoznanj o uporabi OM/TE so: ognjena moč je (zmeraj) odločilni dejavnik, zato se mora tankovska doktrina razvijati v smeri, kjer bodo prav tanki svojo veliko ognjeno moč, ob upoštevanju čim večje taktične mobilnosti na bojišču, uporabili v odločilnem trenutku na odločilnem mestu na fronti. (Cox 1952)

To prepričanje o sistemih uporabe ognjene moči in njihovi ključni prednosti – taktičnem, operativnem in strateškem izčrpavanju nasprotnika ob predpostavki pravih načinov uporabe – je kot doktrinarna premisa v delu OS ZDA (OM/TE) ostala še več desetletij po koncu korejske vojne. Izrazite spremembe in nova spoznanja je vpeljal le povsem nov koncept zračno – kopenske bitke²⁶⁹, prvič v svoji polnosti uporabljen v prvi vojni v Zalivu.

²⁶⁸ Pri tem so se zgledovali po britanskem tanku Centurion, vozilu, ki so ga v OS VB zasnovali za uporabo v vseh pogojih spopadov in ki je, po takratnih standardih, zagotavljal odlično kombinacijo ognjene moči, (oklepne) zaščite in mobilnosti.

²⁶⁹ Angl: Air-Land Battle – koncept zračno-kopenske bitke in načinov uporabe bojnih sredstev v celostno združenem konceptu vojskovanja na operativni ravni, ki so ga OS ZDA prvič v polnosti uporabile v prvem oboroženem spopadu z Irakom 1991, ob osvoboditvi zasedenega Kuvajta

6.1.6.3.2. Spremembe in zaključki iz vojne v Koreji

Zgodovinske postavke in zaključki:

- Strateška spoznanja, politične usmeritve:
 - Pred korejskim spopadom so ZDA svojo (vojaško) vlogo v svetu videle le v vlogi zadrževanja širjenja vpliva SZ in zagotavljanja (svetovne) varnosti skozi ZN, ne pa toliko kot promoviranje vloge ZDA kot svetovne (vojaške) sile, pripravljene prevzeti taktično, operativno in strateško vlogo v vojaških akcijah, kjer to same ocenijo kot (nujno) potrebno.
 - Spopad je pokazal tudi, da kongres in predsednik ZDA (do konca) korejske vojne nista izvajala učinkovite nacionalne obrambne politike, ki bi morala v polnosti izkoristiti vse spremembe v tehnologiji po drugi svetovni vojni. Obenem je pokazal tudi, da so ZDA v premajhni meri razumele pomen konvencionalnih OS pri zagotavljanju nacionalne vojaške doktrine in politik. Tako je tradicionalno vojaško razumevanje nasledstva druge svetovne vojne zašlo v ostro nasprotje s povojnimi političnimi in vojaškimi izzivi, kar je botrovalo velikemu razkoraku med dejansko zunanjo politiko ZDA in njeno realno pripravljenostjo na vojaškem področju.

Spremembe in nova spoznanja v vojaški strategiji oboroženih sil ZDA:

- Strateška spoznanja, usmeritve nadaljnjega razvoja in razumevanja kriterijev, kako dobiti vojno:
 - Vsakršno – v nevojnem času kot smiselno razumljeno stališče – zmanjševanje vojaškega proračuna v letih po drugi svetovni vojni in vse do korejske vojne ima močno negativen učinek na bojno pripravljenost, opremljenost, modernizacijo in moralo OS ZDA. Namesto inovacij, razvoja, raziskav in posledično novih bojnih sredstev in novih doktrinarnih zamisli, ki bi lahko precej hitreje utrdile spoznanje, namreč, da lahko le visoko mobilne, odlično pripravljene, visoko motivirane, združene OM/TE izbojujejo prvo in naslednje bitke, so OS ZDA ravno zaradi premalo drzne vizije izgubile vrsto pomembnih let in posledično utrpeli velike izgube v moštvi in opremi.
 - Povojna vojaška doktrina in strategija boja OS ZDA se je izkazala za napačno in zastarelo. Doktrina je bila namreč v nasprotju z nujno potrebno, moderno vojaško opremo, ki bi/je edina lahko zagotovila uspešen zaključek bojne misije. Posledično se strateške, operativne in taktične zamisli, kako izbojevati zmago v boju, nikoli

niso realizirale. To pa je posledica dejstva, da nacionalna strategija nikoli ni resno obravnavala razmerja med (realnimi) političnimi grožnjami in (posledično logičnimi) zahtevami po tehnološkem napredku. Rezultat je bila vojaška struktura in njena oprema – , ki ni v ničemer ustrezala prihodnji vojni strategiji, kljub mnogih odličnim predlogom za izboljšave, kot jih je predlagal že omenjeni Stilwell Board. Nacionalna obrambna strategija se je tako v celoti zanašala na superiornost in je predvidevala realno možnost uporabe atomskega orožja, sprva kot orožja zastraševanja, v skrajnem primeru pa dejanske uporabe ob pomoči superiornega letalstva, ki bo to zlahka učinkovito uporabilo proti (kateremukoli) nasprotniku.

Spremembe in nova spoznanja pri razvoju bojnih sredstev:

- Popolno neupoštevanje priporočil t.i. Stilwell Board – a, ki je predlagal inovativni program vizionarskih, visoko mobilnih združenih OM/TE enot in njihove uporabe v ZDA po drugi svetovni vojni:
 - Priporočila t.i. Stilwell Board – a in priporočila Poročila Hodge, ki sta oba vlogo tanka v prihodnosti razumela kot srčiko novih, združenih, visoko mobilnih enot kopenske vojske, ki bi lahko v dinamično spreminjajočih se mednarodnih odnosih v prvih letih hladne vojne edine zagotovile ustrezno (bojno) podporo ameriški zunanji politiki. Koncentrična širitev njenega mednarodnega vpliva in zaveze, zadrževati in zadržati prodor komunizma, ni bila prav nič upoštevana. Rezultat je bila pomanjkljiva bojna sposobnost in pripravljenost OS ZDA. Prav zato so v prvih mesecih spopadov učinkovito uporabljani in bojno superiorni sovjetski tanki T – 34/85, ki so jih uporabljale enote severnokorejske vojske, zaveznike tako zlahka potisnili v kot na samem južnem rtu perimetra Pusan. Šele kritična ogroženost in nujnost, ustrezno odgovoriti na silo, je zavezniškim silam omogočila zbrati zadostne moči, pripravljenost in voljo, da sprožijo učinkovito protiofenzivo.
 - Zanemarjanje tankovskega razvoja in strateškega razumevanja umestitve tanka kot bojnega sredstva na ustrezno mesto v (kopenske) OS ZDA je povzročila veliko negotovanja pri tankovskih poveljnikih v Koreji, ki so bili ob pomanjkanju boljše tankovske taktike prisiljeni uporabljati metode, načine in bojna sredstva, kakršna so tankovski poveljniki uporabljali v spopadih druge svetovne vojne. Te izkušnje in mnoge povsem nepotrebne izgube vojakov in sredstev so pokazale nujnost, da so prve udarne bojne sile tiste, ki so visoko motivirane ter so s pravimi bojnimi sredstvi in ob pravi organizaciji zmožne učinkovito odgovoriti na stalno

spreminjajoče se okolje bojnega polja in njegove vedno nove tehnološke izzive.

(Acheson 1952; Cox 1952; Hopkins 1954; Cumings 1981; Hoffman 2000)

Žal so sredstva, ki so bila tudi kasneje, še dolgo po t.i. pozabljeni vojni, namenjena za razvoj tankov in tankovskih enot, vedno znova negativno vplivala na pripravljenost, razvoj tankovske misli in razvoj bojnih sredstev samih. Spoznanja druge svetovne vojne kot totalne vojne so še v mnogo let po – njej odmevala v glavah odgovornih, ki so tudi prihodnje lokalne oborožene spopade v hladni vojni razumeli kot totalne vojne, namesto, da bi že v času po korejski vojni spoznali, da bodo vsi prihodnji spopadi imeli dinamiko omejene vojne, kjer večina premis in razumevanj totalne vojne ne koristi, temveč mnogokrat celo škodi.

6.2. ARABSKO IZRAELSKI SPOPADI

Poglavje celostno povzema vojaško – politični konflikt na Arabskem polotoku vse od začetka nastanka nove države – Izraela do spopada med arabskimi zavezniki (in SZ) na eni in Izraelom ob pomoči ZDA na drugi strani v vojni 1973.

6.2.1. ZGODOVINSKA, VOJAŠKA IN POLITIČNA OZADJA SPOPADOV

Za razumevanje nastanka okoliščin, ki so pripeljale do takšnih razmer na Bližnjem vzhodu, kjer je bil v posamezni epizodi oboroženi spopad edina možnost, moramo pogledati v čas prve in druge svetovne vojne in leta neposredno po njej. Veliki trije – Stalin, Churchill in Roosevelt, so se na vrsti političnih srečanj v času med vojno in na srečanjih ob koncu vojne morali ukvarjati tudi z možnostmi in priložnostmi, ki jih je izid druge svetovne vojne prinašal za izrazito zdesetkan in tudi drugače najbolj prizadet narod druge svetovne vojne – Jude. Mnogo let, pravzaprav desetletij trajajoče aspiracije Židov po svoji državi so ob razmerah ob koncu vojne dajale podlago za nezavidljiv položaj »velikih treh«, ki si spričo razmer kakšne drugačne odločitve – kot »dovoljenja« za nastanek nove države Izrael verjetno niti niso smeli privoščiti. (Čuček in ostali 1981; Švajncer 1998).

Prizadevanja arabskih narodov proti razglasitvi judovske države, tako zaradi močne in ostre kolonialne oblasti zahodnih zaveznikov (Angležev, Francozov ...) kot tudi zaradi že prej opisanih okoliščin – nečloveškega ravnanja in pobojev milijonov Judov na moriščih na Vzhodu in v nemških uničevalnih taboriščih med drugo svetovno vojno – niso bila uslišana.

Morda je na mestu podati še abstraktno mnenje arabskega zgodovinarja, profesorja s hebrejske univerze, Hehoshovata Harkabija, ki izpostavlja tri izhodišča arabske razlage izraelsko – arabskega spora:

Pragmatično izhodišče: Izrael je bil ustanovljen na silo in v škodo palestinskega ljudstva. Njegov obstoj je zato nemogoč. Vendar pa somišljeniki te smeri ne nasprotujejo judovski veri niti drugim Judom po svetu, razen seveda tistim, ki podpirajo takšen Izrael.

Ideološko izhodišče: Judje so trdoživ narod, ki je stoletja osvajal tuja ozemlja. Zatiral je stare Kanaance prav tako, kot Izrael danes zatira Palestince.

Versko izhodišče: sionizem ni naključna tvorba judovstva, temveč je odraz njegovega bistva. Napadalno samoljubje sionizma in judovstva izvira iz same judovske vere.

(Šobajjić v Zagrajšek 2003, 4).

6.2.1.1. Resolucija GS OZN o razdelitvi Palestine

29. novembra 1947 je Generalna skupščina OZN z resolucijo 181 odločila ukrepe za razdelitev Palestine na arabski in judovski del (<http://www.mideastweb.org/181.htm>, 9. 6. 2009). Arabski narodi so v 30. letih tako že drugič doživeli diktat (evropskih) kolonialnih sil, sionisti pa so dosegli tisto, za kar so se borili že desetletja. Seme spopada med Arabci in Judi je bilo zasejano. Zakaj? Arabci so v Palestini živeli že več stoletij in si, podobno kot Arabci drugje – v Siriji, Egiptu, Libanonu – želeli lastne neodvisne države. Sionisti na drugi strani so svojo pravico živeti na ozemlju Palestine dokazovali v luči tega, da so na teh področjih živeli pred tisočletji. Od časov pogromov Judov že v carski Rusiji in spričo nezaslišanih dogodkov holokavsta nad Judi za časa druge svetovne vojne so ti žilavo in odločno trdili, da imajo pravico živeti tukaj. Vzroki priprav na sprejem resolucije o razdelitvi Palestine so evidentni tudi v 20. stoletju. Ob koncu prve svetovne vojne, 1918, je namreč britanski lord Balfour z znamenito izjavo »Dajte ljudstvu brez zemlje zemljo brez ljudstva« zasejal prvo seme odločne britanske vladne podpore palestinskim Židom, čeprav jih je leta 1920 na tem področju bilo le okoli 67.000 – deset odstotkov celotnega prebivalstva. Odločna britanska politika, pomagati Judom pri uveljavitvi pravice do lastne države, je pripomogla, da je ves čas kolonialne vladavine območje veljalo za zelo konfliktno. Politika Britancev do Palestine v drugi svetovni vojni je bila enako enostranska – odlok o prepovedi priseljevanja Judov v Palestino, sprejet tik pred vojno, spričo grozot vojne enostavno ni mogel obveljati. Kljub očitni tragediji židovskega naroda je večina evropskih držav potihoma vseeno podpirala preseljevanje in združevanje tega versko izrazito prodornega naroda izven Evrope. Premik britanske naklonjenosti od Judov bolj proti Arabcem, v času, ko so se začeli zavedati, da bodo

masovna priseljevanja in posledična politična udejstvovanja Judov na prostorih Palestine prav kmalu povzročila uradne zahteve po ustanovitvi lastne države, tega procesa ni mogel več zaustaviti. Eno ključnih mest v procesu nastajanja možnosti za novo judovsko državo pa pomeni naraščanje britanskega strateškega zanimanja za področje Palestine, sploh v času, ko so že po vojni tja bili pravzaprav prisiljeni preseliti skladišča iz Egipta. Leta 1947 je britanska kolonialna oblast svojo avtoriteto nad Palestino predala v roke OZN, ti pa so po burni razpravi med zagovorniki in nasprotniki možnosti judovske države na drugače povsem arabskem polotoku s 33 glasovi »za«, 13 »proti« in 10 »vzdržanimi« v že omenjeni resoluciji GS OZN 181 potrdil pravico Judov za ustanovitev lastne države. Ta je predvidevala, da bi Judje in Arabci dobili vsak po tri »zaplate« palestinske zemlje, za oba naroda najbolj sveto mesto Jeruzalem pa naj bi ostalo pod mednarodno kontrolo. Plan ni živel niti en dan.

Zanimivo je, da sta tako SZ kot ZDA glasovali za razdelitev, pri čemer je bolj bolj razumljiv tisti z ameriške strani kot še do današnjega dne nerazumljivi glas »za« SZ . ZDA so namreč s tem prvim javnim oznanilom »nove politike« nakazale smer, v katero je zunanja politika ZDA v nadaljnjih letih časa hladne vojne šla. Pod Trumanovim predsednikovanjem se je namreč zelo dobro pokazalo ameriško razumevanje pomena nafte, s katero je Arabski polotok tako obilno založen. Takoj, ko so v New Yorku razglasili resolucijo 181, so se v Palestini začeli nemiri. Arabci so želeli preprečiti uresničitev resolucije, zato so vse do maja 1948 v Palestini divjali nemiri, gverila in nasilje. Obe strani sta si pravzaprav želeli pridobiti kar največ ozemlja še pred napovedanim odhodom britanskih kolonialistov, pri čemer so bili Judje bolj uspešni zaradi že ustanovljene lastne administracije, političnih predstavnikov in celo lastne tajne vojske Hagane. Vse od novembra 1947 do maja 1948 so se vrstili atentati ene ali druge strani, pri čemer so bili pogosto tarča prav odhajajoči kolonialisti. Januarja 1948 je v Palestino vdrla pod poveljstvom arabskih prostovoljcev ustanovljena t.i. arabska osvobodilna armada in začela z napadom na judovske kolonije, pri čemer se je osredotočila predvsem na oskrbovalne poti med Tel Avivom in Jeruzalemom. Marca je bil Jeruzalem celo za nekaj dni odrezan od sveta. Samo februarja 1948 so v masovnih atentatih in terorističnih napadih umrli več kot 203 Judje in več kot 230 britanskih vojakov. Ena najbolj sramotnih potez judovske skrajne teroristične organizacije Irgun je bil umor 254 Arabcev, tudi žensk in otrok, v vasi Deir Jasin aprila 1948. Čeprav so izraelski politični vodja Ben Gurion in predstavniki tajne policije zločin takoj obsodili in transjordanskemu kralju Abdali takoj poslali opravičilo, je morda prav to povsem nerazumno dejanje predstavljalo največje jabolko spora, ki traja še danes. Vse do umika Britancev maja 1948 so si Judje prizadevali zavzeti kar največ strateških točk v Palestini, med drugim so zasedli Haifo, razen pristanišča, povsem arabske kraje Samah in

Beisan, mešana kraja Safed in Tiberias in ves novi del Jeruzalema, kjer je živelo več kot 100.000 ljudi. Tako so Judje v nasprotju z uvodnim načrtom med seboj povezali po resoluciji njim dodeljena ozemlja, jih razširili in močno okrepili pred povsem realno pričakovanim napadom Arabcev. (Herzog 1984; Bregman 2000, Kronika 20. Stoletja 1940 – 1949 2000). Razmere so bile zrele za oborožen spopad – prvo arabsko – izraelsko vojno. A pred tem je Izrael moral nastati.

6.2.2. PRVA ARABSKO IZRAELSKA VOJNA 1948

»Razglašam ustanovitev židovske države v Palestini, ki se bo imenovala Medinath Jizrael,« je pred približno 200 navzočimi najvišjimi političnimi in vojaškimi predstavniki začasnega državnega vodstva izjavil David Ben Gurion v za to prirejenem prostoru v neki hiši v glavnem mestu Palestine – Tel Avivu. Dolgoletne sanje sionistov so tako postale resničnost. Pisal je se 15. maj 1948 ali 5. ljar leta 5708 po židovskem koledarju. Ob tem so prvič zaigrali novo izraelsko državno himno – Hatikvo. Nova država Izrael je bila rojena. (Čuček in ostali 1981, 344).

Razglasitev nastanka nove države sovpada s končanjem več kot osemindvajsetletne britanske vladavine v Palestini. Prav na ta dan je tedanji visoki komisar, general Alan Cunningham, zapustil Jeruzalem, odletel v pristanišče Haifa in ob polnoči, kot dogovorjeno in usklajeno v resoluciji GS OZN, na krovu britanske križarke Euryalus zapustil ozemeljske vode Palestine. Britanci, ki so Palestini teh 28 let vladali, so bili tam pravzaprav bolj po naključju in omogočili le, da so bile za ta nemirni del sveta vse premnogokrat sprejete napačne odločitve ter da so takrat, in, kot se zdi, še danes, prevladovali nasprotujoči si interesi in zgrešene, celo škodljive politike.

V sklepu Arabske lige, ki je odobrila poseg, so kot poglobitni namen za spopad navedli, da je *intervencija v Palestino namenjena ponovni vzpostavitvi reda in miru* (Bard 2009). Več kot 27 milijonov Arabcev je stalo nasproti samo 650.000 Judom. Vseeno pa razmerje ni bilo povsem takšno, saj so na bojišču arabske države skupaj zbrale le 35.000 mož, židovske enote pa so štejele 24.000 mož. Dan po odhodu zadnjega Britanca so v Palestino vkorakale čete petih arabskih držav – Egipta, Transjordanije, Sirije, Libanona in Iraka. Egipčani so udarili z juga v dveh kolonah, pri čemer je del armade pod poveljstvom fanatičnega muslimanskega polkovnika Abdel Aziza prodiral prek Negeva proti glavnemu cilju, Jeruzalemu. Negev ki je po razdelitvi sicer pripadal Judom, je bil poleg Jeruzalema eden največjih »kamnov spotike«

pri Arabcih. Ta del vojske je že osvojil Hebron in kibuc²⁷⁰ Kfar Ecion ter po dosegu Ramat Raleha, kraja tik pred Jeruzalemom, dosegel svoje cilje. Pod poveljstvom egiptovskega generala Alija el Muauija je prodiral skozi Gazo proti vzhodu, pri čemer se te enote niso zapletle v spopade z judovskimi silami. Po desetih dneh vojne, ko je padel še en pomemben kibuc – Jad Morkedaj, je bil cilj drugega dela egiptovske vojske, zavzetje Tel Aviva, oddaljen le še 30 kilometrov. V tem času je egiptovsko letalstvo močno napadalo Tel Aviv, ki ni imel učinkovite protiletalske obrambe. Na tem delu fronte so napadli s 15 lovci bombniki, uporabili pa so tudi celo tankovsko brigado, ki so jo sestavljali predvsem iz druge svetovne vojne znani britanski in ameriški tanki Matilda in Sherman. Judje v prvih dneh vojne niso imeli praktično nobenega učinkovitega protiukrepa, saj so kljub močnim prizadevanjem Ben Guriona, da bi njegovi odposlanci v Evropi in preko luže v ZDA novonastali državi Izrael zagotoviti prepotrebno »težko« oorožje, predvsem tanke in letalstvo, imeli le nekaj zastarelih kosov orožja. 25. maja, istega dne, ko je padel Jad Mordekaj, je 3. brigada transjordske arabske legije odbila prvi močan protinapad judovskih enot pri Latrunu, kraju, kjer so Arabci nadzorovali življenjsko pomembno cestno povezavo med največjima mestoma v Palestini – Tel Avivom in Jeruzalemom. Čeprav so Judje v napadu doživeli močne izgube, so pet dni pozneje ponovno napadli. Zanimivo, tokrat (že) s petimi oklepnimi vozili, kupljenimi v Antwerpnu, a so kljub uvodoma doseženem presenečenju ponovno doživeli silovit poraz. Obe strani sta utrpeli hude izgube, ponovne le nekaj dni kasneje, 9.6., pri vnovičnem poizkusu deblokiranja ceste – Judom sreča še vedno ni bila naklonjena.

Verjetno najbolj srditi spopadi prve arabsko – izraelske vojne so potekali prav v svetem mestu vseh vpletenih – Jeruzalemu. Vanj so med 18. in 20. majem kljub uvodnemu omahovanju, da bi v mesto pod mednarodno zaščito poslal svoje enote in se tako zameril Britancem, ki so arabsko legijo tudi urili, vkorakale elitne enote arabske legije pod poveljstvom majorja Abdela Tela – jordanskega kralja. Sile, ki so vkorakale v Jeruzalem, so za svoj primarni cilj imele ponovno osvoboditev tistega dela Palestine, ki je bil namenjen Arabcem. Tudi zato so že na dan razglasitve nove države Izrael kolone arabske legije vkorakale v Jordan in ob pomoči iraških oboroženih sil, podprtih s tankovsko brigado, prodrle do Nablusa, Dženina in Tulkarema.

Na severovzhodu so Sirci prodrli do Galileje, zavzeli Kafarnaum in več kibucev ter se pripravljale na zavzetje strateških kolonij t.i. »Deganije A in B«. V uvodnih dneh spopadov je

²⁷⁰ Kibuc (dobesedno zbiranje oz. skupaj) je planirana skupnost z visoko stopnjo socialne interakcije v Izraelu. Izvira še iz časov, ko samostojno kmetovanje ni bilo mogoče in so se zato kmetje zbirali v skupnosti - kibuce. Poleg gospodarske, naseljske in družbene vloge so kibuci imeli pomembno vlogo kot vojaška oporišča oz. so imeli obrambne sposobnosti pred sovražnimi Arabci. (Verbinc 1968, 345).

bil vpliv libanonskih sil na vsesplošni strateški položaj vojakov arabske lige v Palestini neznaten. (Babić 1988; Bregman 2000; Lea 2002).

Prvi tedni spopadov 1948 so Izraelu prinesli velike izgube v moštvu in opremi, ne pa tudi v morali. Kljub zasedbi tako pomembnih krajev, kot sta Negev in Latrun, ki je preprečeval oskrbo Jeruzalema, praktično popolni zasedbi Galileje in močnih spopadih z egiptovskimi silami v Nirimu in Kfar Darimu ter resno nevarnemu položaju v Jeruzalemu, kjer so se 28.5.1948 vdali zadnji judovski borci v starem delu in zapustili tako svet kraj kot je Zid žalovanja, ter ob topniških napadih Arabcev, ki so grozili, da bodo izstradali tudi (tedaj še) branjen novi del Jeruzalema, morala in zanos judovske vojske nista upadala. Po uspehu, na novo odprti preskrbovalni poti do Jeruzalema južno od Latruna, je ta spet začel dobivati prepotrebno oskrbo in to je, ob sočasni zaustavitvi arabskega prodora na severu in zaustavitvi prodora Sirijcev na vzhodu, pomenilo svojevrstno prelomnico v spopadu. (Babić 1988; Bregman 2000; Lea 2002).

Gorečnost spopadov med Arabci in Izraelci so z velikim nezadovoljstvom opazovali tudi v OZN in vsaj uvodoma, kljub večkratnim posredovanjem, ostali brez uspeha. Posebnega odposlanca, – švedskega grofa Folkerja Bernadotta, so ob izdatnem pritisku Britancev poslali posredovat in tako 9. julija dosegli premirje. Premirje je bilo pogojno – da obe strani ne prejmeta več dobav novega orožja in da se na področje ustavi preseljevanje Judov. Kljub mnogim frakcijam v Arabski ligi, ki so menile, da je vojno treba nadaljevati in tako preprečiti krepitev Judov v moči in orožju, so tako Arabci kot Judi predlagano premirje vseeno sprejeli. Če so Judi v času neposredno po prekinitvi ognja kljub embargu prejeli ogromne količine orožja in opreme²⁷¹ ter z novimi močmi dvignili število borcev na skupno 60.000 (proti še vedno cca. 40.000 Arabcem), pa ti od pričakovanih zaveznikov Angležev niso prejeli praktično ničesar.

Izraelska vojska je štela sedaj 7 rednih brigad, 1 brigado Palmah in 1 oklepno brigado in bila na nadaljevanje bojev, ki so sledili krhkemu premirju, občutno bolj pripravljena. Nerodno posredovanje posrednika OZN – Bernadott – a, da bi začasno premirje postalo trajno, sta obe strani zavrnili. Ko je premirje v noči na 9. julij poteklo, so Judi začeli z močno ofenzivo, da bi osvobodili Tel Aviv, zmanjšali obleganje Jeruzalema in osvobodili pristanišče Haifo. Na severu so uspeli osvoboditi Nazaret, na vzhodu in jugu zadržati vnovičen prodor Egipta in

²⁷¹ Izraelci so kljub embargu od mnogih držav prejeli velike količine orožja in opreme. Že 15. junija so prejeli deset 75 mm topov, 10 britanskih tankov iz druge svetovne vojne Hotschkiss, 19 65-mm topov, 3 protiletalske topove in skupaj 45.000 granat. Kmalu zatem so v novi pošiljki prejeli preko 110 ton TNT in 200.000 detonatorjev. Dobava iz Mehike je vključevala nove 75-mm topove, strojnice in granate. V Franciji so kupili minomete, v ZDA prevozna sredstva – terenska vozila, tovornjake in oklepna vozila za prevoz pehote, povrhu pa še veliko denarja. Največ orožja, predvsem težkega, so dobili iz Italije (30 ameriških tankov Sherman) ter iz ČSSR, ki je v uvodnih letih obstoja Izraela postala njihov največji dobavitelj (na Češkem so se izraelski piloti in mehaniki vrsto let celo šolali) – 22 lahkih tankov, 8 milijonov navojev za 400 strojnic ter 20 nemških letal iz druge svetovne vojne. Skupno je izraelsko letalstvo tako štelo že 15 modelov C-46, tri bombnike B-17, tri britanska transportna letala Constellation, pet Mustangov, 20 Messerschmidttov, dva transportna DC-4, deset letal DC-3, sedem bombnikov Auson in štiri Beaufighterje. (Babić 1988, 37; Čuček in ostali 1981, 348).

Iraka, obenem pa so organizirali sile, ki so bile usmerjene v dve ključni postojanki na poti med Tel Avivom in Latrunom. V prvo – Lido so vdrle visokomotivirane enote oklepnih vozil in pehote pod poveljstvom briljantnega vojskovodje – Moše Dajana ter po njegovi »osvoboditvi« uspešno nadaljevale in dokončale akcijo nadvlade nad Arabci tudi v Ramleju. Operacija, ki je povzročila silovit val beguncev, je vplivala na mednarodno skupnost tako, da je VS OZN 19. julija ponovno predlagal premirje, ki so ga demoralizirani in neorganizirani Arabci z veseljem sprejeli. Premirje, ki je veljalo vse do sredine oktobra, je pomenilo prvi dovolj izrazit medklic v vojni, ki je trajala vse do spomladi 1949. Vojaške operacije v času med oktobrom 1948 in 24.2.1949, ko sta sprti strani pod pokroviteljstvom OZN in ob posredovanju novega odposlanca Ralpa Bunchea podpisali premirje na grškem otoku Rhodosu, so bile v znamenju nezadržnega poraza arabskih sil. Velja omeniti morda le še operacijo izraelske vojske 15.10.1948, ko so z glavnino svojih sil, t.j. s 3 brigadami ob pomoči štirih baterij 75/65 mm topov in izdatne podpore tankov, napadli najpomembnejše egiptovske utrdbe pri Faludži, najpomembnejšem križišču v Negevu, kjer se na enem mestu srečata dve cesti: Gaza – Hebron in Tel Aviv – Beršeba. Kljub dejstvu, da je ofenziva v celoti uspela, pa se je del 4. egiptovske brigade uspel v obkoljenem žepu braniti do konca sovražnosti. Izraelci, ki so premirje februarja 1949 podpisali le s poraženimi Egipčani, so z zasedanjem ozemelj južno od kraja Negev pa vse do Akabskega zaliva nadaljevali in tako tudi ostale arabske narode prisilili k vdaji. Tako so Libanonci podpisali premirje šele 23.3., Transjordanci 3. aprila 1949, Sirija pa šele 20.7.1949. Irak in Saudska Arabija, dve preostali državi, udeleženi v vojni, sta spoštovali konvencije, podpisane med Izraelom in ostalimi Arabskimi narodi. (Babić 1988, 25 – 37; Piekalkiewicz 1975, 175)

Tako se je prva arabsko – izraelska vojna, ki jo slednji imenujejo tudi »osvobodilna«, končala.

6.2.2.1. Posledice prve arabsko – izraelske vojne 1948

Posledice prve arabsko – izraelske vojne za Izrael so bile večinoma pozitivne, iz njih je izšel kot zmagovalec, nasprotno so se države, združene v Arabsko ligo, počutile kot agresorji. Mednarodna potrditev sovražnih aktivnosti držav Arabske lige, ki so jo obsodili celo v OZN, pa ni mogla zasenčiti nastale gmotne škode, nesmiselne izgube življenj ter izgub v materialu, opremi in orožju. To, da je prva arabsko – izraelska vojna prinesla širše družbene in geopolitične posledice, pa je pokazal šele čas.

Žrtve: Kljub pomanjkanju točnih podatkov so glavne žrtve te vojne številni begunci, – ki so v stotisočih zapuščali domove pred Izraelsko agresijo. V Jordanijo in ostale države se je po

nekaterih ocenah OZN preselilo med 500.000 – 700.000 beguncev. S tem se je spremenila tudi demografska struktura območja, kjer je po vojni živel le še okrog 330.000 Arabcev.

Žrtev na vojaški strani je bilo precej manj – Izraelska stran je v vojni imela okrog 6.000 padlih, arabska pa nekaj nad 10.000.

Ozemeljske spremembe: Izrael je v vojni pridobil približno 1.300 km² ozemlja in 112 vasi, ki so jih OZN namenili Arabcem, ti pa so obdržali 330 km² in 14 krajev, ki so po resoluciji pripadle Judom. Judje so tako s silo ohranili in še povečali ozemlje, ki so jim ga na škodo Palestincev dodelili v OZN. Izrael je arabsko nespretnost, da mirovne pogodbe niso vključevale definicije meja, obrnil v svojo korist in razširil svojo jurisdikcijo na ta ozemlja. Ostala nezasedena arabska ozemlja – območje Gaze na jugu (202 km²) in zahodni breg reke Jordan (5.380 km²) pa sta si (nezakonito) priključila Egipt in Jordanija in vse od takrat so Palestinci narod brez lastnega ozemlja.

Geopolitične posledice: Spopad na Bližnjem vzhodu se, kljub strahu nekaterih političnih analitikov in vsaj posrednem vmešavanju obeh »velikih«, ni razširil preko svojih »meja«. Ker trajnega premirja ni bilo, mirovne pogodbe niso bile nikoli podpisane in arabski narodi vse od 1949 Izraela, za razliko od mednarodne skupnosti in OZN, ne priznavajo kot samostojne države. Izrael je postal svojevrstna bližnjevzhodna izpostava ZDA in kot tak v vseh nadaljnjih spopadih v času hladne vojne ostaja središče polarizacije in blokavske delitve. (Bregman 2000; Lea, 2002)

6.2.3. DRUGA ARABSKO – IZRAELSKA VOJNA 1956

6.2.3.1. Geopolitične razmere in dogodki na Bližnjem vzhodu 1948 – 1956

Po končani prvi arabsko – izraelski vojni je na območju Bližnjega vzhoda prišlo do notranjih trenj v večini arabskih držav, saj so vojno izgubile. Poleg izrazitega razočaranja nad vojaškim neuspehom so, kot odgovor na razočaranje, v mnogo arabskih državah nacionalistično usmerjene frakcije, struje in stranke dobile velik razmah. Sovraštvo predvsem militantno in nacionalistično fanatičnih struj ni bilo obrnjeno le proti Izraelu, ki s stotisoči beguncev ni hotel imeti nič, ravno tako ni želel kakršnegakoli političnega dogovora okoli potencialne ukinitve lastne države. V arabskih državah je prišlo do izrazito brutalnih obračunov tudi »doma«, saj so zahtevali življenja mnogih visokih arabskih politikov, ki so se tako ali drugače zamerili lastnemu narodu. Od decembra 1948 do julija 1952 so v atentatih življenja izgubili egiptovski, sirski in libanonski premier ter jordanski kralj. Demokratično izvoljene

predstavnike oblasti so v Egiptu nadomestile militantne milice. Izveden državni udar je na oblasti ustoličil generala Nagiba in polkovnika Naserja.

Bližnji vzhod je v obravnavam obdobju postal območje največjega rivalstva velesil, saj so se tukaj kresali interesi vseh velikih z zahoda in vzhoda, posredi pa je bila, poleg strateške, geo – politične lega, predvsem nafta in z njo povezano bogastvo in posledično vpliv.

Če je »zahod« z VB na čelu želel s t.i. Bagdadskim paktom vzpostaviti svojevrsten političen branik sovjetskemu ideološkemu ekspanzionizmu, si je predvsem z Egiptom naredil medvedjo uslugo. Egipt kot ena ključnih podpisnic je namreč po državnem udaru, ki je končal monarhijo, »pobegnil« v sovjetski tabor, saj je od 1952 dalje večino svoje vojaške opreme dobival prav od SZ. V Egiptu so namreč zahodni zavezniki v procesu razpada kolonialnih imperijev še dodatno zgubljali vpliv in moč in to je močno negativno vplivalo na ohranjanje nadzora nad egiptovsko najpomembnejšo trgovsko – prometno povezavo – Sueškim prekopom. Zaradi po mnenju novih egiptovskih oblastnikov občutno premajhnega deleža od koncesij, ki so jim jih glavni upravniki prekopa – Angleži in Francozi – dajali, je 1956 Naser ukazal nacionalizacijo prekopa. Verjetno je prav to dejanje v zaostrenih odnosih med Egiptom in zahodnimi silami sodu izbilo dno in bilo dovolj dober razlog za agresijo, ki so jo na Egipt izvedle (združene) zaveznice, poleg Izraela še VB in Francija. (Babić 1988, 39 – 55).

6.2.3.2. Glavni protagonisti vojne in medsebojna razmerja

Egipt: Egiptovsko politiko v tem spopadu so vodili trije cilji: čim bolj temeljit zaključek obdobja kolonializma, zaradi sovraštva z Izraelom že več let trajajoča blokada plovbe njihovih ladij po Akabskem zalivu in skozi Sueški prekop ter z nacionalizacijo prekopa (umetno) ustvarjanje pogojev, ki lahko povzročijo spopad. Zaradi krepitve oboroženih sil – pred spopadom so šteje več kot 100.000 mož, 400 bojnih letal, več kot 500 tankov in 40 bojnih ladij – je Egipt predstavljal ne samo Izraelu resnega in močnega nasprotnika.

Izrael: v 9 letih od prve vojne 1948 je Izrael utrdil svojo državo in si pridobil mnoge zaveznike. Kljub mnogim obrobim sovražnostim Izrael vojne ni želel, temveč je na posredovanje VB in Francije, da bi s pomočjo »tretjega«, ki bo nase vezal večino arabskih sil, bil v vojno pravzaprav »pritegnjen«, kar mu v želji, da z nevarno sosedo obračuna, ni »hodilo« nič narobe. Izrael je v vojni angažiral 4 divizije in vojno letalstvo, glavni cilj pa je bila zasedba Sinajskega polotoka.

Francija: glavni cilj Francije je bila ohranitev nadzora nad Sueškim prekopom in nasploh ohranitev vpliva in vojaške navzočnosti v tem prostoru. Francija je zato, da bi njegovo

pridobila podporo za agresijo na Egipt, svoje domače prebivalstvo prepričevala, da Egipt razpihuje alžirsko revolucijo in ogroža prosto plovno pot skozi Suez. Francija je v spopadu sodelovala z manjšim delom skupnega francosko/britanskega ekspedicijskega korpusa, ki je v celoti štel 20.000 vojakov, 500 letal ter več kot 200 bojnih ladij.

VB: politika VB do področja je bila povezana z dolgo politično in vojaško vpletenostjo v tem delu sveta – v Egiptu je bila VB prisotna že od leta 1870, zadolžena tudi za nadzor na Suezom. Poleg silovitega krčenja njenih kolonialnih ozemelj v tistem času predvsem v Afriki, pa tudi v Indiji, je, kot toneča kolonialna sila, ob dodatnem udarcu – izgubi prekopa odreagirala užaljeno in kot glavni razlog za napad navedla ranjeni nacionalni ponos. Tudi VB je v vojni uporabila sile ekspedicijskega korpusa v Afriki.

ZDA: čeprav najpomembnejši zaveznice VB in Francije v Natu, so spretno izkoriščale tudi krepitev lastne moči, tudi na račun slabljenje vpliva in moči obeh omenjenih držav v kolonijah, seveda z vedno večjimi apetiti po povečanju vpliva, kapitala in večanju geostrateških interesov. Zanimivo je, da so v tem spopadu ZDA skupaj s SZ obsodile agresijo in skozi OZN pripomogle k hitrejšemu koncu vojne.

SZ: spretna politika manevriranja med bolj ali manj odločno podporo Egiptu in zahodnim zaveznikom si je SZ skozi Egipt odprla vrata na Bližnji vzhod, kjer je kot dobaviteljica orožja mnogim arabskim državam uspešno povečala svoj vpliv. Kot že omenjeno, so se interesi SZ in ZDA, čeprav sicer izhodiščno nasprotni, v drugi arabsko – izraelski vojni 1956 pokrivali, obe državi sta namreč vojno spretno izkoristili za povečanje vpliva v tem delu sveta. (Bard, 2008)

6.2.3.3. Glavne sovražnosti druge arabsko – izraelske vojne

V izraelskemu napadu na egiptovsko postojanko v Gazi 28.2.1955 je sicer 38 vojakov mrtvih in 31 ranjenih, a to ni pravi povod za vsesplošno agresijo, do katere je prišlo leto kasneje, a je vseeno kazal odkrito sovraštvo med Ben Gurionom in Naserjem, ki je konec 1954 v senco dokončno odrinil generala Nagiba, ki mu je pomagal na oblast. 27. 6. 1956, le teden dni po tem, ko sta VB in Francije javno oznanili, da Egiptu ne bosta finančno pomagali pri gradnji Asuanskega jezua, ki naj bi mu prinesel blagostanje, si je Naser enostransko razglasitev nacionalizacije prekopa drznil le zato, ker je v prejšnjih letih kopičil nove vojaške moči z nakupi orožja iz ČSSR. Ogorčenje Francije in VB, ki sta obe krivili Egipt za propad kolonialne moči v tem delu sveta in celo za zmanjševanje vojaških zmogljivosti, je bilo tako veliko, da sta se državi odločili uporabiti tudi silo, silo, s katero je tudi Izrael želel razbiti egiptovsko blokado plovnih poti. Tako je nastal tajni sporazum, podpisan v Sevresu, s katerim

so Francija, VB in Izrael dogovorile skupni napad na Egipt. Scenarij je predvideval, da naj bi najprej Izraelci napadli Sinaj, nato pa francoske in britanske čete obema stranema (Egiptu in agresorju Izraelu) postavite ultimatum, da naj se sile obeh držav umaknejo 10 kilometrov od prekopa. Ker so računali, da bo Egipt ultimatum zavrnil, bo to lahko pomenilo dober razlog za invazijo.

Spopad se je začel 29. 10. 1956 ob sedmih zvečer, ko so izraelske letalske sile daleč v egiptovskem zaledju, blizu prelaza Mitla, ki nadzoruje pomembno cesto od Sueškega prekopa v notranjost Sinaja, izkrcale bataljon vojakov in se utrdile. Izraelci so imeli v uvodnih dneh vojne izdatno podporo Francozov, tako v artilerijski podpori, v letalstvu²⁷² in pehotni opremi ter oborožitvi. Izraelski napad je sledil že prvi večer, ko so njegove sile sočasno zavzele egiptovske postojanke Ras el Aka, Kuntila in Kuseima, obenem pa je več kot 2500 mož z jordanske meje krenilo preko Negeva na Sinaj, kjer naj bi se združili z bataljonom, ki je čakal pri prelazu Mitla.

Ta manever je bil slepilne narave, saj je glavnina izraelskih enot ob jordanski meji dajala vtis, da bo glavni napad Izraela uperjen proti Jordaniji. Tako so Izraelci pri Egiptu dosegli element presenečenja in s tem zakrili, da so dan po napadu elitne izraelske enote pod poveljstvom polkovnika Ariela Šarona že zasedle del Sinaja.

V Londonu se vodji Francije in VB sestaneta in po planu iz Sevresa egiptovskemu in izraelskemu veleposlaniku posredujeta ultimatum, ki ga Izrael pričakovano sprejme, Egipt pa pričakovano zavrne. Ko naj bi torej Britanci odreagirali na zavrnjeni ultimatum, pa omahujejo in močno zavlačujejo. Šele dan kasneje, 31.10., nad egiptovska letališča pošljejo prve bombnike. V času med 31.10. in 2.11. so na Sinaju potekali hudi boji, pri čemer so se Egiptčani dobro branili tam, kjer so bili utrjeni. Drugje so Izraelci dobro napredovali in uničevali enote preko Sinaja in Sueza umikajoče se enote egiptovske vojske.

Če je vojaško napredovanje koristilo Izraelu, VB in Franciji, pa jim politično ni. Kljub vetu Francije in VB v VS OZN, s katerim sta preprečili sprejem resolucije, ki bi zahtevala umik Izraela nazaj na črte premirja iz 1948 ter kljub francoskemu in britanskemu kljubovanju ameriški administraciji so blokado odločitev VS OZN delegati v OZN presegli tako, da so nadaljevali razpravo v GS OZN. Tam se je razprava končala 2.11., pri čemer je s 64 glasovi za in 5 proti OZN obsodila akcijo VB in Francije ter Izraela ter zahtevala zaustavitev ognja in umik. Dva dni kasneje, 4.11., je GS OZN od generalnega sekretarja OZN zahtevala napotitev mirovnih sil, ki bi nadzorovale zaustavitev spopadov, na to območje.

²⁷² Francozi so Izraelcem dali na razpolago svoja transportna letala, več kot 60 lovcev-bombnikov Mystere, lovska letala F-86 Sabre, na pomoč pa so bili pripravljene priskočiti tudi s celo mornariško divizijo s podporo s spremljevalnih ladij, zasidranih pred izraelskimi obalami (Herzog 1984, 65).

Kljub močnemu nasprotovanju ZDA, ki so grozile, da ne bodo nikoli več podprle prizadevanj VB in Francije v mednarodni skupnosti, in SZ, ki je celo grozila, da bo na Pariz in London odvrгла atomsko bombo, so najvišji krogi v VB in Franciji ukazali začetek drugega dela te operacije. V noči med 4. in 5. novembrom so v štabu sil VB in Francije na Cipru prejeli ukaz za začetek zračno – padalske operacije. 5.11. zjutraj so francoske sile zavzele nasip, ki povezuje Port Said s celino, britanski padalci pa osvojili letališče Gamil. V obrambo Egipta so elitne enote 4. mehanizirane divizije potopile 4 ladje v Sueškem prekopu in z razstrelitvijo vitalno pomembnega mostu za preskrbo Zahodne Evrope z nafto, imenovanega El Firdan, zasejale nadaljnja semena spopada. Kljub silovitem pritisku VB in francoskih vojakov, ki so ob topovski podpori z izkrcanjem z ladij, ki so čakale pred obalo, začeli osvajati Port Said, pa ta prizadevanja in srditi poulični boji niso služili ničemur več. Zaradi drastičnega padca finančnih rezerv VB je britanski ministrski predsednik Eden uvidel, da mora pritisku ZDA končno popustiti. Ko so iz »igre« izstopili Britanci, pa Francozi, razen doseči največjo možno odložitve časa, ko bo začelo veljati premirje, niso mogli storiti ničesar več. Premirje, ki je začelo veljati ob polnoči, je ustavilo prodiranje francoskih sil še daleč pred zelenim ciljem – Port Saidom, ki je odpiral prodor proti Suez. Druge arabsko – izraelske vojne je bilo konec. (Babić 1988, 45 – 55; Bregman 2000, 75 – 107; Čuček in ostali 1981, 345 – 352).

6.2.3.4. Posledice druge arabsko – izraelske vojne

Za Francijo in VB je bil vojna popoln polom. Oba premierja sta bila prisiljena odstopiti, na račun tega dogodka sta tako Francija kot VB izgubili pomemben del ugleda v mednarodni skupnosti, na njun račun pa je ZDA še utrdila svoje pozicije na Bližnjem vzhodu. Tokrat prvič je pomembnejšo vlogo začela igrati tudi druga velika država – SZ. Arabske države so menile, da so bivše kolonialne države, kljub navideznemu umiku iz kolonij, svojo politiko ponovno usmerile proti njim, njihovi neodvisnosti in predvsem, da ima v teh državah Izrael pomembne zaveznice. Tako je Egiptovski predsednik Naser postal prava ikona arabskega sveta, saj se je uspešno zmozel zoperstaviti zahodnemu imperializmu. Kljub temu, da je dovolil namestitev mirovnih sil OZN na polotok Sinaj in kljub temu, da je Egipt v tej vojni nedvomno bil poražen, je ta poraz obrnil tako v moralno kot politično zmago.

Izgube: Na Egiptovski strani so beležili izgube v višini 10.000 vojakov, večina katerih je bila zajetih. Poleg tega je v vojni na egiptovski strani izgubilo življenje še okoli 3.500 civilistov, večina med bombardiranjem Port Saida. Izrael je zabeležil 350 mrtvih, 700 ranjenih in 20 pogrešanih vojakov, anglo – francoske enote pa so imele skupaj med 200 – 350 mrtvih in 400 – 600 ranjenih.

Gmotna škoda: glavno materialno škodo vojne je utrpelo egiptovsko naselje Port Said, ki je v bombardiranjih doživelo uničenje večine vojaške infrastrukture, pa tudi obeh letališč in komunikacijskih središč. VB in Francija sta v vojni izgubili več kot 50 trgovskih ladij s tovorom vred, ker so se v tistem času znašle v prekopu. Dodatno škodo so Francozi utrpeli tudi zato, ker njihove ladje nekaj časa niso smele pluti skozi prekop. Najmanjšo materialno škodo je utrpel Izrael, ki je poleg majhnih človeških izgub in izgub lastne vojaške opreme zaplenil še vso pridobljeno egipčansko vojaško tehniko.

Ozemeljske spremembe: kljub zasedbi praktičnega celega Sinaja se je moral Izrael iz zasedenih ozemelj umakniti, zato večjega dobička novih ozemelj ni bilo. Spremenila pa se je suverenost nad prekopom, ki je prešla iz rok delničarjev prekopa na egiptovsko državo.

Geopolitične posledice: te so bile spet največje, še posebej za vse udeležene države.

Egipt je, kot pišem že zgoraj, iz vojne izšel kot moralni zmagovalec. Utrdil se je v vlogi spodbujevalca arabske nacionalne zavesti, utrdila pa se je tudi kohezija med vsemi arabskimi državami. Francija in VB sta bili moralno – politični poraženki, saj so, poleg tega, da je ves svet obsodil agresijo, tudi cilji ostali nedoseženi, obenem pa je to predvsem za VB pomenilo tudi nekaj let trajajoč čas hladnejših odnosov z njeno najmočnejšo zaveznico ZDA. Izrael z vojno ni pridobil ničesar razen politične krize in spoznanja, da se mora pri svojem delovanju vezati predvsem na ZDA. Od takrat naprej je na Bližnjem vzhodu veljal napet odnos tako med Izraelci in Arabci kot tudi med ZDA in SZ. SZ je namreč ohranila vojaške stike z Egiptom in jih razširila tudi na druge arabske države. Socialna in družbena mreža ter politično okolje na tem prostoru so imeli v vsem nadaljnjem času občuten pridih hladne vojne in le dobrih 10 let je bilo treba počakati, da je vojna vihra spet prišla. (Babić 1988, 53 – 55; Bregman 2000, 25 – 31; Čuček in ostali 1981, 345 – 352; Herzog 1984, 121 – 131; Bard 2008).

6.2.4. TRETJA ARABSKO – IZRAELSKA VOJNA – T.I. ŠESTDNEVNA VOJNA 1967

Tretja arabsko – izraelska vojna, 11 let po drugi in 19 let po prvi, t.i. šestdnevna vojna leta 1967, je bila v obravnavanem času vojn med Judi in Arabci pravzaprav prva, kjer so bili uporabljeni vsi (naj)sodobnejši oborožitveni sistemi, med drugim v najbolj masovnem številu tudi glavno bojno sredstvo, ki ga obravnava ta naloga, tanki, pa tudi vodene protitankovske in protiletalske rakete in druga napredna tehnika. Morda je prav ta spopad najbolj podoben operacijam bliskovite vojne – t.i. Blietzkriegu, ki je kot način vodenja bojev postal kot koncept znan v času druge svetovne vojne. Glavne značilnosti so bile bliskovit napad Izraela,

operativno in taktično presenečenje in izraba presenečenja, hitro prodiranje v zaledje egiptovske, jordanske in sirske vojsko ter posledično velika strateška zmaga v zgolj šestih dneh.

Kljub razdeljenosti spopadov na tri bojišča so izraelske enote uspeli s pomočjo odlične integracije več rodov vojske v visoko mobilne in manevrsko visoko sposobne sile demonstrirati do takrat še ne videno odločnost in spretnost izvajanja hitrih manevrov, tako da so kljub raztegnjenosti fronte imele na vsakem bojišču dovolj enot.

6.2.4.1. Geopolitične in vojaške razmere na Bližnjem vzhodu pred arabsko – izraelsko vojno 1967

Razumevanje položaja sprtih strani v vojni je mogoče le s poznavanjem posledic druge izraelsko – arabske vojne 1956. Po njej miru med Izraelom in arabskimi narodi ni bilo, na območju za vse vpletene države, predvsem pa Sirijo ni bilo ključnih vodnih virov, možnosti izkoriščanja naravnega bogastva reke Jordan, na t.i. demilitarizirani coni so se pogosto dogajali incidenti.

Mirovne sile OZN, ki so na področje Sinaja prišle po vojni 1956, so bile tam nastanjene s privolitvijo Egipta, kar se je kot zelo slaba politična poteza izkazalo leta 1967, ko je Naser zahteval umik enot, saj so bile navsezadnje na ozemlju Egipta. Ko so se enote umaknile, je to pomenilo prvi resen premik od šibkega miru k vojni.

Med vzroke za vojne gre iskati tudi mnoge neenotnosti med arabskimi državami, saj so te pretežno monarhične države (Saudska Arabija, Jordanija, Kuvajt, pa tudi Maroko in Libija) nasprotovale preveč radikalnim idejam ponovne združitve v novo Arabsko ligo, kot so to videli bolj radikalnimi režimi Sirije, Egipta in Iraka. Mnoge napetosti med arabskimi državami, predvsem med Jordanijo in Egiptom ter Sirijo, pa niso odvrčale podpore vseh arabskih držav, da so ostajale enotne pri palestinskem vprašanju – podpora ponovni združitvi in povrnitvi izgubljenega ozemlja. Podobno samovoljno, kot je Naser že pred 11 leti za izraelske ladje zaprl Tiransko ožino, je to, tudi zaradi hudega nezadovoljstva, da je Izrael v vedno večjih obmejnih sporih s Sirijo, storil ponovno 22. maja 1967. Da bi spet utrdil položaj, je celo poslal divizije na Sinajski polotok in, kot že omenjeno, nekaj dni prej, 18.5., ukazal umik mirovnih sil OZN. Izrael je zaradi zaprtja ožine seveda protestiral, zahteval, da ZDA izpolnijo obljube iz 1957, namreč, da bodo zagotavljale nemoteno plovo skozi ožino, celotno dogajanje pa se je preselilo tudi v OZN. ZDA in VB sta dejanje sicer obsodili, a konkretnjših akcij proti Egiptu tokrat niso sprožili, Izrael je pri večjih zahodnih zaveznikih iskal diplomatsko podporo za pritisk na Egipt, da naj ponovno odpre ožino. Egiptovska delegacija

je v tem času odpotovala po podporo v Moskvo. Kljub Ameriški neodločnosti in posledično Izraelski omahlovanju, ali naj, kljub podpori večine prebivalstva, v praksi uporabi institut pravice do samoobrambe svojih interesov in prebije blokado, je bilo diplomatske poti konec takoj, ko je premierja Levija Eshkol – a 1.6. 1967 zamenjala vlada narodne enotnosti, katere vodja je postal obrambni minister Moshe Dayan. Še prej, 30.5., je jordanski kralj z Naserjem podpisal sporazum o sodelovanju, 4.6. se je paktu pridružil Irak. Le dan poprej, 3.6., pa so na seji izraelskega ožjega vladnega kabineta sklenili, da je čas za vojaško akcijo in konec potrpežljivosti. Vsi pogoji za vojno so bili tako izpolnjeni, kljub svarilom ZDA, naj Izrael te vojne ne začne, in kljub dejstvu, da je SZ kot država, ki je imela velike interese na tem področju in je predvsem z dobavami orožja izdatno pomagala Arabcem, vsaj uradno še naprej mirila Egipt in vsaj na mednarodni ravni poskušala preprečiti vojno. (Babić 1988; Kronika 20. stoletja 1960 – 1967, 1999; Lea 2002).

Vojaško gledano so bile arabske države v izraziti prednosti na vseh (vojaških) ravneh. Samo glede na število vojakov so bile njihove sile proti Izraelcem v prednosti 2:1, podobno razmerje je bilo tudi v oborožitvenih sistemih, kjer so v številu tankov in letal arabske države imele približno 100% premoč. Na izraelski strani je bilo 275.000 mož, 2.800 tankov in 280 letal, na nasprotni pa je 180.000 egiptovskih vojakov bilo opremljeno s 1200 tanki, 500 letali, Sirijci so pod orožjem imeli 50.000 mož, 400 tankov in 120 letal, Jordanci pa 55.000 vojakov, 250 tankov in 20 letal. Izrael je imel dva tipa tankov: M48 in Centurion, Egipt pa najboljše sovjetske tanke tistega časa: T – 54/55, T – 34/85, IS III Stalin, PT 76, Su 100.

Če so bile izraelske enote večinoma opremljene s francoskimi letali Mirage Mk. III C, ki so bila kos sovjetskih »migom« Mig – 21, pa precej manj moderni ameriški tanki M 48 in angleški Centurioni niso bili kot najsodobnejšim Sovjetskim tankov T – 54/55. Poleg tega sta bili vojski Egipta in Sirije opremljeni tudi s sodobnimi protiletalskimi in protitankovskimi raketami SA – 2 zemlja – zrak. Ob dejstvih, ki mu niso bila v korist, je Izrael kot edino možnost uporabil element presenečenja, napadel prvi, potencialno, večino letalstva uničil še na tleh, na vzletnih stezah, in si tako zagotovil največje možnosti za zmago. Tako se je tudi zgodilo. (Air Strategy in the 1967 Arab/Israeli War 1997)

6.2.4.2. Vzroki in povodi za tretjo arabsko – – izraelsko vojno 1967

Med vzroke za vojno sodijo po en ekonomski in en varnostni varnostni razlog ter več političnih dejanj:

- Ekonomski: Ustanovitev obrambnega pakta med Egiptom in Sirijo. Glavni namen pakta je bil pridobiti vpliv v demilitarizirani coni blizu meje s Sirijo, ene kmetijske najbogatejših delov v Galileji. Cona je bila tudi edino mesto, kjer je Izrael lahko preusmerjal reko Jordan in namakal pokrajino Negev, za Izrael eno ključnih kmetijskih območij. V primeru, da bi Sirija ovirala razvoj tega območja in onemogočala izraelski namakalni sistem, bi to za Izrael pomenilo resen udarec za njegovo gospodarstvo in kmetijstvo. Demilitarizirana cona je bila področje nenehnih incidentov, pri čemer so mu prav incidenti preprečevali izvesti polno preusmeritev toka reke na svoja rodovitna področja. S sporazumom so se arabski voditelji odločili maščevati in preusmeriti zgornji tok reke Jordan v Sirijo in Libanon. To so preprečila izraelska letala, ki so uničila vsa zemeljska dela, ki so jih Sirci naredili, da bi preusmerili tok reke. (Lea 2002)
- Varnostni: Če je bil podpis obrambnega pakta med Egiptom in Sirijo novembra 1966 resen udarec na v medsebojni koeksistenci med Sirijo, Egiptom in Izraelom, pa je pristop nove podpisnice Jordanije 30.5.1967 pomenil konec možnosti političnega manevriranja. Za Izrael kot državo, obkroženo z državami, ki so ga hotele uničiti, je podpis pakta vseh teh treh držav pomenil, da je potisnjen v kot, sosede pa so po njegovi interpretaciji jasno in glasno pokazale, da ga želijo uničiti. Med dodatno varnostno – politične razloge pa sodijo:
 - prihod egiptovskih divizij na Sinaj 14. maja 1967,
 - umik mirovnih sil OZN iz demilitariziranih con 17. maja 1967,
 - blokada tiranske morske ožine s strani Egipta,
 - sklenitev pakta med Egiptom in Irakom 4. junija 1967.
- Vzroki maščevanja: številni atentati na jordansko – izraelski meji, med katerimi dva vdora arabskih komandosov (23.11.1966, ko so pobili 18 ljudi, 4. 4. 1967, 162 mrtvih), še posebej izstopata. Kot izrazito provokacijo so Izraelci razumeli tudi aprilsko bombardiranje njihovega ozemlja z Golanske visoke planote. (Lea 2002).

6.2.4.3. Glavne operacije tretje arabsko – izraelske vojne 1967

Izrael je kot edino možnost zmage proti številčno toliko močnejšim vojskam videl le v elementu popolnega presenečenja. Zato so glavno os izraelske prve ofenzive usmerili proti (najmočnejši) egiptovski vojski. Največ egiptovskih vojakov, – 100.000, je bilo nastanjenih na Sinaju in ravno na te vojake in štiri letališča na tem področju, podrobneje na skupaj 130 lovcev Mig – 21, ki bi edini lahko preprečili prevlado izraelskih letal na nebu, je bil usmerjen prvi izraelski letalski napad. Prvi napad se je začel 5.6.1967 nekaj pred osmo zjutraj na skupno devetih letališč. Zaradi elementa presenečenja je prvi val svoje cilje – več kot 300 uničenih egiptovskih letal, med njimi vseh 30 bombnikov Tu – 16 – uničil v manj kot 3 urah. S tem je Izrael v enem zamahu izbojeval zračno superiornost nad Sinajem, kjer je to, kot se je pokazalo kasneje, verjetno najpomembnejša strateška prednost. Uspešnemu letalskemu napadu je sledil masovni napad oklepno – mehanizirane pehote in prodor izraelskih tankov, a o tem več in podrobneje v poglavju o analizi uporabe tankovskih enot. V času do konca 6.6.1967, t.j. do konca drugega dne napadov, ko so se končali letalski napadi tudi na sirijski in jordanski fronti, so Egipčani izgubili 305 letal, Sirijci 60, Jordanci 29, Irak 17 in Libanon 1 letalo. Istega dne, 6.6., je VS OZN zahteval prekinitev ognja, a do takrat je Izrael že izbojeval tako ključno premoč v zraku, da so njegove oklepne enote občutno bolj nemoteno prodirale tako na Sinaju kot tudi na zahodnem bregu reke Jordan. Med najpomembnejšimi tankovskimi bitkami te šest – dnevne vojne je bila prva tankovska bitka na Sinaju, kjer je izraelski general Tal s prvo oklepno kolono od komunikacij odrezal najprej Gazo, nato pa v srditih bojih, ki so trajali ves prvi dan in vso prvo noč, zavzel še kraja Rafa in El Ariš in tako dosegel pomembno zmago. Če so izraelske OM/TE v bojih z dobro utrjenimi egiptovskimi enotami ob izdatni pomoči protitankovske obrambe doživljale resne izgube, pa se je šibkost egiptovskih sil pokazala takoj, ko so zapustile zavarovane položaje in sprejele giblivo vojno, ker po tem, ko so jih pregnali z utrjenih položajev, Izraelci z njimi niso več imeli težkega dela. Uspešni boji na Sinaju in dodatni uspehi v prodorih preko na videz nepremagljivih puščavskih sipin proti cesti Abu Ageila – El Ariš, kjer je prodiral general Jofeja, so Izraelcem dali upanje, da s skupnim prodorom pehote, topništva, tankov in padalcev pod poveljstvom generala Šarona preko močno utrjenih položajev 2. egiptovske divizije uspejo presekat egiptovske prve obrambne linije. Po prebojih te črte so Izraelci uspeli bitko nadaljevati v notranjosti sovražnikovih linij in umikajočim se Egipčanom preprečiti umik prek prelaza Mitla. Že 9.6. so prve izraelske enote pod poveljstvom generala Jofeja dosegle prekop. S tem so bili boji na Sinaju končani, istega dne je namreč egiptovska vlada sprejela ustavitev ognja. Izraelci so

zavzeli ves Sinajski prekop in zajeli na tisoče vdajajočih se Egipčanov. Podobno uspešni so bili Izraelci tudi na Jordanskem bojišču, kjer so kljub slabši opremljenosti – britanski tanki Centurion pač niso bili kos pravilno uporabljanim T – 54/55 na zahodnem bregu reke – v silovitem prodoru pehote, tankov in padalskih enot premagali jordanske sile in prodrli vse do reke Jordan. Le dan kasneje, 7.6., so v prodoru najelitnejših pehotnih sil ob pomoči tankov in letalstva po več kot 20 letih Izraelci zasedli tudi stari del Jeruzalema in tako želeni Zid žalovanja. Odziv mednarodne javnosti je bil pričakovan – Izraelce so podpirali tako v ZDA kot v VB, njihovi »*barbarski akciji proti nedolžnemu prebivalstvu Egipta in drugih držav*«, kot se je ob napadu izrazil neki visoki predstavnik zunanjega ministrstva SZ, pa seveda niso pritrjevali v nobeni državi socialističnega sveta.

Izrazito hitra zmaga nad jordanskimi in egiptovskimi silami je Izraelu ponujala priliko, da tudi z vedno večjimi nasprotniki – Sirijci – na severu obračuna enako. S tem se bo rešil več let trajajočega obstreljevanja svojih kibucev z visokih položajev sirijskih sil na Golanski visoki planoti. Zato so ofenzivo na Golan začeli 8.6., sprva seveda s silovitim letalskim obstreljevanjem dobro utrjenih sirskih enot. Le dan kasneje so po najmanj branjenih, a zato najbolj strmih poteh proti kraju Kefar Szoldom že prodirale enote generala Elazarja. Pot jim je utirala oklepno – mehanizirana brigada z vrsto tankov ob podpori letalstva. Kljub velikim izgubah na izraelski strani in res močni utrjenosti sirskih položajev na planoti²⁷³, ki so jih branile 3 oklepne in 3 mehanizirane brigade, so Izraelci hitro napredovali. Dan kasneje, 9.6., se je z zavzetjem utrdbe Kuneitre na zahodnem delu visoke planote končala tudi ta »severna« ofenziva t.i. šestdnevne vojne. (Čuček in ostali 1981, 352 – 358; Herzog 1984: 152 – 190; Babić 1988, 91 – 131; Kronika 20. stoletja, 1960 – 1967, 1999; Bregman 2000; 34 – 41).

6.2.4.4. Posledice tretje arabsko – – izraelske vojne 1967

Človeške žrtve in pomen rodov vojske v spopadu: Na bojiščih je skupaj obležalo več kot 16.000 arabskih vojakov (več kot 10.000 egiptovskih, več kot 6.000 jordanskih) in le 676 izraelskih. Arabske enote so izgubile 430 letal in 800 tankov, Izrael le 40 letal. Strateško gledano so Arabci poleg vojaških izgub izgubili tudi pomembne strateške točke. Sirija je izgubila Golansko planoto, Egipt pa je izgubil Sinajski polotok in gorske prelaze pred Sueškim prekopom, zlasti pomemben prelaz Mitla. (Donovan v Zagrajšek 2003, 41).

Spopad je bil, kot pravijo številni avtorji, bliskovita vojna drznega manevrskega značaja. Glavno vlogo v kopenski vojski so odigrale oklepne enote, pri čemer je izraelska strateška misel uporabe OM/TE pokazala, kako je moč odlično zmago na ključnem delu fronte doseči

²⁷³ Nekateri utrjeni položaji so segali tudi 15 kilometrov globoko v zaledje

le z bliskovitim napadom in hitrimi prodori oklepni enot v več smereh, kljub pomanjkanju oskrbovalnih linij ter brez zaščite kril in bokov, a ob izdatni podpori letalstva. Izrael je te sile lahko, ob koncentraciji v udarno pest, uporabil spretno in pri tem najbolj smelo združeval vse tri komponente tanka – visoko mobilnost, zaščito in ognjeno moč – v svojo korist. OM/TE so zlahka prebijale tudi dobro utrjene obrambne linije in bile zmožne ponesti spopad tudi v globino nasprotnikove obrambe. Manevrski način vodenja bojev je bil za hitro izraelsko zmago ključen, saj so uspeli na najboljši možni način izkoriščati nebranjene medprostore v fronti za vpade in prodor oklepni enot. Nasprotno so Egipčani, presenečeni nad bliskovitim napadom nasprotnika, šele ob napadu začeli graditi obrambne položaje, a so bili zaradi zgolj ene črte obrambe, primorani bodisi izvajati pozicijsko obrambo bodisi se po zapustitvi dobro utrjenih položajev z Izraelci spopasti na odprtem. Tam se je pokazala glavna egiptovska nepoučenost – namreč to, da so tanke razpršili med pehotne enote, razporejene v obliki odpornih točk. S tem so jim ključno oslabili udarno moč, ki je bilo že tako okrnjena tudi zaradi dejstva, da tanki niso imeli prepotrebne podpore iz zraka. Glavna izkušnja iz te vojne v kopenskih operacijah je bila, da mora biti obramba, če želi uspeti proti tako oboroženemu nasprotniku, globoka, povezana, dinamična z manevrom po globini, ki edini lahko prepreči usodni preboj fronte na najšibkejšem delu.

Egipt je imel boljše in sodobnejše tanke od izraelskih, a to izrazito superiornost na tleh tako v kvaliteti in moči kot številu je tokrat izničila izraelska prevlada v zraku. Pokazalo se je, da so tanki lahko zelo lahke tarče bombnikov, če nimajo ustrezne zaščite iz zraka. Podobno kot tanki na tleh, so letala v zraku odigralo najbolj ključno vlogo v tej vojni. Ta je bila prav zaradi vzpostavitve superiornosti v zraku praktično dobljena že prvi dan. Res pa je, da je bil Izraelu v korist predvsem popoln element presenečenja, dobro so izbrali časa napada, na podlagi točnih podatkov določili prave cilje, predvsem pa je bila protizračna obramba Egipta kljub dobri oboroženosti precej slabo izurjena. Kot sem že omenil, so bili v letalstvu – Izraelci s francoskimi lovskimi letali Mirage enakovredni najsodobnejšim letalom Mig – 21.

Vloga vojne mornarice v tej vojni ni bila velika. V šestih dneh spopadov so le enkrat izraelski rušilci branili svoje obale pred ponesrečenim napadom treh egiptovskih podmornic. Drugi večji incident je domnevno nenameren napad izraelskega letalstva na ameriško vojaško ladjo Liberty, v katerem je umrlo več kot sto ameriških mornarjev. Do napake je najverjetneje prišlo zaradi napačne identifikacije lastništva ladje, a okoliščine niso bile nikoli v celoti raziskane. (Donovan 1967; Schulze 1999).

Politične posledice: Izrael je imel po končanih vojaških operacijah zasedbeno jurisdikcijo nad starim delom Jeruzalema, Golansko planoto, Sinajskim polotokom, Zahodnim bregom in Gazo.

Izrael je z vojno dosegel prepričljivo vojaško zmago in si ustvaril veliko zaledja. Obenem se je v Izraelu močno utrdila oblast in zaradi zmage v vojni ter ob izdatni finančni pomoči, predvsem iz ZDA, tudi močno gospodarsko in družbeno prosperirala. Arabske države pa so to tretjo vojno z Izraelom doživele kot najbolj travmatično izkušnjo. Naser je kljub odstopu 9.6. na pritisk javnosti dan kasneje svojo odločitev preklical, do spremembe režima je, tudi zaradi vojne, prišlo v Siriji, kjer je 1970 oblast prevzel Asad. Jordanija je sprejela več kot 200.000 novih beguncev z zahodnega brega in do spopada 1973 doživljala turbulentne politične čase. Resolucijo VS OZN št. 242 z 22. 11. 1967, ki je predvidevala umik Izraela z zasedenih ozemelj in, kar je za Izrael še pomembnejše, da morajo arabske države podpisnice implicitno priznati obstoj Izraela, je podpisal tudi Egipt, ki je v času po vojni 1967 doživljal eno največjih gospodarskih kriz nasploh in zato z odprtimi rokami sprejel več kot 152 mio. dolarjev pomoči ostalih arabskih držav. Egiptovski nacionalist se je odpovedal politični destabilizaciji in nasprotovanju monarhičnim režimom v Perzijskem zalivu v zameno za ekonomsko pomoč, ki jo je tako obupno potreboval.

Le nekaj 10 dni po vojni so na konferenci arabskih držav v Kartumu avgusta 1967 države Arabske lige ponovile nestrinjanje s sprejemom miru z Izraelom, zatrdile, da ne bodo priznale Izraela in da se ne bodo pogajale z Izraelom o palestinskem ozemlju. Arabske države so po vojni vseeno postale bolj pasivne v mednarodni politiki. Vzroke, da so razmere na Bližnjem vzhodu ostale nerešene gre iskati v vzajemnem nezaupanju in nepopustljivost med Arabci in Izraelci. To negativno vpliva na možnosti pogajanj, dodatno nezaupanje vliva tudi izraelsko ignoriranje problema palestinskih beguncev in njihovih političnih predstavnikov (Schulze 1999, 40 – 41 in 108 – 109). K nezaupanju ne prispevajo niti izjave visokih političnih predstavnikov, saj je denimo izraelski obrambni minister Moše Dajan izjavil, da izraelska okupacija Sinajskega polotoka pomeni nadaljevanje vojne z Egiptom (Bregman 2000, 61).

Po vojni je nastal problem tudi s palestinskimi begunci, saj je več kot 600.000 Palestincev ostalo na Zahodnem bregu, več kot 300.000 v Gazi. Tako je skupaj že 3.000.000 Izraelcev vladalo 1.200.000 Palestincem. Ti so sedaj tudi *de facto* postali narod brez države.

V tem času se je zaradi Izraelske zasedbe in nepripravljenosti umakniti se z Zahodnega brega in Gaze, kljub pritiskom mednarodne javnosti in v VS OZN sprejete resolucije, začel med Palestinci splošni upor, ki je prerasel v vsenarodnoosvobodilni boj, ki je imel en sam cilj - ustanovitev samostojne palestinske države. To ne preseneča vedoč, da je Izrael na zasedenih

ozemljih izvajal oblast skozi vojaško upravo, gradil judovska naselja, razlaščal arabska zemljišča in dopuščal priseljevanje judov. Simbol upora je predstavljalo Palestinsko osvobodilno gibanje (PLO), ki je bilo ustanovljeno leta 1964, pod vodstvom Ahmeda Al – Shukairya. Bolj prizanesljiv je bil Izrael v politiki do Jordanije, ki je bila in ostala do dnevne migracije prebivalstva, prometa in izmenjave blaga, precej bolj odprte narave, pri čemer so bili takšni odprti gospodarsko – politično odnosi v korist obeh držav. (Herzog 1984; Schultze 1999; Lea 2000; Šobajić v Zagrajšek 2003, 34 – 37).

6.2.5. ČETRТА IZRAELSKO – ARABSKA VOJNA 1973 – T.I. YOM – KIPPUR – SKA VOJNA

Četrta izraelsko – arabsko vojna, ki je potekala na pravzaprav istih tleh strateško pomembnih področij na spoju Evrope, Azije in Afrike, je kot takšna v svojem osnovnem bistvu ponovno iskala nove priložnosti, kako bi na silo, z vojaškim napadom, Arabci s tega področja pregnali konec 40. – let novoustanovljeno državo Izrael. Izrael je z okupacijo Sinajskega polotoka, Palestine in dela Golanske planote v tretji izraelsko – arabski vojni 1967 *de facto* zaprl Sueški prekop, tako v celoti stopil na prste največjemu poražencu v tej vojni – Egiptu, nadzoroval pa je Akabski zaliv oz. Tiransko ožino, ki predstavlja edino vodno pot do izraelskega pristanišča Eilat. Z večanjem teritorija je Izrael postal pomembna regionalna sila, kjer je začel, tudi pri odločanju o najpomembnejšem strateškem proizvodu te regije – nafti, igrati vse pomembnejšo vlogo.

6.2.5.1. Geopolitične in vojaške razmere na Bližnjem vzhodu v času med 1967 – 1973

Zaradi izrazitega povečanja ozemlja Izraela po vojni 1967²⁷⁴ je ta pridobil tisti strateški obseg svojega ozemlja, ki mu je zagotavljal veliko varnost pred možnostjo nepričakovanega arabskega napada, obenem pa omogočal, da Izrael v morebitni vojni uporabi obe strategiji – preventivni napad ali čakanje na nasprotnikov prvi udar, ki bi mu, kot se je izkazalo že mnogokrat, sledile negativne posledice s strani mednarodne skupnosti (Bregman 2000, 59; Herzog 1975, 3 – 4). Večje ozemlje, ki ga je morala sedaj obvladovati izraelska vojska, je pomenilo sprembo nekaterih podmen strukture oboroženih sil, da bi te lahko neodvisno delovale na katerikoli fronti.

Tretja arabsko – izraelska vojna leta 1967 v geopolitičnem smislu ni spremenila ničesar – le utrdila je položaj Izraela, za kratek čas oslabila arabske države in na splošno naredila spor še

²⁷⁴ Ta je namesto 20.250 km² pred vojno po njej nadzoroval več kot štirikrat to veliko območje – območje v izmeri nekaj nad 88.000 km²

bolj zapleten. Če je Izrael po zmagi zaradi zahodne pomoči gospodarsko cvetel, pa je arabski svet po vojni doživel največjo krizo identitete, ter, vsaj v mednarodni skupnosti, za nekaj časa celo izgubil geo – politični ugled, ki ga je prej užival. Eden glavnih rezultatov vojne je bilo vse večje rivalstvo med velikima silama za krepitev vpliva na tem območju. (Babić 1980; Schulze 1999).

Če je Izrael cvetel, pa je izguba integralnega dela arabskih ozemelj lahko pomenila le eno – ponovna osvoboditev za Izrael in Egipt tako strateško pomembnega Sinajskega polotoka.

6.2.5.1.1. Vojna izčrpavanja

Če so občasni vojaški spopadi med 1967 – 1969 na področju »zasedenih ozemelj« okoli Sueškega prekopa in na Vzhodnem bregu tako Egipčanom kot Izraelcem povzročali občasne resne vojaške izgube, pa sta se leta 1969 Egipt in Izrael zapletla v pravo vojno, t.i. vojno izčrpavanja. Ta je, kljub majhnemu pomenu v mednarodni skupnosti, v na novo nastalih geostrateških in političnih okoliščinah ključno vplivala na nastanek razmer za vojno 1973. V svojem bistvu je bila svojevrstno nadaljevanje šestdnevne vojne ter predvsem poizkus egiptovskega predsednika Naserja nagniti politično situacijo na Bližnjem vzhodu bolj v arabsko korist. Spopad je bil mešanica občasnih letalskih napadov, diverzantskih akcij in obstreljevanja utrd ob Sueškem prekopu, s ciljem pregnati Izraelce z zasedenih ozemelj. Vojna je trajala od marca 1969 do avgusta 1970. (Lieberman 1995, 8; Schulze 1999, 42).

V tem času, ko je egiptovsko vojaško vodstvo razumelo razliko, prednosti in slabosti med pozicijskim in manevrskim načinom bojevanja, prav slednji je Izraelu še posebej godil, pa je ta za ustrezno zavarovanje svojih enot zgradil obrambno črto, poimenovano po takratnem načelniku generalštaba Haimu Bar – Levu. Zgradili so verigo dvaintridesetih utrjenih postojank, v razdalji 180 km, neposredno ob obalah Sueškega prekopa (Bregman 2000, 62 – 63).

Kljub pretanjenemu načrtu egiptovskega vodstva, namreč, da bi v štirih korakih sistematično izčrpalo izraelsko vojsko in tako z zasedbo vzhodnega brega Sueškega prekopa doseglo cilj – vsaj delno povrnitev ozemelj – pa njihove metode niso dosegle zelenega namena. Vojna izčrpavanja, ki se je prevesila v vse bolj intenzivno taktično bombardiranje izraelskih položajev vzdolž vsega prekopa in vse bolj rušilno strateško letalsko bombardiranje egiptovskih utrjenih položajev tudi daleč v notranjosti egiptovskega ozemlja kljub izboljšani zračni obrambi zaradi nakupa več sto najsodobnejših raket zemlja – zrak sovjetske proizvodnje, je postala zaradi več tisočev žrtev za prebivalstvo, posledično pa tudi za politični

vodstvu, nesprejemljiva. Zaradi intenziviranja spopadov sta intervenirala Washington in Moskva in spopadi so se končno končali. Po mnenu mnogih je vojna izčrpanja pustila neizbrisen vtis tako pri izraelskem prebivalstvu, ki je utrpelo velike izgube, kot pri izraelskem vodstvu, ki ni uspelo ustaviti prodora egiptovskih sil in je neučinkovito bombardiralo položaje v notranjosti Egipta. (Bregman 2000, 65) Naser je namreč s prihodom sovjetskih svetovalcev in celo oboroženih sil Bližnji vzhod tudi *de facto* postavil na zemljevid, kjer se ponovno tudi odkrito spopadata ZDA in SZ. (Babić 1980, 70 – 79; Herzog 1975, 254).

6.2.5.1.2. Politčne spremembe v Egiptu in drugih arabskih državah

Verjetno največja sprememba na političnem področju je smrt egiptovskega predsednika Naserja 28. septembra 1970. Nasledil ga je manj nacionalistični Anvar El – Sadat, katerega cilj je sicer ostajal vrnitev zasedenih arabskih ozemelj ter rešitev vprašanja palestinskih beguncev, a je pri tem zagovarjal najprej diplomatsko pot in šele v skrajni fazi silo. Zaradi mnogo nasprotovanj med Egiptom in Izraelom so med državama sicer potekali diplomatski poskusi za doseg delnega sporazuma, ki bi postavil pogoje za nadaljnja mirovna pogajanja, a možnosti za doseg miru so bile minimalne. (Lieberman 1995, 55 – 57). Predlog deloma spravljivega sporazuma, ki ga je proti koncu leta 1970 izraelski minister za obrambo Moše Dajan predlagal takratni predsednici vlade Goldi Meir in je pravzaprav predvideval vsaj delno rešitev izraelsko – egiptovskega spora, je Meirova zavrnila z obrazložitvijo, da Izraelu ni v čast in slavo, kot je izjavila, temveč pomeni le umikanje Izraela na stare meje, kar pa ni sprejemljivo. Podoben sporazum je predlagal tudi Sadat februarja 1971, a tudi on ni naletel na širše odobravanje. Diplomatska prizadevanja za rešitev krize so propadla takrat, ko je Egipt jasno povedal, da zanj demilitarizacija Sinaja ni sprejemljiva, Izrael pa brez nje ni bil pripravljen umakniti svojih sil. (Herzog 1975, 17; Bregman, 2000, 67 – 68; Lieberman 1995, 54 – 57)

Kazalo je, da bo za razrešitev nesoglasij med Egiptom in Izraelom vseeno spet potrebna nasilna rešitev. Sadat je zato začel iskati trdne zaveznike pri krepitvi egiptovske vojske²⁷⁵ tudi na političnem področju. V obeh primerih je bila odličen partner za to prav Moskva. Kljub mnogim obiskom v Moskvi med leti 1970 – 1972, je Moskva, ki je v tistem času razvijala nove oblike sodelovanja z ZDA, sila nerada slišala za vsesplošno podporo v opremljenosti vojski Egipta, ki naj bi na geo – politično občutljivem območju Bližnjega vzhoda organiziral vojno proti Izraelu. Na ta način je Egipt pravzaprav nehal verjeti v realno pomoč Moskve, kar

²⁷⁵ V želji in ob zahtevi vojaških predstavnikov je Sadat moral pri Sovjetih izposlovati dobavo predvsem zmogljivih letal in učinkovitejšo protizračno obrambo, ki bi omogočala učinkovito obrambo pred Izraelskimi zračnimi napadi.

predstavlja velik zasuk v geo – strateški politični usmeritvi držav na Bližnjem vzhodu. Res pa je tudi, da je bila ohladitev stikov med Egiptom in SZ del Sadatove premetene strategije zavajanja, ki naj Izrael prepriča, da bo Egipt z izgubo partnerice SZ ranljivejši na njihove napade. Povsem na cedilu SZ Egipta zaradi strateških interesov seveda ni pustila in konec 1972 se je del sovjetskega vojaškega osebja, ki je vodil operacije že v t.i. vojni izčrpavanja in uril predvsem letalske sile Egipta, vrnil. (Herzog 1975, 22 – 24). SZ zaradi sprememb strateških interesov obljubljenih letal za egiptovski napad na Izrael ni dobavila in Izrael je to vedel, so pa Egiptu dobavili mnoge napredne rakete zemlja – zemlja in zemlja – – zrak. Kljub povsem realni Sadatovi napovedi 9.4.1973, da so priprave na vojno končane in da je vojna neizbežna, pa ga ne mednarodna skupnost, še posebej pa ne Izrael, nista vzela resno. (Herzog 1975, 26).

6.2.5.2. Vzroki in povodi za vojno ter vojaški načrti vodenja vojne

Egiptovski načrt napada je bil drugačen kot v prejšnjih spopadih. Menili so, da mora biti masoven, na več delih fronte hkrati, koordiniran pa z ostalimi arabskimi državami ter z elementom presenečenja, pri čemer je v ta prvi napad potrebno vložiti vsa razpoložljiva sredstva. Ob preučitvi izkušenj iz vojne 1967 so se zavedali, da je potrebno glavne izraelske prednosti²⁷⁶ na vojaškem področju zmanjševati in bolje izkoristiti njegove slabosti.²⁷⁷ Zato so pred vojno organizirali enotno vojaško poveljstvo s Sirijo. (Herzog 1975, 27 – 28). Za napad preko Sueza bodo uporabili močne in dobro oborožene pehotne sile, ki jih bodo krile močne protiletalske in protioklepne enote, zaradi elementa presenečenja pa morajo ostati priprave na vojno za Izrael popolna skrivnost. Tako je tudi, kljub do takrat izredno sposobni izraelski obveščevalni službi, ostalo.

Glavni vzroki za vojno na strani Egipta so bili ozemeljske in tudi gospodarske narave, šele nato maščevanje za sramotni poraz 1967 ter končno politična privolitev Izraela, da podpiše sporazum, ki bo v praksi diktat arabskih držav. Asad je bil povsem odločen ponovno osvoboditi zasedeno ozemlje Golanske planote s silo, ni pa bil (več) pripravljen na podpis mirovnega sporazuma z Izraelom, kot je bil Sirski predsednik s Sadatom. Egiptovski vojni načrt, ki so ga pripravili, se je imenoval "Operacija Badr" in je predvideval prodor petih pehotnih divizij preko Sueškega prekopa po celotni dolžini, kar bi Izraelu preprečilo razumeti, kje je pravo težišče napada. Po prečkanju prekopa bi egiptovske sile prodrle do 15 km v

²⁷⁶ Te so bile, kot jih je videla egiptovska vojska: premoč v zraku, tehnološke zmogljivosti, izurjenost vojaškega kadra ter dobave orožja in opreme iz ZDA.

²⁷⁷ Med slabše zmogljivosti sodijo izraelske dolge komunikacijske linije med frontami, problematičnost visokega števila žrtev v vojni ter po velikosti majhno gospodarstvo

notranjost Sinaja, utrdile položaje pod okriljem raket zemlja – zrak ter končno začele z defenzivno strategijo, pri čemer bi morale nasprotniku povzročiti čim več človeških žrtev. Ključni del načrta pa je bil element presenečenja, ki je moral obveljati za vsako ceno, in Egipt je tudi zato podvzel mnoge drastične ukrepe, da se o predvidenem načrtu ni izvedeno več kot nekaj dni prej.

Načrt Sirije, ki je bil dobro usklajen z egiptovskim, je predvideval močan prvi napad in zasedbo Golanske planote, vzpostavitev mostišč zahodno od reke Jordan ter napredovanje v smeri Galileje. (Piekalkiewicz 1981, 283).

Glavni vzroki za sirsko vpletenost v spopad so se delno ujemali z egiptovskimi, pri čemer je bilo sirsko vodstvo bolj nacionalistično fanatične narave in je siloviteje vpletalo nacionalno komponento v priprave na spopad – da je zaradi drugačne narodne (in verske) pripadnosti Izraela v drugače povsem arabskem svetu ta »tujek« treba enkrat (dokončno) odstraniti.

Izrael je po koncu vojne izčrpavanja, uveljavitvi premirja, Naserjevi smrti, državljanski vojni v Jordaniji ter Sadatovem odpustu sovjetskega vojaškega osebja tokrat povsem zmotno verjel, da Arabske države še vsaj 3 leta (do 1975 ali 1976) ne bodo pripravljene na vojno, saj po (povsem zmotni) oceni obveščevalne službe letalstvo, pa tudi kopenski vojski Sirije in Egipta, ne bodo imeli ustrezne opreme.²⁷⁸ Zato so leta 1972 celo znižali obrambni proračun. Kljub kar 23. mobilizacijam egiptovske vojske pa pravega časovnega okvira, kdaj bo ta morebiti napadla, ni znala pravilno oceniti niti elitna obveščevalna služba Izraela.

Glavni element presenečenja pa je prišel v planiranju dneva napada. Ker so bile v Izraelu napovedane volilne kampanje za volitve v parlament konec oktobra, so ob dodatnem dejstvu, da je 6. oktobra v Izraelu dan posta in drugi najpomembnejši židovski praznik Jom Kipur²⁷⁹, Asad in egiptovski vojaški analitiki pravilno ocenili, da bo pripravljenost izraelskih sil zelo slaba. Izraelci pa Egiptovskega napada v muslimanskem postnem mesecu ramadanu niso pričakovali. Posledice prevare so bile usodne za Izrael, saj je ta, kljub jasnim znakom in informacijam o napadu zamudil priložnost in ni izdal ukaza o mobilizaciji rezervistov. Izrael prav tako ni tvegala preventivnega napada, saj se je bal odzivov mednarodne skupnosti, predvsem ZDA. (Babić 1980)

6.2.5.3. Razmerje v vojaški moči med državami v letu 1973

Egiptovsko vojsko je sestavljalo več kot 800.000 vojakov, ki so bili oboroženi z več kot 1.700 tanki, 700 letali, 150 helikopterji 2.500 artilerijskimi orožji, 2.500 protiletalskimi topovi in

²⁷⁸ Pričakovanih pošiljk sovjetskih letal, protiletalskih in protitankovskih raket.

²⁷⁹ Yom Kippur

več tisoč prenosnimi pehotnimi protiolepnimi orožji, 700 letal in 150 helikopterjev. Veliko vlogo v egiptovski oborožitvi in načinih vodenja vojne je predstavljal tudi sistem protizračne obrambe, ki ga je večinoma zgradila SZ. Imel je več kot 150 baterij z raketami zemlja – zrak. Skupaj je Egipt v boj poslal pet pehotnih divizij v sestavi tri pehotne brigade in trije oklepni bataljoni s skupno 120 tanki. Rezervo pa so sestavljale še tri mehanizirane in dve oklepni diviziji. Moč mehaniziranih divizij so dvigovale oklepne brigade z okoli 160 tanki na divizijo. Oklepni diviziji so sestavljali mehanizirana in oklepni brigadi, s skupno 250 tanki na divizijo (Herzog 1984, 239 – 240; Vilar 1996, 43).

Izraelske sile je sestavljalo le deset pehotnih vodov, dvanajst artilerijskih baterij in šest protizračnih baterij. Na opazovalnih točkah ob prekopu je bilo v času napada skupno zgolj okoli 450 vojakov v šestnajstih utrdbah na medsebojni razdalji 11 – 13 km. Globino izraelske obrambe so krile tri oklepne brigade z okoli 290 tanki, Izraelci pa so imeli na razpolago še 52 artilerijskih orožij. Po končani polni mobilizaciji, ki so jo izvedli v manj kot predvidenih 72 urah, je imel Izrael na razpolago 310.000 vojakov, 1.750 tankov, 1.000 oklepnih transporterjev, 480 letal in 75 helikopterjev. (Vilar 1996, 45; Herzog 1984, 243).

Sirsko vojsko so sestavljale tri pehotne divizije, vsaka od teh s po dvema pehotnima ter eno tankovsko in eno mehanizirano brigado. Skupaj so sirske sile štejele 45.000 vojakov z okoli 200 tanki. Sirijci so imeli v rezervi še dve oklepni diviziji z 250 tanki na divizijo ter nekaj samostojnih brigad. Skupaj je imela Sirija več kot 1.500 tankov, več kot 1.000 artilerijskih orožij vsaj 35 baterij raket zemlja – zrak, 400 letal in 67 helikopterjev (Vilar 1996; 43).

6.2.5.4. Vloga ZDA in SZ v vojni 1973

Kot v vseh oboroženih spopadih na Bližnjem vzhodu je tudi v tej vojni vloga ZDA in SZ zelo velika.

Vloga ZDA: Ameriška vloga v četrti arabsko – izraelski vojni je bila, kljub izdatni politični in vojaški podpori Izraelu, manjša kot vloga SZ, vsaj v pripravah na vojno in v času njenega trajanja, pri čemer je vloga ZDA na Izrael vplivala celo negativno – namreč potencialni odklon pomoči ZDA Izraelu, če tudi v tej vojni izvede preventivni napad na Sirijo, je močno zaviralno vplival na izraelsko vodstvo, da to ni bolj proaktivno izvajalo običajne drzne politike proti arabskim državam. ZDA so bile ob koncu vojne tiste, ki so po pritisku Sovjetske zveze²⁸⁰ preprečile popolni poraz egiptovske 3. armade, obenem pa so imele veliko vlogo tudi

²⁸⁰ Namreč, ko so razmere za Egipt postale brezizhodne, je Sovjetska zveza na željo egiptovskega vodstva začela pripravljati svoje sile, da bi jih poslala na kritična območja, ZDA pa so na to realno grožnjo SZ, namero po vmešavanju v notranje razmere druge države, preventivno odgovorile tako, da so po vsem svetu razglasile pripravljenost svojih sil na raven nevarnosti jedrskega spopada. Tako je oktobrska vojna drugič po kubanski raketni krizi 1962 pretresla svet s vsaj potencialno možnostjo jedrskega spopada med velesilama.

pri sklepanju povojnega miru. Vloga ZDA je bila tudi opremljanje izraelske vojske. V času od 14. oktobra do 14. novembra so ameriška letala v več kot 560 preletih prepeljala več kot 22.000 ton orožja in streliva. Med novimi vlogami ZDA po vojni pa je bila tudi spremenjena politika do arabskih držav zaradi pomena nafte, ki so jo te države imele v izobilju, v očeh ZDA. Predvsem z uporabo prodaje sodobnega orožja tudi arabskim državam so ZDA »skozi zadnja vrata« začele večati povezanost in vpletenost tudi z arabskimi državami, izvoznici nafte. To je močno zmanjšalo vpliv Sovjetske zveze.

Vloga SZ: njena vloga je velika predvsem pri oboroževanju in urjenju arabskih držav²⁸¹, še posebej Egipta in Sirije, v letih 1967 – 1973, obenem pa drži, da je enega glavnih vzvodov za začetek vojne – krepitev strateške moči Egipta z orožjem SZ – prav tako imela SZ.

Četrto arabsko – izraelsko vojno sta velesili izkoristili za preizkušanje najnovejših oborožitvenih sistemov ter novih vojaških strategij. (Babić 1988, 141 – 145; Bregman 2003, 157; Lea 2002, 156 – 161).

6.2.5.5. Glavne operacije četrte arabsko – izraelske vojne 1973

Ker so se arabske zahteve po vojni 1967 pravzaprav na silo omejile na zahteve po umiku iz zasedenih ozemelj in zagotavljanju pravic palestinskega ljudstva, so se Egipčani počutili ponovno opeharjene in prizadete, zato t.i. vojna izčrpanja in mnogi vdori Palestinecev na zasedena ozemlja, kljub trudu arabskih držav, ne premaknejo zamrle politične situacije v nobeno smer. Ob svojevrstni ignoranci položaja arabskih sil so te spoznale, da je moč spremeniti politična in vojaška razmerja na bližnjem vzhodu le s silo. Zato je odločitev novega egiptovskega in sirskega predsednika, da predvsem na ZDA vplivta z novim (naftnim) orožjem – embargom in podražitvijo – edina smiselna, ki lahko prinese angažma zahoda na arabski strani. A le ob predpostavki, da so v »igri« – osvobodilni vojni Arabci enotni. Dogovor Izraela, Sirije in Savdske Arabije, da z enim velikim zamahom popolnega presenečenja vrnejo izgubljena ozemlja in (končno) pokorijo Izrael, se je začel s prečkanjem egiptovske vojske čez prekop 6.10.1973 ob 14 uri. Sočasno so sirske OM/TE začele prodor na Golanski planoti. Element presenečenja je v polnosti uspel, pri čemer je ta vojna, imenovana tudi jom – kipurska, s svojimi značilnostmi občutno bolj spominjala na dolgotrajno vojskovanje iz leta 1948 kot na bliskoviti kampanji 1956 in 1967.

Uspeh prvega vala napadov egiptovskih sil preko prekopa in sirske na Golanu je zasenčil pozno in nepopolno, a vseeno hitro mobilizacijo izraelskih sil, pri čemer tudi hitra

²⁸¹ V obdobju pred oktobrom 1973 je SZ v Egipt in Sirijo prepeljala okoli 15.000 ton vojaškega materiala

mobilizacija, vsaj v prvih dneh, ni mogla preprečiti hitrega napredka vojska arabskih držav v zaledna področja Izraela. Izraelsko obrambno linijo, imenovano Barletova, ki je v času napada ni branilo več kot 600 rezervistov ter oklepne brigade z nekaj nad 240 ameriški tanki M – 48, so egiptovske sile zlahka obšle. Z učinkovito predpripravo – eksplozijami bomb, ki so uničile cevi, s katerimi so Izraelci bili namenjeni poškropiti gladino Sueškega prekopa z nafto in jo zažgati, so egiptovske posebne enote hitro prečkale prekop s čolni in utrdila prva mostišča. Z izrazito učinkovitostjo in preprosto rešitvijo – vodnimi topovi so uspešno izmili zemeljske nasipe na izraelski strani, inženirske sile so hitro sestavile pontonske mostove za lažje prečkanje težke vojaške opreme. Preko njih je egiptovska vojska naglo napredovala, v celoti obvladala oklepno brigado in zasegla vsa oklepna vozila. Preko prekopa so se še prvega dne na Izraelsko stran vsule 3 oklepno – mehanizirane divizije, vsaka na svojem mestu.²⁸²

Podobno velike uspehe so beležile sirske OM/TE na Golanski visoki planoti. Z več kot 700 tanki in 45.000 možmi so ob močni podpori topništva in protiletalske obrambe zlahka obvladali nasprotnikovo vojsko, ki je na tem področju štela nekaj nad 170 tankov in 4.500 mož. Prvi sunek sirske enote je bil za Izrael tako uničujoč, da so se odločili glavno svoje okrepitve in rezervo poslati najprej na Golan, kar se je za Izrael izkazalo kot pravilno. Že ob koncu drugega dne so prodirajoče sirske sile uspeli zaustaviti in tudi sami prizadejati prodirajočim enotam velike izgube v moštvu in opremi. V ponedeljek 8.10. so Izraelci zadali prvi protitudar, letala pa so bombardirala tudi sirske prestolnico Damask.

Že uvod v vojno je pokazal občutno večjo discipliniranost, izurjenost in zagrizenost vojakov arabskih držav, ki so pri tem spretno uporabljale najmočnejša in najučinkovitejša orožja tistega časa. Izraelcem so največ izgub v celotnem času vojne povzročale protitankovske rakete RPG – ⁷²⁸³. Izredno moč in uničevalnost so izkazale tudi ruske rakete SAM 2/3 in SAM 6, ki so zelo učinkovito varovale prodirajoče sirske in egiptovske tanke pred izraelskimi napadi iz zraka. Prav slednja raketa je bila prava »nočna mora« za izraelska letala, saj so ta oborožitveni sistem prvič srečali, Egipčani pa so ga uporabljali iz težko izsledljivih, premičnih izstrelšč. Kot visoko ubojno orožje so se izkazali tudi protiletalski topovi ZSU – 23 s teoretično kadenco 4.000 granat v minuti.

Štiri dni po začetku vojne, 10.10. v večernih urah, so močno okrepljene izraelske sile uspele ponovno potisniti sirske čete preko črte premirja iz 1967, protinapada Izraela pa tudi okrepitve v obliki dveh iraških motoriziranih divizij niso mogle zadržati. Prodor Izraela je bil kljub priključitvi še dveh jordanskih oklepnih brigad tako močan, da je uspel do 12.10.

²⁸² Egiptovska vojska je Suez prečkala pri El Kantari, severno od Ismailije in južno od t.i. Grenkih jezer.

²⁸³ Izraelska mehanizirana brigada na Sinaju je zaradi slabih zaklonilnih položajev svojih tankov prav na račun strele rakete RPG-7 v prvih dneh vojne izgubila 150 od skupno 240 aktivnih tankov in tankov v rezervi.

arabske sile prisiliti k umiku na glavne obrambne položaje ob cesti proti Damasku, le slabih 40 kilometrov od prestolnice. Takrat so Izraelci glavnino sil začeli premeščati na Sinaj, saj so v naslednjih petih dneh boji na golanskem bojišču pravzaprav popolnoma prenehali.

Tam pa se je dan kasneje, 13.10., ko so se izraelske OM/TE hitro pomikale proti Sinaju, nedaleč od Sueškega prekopa pripravljala ena največjih tankovskih bitk v zgodovini in tej vojni nasploh. Egipčani, zdaj v moči 5 divizij – 3 motorizirane in 2 oklepni – so imeli dovolj mož in opreme, a premalo manevrske bojne globine. Ta je zaradi srditega bojevanja branečih se Izraelskih sil znašala samo polovico načrtovane – 15 kilometrov. Morda gre prav tu, v svojevrstni omahovanju egiptovskih najvišjih vojaških vodij, da bi izpod raketne zaščite globlje proti Sinaju pognali prodirajočo armado, iskati vzroke za slabši vojni izkupiček Egipta. Kljub svoji želji da z nadaljevanjem bliskovitega prodora nadaljuje mobilno vojno in dokončno porazi izraelske sile, je moral načelnik generalštaba egiptovske vojske general Saad Šazli poslušati ukaze svojega nadrejenega – ministra za vojno, generala Ahmeda Ismaila Alija. Najprej je moral za zadostno koncentracijo sil na počakati, da prekop prečka še dodatnih 500 tankov in del mobilnih raketnih izstrelišč raket SAM – 6. Egiptovsko vodstvo je namreč (nepravilno) ocenilo, da več kot 700 tankov, ki so jih do takrat že imeli na drugi strani prekopa, ni dovolj. Ta strateško zamujeni čas pa so kasneje lahko le še obžalovali. Po tem, ko so zbrali zadostno število mož in opreme, so 14.10 ob 6. zjutraj krenili z glavnino svojih oklepnih enot severno od Velikega grenkega jezera v odločen napad, da bi dosegli in zasedli ključne strateške točke na prelazih Hatmia, Gidi In Mitla. Priprava na napad je bila izjemno temeljita – več kot uro in pol trajajočih topovskih salvah in res zadostnem številu mož, ob podpori težkih 130/160 mm protiletalskih in protitankovskih topov – vendar so jih pričakali zelo dobro utrjeni, številčni izraelski vojaki, oboroženi tako dobro, da takšne sile napadalci niti približno niso predvidevali. (Babić 1980, 79 – 105, 151 – 160; Babić 1988, 147 – 155; Vilar 1996, 44 – 47).

V bitki naj bi po mnenju nekaterih sodelovalo celo 2.000 tankov²⁸⁴. Egipčani so napadali v valovih, a Izraelci so s spretnim manevriranjem in odličnim streljanjem že v prvih urah dosegli taktično prednost, ki so jo kmalu spremenili v strateško in Egipčane potisnili nazaj. Izraelci so imeli topove z večjim dometom in boljšim lateralnim naklonom²⁸⁵, z boljšo ter predvsem več manevrske globine. Bitka je bila odločilni spopad in preobrat na Sinajskem bojišču. Neodločnost, centralizacija odločanja in neinicativnost predvsem na nižjih ravneh v

²⁸⁴ Glavnino egiptovske oborožitve so sestavljali novejši tanki T-54/55 (100 mm top), T-62 (115 mm top) (pa tudi še nekateri starejši Sovjetski tanki iz druge svetovne vojne, kot npr. T-34), glavnino izraelskih sil pa večinoma starejši britanski Centurioni in ameriški Pattoni s 105 mm topom. Izrael je v tej vojni uporabil tudi nekaj brigad, opremljenih z najnovejšimi ameriški tanki M-60 (Vilar 1996), pa tudi še nekaj zastarelih ameriških tankov Super Sherman iz druge svetovne vojne.

²⁸⁵ Večji naklon topovske cevi omogoča, da top granato izstrelji pod večjim kotom, kar pozitivno vpliva na domet in/ali na rušilno moč granate.

egiptovskih oboroženih silah, ki so prvi teden spopadov zamudile priložnost da si priborijo več ozemlja, je dodatno prispevala k neulovljivi prednosti, ki so si jo Izraelci zagotovili z večjo iznajdljivostjo in gibčnostjo. To dobro simbolizira tudi drzna desantna operacija generala Ariela Šarona 15.10. ponoči, ko je ta, tudi na račun slabega egiptovskega pregleda nad situacijo, v slabo branjenem presledku med 2. in 3. egiptovsko armado z nekaj čolni prečkah prekop in vzpostavil provizorično mostišče, ki je omogočilo, da je Izrael že dan kasneje preko njega na drugo stran spravil 30 tankov in več kot 2.000 mož. O vsem tem egiptovske sile sprva niso nič vedele in so kljub močnemu protinapadu, ko so pozno zvečer začele pritiskati na prodirajoče Izraelce tako s severa kot juga, že zamudile odločilni čas protiudara. Do 17.10. je Izrael preko prekopa na drugo stran že premestil celo brigado, ki je uničila več egiptovskih raketnih izstrelišč in tako zagotovila prosto pot letalskemu bombardiranju zaledja. Brigada je v naslednjih dneh učinkovito nadaljevala prodiranje v zaledje, ob Velikem grenkem jezeru proti jugu. S tem je že v nekaj dneh ogrozila obkolitev najmočnejše 3. egiptovske armade in Egipt je 22.10. sprejel začasno ustavitev sovražnosti. Kljub temu pa je Izrael začasno premirje prekršil, nadaljeval z bojevanjem in pri nadaljnjem prodiranju proti jugu 24.10. do 7. ure zjutraj v celoti obkolil 3. armado. Takrat je tudi začelo veljati dokončno premirje med stranema.

Kljub že omenjenemu angažmaju veliki dve – ZDA in SZ, vsaka s svojimi (sebičnimi) razlogi, da Izrael ne zlomi glavnine egiptovskih sil – razen resne dodatne politično – vojaške napetosti med njima²⁸⁶ nista naredili ničesar. Situacijo je po tem, ko je SZ popustila, razrešila resolucija VS OZN številka 340. Ta je predvidevala, da se na področje napotijo mirovne sile OZN, iz katerih pa so preventivno izključeni vojaki vseh petih stalnih članic VS OZN. Na območje Sueškega prekopa in Golanske planote je bilo za nadzor nad prekinitvijo spopadov poslano 7.000 pripadnikov mirovnih sil za dobo 6 mesecev (Dupuy, 1984: 283).

S tem, ko so tudi *de facto* na področje prišle mirovne sile in je bil Izrael pravzaprav prisiljen umakniti svoje enote, ki so do takrat obkoljevale 3. egiptovsko armado, je bilo vojne tudi uradno konec. Arabske države v vojni tokrat niso bile ponižane, čeprav je Izrael imel v rokah končno vojaško zmago. Vojna se ni končala s popolnim vojaškim porazom arabskih sil, ki so izraelski vojski dokazale, da so ji lahko enakovreden nasprotnik na bojišču (Babić 1980, 150 – 169; Čuček in ostali 1981, 358 – 364; Babić 1988, 145 – 149; Vilar, 1996: 44 – 52; Kronika 20. Stoletja 1970 – 1973, 1999; Schulze v Colarič 2003, 54 – 55).

²⁸⁶ ZDA, ki so v tem času že začele z aktivnim oboroževanjem obeh strani – za Egipt je to že izvajala tudi SZ – so hotele, enako kot SZ, preprečiti zlom egiptovskih sil, a samo zaradi želje ohraniti močni Egipt, ki mu bo po vojni lahko še naprej prodajala svoje orožje. Sovjetom, ki so se zavzemali, da bi sprti strani fizično ločiti s posredovanjem lastnih sil, so v tem ostro nasprotovale ZDA. Da bi podkrepile svoje politične zahteve, so po tem, ko je SZ naznanila, da namerava na Sinaj poslati svoje sile, v vseh oporiščih izven ZDA dvignili stopnjo pripravljenosti svojih čet v stanje popolne pripravljenosti. Sovjetska zveza je popustila, a kot sem že omenil, to je po kubanski raketni krizi 1962 (edini) drugi primer, kjer do vsesplošnega spopada med veselila ni bilo več daleč. (Kronika 20. Stoletja, 1970-1979, 1999).

Glavne značilnosti vojne so bile vojskovanje z najsodobnejšimi orožji različnih vrst, od pušk, preko topov in havbic do masovne uporabe tankov in mnogih vrst raket – protiletalskih in protitankovskih. Vojno najbolj zaznamujejo velike tankovske bitke – ene večjih v zgodovini – in masovna ter učinkovita uporaba protiletalskih (in protitankovskih) raket – ravno tako ena večjih v zgodovini. Vojna je bila prav res poligon za preskus mnogih novih orožij²⁸⁷, obenem pa je pokazala na izreden pomen več ključnih premis vodenja vojaških spopadov, časovne komponente – elementa presenečenja, pravilnega časovnega okvirja vodenja (nadaljevanja) spopadov in pravilnega razumevanja uporabe glavnih bojnih sredstev, v tem primeru raket različnih vrst in tankov. Če je teoretični način uporabe raket relativno preprosto razumljiv in je bil kot tak v praksi pravilno uporabljan, pa je način uporabe tanka v svojem bistvu najbolje (spet) razumel le generalštab in poveljniki na terenu izraelske vojske. V napadih in protinapadih so oklepno – mehanizirane enote najučinkovitejše samo, če se jih, poleg podpore letalstvu in pehoti, uporablja na način oblikovanja t.i. "klešč", ki omogoča z najmanjšimi izgubami in največjimi dobičkom obkoljevati in premagovati nasprotnika. Poleg uporabe koncepta »klešč« so Izraelci ob spretnem izkoriščanju naravnih danosti – terena s svojimi oklepnimi in mehaniziranimi brigadami ob pomoči brigad na desnem ali levem boku uporabljali tudi metodo "klina" ter metodo "oklepnega klina" (Babić 1988; Vilar 1996; Bregman, 2000; Lea 2002).

6.2.5.6. Posledice četrte arabsko – izraelske vojne 1973

Človeške izgube in izgube v materialu: Izraelci so imeli 2838 mrtvih vojakov, v vojni je padlo tudi približno 3.500 sirskih in 5.000 egiptovskih vojakov. Ranjenih je bilo več kot 6.000 sirskih, 12.000 egiptovskih in slabih 9.000 izraelskih vojakov. Največje izgube v vojaški tehniki so bile v tankih. V vojni je bilo uničenih okrog 400 izraelskih tankov ter poškodovanih še dodatnih 600. Na egiptovski strani so izgubili 1.100 tankov, na sirski še dodatnih 1.200. Poleg tega je izraelsko letalstvo izgubilo 103 letala in 6 helikopterjev, egiptovsko 223 letal in 42 helikopterjev, sirsko pa 118 letal in 13 helikopterjev. Egipčani so izgubili kar 44 baterij protizračne obrambe, dodatne 3 pa tudi Sirijci. (Čuček in ostali 1981, 364; Bregman 2000, 92).

Gospodarske posledice: Oktobrska vojna je opozorila na novo arabsko moč, pri čemer je ta toliko bolj učinkovita tudi zaradi novega »strateškega igralca« – črnega zlata, nafte, ki se je, tudi na račun te vojne, zaradi embarga prodaje ZDA, dokler ta ne prisili Izraela, da se umakne z zasedenih ozemelj, kar štirikratno podražila v letu dni. Po vojni je bila dobava nafte ZDA ter

²⁸⁷ Pravzaprav v večji meri ameriške in sovjetske izdelave

Nizozemski in Nemčiji, obema odkritima podpornicama Izraela, v celoti prekinjena, dobava Franciji in Veliki Britaniji je ostala nespremenjena. Gospodarske posledice prekinitve dobave sta najbolj občutili Nemčija in Nizozemska in od takrat naprej je večji del Evrope pri dobavi nafte (in zemeljskega plina) precej bolj (ali celo v celoti) odvisen od dobave iz SZ. Naftni šok je najbolj prizadel države v razvoju. Zaradi občutne podražitve nafte, je po tej vojni celotno indijsko podcelino, velik del Afrike in Latinsko Ameriko zajela obsežna ekonomska in politična kriza (Engdahl v Colarič 2003, 59 – 60).

Politične posledice: v Izraelu je vojna, poleg velikih gospodarskih posledic, vplivala na politično krizo, saj je premierka Golda Meir celo ustanovila preiskovalno komisijo, ki naj bi ugotovila morebitno odgovornost za napačne odločitve političnega in vojaškega vodstva pred vojno in na njenem začetku ter za nepripravljenost oboroženih sil. Nekaj vidnejših vojaških predstavnikov, med drugim načelnik generalštaba, je bilo prisiljeno zapustiti svoj položaj. (Bregman 2003, 156 – 158).

V Egiptu je kljub vztrajanju, da se ne dobavlja nafte predvsem ZDA in izraelskim podpornikom v Zahodni Evropi, zavelo novo malodušje nad izgubljeno priložnostjo, izbrisati Izrael s političnega zemljevida in ponovno omogočiti Palestincem svoja ozemlja. Kljub vsemu sta Egipt in Sirija po vojni postal politično močnejši in pomembnejši subjekt v mednarodni skupnosti, saj sta z odločilnimi zmagami v prvih dneh vojne pokazala na silovit razvoj tako na vojaškem kot političnem področju. Egipt je tudi prva arabska država, ki je sklenila mir z Izraelom.

Bližnji vzhod je postal še večja »valilnica« razmerij za potencialen spopad ZDA in SZ, saj sta obe, vsaka na svoj način, ravno na tem delu sveta še naprej merili svoje moči.

Vojaške posledice: Odločilno so v Izraelu revidirali način naročanja in sezname zalog vojaške opreme, saj so neproporcionalno visoke porabe orožja in streliva močno vplivale na bojno sposobnost oboroženih sil že v času vojne same. Pokazalo se je, da je njihov logistični ustroj šibek in potreben spremembe. Vojna je vplivala tudi na prestrukturiranje razumevanja obrambe države, saj so bile, kot navaja Herzog, največje izraelske napake v oktobrski vojni posledica veličastne zmage nad arabskimi vojskami v vojni leta 1967, pri čemer so bili izraelski poveljniki prepričani, da je mogoče (katere koli) vojaške cilje doseči le z uporabo letal in tankov. Spremenili so tudi način združevanja enot, pri čemer so še več pehotnih sil opremili z oklepnimi transporterji, da so izboljšali njihovo gibljivost, značilno za oklepne enote. Kontroverzno ostaja revidiranje načina uporabe tanka v obrambni vlogi. Zaradi velikih učinkovitosti protioklepnega orožja so namreč začeli spreminjati koncept, ki pravi, da je tank najboljše orožje proti tanku. (Herzog 1975, 270 – 271)

Spremenili so tudi oborožitev izraelske vojske, saj so zmanjšali pomen zračnih in oklepni sil na račun močnejše artilerije. Močno so revidirali v Izraelu vsaj v preteklih spopadih učinkovito doktrino zastraševanja. Ta je v tem spopadu povsem zatajila. Arabci so namreč analizirali vse zastraševalne dejavnike v izraelski obrambi in poiskali ustrezne rešitve. Po mnenju Ribariča (Ribarič v Colarič 2003, 63) bi lahko najpomembnejše izkušnje izraelsko – arabske vojne I. 1973 strnili v naslednje:

- Pretirana samozavest lahko škoduje vsakomur.
- Ni rečeno, da se tisti, ki so še pred leti bili na tehnično nizkem nivoju, niso medtem naučili vsega, kar morajo znati.
- Nobena utrjena obrambna črta (Bar – Lev) ni neosvojljiva.
- Tudi najboljše vojaško izvidništvo ne more biti jamstvo pred nenadnim napadom nasprotnika.
- Ni nujno, da preboj obrambne črte ogrozi globoko zaledje.

V primerjavi z Izraelom Egipt in Sirija nista izkoristile svoje izrazite premoči v demografskem dejavniku²⁸⁸, obenem pa je vojna pokazala tudi, da enako kot v preteklih vojnah arabske vojske niso znale izkoristiti svojih prednosti v ofenzivnih akcijah. Njihova glavna prednost še vedno ostane bojevanje v obrambnem ali statičnem vojskovanju. Vojna je pokazala tudi izrazit dvig taktične pripravljenosti vojaških enot Egipta in Sirije, pri čemer so bolj napredovali v egiptovski vojski. Obenem je potrebno dodati še, da je Izrael, kljub na nekaterih mestih slabši (tankovski) oborožitvi, svoje uspehe težje dosegel proti egiptovskim kot proti sirijskim vojakom. Izkazalo se je, da so njihove tankovske enote odpovedale takoj, ko so se okoliščine oddaljile od načrtovanih. (Babić 1980, 48 – 51, Čuček in ostali 1981, 364; Vilar 1996, Kronika 20. Stoletja 1970 – 1979, 1999).

6.2.5.7. Doseženi sporazumi in nadaljnja negotovost

Prvi sporazum med Izraelom in Egiptom je bil podpisan 11. novembra. Ta je dosegel osvoboditev 3. egiptovske armade, prihod pripadnikov OZN in izmenjavo ujetnikov. Dodatni sporazum (t.i. "Sinaj I"), podpisan 18. januarja 1974, je določal, da se Izrael umakne z zahodnega brega, da se območje na vzhodnega brega razdeli na tri cone in da ta ureditev pomeni prvi korak h končnemu miru. Na 4. septembra 1975 je podpisani "Sinaj II" Egiptu povrnil delni nadzor nad Sinajskim polotokom vključno z naftnimi polji in strateškima prelazoma Mitla in Gidi, obenem pa predvidel umik izraelskih sil v notranjost Sinajskega polotoka. Območje do 6 km vzhodno od prekopa je pripadlo egiptovskim silam, vmesno

²⁸⁸ Razmerje v številu prebivalstva je bilo 14:1v korist Arabskih država v primerjavi z Izraelom .

območje pa so nadzorovale mirovne enote OZN. 31. maja 1974 je podpisan tudi sporazum o ločitvi izraelskih in sirskih sil na Golanski planoti.

Ta predvideva umik iz med vojno zasedenih območij in razdelitev planota na izraelsko cono, sirsko cono in cono enot OZN. (Bregman 2003, 157 – 161).

Mnogi politični poizkusi sprave med Egiptom in Izraelom so po tem, ko je v Izraelu zavladala v začetku 1978 nacionalno skrajnejša struja, popolnoma propadli, ko se sprti strani nista uspeli dogovoriti okoli vprašanja Zahodnega brega in pravic palestinskega naroda. Ob izdatnim prizadevanjih za rešitve krize je ameriški predsednik Jimmy Carter na znamenitih pogovorih v Camp Davidu v ZDA septembra 1978 uspel doseči politično pripravljenost, ki je ob dodatnih pogajanjih marca 1979 prinesla podpis mirovnega sporazuma med Izraelom in Egiptom, ki je priznaval medsebojno suverenost, ozemeljsko celovitost in politično neodvisnost. Obe državi sta se tudi odrekli grožnje s silo ali uporabe sile. Dogovorili so tudi pravice izraelske uporabe plovbe skozi Sueški prekop in delno demilitarizacijo Sinaja. Dogovor predvideva tudi ureditev meje med državama, ki naj bi potekala na meji med Egiptom in ozemljem Palestine v času britanskega mandata. Izvzeta, in tako je še danes, pa je rešitev palestinskega vprašanja.

Če je Izrael uredil razmerja z Egiptom (in obratno), pa jih ni z ostalimi arabskimi državami, ki so politično držo Sadata²⁸⁹ razumele kot izdajo. Izraelsko – sirsko mirovna pogajanja so ostala na mrtvi točki. Obe strani še vedno vidita geostrateške, politične in druge interese pri nadzoru Golanske planote. Če so razmere na mejah Izraela z Egiptom, Jordanijo in Sirijo relativno mirne, pa na severu države vedno znova prihaja do obstreljevanj izraelskih naselij in vdorov palestinskih teroristov preko meje. Vzrok za to in za začetek novega izraelsko – arabskega spora pa je še odločnejša politika Izraela, da dokončno izžene Palestinec iz južnega Libanona, uniči sedež PLO in dokonča širjenje judovske države na prostor, ki ji je, kot navajajo Izraelci viri, vedno pripadal. (Babić, 1988, 146 – 147, Kronika 20. Stoletja Kronika 20. Stoletja 1970 – 1979, 1999).

6.2.6. UPORABA TANKOVSKIH ENOT V ARABSKO – IZRAELSKIH SPOPADIH

Analizo in načine napotitev na bitke in uporabe tankovskih enot v njih v t.i. štirih izbranih arabsko – izraelskih spopadih smiselno členim na skupine protagonistk – vojaške enote Izraela na eni ter vojaške enote članic Arabske lige na drugi strani. Integralno v poglavje

²⁸⁹ Sadat je svoj politični prispevek k umiritvi razmer oktobra 1981 plačal z življenjem. Na paradi ob ponovnem odprtju Sueškega prekopa ga je umoril pripadnik skrajne islamske organizacije.

vključujem tudi analizo načinov uporabe tankovskih enot drugih vojska, če je do njihovega vpletanja prišlo.

6.2.6.1. Analiza uporabe tankov v prvi arabsko – izraelski vojni 1948

Način izvajanja bojev izraelskih oboroženih sil je nekonvencionalen tako v svojih pripravah kot v izvrševanju. Vzroke tega gre gotovo iskati v nujnosti tajnosti priprav na vojno, sploh v delovanju pod britansko vojaško krinko. Že konec tridesetih let so Izraelci teroristične napade arabskih hunt elegantno odbijali, v času do prve arabsko izraelske vojne pa so imeli dovolj časa, da so zasnovali koncept udarcev na točno določene, t.i. močne točke arabskih sosedov, največkrat izvajane le ponoči in v največji tajnosti. Tako se začne rojevati koncept preprostega in kasneje pogosto izvajanega prehoda izraelskih oboroženih sil iz defenzive v ofenzivo. Če vemo, da so v začetku 1948 izraelske oborožene sile organizirane v osem nepopolno opremljenih, teritorialno vezanih pehotnih brigad, pri čemer le tri izmed njih sestavljajo in vodijo visoko usposobljeni vojaki in poveljniki, je briljantni uspeh teh sil v spopadih 1948 še toliko pomembnejši. Ob upoštevanju, da so izraelske oborožene sile večji del svojega vojaškega izpopolnjevanja doživele v t.. britanskih vojaških kampih, so ti svoje delo kljub nekaterih pomanjkljivostim opravili zelo dobro. Poleg učenja četne in bataljonske taktike bojevanja so Britanci največ truda vložili prav v izobraževanja taktične uporabe orožij vseh vrst²⁹⁰ in izkoriščanja terenov tamkajšnjih področij, z največjim poudarkom na nekonvencionalnih načinih razmišljanja in izvajanja bojev – nečem, kar je postalo njihov *modus operandi* v vseh nadaljnjih vojaških spopadih. Obravnavani spopad zaznamuje še ena značilnost – to je, da so vojaški poveljniki izraelskih oboroženih sil vse do velikosti bataljonske formacije večji del svojih vojaških operacij izvajali zelo samostojno, z le malo pomoči in nasvetov višjih poveljstev. To nekonvencionalno, pa čeprav v tistih razmerah nujno početje je z vidika prenosa in ohranjanja odgovornosti poveljnika tako nizke ravni v sestavi sicer pohvale vredno, a nikoli ne sme postati pravilo. Izraelcem je to početje uspevalo le zato, ker so arabske sile v spopadu pokazale sorazmerno nizko stopnjo učinkovitosti in bojne sposobnosti.

V letu 1948 je bila osnovna bojna enota pehotna brigada. Sestavljena je bila iz treh do petih pehotnih bataljonov skupne sestave med 1.000 in 1.500 vojaki. V sestavi je imela orožje

²⁹⁰ To dejstvo navajam na tem mestu zato, ker ravno iz časa izobraževanja in razvoja v britanskih vojaških zmogljivostih izvira razvoj zamisli, ki je kasneje oblikovala taktiko, operatiko ter celostno strategijo izvajanja vojaških in nevojaških operacij izraelskih oboroženih sil. Za primer navajam dejstvo, da so v izraelskih oboroženih silah mlade (in nadobudne) podčastnike mnogokrat podžigali ali vsaj močno spodbujali, da so izražali svoja mnenja, tudi povsem radikalno nasprotna, kot so jih imeli njihovi nadrejeni. A le tovrstno, seveda ustrezno kontrolirano, nekonvencionalno vedenje v strogih hierarhičnih ustanovah, kot je vojska, lahko prinese kvantne premike v pogledu na izvajanje in v izvajanju načina vodenja bojev. Ta značilnost izraelskih oboroženih sil je verjetno njihova največja komparativna prednost v vsem času obravnavanega obdobja oboroženih spopadov pa vse do danes, saj ostaja značilnost praktično nespremenjena.

močno starih datumov izdelave, vse od pušk češke izdelave (Mauser 98), lahkih mitraljezov ameriške in britanske izdelave, do težkih mitraljezov (Wickers), še iz časov prve svetovne vojne. Med težke kalibre sodijo minometi kalibra 81, kasneje celo 110 milimetrov, ter nekaj težko prenosnih (gorskih) težkih mitraljezov 65 milimetrov. (Eshel 1989, 20 – 23)

Ravno ta težka orožja v sestavi so tvorila osnovo t.i. visoko mobilnih bataljonskih skupin, katerih vloga se je kmalu spremenila v bataljone za skupno podporo in izvidovanje izraelskih oboroženih sil. Ravno zaradi visoke potrebe po mobilnosti se tako prvič pojavi uporaba teh orožij tudi na premičnih »platformah«, pri čemer so predvsem srednje mitraljeze nameščali na odslužene ameriške »jeep – e«, polgoseničarska vozila in t.i. lahke oklepne avtomobile. Taktično gledano so tovrstno motorizirano enoto uporabljali skladno z britanskim konceptom povezovanja enot na dolge razdalje. Prav te bataljonske skupine pa so kasneje prešle v t.i. mobilni komandni sestav, ki je nakazal pot nadaljnjega razvoja koncepta visoko mobilnih, združenih bojnih taktik in enot, ki so jih izraelske oborožene sile v kasnejših spopadih razvile praktično do popolnosti.

Čeprav je bila prva izraelsko – arabska vojna predvsem »pehotna vojna«, z le nekaj osamljenimi oboroženimi spopadi, kjer so aktivno (in odločilno) vlogo odigrali tudi oklepni avtomobili in polgoseničarji z oklepom, pa je nakazala trende v uporabi vojaških enot, tako značilne za prihodnje spopade. Izraelci so namreč prav v vseh bodočih spopadih koncept združenih, visoko mobilnih oklepnih enot, zasnovanih na tankih sprva tuje, kasneje pa predvsem lastne izdelave, razvili do popolnosti. Prav oni so morda bolj kot katere koli druge oborožene sile sveta koncept mobilnosti in zaščite ter posledično tudi ognjene moči – trikotnika, ki tvori vsak tank, uporabljale kot sredstvo, s katerim so porazile (običajno) močnejše in vsaj na papirju bolj oborožene nasprotnike. Številne kampanje v Galileji in v Negevu so pokazale, da niso zgolj povzeli in razumeli »naučenih lekcij«, temveč so izkazali tudi zmožnost, da lahko izraelske oborožene sile katerokoli taktično situacijo, katere osnova je mobilno izvedena akcija, uporabijo za zasnovo operativne prednosti na določenem področju. V nekaterih primerih pa lahko ta preide celo v strateško prednost in posledično zmago, kot je primer ogromne akcije, ko so izraelske sile v velikem zavoju zaobšle nasprotnika na Sinajskem polotoku, kar je na koncu odločilo vojno.

6.2.6.2. Evolucija oklepnih enot izraelskih oboroženih sil

Ob koncu spopadov je Izrael izvedel prvo obsežno reorganizacijo svojih oboroženih sil. Ob velikih finančnih problemih ter ob dejstvu, da država ni štela veliko prebivalcev, so z

naborniškimi organiziranjem svoje vojske ter z obsežnimi rezervnimi enotami nadaljevali. Devet izmed (ob koncu vojne) dvanajstih brigad so razpustili in organizirali kot rezervne enote, obenem pa organizirali tankovski bataljon, sestavljen le iz štirih čet. Oborožitev so sestavljali stari ameriški tanki Sherman M4²⁹¹ ter zastareli britanski tanki Hotchkiss. Še bolj pereč problem kot slaba oborožitev in nezadostna količina streliva je bilo pomanjkanje usposobljenih tankistov in tankovskih inštruktorjev. V novoustanovljeni tankovski šoli v Ramleh – u, so poučevali izključno britanski, češki, ruski, pa tudi izraelski strokovnjaki, ki so povsem nevedne kandidate učili tankovskih tehnik in taktik na najbolj primitiven, a morda celo najbolj logičen način – namreč na težji način, kjer so ti v svojem letu dni trajajočem usposabljanju v realnosti spoznavali primitivnost svoje oborožitve. Tako so jo spoznali in znali uporabljati kar najbolje, pač glede na okoliščine. Kasneje so v želji po večji profesionalnosti mnogi inštruktorji svoja znanja pridobivali v francoskih tankovskih šolah²⁹², to pa je vplivalo na taktične in predvsem organizacijske spremembe. Po zgledu francoskih tankovskih sil so namreč organizirali t.i. mešane, tankovsko – pehotne bojne enote. Enoto sta sestavljali tankovska četa in pehotna četa, ki ji je sledila, največkrat v odprtih polgoseničarjih. Tovrstna organiziranost je bila zaradi svoje razpotegnjenosti in težkega obvladovanja vseh enot mnogokrat neučinkovita. Vse se je spremenilo šele z briljantno izpeljano vojaško vajo mladega vojaškega poveljnika Uri Ben Ari – ja, ki je z enoto tankov in polgoseničarjev v vojaški vaji izvedel več kot 130 kilometrov dolg vojaški manever, da je uspel obvoziti namišljenega nasprotnika in mu priti na bok in v zaledje in tako dokazal potencial takšne udarne sile. To je močno pospešilo razvoj tankovskih enot v Izraelu, saj si je vajo ogledal tudi takratni premier Izraela Ben Gurion, ki je videl in razumel potencial takšnih sil.

Nasprotno je Egipt v tistem času v svoji sestavi tankov imel britanske modele Centurion Mk. 3, Shermane in, enako kot kasneje Izrael, tudi sovjetske T – 34, SU – 100/152 in model SP. Zaostrovanje v času sredi 50. – let je pomenilo, da so Izraelu na pomoč ponovno priskočili Francozi, ki so jim v mnogih povsem tajnih operacijah dobavili pošiljke boljših tankov Sherman M1²⁹³ ter vrsto lahkih tankov AMX – 13, opremljenih s 75 mm topom²⁹⁴. Omeniti velja tudi, da so Izraelci že v tem času pokazali mnogo lastnih spretnosti pri prilagoditvah in modifikacijah lastnih tankov. Ena teh je gotovo vgradnja visoko zmogljivega francoskega tankovskega topa CN 75 – 50²⁹⁵ v trup ameriškega tanka Sherman. Tako sta nastala dva

²⁹¹ Opremljeni z zastarelim in podpovprečno zmogljivim nemškim topom Krupp M911 75 mm

²⁹² Čeprav je literature, ki opisuje razvoj tankovske misli in enot arabskih držav, predvsem Sirije in Egipta, občutno manj, kot te, ki je na voljo za opis razvoja izraelskih tankovskih enot, pa je dejstvo, da so se tudi sirski tankovski poveljniki in člani ekip učili v istih tankovskih akademijah v Franciji kot Izraelci.

²⁹³ Imenovani tudi Super Sherman, s 76,1 mm topom.

²⁹⁴ V skupnem seštevku so Francozi Izraelcem dobavili preko 250 tankov Sherman M1 in lahkih tankov AMX-13.

²⁹⁵ Gre za francosko evolutivno predelavo v osnovi nemškega topa KwK 42 (L-70) tako, da je ta s klasičnim tankovskim strelivom dosegal izstopne hitrosti projektilov nad 1.000 m/s, kar je pomenilo, da je bil ta top v tistem času eden boljših tankovskih topov na svetu.

modela – Sherman M4A2 in Sherman A – 10, oba 1955. Po obsežnih modifikacijah in vrsti prilagoditeva izvirnega oblikovanja so do začetka 1956 pripravili nekaj nad 50 modificiranih tankov, imenovanih Sherman M4A4, bolj znanih tudi pod imenom Sherman M50. Te tanki so postavili ob bok obstoječim modelom Sherman in AMX – 13 in le nekaj mesecev kasneje so že sodelovali v bojih na sinajskem bojišču 1956. (Eshel 1989, 25 – 30; Mordechai 2004, 69 – 87).

6.2.6.3. Analiza uporabe tankov druge arabsko – izraelske vojne 1956

Drugo arabsko – izraelsko vojno je, po mnenju mnogih, odločil prav vseobsežni pomen tankovskih enot. T.i. 7. izraelska oklepna brigada, in sicer tako posadke same kot tudi njeni poveljniki, je namreč dokazala moč in premoč dobro organizirane in predvsem visoko motivirane enote. Njihov drzni premik čez prelaz Daika, ki jim je omogočil zaobiti nasprotnikove položaje in preiti v njihovo zaledje, je imel strateške implikacije na celoten spopad. To drzno dejanje je člane nasprotnikovega generalštaba zmedlo. Načrt, da bi arabske sile izraelske oklepne enote prestregle in uničile pri kraju Jebel Libni je bil dober, a le v primeru, da bi oklepne oborožene sile Izraela tja prišle v relativno dobrem stanju. Načrt ni uspel in posledično je izraelski oklep premagal egiptovskega. V spopadu je mnogo primerov osebnih herojstev tankovskih poveljnikov, med drugim poveljnika 82. tankovskega bataljona pri jezcu Rauffa. Mnogo usklajenosti, poguma in znanja so pokazali tudi vpoklicani rezervisti, saj so svojo nalogo, biti podpora pehotnemu napadu in kasnejšemu načrtu, po katerem izkoristijo pretrgano linijo obrambe, odlično opravili. Kljub hitro proti prekopu napredujočim tankovskih enotam so namreč dobro sledili in element visoke mobilnosti dobro izkoristili. Ravno ta »*hitri udarec z mečem*«, kot je kampanjo imenoval Uri Ben Ari, eden najbolj drznih vojaških poveljnikov tistega časa, je utrdil prepričanje, da lahko le hitro premikajoče se, visoko mobilne oklepne enote, dodatno podprte s pehoto, topništvom in letalstvom, postanejo in ostanejo glavna udarna moč v boju.

Gotovo velja omeniti tudi dobre taktične in operativne prijeme egiptovskih sil. Kljub slabemu razmerju so se dobro branile. Več kot očitno so dokazali pogum v bojih, predvsem pa, da je moč obraniti tudi močno oblegane položaje, če tanke podpira težko topništvo, ali pa če pehotno obrambo s svojo veliko ognjeno močjo podpirajo tanki. Takoj, ko ognjene podpore ni več, je vsaka daljša obramba nemočna pred napredovanjem nasprotnikovih tankov. (Eshel 1989, 43 – 47).

Kampanja je pokazala nekaj očitnih taktičnih zamisli, ki jih velja omeniti.

Izraelske združene oklepno – mehanizirane enote so ob izdatni podpori pehote vedno delovale dobro, koordinirano in iznajdljivo tudi, če so morale delovati neodvisno, brez koordinacije z visokim poveljstvom. V prejšnjih letih razvijajoči se koncept samostojnih kombiniranih udarnih enot se je izkazal. Obenem se je pokazalo še, da sta najmanj dve tankovski četi, ki sodelujeta v boju, tisti minimum ognjene moči, mobilnosti in zaščite obenem, ki je potrebna, da lahko (samostojno), brez dodatne ognjene podpore (težke) artilerije, izvajata vse vrste ofenzivnih in obrambnih operacij.

Lažje izvajanje ofenzivnih operacij je možno ob večji mobilnosti težke artilerije. Ker so imeli na obeh straneh – tako pa je bilo tudi v drugih vojskah tistega časa, drugod po svetu – le vlečno artilerijo, ta, sploh na strmejših in težje prehodnih terenih, tankom ni mogla slediti. Nekaj dodatne ognjene moči so zagotavljali polgoseničarji, oboroženi z 81 mm minometi. Opazno slabša, kot bi lahko bila, je bila tudi koordinacija kopenske vojske z letalstvom. Zgolj posredna stopnje povezanosti in dejstvo, da poveljniki na tleh niso mogli komunicirati s poveljniki letalskih sil, ker niso imeli vsi radijskih sprejemnikov, sta pomenilo, da so bile storjene mnoge (manjše) napake, predvsem pa je trpela odzivnost po letalski intervenciji.

Za obe strani velja, da je bila prav signalna komunikacija največji problem. Zastareli tankovski radijski sprejemniki²⁹⁶ so namreč na zahtevnih terenih ali le malo večjih razdaljah povsem odpovedali. Komunikacijska oprema za komuniciranje na daljših razdaljah je, zaradi vse bolj intenzivnih ukrepov motenja signala, ravno tako slabo opravila svojo nalogo. Vse zgoraj napisano je pomenilo, da so se morali vojaški poveljniki manjših oklepno – mehaniziranih enot, tudi tisti, ki so poveljevali četnim oddelkom, zanašati predvsem na lastna znanja in iznajdljivost, ne pa na koordinirano akcijo z ostalimi poveljniki. Nedvomno bi bila sicer kampanja še hitrejša in bolj učinkovita. Pomanjkanje učinkovite komunikacije je tako na operativni kot na taktični ravni pomenilo, da so bile posamezne enote odrezane druga od druge – posledično so bile žrtve mnogo višje, kot bi lahko bile. (Eshel 1989, 41 – 50; Mordechai 2004, 87 – 96).

Spopad 1956 je pokazal pehotnim poveljnikom, česa je »oklep« zmožen, sposoben in kako je udaren, če seveda dobi priliko. Obenem pa je kampanja pokazala, kaj je moč še postoriti, da bodo morebitne bodoče kampanje in spopadi še bolj uspešni.

6.2.6.4. Spremembe v taktiki in operatiki izraelskih oboroženih sil

S koncem kampanje leta 1956 so izraelske oborožene sile doživele drugo večjo reorganizacijo, pri čemer so praktično izključno pehotno vojsko transformirali v visoko

²⁹⁶ Model iz druge svetovne vojne SCR 608

mobilne, oklepno – mehanizirane oborožene sile velike udarne moči. Zasnovali so več oklepnih brigad, nekatere opremljene s srednjimi tanki, nekatere kot mehanizirano podporo artileriji. Spreminjali so tudi količino tankov v posamezni enoti – končno število je bilo 11 v posamezni četi, pri čemer je bila odločitev sprejeta le na podlagi mnogo izkušenj v boju. Ravno število 11 tankov je po mnenju snovalcev tankovske taktike v izraelskih oboroženih silah optimalno število, kjer je najbolje izkoriščen potencial tanka samega kot tudi dejstvo, da je ravno to število v boju, celostno gledano, najbolj zlahka obvladljivo število za upravljanje. Če vemo, da so bile arabske države od zgodnjih 60. – let večinoma opremljene z dobrimi sovjetskimi tanki T – 54/55, so bili obstoječi (predelani) izraelski Shermani M50 nedostojen nasprotnik. Nakup sicer rabljenih britanskih tankov Centurion je bil zato nujen naslednji ukrep. Prve tanke so izraelske oborožene sile v svojo oborožitev sprejele 1960, t.j. tanke Centurion Mk.3, pri čemer je bilo uvajanje in prilagajanje vozila lokalnih razmeram in tankovskih posadkam, na moč zadovoljnim z zmogljivostjo in predvsem odpornostjo Shermana M50, uvodoma zelo težavno in težko. Zaradi mnogih težav in tudi ob dejstvu, da ravno v tem času poteka konflikt s Sirijo, ki je z Golanske planote redno obstreljevala izraelsko prebivalstvo v dolini Hule, so se Izraelci odločili čim hitreje in po lastnih merilih prilagoditi in nadgraditi britanski tank. Uvodoma so v model Mk. 5 Centurion vgradili zmogljivi britanski tankovski top L – 7 105 mm. Na začetku sicer z majhnimi uspehi so tanki Centurion, z vrsto modifikacij in pod budnim očesom generalmajorja Israela Tal – a, enega najbolj briljantnih taktikov in strategov uporabe tankovskih enot v boju, doživeli svoj preporod. Najprej je v tankovske enote vpeljal stroge standarde vzdrževanja, uvedel vzdrževalne ekipe za vse ključne komponente vozila – top, motor, kupolo, gosenice – ter uvedel stroge in dolge pripravljalne tečaje, kjer so v boju že preizkušene posadke svoje znanje izpopolnile in nadgradile.

Poleg uvedbe drugačnih standardov in omenjenega britanskega tanka so v izraelskih oboroženih silah vpeljali še eno novost. Na podvozje tanka Sherman so namreč vgradili posebej za projekte tipa HEAT zasnovan, visoko zmogljiv 56 kalibrski francoski top CN 105F1, 105 mm, ki so ga za vgradnjo v Shermana ustrezno skrajšali. S 44 kalibri dolžine je nastal top D1 5:4 L/44, 105 mm top²⁹⁷, tega pa, ob vrsti resnih tehničnih problemov in mnogih potrebnih prilagoditvah modela Sherman M50, vanj niso vgradili, temveč sprejeli drzno odločitev, razviti praktično nov tank. Tako je nastal nov tank s 460 KM močnim

²⁹⁷ Izstopna hitrost projektila je, z začetnih 1.033 m/s v francoskem originalu, sicer standardni oborožitvi tanka AMX-30, s skrajšanjem topovske cevi 56 in 44 kalibrov (5.880 mm na 4.620 mm), padla na vsega 803 m/s. Za slab meter in pol krajša cev je prinesla mnogo prednosti in ob za 20% padcu izstopne hitrosti projektila le eno, a manj pomembno slabost. (Eshel 1989, 54)

dizelskim motorjem Cummings, z za prašne in mehke podlage Bližnjega vzhoda močno primernimi, širokimi gosenicami in že omenjenim, 105 mm topom. Nastal je Sherman M51. Kasneje so Izraelci po napornih pogajanjih z ZDA pridobili tudi (že) precej zastarele tanke M48A2 Patton z 90 mm topom. Kljub temu, da so del izraelske tankovske elite urili celo v Nemčiji, njihova znanja, po ocenah večine strokovnjakov, ne bi zadoščala za spopad Pattona z najnovejšimi sovjetskimi tanki tistega časa, ki so jih imeli Sirci, pa tudi Egipčani. Zato so kmalu poleg M48A2 Pattonov v Izrael začeli uvažati tudi ameriške tanke M60.

Obsežen program modernizacije je prinesel mnoga spoznanja, ki so jih kasneje na moč koristno uporabili pri zasnovi in produkciji enega najboljših tankov preteklega stoletja, prvega lastnega tanka, Merkave.

Poleg razvoja tehnike je v tem času opaziti tudi močan zasuk v načinu razmišljanja o vidikih vodenja tankov in tankovskih enot. Če se je pred 1956 in sinajskim spopadom poveljstvo oklepnih enot pretežno ukvarjalo z organizacijskimi, izobraževalnimi in logističnimi nalogami in so le malo svoje pozornosti namenjali operativnim in taktičnim vidikom vodenja bojev, se je vse to po tem spopadu spremenilo. Poleg tega, da je poveljstvo teh sil dobilo prioriteto, kot si jo v kopenski vojski zasluži, njen poveljnik pa postal član generalštaba izraelskih oboroženih sil, je Haim Bar – Lev, še eden v vrsti tistih generalov, ki so si v spopadih tega iz poglavja prislužili nesmrtnost, zaukazal obsežno rekonstrukcijo gledanja na vodenje oklepno – mehaniziranih enot. Uvedel je mnoge spremenjene taktične postopke ter organiziral nova usposabljanja, posebej še v tehnikah boja tanka proti tanku, gorskem bojevanju in bojnem dejstvovanju ponoči. Ker je vedel, da so v zgodnjih 60. letih vojske arabskih držav, še posebej egiptovska, povzele sovjetski model načina taktične uporabe tankovskih enot, t.j. linijski obrambni sistem, razporejen po globini, z močnimi in dodatno okrepljenimi oklepnimi rezervami v zaledju, je za najpomembnejšo nalogo – izoblikovanje ustrezne strategije boja proti takšnim formacijam rekrutiral enega največjih taktičnih in operativnih strokovnjakov tankovskega boja – generalmajorja Davida Elazarja. Ta je skozi mnogo vaj uspel oblikovati tehniko in način izvajanja bojev, ki sta temeljila na močnih, natančno usmerjenih ofenzivnih akcijah združenih tankovskih enot proti najmočnejšim delom (nasprotnikove) obrambne/ofenzivne linije, ne glede na uro dneva. Ta strukturna in vsebinska reforma vodenja tankovskih enot je svoje dokončno znanje in borbena izurjenost dosegla okoli leta 1964, ravno v času, kot je poveljevanje teh enot za petletno obdobje prevzel general Israel Tal. Pod njegovim poveljstvom so izraelske oborožene sile, še posebej pa tankovske enote, s posebno tankovsko šolo, kasneje zaradi pomena predstavljeno v oporišče Julis, močno napredovale, tako po pomenu kot po opremi in, ne nazadnje, po znanju. Poleg urjenj v tehnikah upravljanja

tankovskih vozil je večji pomen dobilo tudi urjenje v taktičnih, operativnih in tudi strateških ukrepih in metodah uporabe teh enot, razdeljeno po vrsti tankov, ki so jih uporabljale. Sredi 60. – let je izraelske oklepne enote sestavljajo devet brigad, ki so uporabljale mnoga vozila, med drugim že omenjene francoske tanke AMX – 13, ameriške M48A2, starejše Shermane M50/M51 ter britanske Centurione. Med močno artilerijsko podporo so bile samovozne havbice 155 mm in vlečne havbice 120 mm. Ob homogenem razvoju opreme, med drugim tudi izboljšav na področju signalizacije in komunikacije, se je sprva skromno tankovsko poveljstvo razvilo v visoko poveljstvo za mehanizirane in oklepne enote, ki je največ svojega časa posvečalo novim tehnikam vodenja in poveljevanja ter upravljanja vedno bolj mobilnih vojaških operacij. (Eshel 1989, 50 – 57; Mordechai 2004, 109 – 114 in 121 – 127).

Test visoko motiviranih in izurjenih sil profesionalnih vojakov pa je prišel prej, kot so načrtovali.

6.2.6.5. Analiza uporabe tankov v tretji arabsko – izraelski vojni 1967

Poglavitno dejstvo, ki je ključno vplivalo na celoten razplet vojne, je bilo, da so izraelske oborožene sile, še posebej njihove tankovske enote, uspele zvabiti nasprotnikove, t.j. egiptovske tankovske enote stran od njihove predvidene smeri napada. Ti so bili namreč prisiljeni reorganizirati svoje oklepne enote stran od prvotne smeri napada, še preden so izraelske sile sploh začele z napadom. Taktika je ne samo zmanjšala očitno nevarnost, ki so jo egiptovske sile predstavljale izraelskim, temveč tudi povzročila, da egiptovske sile na najbolj strateških pozicijah niso več imele zadostne tankovske podpore. Z manevrom zvaobljanja egiptovskih tankov z njihovih primarnih pozicij in manevrom, s katerim so zaobšli bok egiptovske armade, so uspeli Izraelci z nekaj nad 50 Shermani kontrolirati in »držati v šahu« več kot 500 egiptovskih tankov v najbolj občutljivem obdobju spopada.

Taktika uporabe tankov se je močno razlikovala na obeh straneh. Poleg klasične uporabe tankov v boju z drugimi tanki so predvsem Egipčani svoje tankovske sile uporabljali tudi kot statična okrepljena (artilerijska) orožja²⁹⁸. Izrael pa je načrtoval silovit in odločen tankovski prodor na več delih fronte z namenom premagati sorazmerno šibke prve linije egiptovske obrambe, da bi potem v zaledju egiptovskih sil uspel v boj zvabiti in uničiti njihove izredno močne rezervne sile z več kot 400 tanki. Načrt je uspel in Egipčane popolnoma presenetil. Zamudili so priložnost, da premestijo svoje tankovske rezerve iz Jebel Libni – ja proti kritični točki pri El Arish – u, zato so izraelske sile občutno lažje opravile s sicer močnimi (večinoma

²⁹⁸ Na strateško pomembnih križiščih v regiji, v krajih Rafa in Um Katef

pehotnimi) obrambnimi silami pri El Arish – u. Zaradi te taktične zamude, ki bi jo lahko zlahka preprečili, je egiptovski odgovor prišel prepozno in s premalo odločnosti.

Omeniti velja še drzno ofenzivno operacijo izraelskih tankovskih enot na prelaz Mitla, gotovo eno najbolj prepoznavnih operacij spopada 1967. Če upoštevamo sorazmerno omahovanje egiptovskih poveljnikov, da tja napotijo močne tankovske enote, ter hiter prodor močnih klinov izraelskih tankovskih sil na slabo branjeno področje na Sinaju, je »dirka« na prelazu Mitla in Gidi iz briljantne taktične odločitve dosegla strateški uspeh in preprečila, da bi se egiptovske sile zlahka in v celoti umaknile proti prekopu. Kot se je izkazalo kasneje, je šlo za premišljeno tveganje, ki pa je obrodilo sadove.

Vseeno je potrebno povedati še, da je linijski način obrambe egiptovskim silam zagotavljal manj presenečenj ter praktično onemogočal zaobiti njihove enote, vsaj v večjem obsegu. Vedoč, da je bila egiptovska premoč v tankih v razmerju 3:1, je končni rezultat še toliko slabši. Tanke so namreč uporabljali, za razliko od Izraelcev, povsem nedomiselnost, jih le malo razporejali po bojišču, uporabljali skoraj izključno le statične pozicije, daleč od mesta spopadov. Slaba strategija in taktika bojevanja in uporabe tankovskih enot, predvsem nerazumevanje, pomeni nujnosti izkoriščanja dobrih položajev bojnih sredstev, izvira pa iz slabega poveljevanja egiptovskega združenega poveljstva kopenske vojske. Vseeno velja zapisati še, da so se nekatere njihove enote vendarle odrezale več kot le zadovoljivo, če vemo, da so Izraelci že prvi dan bojev dosegli popolno prevlado v zraku in tako dominirali na nebu. (Eshel 1989, 57 – 77, Mordechai 2004, 145 – 146).

Na povsem taktični ravni se je obsežen program usposabljanja izraelskih sil obrestoval. Tudi s šibkejšimi tankovskimi topovi²⁹⁹ so bili izraelski tankisti bolj natančni in so lažje zadevali svoje tarče. Spopad je dokazal še eno nujnost – boljšo pripravljenost spremljajoče (oklepne) pehote, saj na nobeni strani ta ni bila posebej učinkovita. Tovrstni *manko* je odločilno vplival na nadaljnji razvoj izraelskih tankovskih enot. Egipčani so z boljšo opremo za nočno izvidovanje daleč prekašali slabo opremljene izraelske enote.

Še ena izrazita taktična razlika v načinu vodenja, pretežno tankovskih enot, obstaja: če so izraelski poveljniki svoje enote vodili iz prvih bojnih linij, včasih še celo preveč blizu spopadom, pa so Egipčani svoje poveljnike namestili v poveljstvo, močno odmaknjeno od dogajanja. Zaradi preobilice ali pa zaradi premalo informacij ti niso mogli ne s svojim zgledom ne s svojo avtoriteto vplivati na izid spopada. (Eshel 1989).

²⁹⁹ Izraelski M48A2 Patton s svojim 90 mm topom proti sovjetskemu tanku JS III s 122 mm topom, ali pa AMX-13 s svojim 75 mm topom proti novejšim tankom T-55 s 100 mm topom.

Zaradi pomanjkanja iniciative in motivacije na egiptovski strani so se začetni tankovski spopadi spreobrnil v panično bežanje ob prvem protinapadu nasprotnika. Egiptovski poveljniki so namreč, tudi na taktični ravni, tanke večinoma uporabljali kot statična ognjena mesta, kar je izrazito negativno vplivalo tako na vidljivost tankovskih posadk kot tudi, v primeru protinapadov, na možnost umika. (Eshel 1989, 77 – 81; Mordechai 2004, 146).

Za razliko od velikih tankovskih bojov na Sinaju pa so jordanske sile v vojni odigrale drugačno vlogo. Zaradi nekaj nerazumevanja v pripravi strategije z Egipčani, so ti, skoraj po pomoti, začeli z bombnim napadom na Jeruzalem. Izrael, logično, ni ostal dolžan. Kljub silovitemu napadu jordanskih sil so izraelski tanki z mnogimi manevri zaobšli manjše utrjene točke pred Jeruzalemom in v nekaj dneh zlahka popolnoma porazile jordanske sile v mestu.

Zaradi koncentracije sil na Sinaju, v spopadih z egiptovskimi enotami, so imeli Izraelci na razpolago le malo enot v rezervi za boj z Jordanci v pokrajini Samaria. A tudi tukaj so uporabili enako tehniko – odločen napad v več glavnih smereh proti najbolj utrjenim točkam jordanskih sil, pri čemer so tanke in sledečo jim oklepno – mehanizirano pehoto uporabljali na enako inovativen in mnogokrat zares izviren način. Sorazmerno skromne izraelske sile, namenjene bojem z Jordanci, so, tako zaradi izčrpanosti kot zaradi hitre premestitve jordanske rezerve na bojno črto, na tem delu bojišča močno trpele. Jordanci so uporabili svoje tankovske enote smiselno in z veliko razumevanja možnosti, ki jih oklep ponuja. Z močno artilerijsko, ponekod celo letalsko podporo so Izraelce povsem obkolili pri kraju Jenin. (Eshel 1989, 81 – 84).

Vseeno pa dobro zastavljenega plana niso izvršili do konca in izraelske oborožene sile, to je njihove tankovske enote, so s še eno izmed briljantno izpeljanih akcij zaobšle glavnino jordanskih sil in jih drzno napadle iz zaledja.

Ker so bili v spopad na arabski strani vključeni tudi Sirci, ki so pravzaprav usodno vplivali na splet okoliščin, zaradi česar je spopad sploh izbruhnil, tukaj omenjam tudi njihov način izvajanja bojov. Čeprav v praksi spopad na sirski fronti ni prinesel več kot nekaj obstreljevanj s težkim artilerijskim orožjem, pa velja omeniti, da so imeli Sirci zasnovan drzen načrt, če bi se izkazalo, da bi se dogodki začeli odvijati v njihovo korist, Načrt, imenovan »*Amaliat Natzer*«, je predvideval sočasen napad več oklepno – mehaniziranih enot na severu ter drzen in odločen napad tankovskih enot na sredini in po južni strani dolin Safed in Acre za dosego reke Jordan ter s končnim ciljem doseči Nazareth. Če vemo, da je bila sirska fronta daljša od 80 kilometrov in da so 1967 sirske oborožene sile imele več kot 750 tankov različnih vrst ter več kot 265 artilerijskih orožij, je bila Sirija vseeno močan nasprotnik. Zaradi zelo strmih terenov z le malo – vsega tremi – pristopnimi cestami na Golansko visoko planoto, ki jih

dotedaj ni premagala še nobena tankovska enota, pa še te poti so močno utrdili in proti predrtju fronte zavarovali z mnogimi opazovalnimi mesti in utrjenimi točkami, so se Sirci počutili sorazmerno varni. Izraelske tankovske sile je v napadu na Golansko planoto vodil že omenjeni David Elazar. Kot na drugih dveh bojiščih so Izraelci tudi tu napadi z vsemi tanki naenkrat, pri čemer so koncentrirali ognjeno moč na najbolj utrjene sirske položaje. Ti so zaradi prednosti – višjih mest – pa tudi zaradi utrjenosti silovito in uspešno napadali prodirajoče izraelske tanke, ki so morali zaradi ozkih dolin in le malo cest napredovati v kolonah, eden za drugim. Kljub silovitim bombardiranjem so Izraelci še enkrat uspeli del svojih enot oddvojiti od glavnine in z spretnim manevriranjem zaobiti glavnino nasprotnikovih položajev ter preiti v zaledje. V ključnem trenutku so se nato združili in v koncentraciji ognjene moči, ob dobri zaščiti posadk, ki so jo tanki omogočali, eno za drugo uničili najmočnejše utrjene točke na Golanu, med njimi tudi najmočnejšo Qala. S tem je sirska obramba razpadla in vojna se je končala. (Eshel 1989, 84 – 86; Mordechai 2004, 137 – 144).

6.2.6.6. Spremembe v organizaciji in doktrini – – čas izčrpavanja v letih 1967 – 1973³⁰⁰

Koncept poveljevanja in vodenja združenih oklepno – mehaniziranih enot Ugdah³⁰¹, v času nastanka 1956 omejen na koordinacijo operacij do velikosti brigade, je v t.i. šestdnevni vojni 1967 služil kot osnova za izvajanja nadzora in vodenja vojnih operacij. Koncept združenega poveljstva tankovskih enot na ravni korpusa je kmalu prerasel meje in postal velikosti divizije vredno poveljstvo enot. Z uvedbo polne mobilnosti in delne oklepljenosti tistega dela enot³⁰², ki te zaščite še niso imele, ter z izrednim napredkom v komunikacijski tehniki je (lokalno)

³⁰⁰ Po končani tretji arabsko-izraelski vojni 1967 se je, vsaj za Izrael, vse zdelo v najlepšem redu. A kot se je izkazalo med leti 1967-1973, se je razplamtel obsežen konflikt nizke intenzivnosti, ki je po svojih značilnostih večkrat kazal znake vojne. Če vemo, da je Izrael, v primerjavi s časom pred letom 1967, obvladoval kar štirikrat večje ozemlje – sedaj je na severu njegov vpliv segal do Golana, na vzhodu do reke Jordan, v smeri zahoda in juga pa je kontroliral celoten Sinajski polotok – ki mu je služilo ne samo kot dobra tamponska cona pred napadi Egipta, Sirije ali Jordanije, temveč je s pridom izkoriščal tudi mnoga najdišča surove nafte, ki so izdatno prispevala k povišanju prihodkov države. A le nekaj dni po koncu vojne leta 1967 so se začeli prvi novi oboroženi incidenti na mejah, tudi ob dejstvu, da je tokrat SZ prvič odkrito podpirajo predvsem Egipt. Začela se je t.i. vojna izčrpavanja, ki se je bojevala na treh frontah. Na vzhodu je Palestinska osvobodilna organizacija (PLO) prešla t.i. Zahodni breg, dosegla Libanon in izvajala drzne teroristične napade. Sirci so na Golanski visoki planoti ciklično izvajali obstreljevanja izraelskih položajev, začeli pa so se tudi incidenti na meji ob prekopu samem. Ravno v tem času je nastala v Izraelu precej burna razprava o konceptu t.i. prednje obrambe v primerjavi s konceptom t.i. mobilne obrambe – dveh taktičnih in strateških načinov razmišljanja uporabe tankovskih sil. V želji po čim večji zavarovanosti vojakov so Izraelci začeli z gradnjo sistema utrd in utrjenih točk vzdolž prekopa, te pa niso služile samo za potrebe opazovanja, temveč tudi kot baza za tankovske sile in delno tudi kot zaščita pred topniških obstreljevanjem. Zaradi izrednih vojnih izdatkov in ob dodatnem političnem pritisku ZDA so Egipčani 8.8.1970 privolili v zaustavitev ognja – le nekaj tednov kasneje je egiptovski voditelj Naser preminil, nasledil pa ga je na političnem parketu bolj spretni in manj odločni Sadat, ki je podpisano premirje spoštoval vse do začetka vojne 1973.

Omeniti velja še dejstvo, da so ravno v tem času v Izraelu, kljub navdušujočim uspehom v vojni leta 1967, ponovno začeli izvajati obsežno prestrukturiranje svojih oboroženih sil, prilagajali taktično doktrino in politiko opremljanja svojih enot. Obenem so veliko pozornosti namenili prav dodatnemu urjenju vojakov, nameščenih vzdolž kanala, ob vsej meji z Egiptom. (Eshel 1989, 176).

³⁰¹ Koncept je zasnovan na osnovi enote udarne/intervencijske sile, v kateri so združene močne udarne – tankovske sile, pri čemer lahko njihovi poveljniki računajo še na fleksibilnost pri izvajanju in doseganju prioritetenih taktičnih nalog. Zasnovan je bil v času Moshe Dayana v kampanji 1956, a je v času poznih 60. let dobival nov obraz, pri čemer naj bi ga razširili v smer, ki v konceptu združuje vse rodove vojske. Ob izdatni logistični podpori – ideji ne povsem neenaki ameriškem konceptu »dobave v realnem času« omogoča, da logistična preskrba ne glede na potrebe ves čas bojev zagotavlja polno podporo in preskrbljenost enot z vsem, kar te potrebujejo. Tovrstna nadgradnja koncepta z izjemno fleksibilnostjo v sistemih upravljanja in vodenja je, v vojni z Egiptom leta 1973, prinesla tisto odločilno prednost, zaradi katere so se Egiptovske sile iz uvodno uspešnih kmalu spremenile v boječo in pred prodiranjem vedno novih izraelskih sil bežečo armado vojakov. (Eshel 1989, 177).

³⁰² V mislih imam predvsem enote taktičnega poveljstva in enote za večšerno komunikacijo tako z enotami v prvi bojni liniji kot s tistimi v zalednih silah in strateškem poveljstvu.

poveljstvo končno dobilo tisto prilagodljivost, ki so jo Izraelci tako potrebovali, da so lahko uresničevali svoj koncept visoko mobilne, koordinirane taktike napada združenih tankovskih enot, artilerije, mehanizirane pehote in letalstva.

V času po vojni 1967 so v izraelskih oboroženih silah, natančneje v tankovskih enotah, izvedli mnoge spremembe v organizaciji in doktrini. Zaradi slabih rezultatov spremljevalnih pehotnih enot tankovskih sil so iz sestavov tankovskih enot umaknili vse polgosenične pehotne sile, tako oklepne transporterje kot tudi z 81 mm minometi oborožene oklepne transporterje. Tovrstna vozila so bila namreč povsem prepočasna za harmonično napredovanje ob tankih in zaradi svojega skromnega oklepa preveč ranljive na bojišču, kjer so dominirali tanki. Oklepno pehoto so organizirali v mehanizirane brigade, le elitnim enotam, kot so padalske pehotne sile, so dovolili delno združitev s tankovskimi enotami. General Tal je že v tistem času močno zagovarjal idejo združenih tankovskih enot, organiziranih okoli treh bataljonov tankov Centurion in M48A2 Patton, brez kakršnihkoli podpornih enot v sestavi. Njegova trditev, čeprav nadrejeni nad konceptom sprva sploh niso bili navdušeni, je bila, da lahko tank velike ognjene moči in mobilnosti ob ustrezni zaščiti premosti vsako težko situacijo na bojišču.

Hitro prodirajoči valovi tankov, ki jih z neba varujejo letala, lahko ne glede na situacijo na bojišču to zlahka obvladajo – koncept »hitro prodirajočega tanka« je tako postal nova ideja v razmišljanju izraelskih tankovskih strokovnjakov. Ti so namreč močno pozdravljali idejo hitro prodirajočih tankov v smeri proti nasprotniku, ki ga z veliko hitrostjo in vseobsegajočo ognjeno močjo ter spretnim manevriranjem lahko porazijo, kot bolj logičen koncept od tistega, ki je predvideval sodelovanje tankov s počasi premikajočo se pehoto, ki je tanke pogosto upočasnjevala pri njihovem prodoru. (Eshel 1989).

Začenjal se je oblikovati dodatno izpiljeni koncept uporabe tankovskih enot. Najprej z nastavki za razvoj in implementacijo izključno iz tankov sestavljenih brigad, ki naj vedno vodijo napad ter z natančno uporabo ognjene moči že na velikih razdaljah odločilno zaznamujejo vrsto napada. Te prodirajoče sile podpirajo letalske sile, ki z natančnimi udari iz boja izločijo ključne utrjene in druge strateške točke nasprotnika. Ko je tako dosežen uvodni preboj v glavni(h) smeri(eh) fronte, se lahko v drugem valu večinoma mehanizirane brigade s pehoto spopadejo z ostanki sil na prvi bojni liniji, tankovske enote pa z odločnostjo prodirajo v zaledje, kjer se v spopadih tank proti tanku spopadejo še z rezervnimi enotami. Glavni poudarek je bil zato namenjen v enaki meri tako mobilnosti kot dobri ognjeni zaščiti tanka. Velika ognjena moč je ključna, a po njegovem mnenju ne vedno odločilna (glej Eshel, 1989:87,88). Poudariti velja, da je ravno koncept hitrih, odločnih prodorov tankov, ki jim je v ključno podporo letalstvo, v drugi fazi pa jim sledi dobro oklepljena in ustrezno oborožena

mehanizirana pehota, postal prevladujoči koncept uporabe tankov; v veljavi je še danes in se ne razlikuje izrazito od koncepta t.i. bliskovite vojne, nemškega načina razmišljanja o načinih uporabe tankov, ki je požel toliko pohval pri vseh protagonistkah.

Tal je zagovarjal celo, da tankovske sile niso zgolj ključni taktični bojni element, so tudi odločilno orožje na strateški ravni vojskovanja – ob pomoči letalstva so odločilno bojno sredstvo vsake vojne. Vzroke menjave oklepljene pehote z elitnimi padalskimi silami, ki so lahko del faze ena tankovskega napada, gre gotovo iskati tako v slabih tehničnih sposobnostih oklepnih transporterjev kot tudi v dejstvu, da je bila mehanizirana pehota večinoma sestavljena iz nabornikov, ostale elitne enote pa iz kariernih vojakov.

Zanimivi sta še dve dejstvi tega časa, in sicer z vidika sprememb taktike in strategije tako pri izraelskih kot tudi pri egiptovskih oboroženih silah. Izraelci so namreč tokrat prvič imeli (na Golanu) zadostno bojno globino, da so si lahko privoščili na prvih linijah imeti sorazmerno skromne oklepne enote, ki bi jih v primeru nevarnosti zlahka okrepila sicer bolj v zaledju nameščena rezerva. Obenem pa je situacija ob Sueškem prekopu, pomembni mednarodni vodni prometnici, onemogočala, da bi Izraelci, pa tudi Egipčani, tukaj delali kompromise. Oboji so morali namreč, v strahu pred desantom vzdrževati koncept t.i. »prednje obrambe« – koncept, ki je predvideval močne tankovske enote ter veliko enot pehote, ki je branila pomorsko pot. Del, kjer so si Izraelci lahko dovoliti izvajati vsaj nekaj t.i. mobilne obrambe, je bila meja ob reki Jordan, ki jo je bilo moč braniti tudi z oddaljnejših položajev.

Zanimivo je podrobneje opredeliti tudi boje znotraj izraelskih oboroženih sil na temo, kako posamezniki interpretirajo koncept »prednje obrambe«. Nekateri so menili, da mora ta kot edini logični del obrambne politike Izraela vključevati statično in močno obrambno linijo, ki je nasprotnik ne more nikjer prebiti, drugi so menili drugače. Ti so namreč videli koncept kot del koncepta mobilne obrambe, ki je zagotavljala bolj prožne rešitve. Rešitev pa naj bi bila v obliki več manjših utrjenih točk (vzdolž kanala), ki bi jih ob nevarnosti napada lahko hitro obvestili in na ključna mesta fronte pripeljali mobilne tankovske sile, ki bi izničile poizkuse napadov. (Eshel 1989, 88 – 90).

Zaradi stalnih omejenih spopadov noben od konceptov ni zaživel v celoti, a Izrael je vseeno zgradil impresivno obrambno linijo, imenovano linijo »bar – lev« utrjenih točk, ki so lahko kljubovale egiptovskim artilerijskim napadom. Poudariti velja, da ta linija vseeno ni omogočala preprečiti vsesplošnega egiptovskega napada. Z egiptovskimi sporadičnimi napadi je število točk raslo, dodatno zaščito pred napadi pa je zagotavljajo Izraelsko letalstvo³⁰³.

³⁰³ Omeniti velja še dve znameniti diverzantski akciji Izraela. Prva je operacija Raviv. Z njo so namreč Izraelci z le nekaj nad desetimi sovjetskimi in v egiptovske bojne barve odetimi tanki T-55 s pomočjo amfibijskih vozil zlahka prečkali Sueški kanal in v dveh odločnih akcijah uničili dve ključni instalaciji –

V času od leta 1970 dalje so izraelske oborožene sile še naprej gradile in izpopolnjevale način vodenja in upravljanja svojih tankovskih enot. Istega leta so v izraelskih oboroženih silah dokončno uvedli pred leti začetni koncept tankovske divizije – to so sestavljale tri tankovske brigade, večinoma v tem času sestavljene iz modernih ameriških tankov M60, ter, za potrebe enot t.i. drugega vala – t.j. mehanizirane pehote, opremljene z modernimi oklepnimi transporterji M133 APC. Med obvezno opremo v konceptu popolnjevanja oklepnih divizij sodi tudi razširitev oborožitve na samohodno artilerijo³⁰⁴. Poleg širitve oboroženih enot so v sestavo tankovskih enot začeli vključevati tudi (oklepljene) inženirske enote, opremljene predvsem s t.i. oklepnimi odstranjevalci min. Poudariti velja, da je čas »priprav na novo vojno«, kot bi tudi lahko poimenovali čas t.i. vojne izčrpanja, za vse strani zelo pomemben tudi z vidika preizkušanja lastnih načel uporabe v obsežnih in dalj časa trajajočih vajah in manevrih. Izrael je gotovo bolje kot Egipt preizkušal koncept »izključno tankovskih divizij« v manevrih, v katerih so sodelovali tanki, letalstvo, artilerija in pehota. Manevri so med drugim vedno znova preizkušali tudi usklajeno delovanje vseh rodov vojske, pri čemer so preizkušali predvsem obsežne tankovske ofenzive po odprtem terenu – tega pa je na bližnjem vzhodu veliko – pa tudi mnoge primere premoščanja vodnih poti. (Eshel 1989, 87 – 93; Mordechai 2004, 145 – 147 in 155 – 157).

6.2.6.7. Analiza uporabe tankov v četrti arabsko – izraelski vojni 1973

Če uvodoma povzamem, so izraelske oborožene sile v času treh tednov srditih spopadov v vojni 1973 ponovno vzpostavile predvojno bojno moč ter izbojevale odločilno bitko na obeh frontah. Skupno so države Arabske unije izgubile več kot 2.150 tankov, več kot 1.000 oklepnih transporterjev, 550 topov in več kot 15.000 vojakov je umrlo – število ranjenih presega številko 40.600, vsaj 8811 pa je bilo vojnih ujetnikov. Izrael je izgubil nekaj nad 400 tankov, utrpel 2222 žrtev, vsaj 294 izraelskih vojakov pa je postalo vojnih ujetnikov. (Eshel 1989, 153 – 154).

Če kaj, potem je vojna pokazala izredno visok delež izgub materialnih sredstev, pri čemer so predvsem na izraelski strani inženirske enote delale prave čudeže, da so (zgolj delno) uničene tanke čim hitreje ponovno usposobile. Ravno ta odlika je namreč v mnogo primerih ključno vplivala na odločilno prednost izraelskih sil. Nema lokrat se je namreč dogodilo, da so enote

bazna radarja na egiptovski strani kanala. Z njo se je stopnjujoči pritisk Egipta na utrjene Izraelske enote ob meji zmanjšal. Druga akcija – na severu ob meji z Sirijo - pa priča, da so Izraelci z nekaj nad 30 moderniziranimi tanki Centurion ter številnimi inženirskimi vozili, med drugim z uničevalci min, ob letalski podpori zlahka in odločno uničili več sirskih utrjenih točk in v boju s preko 30 sirskimi tanki T-55 dosegli zavidljivo zmago. S tem je, podobno kot v primeru Egipta, praktično potihnila tudi težka artilerija Sirije.

³⁰⁴ V tem primeru gre za za tisti čas zelo moderno artilerijsko orožje – havbice M109SP, kalibra 155 mm.

moči bataljona zaradi izgub kmalu postale le čete, brigade pa bataljoni moči vsega 40 – 60 tankov. Še en ključni element je pomemben. Namreč, ne glede na žrtve v posameznih enotah, so vojaški poveljniki te enote pogosto zanemarjali in kljub temu, da so imele premajhno moč, so še naprej uspešno opravljale svoje naloge. Borbenost ni pojenjala niti ob izgubi poveljnika – tega je preprosto nasledil soborec, po činu prvi pod njim.

V začetku spopada – prve štiri dni vojne – so mnogi omahovali, če bi pripisali krivdo za velike izgube izraelskih oboroženih sil njihovemu konceptu izključno tankovskih enot. Zakaj? Trditi je namreč mogoče, da bi koncept združenih oklepnih in mehaniziranih enot, v katerih so združene tudi artilerija, letalstvo, predvsem pa (oklepljena) pehota, verjetno omogočal več uspeha v boju tankovskih posadk z (arabsko) proti – tankovsko oviro – Sueškim prekopom, a dvom o resni učinkovitosti pehote v takšnih razmerah ostaja. Vedeti je namreč treba, da so izraelske oborožene sile naborniška vojska, posledično se vse, tudi pehotne enote, urijo le v okviru danih možnosti naborniškega sistema, to pa je precej manj kot v primeru profesionalne vojske. Za razliko od sueške fronte se je drugje, predvsem na Golanski planoti, koncept izključno tankovskih enot pokazal kot daleč najbolj smiseln, predvsem, če vemo, da so na nekaterih delih izraelske oborožene sile v bojih s Sirci premagovale razmerje 1:15.

Prav neizurjenost pehote se je na Sinaju pokazala kot največja ovira. Zaradi zasnove motorizirane pehote, ki, čeprav v polgoseničarjih in drugih vozilih, ni bila le povsem izpostavljena nasprotnikovemu obstreljevanju, temveč tudi ne dovolj zaščitena, ne dovolj izurjena, kaj šele dovolj taktično in strateško mobilna, da bi lahko zares učinkovito podpirala tankovske prodore³⁰⁵. (Eshel 1989, 155).

Eden najpomembnejših zaključkov iz vojne leta 1973 je pomislek o vsesplošni in vedno prisotni (polni) letalski podpori – dejstvu, sprejetem kot nekaj povsem običajnega v vojni 1967. Letalstvo je namreč bilo, vsaj v prvih dneh vojne, izredno angažirano pri preprečevanju preveč očitnih vdorov egiptovskih sil čez Suez, vendar pa dostikrat neučinkovito, še posebej zaradi novega in močnega protiletalskega orožja, ki so ga Egipčani masovno uporabljali kot zaščito pred napadi iz zraka – raketami SAM Sovjetske izdelave. V fazi, ko je Izrael prešel v ofenzivo in z močnimi ter natančnimi prodori tankov uspel zavarovati in uničiti glavna izstrelišča egiptovskih protiletalskih utrjenih mest, pa je prav letalstvo odločilno prispevalo h končni zmagi. Tovrstna taktična uporaba tankov – proti raketnih izstreliščem – je v vojaški zgodovini zabeležena prvič. (Eshel 1989).

³⁰⁵ Če je katera od operacij vojne leta 1973 pokazala vsaj približno učinkovitost delovanja združenih tankovskih in oklepno mehaniziranih ter mehaniziranih enot pehote, je to operacija »Gazelle«; t.j. prečkanje Sueškega prekopa pri Deversoirju. Tukaj so izraelske oborožene sile, ob v danih razmerah najboljši kombinaciji upravljanja in vodenja enot opravile masovno, večnivojsko, koordinirano akcijo podpore prodora sestavljenih enot, saj so tukaj učinkovito sodelovali praktično vsi rodovi vojske – tanki, helikopterji inženirske enote s pontonskimi mostovi, vojaški potapljači, specialne enote ter letalstvo (Eshel 1989, 155).

Med mnogimi spremembami in prilagoditvami doktrine, taktike in strategije izraelskih oboroženih sil je tudi to, da je treba združeni koncept sodelovanja vseh rodov vojske³⁰⁶ ponovno oceniti, delno prenoviti ter da naj v prihodnosti omogoča interdisciplinarnost in bližnjo integracijo bojnih tehnik in tehnologij že na taktični ravni. Čeprav ostajajo prepričani, da tank ostaja glavno in edino najmočnejše bojno sredstvo, mora ta tesno sodelovati, njega pa morajo tesno podpirati druga bojna sredstva v boju, če želi koncept v celoti uspeti. Nekateri strokovnjaki pa so še naprej prepričani, da je prava pot nadaljnji razvoj vse – tankovskega koncepta izključno tankovskih enot, ki so s svojo veliko ognjeno močjo in mobilnostjo edine sposobne preživeti v modernem boju.

V kopenskem spopadu naj bi prav visokomobilne, predvsem pa polno mehanizirane in čim bolj oklepljene bojne enote predstavljale glavno udarno ofenzivno moč. Prav združene oklepno mehanizirane, tankovske in mehanizirane pehotne sile omogočajo obdržati ustrezno stopnjo bojne mobilnosti, pri čemer mora tank obenem ponujati še dovolj (oklepne) zaščite, da primarno posadki omogoča preživetje. Tako izraelske oborožene sile kot primarno izmed treh komponent tankovskega trikotnika izberejo zaščito³⁰⁷, konstanto hitrosti (mobilnost) in šele nato ognjeno moč, kar kot primarne izbirajo nekatere bolj tradicionalne vojske sveta. (Eshel 1989).

Pomembni so še naslednji poudarki. Tanku v boju mora biti v pomoč pehota, ki pa mora biti ustrezno mobilna, izurjena in zaščiten. Pehotne enote morajo prejeti večja orožja – samovozne havbice, protitankovska orožja, artilerijska orožja in inženirska orožja. Največ pozornosti se začne namenjati konceptu »preživetja v boju³⁰⁸« tankovskih posadk, kar pomeni, da se razvija tako metode kot sredstva, ki podpirajo to premiso. To že zgoraj omejeno dejstvo so namreč Izraelci spoznali na najtežji način, na lastni koži, v boju in mnogih izgubah. Pod vodstvom generala Tal – a se je tako začel obsežen koncept, katerega namen je bil občutno izboljšati možnosti preživetja tankovskih posadk. Analiza vzrokov izgub posadk v bojih je prinesla jasen odgovor – e naj posadka preživi, mora postati integralni, najbolj zaščiteni del v tanku. Izrael je verjetno tako postal prva država, ki je začela radikalno spreminjati do tedaj obstoječo delitev tankov na lahke, srednje in težke, ter uvedel enotni, novi razred, t.i. glavni bojni tank kot bojno vozilo, ki v največji meri, seveda z že omenjenimi odstopanji, uresničuje t.i. tankovski trikotnik ognjene moči, mobilnosti in zaščite. Z uvedbo koncepta t.i. GBT so v izraelskih oboroženih silah kot prvi na svetu začeli z implementiranjem premise »preživetja posadke v boju« na najbolj preprost način – da vsak

³⁰⁶ Angl.: combined arms concept (slo: koncept združenih enot (rodov)).

³⁰⁷ Kot ultimativni izraz razumevanja koncepta je razvoj lastnega, t.i. glavnega bojnega tanka – Merkave.

³⁰⁸ Angl.: Survivability.

tankovski sistem in podsistem postane del absorpcijskih lastnosti in opreme, ki omogoča posadki preživetje. Ena glavnih in takojšnjih razlik je premestitev motorja iz zadka v prednji del tanka³⁰⁹, ki kot tak postane eden najmočnejših zaščitnih delov za posadko. Obenem se Izrael loti ponovnega iskanja najboljšega balističnega oklepa. Po mnogo razvoja in vrsti testiranj z vsemi možnimi protitankovskimi projektili razvijejo t.i. »spaced armour concept« – koncept prostorske oklepne zaščite, kjer vsak del tanka predstavlja del skupne (oklepne) zaščite vozila in posadke.³¹⁰ Posadka je namreč nameščena kar najbolj centralno v vozilu, pri čemer je zanjo oddeljen prostor kar najbolj ergonomično zasnovan, njegova silhueta in profil pa ostajata kar najnižji. Dodatno k zaščiti posadke prida dejstvo, da so z vgradnjo motorja spredaj deloma preselili sicer največkrat od ostale posadke izoliranega voznika v skupni prostor. Zaradi drugačne zasnove tanka (Merkava) ima ta po novem dodatna vrata v zadku – za bolj varno ter lažje vstopanje in izstopanje posadke. (Eshel 1989).

Celoten tank s tem, ko odstranijo opazovalno kupolo za poveljnika tanka – namesto tega namestijo iz podmornic znan in ustrezno prilagojen sistem polno – za 360 stopinj vrtljivega periskopa, opazno znižajo, kar pa ne prispeva negativno k skupni podobi ali funkcionalnosti vozila. Poleg balističnih izboljšav na topu L/7 105 mm novemu vozilu namenijo zmogljivejši opazovalni in namerilni sistem, uvedejo nove vrste streliva, zaradi izboljšav pri podvozu in vzmetenju pa Merkava postane eden najbolj zmogljivih tankov tudi za najtežje terene. (Babić, 1980: 161 – 165; Katz 1988, 29 – 34 in 66 – 79; Eshel 1989, 155 – 161; Đorđević, Arsić 1997).

6.2.7. VOJNA ZA GALILEJO – 1982; NOVI KONCEPT UPORABE TANKOV V PRAKSI

Zasnovana in izpeljana pod imenom »Operacija miru za Galilejo«, je bila vojna 1982 nič drugega kot vdor Izraelskih sil v Libanon. Vzroke za ta spopad gre iskati v ponavljajočih se raketiranjih in obstreljevanjih izraelskih položajev s strani artilerije Palestinske osvobodilne organizacije PLO vzdolž praktično vse Libanonske meje z Izraelom. Prav je, da med vzroki za vojno opredelimo tudi nezmožnost, da bi enote združenih narodov na tem področju (UNIFIL) uspele obvarovati državi pred spopadom. Med politično determinirane vzroke pa gotovo sodi tudi ogromen razkorak v politični vojni med Izraelom in oblastjo v Libanonu. Obe sta izvajali agresivno politiko, ki je nedvomno peljala v spopad. Izrael je bil v tem

³⁰⁹ Rešitev sicer ni povsem nova – že švedski S tank in nekateri eksperimentalni primerki nemških tankov iz druge svetovne vojne so imeli spredaj vgrajeni motor.

³¹⁰ Prav vsak izmed glavnih sestavnih delov tanka, se pravi rezervoarji za gorivo, skladišča streliva, škatle za orodja za popravila, celo zaščitni deli protikemijske/protibiološke/protijedrske opreme in številne električne, hidravlične in druge povezave in podsistemi, je postal del zaščite posadke, nameščene čim bolj v sredino vozila samega.

primeru soočen z nalogo, da v celoti in enkrat za vselej utiša PLO, obenem pa s tem da jasno (politično in vojaško) sporočijo Siriji, ki je pomagala Libanonu, kaj lahko doživi. Za primer, ki ga obravnavam, je opis priprav na spopad in spopad sam manj relevanten. Tudi zato te besede pišem tukaj, kot dejstvo, da je spopad ponovno pokazal superiornost v razumevanju, da lahko le ustrezno obsežno in naporno urjenje enot, ustrezno kvalitetna oprema in predvsem odločno in sposobno vodstvo, ki lekcije iz preteklih spopadov analizira, sprejme in njih glavne poudarke vključi v boljše in bolj prefinjene strateške in povsem taktične odločitve, odločijo spopad sebi v prid. Obenem se kaže pravilnost odločitev o konceptu izdelave in uporabe lastnega tanka Merkave – ta se je namreč zelo izkazal v spopadu. Pomembno je poudariti, da v spopadu noben vojak v tankovskih posadkah ni umrl. To je bila obenem operacija, kjer so izraelske oborožene sile v celoti in ves čas ohranjale iniciativo v boju, ter operacija, kjer so moderna bojna sredstva (zahoda) – na izraelski strani novi tanki Merkava in nadgrajeni starejši modeli tankov³¹¹ – v bojih z najmodernejšimi bojnimi sredstvi (vzhoda) – sovjetskimi modeli tankov³¹² – prvič nedvomno pokazala svojo superiornost in prevlado v medsebojnih bojih. (Eshel 1989).

Verjetno sta prav nenavadno lahek prodor izraelskih oboroženih sil do predmestij Bejruta in uspešna nadvlada nad sirisko zračno obrambo v dolini Bekaa na najboljši možni način prikazala zmogljivost in uspešnost izraelske tehnologije proti modernim sovjetskim orožjem, kar je večino vojaških strokovnjakov presenetilo. Ta superiornost je Sirce odvrnila od tega, da bi vojno z Izraelom začeli tudi na Golanski visoki planoti – tam bi bili veliki tankovski spopadi gotovo neizbežni. Morda so ravno zaradi (upravičenega) strahu pred porazom v tankovskih spopadih še bolj kot zaradi uničenih izstrelišč raket SAM ter prevlade izraelskega letalstva na prekinitev ognja pristali kmalu, po zgolj šestih dneh srditih bojev. (Eshel 1989, 179).

Nasprotno se vojaški spopad s PLO ni končal niti približno enako hitro. PLO je ob sorazmerno močni mednarodni podpori uspeval (in še uspeva) vedno znova zbrati dovolj ofenzivnih orožij, da se zoperstavlja Izraelu v Libanonu. Mnoge izgube, težavno bojevanje (s tanki) v urbanih naseljih in požrtvovalnost libanonskih borcev ter, nenazadnje, mednarodni pritisk na Izrael so dejavniki, ki so prispevali, da se je Izrael iz tega dela Bližnjega vzhoda, s t.i. Zahodnega brega, moral umakniti. O spopadu leta 1982 je priznani mednarodni komentator razmer na bližnjem vzhodu, dr. John Laffin, v publikacijo *British Army Review* napisal:

³¹¹ Ameriški M48A3, M60.

³¹² Sovjetski tanki T-62/64, T-72.

»Izraelske oborožene sile so bile v operaciji Mir v Galileji tako dobre kot še nikoli. Preko 60.000 mož je prečkalo mejo, z opremo, ki je bila v popolni formi, ter dobro servisirana. Število inženirskih enot je bilo celo večje kot število tankov, pogosto pa so bile prej na mestih za popravila kot tanki sami. Posadke so na svoja (tankovska) vozila zelo pazili ter z njimi rokovali nadvse spoštljivo. Artilerija je delovala učinkovito, bila je dobro kamuflirana, celo boljše in natančnejše je streljala kot v vojni 1973. Gotovo pa je bila najbolj impresivna prednost izraelskih oboroženih sil njihova logistična podpora. Oskrbovanja tankov z gorivom, strelivom je bilo popolno, inženirske enote so na ozkih in za zasede primernih libanonskih cestah redno čistile ovire in ceste odlično vzdrževale. Oskrba s helikopterji, transportnimi letali ter drugimi vozili, ki so opremo vozili z ob obalah zasidranih ladij, je bila spretno načrtovana in odlično izvedena. Izrael je svoje glavne napade izvajal v nočnem času, a zato nič manj odločno in urejeno, njihov tank Merkava se je izkazal s trpežnostjo, odlično zaščito posadk, ter s terenskimi zmogljivostmi, kot jih ni pokazal noben drugi tank v tem spopadu. Ranjenih vojakov v spopadu je bilo malo, med njimi je bilo tankovskih posadk posebej malo, izredno požrtvovalne medicinske enote pa so jih hitro in učinkovito oskrbele.« (Laffin v Eshel 1989, 179 – 180).

6.2.7.1. Analiza uporabe tankov v operaciji »Mir v Galileji« 1982

Izraelska vojaška operacija v Galileji je bila prva operacija, kjer so izraelske oborožene sile v praksi preizkusile v prejšnjih bojih izdelani koncept interdisciplinarnega sodelovanja vseh rodov vojske. V prvih fazah napada je sistem deloval – združene formacije artilerije in tankov velike ognjene moči so delovale skladno in enotno, pod enim poveljstvom, a dejstvo ostaja, da se prav zaradi posebnih okoliščin, v katerih se je vodil spopad, koncept v praksi ni pokazal kot dovolj uspešen. Izraelske oborožene sile so se vedno znova, intenzivno pa vsaj zadnja tri desetletja, urile v načinih boja, ki je primarno (in vedno) predvideval hitre, mobilne in močne tankovske udare, največkrat na velikih razdaljah, pri čemer tank s prevladujočo in integrirano ognjeno močjo enostavno predre utrjene točke v nasprotnikovi obrambi in z drugim valom napada, tudi z manevri izogibanja glavnih komunikacijskih poti, uniči enote tudi globoko v zaledju nasprotnika. Cilj je bil vzpostaviti udarno čelo napada, močno sredinsko in gravitacijsko smer, ki ključno prispeva ne samo k operativni, temveč tudi k taktični, celo strateški prednosti, ki pomaga doseči končno zmagoslavje. (Eshel 1989).

Situacija v Libanonu je bila povsem drugačna. Velikim, odprtim terenom, na moč primernim za hitre premike močnih tankovskih enot, kjer te lahko v polnosti razvijejo prevlado in učinek

ognjene moči, so natrpale ulice in majhni trgi urbanih predelov Libanona, kjer so tanke pričakovala mnoga utrjena mesta ter zelo težko prehodna hribovita področja, predstavljali veliko nasprotje. Izraelske oborožene sile so v Libanon poslale tanke po treh glavnih poteh. V prvi smeri napadalcev, ki so prodirali ob obali, je prevladovala pehota. Ta je kljub impozantno močnemu nasprotniku prav zaradi interdisciplinarnega urjenja pehote in tankov ter podpornih enot – zelo natančne ladijske artilerije in preciznih letalskih napadov – dosegla svoje cilje. Tudi tanki Merkava so, zaradi impresivne oklepne zaščite posadke tudi proti protitankovskih raketam, dosegali visoke odstotke preživetja na bojišču. Novi način bojevanja, streljanje tankov na utrjena mesta – bunkerje iz neposredne bližine ter kasnejši prodor drugega vala – mehanizirane pehote, ki je z raketnim orožjem in ob pomoči minometalcev uničila preostanek odpora, je pokazal vse prednosti. Prodor pehote in tankov v smeri blizu obale je dopolnil ravno pravočasni pomorski desant drugega vala tankov, mehanizirane pehote in inženirskih sil, ki je le pospešil prodor proti Bejrutu. (Eshel 1989).

Osrednja smer napada enot, v katerih so prevladovali tanki, na primerni razdalji pa jim je sledila mehanizirana pehota, je uvodoma naletela na več močno utrjenih protitankovskih zased. Zato je bilo sprva njeno napredovanje upočasnjeno, izgube pa ogromne. T.i. koncept Ugdah se je tukaj pokazal kot prepočasen in premalo prilagodljiv, zato je prišlo do *ad hoc* reorganiziranja enot³¹³, kar pa je na težko prehodnem, hribovitem terenu zahtevalo mnogo improvizacije, številne žrtve in velike izgube tehnike. Po tem, ko so medicinske enote ponovno vzpostavile sistem redne oskrbe ranjencev, inženirske pa zadostno stopnjo oskrbovanja napredujočih enot, je sistem ponovno začel učinkovito delovati in ustrezno hitro napredovati.

Kot najbolj težaven se je izkazal vzhodni sektor, ki sta ga branili sprva ena, nato celo dve sirski diviziji in kjer so bile izgube največje.

Ob vse bolj napredujočih izraelskih oboroženih silah so se začeli pojavljati drugi logistični problemi in problemi poveljstva in koordinacije enot. Sile so namreč začele bojno delovati druga ob drugi, ko so se znašle skupaj na ozkih smereh prodora pred sirskimi in PLO utrjenimi mesti. Ustrezno rešitev, verjetno najbolj drzno inženirsko delo v vseh tankovskih spopadih sploh, so iznašle inženirske sile Izraela. Da bi zaobšle glavne sirske enote, ki so branile dolino Bekka, so izraelske oborožene sile skozi izredno težko prehodno gorsko pokrajino zgradile več kot 20 kilometrov dolgo gorsko cesto, po kateri so Izraelci prepeljali dovolj sil, da so lahko prve težke artilerijske enote svoje topove že usmerile proti obrobju Damaska.

³¹³ Ta je prinesel spremembo v pozicioniranju težke artilerije ter izdatnejšo in bližnjo pomoč pehote (napadenim) tankom prvih bojnih linij.

V mnogih spopadih med združenimi oklepno – mehaniziranimi in tankovskimi enotami Izraela in Sirije so prve pogosto zanemarjanje koncepta uporabe tankov kot integralnega sredstva pri sodelovanju vseh rodov vojske (pehote, artilerije, letalstva) drago plačale. Zaradi preveč raztegnjenih linij prodora tankov so ti padli v mnoge zasede in le res požrtvovalni napor ter uspešno streljanje artilerije je mnogokrat preprečevalo popolno uničenje. (Eshel 1989).

Kasneje, na bolj odprtih terenih in ob cesti Bejrut – Damask, so bolj poglobljeni in dobro koordinirani napor izraelskih tankov, pehote, samohodne artilerije in letalstva dosegali občutno večje uspehe in manjše izgube. Vrhunec je združeni koncept sodelovanja vseh rodov izraelske vojske dosegel pri dobro koordiniranem napadu na raketna izstrelišča sirskih raket SAM v dolini Bekaa. V tem spopadu naj bi v prvih fazah bojov sodelovala celo brezpilotna letala ter z izvidovanjem pripravila dobro pregledno karto položajev sil, ki so jih kasneje uspešno uničevale tako letalske posadke kot – prvič v zgodovini vojskovanja – tudi bojni helikopterji, ki sta jih uporabili obe strani. (Eshel 1989).

Naj posebej opozorim še na uspehe tanka Merkava – njegovi rezultati so bili naravnost odlični. Z visoko stopnjo preživetja na bojišču³¹⁴ je bil najuspešnejši tank v spopadu. Koncept oklepa, oblike tanka in sheme drugih v tank vgrajenih sistemov je pokazal vse prednosti in tako preprečeval, da bi eksplozije tankovskih granat prodrle in uničile posadke. Z dodatnim aktivnim oklepom modernizirani izraelski tank M60 je v spopadu ravno tako pokazal visoko stopnjo zaščite posadke. Kot dodatna zaščita, ki je zmanjševala izgube, je bil ravno v času tega spopada razvit sistem samodejnega gašenja požarov, ki je mnogokrat preprečil resne opekline, celo smrt posadk.

Nevarnemu početju poveljnikov tankov – opazovanju okolice skozi daljnogled pri odprti zgornji loputi vrat in skoraj popolni izpostavljenosti telesa se v bojih kljub najboljšim sistemom opazovanja in izvidovanja na bojnem polju, polnem dima od eksplozij, celo v nočnem času, praktično ni moč izogniti, kljub temu, da poveljnik predstavlja le majhno tarčo. Če vemo še, da so, čeprav vedno boljši, delovni pogoji posadke tanka, s tem pa tudi poveljnika, tesni, velikokrat vroči, pogosto še vlažni in zatohli ter da mora tankovski poveljnik v boju opravljati vrsto nalog sočasno, je pričakovanje, da bo tankovska posadka bojno delovala v popolno zaprtem vozilu, praktično nemogoče. Poveljnik tanka, ki skozi daljnogled opazuje bojišče, ostaja dejstvo, ki ga tudi v prihodnosti ne bo moč spregledati. A, kot je pokazal tudi ta spopad, izdatna uporaba protitankovskih raketnih orožij, letal in

³¹⁴ Odstotek t.i. sekundarnih eksplozij streliva kot rezultat zadetja tanka je neznaten, pomembno pa je poudariti tudi, da v spopadu ni bil ubit noben vojak tankovske posadke. Podatki samo potrjujejo stopnjo vrhunske oklepne zaščite tanka (Eshel 1989, 167).

predvsem helikopterjev, ki učinkovito delujejo proti tankov, postavlja takšno prakso na veliko preizkušnjo. Če pomislimo, da v času zgodnjih 80. – let na tankih ni obstajal noben samodejno delujoč protiletalski mitraljez – protiletalske mitraljeze je moral namreč vedno upravljati poveljnik – so dodatni ukrepi za zaščito poveljnika tanka nujni. Operacija za Mir v Galileji 1982 je pokazala, da se lahko stopnja te nevarnosti uspešno zmanjšuje tudi z dodatno zaščito poveljnika – izboljšano tankovsko čelado, neprebojnimi jopiči ter drugo zaščitno opremo, npr. neprebojnimi stekli na daljnogledu. Takšna oprema, s katero so izraelske oborožene sile opremile svoje tankovske poveljnike, je pokazala svoje prednosti v spopadu in tako učinkovito zmanjševala poškodbe posadke. (Katz 1988, 99 – 106 in 107 – 119; Eschel 1989, 161 – 169; Mordechai 2004, 205 – 208).

6.3. VOJNA V VIETNAMU

Poglavje celostno povzema vojaško – politični konflikt v Indokini od politično – vojaškega vpletanja francoskih kolonialnih sil v začetku 20. stoletja pa vse do časa podpisa mirovnega sporazuma med novimi (kolonialnimi) protagonisti – ZDA in Severnim Vietnamom – konec 70. let – 20. stoletja. Namen poglavja je orisati tretji izbrani lokalni – vojaški spopad v obravnavanem obdobju – t.j. v času hladne vojne – tudi in predvsem z vidika uporabe tankovskih enot.

Poglavje je razdeljeno na opis razmer v času francoske kolonialne vladavine, oris pogojev za nastanek in izvedbo (socialistične) revolucije ter na pregled krvavega spopada in končnega izгона Francozov. Drugi del je namenjen opisu okoliščin za vojno, vojni sami in njenim posledicam v času, ko so si v Indokini stale nasproti ZDA z »marionetno« južnovietnamsko oblastjo na eni ter komunistične sile Severnega Vietnama s podporo Kitajske in SZ na drugi strani.

6.3.1. FRANCOSKO OBDOBJE V VIETNAMU

6.3.1.1. Francoska Indokina od konca 19. stoletja do 1945

Pravilno razumevanje vojaške, politične, socialne in psihološke situacije na področju treh držav t.i. francoske Indokine – Vietnama, Kampučije (nekdanje Kambodže) in Laosa ni mogoče brez razumevanja in poznavanja okoliščin, v katerih je v nadaljevanju opisani

konflikt nastal. Zatorej nekaj uvodnih besed namenjam opisu družbenih, političnih in vojaških okoliščin Indokine v času francoske vladavine.

Ob začetku 20. stoletja je bila Indokina sorazmerno (politično in družbeno) mirno območje, ki pa je v času francoske kolonizacije, t.j. v času skoraj celotne druge polovice 19. stoletja, doživljala prvoega od dveh izrazitih odporov proti tujemu kolonizatorju. Po skoraj 40. letih, ki so jih Francozi porabili, da so si podredili ta pretežno gričevnati, z mnogimi ozkimi dolinami, izrazitimi pogorji, ravninami, kjer prevladujejo težko prehodna močvirska področja, in z močno zgoščeno tropsko vegetacijo porasli del južne Azije, je glavni plen predstavljal prav Vietnam. To je država z večtisočletno državno in kulturno tradicijo, kjer živijo ljudje, ki so si zmeraj prizadevali ubraniti se kolonizatorskih teženj drugih. Pred Francozi so si ta področja namreč želeli pokoriti Portugalci, pred njimi pa mnogokrat tudi Kitajci. Na tri dele razdeljeni večji del, imenovan tudi Francoska Indokina, je poleg Vietnama, kot sem že omenil, vključeval tudi Laos in Kampučijo. Poleg tega se je na več upravnih enot delil še sam Vietnam, deloma tudi Kampučija. (Ternik 1991)

Francoska kolonialna oblast pa je na kasnejše dogodke vseeno v več pogledih imela izrazit vpliv. Nikakor namreč ni nepomembno, da si je Francija uspela podrediti vietnamski narod, ki je takrat štel kar 25 milijonov ljudi, če vemo, da so pravi Vietnamci v vrsti stoletjih bolj ali manj uspešno kljubovali tudi nenehnim kitajskim udorom in potujčevanju. Dobro razvit občutek narodne identitete se je pokazal tudi v vojni, ki jo opisujem na naslednjih straneh.

Francozi so Vietnamce smatrali za drugorazredna bitja, kar je bila pogosta nedopustna rasna diskriminacija mnogih kolonizatorjev. Vietnam pa, nasprotno, ni bil slabo razvita družba, temveč visoko razvit azijski fevdalni sistem, kjer so bili šolstvo, prosveta, pa tudi demokratična družbena ureditev, visoko na listi vrednot.

Za širši družbeni kontekst je pomembno vedeti tudi, da je Francija ozemlja okupirala še na način fevdalizma, t.j. pred začetkom kapitalizma, ki je šele v času tuje vladavine odločneje prodril v ta del sveta. Namesto logičnega koraka – razvoja domače buržoazije – se je vedno zatirani kmečki in (takrat še neobstoječi) delavski razred razvil v proletariat v predelovalni in surovinski industriji. Zaradi predhodnega razvoja delavskega in kmečkega proletariata tako buržoazni kapitalistični model ni mogel nastati, kar je dalo območju močan (pred)pečat za razvoj socialistične revolucionarnosti. (Ternik 1991)

Ob prelomu stoletja se je v Indokini začel krepiti svojevrstni nacionalizem – odpor do tujcev, ki so ga širili »*prosvetljeni modernisti in drugi učenjaki*« (Čuček in ostali 1981, 328). Šlo je predvsem za redke primere pripadnikov višjih slojev, ki so se zgledovali po nacionalističnih težnjah po zmagi Japonske nad Rusijo 1905 in meščanskih revolucionarnih idejah, ki so

prihajale iz Kitajske (Sun – Jat – Sen). Sorazmerno odmeven, a v kali brutalno zatrt poizkus vzbuditve nacionalne zavesti na širši bazi je bila parola »ne plačujte davkov«, ki je leta 1908, predvsem med kmetstvom, naletela na množičen odziv.

Čas do začetka prve svetovne vojne in med njo zaznamujejo krajevna, nepovezana in neuspešna nasprotovanja kolonialni oblasti, zlasti hribovskih plemen. Odmevnejši dogodek, ki so ga Francozi po nekaj začetne negotovosti vseeno zatrli, je bil upor vietnamskih vojakov v francoski vojski v trdnjavi Yen Baj 9.2.1930. Uprlo se je kakšnih 200 vojakov, ki so zavzeli več vojašnic. Kljub širitvi upora na sosednje kraje pa stranki, ki je upor organizirala – nacionalistični levi stranki Viet Nam Quoc Zan³¹⁵ – poizkus odstranitve kolonizatorske sile ni uspel. Po uporuh so francoske oblasti z uporniki namreč surovo obračunale, v dveh vojaških sodnih procesih na smrt obsodile veliko upornikov in tako zdesetkale vodstvo stranke, da je ta nehala obstajati. (Vojna Enciklopedija, 10 knjiga, 1975b; Čuček in ostali 1981).

Čas od 30. – let do začetka druge svetovne vojne je v Francoski Indokini čas (sorazmernega) miru. Že takoj ob začetku druge svetovne vojne pa Japonska močno okrepi pritisk na 1940 podjarmljeno Francijo. Tako mora že junija 1940 francoska kolonialna oblast japonski prepustiti nadzor nad glavnimi komunikacijskimi povezavami v regiji, predvsem nad tistimi z Kitajsko. Le dva meseca kasneje – avgusta 1940 – pa Japonska postane *de facto* vodilna sila na Daljnem vzhodu, ko 22.12.1940 podpišejo sporazum, da Francija Japonski sukcesivno preda letališča v severni Indokini in dovoli namestitev japonskih oboroženih sil. Potem, ko je julija 1941 podpisan še sporazum o »skupni obrambi Indokine«, japonske vojaške enote zasedejo še južno Indokino. Kljub temu, da so po »mirni« okupaciji Japonci ohranili francosko kolonialno oblast, pa so Francozi v času japonske okupacije imeli le marionetno vlado – deželo so dejansko nadzorovali in upravljali Japonci. V času druge svetovne vojne je zaradi te dvojne japonsko – francoske vladavine lokalno prebivalstvo še bolj trpelo, pri čemer pa osamljeni poizkusi uporov v letu 1940/1941 večjih razsežnosti niso dobili. Za razliko od nekaterih evropskih držav je alternativna socialistična stranka – komunistična partija v času druge svetovne vojne svoje delovanje bolj kot v organiziran upor usmerjala v metodično organizacijo, zbiranje in urjenje sil, ki bi/so v odločilnem trenutku (lahko) izvedle uspešno vstajo. (Vojna Enciklopedija, 10 knjiga, 1975b; Čuček in ostali 1981; Ternik 1991).

³¹⁵ Stranka, ki je nastala v času ob koncu prve svetovne vojne, je v svojih vrstah združevala izobražence, študente, pa tudi nekatere predstavnike buržoazije je pozivala k uporuh in terorističnim napadom na kolonialiste.

6.3.1.2. Začetki revolucije, Ho Shi Minh in neodvisnost

Kljub obrnjenemu sosledju dogodkov v tem poglavju opišem dogajanje v Indokini, predvsem iz politične perspektive. Upor, ki je sledil zgoraj omenjenemu upor v Yen Baju, je imel občutno večje posledice in je dejansko pomenil začetek konca francoske vladavine. 1.5.1930 se je v mestu Vinh v provinci Nghe začel upor, ki se je razširil še na provinco Ha Tinh. Stavka delavcev v Vinhu je namreč vzpodbudila stavko vseh mestnih delavcev in kmetov in se hitro razširila. Pomembno pri tem je, da je nacionalistično noto zamenjala socialistična – stavko je namreč vzpodbudila le nekaj tednov prej, februarja 1930, v Hongkongu ustanovljena komunistična partija³¹⁶, hitro (po sovjetskem vzgledu) organizirala sovjete in razglasila socialno – revolucionarno politiko. Kljub temu, da so Francozi tudi to vstajo zatrli – čas, da bi socialistična gesla sorazmerno majhnega števila prebivalstva ustvarila pogoje za vsenarodno revolucijo, še ni bil primeren – pa je nova politična sila – KP Indokine (p)ostala pomemben politični akter, ki je od tedaj naprej samo še pridobival na moči in ugledu in nenazadnje je prav ta akter 1975 po vseh spopadih slavil končno zmago. (Ternik 1991)

Najpomembnejša politično – vojaška zveza v Vietnamu je bila maja 1941 v gorah severnega Vietnama razglašena Zveza za neodvisnost Vietnama – Viet Minh. Zveza je bila namenjena združevanju vseh domoljubov vseh političnih nazorov (tudi mestne buržoazije, veleposestnikov in nacionalističnih frakcij) s ciljem, da Vietnam postane samostojna in neodvisna država. Zveza je kmalu postala reprezentativna organizacija ljudstva, v njej pa so glavno besedo imeli komunisti. Predsedoval ji je Ho Shi Minh³¹⁷. Zveza je v času druge svetovne vojne zbirala in urila vedno številčnejše pripadnike. To pa je bilo mogoče zato, ker je predvsem na skrajnem severu Vietnama že za časa druge svetovne vojne obstajajo majhno osvobojeno ozemlje, kjer se je gverilska vojska urila. Ho Shi Minh je pravilno predvideval, da je čas za revolucionarno vstajo v času trde japonske okupacije neprimeren in kot idealnega za kaj takega napovedoval trenutek konca prejšnjih zavezništev med VB, Francijo in ZDA. (Ternik 1991)

Po tem, ko leta 1945 japonske oborožene sile zaradi vse težje splošno vojaško – politične situacije spoznavajo, da so jim dnevi šteti, razpustijo francosko kolonialno oblast in razglasijo neodvisnost Vietnama, Laosa in Kampučije, za vodje vlad pa postavijo domače marionetne oblasti. V tem trenutku pa Viet Minh z Ho Shi Minh – om na čelu začne svoj revolucionarni pohod – ljudski komiteji in komiteji za osvoboditev začno z ustanavljanjem nove, svobodne

³¹⁶ Pomembno pri tem je vedeti, da je bila KP Vietnama, ki se je kmalu tudi zaradi dogodkov v Vinhu preimenovala v KP Indokine in je v sebi združevala še somišljenike iz Kampučije in Laosa, pod nespornim vietnamskim vodstvom.

³¹⁷ »Tistemu, ki osvetljuje«, kar v prevodu pomenijo besede Ho Shi Minha, je bilo dejansko imel Nguyen Ai Quoc (Vojna Enciklopedija, 3. knjiga, 1972a).

vlade in s pripravljanjem splošne vstaje. 10.8.1945 skliče prvi izredni narodni kongres, ki ustanovi komite za osvoboditev države in predvidi, da ta še pred prihodom zaveznikov Japoncem odvzame oblast. Marionetni japonski režim pod vodstvom Bao Daj – a se nameram o prevzemu države ni postavil po robu. Po tem, ko 15.8.1945 Japonska zaprosi za premirje, začne Viet Minh prevzemati javne ustanove in razoroževati cesarsko gardo ter ima 19.8.1945 že ima oblast v glavnem mestu Hanoju. Le pet dni kasneje Bao Daj abdicira s prestola in dan kasneje, – 25.8.1945, Viet Minh prevzame oblast v Sajgonu. Dan kasneje, 26.8., nacionalni komite oblikuje začasno vlado Vietnama s Ho Shi Minh – om na čelu in ko 2.9. Japonska podpiše brezpogojno kapitulacijo, Ho Shi Minh razglasi neodvisno demokratično republiko Vietnam. S tem je eno poglavje končano, začenja pa se verjetno eden najbolj krvavih spopadov v vsej zgodovini. (Vojna Enciklopedija, 10 knjiga, 1975b; Altman, 1979: 45 – 61; Čuček in ostali 1981, 328 – 331; Ternik, 1991).

6.3.1.3.Vojna proti Francozom in konec kolonialne oblasti

Spopad med novopostavljeno revolucionarno vlado in francoskimi kolonialisti je bil dolg in surov, končal pa se je z odhodom Francozov in v boju dokazano željo po neodvisnosti. Že septembra 1945 so v južni Vietnam prišle(dokončno) razorožit japonsko vojsko sprva maloštevilne britanske sile, ki pa so bolj kot k razorožitvi Japoncev pripomogle k povečanju vojaške moči francoskih sil. Te so brž zasedle Sajgon in druga večja mesta, celotnega podeželja (juga Vietnama) pa ne več. Na severu so Japonce sprva razoroževale kar enote kitajske vojske – v državo je prišlo skoraj 200.000 kitajskih vojakov, kar je za novo vlado predstavlja veliko nevarnost, da bi te enote namreč prevzele »komunistično« oblast v državi. Zato so s Francozi sklenile nenavaden kompromis, – ki je vseboval dve obvezi: da njihove, torej francoske sile nadomestijo kitajske in da za čim manjše obremenjevanje prebivalstva indokinska komunistična partija vsaj uradno preneha s svojim obstojem. 11.11.1945 zato formalno objavijo sklep o njeni razpustitvi, kar pa ne vpliva na nadaljnjo dejansko krepitev njenega vpliva in moči. Volitve januarja 1946 prinesejo ustanovitev parlamenta in vlade, kjer so zastopane vse politične sile, ne zgolj socialisti. 6.3.1946 podpisani sporazum med Ho Shi Minh – om in Francozi koristi obema stranema in pomeni zgolj pridobivanje časa, čeprav potrdi Vietnam kot svobodno državo, a (zaenkrat) pod francoskim pokroviteljstvom. Sporazum koristi obema: vietnamski strani, da organizira vse za (končno) osvobodilno vojno, Francozom pa, da ponovno poskusijo obnoviti kolonialno oblast. Do odkritega spopada sedaj ni več daleč. Glede na razvoj dogodkov lahko osemletni

spopad razdelimo na: prvo obdobje v letih 1946 – 1948, drugo obdobje med 1948 – 1950 in tretje obdobje od 1950 – 1954. (Altman 1979; Čuček in ostali 1981; Ternik 1991, 22).

Ko 19.12.1946 Francosko ladjevje prvič bombardira Hanoi, je to za Ho Shi Minh – a trenutek začetka (končnega) osvobodilnega boja. Dve značilnosti te osem let trajajoče vojne izstopata: da so imeli Francozi ves čas premoč v tehniki, orožju in vojaki, kar jim na koncu ni prav nič pomagalo, ker je vietnamsko vodstvo s tipično gverilskim načinom vojskovanja kljub slabši izurjenosti, oboroženosti, znanju, pa tudi tehniki, uspelo vedno znova dovolj učinkovito nase vezati³¹⁸ toliko francoskih sil³¹⁹, da te niso nikoli mogle izvesti odločilnega udara. Sedaj predvsem vojaško gibanje Viet Minh je vse od 1946 dalje v neprelozljivih gorah in gozdovih, predvsem severnega Vietnama, postopoma gradilo osvobojena območja, pri čemer je vsaj del svojih (izvorno) gverilskih enot začel spreminjati v visoko gibljivo redno armado, ki je v boji s Francozi pogosto zmagovala. Številni porazi Francozov na severu Vietnama prinašajo »domačinom« vse večje uspehe v t.i. osvobodilni vojni, ki se kmalu razširi ne samo na Vietnam, temveč tudi na sosednja Laos in Kambodžo. Že 1950 se morajo zato Francozi umikati iz večine severnega Vietnama, še dve leti, do 1952, pa jim uspe zadržati del ozemlja med Hanojem in morjem, dokler tudi tega ozemlja, predvsem vzdolž Rdeče reke, v močni ofenzivi jeseni 1952 Vietnamci Francozom ne izmaknejo. Spopad se sedaj širi tudi na Anam in Kočinčino, kjer se proti Francozom bore močne gverilske sile, na pomoč pa jim priskoči tudi novoustanovljena redna vojska Demokratične republike Vietnam, ki spopad razširi še v severni Laos. Do 1954 so Francozi skoraj pregnani po Indokini, pri čemer so praktično v celoti ob nadzor v pokrajinah Tonkin in Anam in do odločilnega udarca, a ne s francoske, temveč vietnamske strani, je le še korak. Okoliščine so zrele za francoski poraz, ki ga tako vseobsegajoče simbolizira spopad pri Dien Bien Phu – ju. (Vojna Enciklopedija, 3 knjiga, 1972b; Altman 1979, Čuček in ostali 1981).

6.3.1.3.1. Dien Bien Phu in (do)končni poraz francoske kolonialne oblasti

Konec leta 1953 francoske kolonialne sile v Vietnamu niso v zavirljivem položaju. Demoralizirane zaradi uspehov vietnamskih sil in pod uničujočim vtisom nemoči, da bi

³¹⁸ Način (zmagovitega) vodenja vojne, kot so si ga predstavljali vietnamski visoki častniki (in kot se je tudi dejansko zgodil), dobro označuje tale opis: Boj bo imel tri faze: defenzivo, ravnovesje sil in splošno nasprotno ofenzivo. Med prvo fazo bo začetna taktika – glede na našo inferiornost sovražnikom – taktika pozicijskega boja od hiše do hiše. Ko se bo povečal sovražnikov akcijski radij, pozicijska vojna ne bo več imela poglavitne vloge, nadomestili jo bomo z gverilskim in gibljivim načinom vojskovanja. Druga faza bo trajala najdalj in bo najbolj bogata z boji in presenečenji, to bo faza sistematičnih prečesavanj, s katerimi bo sovražnik skušal doseči nadzorstvo nad zasedenimi ozemlji. Skušal bo osamiti osvobojena področja in jih uničiti. Odporniške sile bodo z vznemirjanjem sovražnika in s sistematično gverilo postopoma dobivale novo obliko, njihove operacije bodo postajale vse bolj pomembne. Gverila in manevrska vojna bosta takrat enakega pomena, pozicijska vojna pa bo imela le še pomožno funkcijo. Naposled se bodo nekatere gverilske formacije preusmerile v gibljivo vojno. Krepitev odporniških potencialov in demoralizacija sovražnika sta pogoja, ki bosta omogočila splošno nasprotno ofenzivo, katere temelj bo gibljiva vojna, tej pa bo pomagala in jo dopolnjevala gverila, ki se bo tudi sama prav kmalu spremenila v del gibljive vojne. V zadnjem stadiju se bo gibljiva vojna spremenila v splošno pozicijsko vojno, ki bo prevladovala nad odločilno zaključno bitko (Čuček in ostali 1981, 332). Ta napoved dogodkov, ki naj bi sledili, je pravzaprav točen opis načina in okoliščin spopadov, ki so narekovale strategijo in taktiko Francozov na eni in narodov Vietnama na drugi strani.

³¹⁹ Francoski ekspedicijski korpus je v osemletni vojni v Vietnamu štel približno 90.000 dobro opremljenih mož (Maoduš v Ternik 1991, 22).

preprečile vdor vietnamskih sil tudi v Laos, kjer se te povežejo z lokalnimi narodnoosvobodilnimi silami Laosa, – Patet Lao, sklenejo, da morajo nadaljnje širjenje nasprotnikove moči omejiti in njegove sile uničiti. Blizu meje z Laosom načrtujejo postavitev močne trdnjave in koncentracije veliko sil, ki bi omogočali nadzor nad ozemljem in učinkovit boj z nasprotnikom. Zato v kraju (močno utrjeni vojaški nadzorni točki) Dien Bien Phu namestijo dobrih 15.000 vojakov in pravzaprav povsem upravičeno pričakujejo, da jih bodo enote Viet Minh – a in Patet Lao v dokaz večanja svoje regionalne vojaške moči, pa tudi iz čistega prestiža, napadle in poskusile osvojiti. Eden najbolj proslavljenih in z obsežnimi znanji o vodenju vseljudske vojne navdahnjenih generalov – Vo Nguyen Giap je dobil nalogo, da izvede obleganje in zasedbo utrdbe. Za nalogo izbere dve elitni divizije redne vietnamske vojske, ki skupaj štejeta več kot 100.000 mož, tretjo pa zato, da bi presekal Indokino na dvoje, pošlje v Laos. Napad se začne 13.3.1954 v zgodnjih jutranjih urah, ko več kot 200 topov in metalcev min začne z obleganjem. Kljub taktično in strateško odlično branjeni garniziji pa Francozi prav zaradi izredno težavne logistike – sprotnega oskrbovanja z zalogami in okrepitvami, po srditih bojih skoraj dva meseca kasneje, 7.maja, položijo orožje. Spopad je bil končan po 55 dneh agresije, pri čemer je bilo ubitih ali ranjenih 16.000 vojakov francoskih elitnih enot in neznano število enot Viet Minh – a (Maoduš v Ternik 1991, 24).

Ta poraz pomeni začetek konca francoske kolonialne oblasti v Vietnamu in uvod v pogajanja za končanje spopada, kar, zaradi vojaških razmer na terenu za Francoze predstavlja celo več kot zgolj izhod v sili. Poleg poraza pri Dien Bien Phu – ju so Francozi 1954 (do)končno poraženi tudi na severu, v delti Rdeče reke, in v Mekongu na jugu.

Sporazum o končanju vojne v Indokini je med sprtimi stranmi podpisan 21.7.1954 v Ženevi³²⁰.

Bistvo sporazuma je predvsem vzpostavitev t.i. demarkacijske linije vzdolž 17. vzporednika, ki razmejuje državaona dva dela. Sporazum, ki *de facto* ustanavlja tudi neodvisni državi Laos in Kambodžo, je predvideval tudi, da bodo dve leti kasneje, – 1956, splošne volitve, kjer bodo prebivalci odločali o združitvi dežele. A do njih zaradi znanih dogodkov, nikoli ne pride.

³²⁰ Mnogi avtorji upravičeno ocenjujejo, da Vietnamci leta 1954 niti približno niso izkoristili vojaškega položaja in premoči za večji »izplen«. Vzroke gre iskati v več paradigmah, gotovo pa najbolj v trenutni politično-vojaški situaciji ter (mednarodnih) odnosih med velesilama. Po korejski vojni, pravzaprav že v zadnjih tednih le-te, je namreč v času tik po drugi svetovni vojni močno sovražno retoriko in večinoma bolj odkrito kot prikrito nasprotovanje in sovražstvo med velesilama začenjala zamenjevati politika koeksistence in popuščanja napetosti. To je bil čas, ko sta se velesili začeli zavedati, da je treba žarišča v svetu gasiti in jih ne razpihovati. Sorazmerno slab »vojaški plen« Vietnamca gre pripisati tudi močnemu nasprotovanju Kitajske, da bi Vietnam po vojni s Francozi postal pomembna regionalna sila. Kitajci so si namreč prizadevali, da bi Vietnam čim prej sprejel premirje in privolil v mirovna pogajanja, ki bi/so vodila do podpisa kompromisnega sporazuma in predvsem do delitve dežele, ki je bila tako občutno manjša grožnja Kitajski in njenim hegemonističnim in ekspanzionističnim ciljem. Dejstvo je tudi, da si je poleg Kitajske tudi SZ močno prizadevala, da bi »v mehkem trebuhu Azije«, kot mnogi naslavljajo Indokino (in Indijo), dovolila nadaljnji obstoj indokinskega žarišča. Tako je bil Vietnam kljub izraziti vojaški (pre)moči prisiljen v slabšo in premalo sorazmerno politično rešitev.

6.3.1.4. Posledice prve vojne v Indokini

Francija je v tej vojni angažirala več kot 800.000 vojakov in po ocenah nekaterih porabila več kot 300 milijard frankov denarja. Kar se izgub tiče, so po nekaterih podatkih Francozi v teh osmih letih spopadov utrpeli 92.000 žrtev ali pogrešanih. Podatki za vietnamsko stran se močno razlikujejo. Po nepopolnih podatkih naj bi v »francoskem« obdobju vojne v Vietnamu Vietnamci angažirali nekaj nad 1,1 milijona borcev ter utrpeli več kot 300.000 mrtvih vojakov, več kot pol milijona so imeli ranjenih in vsaj še dodatnih 100.000 vojakov so francoske sile zajele. Najbolj neverodostojne podatke literatura navaja za civilne žrtve, a najpogosteje navedena številka govori o več kot 150.000 žrtvah med civilisti. (Vojna Enciklopedija, 2 knjiga, 1971; Združenje Dien Bien Phu 2000; Bitka za Dien Bien Phu 2006; Ternik 1991, 25).

Epilog osemletne »francoske faze« vojne v Vietnamu je mnogostranski, prevladuje pa dvoje: da je bilo to obdobje, podobno kot odločitve ob koncu vojne v Koreji le leto prej, zaznamovano s spopadi, katerih izidi političnih odločitev niso podpirali, vsaj ne v celoti. V obeh primerih je bil dosežen težaven kompromis, ki, blago rečeno, (v obeh primerih) ni bil pošten in ki mu (tokrat zgolj v primeru Vietnama) ni bilo namenjeno, da bi trajal. Država je bila tik pred novim spopadom.

6.3.1.4.1. Dejavniki oboroženega boja v t.i. prvi vojni v Indokini

Med ključne dejavnike oboroženega boja t.i. prve vojne v Indokini sodijo poleg vojakov še materialna sredstva, prostor, čas in morala. Poleg izrazite premoči v moštvu – omenil sem že, da je francoski ekspedicijski korpus v Indokini štel približno 90.000 odlično opremljenih mož z vrsto izkušenj, da pa so bile oborožene sile DR Vietnam maloštevilne, slabo izurjene in brez borbenih izkušenj. Ključna prednost slednjih je bila predvsem visoka morala – vojaki so namreč vedeli, da se bojujejo za osvoboditev svoje države. Prostor kot element boja je ravno tako pomemben – ključno je namreč vplival na dejstvo, da si francoske sile nikoli niso želele širokih, velikih vojskovališč, temveč vedno znova koncentracijo sil na majhnem prostoru. Za sile DR Vietnama in Fronte pa so bile geografske značilnosti pokrajine odličen dodatni atribut za lažje bojevanje. Ključen je bil tudi čas, spet zaradi naravnih danosti, a tokrat meteorologije. Ta je namreč v suhem obdobju od oktobra do aprila bila bolj naklonjena francoskih silam, nevajenim bojevanja v monsunkem obdobju, silam DR Vietnama in Fronte pa od aprila do oktobra – za časa monsuna. (Ternik 1991, 44 – 47).

6.3.1.5. Obdobje med obema »epizodama« in politično dogajanje

V času med francosko in ameriško »epizodo« v Vietnamu je na tem področju prišlo do mnogih, predvsem notranje – političnih spopadov in prestrukturiranj, pri čemer je, v primerjavi s severnim delom države (Demokratska republika Vietnam), kjer naslednje desetletje predstavlja sorazmerno politično in vojaško »mrtvilo«, večina dogodkov skoncentrirana na jugu države. Kljub vsemu DRV v času med 1954 – 1965 izvaja obsežno vojaško in drugo pomoč narodnoosvobodilnemu boju na jugu države. Kmalu po sporazumu iz Ženeve oktobra leta 1955 predsednik vlade južnega dela države Ngo Dinh Diem odstrani bivšega cesarja Bao Daja in 26.10.1954 razglasi Republiko Južni Vietnam, sebe pa »okrona« za predsednika. Južni del Vietnama pade pod strog diktatorski režim, kjer se novo oklicani diktator odpove sporazumu iz Ženeve, kar pomeni, da za leto 1956 napovedanih volitev ne razpiše in razglasi, da zato, ker ni sodeloval v pogajanjih, zanj sporazum iz Ženeve ne velja. To samodržstvo pa močno podpirajo tudi ZDA, ki ravno tako nasprotujejo sporazumu iz Ženeve in sklepom, ki jih ta predvideva. Za ZDA je Vietnam v tem času pomemben subjekt v pred tem sprejeti strategiji obkrožanja komunističnih režimov (t.j. tudi komunistične Kitajske, ki jo ZDA v tistem času ne priznavajo kot mednarodni – pravni subjekt) in preprečevanju širitve le – teh drugod po Aziji s pomočjo »prijateljskih« režimov. Ameriško nasprotovanje sklepom sporazuma je širše, pri čemer uradna različica zavračanja sporazuma govori o tem, da ga ne priznavajo, ker ga je podpisala LRK, neuradno pa so si z nestrinjanjem s sporazumom želeli ohraniti proste roke pri odločanju o nadaljnjih dogodkih. Z nastankom Republike Južni Vietnam se je ZDA ponudila priložnost, da diktatorskemu Diemovemu režimu v Južnem Vietnamu ponudijo predvsem vojaško pomoč, sprva z vojaškimi svetovalci, kasneje tudi z obsežnimi dobavami vojaške opreme in orožja. ZDA tako pravzaprav v vseh pogledih nasledijo kolonialno dediščino in vlogo Francozov v Južnem Vietnamu. (Ternik 1991)

Deloma, a ne v celoti za 17. vzporednik umaknjene vojaške vojske DRV ter predvsem številne gverilske enote DRV, ki so ostale na jugu, diktatorskemu Diemovemu režimu, že s svojo prisotnostjo povzročajo »sive lase«. Diem s svojo izrazito proti – komunistično politično usmeritvijo, pri čemer velja poudariti, da je nasprotoval tudi vsakršni notranji opoziciji, je v tem času svojo moč razširjal še s povezovanjem z najbolj reakcionarnimi sloji družbe ter si z vrnitvijo razlašene zemlje veleposestnikom pridobil tudi njihove simpatije. To so vzroki in pogoji, ki so botrovali močnemu porastu odpora in nezadovoljstva ter seveda ustvarjali pogoje za silovit razmah gverilskega in revolucionarnega delovanja sil DRV. Zato

že od 1956 dalje manjše gverilske enote DRV na jugu, predvsem v odročnih krajih in v vaseh, začno z intenzivno akcijo odpravljanja lokalne oblasti režimskih, na novo ustoličenih vaških poglavarjev in na novo postavljenih reakcionarnih državnih uradnikov ter z organiziranjem svoje lastne mreže organov oblasti. Združevanje moči decembra meseca 1960 prinese ustanovitev splošne Narodnoosvobodilne fronte (v nadaljevanju Fronte), imenovane Viet Kong, ki združuje mnoge stanove, sloje prebivalstva z različnimi političnimi prepričanju, pri čemer imajo komunisti³²¹ seveda vodilno vlogo. Glavna naloga novoustanovljene Fronte je seveda »osvoboditev« Južnega Vietnama, sedaj pod oblastjo radikalno desničarskega predsednika Diema. Ob ustanovitvi jih v boju za odvzem oblasti Diemu seveda v celoti podpre tudi DRV. Predlog za ponovno združitvi obeh delov je z narodnostnega, zgodovinskega, geografskega, pa tudi političnega vidika legitimen in edini pravi, saj je bila umetna delitev države po 17. vzporedniku, kot jo je predvidel Ženevski sporazum, že v sporazumu zapisana kot (zgolj) začasna. To v nekoliko drugačen kontekst postavi trditev vedno izrazitejšega vmešavanja politike ZDA, ki takrat govori o »infiltraciji« in »agresiji« DRV na »legitimno« državo na jugu. (Ternik 1991)

Vse od zgodnjih 60. – let dalje diktatorskemu režimu na jugu države ne kaže dobro. Poleg tega, da ga precejšen del prebivalstva ne podpira, ta režim vse bolj jasno kaže, da sam ni sposoben preživetja in vodenja države. Vedeti moramo namreč, da je, kljub izraziti podpori ZDA, ki jo uživa, ta režim pravzaprav v vseh svojih izpeljankah povsem diktatorski, nedemokratičen in v svojem bistvu vojaški, kljub temu, da včasih bolj, včasih manj visoke položaje zasedajo civilne osebe. Vsi režimi na jugu države, od 1955 do končnega poraza 1975, so bili skorumpirani in demoralizirani, glavna zamera politiki ZDA pa je, da tega ni detajlneje preverila. Večino razen povsem vrhnjega, morda celo sposobnega vojaškega sloja namreč predstavljajo večinoma iz beguncev, tudi iz Laosa in Kambodže in pripadnikov nižjih slojev rekrutirane osebe, ki jim je to priložnost, da brez prave motivacije zagotovijo svoj obstoj, zaslužek in preživetje s plačo, ki jo kot pripadniki režima Republike Južni Vietnam lahko zaslužijo. (Vojna Enciklopedija, 10 knjiga, 1975b; Altman 1979; Čuček in ostali 1981).

6.3.2. AMERIŠKO OBDOBJE V VIETNAMU

Vzroki za začetek ameriškega vpletanja v Vietnamu so mnogoteri in močno različni, jih pa lahko združimo. Poleg očitne želje po povezavah s prijateljskimi režimi omogočiti politiko obkrožanja in preprečevanja nadaljnje širitve komunističnih sil v Aziji je področje Indokine

³²¹ Komunisti se kot uradna politična stranka v Južnem Vietnamu pojavijo šele dve leti kasneje – leta 1962, pod imenom Narodna revolucionarna stranka, ko se ta »izvije« iz naročja Fronte, v kateri je vse od njene ustanovitve aktivno sodelovala (Ternik 1991, 29).

za ZDA predstavljajo novo geo – strateško pomembno področje v Aziji, pri čemer je/bi nadzor nad tem področjem omogočal učinkovitejše vojaško posredovanje proti »sovražnim« komunističnim režimom v Aziji in lažji dostop do največjega takratnega sovražnika, SZ. Obenem je bila vojna v Vietnamu za vodstvo ZDA tudi vprašanje prestiža, namreč, ali bo svobodomiselnost in protikomunistična politika, ki so jo tedaj razširjale ZDA, veljala za prav vsa področja sveta, torej tudi za na videz nepomembni Vietnam.

Poleg najbolj očitnih pa so tudi mnogi drugi razlogi za vojaško intervencijo v Vietnamu. Med njimi prevladujejo predvsem dobičkonosni razlogi, t.j. želja vodij vojaško – industrijskega kompleksa v ZDA, ki je ob splošni oboroževalni tekmi med ZDA in SZ imel izrazito in očitno moč, imeti možnost preizkušati nove metode, nove strategije, nova orožja. Ker pa prav vsak vojaški spopad v svojem najčistejšem bistvu omogoča in pravzaprav zahteva sočasni in nemalokrat kar najbolj silovit razvoj novih vrst orožij in oborožitve ter evolucije strategije, taktike in operativne, je bil za ZDA spopad v Vietnamu tudi odlična priložnost za evolutivno razvijanje novih oborožitvenih sistemov, ki posledično (vsaj posredno) pozitivno vplivajo tudi na rast domačega gospodarstva. (Ternik 1991)

6.3.2.1. Prenos težišča spopada in polna vojaška vpletenost ZDA

Razmere v začetku 60. – let prejšnjega stoletja v Južnem Vietnamu za diktatorski režim v Sajgonu niso bile rožnate. Režim je v dobršni meri obvladoval situacijo v mestih, notranjost in vasi pa so bile v celoti pod nadzorom Fronte. Zaradi prisotnosti mnogo (25.000) t.i. vojaških svetovalcev³²², ki to pravzaprav niso bili, se že ob koncu 60. – let začne v Vietnamu odvijati t.i. »posebna vojna«, ki so jo načrtovale in jo vodijo ZDA. V operacijah so jim v pomoč južnovietnamske vojaške in policijske sile, skupaj pa delujejo z enim ciljem – da bi s temi omejenimi vojaškimi akcijami in »posebno vojno« zadušili nezadovoljstvo večine prebivalstva in preprečili splošno vstajo. Kmalu seveda postane jasno, da premalo številčne vojaške enote ZDA in južnovietnamske vojaške in policijske sile te naloge ne bo zmogle. V tem trenutku se osredotočenost omejenega vojaškega spopada spremeni – ZDA se začno, večinoma z lastnimi vojaškimi silami, vse bolj neposredno vpletati v vojno, ki pravzaprav v tem trenutku postane njihova in kjer postanejo polno vojaško vpletene. Po incidentu v Tonkinskem zalivu so ladje ameriške 7. flote s 5. na 6. 8. 1964 začele s (prvim) obstreljevanjem severnovietnamskih pomorskih baz, kar tudi uradno štejemo kot začetek

³²² Ameriški vojaški svetovalci v Južnem Vietnamu so bili uradno namenjeni kot pomoč diktatorskemu režimu Diema, v praksi pa pripravili okoliščin in utrditvi razmer, da bodo lahko obsežne ameriške sile ob (morebitnem) prihodu v Vietnam sprejete »odprtih rok in pripravljene« (v praksi se je izkazalo to predvidevanje na žalost za pravilno).

ameriške vojaške intervencije v Vietnamu. 8. marca 1965, z izkrcajem prvih 3.500 ameriških marincev, postanejo ZDA tudi za najmanj poučene uradno vpletene v vojno v Vietnamu, od takrat do prihoda Nixona kot novega predsednika ZDA januarja 1969 se število ameriških vojakov v (južnem) Vietnamu poveča iz manj kot 30.000 na več kot 550.000³²³, poleg tega pa se na ameriški strani bori še nekaj nad 70.000 vojakov drugih vojska³²⁴, ki so prišle »na pomoč« zaradi ameriškega političnega pritiska. Leta 1969 so oborožene sile Južnega Vietnama tako šteje kakšnih 800.000 ljudi³²⁵, na nasprotni strani pa je imela Fronta pod orožjem v tem času zgolj kakšnega četrta milijona mož. Izdatne okrepitve je sever sprva pošiljal le v obliki materiala, do občutnega povečanja števila mož pod orožjem pa je prišlo šele precej kasneje. (Ternik 1991)

Kljub izraziti razliki v številčni moči obeh vojska so se ZDA, hote ali nehote, zapletle v pravo veliko vojno, kjer so poleg zelo veliko svojih sil na terenu v ogromnih količinah uporabljale tudi najsodobnejša in najmodernejša orožja tistega časa. A ves ta napor je bil zaman – splošna ljudska vstaja vietnamskega ljudstva in politična propaganda Fronte je v vietnamskem narodu angažirala tako velike sile, takšno narodno zavest in požrtvovalnost, sta njihov siloviti in mnogokrat prav neverjetni odpor in žilavost pravzaprav obrnila na glavo vsa pravila in vse izkušnje profesionalnega vodenja vojne. Analitiki in tudi vojaški vrh, ne samo ZDA, temveč tudi drugih zahodnih sil, so si enotni, da ZDA kljub vseobsegajoči premoči nikoli niso bile v nadrejenem, temveč vedno v podrejenem položaju in da, podobno kot francoski generali pred njimi, tudi ameriški nikoli niso mogli prav doumeti, v čem je moč in skrivnost uspeha in neuničljivosti nasprotnika. (Čuček in ostali 1981, 334 – 337).

6.3.2.2. Vietnamska vojna kot vojna, ki jo ZDA niso razumele, in kot umazana vojna

V vojni v Vietnamu sta dominirali in jo zaznavali le dve skupini okoliščin. To sta: nerazumevanje vojaškega (in političnega) vodstva ZDA, od kod nasprotnik črpa energijo in moč za boj in preživetje, ter element krutosti in poniževanja, element izrazitega odklona od vsega, kar kot dostojno in moralno obnašanje v vojni predvidevajo t.i. Ženevske konvencije. Vzrokov za prvo še do danes niso v celoti raziskali, čeprav jih gre gotovo pripisati tako lokalnim geografskim okoliščinam (neprehodni džungli, težko prehodnim gorovjem in obsežnim močvirjem, bolj manj ugodni meteorologiji področja – področje Indokine leži v

³²³ V to številko niso vštete enote vojne mornarice in letalstva, ravno tako ne vsi vojaki in podporno osebje številnih ameriških oporiščih na Tajskem, od koder so ZDA organizirale večino zračnih napadov (Altman 1979, 95).

³²⁴ V t.i. koaliciji sil z ZDA so se borili vojaki avstralskih, tajskih, novozelandskih, filipinskih, južnokorejskih ter drugih tujih enot, pri čemer je potrebno poudariti, da te enote nikoli niso bile enako vojaško izpostavljene kot vojaške enote ZDA.

³²⁵ Število ameriških divizij v vojni v Vietnamu, zanimivo, presega število divizij, ki so jih ZDA uporabile v drugi svetovni vojni v bojih z Japonci, ali celo število vojakov, ki so jih ZDA uporabile v korejski vojni (Čuček in ostali 1981, 337).

tropskem pasu z dvema izrazitima letnima časoma, monsunom, visoko vlago in konstantnim deževjem) kot tudi in predvsem mentaliteti lokalnega prebivalstva. To je bilo vedno v izraziti prednosti iz vsaj dveh razlogov – prvič, branilo je lastno zemljo, vojaki ZDA pa so bili vedno videni kot okupacijska vojska, in drugič, želja mnogo generacij po lastni neodvisni državi je, kot pri številnih drugih narodih, ki so si to, mnogokrat stoletja trajajočo željo, izpolnili v boju, nekaj, kar v svojem bistvu presega merljive okoliščine in možnosti. Želja, kljub realno nemogočim možnostim za zmago, nad slednjimi vedno prevlada.

Za primer ponazoritve prve trditve citiram misli enega izmed mnogih poročevalcev iz Vietnama, z več kot 20 let dolgim stažem (1965 – 1985), novinarja Sunday Timesa, ki v eni svojih knjig takole opisuje to »čudno« ameriško vojno v Vietnamu:

Ta vojna je bila drugačna od vseh drugih, bila je vojna brez linije fronte, brez lahko spoznavnega sovražnika, brez povodov in ciljev, ki bi se jih dalo preprosto razložiti, brez jasno določenega krivca, na katerega bi lahko usmerili jezo ljudstva, brez grožnje domovini, brez potrebe po splošnem žrtvovanju in torej tudi brez patriotizma. To je bila umazana vojna v majhni, daljni, opustošeni in zaostali deželi.. To je bila vojna, v kateri je bilo treba ocenjevati vojaške uspehe le s številkami – s številom spopadov, uničenj, beguncev, izgubljenega ali zaplenjenega orožja, preseljenih vasi, prečesanih in očiščenih območij, ubitih ljudi – dokler niso bili računalniki edini, ki so še zmogli vse to prebaviti in razumeti, dokler stroji niso začeli odločati o življenju in smrti. To je bila vojna, v kateri so zaradi obupne nuje, da bi našli rešitev, neprestano predlagali nova sredstva, jih zavračali kot neustrezna, jih spet sprejemali in spet zavračali. Tako so ves pošastni arzenal ameriške vojaške tehnike – z izjemo jedrskega udarca in bakteriološkega orožja – neprestano preizkušali na koži kmečkega azijskega prebivalstva. (Knightley v Čuček 1981, 337)

Za boljše razumevanje vojne v Vietnamu v njeni celoti in obsegu pa ni mogoče zaobiti niti druge tematike, t.j. vsaj poizkusa okvirne razlage vzrokov, zakaj je prišlo do povsem nerazumljivih in nepojmljivo krutih, nemoralnih in drugače nesprijemljivih dejanj vojakov (na obeh straneh). Če vemo še, da je vojna imela tudi izrazito rasistično konotacijo – številni izsledki, raziskave, pa tudi pričevanja udeležencev potrjujejo, da so ameriški vojaki vietnamske vojake na obeh straneh – tako tiste »lastne«, iz vrst južnovietnamske vojske, kot še posebej vojake Viet Konga smatrali za manjvredne ljudi, potem vso grozoto vojne lažje postavimo v okvir, ki presega dosedaj znane načine bojevanja in meče nekaj prepotrebne luči na mesta in v trenutke, ko so ti vojake izvajali ta gnusna dejanja. Tipičen primer enega takšnih dejanj, pokola v Mi Laju, ki ni niti največji niti edini, pa je vendar, tudi po zaslugi (prvič)

dobre in splošne medijske pokritosti te vojne in malo tudi po spletu naključij, postal najbolj znan po vsem svetu.

16.3.1968 je četa C, I. bataljona 20. pehotnega polka enajste brigade vdrla v vas Mi Laj. Na ukaz poveljnika čete, poročnika Williama L. Calleya so vojaki zgnali vaščana v skupine in jih »pokosili« s brzostrelkami. Preživele so pobili posamično. Skupno so ubili od devetdeset do sto trideset mož, žena in otrok³²⁶. Eden od udeležencev pokola je pozneje pričal: »Neki čisto majhen deček, ki je imel na sebi samo srajčko in nič drugega, je pristopil in zgrabil nekega mrtveca za roko. Vojak izza mene je nameril v klečečem položaju in z razdalje kakih trideset metrov z enim samim strelom ubil otroka.« (Čuček in ostali 1981, 337 – 338).

6.3.2.2.1. Vojna proti DR Vietnamu in zračna bombardiranja

Širitev vojne z juga na sever države je pravzaprav sočasna s stopnjevanjem vojaškega nasilja na jugu, t.j. že sredi 60. – let. ZDA so namreč za sorazmeren vojaški neuspeh na jugu vse glasneje začeli krivdo valiti na DRV, pri čemer niso pozabili poudariti izključne in vsesplošne vojaške podpore DRV gverilskim enotam na jugu. Obenem pa so si obetali tudi, da bi v primeru vsesplošne vojaške razširitve spopada z juga tudi na sever države morali pridobiti odločujočo prednost za končni vojaški uspeh. (Ternik 1991)

ZDA so vsesplošno vojno prenesle tudi na sever države kot odgovor na incident – domnevni torpedni napad na ameriški rušilec Maddox, ki se je zgodil avgusta 1964, v času, ko je ta plul v Tonkinškem zalivu. ZDA so incident pripisali vojski DRV in ga izkoristili kot povod za prvo bombardiranje DR Vietnama. Vse od takrat do vključno 8.2.1965 so ZDA izvajale omejena vojaška bombardiranja z namenom zastraševanja in kot preventivne ukrepe, da bi vojaške enote DRV prenehale s podporo svojim gverilskim silam v južnem Vietnamu. Od tega datuma dalje so ZDA, s kratkimi prekinitvami, izvajale silovita letalska bombardiranja³²⁷ celotnega področja Indokine vse do 1972. Polno prevlado v zraku in posledično sprva povsem nemotena bombardiranja je ZDA »omogočala« tudi pravzaprav neobstoječa zračna obramba vojske DRV. Ta je namreč imela le nadvse slabo letalstvo, opremljeno z zastarelimi sovjetskimi migi Mig – 17, ki pa so jih, ob izdatni sovjetski pomoči in zaradi velikih lastnih organizacijskih sposobnosti učenja bojev v zraku in načel zračne obrambe, kmalu nadomestili

³²⁶ Točne številke žal ni moč natančno ugotoviti, saj ne obstajajo nobeni pisni dokazi o številu žrtev.

³²⁷ Ukrep vsesplošnega letalskega bombardiranja, ki naj bi enote Viet Konga prisilil k predaji orožja je, po mnenju večine vojaških zgodovinarjev, pa tudi drugih strokovnjakov, ena večjih strateških vojaških zablod poveljstva ZDA. Dejstvo je, da so letala ZDA v času letalskih bombardiranj na Vietnam odvrгла več bomb kot na Nemčijo v času druge svetovne vojne, ali povedano drugače – v treh letih najsilovitejših bombardiranj (1969-1972) so ZDA vsako leto na Severni Vietnam odvrgle več bomb kot na Severno Korejo vsa tri leta vojne v Koreji. Skupaj so na Indokino odvrgli 4 milijone ton bomb. Kljub silovitim uničenjem – nekateri predeli Severnega Vietnama so bili popolnoma uničeni – gre vzroke, da to ni prineslo želenega uspeha, iskati predvsem v povsem tehničnem vidiku učinka bombardiranja. V Severnem Vietnamu je bilo za časa vojne namreč le malo mest, malo industrije in malo zidanih objektov, ki so jih ta bombardiranja lahko silovito prizadela, a na splošno gospodarstvo – Severni Vietnam je bil takrat povsem agrarna država, ki je živela od kmetijstva (zanimivo, leta 1968 je bilo v primerjavi s štirimi leti kasneje – 1972 zaznati celo porast kmetijske proizvodnje), ni posebej vplivala. Poleg povsem uničenih tistih nekaj obstoječih cestnih povezav, tovarn in drugih industrijskih objektov, pa bombardiranje ni povzročilo večje škode tudi zaradi prevladujoče in bujne vegetacije države – goste, neprehodne džungle, ki, v nasprotju s prvotnimi pričakovanji, učinkovito zmanjšuje učinek eksplozije.

občutno bolj nevarni, moderni modeli Mig – 21. Ta letala so v zračne sile DRV začela bolj masovno prihajati 1967. Uspešnost letalske obrambe in pilotov letalstva DRV lahko merimo tudi v ameriških izgubah letal nad Severnim Vietnamom – po uradnih vietnamskih podatkih so ti sestrelili skupno kar 4181 letal. (Vojna Enciklopedija, 3 knjiga, 1972b, 10 knjiga, 1975; Altman, 1979; Čuček in ostali 1981).

6.3.2.2.2. Vojaški spopadi v Laosu in Kambodži

Kljub temu, da je velika večina vojaških spopadov t.i. vojne v Vietnamu dejansko potekala na tleh južnega in manj severnega Vietnama, pa sta bili v konflikt vključeni tudi drugi dve državi t.i. Indokine – Laos in Kambodža. Za prvo velja, da je ves čas od druge svetovne vojne naprej na njenih tleh obstajajo močno jedro revolucionarnega gibanja Pathet Lao, ki je podpiralo pripadnike Fronte v južnem Vietnamu in po zmagi vojske DR Vietnam v Laosu tudi prevzelo oblast. V Kambodži, ki je bila med tremi državami najmanj izpostavljena bojem, je potek dogodkov nekoliko drugačen. Tam se je osvobodilno gibanje zares razmahnilo šele po letu 1970, po tem, ko so ZDA vzpodbudile in organizirale državni udar v Phnom Penh – u, s katerim so strmoglavili princa Sihanuka, ki je prej praktično ves čas, še od t.i. Vojne v Indokini (francoske »epizode«), s spretno politiko udinjanja enim in drugim držal državo izven vojne vihre. Po državnem udaru pa se je v državi hitro razmahnilo osvobodilno gibanje, ki so ga vodili kamboški komunisti, imenovani Rdeči Kmeri. Oblast je po udaru vodil prozahodni, a močno skorumpirani general Lon Nol. Njegovo vodenje države močno spominja na sajgonski režim Ngo Dinh Diema, ki je državo vodil s (pretirano) trdo roko, delal enake nerazumljive napake in zaradi popolne odvisnosti od ameriške pomoči (p)ostajal le lutka brez prave moči. Njegovo vodstvo je bilo pravzaprav še slabše kot Diemovo, Rdeči Kmeri so ga namreč strmoglavili še nekaj dni prej kot Viet Kong – sajgonski režim. Prozahodna vlada Kambodže je padla 17.4.1975. Država pa niti naprej ni ostala mirna. Že takoj po prevzemu oblasti so se Rdeči Kmeri želeli izviti iz revolucionarnega objema severnovietnamskih »bratov« in iti po svoji poti. Takoj po prevzemu oblasti se tako začno novi boji med vietnamskimi in na novo imenovanimi, kampučijskimi silami, ki so pozneje, 1978., prerasle v nov spopad velikih razsežnosti – spopad med Kampučijo in združenim Vietnamom. Omenimo še nikakor ne nepomemben del močno skrivnostnega in nenapovedanega ameriškega bombardiranja Laosa in Kambodže. Vzroke gre iskati v odločitvi princa Sihanuka, ko je ta, na močan pritisk ZDA, prenehal ponujati svojo deželo – Kambodžo – za varno zatočišče in kot prostor za oporišče pro – komunističnim enotam. Po letu 1969, ko princ tega ni več dovolil, je, takrat za vojno še močno zagreti ameriški

predsednik Nixon ukazal tajno bombardiranje Laosa in Kambodže, da bi od tam pregnal prav vse pro – komunistične, reakcionarne enote, ki so podpirale severnovietnamski režim. S tem dejanjem so ZDA očitno kršile lastno napovedano politiko do (do takrat) nevpletenih držav – Laosa in Kambodže, čeprav so še leto nazaj tovrstno nevpletanje v notranje razmere države princu Sihanuku zagotavljale. (Vojna Enciklopedija, 3 knjiga, 1972a, 10 knjiga, 1975).

6.3.2.2.3. Velike ofenzive Viet Konga in prenos iniciative

Vojna v Vietnamu je bila za vse vpletene strani na moč uničujoča, pri čemer pa je res, da je navidezna in dejanska vojaška premoč, prvotno na strani ameriške vojske v sodelovanju s sajgonskim režimom, vse izraziteje prehajala na stran v Fronti združenih prebivalcev Vietnoma, ki so se tej vseobsegajoči sili zoperstavili in jo (končno) tudi premagali. Sprva nemogoč izid vojne – poraz ZDA se je prevesil v resno, za ZDA ogrožajočo situacijo, kjer so razmere prav za ameriške vojake postajale vse bolj nevzdržne. Kljub že zgoraj omenjenemu trudu in naporu, vedno z novimi visoko tehnološkimi sredstvi zadati končni udarec nasprotniku, je Fronta vse te udarce »zdržala« in s povsem gverilskim načinom boja vedno znova ostala neulovljiva in neuničljiva, čeprav je v nekaterih posamičnih akcijah vendarle utrpela izredno hude izgube. Zaradi t.i. vseljudske vojne, katere primarni motiv je bil upor prebivalstva Vietnoma proti diktatorskemu režimu na jugu in ameriški intervenciji, je njeno politično, materialno in kadrovsko zaledje ostalo neizčrpno. Poleg vseh prednosti gverilskega načina boja so prav nekatere skrbno in mesece v naprej načrtovane splošne ofenzive, med njimi je verjetno najbolj slavna ofenziva Tet te, (do)končno prevesile »jeziček« na tehtnici na stran pripadnikov Viet Konga. (Ternik 1991)

Ofenziva Tet se je začela na vietnamsko lunino novo leto – s 30. na 31. januar 1968, po tem, ko so po več mesecih planiranj Viet Kongo – vci na več kot tisoč kilometrov dolgi fronti začeli z napadom na več kot 140 manjših in večjih mest (večino od njih so vsaj delno tudi zavzeli), med njimi 37 od skupno 40 pokrajinskih centrov in okrog 100 okrajnih središč. Kot eno ključnih in še danes težko razumljivih uspehov Fronte v ofenzivi Tet vsi vojaški strokovnjaki štejejo dejstvo, da so uspeli na tako široki fronti, ob takšni geografiji, pravzaprav brez kakršnegakoli modernega transporta ali komunikacij izpeljati celostno logistiko. Ves material in opremo so borci Viet Kong – a prenašali na ramah in le deloma s pomočjo konj in mul. Strokovnjaki so si edini tudi, da bi »klasična moderna armada« v tako veliki ofenzivi tovrstnega izziva ne zmogla. (Vojna Enciklopedija, 10 knjiga, 1975b; Altman 1979, 131,).

V ofenzivi je Viet Kong izvedel večinoma uspešne napade na vsa večja vojaška oporišča in administrativne objekte v Južnem Vietnamu, med drugim na štiri področne štabe sajgonske

armade, osem od enajstih divizijskih poveljstev in dve poveljstvi ameriških operativnih sil. Poleg tega so napadli tudi 18 pomembnih objektov južnovietnamske prestolnice Sajgona – med njimi ameriško veleposlaništvo, skupno poveljstvo ameriško – sajgonskih oboroženih sil, poveljstvo južnovietnamske mornarice in popolnoma uničili radijsko postajo Sajgon. Na 11 od 14 južnovietnamskih letalskih oporiščih so na skupno 30 letališčih uničili več kot 1.500 ameriških letal. Ta celoten napad je uspel kljub boju proti takrat verjetno najboljše opremljeni armadi sveta, ki je posedovala najzmogljivejše sisteme za opazovanje. V ofenzivi, ki je trajala do 23.9.1968, je več kot milijona združenih ameriško – sajgonskih sil napadlo med 323.000 in skoraj 600.000 mož (podatki se tukaj precej razlikujejo). Združeni sajgonska južnovietnamska vojska in vojska ZDA sta skupno imeli 28.176 ubitih, ranjenih ali pogrešanih (6.328 mrtvih vojakov, 20.663 ranjenih, 1.185 pogrešanih), po (zgolj) ocenah pa je Viet Kong utrpel 32.000 žrtev, 50.000 ranjencev in 5.800 zajetih vojakov. V ofenzivi je kot vedno v vojni močno trpelo tudi civilno prebivalstvo, med katerimi je bilo po ocenah več kot 14.000 mrtvih in 24.000 ranjenih. (Vojna Enciklopedija, 10 knjiga, 1975b, Ternik 1991).

Poleg te najbolj znane ofenzive je Viet Kong organiziral še dve drugi veliki ofenzivi, ki jih velja omeniti. Spomladi 1969 je bila nova ofenziva osredotočena na ameriške postojanke v Južnem Vietnamu. Več kot 800 majhnih (do 50 mož), a dobro opremljenih enot Fronte je od februarja 1969 dalje v t.i. »pomladni ofenzivi« začelo s splošnim napadom na več kot 140 ameriških oporišč. Zanimivo je, da so enote ameriške vojske, ki so bile razporejene v moči 400.000 mož in branile področje Sajgona, kljub nemalokrat odličnemu vodenju generala Abramsa prav na področju obrambnega pasu Sajgona utrpeli največje izgube.

Omeniti pa velja tudi ofenzivo leta 1972, ki ni bila več v celoti naperjena proti ameriški vojski, temveč proti sajgonskemu režimu in njegovi vladi. Ofenziva, ki je verjetno tudi največjim dvomljivcem na ameriški in južnovietnamski strani jasno pokazala, da so diktatorskemu režimu v Sajgonu šteti dnevi, je bila v primerjavi s prejšnjimi še obsežnejša, še bolj pripravljena, organizirana in izvedena. Izvajanje vojaških akcij pa je bilo v primerjavi s prejšnjima še bolj široko zastavljeno, pri čemer so se dobro izurjene in organizirane enote Fronte na mnogo mestih borile proti južnovietnamski vojski v povsem odprtem in izpostavljenem načinu, značilnem za načine vodenja bojov sodobne redne armade. (Čuček in ostali 1981, 340; Vojna Enciklopedija, 10 knjiga, 1975b)

6.3.2.2.4. Mirovna pogajanja in končna zmaga Viet Konga

Ko je poveljstvu ZDA (do)končno postalo jasno, da zmage, vsaj takšne, kot so si jo zamišljali pred vpletanjem v konflikt, ne bo moč doseči, so tudi ZDA privolite, da se začno z LR

Vietnamom pogajati o pogojih prekinitve ognja in končanja spopada. To je ob prihodu na oblast, v enem svojih prvih govorov, poudaril že novoizvoljeni ameriški predsednik Nixon, ki je obljubil konec »odvratne vojne« in »časten umik« (Maoduš v Ternik 1991, 36). Mirovna pogajanja so se začela leta 1968 v Parizu, nedolgo za tem pa sta se jim pridružili še delegaciji sajgonske vlade in Fronte (oziroma od 11.6.1969 delegacija začasne revolucionarne vlade Južnega Vietnama). Pogajanja sprva niso prinesla uspehov ali zaustavitve ognja – kljub – njim so se namreč boji na jugu Vietnama še nadaljevali – ZDA pa so še naprej bombardirale severni del Vietnama³²⁸. Ko so ZDA, tudi zaradi izrazitih protivojnih protestov doma, razumele, da je čas, da se iz vse bolj tako stroškovno kot materialno in človeško »drage najdaljše vojne« umaknejo, so začele z intenzivno »vietnamizacijo« vojne na jugu, kot so poimenovali načrt intenzivnega in vseobsežnega urjenja enot vojske južnega Vietnama, da bi se ta lahko naprej sam boril proti Viet Kongu, ZDA pa bi se, ko bi bil ta proces končan, lahko (častno) umaknile iz Vietnama.

Kljub mnogim težavam in številnim prekinitvam pogajanj, tudi zaradi tega, ker ZDA do 1972 niso želele prekiniti z bombardiranjem severnega dela države, je bil 1973 le podpisan Pariški mirovni sporazum, ki je *de facto* končal vojno v Vietnamu. S tem je bilo vojne konec na severu dežele, ne pa tudi na jugu. Tam se je namreč vse do 1975 nadaljeval spopad med revolucionarno severnovietnamske armado in pripadniki južnovietnamske vojske. (Ternik 1991)

Obdobje 1972 – 1975 zaznamujejo tri okoliščine: siloviti napadi Viet Konga na Sajgonske oborožene sile, kljub podpisanemu premirju z Severom izrazita pomoč ZDA južnovietnamskemu režimu³²⁹ in (kljub temu) izrazito razpadanje vojaškega, gospodarskega in političnega sistema na jugu. Ta je, čeprav je imel že konec leta 1972 pod orožjem več kot milijon vojakov in več kot 200.000 policistov, imel v spopadih, ki so po kratkem zatišju po podpisu pariške mirovne pogodbe že jeseni 1973 sledili z vso silovitostjo, le malo možnosti proti pripadnikom začasne revolucionarne vlade. Na začetku leta 1973 sile Fronte in t.i. osvobodilne sile kontrolirajo že približno 4/5 ozemlja južnega Vietnama.

Izrazito se spopadi razmahnejo leta 1974, ko Viet Kongu izdatno, v obširnih in množičnih vojaških operacijah, pomagajo tudi čete iz Severnega Vietnama. Proti koncu leta so osvobodilne sile obvladovale že velika osvobojena ozemlja, tudi nekaj večjih mest. V tem času so sajgonske sile utrpeli izredne izgube tako v moštvi in opreми kot morali. Ustvarjene

³²⁸ ZDA so v tem času, od druge polovice leta 1969 dalje, izvajale t.i. Nixonovo »guamsko doktrino« ali t.i. vietnamizacijo vojne, ki je v svojem bistvu predvidevala, da naj se »Azijci« borijo drug proti drugemu. Povedano drugače, vojaške sile Republike Južni Vietnam naj bodo v najkrajšem možnem času pripravljene za samostojno izvajanje vojaških operacij proti severnovietnamskih enotam. Doktrina, podobno kot večina doktrin in novih načinov razmišljanja in izvajanja vojaških operacij v Vietnamu, ne da zelenih rezultatov.

³²⁹ Med leti 1972 in 1975 so ZDA Južnovietnamskemu režimu pod vodstvom Nguyen Van Thieja namenili pomoč v opreми in orožju v višini neverjetnih 7,5 milijarde ameriških dolarjev (Altman 1979, 179).

so bile razmere, v katerih je bilo moč pričakovati končno ofenzivo. Ta ni, kot pričakovano, prišla s severa, preko 17. vzporednika, temveč iz zahoda, s t.i. Visoke planote. Marca leta 1975 začeta ofenziva je bila tako še eno velikih presenečenj Fronte in vojakov DR Vietnam in tudi zato so bili uspehi osvobodilnih sil hitri in veliki. Odločilni spopadi so se odvili na edinih komunikacijskih poteh in za večja mesta. Nedolgo zatem, ko je konec marca padel Hue, nekdanja prestolnica Vietnama, je padlo tudi močno utrjeno in za neosvojljivo proglašeno mesto Da Nang. Zgodba tega napada je kratka in ne pretresljiva – del sajgonskih sil, ki so mesto branile, je ob obleganju enostavno prestopil na stran Fronte, preostali del se je vdal. (Ternik 1991)

Po padcu Da Nanga je bilo le še malo časa do popolnega razpada vojske južnega Vietnama in končne zmage vojske DR Vietnam. Po zavzetju Da Nanga je silovito proti jugu začela prodirati velika enota severnovietnamske vojske in že v začetku aprila ta zaradi pritiska pravzaprav razpadli I. in II. sajgonska armada in to je pravzaprav pomenilo konec vojne. V Sajgonu je že od začetka aprila leta 1975 vladalo razsulo. Predsednika Thiue – ja je po odstopu zamenjal Tran Van Houng, ki pa ga je kmalu, 27.4., zamenjal nov človek – Duong Van Ming. Ta je le tri dni kasneje v palači v Sajgonu prvič sprejel predstavnike severnovietnamske vojske in jim povsem mirno predal oblast. Vojna se je uradno končala s polno »osvoboditvijo« Sajgona 1.5. 1975 in tako je prišlo do že v Ženevskem sporazumu izpred 20 let napovedane združitve severnega in južnega dela Vietnama. (Vojna Enciklopedija, 3 knjiga, 1972a, 10. knjiga 1975).

Prvi maj 1975 tudi uradno zaznamuje končanje več kot 30 let trajajočega obdobja vojn in oborožene revolucije v Indokini. V moderni zgodovini vojn morda prav ta vojna izstopa kot edinstvena v mnogih ozirih. Po svoji brutalnosti in brezkompromisnosti na obeh straneh ter kot ena najbolj krvavih in dolgih narodnoosvobodilnih vojn, ki se je začela kot protikolonialna vojna, pa je prerasla, kot je bil to primer še v mnogih državah sveta v časih hladne vojne, v oborožen revolucionarni odpor vietnamskega naroda. Zmago t.i. vseljudske vojne najprej nad francoskim, nato še nad (močnejšim) ameriškim (kolonialnim) nasprotnikom je omogočil le vsesplošni ljudski oboroženi upor, ki ga niso zmogle streti občutno močnejše vojaške sile modernega sveta. Vojna v Vietnamu predstavlja enega izmed najbolj izstopajočih spopadov v času hladne vojne po še eni značilnosti, namreč, da je edina vojna, kjer so tako očitno zmagale z revolucionarnim komunizmom prežete sile (ene države), ki ta jim z izdatno pomočjo stali ob strani drugi dve največji socialistični državi tistega časa – LR Kitajska in SZ.

6.3.2.3. Vodenje in posledice t.i. druge vojne Vietnamu

V t.i. protikomunistični koaliciji so poleg ZDA in Južnega Vietnam sodelovale še Južna Koreja, Avstralija, Filipini, Nova Zelandija, Tajska ter Republika Kmerov in kraljevina Laos. Na strani komunističnega zavezništva so poleg DR Vietnam sodelovale tako države kot tudi nacionalna (revolucionarna) gibanja brez statusa države. Tako so poleg uradno priznane države DR Vietnam v spopadu aktivno sodelovale še Severna Koreja, LR Kitajska in Sovjetska zveza. Poleg teh pa so kot revolucionarna gibanja sodelovali še Viet Kong, Rdeči Kmeri ter pripadniki gibanja Pathet Lao (Altman 1979; Čuček in ostali 1981).

6.3.2.3.1. Moči vojska in politično – vojaških gibanj v t.i. drugi vojni v Vietnamu

V t.i. ameriškem obdobju vojne v Vietnamu so imele ZDA največ vojakov v južnem in severnem Vietnamu leta 1968, namreč več kot 553.000 mož, enote Republike južni Vietnam nekaj nad 650.000 mož, zelo veliko mož je imela tudi Južna Koreja – 312.853. Avstralija je med leti 1962 – 1973 v Vietnam napotila nekaj pod 50.000 mož (49.968), Nova Zelandija, Tajska in Filipini pa skupaj 10.450 mož. (Larsen in Collins 1985)

Na komunistični strani je bilo, ravno tako leta 1968, ko je bilo v Vietnamu koncentriranih največ vojakov, nekaj čez 340.000 mož iz vojske DR Vietnam. Največ vojakov LR Kitajske je bilo v Vietnamu leto kasneje, 1969, ko je njihova armada štela več kot 170.000 mož. Z nekaj sto vojaki je svoje enote prispevala tudi Severna Koreja, SZ pa z nekaj nad 3.000 vojaki tudi ni izdatno, vsaj z moštvo, posegala v ta spopad. (Altman 1979; Larsen in Collins 1985).

6.3.2.3.2. Žrtve t.i. druge vojne v Vietnamu

Žrtve vojne v Vietnamu so številne, podatki o njih pa se močno razlikujejo. Naj najprej opišem žrtve na »ameriški strani«. Južnovietnamske sile so imele v spopadu 220.357 mrtvih in več kot 1.170.000 ranjenih. ZDA so v vojni v Vietnamu imele 58.159 mrtvih, 303.635 ranjenih in 2.000 pogrešanih oseb. Južnokorejske vojaške enote so v spopadih utrpele 4.960 mrtvih in 10.962 ranjenih. Kraljevina Laos je izgubila več kot 30.000 mož, Avstralija je imela 520 mrtvih in 2.400 ranjenih, Nova Zelandija 37 mrtvih in 187 ranjenih, Tajska 1.351 mrtvih in ranjenih. Skupaj je v vojni v Vietnamu na »zavezniški« strani življenje izgubilo 315.831 mož, ranjenih pa je bilo več kot 1.490.000 mož. (Larsen in Collins 1985).

Izgube mož na komunistični strani so bile še precej večje, a o njih je natančnih podatkov še manj. Skupne izgube vojske DR Vietnam in narodnoosvobodilne reakcionarne Fronte

znašajo 1.176.000 mrtvih in več kot 600.000 ranjenih. Žrtve vojske DR Kitajske (naj bi) znašale zgolj 1.446 mrtvih in 4.200 ranjenih, žrtve vojakov Rdeče armade SZ pa naj bi bile 16 mrtvih. Skupno naj bi na komunistični strani življenje v vojni v Vietnamu izgubilo 1.177.446 vojakov, dodatno pa naj bi bilo še 604.000 ranjenih mož.

Kot v vsaki vojni, še posebej pa je to značilno za narodnoosvobodilne in druge vseljudske vojne, so največje trpljenje in žrtve med civilnim prebivalstvom. Po nekaterih virih naj bi bilo med civilnim prebivalstvom južnega Vietnama 1.581.000 mrtvih, na severni strani – v DR Vietnam – celo več kot 2.000.000 mrtvih. Za sosednja Laos in Kambodžo obstajajo zgolj ocene o smrtnih žrtvah – v Laosu naj bi bilo več kot 50.000 mrtvih civilistov, v Kambodži več kot 700.000. (Vojna Enciklopedija, 10 knjiga, 1975b, Kronika 20. Stoletja 1970 – 1979, 1999; Zhai 2000).

6.3.2.3.3. Strategija vodenja t.i. druge vojne v Vietnamu

Ameriška strategija vodenja t.i. druge vojne v Vietnamu se je, podobno kot Francoska v t.i. prvi vojni v Vietnamu, spreminjala, a v svoji osnovi je ostajala zasnovana na številčni in tehnični premoči svojih oboroženih sil, ki jih je (v obeh primerih) podpirala velika ekonomska in vojaška moč. Na drugi strani je strategija Fronte in vojske DR Vietnama vsebovala le dve premisi – obraniti se napada ZDA in skozi gverilski način boja omogočiti nastanek okoliščin za končno zmago.

Ameriško strategijo izvajanja vojnih operacij lahko grobo razdelimo na 3 faze: ma prvo fazo ali čas med leti 1954 – 1965 (t.i. strategija specialne vojne³³⁰), drugo fazo (v letih 1965 – 1968) ali čas strategije specialne vojne v kombinaciji s strategijo omejene vojne³³¹, ter tretjo fazo (v letih 1968 – 1973) ali čas strategije specialne vojne, pri čemer je težišče na vedno bolj omejeni vojni.

Če prva faza vojne pomeni vodenje vojne večinoma pod poveljstvom lokalne (marionetne) vlade in njenih oboroženih sil, katerih glavni cilj v času desetih let predstavlja omejevanje napredovanja nasprotnika in uničevanje njegovih komunikacijskih poti, zalog, streliva in izvajanje akcij psihološkega načina vojskovanja in propagande, pomeni druga faza vojne omejeno vojno, ki jo (že bolj) vodijo ameriške kot sajgonske sile. Glavni cilj druge faze je vzpostavitev in konsolidacija marionetne vlade in njene vojske ter vzpostavitev tega instrumenta kot instituta politike neokolonializma. Osnovni cilj se v drugi fazi menja in

³³⁰ Specialna vojna: »kombinacija organiziranih in koordiniranih političnih, diplomatskih, ekonomskih, psihološko propagandnih, obveščevalno, subverzivno terorističnih in pogosto tudi vojaških akcij, ki jih izvaja ena ali več držav proti drugi državi, nacionalnim ali revolucionarnim gibanjem. To je predvsem prikrita oblika agresije ali uvod v oboroženo agresijo« (Korošec 1981, 50).

³³¹ Omejena vojna: »način vodenja vojne, kjer je glavni cilj vodenja vojne vedno manj kot brezpogojni poraz nasprotnika« (Korošec 1981, 44).

postane primarno uničevanje nasprotnikove žive sile na vseh korakih, seveda še vedno z omejenimi cilji. Podobno kot uvodna strategija specialne vojne tudi dopolnjena strategija specialne in omejene vojne ne da pravih rezultatov ker intervencija vojakov, ki je sledila neuspehu faze specialne vojne, tudi doživi poraz, saj (za drugi pogoj) niso bili uresničeni osnovni strateški cilji prve faze. ZDA ves čas trajanja vojne (ne velja samo za obdobje od leta 1954 – 1968) razumejo kot državo kolonizatorko, kot osovražena zavojevalca in ne kot osvoboditeljico. ZDA je poleg tega manjkalo pravih informacij s terena, zaradi močne zaverovanosti v svojo tehniko niso dovolj upoštevali značilnosti terena in zategadelj celo nepravilno razporejali svoje sile na tleh, ravno tako pa niso upoštevale načela zadostne koncentracije sil na lokaciji za učinkovito izvajanje ofenzivnih akcij. Zadnja faza (v letih 1968 – 1973), – čas t.i. vietnamizacije, predstavlja najbolj defenzivni način vojskovanja, ki zaradi že opisanih vzrokov ravno tako ni uspel. (Ternik 1991, 49 – 60).

Za razliko od ZDA pa je bil način vojskovanja oboroženih sil tako severnega kot južnega Vietnama in revolucionarnih sil osvobodilne fronte na moč drugačen. Strategijo vseljidskega upora sta pravzaprav neselektivno, kljub drugačnim motivom in ciljem, izkoriščali in uporabljali obe (azijski) strani v spopadu. Koncept je zasnoval Ho Shi Minh, in sicer kot strategijo vodenja vojne majhnega naroda, na majhnem ozemlju, proti vojaško in ekonomsko močnejšemu nasprotniku. Kot ključno vodilo, poleg koncepta vsesplošne ljudske osvobodilne vojne, so vietnamski snovalci izpostavili tudi nesporno podporo ljudstva. Brez te upor ne more uspeti. Koncept vseljidske vojne pa pomeni: – da omogoči mobilizacijo in organizacijo vsega naroda za sodelovanje v boju; – da omogoča in vzdržuje oboroženi spopad do končne zmage, tudi če je/bo vojna dolgotrajna, kar samo dodatno (in učinkovito) izčrpava nasprotnika; – da vzdržuje koncept ofenzivne strategije, kjer poudarja glavno parolo – »revolucija, to je ofenziva«; – da vzdržuje bojno pripravljenost, ki omogoča izvajanje nenehnih napadov/ofenzive na vseh frontah, z vsemi sredstvi in silami od začetka do konca spopada; – da poudarja koncept samozadostne koalicije; – da strategija boja temelji na vseh področjih delovanja sodobne države, ne samo na vojaškem, temveč tudi na političnem, ekonomskem in diplomatskem. (Skupina avtorov: Rat u Vietnamu 1954 – 1975 v Ternik 1991, 59 – 60)

Poleg koncepta vsesplošne osvobodilne vojske je eden najznamenitejših poveljnikov vojske DR Vietnam, general Giap, razvil tudi koncept snovanja taktike upora maloštevilnega prebivalstva proti mnogo močnejši vojski. Koncept, da se lahko majhne sile zoperstavijo velikim, je podkrepil s številnimi primeri, ter poudaril, da morajo pri tem vseeno biti izpolnjeni nekateri pogoji: visoka kvaliteta enot, hitrejši izbor ciljev, element presenečenja,

hitrost izvrševanja akcije ... (Giap v Ternik 1991, 64). T.i. partizanski način bojevanja je imel v vojski DR Vietnam in med enotami Fronte izjemen pomen, saj je v načinu izvajanja operacij prevladoval.

6.3.2.3.4. Dejavniki oboroženega spopada

Poglavje kratko obravnava še dejavnike oboroženega boja na eni in drugi strani. Predvsem za ZDA so bili ključni materialno – tehnični dejavniki; t.j. oskrba, najsodobnejša tehnična sredstva, najnaprednejša vojna tehnika. Dejstvo je tudi, da so prav v Vietnamski vojni, bolj kot v katerikoli drugi, preizkusili največje število novih orožij in opreme.³³² Poleg materialno tehničnih okoliščin je bil ključni element boja tudi prostor odvijanja spopadov. Prav (ne)kvaliteta prostora ter težki življenjski pogoji, geografija, vegetacija in klimatski pogoji so na izid vodenja bojev izredno negativno vplivali. Ravno na tem področju so imeli domači borci ključno prednost. Podobno kot Francozi pred njimi, so se tudi vojaki ZDA upravičeno pritoževali nad nezmožnostjo organizirati vodenje bojev na skoncentriranem terenu. Razpršenost terena in bojevališč pa je izredno prav prišla nasprotnikom, ki so ravno zaradi tega lahko z sorazmerno majhnimi enotami vodili učinkovit boj. (Ternik 1991)

Kot pomemben strateški dejavnik in element (učinkovitosti) bojev se je izkazala tudi morala. Ne pozabimo, da so sestav vojakov ZDA najprej sestavljali prostovoljci, šele kasneje profesionalni vojaki izredno mešane narodnostne sestave. Ob uvodni visoki motiviranosti Američanov za boj je ta skozi leta ameriških neuspehov proti Vietnamcem pri prvih začela izdatno upadati, tudi zaradi vedno bolj negativne politične in splošne družbene klime doma v ZDA. Nasprotno pa se je visoka morala in bojna pripravljenost skozi vojno pri Vietnamcih le krepila in svoj vrh dosegla ob zmagi, najprej 1973, in nato končni osvoboditvi 1975. (Ternik 1991).

6.3.2.3.5. Posledice t.i. druge vojne v Vietnamu pri glavnih protagonistkah

ZDA: posledice vojne v Vietnamu za ZDA so velike, obsežne in številne. Najbolj drzni trdijo, da teh vojaško in tudi politično vodstvo ZDA še do danes ni v celoti osvojilo. Očitno je dejstvo, da vojaško vodstvo ni niti poznalo pravih političnih, gospodarskih in vojaških razmer v Indokini niti pravilno razumelo notranjega revolucionarnega boja med severnim in južnim delom Vietnama, obenem pa je hudo zanemarilo geografske, meteorološke in druge razmere na terenu samem. Glavno vodilo vojne v Vietnamu je verjetno bilo, da Amerika s politiko

³³² Tako iz naslova osebne oborožitve, vodenih raket, novih tipov helikopterjev in letal, radarske, elektronske tehnike in tehnike za vizualno opazovanje ter druga, manj konvencionalna bojna sredstva, predvsem defoliantne, herbicide in bojne strupe

preprečevanja širitve komunizma tudi po Aziji v vojno vstopi kot sila, ki bo nasprotnika porazila, se je pokazalo kot na moč zmotno ob naslednjih dejstvih, ki so bila zanemarjena: da se je taktika in operatika boja razvijala povsem izven celostne strategije obnašanja v vojni, da so bili glavni cilji vojne vedno nejasni in vedno premalo temeljito preneseni na operativno raven in da, nerazumljivo, taktični uspehi niso odločilno prispevali k strateški zmagi, temveč obratno, k porazu. (Ternik 1991).

Eno velikih novih spoznanj za nekatere segmente oboroženih sil ZDA iz vojne v Vietnamu je, da (lahko) zgodovinske, politične, kulturne in socialne okoliščine (vedno) odločilno vplivajo na vojaške razmere in izid vojne. Uspeha ni moč meriti zgolj z vojaškimi zmagami, temveč pot do njega vodi skozi pravo analizo narave posameznega konflikta, intuitivnega in detajlnega razumevanja nasprotnikovih političnih in vojaških ciljev, poznavanja njegove strategije in upoštevanja analize raziskave moči in slabosti (potencialnih) zaveznikov. Za oborožene sile ZDA bi morala vojna v Vietnamu prinesiti spoznanja, da morajo oborožene sile ZDA v svojem bistvu najti in spoznati novo ponižnost in nove metode, kako bodo učinkovitejše in naprednejše v izvajanju svoje primarne naloge – boja in zmage v njem. (Ternik 1991).

Kot je v pismu takratnemu predsedniku Fordu zunanji minister Henry Kissinger zapisal, v razumevanju vojaške taktike *je edini logični zaključek, da oborožene sile ZDA niso sposobne uspešno voditi takšne vrste vojne. V takšnem spopadu tudi za tovrstne razmere urjene specialne enote zmage ne bi (niso mogle) zagotoviti.* (Kissinger v Demma 1989)

Podobno negativno oceno možnosti za zmago je v svoji knjigi o Vietnamu zapisal tudi tedanji obrambni minister Robert McNamara, ko je dejal: *potencialni uspeh in vojaška zmaga oboroženih sil ZDA v Vietnamu so se izkazala kot nevarna iluzija* (Mcnamara 1999, 368).

Spopad je pokazal tudi na izrazito (ne)učinkovitost obsežnih (strateških) bombardiranj pretežnega dela enega vojaškega področja. Kot so se strinjali mnogi analitiki vojne v zraku nad Vietnamom, – letalstvo (samo) prav gotovo ni bilo v stanju zagotoviti zmage, saj severnovietnamske sile enostavno niso bile pripravljene na popuščanje. Obenem se je pokazalo še eno tako grobo neupoštevano, a na moč nujno pravilo, ki ga mora sposoben strateg pred spopadom vedno upoštevati, – namreč, da je nasprotnik ne glede na to, ali je komunist ali nacionalist, vedno, ko je v vlogi borca za neodvisnost, tako močan, da uresničitve te želje, kljub še tako trdnemu namenu, ni moč (vsaj na dolgi rok ne) preprečiti. (Karnow 1983, 17)

Ena izmed pomembnih lekcij vojne v Vietnamu za ZDA je tudi vprašanje smiselnosti obstoječe vojaške doktrine. Še posebej občutljiv in za mnoge sporen in neučinkovit je del t.i.

Westmoreland – ove doktrine izčrpavanja, ki se je izkazala kot inherentno neučinkovita in brez omembe vrednih možnosti za uspeh. Tudi dvomi o možnostih in potencialnih uspehih urjenja tujih oboroženih sil, kot so oborožene sile ZDA želele izuriti južnovietnamske vojsko, da bi se ta učinkovito zoperstavila vojski DR Vietnam, so bili izraženi. Tovrstne premise so v doktrini oboroženih sil ZDA odpravili. Še bolj kontroverzne pa so se izkazale upravičene domneve o popolnoma napačnih nasvetih, ki so jih na podlagi očitno napačnih podatkov obveščevalne službe dajale predsedniku ZDA, da je ta sprejemal takšne odločitve, kot jih je. Izkazalo se je, mnogokrat tudi še kasneje, da obveščevalne službe teh podatkov praktično brez izjeme niso ustrezno preverjale. (Buzzanco 2000; Demma 1989, 15)

Zaradi dejstva, da je v Vietnamu služilo več kot 3 milijone ameriških vojakov in da je ZDA vojna v desetih letih, med 1965 – in 1975, stala 111 milijard dolarjev³³³, je po vojni v ZDA zazijala ogromno luknja v zveznem proračunu. Vojna je za ZDA pokazala še, da prav nobena država, niti supersila, kot so ZDA, ni imuna na (prevelike) vojaške stroške ter da ne razpolaga z neomejeno močjo in viri.

Verjetno najpomembnejše spoznanje in sprememba mišljenja političnega vodstva ZDA zaradi rezultata vojne v Vietnamu pa je, da sta materialne dobrine in politična odločenost enako pomembni premisi, ki sta odločilni za odločitev vojne in morata (nujno) obstajati ves čas predpriprav na vojno in vodenja vojne same.

Pomembna sta še dva podstavka: prvič, leta 1977 je takratni predsednik Jimmy Carter v celoti in brezpogojno pomilostil vse tiste, ki so se v času vojne v Vietnamu izogibali in izognili obveznemu vpoklicu³³⁴ v oborožene sile.

Druga večja dilema, ki pravzaprav še danes ni v celoti raziskana in dokončno razrešena, pa so vojni ujetniki in vsi pogrešani vojaki. Usoda teh še do danes ni znana in še vedno razburja ameriško javnost. (Karnow 1983; Demma 1989; Mcnamara 1999; Buzzanco 2000).

LR Kitajska: vpletanje LR Kitajske v vojno v Vietnamu se je začelo že leta 1950, po tem, ko je LR Kitajska priznala DR Vietnam in prvič poslala pošiljko orožja, da se bi odporniško gibanje Viet Minh lažje borilo proti Francozom.

LR Kitajska je drugič odločilno posegla v spopad, ko so 1954 na mirovnih pogajanjih v Ženevi predstavniki Kitajske uspeli prepričati Viet Minh, da sprejme predlagano delitev države po 17. vzporedniku, saj bi se v nasprotnem primeru že takrat morda lahko vmešale ZDA.

³³³ Preračunano v stroške vojne v današnjem času, ti izdatki zaradi inflacije predstavljajo izdatek v višini neverjetnih 686 milijard ameriških dolarjev.

³³⁴ Zaradi vojne v Vietnamu so ZDA v tem času imele naborniški sistem popolnjevanja oboroženih sil in ne (še) prostovoljnega, profesionalnega načina popolnjevanja

Nov pomemben prelom v vpletanju in pomoči Kitajske gibanju Viet Minh je konec (izrazite) sovjetske podpore Kitajski ob koncu korejske vojne 1953. Obenem je tudi v svetu postalo jasno, da si LR Kitajska bolj želi razdeljeni kot združeni Vietnam.

Poleg dejstva, da je LR Kitajska DR Vietnamu poslala tehnično opremo in orožje v vrednosti več 100 milijonov ameriških dolarjev, pa je z izvozom riža omogočila, da so v vojsko LR Vietnamu lahko vpoklicali še več mož, ki bi bili sicer za preskrbo države primorani ostati in delati na riževih poljih. Obenem je prav LR Kitajska vplivala na to, da so v LR Vietnamu lahko začeli s splošnim vpoklicem v vojsko že 1960.

LR Kitajska je LR Vietnamu še mnogokrat izrazito pomagala, predvsem z orožjem. Poleti 1962 je v Hanoi poslala več kot 90.000 brezplačnih pušk, leta 1965 pa izdatno zvišala sposobnosti letalske obrambe LR Vietnamu, ko je Hanoju poslala več sto proti – letalskih topov in enot. Njene ogromne inženirske sile so v severnem Vietnamu izdatno pomagale pri ponovni vzpostavitvi tistih nekaj (a zato ključnih) cestnih in železniških povezav, ki jih je severni Vietnam imel.

Med 1965 in 1970 je več kot 320.000 kitajskih vojakov služilo v severnovietnamski vojski, največ, – 170.000, jih je bilo leta 1967. (Zhai 2000; 54 – 55).

Za Kitajsko pa so verjetno najbolj očitne posledice vojne v Vietnamu nastale zaradi političnega dogajanja v času sovjetske invazije na Češkoslovaško avgusta leta 1968. Oktobra so namreč iz LR Kitajske zahtevali, da LR Vietnam v celoti prekine vse stike z Moskvo. Temu je Hanoi nasprotoval in tega ni storil. Kitajska je začela z uradnim umikom svojih sil iz LR Vietnamu, med drugim zato, ker je pričakovala, da bo v odkritem političnem nasprotovanju Sovjetski zvezi prišlo tudi do oboroženega spopada. Do tega (le osamljenega incidenta) je res prišlo – blizu otoka Zhenbao v Kitajskem morju marca 1969. Vse od novembra 1968 so se kitajske enote umikale iz LR Vietnamu. Njihov umik je bil končan do julija 1970.

Kontroverzna, a za mnoge politične analitike logična je tudi odločitev, da je namesto vietnamskih komunistov LR Kitajska v času od 1968 dalje vse bolj izrazito podpirala Rdeče Kmere v Kambodži. Tudi zaradi Kitajske pomoči so ti bili sposobni izvajati tako obsežne in smrtonosne racije v Vietnamu v letih 1975 – 1978. Kot odgovor na to je Vietnam z vdorom v Kambodžo dokončno porazil Rdeče Kmere, pri čemer pa ta akcija pri Kitajski ni ostala nemaščevana. 1979 so namreč sami vdrli v Vietnam, ki je po tem še mnogokrat, tudi v 80. – letih prejšnjega stoletja, vedno znova doživljal mejne incidente. Kitajska ima tako še danes, zaradi obmejnih sporov z Vietnamom še vedno odprto vprašanje meje – leta 1988 je namreč

zasedla dva manjša otoka (Paracel in Spratly), ki sta pod teritorialno ingerenco Vietnama. (Zhai 2000).

Kitajska je iz vojne v Vietnamu tudi zaradi dejstva, da je v njej sodelovalo mnogo njenih vojakov, vseeno izšla kot svojevrstna zmagovalka, vsekakor pa kot država, ki je že zaradi svoje (socialistične) moči, kljub sporu z SZ, vseeno ostala močna regionalna sila, ki si je tudi zaradi vojaške moči uspela vedno znova »pokoriti« južno sosedo – Vietnam. Drugih večjih (političnih ali vojaških) posledic, razen materialnih in človeških izgub, Kitajska v spopadu ni doživela.

Sovjetska zveza: SZ v vojni v Vietnamu ni bila izrazito vpletena in posledično ni imela, ali bolje, ni doživela nobenih opaznejših »posledic« zaradi le – te. Res je, da je SZ vojsko LR Vietnam vseskozi oskrbovala predvsem z medicinsko opremo, pa tudi s tanki, oborožitvijo, letali, transportnimi helikopterji, artilerijskimi orožji, proti – letalskimi raketami in drugo vojaško opremo. Res je tudi, da so prav sovjetski inštruktorji tisti z majhnimi enotami vojakov prvi nad Hanojem izstreljevali rakete in zadevali ameriške bombnike B – 52, ki so jih z neba »klatile« sovjetske rakete zemlja – zrak.

Omenimo še, da je SZ 1991 šele po razpadu priznala, da je imela v času vojne v Vietnamu tam nastanjenih okrog 3.000 vojakov in da je, kot sem omenil že zgoraj, umrlo 16 njenih mož. (Soviet Involvement in the Vietnam War 1990).

6.3.3. ANALIZA UPORABE TANKOVSKIH ENOT V VIETNAMSKI VOJNI

Analizo tretje skupine izbranih lokalnih vojaških spopadov z vidika uporabe tankovskih sil tudi na primeru Vietnama smiselno členim med obe (skupini) protagonistk – vojaške enote vojske južnega Vietnama in ameriške vojske, redne vojaške sile DR Vietnama, ter oborožene sile narodnoosvobodilne vojske Fronte Viet Minh in Viet Kong. Integralno v poglavje vključujem tudi analizo uporabe tankovskih enot v času francoske kolonizacije.

6.3.3.1. Uporaba oklepnih enot – strateški in doktrinarni pregled

Povzemimo na začetku – praktično v vseh spopadih, kjer so v Vietnamu uporabljali tudi oklepna bojna sredstva³³⁵, razen v vojski Republike južnega Vietnama, so to (ameriški) poveljniki počeli z velikim omahovanjem in izredno skepso, česar pa realnost še zdaleč ni (v enaki meri) zahtevala, ravno nasprotno. Uporaba oklepnikov enostavno ni ustrezala pomenu in viziji vrhovne »komande«. Ena največjih težav kljub številnim izkušnjam na moč

³³⁵ Primarno sicer res t.i. glavne bojne tanke, veliko pa tudi (prirejene) in klasične oklepne transporterje.

učinkovite rabe OM/TE v t.i. operacijah »zaprtega« prostora med drugo svetovno vojno, vojno v Koreji in vojno v Vietnamu je to, da je splošna percepcija ostala enaka – da je moč oklep – ter njegovo mobilnost, oklepno zaščito in ognjeno moč učinkovito uporabljati samo na odprtih terenih ne preveč »problematične« geografije.

Izkušnje, kot je silovit prodor nemških oklepni divizij skozi težko prehodno področje Ardenov v Francijo maja 1940, so bile na račun ogromnih tankovskih bitk iz puščavskih odprtih terenov in ravnin Severne Amerike, pa tudi iz nepreglednih in večinoma ravnih step Ukrajine, pozabljene pravzaprav takoj, ko se je druga svetovna vojna končala.

Zaradi nekaterih povsem tehničnih omejitev ne zgolj ameriških tankov se zdi logično, da je tank smiselno uporabljati zgolj na odprtih ravninskih terenih, kjer nima posebnih ovir, da lahko v polnosti izkoristi svojo veliko mobilnost, že na velikim razdaljah omogoči polno izkoriščanje svoje velike ognjene moči in kljub vsemu zagotavlja polno oklepno zaščito posadke. Ob koncu druge svetovne vojne, v času vojne v Koreji in kasneje tudi v času vojne v Vietnamu noben rod ameriške vojske ni imel v svojih doktrinarnih dokumentih razdelane nobene doktrine, ki bi učila in narekovala način uporabe OM/TE drugje kot v ravninskih in za tanke (navidezno) najugodnejših pogojih.

6.3.3.2. Geografske in druge dejanske ter navidezne omejitve območja

Geografija, pravzaprav relief Vietnama, ki ga večina strokovnjakov imenuje področje t.i. zaprtega terena³³⁶, sestavljajo štirje tipi terenov: hribi in gore, centralna ravnina, obalne ravnice in delta reke Mekong. Prvi tip terena – gore in hribi predstavljajo približno 2/3 ozemlja južnega Vietnama, so močno razvejane, porasle z gozdom, z veliko potoki in rekami, brez prave mreže cest in prevoznih poti, pa še te so prehodne le v suhem delu leta. Centralna ravnina se razteza vzdolž celotne meje s Kambodžo, je ravno tako močno porasla in podobno neprimerna za gibanje oklepnih vozil. Obalne ravnice delijo ostri hrbti hribovij, ki se strmo spuščajo v morje. Del ima največ cest in železnic in je najbolj gosto poseljen. Delta reke Mekong pa je razsežna ravnica majhnih polj in še manj cest, ki jih križajo globoki kanali s strmo obalo. Zaznamuje jo tudi močna bibavica.

Gibanje poleg geografskih značilnosti terena zaznamuje tudi vreme. Vietnam ima dve izraziti vremenski obdobji – poletni in zimski monsun. Poletni (od aprila do septembra) prinaša

³³⁶ V klasičnem vojaškem smislu je t.i. »zaprt« prostor okolje omejene vidljivosti in prehodnosti, najti pa ga je moč v hribovitih, gorskih predelih, gosto naseljenih predelih, džungli, stepi ... Še posebej v džungli so tla zelo neravna, prerasla z močno vegetacijo, ki zapira pogled navzgor, in težko prehodno podrastjo, sekajo pa jih številne reke in potoki. Tukaj je preglednost močno omejena in gibanje oteženo, tudi za pehoto. Kar zadeva OM/TE, še posebej (glavne bojne) tanke, pa velja, da je možnost uporabe ognjene moči močno okrnjena, ranljivost v protitankovskih zasedah pa vedno prisotna. (Mounted Combat 1978, 6).

močne padavine predvsem v gore ter na jug in jugozahod države. Zimski monsun traja od oktobra do marca in prinaša dež predvsem severozahodnemu delu države.

Poleg geografije in vremena pa obstajajo še drugi vzroki, zakaj v zgodnjih 60. – letih vojska v Vietnam ni načrtovala poslati drugega kot pehoto in elitne enote. Prvič, ker so bile mnoge lekcije, tudi tiste izpred nekaj let iz vojne v Koreji, kamor sprva ameriška vojska ravno tako ni nameravala poslati tankov, prav tako pozabljene. Nadalje je bila vzrok tudi katastrofalna izkušnja Francozov iz prve vojne v Indokini, razlog proti uporabi tankov je bil tudi prepričanje poveljstev, da so tanki zadnje bojno sredstvo, ki ga je moč uporabiti proti t.i. gverilski vojski ter v vojni vedno novih (državnih) udarov in protiudarov. Nenazadnje, razvijajoče se letalske sile in posledični koncept polne in vseobsežne zračne podpore in superiornosti so dajali (zmotno) prepričanje, da so prav te sile, ta rod vojske, najbolj primerne za takšno vrsto vojne. (Mounted Combat in Vietnam 1978, 3).

6.3.3.3. Oklepne enote v oboroženih silah ZDA

Do 1966 vojska ZDA v Vietnamu ni imela prav nobenih neodvisnih OM/TE. Do takrat so obstajale le (manjše) oklepne enote, organsko vezane v večje enote pehote in mornariških sil, ki niso predstavljale (oklepne) udarne sile, namensko poslano v Vietnam. A ravno te sile so postavile osnovo za dramatično povečanje in razvoj oklepnih sil od 1967 dalje. Odločitev, da v Vietnam napotijo obsežne oklepne enote, je bila sprejeta šele po obsežni in temeljiti raziskavi, po tem, ko so pozno 1966 iz generalštaba poveljstvu kopenskih sil ZDA naložili nalogo, naj preveri smiselnost in potencial ter možnosti uporabe mehaniziranih enot pehote in možnosti učinkovite uporabe oklepnikov v Vietnamu. Tako je nastala študija "*Evaluation of U.S. Army Mechanized and Armor Combat Operations in Vietnam*" ali krajše *MACOV*. Študija je na začudenje mnogih jasno pokazala na številne možnosti učinkovite uporabe oklepnih enot v Vietnamu. Obenem je dokazala, da že površna analiza izidov spopadov, kjer so oklepne enote sodelovale (zgolj) kot integralni del večjih enot pehote ali marincev, kaže, da so te s svojimi značilnostmi in ob pravilni doktrinarni uporabi – odločilno prispevale k izidu bojev. Obenem uporaba OM/TE močno zmanjšuje število žrtev. Študija pa je povsem jasno pokazala predvsem obseg možnosti uporabe OM/TE v Vietnamu. Tanke je bilo namreč moč, tako študija, uporabljati kar na 61 odstotkih ozemlja med t.i. suhim obdobjem in še vedno na kar 46 odstotkih ozemlja v t.i. mokrem obdobju. Oklepne transporterje in kasneje uporabljena t.i. bojna vozila pehote pa je moč uporabljati na kar 65 odstotkih terena Vietnama v vseh obdobjih leta. (*MACOV Studies, Volume I. in II. 1967*).

Prve uradne napotitve OM/TE v Vietnam so se tako začele konec 1967 in leta 1973 predstavljale kar 46 odstotkov vseh ameriških sil v Vietnamu.

Oklepne enote so bile v Vietnam napotene iz rednega nabora vojske ZDA in nič dodatno prilagojene posebnim okoliščinam in naravi spopada. Tankovski bataljoni so bili večinoma opremljeni s t.i. srednjimi tanki M48A3, le šest mesecev (zaradi slabih rezultatov v bojih), pa so uporabljali tudi posebni tank M – 551 Sheridan (Stacey 1980, 31).

Mehanizirani pehotni bataljoni in oklepne/konjeniške eskadrilje so največ uporabljale oklepni transporter M113A1 ter druga bojna vozila pehote. (Mounted Combat in Vietnam 1978, 94).

Do prve uporabe tankov v Vietnamu je prišlo pravzaprav nenačrtovano in po naključju, pravzaprav po nesreči, po tem ko je januarja leta 1965 Viet Kong in vojska DR Vietnamera z minometi napadla (in v napadu uničila vsaj 6 ameriških bombnikov B57 Canberra) ameriško letalsko bazo Da Nang, v pomoč pa so poveljniki ameriških vojaških sil poslali elitni bataljon marinecev. Ti so kot integralna vojaška enota med svojo bojno opremo imeli tudi oklepne transporterje in (v tistem primeru) oklepno enoto bojnih vozil pehote M113 in tankov M48A3. Uporaba tega primera kaže na dvojne – osuplost in presenečenje t.i. Ameriškega poveljstva Vietnamera³³⁷ nad (uspešno) uporabo tankov v Vietnamu;. Za podkrepitev zgoraj omenjene osuplosti naj navedem – izjavo ameriškega ambasadorja, »*da tanki niso primerno bojno sredstvo za izvajanje zatiranja uporniških vdorov*«. To daje še večjo težo ugotovitvam v uvodnem poglavju, namreč, da vrhovno poveljstvo ZDA v nobenem aspektu sploh ni načrtovalo (masovne ali sploh kakršnekoli) uporabe tankov in tankovskih enot v Vietnamu. (Dunstan 1982, 33).

Druga uspešna napotitev masovnega števila oklepnih enot v Vietnam se ni zgodila vse do prihoda 1. ameriške pehotne divizije³³⁸ v Vietnam pozno jeseni leta 1965. Do takrat je namreč vsaka ameriška oklepna ali oklepno – mehanizirana enota, ki je bila (kot del) večje enote oddvojena in napotena v Vietnam, tanke in oklepne transporterje v (svoji) sestavi, (za)menjala za t.i. (lahka) oklepna bojna vozila pehote³³⁹. Redno se je dogajalo tudi, da je z menjavo tankov za slabše oklepljena bojna vozila pehote skoraj polovica mehaniziranih divizij izgubila bojno učinkovitost do te mere, da je postala (le) pehotna divizija. (glej Dunstan 1982, 37).

Šele na izrazito željo in pritisk generala Johnsona, takratnega načelnika združenega poveljstva ZDA, da naj (vsaka) (divizijska) (oklepno) mehanizirana³⁴⁰ enota (eskadrilja) v svoji sestavi

³³⁷ Angl. (kratica) MACV - Military Assistance Command Vietnam.

³³⁸ Imenovane tudi »the Big Red One«.

³³⁹ Angl. (kratica) ACAV (Armoured Cavalry Assault Vehicle), so s tanjšim oklepom, manjšo ognjeno močjo in slabšo mobilnostjo svojevrstno vmesno bojno sredstvo med tanki in (največkrat slabo oboroženimi ali sploh neoboroženimi) oklepnimi transporterji. Ta bojna vozila se namreč ne po ognjeni moči, mobilnosti in zaščiti ne morejo primerjati s tanki.

³⁴⁰ Za izrazom mehanizirana divizija se pravzaprav skriva še arhaistično poimenovanje ustroja ameriških vojaških enot, kjer pogosto namesto izraza mehanizirane (enote) navajajo stari termin – (angl. Cavalry) konjeniška enota, ki pa jih je (po stari terminologiji) treba ločiti na težko in lahko konjenico. Sodoben primerljiv vojaški termin poimenovanja enot so seveda lahke/težke (oklepne) mehanizirane enote.

obdrži t.i. srednje tanke³⁴¹, da preveri pogoje in realne možnosti uporabe tankov v Vietnamu je dejansko do tega prišlo. Če bi se izkazalo, da bo uvedba novega bojnega sredstva uspešna, bo mogoče (pa tega niso nikoli naredili v celoti in zmeraj) povečati (udarno) moč do velikosti bataljona. V primeru, da se koncept uporabe novega sredstva ne proslavi, pa bo (vsaka takšna) enota (p)ostala zgolj mehanizirana enota. (Starry 1981, 56).

To odločitev je takratni poveljujoči general Westmoreland v ameriškem poveljstvu za Vietnam komentiral kot »z izjemo nekaj obalnih predelov, pa še teh jih je večina pod našim poveljstvom oz. jurisdikcijo, tank, oklepno – mehanizirane ter združene oklepno – mehanizirane in pehotne enote v Vietnamu nimajo kaj delati« (Starry 1981, 57). Tako je trmoglavost poveljnika ameriških sil za Vietnam povzročila, da se ukaz načelnika generalštaba ZDA ni upošteval in da tankov kot integralnega dela 1. ameriške pehotne divizije še šest mesecev niso uporabljali v bojih. Ostali so v oporišču Phu Loi vse do takrat, ko so poveljnika le uspeli prepričati, da je odnos »nobenih tankov v džunglah« vendarle napačen.

Kljub temu, da je 1. pehotna divizija »utrla pot« uporabi tankov v Vietnamu, pa je šele vztrajni poveljnik 25. pehotne divizije, general – polkovnik Weyanda, kljub izrazitemu nasprotovanju Obrambnega ministrstva in poveljstva za Vietnam dosegel, da je njegova divizija v Vietnam odšla v polni sestavi, t.j. tudi z vsemi oklepnimi enotami in pripadajočo oborožitvijo. Šele takrat (leta 1966) je ameriška vojska začela z obsežnimi pripravami za masovno uporabo tankov in oklepnih transporterjev kot integralnega in nenadomestljivega dela združenih bojnih enot. (Starry 1981, 57).

Že takoj po prihodu teh enot so združene sile izbojevale velike uspehe. To kažejo izkušnje dveh multi – divizijskih operacij združenih OM/TE januarja in aprila 1967 – operaciji Cedar Falls in Junction City, izvedeni v t.i. III .korpusni taktični coni (CTZ III) v okolici Saigona. Operaciji tipa poišči in uniči sta z najbolj učinkovito rabo velike ognjene moči in zaščite, ki jo omogočajo tanki, pokazali novo bojno sredstvo v najboljši »luči«. Obenem so tanki z veliko mobilnostjo omogočili zavzetje dvakrat večjega terena, kot so ga pred tem bile sposobne zavzeti zgolj lahke mehanizirane pehotne sile. (MACOV Studies, Volume II. 1967, pogl. G – 17.)

Bojno učinkovitost tanka morda najboljše ilustrira bolj blizu oporišča Fire Base Gold blizu kraja Suoi Tre, slabih 150 kilometrov severozahodno od Sajgona. Spopad, ki je bil eden treh največjih v operaciji Junction City, se je začel 21 marca 1967, po tem, ko so bazo, ki jo je branil po en pehotni in topniški bataljon, napadle enote Viet Konga. Dva oklepna bataljona – mehanizirani pehotni bataljon in tankovski bataljon, ki sta »hitela na pomoč«, sta v

³⁴¹ Glej poglavje 4.2.

osvoboditev oblegani bazi prihajala z neverjetno ognjeno močjo . Pot do tja so si krčili s pomočjo številnih inženirskih goseničnih vozil in, kadar ta niso mogla premagovati terena, tudi s pomočjo sledenja spremljajočih helikopterjev.

Kljub temu, da so na poti padli v dve zasedi, so v obrambo oporišča prišli še v zadnjem možnem času. Na čistini je 68 srednjih tankov in 82 oboroženih oklepni transporterjev v polnosti izrabilo svojo ognjeno moč. Kljub silovitim bojem komunističnih enot Fronte so ti ob vsej ognjeni moči izgubili več kot 600 mož. Na ameriški strani žrtev med OM/TE ni bilo. (Mounted Combat in Vietnam 1978, 100 – 101, MACOV Studies, Volume V. 1967, pogl.V – 69.)

OM/TE, ki je sodelovala v tem boju, je pokazala vse prednosti združenih oklepno – mehaniziranih sil – visoko mobilnost, tudi po težavnih terenih južnega Vietnama, – visoko ognjeno moč, ki je vojaki Viet Konga niso uspeli premagati, in – visoko zaščito posadk vozil, tako, da so bile tako v tem spopadu kot v vseh naslednjih izgube tankovskih posadk, vsaj v primerjavi s pehoto, minimalne.

V manj kot letu dni od prihoda v Vietnam so samostojne združene OM/TE pravzaprav ustvarile nišo v ameriški vojaški strategiji, ne samo v operacijah poišči in uniči, temveč tudi v zmogljivostih prilagajanja omejitvam terena. Uspehov OM/TE leta 1967 v svojem poročilu generalštabu ameriške vojske tudi poveljnik ameriške vojske za Vietnam 1967, general Johnson, ni skrival.

V poročilu je zapisal: *»tanki, oklepni transporterji in bojna vozila pehote, skupaj s samohodnimi topovi in ostalimi goseničnimi vozili, so v vedno pogostejši in vedno uspešnejši uporabi v predelih in na prostorih, za katere smo do nedavnega verjeli, da teh enot tam ni moč uporabiti. Bojevanje v Vietnamu je osredotočeno predvsem proti nasprotniku in ne toliko na zemljišče samo, zato sta element presenečenja, t.i. šok efekt, in velika ognjena moč najpomembnejši«.* (Report in Vietnam, Vol. 17 (10/1967), 111 – 112. v Mounted Combat in Vietnam 1978, 114).

Negotovost o pravilnosti odločitve napotitve obsežnih OM/TE v Vietnam se je nadaljevala še vrsto let. Goreči zagovorniki uporabe tankov tudi v Vietnamu šele kasneje, – 1969 v ofenzivi Tet dokazali, da so tovrstni dvomi zmotni, nespametni in tudi nevarni. Šele največja ofenziva Viet Konga – ofenziva Tet v začetku leta 1968 – s številnimi zmagami oklepni enot združenih oboroženih sil vojske Republike Vietnam in ameriške vojske je pokazala in povzročila, da so morale ZDA spremeniti način vodenja bojev, saj lahko le oklepne in oklepno – mehanizirane, na pa, kot dotlej, izključno pehotne enote zagotovijo uspeh v boju. Zato je pravi čas za radikalne spremembe načina uporabe OM/TE (za obe strani), čas po

koncu ofenzive Tet. Vojska DR Vietnam in Viet Kong, ki sta v ofenzivi po nekaterih ocenah izgubili več kot 60.000 mož, sta se bili prisiljeni umakniti v gozdove in visoke hribe. To pa ni preprečilo novemu poveljniku ameriških enot v Vietnamu generalu Creighton – u W. Abrams – u, da ne bi zaukazal, naj združene ameriške in južnovietnamske sile nasprotnikom sledijo. (Mounted Combat in Vietnam 1978, 138).

OM/TE so se v tem času in po njem znašle v nekoliko drugačni vlogi – namreč v vlogi pregona enot po izredno težko prehodnih terenih. A kot dokazuje izvidniška operacija Montana Raider, izvedena aprila in maja 1968, je polk z več kot 250 tanki ob pomoči posebnih inženirskih goseničnih vozil, ki so v najtežjih razmerah krčile pot, ali polagale pontonske mostove čez reke, ob kamboš – ki meji premagal več kot 1.300 kilometrov težko prehodnih predelov džungle. (Mounted Combat in Vietnam 1978, 155).

Tanki so poleg taktične mobilnosti omogočili tudi večjo možnost preživetja v boju, saj so bili praktično neranljivi predvsem za številne protipehotne mine. Kot se je kasneje, tudi v zaključnih letih spopadov pokazalo, so tanki, sploh brez ustreznega dodatnega ščita, ki ga nudi pehota, močno občutljivi na napade s proti – tankovskimi orožji. Zato so posadke same iznašle t.i. »RPG zavese«, ki so učinkovito ščitile vozila pred napadi z raketnimi proti – tankovskimi sistemi. Ta dodatna zaščita ni bila nič drugega kot iz preprostih, trpežnih kovinskih materialov izdelana gibljiva ograja, ki povzroči, da raketa detonira prej in ne zadene oklepa tanka. (Tactical and Material Innovations 1974, 64).

Kot so pokazale operacije Montana in druge, so samostojne, združene OM/TE povsem sposobne učinkovitega boja v džungli. Ob predpostavki, da se jim pridruži še mehanizirana pehota s svojimi bojnimi vozili, je to pravzaprav idealna združena bojna enota za izvajanja tako izvidniških operacij kot operacij *poišči in uniči*.

6.3.3.4. Doprinos avstralskih oboroženih sil

Podobno – da tankov in oklepnih transporterjev v Vietnamu ni moč (učinkovito) uporab(lja)(i)ti – so razmišljati tudi v avstralskih oboroženih silah. Tam so imeli pehoto za »*kralja bojnega polja*« (Starry 1981, 140), ostale rodove vojske pa v izključni vlogi njene podpore. Ob prvi napotitvi avstralskih tankovskih enot v Vietnam 1967 so ob tem ukrepu mnogi v vrhovih vojske pravzaprav še vedno »vihali nosove«. Močno drugačno mnenje pa so imele enote, že na položajih v Vietnamu, kjer sta poveljnika 1. skupine Avstralskih namenskih sil³⁴² in Avstralskih sil za Vietnam³⁴³, brigadir Jackson in generalmajor Vincent,

³⁴² Angl.: 1st Australian Task Force (1ATF).

poveljstvo avstralskih oboroženih sil že več mesecev vztrajno prosila³⁴⁴ za čimprejšnjo napotitev. (Starry 1981, 58 – 61).

6.3.3.5. Oklepne enote v oboroženih silah Republike Južni Vietnam

V nasprotju z ZDA in Avstralijo pa so v oboroženih silah Južnega Vietnama od vsega začetka oboroženega boja čimprejšnjo uporabo OM/TE na moč podpirali in zagovarjali. Kot ključna ovira pri hitrejšem in bolj masovnem uvajanju tankov v (lastne) oborožene sile se je pokazala polna logistična in svetovalna odvisnost od ZDA. To je botrovalo dejstvu, da tudi v oborožene sile južnega Vietnama tankov (M48A3) niso uvedli³⁴⁵ vse do konca ofenzive Tet – sredi leta 1968. Vzroke (pre)majhni učinkovitosti, svojevrstni zlorabi in predvsem napačni uporabi kakršnihkoli oklepnih bojnih sredstev v oboroženih silah Južnega Vietnama gre iskati predvsem v nepoznavanju karakteristik in potenciala tega bojnega sredstva in v močni politizaciji vojske. Oklepnike so namreč pred letom 1967, pa deloma tudi še kasneje, uporabljali izključno za varovanje politične oblasti (v Sajgonu). Številni vojaški in politični vodje Južnega Vietnama so namreč OM/TE pravzaprav zlorabljali za vedno nove *coup d'état*, vse od padca Diena leta 1963 pa do resne okrepitve moči ameriške vojske v južnem Vietnamu 1966. Politične klike Južnega Vietnama so tanke imenovalle kar *volilne stroje* (Starry 1981, 49), tako pogosto so tanke, katerih večina nikoli ni smela biti v bojnih operacijah, oddaljenih do Sajgona več kot dan vožnje, uporabljali južnovietnamski samodržci v pomoč pri državnih udarih, ki so se v zgoraj navedenem obdobju (1963 – 1966), deloma pa tudi še kasneje, pojavljali kot gobe po dežju.

6.3.3.6. Oklepne enote v oboroženih silah DR Vietnam

Kljub očitnim (logističnim) težavam³⁴⁶ pri premeščanjih, vzdrževanju in bojni (upo)rabi OM/TE na severni strani 17. poldnevnik – so bile enote redne vojske DR Vietnama za uporabo tankov že v izhodiščih bolj dojemljive. Kljub uvodnim (ne povsem prepričljivim) izjavam poveljnikom Viet Konga in poveljnikov vojske DR Vietnama, namreč, da je za učinkovit boj proti OM/TE dovolj le zadostna količina protitankovskih orožij, so se ti očitnih

³⁴³ Angl.: Australian Forces Vietnam (AFV).

³⁴⁴ Generalmajor Vincent je kot enega ključnih vzrokov za nujnost vpeljave tankov v bojne enote avstralskih sil v Vietnamu navajal dejstvo, da je, kljub visoki motivaciji in primerni oborožitvi, pehota (sama) relativno neučinkovita v operacijah »poišči in uniči«, brez hipne in visoko odzivne bližnje ognjene podpore, ki pa jo lahko v takšnih operacijah »ponudi« samo tank. (Dunstan 1982, 56).

³⁴⁵ Pred tem so se, glede na omejitve iz ZDA, morali zaneesti na občutno manj učinkovite t.i. lahke tanke (M24 in M41) in oklepne transporterje (M3 in M113).

³⁴⁶ Zgolj za primer naj navedenem izredno iznajdljivost enot DR Vietnama pri selitvah tankov po znameniti poti Ho Shi Ming s severa na mejo in dalje na jug dežele. Lahke tanke PT76, ki so jih vojaške enote DR Vietnama uporabile pri napadu na učne centre Lang Vei blizu kraja Khe Sanh, kjer so pripadniki ameriške vojske urili južnovietnamske sile, so z izredno muko in ob silovitih naporih praktično prenesle preko najtežavnejših in tudi za gosnična vozila neprehodnih poti preko gorskih prelazov. Del poti do Khe Sanha so premagali tudi tako, da so tanke spuščali po rekah na posebej zanje konstruiranih splavih ali pa jih celo vlekli v nasprotni smeri toka reke (Stanton 1985, 250).

omejitev pri uporabi slednjih vseeno dobro zavedali. To dejstvo, skupaj s sorazmerno neučinkovitostjo³⁴⁷ tovrstnih orožij v bojih (s tanki), je pravzaprav pomenilo le eno – tudi vojska DR Vietnam in enote Viet Konga so morali čim prej vpeljati bojna vozila pehote, oklepne transporterje in tanke.

Do takšnih spoznanj so prišli tudi sovjetski in kitajski svetovalci, saj je veljalo in še vedno velja, da je najboljšo sredstvo, ki lahko premaga/uniči tank, zgolj tank. Nujnost uvedbe OM/TE v bojne formacije vojske DR Vietnam pa je postala še večja, ko se je oboroženi spopad prevesil iz t.i. faze 2 (gverilskega boja) ali vseljidske vojne v fazo 3 (odprt spopad), kjer so tako DR Vietnam kot ZDA in Republika Vietnam potrebovali udarno moč, ki jo lahko na bojišču materializirajo zgolj tanki. Ker so bili vojaki vojske DR Vietnam pri rokovanju s tanki precej manj veščji kot njihovi nasprotniki, so se obrnili po pomoč k SZ, ki jim je ne samo dobavila orožje, temveč tudi skozi celoten konflikt omogočala urjenja v svojih lastnih vojaških izobraževalnih ustanovah in oporiščih³⁴⁸. (Starry 1981)

Zanimivo je, da je vojska severnega Vietnam razvila svojevrstno doktrino uporabe oklepa v bojih, ta pa se je razlikovala tako od južnovietnamske in ameriške kot od sovjetske. Tank so videli kot oborožitveni sistem, ki ga je nujno uporabiti predvsem med napadom, da kolikor mogoče zmanjša pehotne izgube, pri čemer pa so zagovarjali uporabo le najmanjšega za to nalogo potrebnega števila tankov. Tankovski napad mora po njihovem mnenju vsebovati tri elemente. Prvi val tankov vodi napad in strelja po glavnih obrambnih ciljnih nasprotnika, podpirajo pa ga tanki drugega vala in topništvo. Najpomembnejše pa je, da so tanki in pehota integrirani v skupni sistem in se koordinirajo ob napadu, pri čemer tanki podpirajo pehoto in ne obratno. (Starry 1981, 150).

Pomembne bojne izkušnje in v začetku vsaj nerodna uporaba tankov v bojih pa ne zmanjšujejo pomena, ki ga je tank imel za vojake DR Vietnam. Sčasoma so postali sposobni izvajati obsežne in močno učinkovite operacije v spopadih v zadnji fazi vojne v Vietnamu (1972 – 1975), v kasnejši invaziji na Kambodžo 1979 pa že v celoti izvrševati vsa načela napada združenih oklepno – mehaniziranih enot, ki jih podpirata topništvo in letalstvo, ali, enostavneje rečeno, uporabljati tank tako, kot predvideva izvorni (nemški) koncept uporabe združenih OM/TE – bliskovita vojna.

³⁴⁷ V povprečju je v boju ameriško bojno vozilo pehote M113 na vsakih sedem direktnih zadetkov s protitankovskih orožjem utrpelo po eno predrtje trupa tanka. Še slabša je statistika za uporabljena protitankovska orožja – ta so v povprečju zadela tank samo enkrat na vsakih osem do deset izstrelitev rakete. Boljšo statistiko t.i. preživetja v boju ima ameriški tank M41A3. Ta je namreč v povprečju zgolj na vsakih 14 direktnih zadetkov s protitankovskih orožjem utrpel predrtje trupa. Podrobnejša statistična analiza pokaže še en pomemben podatek t.i. preživetja v boju. Tank M48A3 je bil namreč popolnoma uničen in/ali neuporaben za nadaljnje bojne operacije šele enkrat na vsakih sedem predrtij trupa. Za posadke pomembnejši podatek pa je dejstvo, da jena vsakih 0,8 predrtja trupa tanka utrpela smrtni izid (vsaj enega) člana posadke. Vzroke za višjo možnost preživetja v tanku M48A3 gre seveda iskati v drugačni silueti in obliki tanka. Bojno vozilo pehote M113 je imelo, v primerjavi s tankom M48A3, večinoma le navpično nameščen, tanek oklep, pa še to manjše gostote. (Dunstan 1982, 57).

³⁴⁸ Odmevni uspehi OM/TE vojske DR Vietnam ob zaključku spopadov, vse od leta 1972 dalje pričajo, da se je mnogo vojakov severnovietnamske armade (po nekaterih ocenah preko 3.000) urilo v sovjetskih oporiščih.

6.3.3.7. Uporaba oklepnih enot v boju – vloga in pomen

Oklepne enote imajo v (konvencionalni) vojni mnogo vlog in nalog, in sicer od naloge zavzetja terena, elementa presenečenja in šoka za nasprotnikov sistem poveljevanja in kontrole vojske do podpore pehoti ter uničevanja nasprotnikovih oklepnih transporterjev, nenazadnje so najmočnejši posamični bojni sistem za izvajanje protinapadov.

V vseljudskem odporu, vojni (državnih) udarov, protitudarov, napadov in protinapadov, kot bi najlažje okarakteriziral vojno v Vietnamu, pa so vloge tanka postale tudi tiste, v katerih ta dotedaj ni imel vidnejše vloge, med drugim je tank služil kot odlično sredstvo za zaščito konvojev, varovanja posesti, premoženja in nenazadnje oblasti, igral je tudi vlogo izvidnice ter druge, predvsem notranje varnostne vloge.

Vzrok, da so se prav vse sprte strani v spopadu odločile uporabiti tank tudi v geografsko in drugače neidealnih pogojih, je zmogljivost OM/TE, da v svojem bistvu na najboljši možni način združujejo veliko ognjeno moč in zaščito, pri tem pa so nadvse mobilno bojno sredstvo, saj omogočajo premagovanje (skoraj) vsakršnih terenov.

Tako je tudi spopad v Vietnamu le eden izmed spopadov v zgodovini, kjer OM/TE sovražnika napadejo hipno, na velike razdalje, ter praktično zdesetkajo s svojo ognjeno močjo, posadko pa tank zaradi relativno varnega oklepa še vedno varuje.

Ameriška vojska z bogato zgodovino uspešne uporabe tankov v drugi svetovni vojni in vojni v Koreji, kjer je izvorno agresivni način uporabe le – teh omogočal zmage nad nasprotniki, je te izkušnje prenesla tudi v Vietnam. Tank je tudi tukaj (ponovno) pokazal silo, s katero lahko OM/TE diktirajo tempo spopada in, če je to potrebno, nasprotnika obidejo ali mu ubežijo.

Vseeno v vojni v Vietnamu obstaja ključna razlika. Če so (ZDA) v prejšnjih spopadih OM/TE uporabljali kot enote, ki so opravljale svojevrstno testiranje, sondažo (moči) nasprotnika in nasprotnika prej kot ne želele le obiti ter se zgolj v skrajni fazi z njim spustile v odprt spopad, so tank v Vietnamu uporabile na povsem drugačen način. Tukaj je služil kot sredstvo, s katerim so nasprotnika zvalili v boj, tank je bil pravzaprav tisto bojno sredstvo, ki je moralo nase vezati čim več nasprotnikovih sil, ki so se sicer na vso moč izogibale spopadam. Ko je s takšno strategijo uspel, pa so zračne pehotne sile in letalstvo nasploh uporabili ne kot orožje za pripravo na napad, ampak kot element, ki je dajal možnosti, da z letali in helikopterji na bojišče dostavljena (mehaniziran) pehota izvede manever obkoljevanja in končno, v sodelovanju s tanki, izpelje spopad. (Starry 1981, 71).

Na tem mestu želim izpostaviti še francosko izkušnjo uporabe tankov v Vietnamu. V t.i. prvi vojni v Indokini, kjer so francoske sile tudi uporabljale (nekaj) oklepnih enot, so pravzaprav

kar praviloma vedno znova in znova padale v zasedo vojakov Viet Minha in pri tem utrpele strahovite izgube. Vzroki za to so številni, a jih je moč zožiti na: – nepoznavanje taktične uporabe tankov v takšnih (vegetacijskih in geografskih) razmerah³⁴⁹, – slabo načrtovanje glavnih smeri napada, – premajhna koncentracija bojnih sredstev v posamezni smeri/napadu, – nezadostna podpora letalstva, pehote in topništva.

ZDA so se iz teh spoznanj marsikaj naučile in naučene lekcije večinoma uporabljale v lastnih spopadih. Najpomembnejše spoznanje, ob ustreznem upoštevanju zgoraj navedenih (nujnih) predpriprav na napad, je, da imajo OM/TE, ki jim pot utirajo glavni bojni tanki, največkrat dovolj momenta napada, ognjene moči in dovolj zaščite, da preživijo tudi najhujšo zasedo in posledični spopad, a v le enem primeru. Podporni bojni sistemi in rodovi vojske, kot so topništvo, letalstvo in pehota, jim morajo priti »na pomoč« dovolj zgodaj (in v zadostnih količinah), da skupaj premagajo nasprotnika. Zato so vseskozi v t.i. drugi vojni v Indokini ZDA z »zavezniki« OM/TE uporabljali tako, da je bil tank sredstvo, ki je nase vezalo dovolj nasprotnikovih sil, da je do spopada zgolj prišlo, največkrat v nepričakovanih smereh ali celo z napadi t.i. »varnih con nasprotnika«. Nato pa je oklepno – mehanizirana pehota stopnjevala pritisk ter v drugem valu napada z izvajanjem manevra obkoljevanja in uničevanja »dokončala« delo.

Morda eden največjih prispevkov k ameriški doktrini vodenja vojne je prineslo pehotno bojevanje v hribovitih predelih Vietnama. Do Vietnama je namreč (strogo) veljalo, da mora pehota ob napadu najprej zapustiti varno zavetje bojnega vozila pehote ali oklepnega transporterja. Takšno početje, sploh v Vietnamu, kjer je imel nasprotnik izredno (pehotno) ognjeno moč, je pomenilo ogromne žrtve in izgubo momenta napada. (Dunstan 1982, 39).

Glavna sprememba doktrine napada pehote, ki izvira pravzaprav iz pehotnih enot južnovietnamske vojske, je, da pehota napade že iz kolone mehaniziranih (oklepnih) bojnih vozil pehote in izkorišča varno zavetje vozil. Tovrstno taktiko so prvič uporabile enote južnovietnamske vojske že v letu 1962, ko so proti Viet Kongu uporabljale sicer le manjše število ameriških oklepnih vozil pehote – M113. Južnovietnamske sile so v taktiki pehotnega boja odkrile in uveljavile še dve izboljšavi – oklepne transporterje so za povečanje udarne moči opremile z dodatnim mitraljezom 7,62 mm, nameščenim ob poveljnikom, ki ga je upravljal nezaščiten strelec s strehe vozila. Obenem pa so odkrili inherentno pomanjkljivost v zasnovi bojnega vozila pehote – namreč nasprotnikovemu napadu polno izpostavljeni

³⁴⁹ Francozi so tanke v Vietnamu uporabljali izključno v vlogi podpore pehoti, kar pomeni, da so na račun počasi napredujoče pehote, največkrat brez ustrezne podpore in zaščite (oklepnih transporterjev), vedno znova žrtvovali vse glavne prednosti tanka – visoko mobilnost, zaščito in ognjeno moč.

poveljnik³⁵⁰ je v boju zadolžen tudi za upravljanje glavne oborožitve – mitraljeza 12,7 milimetra. Ameriška vojska je pomanjkljivosti vzela resno in močno posodobila vozilo – dodala oklepno zaščito pred položajem strelca glavnega orožja (12,7 mm), vgradila dva dodatna mitraljeza (M60, 7,62 mm), vsakega na svoji strani glavnih vrat (na strehi vozila), namestili pa so tudi bombomet M79, ki ga je bilo moč upravljati tako, da je strelca ves čas ščitila oklepna zaščita. Dodelano bojno vozilo pehote se je izkazalo predvsem tam, kjer (glavni bojni) tanki zaradi svoje velikosti ali teže niso bili uspešni, izredno učinkoviti pa so se pokazali tudi v delovanju v t.i. drugem valu napada, kjer so tanki večino groženj že eliminirali. Z večinoma (lahkim) pehotnim orožjem oboroženi nasprotniki, ki so v teh napadih ostali zadaj, pa nikakor niso bili kos dodatno okrepljenemu in oboroženemu bojnemu sredstvu. (Starry 1981, 27).

6.3.3.7.1. Ameriške in avstralske bojne izkušnje

Ameriška vojska se je v pravi tankovski spopad³⁵¹ s silami DR Vietnam zapletla samo enkrat – leta 1969, po tem ko so OM/TE DR Vietnam z lahкими tanki PT76 in oklepnimi transporterji BTR50 napadle področje t.i. posebnih oporišč Ben Het v centralnem delu južnega Vietnam. Oporišče sta branila 1. bataljon II. korpusa ameriških sil Vietnam in pehota južnovietnamske vojske. Spopad se je odvijal ponoči, pri čemer so se kot izredno pozitivna izkazala (leta) urjenja ameriških tankovskih posadk v nočnih razmerah. Če je bil že način izvajanja obrambe in premikov OM/TE v prvi fazi napada s posledičnim premikom iniciative na ameriško stran ter končnim protinapadom ameriških oklepno – mehaniziranih sil izveden brez napak, pa se je kot (velika) pomanjkljivost³⁵² pokazala premalo daljnosežna logistična podpora – t.j. premalo ustreznega streliva. Ameriški protinapad namreč, tudi zaradi dejstva, da ZDA kljub uvedbi tankov niso računale na obsežne tankovske spopade z nasprotnikom, ni imel zadostne količine ustreznega streliva. Ameriški tanki M48 namreč niso imeli dovolj ustreznega kumulativnega ali oklepno – prebojnega protitankovskega streliva³⁵³, da bi v polnosti izkoristili taktično prednost in uničili nasprotnikove tanke. Tako so se morali zanesti na starejše in manj učinkovito podkalibrsko strelivo, ki ni bilo enako učinkovito, kar pa seveda ne zmanjšuje izrednega pomena uporabe tankov v takšnih (proti – tankovskih) spopadih. (Dunstan 1982, 150 – 153; Stanton 1985, 286).

³⁵⁰ Med spopadom za Ap Bac poleti 1965 je bilo namreč kar 14 od 17 poveljnikov bojnih sredstev pehote ubitih prav zaradi izpostavljenosti nasprotnikovemu ognju.

³⁵¹ Za »pravi tankovski spopad« v literaturi, ki obravnava pričujoče bojno sredstvo, velja le spopad tanka proti tanku.

³⁵² Podobna, težko razumljiva taktična napaka – premalo natančna in premalo daljnosežna logistična podpora tankov, t.j. premalo ustreznega streliva, se je oboroženim silam ZDA dogajala že v korejski vojni pred tem in tudi že v začetnih letih druge svetovne vojne.

³⁵³ Streliv: HEAT (angl.: High-Explosive Anti-Tank) ali AP (angl.: Armour-Piercing) – glej poglavje 4.2.2.

Tudi avstralske oborožene sile imajo podobne izkušnje, pri čemer pa je res, da zaradi ves čas trajanja vojne nasprotujočih si političnih mnenj o (ne)pravilnosti udeležbe avstralskih vojakov v vojni v Vietnamu tja nikoli, niti v zadnjih fazah vojne, niso pošiljali večjih OM/TE. Avstralija tako tudi v času največje koncentracije svojih sil ni v Vietnamu imela nikoli več kot močno okrepljene pehotne brigade, pri čemer moč oklepno – mehaniziranih oz. tankovskih enot nikoli ni presegala eskadrilje oklepnih transporterjev in eskadrilje (glavnih bojnih) tankov britanske izdelave – Centurion. Ta (pre)majhna koncentracija avstralskih sil je narekovala tudi način vodenja bojev. Če so ameriške oklepne enote delovale tudi neodvisno od pehotne podpore, pa so enote tankov in oklepnih vozil pehote avstralske vojske vedno delovale v večji ali manjši bližini pehotnih sil in znotraj avstralskih sil predstavljale od pehotnih enot odvisno enoto, namenjeno predvsem njeni podpori.

Kljub vsemu so odmevne uspehe dosegli predvsem 1968 v bojih za Firebases Coral in Balmoral in junija 1969 ob napadih na hrib Bin Ba – v severnem delu Južnega Vietnama. Kljub dejstvu, da so ob zaključnih spopadih avstralski vojaški strokovnjaki eksperimentirali s konceptom polno integriranih oklepno – mehaniziranih enot, kjer imajo tanki, oklepni transporterji in bojna vozila pehote glavno udarno moč, koncepta vojske, v kateri dominira pehota, nikoli niso v celoti zapustili. (Hopkins 1978, 250 – 275).

6.3.3.7.2. Bojne izkušnje vojske južnega Vietnama

OM/TE vojske Republike južni Vietnam so bile praktično do konca vojne namenjene le za varnostne naloge. Obenem je zato, ker praktično do 1970 v svoji oborožitvi niso imele najmočnejših – glavnih bojnih tankov, močno trpela tudi njihova bojna sposobnost.

Vseeno pa obstajata dve izjemi, kjer so se tudi južnovietnamski tanki spopadli s severnovietnamskimi. Prva je operacija Lam Son 719, izvedena februarja 1971. V njej so vojaške enote južnovietnamske vojske ob podpori inženirskih in helikopterskih enot ameriške vojske, napadle enklavo severnovietnamske vojske v Laosu, neposredno ob meji z Južnim Vietnamom. Glavni cilj napada je bil prerezati oskrbovalno pot Ho Shi Minh in preprečiti nadaljnje dotekanje severnovietnamskih sil v južni Vietnam. V spopadu so z lahкими ameriškimi tanki M41 Walker Bulldog oborožene enote južnovietnamske vojske napadle močno oklepljene enote severnovietnamskih sil. Kljub načinu vodenja bojev, značilnem predvsem za glavne bojne tanke, so se lahki tanki sorazmerno dobro odrezali – veliko pa so jih vseeno uničila tedaj že močno izboljšana protitankovska orožja, predvsem protitankovske rakete. Tudi v spopadih z (karakteristično) močnejšimi sovjetskimi tanki T54 so se dobro

držali³⁵⁴. Rezultat spopada je bil za vojake južnega Vietnama vseeno poguben. V napadu so izgubili več kot 15 lahkih tankov in več kot 250 mož.

Druga izjema je t.i. velikonočna ofenziva vojske DR Vietnama v začetku leta 1972, v mislih imam spopad v bitki za Dong Ha 27. marca tistega leta.

20. tankovski polk vojske južnega Vietnama, ki se je spopadel, je bil nenavadna formacija. Svojo glavno oborožitev – rabljene tanke M48 – je iz ameriških zalog prejel šele pred meseci. Obenem pa je bil, tudi zaradi izkušenj spopadov za Lam Son 719, kjer so se predvsem izpostavljeni tanki izkazali kot izredno ranljivi za protitankovska orožja, dodatno okrepljen z enoto, oboroženo s težkim pehotnim osebnim orožjem, – t.i. »tank riderj – i³⁵⁵«. Vojaki, večinoma oboroženi z osebnim orožjem in (vsaj enim) protitankovskih orožjem, so bili v spopadih namreč kar stacionirani na tanku in so zagotavljali temu glavnemu bojnemu sredstvu dodatno zaščito. 20. tankovski polk je bil v spopadu za Dong Ha uspešen, postojanko je pred napadom obranil in pri tem uničil precejšnje število oklepnikov vojske severnega Vietnama, med drugim tanke T – 54, lahke tanke PT76 in bojna vozila pehote BTR50.

Prav t.i. velikonočna ofenziva pa je znana še po nečem – severnovietnamske sile so namreč prvič uporabile novo protitankovsko raketo (AT – 3 Sagger)³⁵⁶. V nadaljnjih spopadih t.i. velikonočne ofenzive je prav 20. tankovski polk na ta račun izgubil vrsto vozil, preden so razvili taktične prijeme, kako se izogniti neposrednemu zadetku. (Starry 1981, 203 – 210).

6.3.3.7.3. Bojne izkušnje severnovietnamske vojske

Če so ameriške izkušnje uporabe tankov v Vietnamu ključno vplivale tudi na spremembo strategije, pa so pravzaprav izkušnje DR Vietnama tiste, ki so dokazale nesmiselnost teze, *da tankov v t.i. območjih »zaprtih« terenov ni moč učinkovito uporabljati*. Vojska DR Vietnama je šele v tem spopadu spoznala nekatere ključne lekcije, ki so jih predvsem ZDA, pa tudi SZ, spoznale že v prejšnjih spopadih. Ena najtežjih je bila t.i. velikonočna ofenziva 1972, kjer so siloviti ameriški zračni napadi³⁵⁷ močno zdesetkali nekatere oklepne enote. Spoznali so, da je zračna obramba nujni integralni sestavni del vseh večjih OM/TE. Tovrstne napake v končni ofenzivi 1975 niso več storili³⁵⁸.

Številne lekcije, čeprav ne v celoti, je vojska DR Vietnama prejela že prej – 1968 in 1969, v bojih za oporišča Lang Vei in Ben Het, ko je tankovske enote (povsem zmotno) poslala v boj

³⁵⁴ Enako velja tudi za zaključne ofenzive leta 1975, po tem, ko so se v uličnih spopadih v Cholonu in Saigonu južnovietnamski tanki M41 ravno tako zgledno kosali z, kot sem že omenil, karakteristično močnejšimi sovjetskimi tanki T-54.

³⁵⁵ Angl.: »Tank rider« - tisti, ki se vozi na tanku.

³⁵⁶ Prav ta protitankovska raketa sovjetske izdelave pa je bila kakšnih 18 mesecev prej, v četrti arabsko-izraelski vojni, imenovani tudi Jom-Kipurska vojna, v arabskih rokah izredno smrtonosna za izraelske tanke.

³⁵⁷ ZDA so v ofenzivi 1972 uporabile proti enotam DR Vietnam preko 100 bombnikov B-52 in več kot 900 drugih lovskih in transportnih letal.

³⁵⁸ Takrat so v svoji oborožitvi že imeli večje število boljših tankov in mnogo novih, zmogljivih raket zemlja-zrak sovjetske izdelave (ZSU-57-2, ZSU-23-4, SA-7 Strela) ter se s tem orožjem zlahka zoperstavili napadu preko 1.600 letal vseh vrst, ki so jih v končni ofenzivi imele v rokah sile južnega Vietnama.

z zgolj minimalno podporo pehote. Tudi kasneje, leta 1972, ob sklepnem napadu vojske DR Vietnam na provincialno glavno mesto An Loc oklepnih enot še vedno niso uporabljali na način, na kakršnega so najbolj učinkovite. Kljub zavedanju, da je šele kombinacija oklepa in pehote osnova za dobro oboroženo in v bojih učinkovito enoto, tega niso storili, saj jim je manjkala predvsem zadostna koordinacija in kooperacija enot. Zaradi pomanjkanja učinkovite topniške podpore ter ob dejstvu, da tankov še vedno ni spremljala zadosti »močna« pehota, so bili tanki še naprej bolj ali manj prepuščeni na milost in nemilost (raketnemu) protitankovskemu ročnemu orožju. (Stacey 1980, 43).

Leta 1972 pa se je pokazala še ena (doktrinarna) šibkost – pravzaprav odsotnost strateškega načina razmišljanja in razumevanja. Ob prehodu spopada v t.i. spopad srednje intenzivnosti v poveljstvu vojske DR Vietnam enostavno niso imeli izkušenj – in posledično niso, čeprav bi morali, organizirali enot v napadih tako, da bi jih povezali v združene, – visoko mobilne in udarne sile. Dejstvo, da poveljstvo ravno tako ni zmoglo koordinacije in medsebojne pomoči sil na treh bojiščih, na katerih se je bojevalo, je negativno vplivalo na moralo, po nepotrebem povečevalo žrtve in podaljševalo spopad. Ta je bil še posebej počasen na severni fronti, kjer je vojska DR Vietnam povsem zgubila moment napredovanja, tudi na račun dokajšnjega razpada logističnega sistema in podpore oklepnim bojnim enotam, ki pa so v celoti in povsem odvisne od logistične podpore ter izurjenih skupin mehanikov in drugih inženirskih enot, da bojna sredstva pehote, oklepne transporterje in tanke vzdržujejo in ohranjajo bojno sposobne. (Stacey 1980, 44 – 47).

Do zaključnih spopadov leta 1975 so bili ti problemi odpravljeni, ustanovili so tudi nove, združene enote pehote, topništva, oklepnih in (pomožnih) inženirskih enot, ki so koordinirano delovale druga z drugo in druga ob drugi. Glavna sprememba v strategiji boja pa je bila, da je poveljstvo DR Vietnam sedaj uspešno vodilo poveljevanje, ki za pomemben cilj zmeraj definira glavno smero napada, kamor se morajo usmeriti udarne OM/TE – in, če dodam, teh sil niso več brez plana ali potrebe le razpršili po terenu, kjer so posamični tanki in bojna vozila pehote kaj lahek plen, kot je bil vse prepegosto na moč škodljiv primer do leta 1975. Doktrino uporabe OM/TE so razvili do te mere, da so razvili dve metodi učinkovite rabe oklepa – za t.i. *nenaden, nenapovedan napad*³⁵⁹, ki mu sledi t.i. *globok prodor*. Prva metoda ne pomeni nič drugega kot ustaviti in pravzaprav »pregaziti« nasprotnika z nenadnim, nenapovedanim napadom. Gre za pravi šok efekt, ki nasprotnika tako preseneti, da (vsaj začasno) ni sposoben izvajati lastne strategije obrambe. Prav nenaden napad pa ustvari pogoje

³⁵⁹ To strategijo so vojaške enote DR Vietnam uspešno uporabile za napad in posledično zasedbo številnih pomembnejših mest v južnem Vietnamu, kot so Xuan Loc, Bien Hoa ter Hoc Mon, in končno tudi za zasedbo Sajgona.

za (učinkovit) globok prodor, vdor, pregon nasprotnika daleč v njegovo zaledje. Ravno ranljivost umikajočega se nasprotnika nudi najboljšo priložnost, da se ga najbolj prizadene ter mu povzročiti največje izgube. To strategijo so še podkrepili s t.i. elementi *cvetočega lotosa*, ki pa ni nič drugega kot del poznane strategije t.i. *Blietzkriega*, kjer se po uvodnem preboju nasprotnikove obrambe hitro napredujoč prvi val tankov ob pomoči drugega vala pravzaprav razlije v zaledje in povzroči velike izgube moštva in opreme. Vojaki DR Vietnam so pri svojih prodorih uporabljali še eno taktiko – t.i. enote *žabjih skokov*. Te enote so zelo tesno sledile glavnim OM/TE in silam, ki so ustvarile pogoje za hiter, nenaden napad in globok prodor. Namesto, da bi pomagale pri dokončnem porazu prvih linij obrambe, so – jih te enote enostavno zaobšle in nadaljevale s prodorom³⁶⁰. (Stacey 1980, 50 – 53, Dunstan 1981, 155 – 160; Starry 1981, 215 – 219).

Prav hitrost prodora in nadaljevanja napada v zaledje južnovietnamskih sil, ki za takšne razmere niso imele niti dovolj obrambnih sil niti zanje posebej pripravljenega načrta, je branitelje našla povsem nepripravljene. Tudi zato ne pre – grupiranje obrambnih enot ne (morebitna) kasnejša konsolidacija nista bili več mogoči. Vojska DR Vietnam pa je zmogla vzdrževati in v polnosti izkoristiti napredovanje tudi zaradi dobro izurjene in opremljene logistične podpore, ki je, v celoti mehanizirana³⁶¹, zlahka in z enako hitrostjo sledila prodirajočim valovom tankov in bojnih vozil pehote. Pehota, sedaj zaradi masovne razpoložljivosti nič več »prava« pehota, temveč v celoti mehanizirana in dodatno oborožena ne samo z zaščitnimi oklepnimi transporterji, temveč tudi z v boju učinkovitimi in proslavljenimi bojnimi vozili pehote, je lahko v 24 urah napredovala tudi 50 ali 60 kilometrov³⁶². (Stacey 1980, 47 – 49).

Poleg doktrinarnih sprememb v načinih uporabe OM/TE pa je obsežno nadgradnjo doživel tudi poveljniški ustroj. Znotraj poveljstva združenih sil so namreč uveljavili način, kjer je združenim enotam, razen kadar so te izvajale akcije največjih razsežnosti, poveljeval častnik iz vrst pehote in ne poveljujoči častnik oklepnih enot. Skupaj z izdatno povečanim časom, namenjenim urjenju poveljnikov združenih enot, je tovrstna prilagoditev predstavljala ključno prednost – namreč, da ima poveljujoči častnik ves čas dovolj podatkov in celovit pregled, kaj se dogaja na bojišču. Takšen »svobodomiseln« in vsekakor individualen pristop k

³⁶⁰ Ta način boja se je kot izredno učinkovit pokazal predvsem v bojih za Sajgon. Ko so prve sile napadle častniško šolo Thu Duc na obrobju Sajgona, so t.i. enote *žabjih skokov* že prodirale proti najpomembnejšemu cilju – sajgonskem mostu, ki so ga napadle in zasedle prej, kot so branitelji to pričakovali. Zavzetje mostu je pomenilo odprto pot do zavzjetja celotne prestolnice. (Starry 1981, 219)

³⁶¹ Leta 1975 je imela vojska DR Vietnam zgozlj v logističnih enotah preko 10.000 vozil vseh vrst, od oskrbovalnih vozil za vodo, hrano, saniteto, do pravih, t.i. potujočih bolnišnic ter delavnic, zmožnih v polnosti poskrbeti tako za ranjene vojake kot za poškodovana in v boju uničena bojna sredstva (Starry 1981, 219).

³⁶² Tako hiter prodor je bil mogoč predvsem ob zglednem načrtovanju in sodelovanju dobro izurjenih logističnih sil, kjer so predvsem izurjene inženirske enote odigrale ključno vlogo. Dobro opremljene in z manjšo izvidniško enoto tankov dodatno pred napadi zaščitene enote so ponavadi napredovale celo s tanki, dodatno utrjevale mostove, organizirale prostore za prenočitev in popravila, odstranjevale mine in urejale okolico poti za glavni prodor tankov. Kot pomembna prednost se je pokazala tudi sposobnost improvizacije in uporabe znanja in vedenja lokalnega prebivalstva, pri čemer pa je ključ do uspeha še naprej ostajalo inovativno planiranje, temeljita priprava samega načrta in njegovo agresivno izvajanje.

poveljevanju je, kot poudarja Stacey, v ostrem nasprotju z mišljenjem večine zahodnih analitikov, namreč, da je poveljniški ustroj v komunističnih režimih občutno bolj rigiden, da ne dopušča individualnosti in da poveljnikom ne omogoča ustrezne odzivnosti na nenadne (nove) situacije. Kot navaja Stacey, je vojska DR Vietnam v pomladni ofenzivi 1975, pokazala, kako je moč poveljnikom združenih OM/TE, artilerije ter letalstva, podeliti mandat, da ti (kolikor mogoče) samostojno izvajajo naloge na najbolj fleksibilen in kreativen način. To še posebej drži za poveljnike enot, ki so izvajali ukrep t.i. *globokega prodora* in na ta način učinkovito zaobšli glavne obrambne sile južnovietnamske vojske, da bi z največjo možno koncentracijo sil ter kar najhitreje napadli in uničili poveljniške in nadzorne centre južnovietnamskih sil (globoko) v zaledju. (Stacey 1980, 50 – 61).

Če sklenem, pri natančnem pregledu vseh izkušenj in bojov OM/TE DR Vietnam postane očitno, da ti niso razvili prav nobene nove tehnike, nove doktrine uporabe oklepnih bojnih sredstev ali tehnične inovacije, kar pa ni moč reči za OM/TE vojske ZDA in južnovietnamske vojske. Nadvse očitno pa se je pokazalo, kako je moč učinkovito in kar najboljše uporabljati oklepna vozila, če vojaki in poveljniki upoštevajo izkušnje, tudi nasprotnikove, čeprav je pravzaprav že dovolj, da v polnosti upoštevajo vsaj lastne. Lekcij, ki so jih v poveljstvu ZDA in južnovietnamskih silah (sprva) v celoti ignorirali, so se na najtežji možni način – s porazom v bojih 1968, 1969 in 1972 – naučili tudi v poveljstvih vojske DR Vietnam. Zanimivo pri vsem pa morda je to, da je vojska DR Vietnam potrebovala zgolj osem let, da se je od prvih, povsem ponesrečenih poizkusov uporabe oklepa v boju, preobrazila v visoko učinkovito vojsko, ki združene OM/TE v bojih uporablja na najboljši možni način. Njihova izkušnja je ena redkih, a potrjuje, da je moč tudi v relativno kratkem času izvesti potrebno evolucijo načinov poveljevanja in spremeniti veljavna doktrinarna izhodišča uporabe oklepa do te mere, da je spremenjeni sistem sposoben naučene lekcije absolvirati in iz njih potegniti največ, kar je sploh mogoče.

6.3.3.8. Sklepne misli o možnostih uporabe OM/TE v Vietnamu

Oklepno – mehanizirane in tankovske enote so takoj ob prihodu v Vietnam leta 1967 dokazale vsem kritikom, da džungla ni ovira za tankovsko mobilnost in da lahko tankovska ognjena moč ter zaščita, ki jo ta ponuja, ključno vplivata na izid spopada. Oklepne enote sta ZDA in južnovietnamska vojska bolj, vojska DR Vietnam pa nekaj manj pogosto uporabljali tako v samostojnih kot s pehoto, topništvom in letalskimi enotami združenih silah, ki so lahko delovale v vseh predelih države. Tankovska zaščita, mobilnost in ognjena moč so vedno

znova dokazovali, da lahko premagajo tudi zasede ali izbojujejo napadeno oporišče, letališče ali učni center. Prav tankova velika fleksibilnost ter možnost preživetja v boju je bila za težko prehodne predele pokrajine ključna. Poleg vgrajene (osnovne) učinkovitosti bojnega sredstva pa so prav iznajdljive vojaške posadke in poveljniki sami, še posebej ob upoštevanju odsotnosti vsakršnih strateških in doktrinarnih usmeritev ali v naprej določenih pravil uporabe, z iznajdljivostjo in iz izkušenj spopadov črpali nova znanja in celo razvijali za takšno okolje (naj)ustreznejše, že zgoraj opisane tehnične rešitve.

Ameriška izkušnja v Vietnamu kaže na nerazumna vztrajanja na povsem napačnih ocenah in zaključkih. Prvič, poveljstvo je povsem precenilo težavnost t.i. »zaprtih« terenov. Drugič, poveljstvo je (sprva) prepočasi in v premajhnih količinah uvajalo OM/TE v Vietnam. Te so namreč takoj, ko je bila dosežena kritična masa, odločilno vplivale v vsakem spopadu, katerega so se udeležili. Kljub temu, da OM/TE same nikakor ne morejo dobiti vojne, pa so prav OM/TE tiste, ki ob bližnjem sodelovanju s pehoto predstavljajo osnovo vsakih združenih udarnih sil.

Kljub vsemu je potrebno poudariti tudi nekaj (logičnih) in praktičnih omejitev uporabe tankov v takšnem okolju, kot je Vietnam. Strma, gosto poraščena in močno hribovita področja gorskega predela Vietnama so vseeno območje, kjer tank ne more delovati. V (zgolj) gosto poraščenih področjih tank za učinkovito napredovanje nujno potrebuje izurjene inženirske enote, ki mu krčijo pot. V najtežjih pogojih pa mora za navigacijo po najlažjih poteh pomagati tudi helikopter. Čeprav to ni opravičilo, pravzaprav enake omejitve veljajo tudi za pehoto, mobilne sile in topništvo.

Po mnenju mnogih avtorjev, predvsem z anglosaškega govornega področja, pa tudi od drugod, pa velja poudariti še en vidik izkušenj z OM/TE v Vietnamu.

Kljub temu, da se je poveljstvo ameriških sil pri spremembi predpostavk – da tank v takšnih predelih nima kaj iskati – k temu, da so lahko tanki tudi v takšnih razmerah izredno učinkovit oborožitveni sistem, obrnilo relativno hitro, pa ostaja dvom, ali so lekcije tudi »meso postale«. Podobna dilema, pravzaprav dvom, obstaja tudi za ostale države, vpletene v spopad v Vietnamu. Namreč, kot predvideva večina, tudi v prihodnosti lahko večino nadaljnjih vojaških spopadov pričakujemo v državah t.i. tretjega sveta, kjer, razen ravnin Bližnjega vzhoda, večinoma prevladuje t.i. zaprti teren. Zato velja prav vso pozornost v prihodnje nameniti pripravam na tovrstno bojevanje.

Poleg organizacijskih in doktrinarnih prilagoditev ustroja in strateških načrtov vojske morajo analitiki in strategji vso pozornost nameniti prav ponovni analizi lekcij, taktičnih prijemov, skupin tehničnih izboljšav in posledično izpeljati nove načrte, kako se lahko na najboljši

možni način prilagodijo: logistični sistem, sistem oskrbe, sistem popolnjevanja enot, sistem vzdrževanja in popravil, načini podpore inženirskih sil, ne nazadnje je potrebno predvideti tudi čas za (morebitne) tehnične prilagoditve oborožitvenih sistemov samih.

7. ZAKLJUČEK

7.1. VERIFIKACIJA HIPOTEZ

7.1.1. RAZISKOVALNI VPRAŠANJI

Sklepno poglavje magistrske naloge je namenjeno povzetku ugotovljenega. Namenjeno je predstavitvi, v kolikšni meri so se hipoteze, zastavljene v obliki raziskovalnih vprašanj v začetku naloge, potrdile.

➤ Na raziskovalno vprašanje, kjer raziskujem, *na kakšne načine in s katerimi vojaškimi sredstvi se v ključnih lokalnih oboroženih spopadih hladne vojne kaže demonstracija moči velesil, upošteva, da je bilo to obdobje zaznamovano z negotovostjo, nezaupanjem, tekmovalnostjo za prevlado v političnem vplivu in v iskanju načinov za doseganje primata na področju konvencionalne, še bolj pa na področju nekonvencionalne oborožitve*, sem v nalogi predstavil mnoge odgovore.

Pokazal sem, da je čas hladne vojne čas delitve sveta okoli dveh največjih centrov moči – ZDA in SZ. Vsakršne politične, pa tudi vojaške odločitve tega časa so vezane na analizo in zaključke bodisi lastnih bodisi nasprotnikovih dejanj. Stopnja mednarodnega sodelovanja je bližje ravni prikritega, latentnega spopada, odnosov, ki so med vojno in mirom, ravni nenehne tekme med velesilama in njunimi zaveznicami, da bi pridobile prevlado. Uvodna leta obdobja hladne vojne zaznamuje trdno prepričanje politikov o nezmožnosti reševanja vsakršnih medsebojnih sporov.

Družbeni, zgodovinski, socialni, politični, vojaški ali katerikoli drugi vidik, s katerega preučujemo družbo druge polovice 20. stoletja, določa včasih prikrita, včasih pa tudi povsem odkrita tekma. Ta je bila k sreči večkrat politična, a včasih žal tudi vojaška. Obdobje hladne vojne namreč zaznamujejo mnogi spopadi lokalnih razsežnosti. V vseh spopadih, kjer sta si velesili ZDA in Sovjetska zveza s svojimi zavezniki posredno ali neposredno zrla iz oči v oči, je obstajala realna grožnja, da bodo ti iz lokalnih prešli v spopad svetovnih razsežnosti. Demonstracija moči velesil v izbranih lokalnih oboroženih spopadih, t.j. korejski vojni, vojni v Vietnamu in v arabsko – izraelskih spopadih je vsesplošna in vseobsegajoča. Glavni

protagonistki z aktivnim vpletanjem v vsakega od njih izražajo željo, da dnevno politiko, vpliv, odločanje in dokazovanje strateške prednosti kažejo tudi na lokalni ravni. Le tako je moč razložiti dejstvo, da z vpletanjem v spopade uresničujejo in zadovoljujejo svoje partikularne strateške, politične, gospodarske, vojaške in druge interese. SZ in ZDA tako s političnim, gospodarskim, socialnim, vojaškim ali katerim drugim načinom vpletanja uresničujejo svojo zunanjo politiko.

Pojav novega orožja uničujočih razsežnosti ob koncu druge svetovne vojne – jedrskega orožja – pomeni popoln preobrat v razmišljanju o načinu vodenja bojev. Uničujoče posledice njegove uporabe pa, zanimivo, celo za tistega, ki bi ga v boju uporabil prvi, privedejo do paradoksa. Vsako nadaljnje kopičenje orožja namreč obratno sorazmerno vpliva na verjetnost njegove bojne uporabe.

Velesili s svojimi zavezniki v iskanju odločilne prednosti za dosego zmage v spopadu sprva uporabo jedrskega orožja vidita kot edino mogočo alternativo. Strateški razmislek o smiselnosti njegove uporabe pa že od zgodnjih 60. – let dalje vendarle kaže tudi alternative. Za doseganje odločilne prednosti v spopadu so oklepno – mehanizirane/tankovske enote kot takšne prepoznane pozno. V prvih povojnih letih se nanje gleda kot na nekoristno alternativo jedrskemu orožju. Kasneje, od poznih 60. let – dalje, pa OM/TE, – v bojih prekaljena združena vojaška formacija, postanejo edina alternativa. Od konca druge svetovne vojne do začetka 50. – let se tako tehnika kot strateška misel uporabe teh enot razvijta počasi. To ob upoštevanju pomena, ki ga ima takrat jedrsko orožje, ne preseneča. A že takrat, v zgodnjem obdobju hladne vojne, posamezni protagonisti vendarle dokazujejo, da lahko tankovske enote, ne glede na geografske razmere ali operativno – taktične zahteve, zagotovijo zadostno kombinacijo ognjene moči, zaščite in mobilnosti, da omogočijo odločilni preboj na frontni črti. Takrat večina vojaških strategov meni drugače. Še vedno vztrajajo na starih načinih vojskovanja, ki predvidevajo frontalne napade formacij kopenskih sil v večinoma eni glavni smeri v osrčje nasprotnikove obrambe. Nekoordiniranost kopenskih sil z letalstvom, ki v tem času doživlja vnovičen preporod, ter nezmožnost, da bi vojaški poveljniki na taktični ravni uporabili jedrsko orožje, posredno vplivata na mnoge smrtne žrtve v bojih. Neprimernost taktik uporabe enot in oborožitvenih sistemov se za ZDA in njene zaveznice najbolj boleče kaže v vojni v Koreji. Zaradi napačnih načinov uporabe sil v Vietnamu mnogo žrtev utrpijo tako Francozi kot ZDA. Enako nemiselno sile v spopadih uporabljajo arabske države (Sirija in Egipt) v prvih dveh vojnah na Arabskem polotoku. Nerazumevanje potenciala tankovskih sil je pri vseh naštetih vojskah zares veliko.

Nezmožnost uporabe jedrskega orožja v taktičnem smislu in pomanjkanje ustrezne visokonapredne alternative povzroči ponovno »iznajdbo« tanka. Ta oborožitveni sistem, sploh v premišljeni koeksistenci s pehoto, artilerijo in letalstvom, namreč edini omogoči preživetje tudi na jedrskem bojišču in vojski, ki ohranja iniciativo, omogoči končno zmago. Njegove prave zmogljivosti se, ob pravilni uporabi seveda, pokažejo povsod. Tako na odprtih terenih Bližnjega vzhoda kot v težko prehodnih, ozkih dolinah in gričevnatih terenih Korejskega polotoka. Svoj potencial in prilagodljivost pokaže celo v monsunskem pragozdu in močvirnatih predelih Vietnama.

➤ Na raziskovalno vprašanje, kdaj, kako in v kakšnem obsegu politični in vojaški vodje spoznajo, da so vzorci vzrokov in posledic posameznih lokalnih oboroženih spopadov v hladni vojni, navkljub silovitemu razvoju novih tehnologij in novih vrst orožij, enaki vzorcem in posledicam iz celotne zgodovine vojskovanja, da v tankih, združenih v tankovske enote, ne oziraje se na značilnosti novega – jedrskega veka, ponovno prepoznajo potencial, ki ga tank ima, da mu omogočijo razvoj, da lahko, ne glede na vrsto grožnje s katero se sooči, dokaže svoj ključni pomen in vlogo v doseganju končne zmage, naloga odgovarja večplastno.

Začeni s Korejsko vojno se kdaj, kako in v kakšnem obsegu ponavljajoči vzorci vzrokov in posledic med vojnami, ko jedrskega orožja še ni bilo, in prvo vojno v Koreji, ko to že obstaja, merijo v majhnih korakih. Uvodno leto vojne namreč dokaže, da so severnokorejske enote, ki jim, predvsem kot svetovalci, pomagajo sovjetski vojaki, kasneje pa tudi kitajski prostovoljci, že osvojile lekcije preteklih vojn., Ne glede na realno grožnjo spopada, kjer bi bilo lahko uporabljeno tudi jedrsko orožje, te namreč v že polnosti izkoriščajo potencial tanka. Čeprav uporabljajo sovjetske tanke iz druge svetovne vojne, jih uporabljajo na najboljši možni način – v polnosti namreč izkoriščajo njegov potencial. Gotovo je to tudi posledica dejstva, da enote Severne Koreje nimajo, v nasprotju z ameriški, na voljo modernih oborožitvenih sistemov, pa vendar je učinkovitost uporabe tankov, glede na splošno doktrinarno razvitost vojaške doktrine v Severni Koreji (in na Kitajskem), impresivna.

Tega ni moč zapisati za vojake ZN pod poveljstvom ZDA. Zdi se, da prav nobena lekcija iz druge svetovne vojne ni naučena in da niti brutalni in krvavi boji uvodnih mesecev vojne, kjer utrpijo mnoge žrtve, niti premirje maja 1951 ne pripomorejo k revidiranju načel uporabe enot. Čeprav se kaže, da so ameriške sile na korejskem polotoku sprva res prešibke za učinkovito obrambo proti masovnemu prodoru sil Severne Koreje, vseeno bolj izstopa drug problem. OM/TE so namreč uporabljali le posamič, v linijskem načinu, brez sodelovanja artilerije in

pehote ter brez letalske podpore, kar utegne presenetiti, če vemo, da sta v vojski ZDA že v tem času znana poročili – t.i. Hodge Report – a, kot tudi t.i. Stilwell Board – a, ki obe pravilno ugotavljata potencial tanka. Obe poročili namreč predlagata soodvisno delovanje OM/TE s pehoto, artilerijo, inženirskimi enotami in ob letalski podpori, zagovarjata element presenečenja, visoko mobilnost, zaščito in mogočno udarno moč. Zanimivo je, da to vojaških in političnih vodij ne prepriča do te mere, da bi načelna strinjanja iz poročil kakorkoli prenesli v taktiko, v prakso. Vojaški strategji in politika še naprej zagovarjajo učinkovitost novih oborožitvenih sistemov, predvsem masovnih letalskih bombardiranj in uporabo daljnosežne artilerije, ne izkoristijo pa potenciala tanka. (Acheson 1952; Cox 1952; Hopkins 1954; Cumings 1981; Hoffman 2000).

Drugače je v arabsko – izraelskih spopadih.

Pravzaprav lahko »kdaj, kako in v kakšnem obsegu« razdelim na dve obdobji. Prvo od vojne 1948 do konca druge vojne 1956 in drugo od 1956 do konca vojne 1973. Zakaj?

V prvem obdobju se namreč v izraelskih oboroženih silah kaže močan vpliv zunanjih doktrinarnih zamisli uporabe oborožitve oborožitvenih sistemov. Z mnogo urjenj izraelskih oboroženih sil, ki so jih opravili francoski in britanski vojaški poveljniki, in z masovnim izvozom britanskih tankov v Izrael, je ta v obeh spopadih zlahka premagal šibko, slabo opremljeno vojsko Sirije, Jordanije in Egipta. Naprednost uporabe OM/TE, čeprav to za vojno 1948 ne velja povsem – v njej je Izrael namreč masovno uporabljal lahka oklepna predelana ameriška vozila Jeep – se kaže tudi v taktični komponenti uporabe tankov. Izraelski vojaški poveljniki so namreč v vseh spopadih imeli v odločanju veliko samostojnost. Vojna 1956 je dodobra nakazala, na kakšne načine bo Izrael tudi v bodočih spopadih uporabljal koncept oklepnih enot. Izraelske združene oklepno – mehanizirane enote so ob podpori pehote vedno delovale koordinirano in iznajdljivo tudi, če so morale delovati neodvisno, brez koordinacije s poveljstvom.

To ne velja za arabske države – za Egipt in Sirija. Čeprav sta bili obe državi solidno opremljeni s sovjetskimi tanki T – 34, so zaradi premajhne pomoči in nezadostnega urjenja sovjetskih poveljnikov vojaški poveljniki ostali neučinkoviti. Naprednih razmišljanj o taktiki uporabe OM/TE sovjetskih poveljnikov namreč niso izkoristili in posledično so obe vojni izgubili. Vseeno so bile nekatere taktične in operativne zamisli egiptovskih sil dobre. Kljub slabemu razmerju so se dobro branili. Dokazali so pogum in proti tankom solidno, v obrambi dobro in učinkovito uporabljali težko topništvo.

Uporabe naprednih oborožitvenih sistemov v obeh vojnah 1948 in 1956 ni bilo veliko, čeprav se je že nakazoval njihov potencial, predvsem letalstva.

Obe vojni pa sta razkrili tudi več problemov, ki so jih obe skupine držav v kasnejših spopadih odpravile: premajhno koordinacijo z letalstvom, vprašanje mobilnosti vlečne artilerije in problem komunikacije lokalnih vojaških poveljnikom z vodstvom. (Eshel 1989).

Drugo obdobje arabsko – izraelskih spopadov zaznamuje reorganiziranost izraelske vojske in modernizacija njihove oborožitve. Silovit uspeh je namreč dosegel njihov prvi v lastni režiji proizvedeni tanka Merkhava, uspešno pa so modernizirali tudi arzenal ameriških tankov. Modernizacijo vojske, – tako taktične zamisli uporabe oborožitvenih sistemov kot tehnično posodobitev le – teh, so opravile tudi arabske države, a še zdaleč ne tako temeljito.

Največje zasluge za zmago Izraela v vojni 1967, ki jo nekateri avtorji imenujejo tudi vojna manevra, lahko pripišemo dejstvu, da mu je uspelo zvabiti egiptovske tankovske enote stran od prvotne smeri napadov. Zaradi reorganiziranja egiptovskih sil, ki na strateških smereh napada tako niso več imele zadostne tankovske podpore, je Izraelu tudi ob manj številčnih OM/TE uspelo taktični manever unovčiti v strateško zmago. Egiptovski poveljniki kljub vrsti naučenih lekcij iz preteklih vojn tako niso imeli druge možnosti, kot da tanke uporabljajo za statična okrepljena artilerijska orožja. To pa je izrazito negativno vplivalo tako na vidljivost tankovskih posadk kot tudi, v primeru protinapadov, na zmožnosti umika. Poraz je bil zato neizbežen (Eshel 1989; Mordechai 2004, 146).

Tehnološke spremembe v oboroženih silah obeh držav v obdobju med 1967 – 1973 so številne. Če je Izrael zaradi ranljivosti iz sestave umaknil vso vlečno in neoklepljeno artilerijo in če je tanke še bolj integriral v združene enote, ki jih varujejo letala, je Egipt, deloma celo Sirija in v manjši meri Jordanija, tudi posodobil tako strategijo kot oborožitev. A slabša integracija tankov s pehoto in letalstvom ter ostanek vlečne artilerije v oborožitvah ni napovedoval lahke zmage.

Vojna 1973 je prinesla vrsto nepričakovanih dogodkov. Čeprav so v treh tednih srditih spopadov izraelske oborožene sile vzpostavile predvojno bojno moč ter dosegle odločilno prednost na frontah, so to dosegle ob velikih izgubah v materialu. Lahko oklepljene pehotne sile in pomožne artilerijske enote brez ustrezne zaščite so bile proti učinkovitosti in masovni uporabi raket sirske in egiptovske vojske zelo ranljive. Uspešno integracijo oklepa v sodelovanju z letalskimi bombardiranjmi pa sta Egipt in Sirija dodobra izkoristila. Za večji uspeh jima je preprosto zmanjkalo operativnih tankov. Prvič se pokažejo tudi taktične omejitve tanka – prečkanje širokega Sueškega prekopa je tudi za dobro tankovsko mobilnost izraelskih tankov predstavljalo velik izziv. In če kdaj, je ravno v takšnem manevru posebej ranljiv za napade iz zraka (letalstvo, bojni helikopter) ali kopnega. Na izraelske tanke so

namreč prežale arabske raketne sile s protitankovskimi in protiletalskimi raketami sovjetske izdelave.

Vojna pokaže, kako pomembno je, da se učimo iz preteklih lekcij. V prvih treh vojnah so arabske države vlogo svojih letalskih sil precej zanemarjale. Tokrat, 1973, pa so, tudi na račun mnogih bolečih izgub iz preteklih vojn in dokazljivega uspeha tankov, če ti dobro soodvisno sodelujejo z letalstvom, napako popravile. Posledično so imele večje uspehe in Izraelu so z letalskimi napadi uničile vrsto tankov.

Vojno v Vietnamu zaznamuje predvsem okolje – težko prehoden monsunski gozd, malo cest, deroče reke, strma pobočja, globoke doline in obilica dežja. Zato je odgovor na *»kdaj, kako in v kakšnem obsegu politični in vojaški vodje tank prepoznajo kot učinkovito bojno sredstvo«* – če poenostavim – v teoriji hitro, v praksi pa hitro le v Severnem Vietnamu, v ZDA pa pozno. Že francoski ekspedicijski korpus bi lahko imel manj izgub, morda pa celo zmagal, če bi vojaški poveljniki uporabili vso razpoložljivo vojaško opremo. Pa tega niso storili, ker so njihovi vojaški strategji, podobno kot kasneje ameriški, verjeli, da tank v džunglo ne sodi. Zamenjave za tank, sploh z vidika učinkovitosti oklepa in ognjene moči, pa ni. Modernih oborožitvenih sistemov Francozi niso posedovali.

Nezmožnost, da bi v Vietnamu v večji meri uporabljali tank, velja tako za ZDA in Republiko Južni Vietnam kot za severnovietnamske sile.

ZDA vse do zgodnjih 70. – let niso verjele, da je mogoče tank v takšnem okolju sploh masovno uporabljati. Zanemarili so že 1967 objavljeno študijo *MACOV*³⁶³, ki je jasno dokazala številne možnosti učinkovite rabe oklepa. Taktika za dosego zmage v Vietnamu je ostajala na ravni strategije, ki je predvidevala napade nasprotnika z masovnimi letalskimi bombardiranjem, padalskimi vpadi in rabo t.i. elitnih enot. A teh neučinkovitih taktik, kljub mnogo žrtvam, niso zlahka spremenili. Prve napotitve OM/TE v Vietnam so se že res začele že 1967 in leta 1973 predstavljale 46 odstotkov vseh ameriških sil v Vietnamu, a kaj, ko jih niso uporabljali učinkovito. Verjetno najbolj bolečo izkušnjo za ZDA je predstavljala ofenziva Tet v začetku 1968, ko je Viet Kong s številnimi zmagami združenih oklepni enot povzročil, da so ZDA le začele spreminjati način vodenja bojev. Če so dotedaj verjele, da lahko izključno pehota, ki ji tanki le v skrajnem primeru, s posamičnimi prodori v smereh najbolj trdne obrambne linije nasprotnika, zagotovijo uspeh, so takšne zaključke spremenili. Nova strategija je predvidevala, da lahko le oklepne in oklepno – mehanizirane enote, v katere je pehota integrirana, v pomoč pa jim je tudi letalstvo, dosežejo preboj in končno (taktično) zmago.

³⁶³ Angl.: Evaluation of U.S. Army Mechanized and Armor Combat Operations in Vietnam

V začetku vojne so ZDA svoje uspehe gradile na prepričanju o superiornosti novih oborožitvenih sistemov, predvsem masovnih letalskih bombardiranj, in novih, inovativnih oblik uporabe kemičnih sredstev (napalm). Kasneje, po mnenju večine avtorjev sicer (pre)pozno, so vendarle spoznali, da so OM/TE učinkovite v mnogih vlogah – npr. tudi v vlogi pregona enot po težko prehodnih terenih. Po spoznanju pomena taktične tankovske mobilnosti so spoznali še pomembnejšo lastnost – da tank omogoča veliko možnost preživetja v boju. Domislili so se celo inovativne vloge tanka – ta je služil je kot sredstvo, s katerim so nasprotnika zvalili v boj. Tank je nase namreč zmeraj vezal veliko nasprotnikovih sil.

Če so politični in vojaški vodje v ZDA pomen tanka v Vietnamu spoznali šele konec 60. – let, to ne velja za Severni Vietnam. Že res, da so tudi njim, podobno kot enotam Severne Koreje slabih 20. let prej, svetovali kitajski in sovjetski strokovnjaki, res so tudi severnovietnamski vojaki uporabljali izključno tanke sovjetske izdelave, a v doktrinarni razvitosti in razumevanju pomena tanka so bili naprednejši od ZDA.

Že sredi 60. – let so, ne da bi zato prihajalo do nepotrebnih izgub mož, razumeli, da je najboljšo sredstvo, ki lahko uniči tank, tank sam. Zato so že v prvih posameznih tankovskih napadih ameriških sil za obrambo uporabili sovjetske tanke. Vojska Severnega Vietnama je razvila tudi lastno doktrino uporabe oklepa v boju. Ta se je razlikovala tako od južnovietnamske in ameriške kot tudi od sovjetske. Tank so videli kot oborožitveni sistem, ki ga je nujno uporabiti predvsem med napadom, da kar najbolj zmanjša pehotne izgube. Za takšno nalogo pa se uporabi najmanjše možno število tankov. Tanki in pehota so bili integrirani v enotni sistem, pri čemer tanki podpirajo pehoto in ne obratno. (Stacey 1980; Dunstan 1981; Starry 1981).

Tankovska zaščita, mobilnost in ognjena moč so tudi v Vietnamu dokazovale, da lahko tank premaga zasede, izbojuje napadeno oporišče, letališče ali učni center. Prav njegova fleksibilnost ter možnost preživetja v boju je bila za težko prehodne predele pokrajine ključna. V nasprotju s severnovietnamsko izkušnjo v Vietnamu, ki je pokazala razvitost tankovske doktrine in razumevanje vloge tanka v boju, je ameriška izkušnja v Vietnamu zaznamovana z nerazumnim vztrajanjem na napačnih ocenah in zaključkih. Poveljstvo je povsem precenilo težavnost t.i. »zaprtih« terenov in prepočasi ter v premajhnih količinah uvajalo OM/TE. Praksa je pokazala, da so OM/TE takoj, ko je bila dosežena kritična masa, odločilno vplivale na izid spopada.

Vlogo novih oborožitvenih sistemov, predvsem helikopterjev ter letalstva, bi lahko zgodnejša uporaba OM/TE v Vietnamu dopolnila in morda bi bil izid spopada drugačen.

7.1.1. IZVEDENE TEZE

Iz raziskovalnih vprašanj sem razvil več tez, katerih pravilnost v nalogi raziskujem.

➤ Prva teza pravi, da so bile *dobro koordinirane, ustrezno strateško, taktično in logistično podprte udarne sile, kjer soodvisno delujejo vsi rodovi vojske in kjer vodilno mesto zasedajo združene tankovske enote, v obdobju hladne vojne tiste, ki so, upoštevaje obrambno – varnostne, politične, ekonomske in geografske izzive, zagotovile ustrezno kombinacijo strateškega presenečenja, zadostne ognjene moči, zaščite in mobilnosti za dosego zmage v vojaškem spopadu.*

V najenostavnejšem pomenu načrt, kako s koordiniranim delovanjem razpoložljivih sil doseči zastavljeni cilj, imenujemo strategija. V svojem izvedbenem smislu je ta razumljena kot oblika implementacije plana v koordiniranih prizadevanjih in z angažmajem največkrat vojaških sredstev z namenom doseči zastavljene cilje. Podrobneje o strategiji Clausewitz pravi, da je to uporaba naučenega za vodenje in izvajanje vojne. Razumevanje njene pomensko ožje različice – vojaške strategije, po Clausewitzu "izvajanja, napotitev sil v bitko z namenom doseganja končanje vojne« (Clausewitz 1976), postavlja želeni okvir analize. Namreč, kakšnih lastnosti naj bodo oborožene sile, da omogočijo koordinirano vodenje, izvajanje vojne za dosego končne zmage? Te naj strategijo v najboljši možni meri uspešno transformirajo v prakso.

Izbrani lokalni vojaški spopadi – vojna v Koreji, vojna v Vietnamu in arabsko – izraelske vojne – vsak na svoj način dokazujejo, da je mogoče, ne glede na politične, vojaške, geostrateške, geografske ali druge izzive, ustrezno odgovoriti na napad in doseči zmago. Ali pa z ofenzivno strategijo napasti prvi in doseči zmago. Vendar le s tistimi oboroženimi silami, ki omogočajo taktično presenečenje, imajo zadostno ognjeno moč, mobilnost, dovolj varujejo vojake in jih je moč, tudi na velikih razdaljah, logistično učinkovito podpirati.

V tezi navajam, da so vodilno mesto med oborožitvenimi sistemi zasedle prav tankovske enote. Najboljši dokaz so zaključki analiz obravnavanih spopadov.

ZDA so ob analiziranju vojne v Koreji spoznale, da jim je v tistem času močno primanjkovalo politične motivacije za pripravo smernic in izhodišč za razvoj novih strategij uporabe kopenskih enot. Te naj bi omogočile, ne glede na to, kje na svetu se spopad odvija, prevzeti taktično, operativno in strateško iniciativo in bodisi potisniti nasprotnika nazaj, od koder je prišel, bodisi z ofenzivnimi akcijami prvi doseči pomembno prednost in končno zmago.

Strategije uporabe kopenskih enot tistega časa v ZDA so bile namreč postavljene na napačnih zaključkih. Vojaška doktrina in strategija OS ZDA sta bili v prvih letih hladne vojne namreč v

nasprotju z realnim stanjem. Strateške, operativne in taktične zamisli, kako izbojevati zmago v boju, bi morale doseči svojo realizacijo. Nacionalna strategija bi morala drugače obravnavati razmerje med realnimi političnimi grožnjami in zahtevami po tehnološkem napredku. Namesto tega pa se je v celoti zanašala na superiornost atomskega orožja.

Vojaška analiza posledic korejske vojne pokaže, da so dobro koordinirane, logistično ustrezno podprte in številčno zadostne sile tankov zlahka kos kateremukoli izzivu. Nasprotno pa so ZDA v spopad v Koreji vstopile brez jasno vzpostavljene ali vsaj brez dovolj učinkovite nacionalne obrambne politike. Navkljub obstoju novih tehnologij – letalstva, raketne tehnike, jedrskega orožja – njihovega potenciala niso izkoristile, pomen konvencionalnih OS pa zanemarile. Zaradi krčenja vojaškega proračuna v ZDA je v prvih letih hladne vojne v ameriški vojski moč zaslediti mnoge dokaze neustrezne bojne pripravljenosti, nezadostne opremljenosti ter pomanjkanje prizadevanj za modernizacijo kopenskih enot. Večino sredstev se je namenjal razvoju jedrskega orožja, zato ne čudi, da je pomanjkanje inovacij, razvoja in raziskav ter posledično novih oklepnih bojnih sredstev in novih doktrinarnih zamisli, kako jih uporabiti, imelo tako pogubne posledice. ZDA so namreč izgubile pomembno vrsto let in posledično v vojni v Koreji utpele velike izgube v moštvu in opremi, preden so spoznale, da lahko le motivirane združene OM/TE ob podpori letalstva in artilerije izbojujejo prvo in vse naslednje bitke do končne zmage.

Podobna izhodiščna razmišljanja o načinih vodenja bojev so zaznamovala tudi vpletene strani v več desetletij trajajočem spopadu na Arabskem polotoku. Arabske države – Sirija, Jordanija in Egipt so, kot ZDA v Koreji, vojaško strategijo postavile na napačnih predpostavkah. Ne na jedrskem orožju, ker ga niso imele, temveč v zmotnem prepričanju o lastni vojaški moči. Napačno so ocenjevale moč svojih konvencionalnih sil in zmotno tudi vojaško moč zaveznic. Izraelska strategija je bila drugačna. Morda so, bolj kot kateri koli drugi narod, v svoje oborožene sile najbolj uspešno vgradili geografskim prilikam prilagojen koncept t.i. bliskovite vojne. Razvoj novih tehnologij so prilagajali tako, da so OM/TE ohranjale primat, jih razvijali in krepili. Tehnološki napredek – nove oborožitvene sisteme, predvsem raketno tehniko in letalstvo – pa so namenjali učinkovitemu vzajemnemu delovanju s tanki³⁶⁴. Izrael je v vseh spopadih do potankosti izkoristil potencial konvencionalnih oboroženih sil s poudarkom na tankih. Ko so enako v četrti arabsko – izraelski vojni 1973 storili Sirija in Egipt, v manjši meri pa tudi Jordanija, so bili vsi podobno uspešni.

³⁶⁴ Koncept uporabe združenih OM/TE so prilagodili tehničnim možnostim sodobnih oborožitvenih sistemov, čeprav je v svoji osnovi ostal enak spoznanjem najbolj učinkovite uporabe tankovskih enot iz druge svetovne vojne. Ta predvideva: natančno analiza terena, posledično prilagojeno načrtovanje več smeri napada in izdatno izvidovanje pred začetkom spopada. Napad se začne s silovito topniško/letalsko »prvo uro«, ki uniči ključne strateške utrjene točke, radarje in drugo ogrožajočo vojaško silo. Sledi odločilni in odločni napad OM/TE v več smereh. Te z natančnimi in odločnimi napadi na izbranih ključnih točkah predrejo frontno črto in ob pomoči drugega (in tretjega) vala OM/TE že v prvih nekaj urah napada prodro globoko v nasprotnikovo zaledje. S tem v največji možni meri uničijo njegove rezerve in onemogočijo okrepitev.

Ob upoštevanju značilnosti terena so se v eni najbolj ključnih vlog za doseg končne zmage pokazale pomožne enote – predvsem logistika in inženirske sile. Le dobro usposobljene tovrstne enote so namreč zmožne v najkrajšem možnem času v boju poškodovane oborožitvene sisteme, kot je tank, ponovno vzposoditi in jih vrniti v boj.

Ne glede na okoliščine spopadov se OM/TE kažejo kot najbolj učinkovite združene formacije. Analiza njihove učinkovitosti je lahko ekonomska, politična, geo – strateška ali kakršnakoli druga. Analiza, ki sem jo opravil, namreč kaže, da je prav vseeno kje – na ravninah Bližnjega vzhoda, v goratih predelih Korejskega polotoka, visokih planotah Golana, urbanih središčih, ali v močvirnatih predelih Vietnama³⁶⁵ – OM/TE so najbolj učinkovit oborožitveni sistem. Ta se pokaže kot najbolj učinkovit v doseganju zadostne ognjene moči, izvrstni mobilnost in še kako potrebno oklepni zaščiti posadke. Zanimivo je, da najtežavnejši tereni – gorati predeli Koreje in bližnjega vzhoda ter močvirnati predeli Vietnama – pokažejo velike omejitve v možnostih uporabe najmodernejših oborožitvenih sistemov. Tukaj so tako letala, vlečna artilerija, celo raketni sistemi depriviligirani in premalo učinkoviti, da bi po svoji udarni moči lahko konkurirali tanku.

Analiza spopadov izpostavi zanimiv in nepričakovan zaključek, namreč, da lahko celo ekonomsko šibke države, takšne z zgolj povprečno zmogljivo vojaško industrijo, povprečno kvalitetno izdelanimi doktrinarnimi, obrambno – varnostnimi in političnimi izhodišči, sestavijo in uspešno poveljujejo OM/TE, ki zlahka dosežejo zmago v boju. Tovrstna uspešnost majhnih proti velikim je opazna v vseh lokalnih vojaških spopadih, ki sem jih analiziral.

Tezo lahko potrdim.

➤ Druga izvedena teza pravi, da so *lokalni oboroženi spopadi v času hladne vojne predstavljali poligon za preverjanje učinkovitosti, konceptualne razvitosti načel uporabe tankovskih enot in ugotavljanje stopnje tehnološko – tehnične razvitosti oborožitvenega sistema v praksi.*

Izbrani lokalni oboroženi spopadi so praktična manifestacija, kjer sta protagonistki – ZDA in SZ – preizkušali svojo politično moč. To pa sta preizkušali s pomočjo tako novih kot tudi starih oborožitvenih sistemov.

V vojni v Koreji in v Vietnamu je uporaba naprednih oborožitvenih sistemov – letalstva, protiletalskih, protipehotnih in protitankovskih raketnih sistemov – odkrila mnoge tehnične

365 V poglavju analize uporabe tankovskih enot v Vietnamu predstavljena študija pokaže, da je tudi v geografsko zelo neugodnem področju, v Vietnamu, moč OM/TE uporabiti na 61 odstotkih ozemlja med t.i. suhim obdobjem in na 46 odstotkih ozemlja v t.i. mokrem obdobju. Oklepne transporterje in bojna vozila pehote pa na kar 65 odstotkih ozemlja, ne glede na letni čas.

(ne)zanesljivosti. Razkrila je tudi velike deficite na področju nedodelanih načel njihove uporabe. Posledično je bila njihova bojna učinkovitost, kljub nespornemu potencialu, močno zmanjšana.

ZDA in SZ s svojimi zaveznicami nista ne v vojni v Koreji ne v vojni v Vietnamu, proti pričakovanjem sicer, z novimi oborožitvenimi sistemi dosegli želene prednosti in končne zmage. Strategiji so bili prisiljeni v spremembo strategije in v večji poudarek uporabe mehaniziranih in oklepni enot, kjer so glavno udarno moč predstavljali tanki. Navkljub spremembi strategije pa sprva – ZDA sicer slabše kot SZ – OM/TE uporabljajo podpovprečno uspešno. Tanke namreč uporabljajo v neučinkoviti in na napad z boka zelo občutljivi linijski formaciji. Njihovo število za dosego zmage je premajhno, nimajo zaščite pehote in so brez artilerijske in letalske podpore.

Enako neučinkovito sprva tanke uporabljajo tudi Sirija, Egipt in Jordanija v prvih dveh arabsko – izraelskih spopadih.

Nerazumevanje pomena in vloge tanka v vojski ZDA dobro opiše Dunstan, ko pravi, da *»tanki niso primerno bojno sredstvo za izvajanje zatiranja uporniških vdorov«* v Vietnamu (Dunstan 1982 33). Podobno pomena vloge tankov ne raume niti general Westmoreland, ko navaja, da *»z izjemo nekaj obalnih predelov, pa še teh jih je večina pod našim poveljstvom oz. jurisdikcijo, tank, oklepno – mehanizirane ter združene oklepno – mehanizirane in pehotne enote v Vietnamu nimajo kaj delati«* (Westmoreland v Starry 1981, 57). A zmotno prepričanje vseeno spremenijo. Načela najbolj smotrne uporabe tankov v Vietnamu skladno z njegovimi pravimi zmogljivostmi prilagodijo kasneje, po letu 1967. Šele takrat vojaški poveljniki prepoznajo vso učinkovitost ognjene moči, zaščite in mobilnosti. Potencial OM/TE vendarle ostane premalo izkoriščen. ZDA namreč tanke pre pogosto uporabljajo za samostojne prodore in premalokrat v koordiniranih akcijah, v sodelovanju s pehoto, topništvom in letalskimi enotami.

Izkušnja iz vojne v Koreji je drugačna. Ker so vojaške enote Severne Koreje s svojimi sorazmerno slabo izurjenimi posadkami vsakodnevno dokazovale učinkovitost sovjetskih tankov T – 34, so se ekspedicijske sile ZN pod ameriškim poveljstvom prilagodile. Kmalu so v prve bojne linije uvedle OM/TE. Žal so jih uporabljali le povprečno uspešno. Zaradi t.i. *zaprtega terena* so jih zmotno razporejali le v eni glavni smeri in brez pehotne podpore. Žrtve med tankovskimi posadkami so bile zato številčnejše, kot bi lahko bile.

Celotno zmogljivosti tanki dokažejo v arabsko – izraelskih spopadih, kjer se pokaže ves pomen kombinacije ognjene moči, zaščite in mobilnosti. Izrael, ki je lokalnim geografskim

značilnostim najbolje prilagodil taktiko in strategijo uporabe tankov, je zmagovit v treh vojnah – leta 1956, 1967 in vojni za Galilejo 1982.

Vojna 1973 pa, kljub upoštevanju zmogljivosti in omejitev vojaških industrij, pokaže nekoliko presenetljivo sliko. Razumevanje najpomembnejših načel uporabe tankov v tej vojni namreč dokažejo tudi Egipt, Sirija in Jordanija, zato je izid za Izrael neugoden. Arabske sile, še posebej Sirija in Egipt, so v začetnih fazah vojne s svojim agresivnim in dobro koordiniranim napadom, v katerem sodelujejo vsi rodovi vojske, Izrael presenetile in ponovno zasedle v prejšnjih spopadih izgubljena ozemlja.

Prav arabsko – izraelski spopadi dokazujejo, da lahko, ob upoštevanju geo – strateških, geografskih in vojaških razmer, le OM/TE ob podpori artilerija in letalstva ter ob dobri inženirski in logistični podpori edine taktično prednost preobrazijo v strateško zmago.

Analiza spopadov je pokazala evolucijski razvoj konceptov uporabe tankov. Dokazuje pa tudi evolucijo v *tehnološko – tehničnem razvoju učinkovitosti bojnega sredstva*.

Če v vojni v Koreji (1950 – 1953) in prvi arabsko – izraelski vojni (1948) vpletene strani še uporabljajo tanke iz druge svetovne vojne, so v naslednjih spopadih uporabljene tehnološko močno izpopolnjene različice. Razvoj je opazen na vseh segmentih – povečani ognjeni moči, boljši mobilnosti in učinkovitejši zaščiti. Največji preskok pa je narejen v integraciji komunikacijskih in namerilnih naprav ter v tehnologiji, ki omogoča večjo (aktivno) obrambo tanka pred napadi.

Drugo izvedeno tezo v celoti potrjujem.

➤ Tretja izvedena teza pravi da, *medsebojni vpliv strateške vojaške tekme v oboroževanju med ZDA z zaveznicami na eni ter SZ z zaveznicami na drugi strani pogojuje razvoj in uporabo tankov in tankovskih enot.*

ZDA in SZ vse do konca 50. – let načrtujeta in pričakujeta, da bosta v naslednji (svetovni) vojni uporabili tudi jedrsko orožje. Posledično to povsem pogojuje, bolje rečeno omejuje razvoj tankov in OM/TE v oboroženih silah protagonistk. Če vemo, *da ameriške oborožene sile, ko so bile napotene v vojno v Korejo, niso bile v stanju in bojni pripravljenosti, da bi se lahko uspešno bojevale in izbojevale zmago, vzroke za nepripravljenost pa gre iskati v izrazitem zmanjševanju obrambnega proračuna in demobilizaciji kopenskih oboroženih sil v času takoj po koncu druge svetovne vojne (Hofmann 2000, 7)*, čeprav je bilo v priporočilu t.i. Stilwell Boarda³⁶⁶ že l. 1946 natančno opredeljeno kakšen pomen, ne glede na razvoj novih vrst orožja,

³⁶⁶ Report of the War Department Equipment Board, bolj znan kot t.i. Stilwell Board, poimenovan po spoštovanem generalu Josephu W. Stilwellu.

bo v prihajajočih spopadih imel tank, je vpliv medsebojne strateške jedrske oboroževalne tekme na bojno učinkovitost vojske ZDA še toliko bolj globok in obsežen.

Vse do sredine 50. – let, še po koncu vojne v Koreji, je ameriški vojaški in obrambni »establišment« vključno z generalštabom nerazumljivo ignoriral lekcije in spoznanja uporabe združenih oklepno mehaniziranih in drugih kopenskih enot iz zaključnih spopadov druge svetovne vojne. ZDA so še vedno močno zaostajale z uvajanjem nujnih sprememb v organiziranost, v razvoj oborožitvenih sistemov ter v razvoj doktrine uporabe združenih oklepno – mehaniziranih enot.

Čeprav je jasno, da je tank povzročil revolucijo v dinamiki na bojnem polju in postavil nove premise, da so tanki v glavnih vojaških spopadih druge svetovne vojne izbojevali zmago, pa je že ob koncu druge svetovne vojne jasno, da tank za svojo uspešnost, potrebuje koordinirano delovanje s pehoto, letalskimi silami in artilerijo.

To so bolje razumeli v SZ kot v ZDA. Sovjeti so namreč že zgodaj v svoje doktrinarne dokumente prenesli eno najpomembnejših lekcij druge svetovne vojne – da se morajo OM/TE združevati, v vsaki sovjetski pehotni diviziji je zmeraj vsaj en tankovski bataljon. SZ tako že od poznih 40. – let dalje formira združene oklepno mehanizirane/tankovske enote, pehoto in letalsko podporo v enotno udarno silo znotraj oboroženih enot. Tej ureditvi sledi tudi prilagoditev doktrine uporabe takšnih enot.

ZDA temu zgledu ne sledijo vse do konca 50. – let. Priporočila že omenjenega t.i. Stilwell Boarda so namreč v polnosti v prakso prenesli šele v zgodnjih 70. – letih. V to so bili prisiljeni zaradi bolečih izkušenj iz Vietnama. Spoznali so namreč, kako pomembno je imeti na razpolago hitre, mobilne udarne sile ekspedicijskega korpusa.

Nasprotno, in s tem tezo deloma ovržem, velja, da SZ navkljub strateški jedrski vojaški tekmi z ZDA bolj neodvisno kot njena zahodna rivalka sočasno razvija tudi konvencionalne sile. To je logično – SZ ima ob koncu druge svetovne vojne namreč največji arzenal tankov na svetu in vrsto izkušenj z njihovo uporabo. Dragocenih spoznanj pa ne zanemarijo kot v ZDA, temveč dobre prakse razvijajo naprej. Enako velja za tehnološko – tehnični razvoj.

Izvedeno tezo zato potrjujem, a ne v celoti.

➤ Četrta izvedena teza pravi, da *na razvoj tanka poleg implementacije tehnološko – tehničnih inovacij, sprememb koncepta uporabe, spremenjenih ekonomskih in varnostno – političnih razmer v oboroženih silah najbolj vpliva uvedba novih oborožitvenih sistemov, predvsem jedrskega orožja, inovativnih protioklepni sredstev, bojnega helikopterja, raketne tehnike in izboljšav taktike zračno – desantnih enot.*

Učinkovitost uporabe novih oborožitvenih sistemov – bojnega helikopterja, raketne tehnike in zračno – desantnih enot – je v spopadih, sploh od sredine 70. – let, nesporna. Tankovski razvijalci se zato soočijo z največjih izzivom – bodo znali na novo grožnjo odgovoriti ali bo tank kot oborožitveni sistem zamrl. Preživetje in ohranitev primata mu omogoči prav tehnološki razvoj in integracija mnogih dognanj iz razvoja drugih oborožitvenih sistemov. Sploh v četrti arabsko – izraelski vojni 1973 se pokaže, kako učinkoviti so lahko novi oborožitveni sistemi proti tanku. Otežujejo mu ohranjati status najučinkovitejšega orožja, a primata mu ne odzvamejo. Po tem, ko je nasprotnik odbit, celo premagan, pa naj si bo to doseženo z raketnimi napadi, letalskimi bombardiranjmi ali helikopterskimi desanti, nadaljnja faza v spopadu zahteva, da novo osvojeno ozemlje zmagovalec zasede. Osvoji. Pokaže svojo fizično prisotnost. Na zasedeno/osvobojeno ozemlje razpošlje močne ekspedicijske sile.

Navkljub učinkovitosti novih oborožitvenih sistemov to lahko dosežejo le OM/TE. In osvojeno ozemlje lahko, sploh na daljši rok, pred napadi učinkovito zavarujejo le združene tankovske enote.

Na razvoj tanka gotovo najbolj ključno vpliva pojav novih protitankovskih orožij. Sem bolj kot jedrsko orožje sodi raketna tehnika, nove vrste jurišnih helikopterjev ter že omenjene padalske enote. Kot pokažem v analizi tehničnega razvoja tanka, je ta moral glavne tankovske značilnosti – ognjeno moč, zaščito in mobilnost – venomer prilagajati učinkom novih orožij.

Kljub majhni verjetnosti uporabe taktičnih jedrskih bojnih glav je edinole tank s svojo dobro RKBO zaščito sposoben v tem scenariju nuditi možnost preživetja posadki.

Glavne izboljšave v razvoju oklepne tehnike, tako pasivne, – torej značilnosti oklepa, kot aktivne, torej značilnosti sistemov za opazovanje, za opozorila pred nevarnostjo in sistemov protiukrepov, so opazne od poznih 50. – let dalje. Tanku namreč razvoj raketne tehnike (nevodne rakete, t.i. »bazooke«, kasneje tudi multisenzorsko vodene protitankovske rakete) močno greni življenje. To, da raketni sistemi lahko učinkovito zaustavljajo tank, se najbolj jasno izkaže v Jom Kipurski vojni 1973.

Verjetno najresnejša grožnja tanku je pojav bojnega helikopterja. Tank je z zgornje strani namreč najbolj ranljiv – za razvijalce pasivne in aktivne zaščite pojav bojnega helikopterja pomeni največji izziv. Na izziv odgovorijo z nadaljnjim razvojem pasivnih sistemov (dimne zaves), še bolj pa z razvojem naprednih, v zadnjem obdobju hladne vojne celo aktivnih obrambnih sistemov elektronske zaščite (sovjetski sistem »štora« na tanku T – 80).

Četrto izvedeno tezo tako potrjujem.

➤ Peta izvedena teza pravi, da so *tank in tankovske enote v vseh večjih lokalnih spopadih hladne vojne nepogrešljivi oborožitveni sistemi v rokah vojaških poveljnikov večine v spopade vpletenih držav.*

Tezo sem dokazal na mnogih mestih v nalogi. Učinkovitost mehaniziranih pehotnih bataljonov sil ZN v vojni Koreji je nizka, saj jim, kljub artilerijski podpori vojaškega ladjevja, primanjkuje prepotrebne zaščite ob napadih severnokorejskih sil. Arzenal pehotne oborožitve kljub letalski podpori ni zadosten, da bi agresorja zaustavil, kaj šele premagal. Učinkovitost se takoj poveča, ko tudi poveljniki združenih sil pod pokroviteljstvom ZN uporabijo tisto malo OM/TE, ki jih premorejo.

Podobno je v Vietnamu. V francoskem obdobju spopada francozom primanjkuje učinkovitejše oborožitve – pehotne sile brez tankov in artilerijske podpore so povsem nemočne proti mnogoštevičnim severnovietnamskim silam, čeprav te takrat v svoji oborožitvi nimajo tankov. Ameriško obdobje spopada v Vietnamu kljub premalo številčni uporabi OM/TE in prevelikem zanašanju na (ne)učinkovitost letalskih desantov in bombardiranj razkrije, da je lahko tank tudi v džungli mogočen bojni sistem. Že omenjena študija učinkovitosti in uporabnosti OM/TE v predelih, kot je močvirnati svet reke Mekong v Vietnamu, pokaže, da je OM/TE moč uporabiti na kar 61 odstotkih ozemlja med t.i. suhim obdobjem in na 46 odstotkih ozemlja v t.i. mokrem obdobju. V Vietnamu so ZDA uporabljale tanke uspešno in le ugibam lahko, ali bi bile lahko ZDA tudi v Aziji zmagovite, če bi dosledno upoštevali analize možnosti uporabe in OM/TE uporabljali pogosto in masovno.

Arabsko – izraelski spopadi so najboljši možni primer, kakšen vpliv in pomen imajo OM/TE za doseg zmage. Že res, da se v Jom Kipurski vojni 1973 pokaže, da tanku učinkovitost zmanjšujejo protitankovski raketni sistemi in bojni helikopter, a v vseh spopadih so prav OM/TE tiste, ki zagotovijo končno zmago. Večkrat res Izraelu kot arabskih državam, pa vendar le tank, ki ga učinkovito podpirata artilerija in letalstvo v vseh vojnah – 1948, 1956, 1967, 1973 in celo 1982 v urbanem bojevanju v Galileji – vojaškim poveljnikom ponuja najboljšo mogočo kombinacijo ognjene moči, zaščite in mobilnosti, da svojim političnim vodjem izbojujejo zmago.

Tudi peto tezo lahko zato potrdim.

➤ Zadnja izvedena teza, ki pravi, da *na tehnološki razvoj tanka, na odločitev o količini in vrstah tankov v oboroženih silah ter o njihovi uporabi vpliva zunanja politika posamezne države, stopnja njene ogroženosti, njeni vojaški in geostrateški izzivi ter ekonomske omejitve,*

v svojem bistvu najbolj celostno preverja in obravnava umestitev tanka v oborožene sile posamezne države in tako tudi v celoten družbeni in politični ustroj države.

Če vemo, da so oborožitveni sistemi, še posebej tanki, eni najdražjih posamičnih bojnih sistemov vsaj v kopenskem rodu vojske, je njihovo število v oboroženih silah v največji možni meri pogojeno – bolj, kot bi bilo pričakovano – z ekonomskimi zmožnostmi države. A ne samo z ekonomskimi. Tudi z razumevanjem politike, kako želi organizirati svoje oborožene sile ter z razumevanjem vojaških vodij, kako naj bodo OM/TE umeščene v te sile. Prav vse države, ki so sodelovale v obravnavanih spopadih, so OM/TE sprva v boje vključevale in uporabljale skladno z razumevanjem, kakšen pomen so tankom pripisovale, in ne skladno s potrebo, kakršno jo je izkazovala trenutna situacija. Tako enote južnokorejskih sil kot skromni francoski ekspedicijski korpus v Vietnamu in majhne jordanske sile v prvi arabsko – izraelski vojni so pogled na uporabo OM/TE spremenili takoj, ko so skozi lastne žrtve in izgube spoznale, da je tank moč uporabljati drugače. Ker ga je evidentno učinkoviteje uporabljal nasprotnik. In prav vse države so OM/TE le začele dojemati kot integralno udarno bojno sredstvo, ki doseže vojaške in politične cilje.

V spopadih sodelujejo države, ki so imele lastno tankovsko proizvodnjo in tudi tiste, ki so tanke le kupovale ali kot »darilo« prejele od svojih strateških zaveznic. Zanimiv dokaz predstavlja analize načinov uporabe OM/TE med obema skupinama držav. Sovjetske tanke T – 34 so enote Severne Koreje uporabljale enako učinkovito kot južnokorejske sile, ki so svoje tanke dobile od ZDA. Drugače je bilo v arabsko – izraelskih spopadih. Med vpletenimi državami je le Izrael izdeloval lastne tanke, ostale države so tanke kupovale ali jih licenčno proizvajale. A to dejstvo na uspešnost uporabe OM/TE ne vpliva veliko, kar preseneča, če vemo, da ni dovolj, če so tudi OM/TE del oboroženih sil, za njihovo uporabo je potrebno imeti izdelano tudi strategijo uporabe. Tako lažje pojasnimo bleščečo zmago Izraela v vojnah 1948 in 1956, ko je bila njihova proizvodnja še zelo skromna in so proti arabskih državam uporabljati večinoma kar podarjene ameriške tanke. Uspešni so tudi 1967, takrat že s tanki lastne proizvodnje. To ni več tako v vojnah 1973 in 1982. Čeprav ima takrat Izrael že enega najboljših tankov preteklega stoletja – Merkhavo – in dodobra izpopolnjeno doktrino uporabe OM/TE, v vojnah ni zmagovit. Egipt, Sirija in Jordanija so namreč vsaj enako močan nasprotnik, pa imajo v svojih arzenalih le tanke iz licenčne proizvodnje in kupljene sovjetske tanke T – 62/64 in T – 72.

Na tehnološko – tehnični razvoj tanka in na razvoj načel njegove uporabe verjetno najbolj odločilno vpliva zunanja politika posamezne države, točneje, njena obrambna politika. Ta pogojuje razumevanje lastne ogroženosti, kar pa je povezano tako z geostrateškim položajem

države v mednarodni skupnosti kot z zmogljivostmi njene vojaške industrije. Zmogljivost vojaške industrije pa je povezana z naravnimi bogastvi države in z njenim ekonomskim položajem, ki vpliva tudi na tehnološko razvitost družbe.

Soodvisnost teh kriterijev tako ključno vpliva na strateške odločitve o razvoju bodisi lastne tankovske proizvodnje bodisi nakupu licenčnih pravic za proizvodnjo tankov. Ta odločitev deloma pogojuje tudi način razumevanja pomena tanka v modernem bojevanju, čeprav ne v vseh primerih. Ekonomsko in vojaško šibka Južna Koreja podarjene tanke v spopadu uporablja tako, kot so jim to narekovali ameriški svetovalci, pa se državi po zgoraj opisanih kriterijih težko bolj razlikujeta. Izgube tankovskih posadk in tankov južnokorejskih sil so bile posledično zelo velike. Zanimivo pa je, da je Južna Koreja zelo kmalu po koncu vojne, čeprav opustošena, hitreje kot ZDA revidirala načela uporabe tankovskih enot in kljub nadaljnjemu skromnemu obsegu OM/TE hitreje postala v tem smislu, vojaško razvita država.

Zadnje izvedeno tezo lahko prav tako potrdim.

8. SKLEPNE MISLI

Splošno znana resnica je, da sta preživetje na bojišču in bojna učinkovitost v največji meri odvisna od ustrezne kombinacije ognjene moči, zaščite in mobilnosti (Chant 1994, 3), je zapisal avtor, ki se je ukvarjal z analizo razvoja tankov in OM/TE dolga leta, vse od znamenite prve tankovske bitke pri Cambrai – ju³⁶⁷. Od pojava tanka na bojišču je minilo manj kot sto let in zdi se, da je danes vse drugače. Pa je res?

Kot takrat tudi danes v spopadu velja, da mora (vsaj) eno bojno sredstvo *učinkovito napasti nasprotnika na najšibkejšem delu njegove obrambe, jo prebiti na več mestih in prenesti moment bojevanja v prosti operativni prostor. Le tako lahko doseže ključno prednost in končno zmago. To pa je, če analiziramo spopade zadnjih sto let, – največkrat tank.* (Icks 1972; Vojna Enciklopedija, 8 knjiga, 1974b, 726; Davis 1999). Sprašujem se, če se je v zadnjih slabih sto letih toliko spremenilo?

Dvajseto stoletje mnogi imenujejo tudi stoletje novih tehnologij. In prav tovrstni zagovorniki so že nedolgo za tem, ko se je tank prvič pojavil, napovedovali njegov zaton. Porazile ga bodo prav nove tehnologije, novi, učinkovitejši oborožitveni sistemi. Takšen trend se je nadaljeval tudi med obema vojnama in v času hladne vojne, pri čemer so bili zagovorniki novih, tehnološko naprednih oborožitvenih sistemov, ki naj bi tank potisnili na smetišče zgodovine,

³⁶⁷ Čeprav vemo, da je tank svojo prvo bojno uporabo, recimo temu ognjeni krst, doživel v spopadu blizu kraja Flers-Courcelette septembra 1916.

najbolj glasni prav ob koncu hladne vojne. In trend se tudi do danes ni spremenil. Se je potemtakem kaj spremenilo?

Motivi, zakaj opraviti analizo izbranih lokalnih vojaških spopadov skozi pomen in vlogo, skozi prispevek, ki ga je v njih imel tank kot najučinkovitejši oborožitveni sistem kopenske vojske, so številni. A noben ni močnejši od želje raziskati, dokazati in pokazati ali ta, za nekatere okoreli velikan, za druge mogočni vse – sposobnež, ne glede na spremembe v tehniki, tehnologiji, na spremembe v družbi, v svetu kot takem, še naprej zagotavlja enako učinkovitost, zmogljivosti, mobilnost in element presenečenja, kot ga je tistega deževnega septembra.

Oboroženi konflikti današnjega časa s spopadi, ko se je tank prvič pojavil, nimajo veliko skupnega. Spopadov totalne vojne danes ni več. Narava spopada je drugačna. Danes poznamo konflikte nizke intenzivnosti, nenadne invazije, raketne, bombne in teroristične napade, nenapovedana obstreljevanja civilnih ciljev, pomorske desante in druge nekonvencionalne konflikte, ki se pogosto odvijajo blizu gosto naseljenih predelov ali celo v urbanih središčih. Mar ni potemtakem očitno, da ključno vprašanje in glavni motiv mojih razmišljanj, ki je postal vzrok za izvedbo analize, v svojem bistvu že vsebuje tudi odgovor? Tako, kot je bilo včasih, je tudi danes! Namreč, da so tanki in tankovske enote, tako pri tehnologijah, uporabljenih pri bojnem sredstvu, kot pri metodah, kako se to bojno sredstvo uporablja, najnaprednejši integralni oborožitvenimi sistem v vojskah sveta. Iskanje novih tehnologij in ukrepov, kako naj tank uspe zadržati verjetno najpomembnejše mesto v arzenalih vojska, pa se nikoli ne neha. Kar je smiselno, saj je prav nova paradigma spopadov, dovolim si jo imenovati – moderna bliskovita vojna, bojno delovanje, kjer vzajemno in integralno sodelujejo vsi rodovi vojske. V njih tanku tako strategji kot poveljniki najmanjših enot oboroženih sil povsod po svetu vedno znova podeljujejo, dodeljujejo in namenjajo vlogo najpomembnejšega integralnega in osrednjega oborožitvenega sistema.

V še enem pogledu sprememb pravzaprav ni. Osnovni koncept tanka je namreč ostal nespremenjen. Še danes nudi najboljšo možno zaščito, omogoča visoko mobilnost ne glede na teren in izredno ognjeno moč.

Čeprav bi morda kdo lahko trdil in z dokazi za trditve, da je bila večina spopadov, če ne že vsi, v času hladne vojne bolj kot na kopnem bojevana v zraku, bi nasprotnikov te trditve vseeno ostalo več. Ne glede na pomik bojevanja v zrak namreč bistvo v vsakem spopadu predstavlja osvajanja ali zadrževanje ozemlja. Tega pa ni mogoče brez orožij kopenske vojske, kjer tank vzdržuje svoj primat. To mu omogoča tehnološki napredek. Razviti so bili novi materiali za še boljšo zaščito, nove iznajdbe na področju prenosov moči za še boljšo

mobilnost. Mnogi napredni elektronski sistemi so izdatno izboljšali natančnost in zanesljivost sistemov za nadzor ognja, a najpomembnejše je nekaj drugega: da tank tudi v današnjem multipolarnem svetu, kjer so vojaške grožnje na dnevnem redu in kjer te prihajajo iz najbolj nepričakovanih smeri omogoča, ne glede na vrsto grožnje, največjo priložnost, da posadka v spopadu preživi.

Analiza izbranih lokalnih oboroženih spopadov v času hladne vojne je dosegla svoj smisel, če ji je uspelo, skozi raziskavo pomena in vloge tanka v teh spopadih, osvetliti nekatera obdobja v zgodovini, ki je, kot pravi Dolinar *"objektivni, z družbenimi in naravnimi zakoni pogojen tok časa in dogodkov, v katerih se je človeštvo razvijalo in spreminjalo"*. (Dolinar 1988, 913). Le takšen način raziskovanja je način, ki zmore osvetliti in razumeti preteklost v vsej njeni polnosti in omogočiti, da preteklost spoznamo in razumemo. Tako lažje živimo bolj polno sedanost, to pa je osnova, da smo zmožni celostno načrtovati in se usposabljati za prihodnost.

9. LITERATURA

1. – – – 1963/1966b. *Istorija ratne veštine II*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
2. – – – 1970. *Srbohrvatsko – slovenski in Slovensko – srbohrvatski slovar*. Ljubljana: Cankarjeva založba Slovenije.
3. – – – 1970. *Vojna enciklopedija, 1 knjiga, (Abadan – Brčko)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
4. – – – 1971. *Vojna enciklopedija, 2. knjiga, (Brdo – Foa)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
5. – – – 1972a. *Vojna enciklopedija, 3. knjiga, (Foča – Jajce)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
6. – – – 1972b. *Vojna enciklopedija, 4. knjiga, (Jakac – Lafet)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
7. – – – 1973a. *Vojna enciklopedija, 5. knjiga, (Lafos – Naukrat)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
8. – – – 1973b. *Vojna enciklopedija, 6. knjiga, (Nauloh – Podvodni)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
9. – – – 1974a. *Vojna enciklopedija, 7. knjiga, (Podvodno – Ratna mornarica)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
10. – – – 1974b. *Vojna enciklopedija, 8. knjiga, (Ratna privreda – Spahije)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
11. – – – 1975a. *Vojna enciklopedija, 9. knjiga, (Sparta – Tirana)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
12. – – – 1975b. *Vojna enciklopedija, 10. knjiga, (Tirani – Žužul)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije
13. – – – 1984. *The Arab – Israeli Wars: War and Peace in the Middle East*. New York: Vintage Books.
14. – – – 1984. *The Evolution of Weapons and Warfare*. New York: Da Capo Press Inc.
15. – – – 1985. *O vojni*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca socialistične mladine Slovenije.
16. – – – 1985. *Guerrilla Warfare*. London: Crescent Books.
17. – – – 1988. *Izraelsko – arapski ratovi*. Zagreb: Alfa.

18. – – – 1988. *Savremeni tenkovi u svetu*. Beograd: Vojnoizdavački i novinarski centar.
19. – – – 1991. *TANK versus TANK. The Illustrated story of armoured battlefield conflict in the twentieth century*. New York: Crescent Books.
20. – – – 1998a. *Kronika 20. stoletja 1950 – 1959*. Ljubljana: Mladinska knjiga
21. – – – 1998b. *Kronika 20. stoletja 1960 – 1969*. Ljubljana: Mladinska knjiga
22. – – – 1998c. *Kronika 20. stoletja 1970 – 1979*. Ljubljana: Mladinska knjiga
23. – – – 1999. *Hladna Vojna. Iz zbirke Zgodovinski viri za srednje šole*. Ljubljana: Modrijan.
24. – – – 1999. *Land: Twentieth Century War machines*. London: Chancellor Press.
25. – – – 2000. *A History of the Twentieth Century, Volume Three: 1953 – 1999*. New York: Perennial, An Imprint of HarperCollins Publishers.
26. – – – 2000. *Jane's Tank & Combat Vehicle recognition guide. Fully updated 2nd edition*. New York: HarperCollins Publishers.
27. Acheson, Dean. 1952. The Problem of Peace in Korea, an Oral Report by Secretary of State Dean Acheson October 24, 1952. *Washington: Department of State Publication, U. S. Government Printing Office*.
28. Altman, Gavro. 1979. *Posebnosti vietnamske revolucije*. Ljubljana: založba Borec.
29. Appleman, Roy Edgar. 1961&1992. *South to the Naktong, North to the Yalu (June – November 1950)*. Washington: Center of Military History, United States Army, U. S. Government Printing Office.
30. *Armoured Corps 1927 – 1972*. Canberra: Australian War Memorial.
31. Babić, Manojlo. 1980. *Oklopne i mehanizovane jedinice u četvrtom arapsko – izraelskom ratu*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- Bajanov, Evgueni. 2008. *Assessing the Politics of the Korean War, 1949*
Dostopno prek: <http://www.koreanwarveterans.gr/?q=en/node/6> (25. februar 2011)
32. Baletić, Milovan. 1982. *Povratak Židova u zemlju Izraelovu*. Zagreb: Globus.
33. Bard, G. Mitchell. 2006. *Myths & Facts Online: The War of 1948*. Dostopno preko: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/myths/mf4.html> (8. junij 2009)
34. Benko, Vladimir. 1997/2000. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

35. *Bibliografija 31. ameriškega predsednika Herberta Hooverja*. 2009. Dostopno preko: <http://www.whitehouse.gov/about/presidents/HerbertHoover> (24. marec 2009)
36. *Bibliografija senatorja Arthurja Vandenbergga*. 1981. Dostopna prek: <http://www.nnp.org/nni/Publications/Dutch - American/vandenberg.html> (24. marec 2009)
37. Black, Jeremy. 1998. *War and the World. Military Power and the fate of Continents 1450 – 2000*. New haven and London: Yale University Press.
38. Bleicken Jochen, Sluga Meta, Gradišnik Janez, Böing Günther, Zupan Roman, Fišer Jasna, Žerovnik Marko, Grafenauer Bogo, Hribar Milena, Krušič Marjan. 1981. *Svetovna zgodovina: od začetkov do danes*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
39. Borić, Nikola. 1958. *Taktički postopci oklopnih jedinica u napadu*. Beograd: Biblioteka vojnog glasnika – VIZ.
40. Bregman, Ahron. 2000. *Israel's wars, 1947 – 93*. London in New York: Routledge.
41. Brody, Richard I.. 1987. *Strategic Defences in NATO Strategy*. London: International Institute for Strategic Studies.
42. Buzzanco, Bob. 2000. 25 Years After End Of Vietnam War: Myths Keep Us From Coming To Terms With Vietnam. *The Baltimore Sunday Times, April 2000*. Dostopno prek: [http://www.commondreams.org/views/041700 – 106.htm](http://www.commondreams.org/views/041700 - 106.htm) (5. julij 2009)
43. Cagle, Malcolm W. in Frank Manson A. 1966. *Pomorski rat u Koreji*. Beograd: Vojno izdavački zavod.
44. Chant, Christopher. 1994. *World Encyclopedia of the Tank: An international history of the armored fighting machine*. Somerset: Patrick Stephens Limited.
45. Churchill, Winston S. 1946. *Iron Curtain Speech*. Dostopko prek: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/churchill-iron.html> (11. Marec 2009)
46. *Ciphered telegram from Tunkin to Soviet Foreign Ministry (in reply to telegram of september 11). 1949*. Dostopno prek: <http://cwihp.si.edu/cwihplib.nsf/16c6b2fc83775317852564a400054b28/0dc99...> (1. marec 2011)
47. Clausewitz, C. von. 1976. *On War*. Princeton, New York: Princeton University Press.
48. Colarič, D. 2003. *Vojna Sirije in Egipta proti Izraelu 1973*. Ljubljana: FDV.

49. Cowley R., Parker G.. 1996. *The Reader's companion to Military History*. New York: Houghton Mifflin Company.
50. Cox. A.D.. 1952. *US Armour in the Antitank role, Korea, 1950*. Baltimore: Operations Research Office, John Hopkins University.
51. Cumings, Bruce. 1981. *The Origins of the Korean War, Liberation and the Emergence of Separate Regimes 1945 – 1947*. New Jersey: Princeton University Press.
52. Čuček J., Jerin Z., Mikeln M., Novak A., Pahor B., Rapoša K., Stanič J., Šircelj J., Štular J. 1981. *Stoletje svetovnih vojn*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
53. Davis, K. Paul.. 1999. *100 Decisive Battles from Ancient Times to the Present. The World Major Battles and how they shaped History*. New York: Oxford University Press.
54. Demma, H. Vincent. 1989. *The U.S. Army in Vietnam*. Washington: United States Army, Center of Military History.
55. Divjak, Gordana. 2005. *Gibanje neuvrščenih: ideja, geneza, kriza*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
56. Donnelly, Tom, Naylor, Sean. 1996. *Clash of Chariots: The Great Tank Battles. An Army Time Book*. New York: Berkley Books.
57. Donovan, Robert J.. 1967. *Israel's fight for survival (Six days in June)*. New York: The New American Library.
58. Dragojevič, Milorad. 1986. *Tenkovi i borbena vozila pešadije. Konceptije i perspektive razvoja*. Beograd: Vojnoizdavački i novinarski centar.
59. Dragović, Nikola. 1984. *Tenkovi i tenkovske jedinice*. Beograd: Savremena vojna misao – inostrani pisci.
60. Dunstan, S.. 1982. *Vietnam Tracks*. London: Arms & Armour Press.
61. Dupuy, Trevor .N.. 1992. *Understanding War, History and Theory of Combat*. Wiltshire: Redwood Press Ltd.
62. Đorđević Miroslav, Arsić Stanislav. 1997. *Tenkovi 1945 – 2005*. Beograd: Novinsko – izdavačka ustanova »Vojska«, Redakcija izdavačke delatnosti »Vojna knjiga«.
63. Eisenhower, Dwight D.. 1961. *Poslovilni govor ob slovesu s predsedniške funkcije v Washingtonu, 17.1. 1961*. Dostopen preko: <http://uspolitics.about.com/od/speeches/a/eisenhower.htm> (22. marec 2009)

64. Enciklopedija Britanica: *Sovjetska blokada Berlina*. 1948. Dostopna prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/62154/Berlin-blockade-and-airlift> (11. marec 2009)
65. Eshel, David. 1989. *Chariots of the desert. The Story of the Israeli Armoured Corps*. London: Brassey's Defence Publishers Ltd..
Fact Sheet: Allied Forces in the Korean War. 1991. Dostopno preko: <http://korea50.army.mil/history/factsheets/allied.html>. (9. marec 2009)
 Fall, Bernard B. 2006. *Battle of Dien Bien Phu*. Dostopna preko: <http://www.historynet.com/battle-of-dien-bien-phu.htm> (3. julij 2009)
66. Flere, S.. 2000. *Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja*. Maribor: Pedagoška fakulteta Maribor.
67. Ford, Roger. 1997. *Panzer von 1916 bis heute*. Erlangen: Karl Muller Verlag.
68. Forty, George. 1995. *Tank Action. From the great war to the Gulf*. Bridgend: Alan Sutton Publishing Limited
69. Foss, Christopher F.. 1995. *Modern tanks*. Glasgow: HarperCollins.
70. Gammons, Stephen. 2000. *The United Nations Offensive, 16. September – 2. November 1950*. Washington: U.S. Army Center for Military History.
71. Gardner B. William, Coakley Robert W., Stetson Con, Cooling Benjamin F., Hermes Walter T., Jones Vincent T., Mayo Lida, ur. 1989. *American Military History, Army Historical Series*. Washington: Center of Military History.
72. Gelbart, Marsh. 1996. *Tanks. Main battle and light Tanks*. London: Brassey's (UK) Ltd..
73. Generalštab JNA. 1983. *Načela upotrebe taktičkih jedinica KoV P/N*. Beograd: Vojna štamparija.
74. Generalštab JNA. 1983. *Savremena ratna tehnika i ratna veština*. Beograd: GŠ JNA, Centar za strategijska istraživanja.
75. Generalštab JNA. 1987. *Upotreba taktičnih jedinica KoV OS zemalja VU*. Beograd: Vojna štamparija.
76. Geršak, Teodor. 1995. *NATO – njegova preobrazba in Slovenija*. Ljubljana: Defensor.
77. Gilbert, Martin. 1998. *A History of the Twentieth Century, Volume Two: 1933 – 1951*. New York: Avon Books Inc.
78. Globalna varnost. 1985. *Poročilo komisiji za razvoj oklepno – mehaniziranih enot ameriške vojske o dosežkih oklepnih enot v Vietnamu. Armor In Closed Terrain –*

- U. S. Army Experience In Vietnam.* Dostopna preko: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1985/CTG.htm> (12. april 2010)
79. Goldstein, Donald M., Maihafer, Harry J.. 2000. *The Korean War. Story and Photographs.* Dulles: Brassey's press.
80. *Govor predsednika ZDA, Harry – ja Trumana v Kongresu ZDA dne 12.3.1947.* 1947. Dostopno preko: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp (11. marec 2009)
81. Grad, A., Škerlj, R., Vitorovič, N.. 1967. *Angleško – slovenski slovar.* Ljubljana: Državna založba Slovenije.
82. Grad, A.. 1971. *Francosko – slovenski in Slovensko – francoski slovar.* Ljubljana: Cankarjeva založba.
83. Grove, Eric. 1984. *The hardware of World War II: tanks, aircraft and naval vessels.* London: Orbis Publishing Company.
84. Guderian, Heinz. 1937/1992. *Achtung – Panzer: The development of armored forces, their tactics and operational potential.* London: Arms and Armour Press.
85. Halberstadt, Hans. 1998. *Inside the great tanks.* Crowood: Marlborough Press.
86. Hammond, William M.. 1998. *Reporting Vietnam. Media and Military at War.* Kansas: University press Of Kansas.
87. Hay, Jr. John H. 1974. *Vietnam Studies Series: Tactical and Material Innovations.* Washington: Department of the Army, U.S. Army.
88. Hermes, Walter G.. 1966/1992. *Truce Tent and fighting Front.* Washington: Center of Military History, United States Army, U. S. Government Printing Office.
89. Herzog, Chaim. 1975. *The War of Atonement: October, 1973.* Boston in Toronto: Little, Brown and Company.
90. Hoffman, F. George. 2000. Tanks and the Korean War: A case study of unpreparedness, *Armour 109 (5): 7 – 29*
91. Hogg, V. Ian. 2000. *Armoured fighting Vehicles Data Book.* London: Greenhill Books.
92. Hopkins, John. 1954. *Tank vs. Tank Combat in Korea.* Baltimore: Political Research Quarterly Press.
93. Hopkins, L., Ronald, N.. 1978. *Australian Armour; a history of the Royal Australian Armoured Corps.* Sidney: Australian War Memoriam Books.

94. Hughes, Charlie. 1997. *Air Strategy in the 1967 Arab/Israeli War. Executive Summary.* Dostopno preko: [http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1997/Hughes – ii.htm](http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1997/Hughes-ii.htm)
95. Hull, A.W., Markov R.D. in Zaloga S.T.. 1999. *Soviet/Russian Armour and Artillery Design Practices: 1945 to Present.* Darlington: Darlington Productions.
96. Icks, Robert J.. 1972. *Famous Tank Battles From World War I to Vietnam.* New York: Oubleday and Co., Inc..
97. *Inavguracijski govor 35. ameriškega predsednika John – a F. Kennedy – ja dne 20.1.1961 na Kapitol Hillu v Washingtonu. 1961.* Dostopno preko: <http://www.bartleby.com/124/pres56.html> (10. marec 2010)
98. *International Military and Defence Encyclopedia.* 1993. Tank. Volume 6.: 2670 – 2677.
99. Jurančič, J. 1955. *Srbohrvatsko – slovenski slovar.* Ljubljana: Državna založba Slovenije.
100. Karnow, Stanley. 1983. *Vietnam. A history.* New York: Viking.
101. Katz, Samuel M. 1988. *Israeli Tank Battles. Yom Kippur to Lebanon.* New York: Arms and Armour Press.
102. Keegan, John. 1993. *A History of Warfare.* New York: Vitage Books.
103. Kissinger, Henry A.. 2003. *Crisis. The Anatomy of Two major Foreign Policy Crises.* New York: Simon&Schuster.
104. Knightley, Phillip. 2003. *The First Casualty: The War Correspondent as Hero, Propagandist, and Myth – maker from the Crimea to the Gulf War II.* London: Andre Deutsch Ltd.
105. Kočevar, Iztok. 1987. *Tvrđave na gusenicama.* Beograd: Vojnoizdavački i novinarski centar.
106. Kolko, Gabriel. 1994. *Century of War: Politics, Conflicts and Society Since 1914.* New York: The New Press.
107. *Korean War FAQ. Korean War History.* 1998. Dostopno prek: <http://centurychina.com/history/faq1.shtml> (15. november 2011)
108. Korošec, Tomo, Petelin, Stanko, Suhadolnik, Stane, Štukelj, Polde in Švigelj Jože. 1977. *Vojaški Slovar.* Ljubljana: Partizanska knjiga.
109. Ksenija, Dolinar, Zdravko Duša ur.. 1988. *Leksikon Cankarjeve založbe.* Ljubljana: Cankarjeva založba.

110. *Kubanska raketna kriza. 1961. Cuba missile crisis.* Dostopna preko: <http://www.cubanmissilecrisis.org> (10. april 2009)
111. Kutler, Stanley I.. 1996. *Encyclopedia of the Vietnam War.* Washington: Macmillan Reference Press.
112. Larsen, S. Robert, Collins, J.Lawton, Jr. 1985. *Allied Participation in Vietnam.* Dostopna preko: <http://www.history.army.mil/books/Vietnam/allied/> (5. julij 2009)
113. Lea, David. 2002. *A survey of Arab – Israeli relations 1947 – 2001.* London: Europa.
114. Leepson, Marc. 1999. *Dictionary of the Vietnam War. The most authoritative concise reference on the Vietnam War.* New York: An Imprint of Simon & Maxmillan,
115. Liddel, Hart B. H.. 1952. *Strategija posrednega prilaženja.* Beograd: Vojnoizdavački zavod JNA.
116. Lieberman, Elli. 1995. *Deterrence Theory: Success or Failure in Arab – Israeli Wars?* Washington: Institute for National Strategic Studies.
117. Macksey, Kenneth. 1971. *Tank warfare: a History of Tanks in Battle.* London: Hart – David Publishing.
118. Malkasian, Carter. 2001. *Essential Histories: The Korean War 1950 – 1953.* Oxford: Osprey Publishing Limited.
119. Margiotta, D. Franklin. 1996. *Brassey's Encyclopedia of Land Forces and Warfare.* Washington: Brassey's, Inc., Macmillan Publishing Company.
120. Marićević, Slavko, Đurovski, Lazar in Petrović, Stanimir. 1962. *Oklopne jedinice juče, danes i sutra.* Beograd: Vojnoizdavački zavod JNA.
121. Mason, Willrech. 1974. *SALT: the Moscow agreement and beyond.* New York: Free Press.
122. Matunović, Nono. 1960. *O vojnoj veštini.* Beograd: Vojnoizdavački zavod JNA.
123. Mccgwire, Michael. 2006. Nuclear deterrence. *International Affairs* 82 (4): 771 – 784
124. Mcnamara, S., Robert. 1999. *Argument Without End: In Search of Answers to the Vietnam Tragedy.* New York: PublicAffairs.
125. Mesko, Jim. 1984. *Armor in Korea: A pictorial History.* Carrollton: Squadron/signal publications inc..
126. Mikuž, Metod. 1983. *Svet po vojni (1945 – 1957).* Ljubljana: Cankarjeva založba.

127. Miller, D. 2002. *The great book of Tanks. The world's most important tanks from World War I to the present day*. St. Paul: Salamander Books Ltd..
128. Miller, D., Foss, C.F.. 1987. *Modern Land Combat*. New York: Crescent Books.
129. Miller, Steven E. 1984. *Strategy and nuclear deterrence*. Princeton: Princeton University Press.
130. Milton Edwards, Beverley H. Peter. 2001. *Conflicts in the Middle East since 1945*. London in New York: Routledge.
131. Mordechai Bar – On. 2004. *A Never – Ending Conflict: A Guide to Israeli Military History*. Mechanicsburg: Stackpole Books.
132. Mossman, Billy C.. 1990. *Ebb and Flow: November 1950 – July 1951*. Washington: Center of Military History, United States Army, U. S. Government Printing Office.
133. Muray, Douglas, Viotti, Paul. 1994. *The Defense Policies of Nations*. Baltimore: John Hopkins University Press.
134. Mušić, V.. 1986. *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: OOUR Zavod za učbenike in nastavna sredstva.
135. Nećak, Dušan. 1992. *Obisk preteklosti*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
136. Norman, S. William, Milton, Bob T., Truman Leo, ur.. 1996. *Hitlers Army: the evolution and structure of German forces 1933 – 1945*. Pennsylvania: Combined Books Inc.
- North Atlantic Treaty Organization. 1952. North Atlantic Military Committee. *The Strategic Concept For The Defence Of North Atlantic Treaty Area*. Dostopna prek: <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a521203a.pdf> (20. Marec 2009)
137. North Atlantic Treaty Organization. 1957. North Atlantic Military Committee. *Overall Strategic Concept For The Defence Of North Atlantic Treaty Organization Area*. Dostopna prek: <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a570523a.pdf> (20. marec 2009)
138. North Atlantic Treaty Organization. 1968. North Atlantic Military Committee. *Overall Strategic Concept For The Defence Of North Atlantic Treaty Organization Area*. Dostopna prek: <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf> (20. marec 2009)
139. North Atlantic Treaty Organization. 1995. *Land force Tactical Doctrine, ATB – 35(B)*. Washington: NATO Military Agency for Standardization (MAS).

140. Ogrizek, Peter. 1972. *Arabsko – izraelski spor in miroljubna koeksistenca*. Ljubljana: FDV.
141. Opitz, Peter. 1998. *Kronika 20. stoletja 1940 – 1949*. Ljubljana: Mladinska knjiga
142. Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi. 1975. *Helsinška mirovna konferenca 1975*. Dostopna prek: <http://www.osce.org/mc/39501> (10. april 2009)
143. Pevec, Nina. 2009. *Vloga jedrskega orožja v strategiji Nata – zgodovinski pregled*. Ljubljana: FDV.
144. Piekalkiewicz, Janusz. 1975. *Dolga roka Izraela*. Frankfurt am Main: Fischer Verlag.
145. Pimlott, John. 1983. *The Middle East Conflicts from 1945 to the Present*. London: Crescent Books.
146. Rendulič, Zlatko, prof. dr, dipl. inž.. 1992. *Ratovodstvo in naučno – tehnički progres*. Beograd: Vojnoizdavački i novinarski centar.
147. Rotmistrov, J.B.. 1963/1966a. *Istorija ratne veštine I*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
148. Sahl, Silke. 1997. *The United Nations System and its Predecessor: volume I*. Oxford: Oxford University press.
149. Schnabel, James F.. 1972/1992. *Policy and Direction: the First Year*. Washington: Center of Military History, United States Army, U. S. Government Printing Office.
150. Schneider, Wolfgang. 1982. *Tanks of the world: Taschenbuch der Panzer. 8th edition*. München: Bernard & Graefe.
151. Schulze, E. Kirsten. 1999. *The Arab – Israeli Conflict*. London in New York: Longman.
152. *Seznami držav in drugi podatki o jedrskem orožju. Introduction and Charter of the Nuclear Weapons Archive. 2003*. Dostopna preko: <http://nuclearweaponarchive.org/About/Charter.htm> (24. marec 2009)
153. *Seznami sporazumov in dogovorov o omejevanju strateške in taktične oborožitve. 2011*. Dostopni preko: <http://www.fas.org/nuke/control> (10. april 2011)
Spletna stran, posvečena bitki pri Dien Bien Phuju. 1999. Dostopna preko: <http://www.dienbienphu.org/english> (3. Junij 2009)
154. Stacey, K. 1980. *Armour in Vietnam: the lessons of 1972 and 1975. Defence (14/1980): 27 – 40*

155. Stanton Shelby L., Westmoreland William C. 1978. *Vietnam Studies series: Mounted Combat in Vietnam*. Washington: Department of the Army, U.S. Army.
156. Stanton, S.. 1985. *The Rise and Fall of an American Army: US Ground Forces in Vietnam, 1965 – 1973*, Stevenage: Spa Books.
157. Starry, D.A.. 1981. *Armoured Combat in Vietnam*, Poole: Blandford Press.
158. Stepanović, Dušan M.. 1922. *Društvo naroda*. Beograd: Srbski političkoizdavački zavod.
159. Stueck, William. 1995/1997. *The Korean War: An International History*. New Jersey: Princeton University Press.
160. Sun Tzu. 1963. *The art of War*. Cambridge: Oxford University Press.
161. Švajncer, Janez J.. 1998. *Vojna zgodovina*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
162. Ternik, Jože. 1991. *Nekatere strateške izkušnje iz tridesetletne vojne v Vietnamu*. Ljubljana: FDV.
163. Tomšič, dr. F.. 1959. *Nemško – slovenski slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
164. Townshend, Charles. 1997. *The Oxford Illustrated History of Modern War*. Oxford: Oxford University Press.
165. Tuhačevski, M. Nikolajevič. 1964/1985. *Izbrana dela*. Beograd: Vojnoizdavački zavod JNA.
166. United States Army. 1957. *FMIF – 1: Armor Operations Small Units*. Washington: U.S. Government Printing Office.
167. United States Army. 1961. *FMIF – 30: Armor Division Operations*. Washington: U.S. Government Printing Office.
168. United States Army. 1967. *Evaluation of U.S. Army Mechanized and Armor Combat Operations in Vietnam (MACOV) Volume I – Basic Report*, Washington: U.S. Army, Department of the Army.
169. United States Army. 1967a. *Evaluation of U.S. Army Mechanized and Armor Combat Operations in Vietnam (MACOV) Volume II – Methods and Procedures*. Washington: U.S. Army, Department of the Army.
170. United States Army. 1967b. *Evaluation of U.S. Army Mechanized and Armor Combat Operations in Vietnam (MACOV) Volume V – Organization*, Washington: U.S. Army, Department of the Army.
171. United States Army. 1968/1993. *Field Manual 100 – 5*. Washington, New York: Government Printing Office. Department of the Army.

172. *Vandenbergova resolucija*. 1948. Dostopna prek: <http://www.cvce.eu/viewer/-/content/dc0ca210-8f4c-43e0-b353-1793b42c6d5c/en;jsessionid=D8F2B9A0C3FC54944B727E8B7768B70A>
173. Verbinc, France. 1974. *Slovar Tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
174. Vilar, Andrej. 1996. Jomkipurska vojna. *Revija Obramba* (št. 11): 42 – 50.
175. Vukadinović, Radovan. 1985. *Nuklearne strategije supersila*. Zagreb: August Cesarec.
176. Weathersby, Kathryn. 1993. Soviet Aims in Korea and the Origins of the Korean War, 1945 – 1950: New Evidence from Russian Archives. *Cold War International History Project, Working paper no. 8.*, Washington: Woodrow Wilson International Center For Scholars.
177. Weiqun, Gu. 1995. *Conflicts of Divided Nations, The Cases of China and Korea*. Westport, Connecticut, London: Praeger Publishers.
178. Wright, Patrick. 2001. *Tank : the progress of a monstrous war machine*. London: Faber Publishing.
179. Yost, David. 2007. Nato and the Anticipatory Use of Force. *International Affairs* 83 (1): 39 – 68.
180. Zagrajšek, Gregor. 2003. *Arabsko – Izraelska vojna leta 1967*. Ljubljana: FDV.
181. Zaloga, Steven J., Balin, G.. 1994. *Tank Warfare in Korea 1950 – 53*. Hong Kong: Concord Publications Company.
182. Zaloga, Steven J., Green, M.. 1991. *Tank Attack: A Primer of Modern Tank Warfare*. Osceola: Motor books International Publishers & Wholesalers.
183. Združeni narodi. Varnostni Svet. 1947. *Resolucija številka 185 (S – 2) z dne 26. aprila 1948; resolucija številka 187 (S – 2) z dne 6. maja 1948, resolucija številka 303 (IV) z dne 9. decembra 1949*, Dostopna prek: <http://www.mideastweb.org/181.htm>, (1. maj 2009)
184. Združeni narodi. Varnostni Svet. 1950. *Resolucija številka 82/1950 S/1501 z dne 25.6.1950*. Dostopna prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/064/95/IMG/NR006495.pdf?OpenElement>, (9. marec 2010)
185. Združeni narodi. Varnostni Svet. 1950. *Resolucija številka 83/1950 S/1511 z dne 27.6.1950*. Dostopna prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/064/95/IMG/NR006495.pdf?OpenElement>, (9. marec 2010)

186. Združeni narodi. Varnostni Svet. 1950. *Resolucija številka 84/1950 S/1588 z dne 7.7.1950.* Dostopna prek: [http://daccess – dds – ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/064/95/IMG/NR006495.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/064/95/IMG/NR006495.pdf?OpenElement), (9. marec 2010)
187. Zhai, Qiang. 2000. *China and the Vietnam Wars, 1950 – 1975.* London: Chapel Hill Press.